Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Je

M

13.3.25

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

14-15-N-7

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΤΗΧΗΣΕΙΣ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

CYRILLI HIEROSOLYMORVM ARCHIEPISCOPI CATECHESES,

EX VARIIS BIBLIOTHECIS, PRÆCIPVE Vaticana, Græcè omnes nunc primùm in lucem editæ, cum Latina interpretatione IOANNIS GRODECII, pleriſque in locis aucta & emendata,

Studio & opera IOAN. PREVOTII *Burdegalenſis.*

AD PAVLVM V. PONT. MAX.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud CLAVDIVM MORELLVM, via Iacobæa, ad inſigne Fontis.

M. DC IX.

CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISS.

Sanctiſſ. ac Beatiſſ. Domino noſtro

PAVLO V. PONTIFICI MAXIMO S. ET HVMILLIMA PEDVM OSCVLA.

IN ea ſemper fui ſententia, Beatiſſime Pater, vt cum de ſacro-ſanctis fidei myſteriis ageretur, antiqua admirari, & amplecti, quàm noua perquirere maluerim. Veteres enim Apoſtolorum ſeculo propius accedentes, cum doctrinæ puritate, tum morum probitate præcelluiſſe quis dubitauerit? Itaque huiuſce meæ propenſionis ſpecimen aliquod editurus, Antiquiſſimi Patris monumenta Beatitudini tuæ ſuppliciter conſecro, ac ſub ſacri Nominis tui auſpiciis

produco: Cyrilli, inquam Hieroſoly-mitani Lacteas introductiones, quibus Antiſtes ille grauiſſimus Animas recens in Chriſtianum corpus cooptatas, tanquam eximio quodam pabulo ſuſtentabat, Publici iuris facio: quæ quidem olim Latinè tantùm emiſſæ, ob vitioſi fortè manuſcripti defectum, quaſi non euulgatæ cenſeri debebant. Meliores igitur nactus Codices in celeberrima ac copioſiſſima S. T. Bibliotheca Vaticana, Græcarũ aliquot Catecheſeωn excuſarum infinitas propè lacunas ſuppleui, mendas correxi: Reliquas verò nec paucas, nec vnquam editas, multumque ab omnibus deſideratas accuratè deſcripſi, & quanta potui diligentia cum verſione Latina contuli: adeò vt qui Græca non norint, tutius quàm antea legant interpretationem: ſiquidem illam multo emendatiorem futuram ſpero. Cæterùm B. P. à S. T. ſupplex peto, vt cona-

tum meum æqui boniq́ue conſulere, ac tenue iſtud munuſculum placido excipere vultu non dedignetur, ampliora oblaturus, ſi vires voluntati adæquarentur. Certior interea factus, meam de Patre iſto publicando, fidem qua me S. T. obſtrinxeram, venia in Galliam ob id conceſſa, tandem liberaſſe. Faxit Deus vt Eccleſia tot tantiſque oppugnata hæreſibus, Tum demum ſub prudentiſſimo Pauli V. moderamine omnibus expurgata fæcibus, in priſtinum reſtituatur nitorem, ſummóque ſuo Pontifice diu multúmque potiatur. Lutetiæ Pariſiorum Kal. Sept. M. DC VIII.

Tuæ Beatitudinis,

Humillimus ſeruus
Io. PREVOTIVS.

AD LECTOREM.

CVM veterum Patrum locos contra noua aduerſariorum dogmata producimus, bifariam illos plerumque reÿcere ſolent: aut enim, inquiunt, à Catholicis deprauati fuerunt, aut ſunt partus ſpurÿ & ſuppoſititiÿ, falſoque autoribus attribuii, quemadmodum de noſtro Cyrillo cenſent, cuius quidem Catecheſes Ioanni cuidam Epiſcopo Hieroſolymitano attribuunt: ſed audiãt antiquorum teſtimonia qui variis ſæculorũ interuallis ſcribentes, Catecheſes iſtas ſub Cyrilli nomine perpetuo laudant; nec in poſterum dubitent Cyrillum Hieroſolym. harum inſtitutionum verum ac legitimum eſſe auctorem. Theodoretus igitur (vt ab antiquiore exordiamur) dialogo 2. qui inſcribitur ἀσύγχυτος, *in hanc loquitur ſententiam:* Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων ἐκ τοῦ κατηχητικοῦ τετάρτου λόγου περὶ τῶν ι'. δογμάτων περὶ τῆς ἐκ παρθένου γεννήσεως. πίστευε δὲ ὅτι οὗτος ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἐξ οὐρανῶν κατῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, τὴν ὁμοιοπαθῆ ταύτην ἡμῖν ἀναλαβὼν ἀνθρωπότητα, καὶ γεννηθεὶς ἐξ ἁγίας παρθένου, καὶ ἁγίου πνεύματος, οὐ δοκήσει, καὶ φαντασίᾳ τῆς ἐνανθρωπήσεως γενομένης, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ, οὐδὲ ὥσπερ διὰ σωλῆνος διελθὼν τῆς παρθένου, ἀλλὰ σαρκωθεὶς ἀληθῶς ἐξ αὐτῆς· φαγὼν ὡς ἡμεῖς ἀληθῶς, καὶ γαλακτοτροφηθεὶς ἀληθῶς ἐξ αὐτῆς· εἰ γὰρ φαντασία ἦν ἡ ἐνανθρώπησις, φάντασμα καὶ ἡ σωτηρία. διπλοῦς ἦν ὁ χριστός, ἄνθρωπος μὲν τὸ φαινόμενον· θεὸς δὲ τὸ μὴ φαινόμενον· ἐσθίων

μὲν ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς ὡς ἡμεῖς· εἶχε γὰρ τῆς σαρκὸς τὸ ὁμοιοπαθὲς ὡς ἡμεῖς· τρέφων δὲ ἐκ πέντε ἄρτων τοὺς πεντακισχιλίους ὡς θεός· ἀποθνήσκων μὲν ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς· νεκρὸν δὲ τετραήμερον ἐγείρων ὡς θεός· καθεύδων εἰς τὸ πλοῖον ὡς ἄνθρωπος, καὶ περιπατῶν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὡς θεός. *Horum autem verborum interpretationem habes Catecheſi 4. Sectione, de generatione ex virgine. Sequitur Ioannes Damaſcenus qui eiuſdem Cyrilli meminit oratione 3. de Imaginibus, hæc verba adducens ex Catecheſi 12. ſubque huiuſmodi titulo,* Κυρίλλου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, τῆς δωδεκάτης κατηχήσεως. Εἰ βούλει ζητεῖς τῆς χριστοῦ παρουσίας τὸ αἴτιον, ἀνάδραμε ἐπὶ τὸ πρῶτον τῶν γραφῶν βιβλίον. ἐν ἓξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ἀλλ᾽ ὁ κόσμος, διὰ τὸν ἄνθρωπον. ἥλιος μὲν γὰρ λαμπρότατος, αὐταῖς, ἀποστίλβων, ἀλλὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον φανὲν ἐγένετο *(lege* ἀλλὰ διὰ τὸ, ἀνθρώπῳ φαινὸν ἐγένετο, *&c. Ioannes Cypariſsiotus, quem Latinè tantùm euulgauit Franciſcus Turrianus) decade 6. cap. 4. Adhæc, inquit, Cyrillus Hieroſolymitanus in decima Catecheſi: quandoquidem nemo faciem Dei videre & viuere potius, aſſumpſit faciem humanitatis, vt eam videntes viuamus: & cum voluit eum oſtendere cum modica dignitate, quando facies eius ſplenduit ſicut ſol, tunc diſcipuli territi cadunt, &c. Michaël Glycas Latinè tantummodò editus, Epiſtolæ quam D. Cyrillus ſcripſit Imperatori Conſtantio, locum citat in hæc verba: Patre tuo regnante, crux in terris reperta eſt. Rurſum te regnante crux de cœlo eſt patefacta. Nam in Golgothæ loco, circiter horã diei tertiam, in ipſo Quinquaſimæ feſto, ſignum crucis conſpectum eſt, de luce quadam fulgentiſsima compactũ: neque tantum ab vno cõſpectum eſt, vel per imaginationem quamdam: ſed ab omnibus, & multas quidem in horas.*

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ET DOMINO, D. GASPARI DEI *gratia Epiſcopo Vratiſlauien. Domino colendiſsimo, Ioannes Grodecius, Decanus Glogouienſis, florentem Felicitatem.*

CATECHESEON noſtri temporis, quæ nouæ ſemper à nouis authoribus cuduntur, plena ſunt omnia: per quas plerique omnes nouatores, opiniones ſuas de religione, imperitæ iuuentuti tradere, & vulgò ſpargere contendunt: Sed ſi quis eas cum veteribus patrum Catecheſibus comparare velit, δὶς διὰ πασῶν diſcrepare ab illis conſpicientur. Tutius autem ac multò conſultius fuerit, principia noſtræ religionis, è puris fontibus Patrum haurire, quàm turbidos degenerum filiorum riuulos conſectari. Quamuis enim noui homines iſti de puritate doctrinæ plurimùm glorientur, quam è ſacræ ſcripturæ fontibus, ſe hauſiſſe fingunt: ſi quis tamen ſano mentis oculo preſſiùs intueatur, nil niſi turbidum cœnum, & volubiles arenas, ſub ſplendido verbi Dei prætextu, ab illis ſpargi conſpiciet. Nam & cum ipſis ſcripturis ſacri ſanè intellectis: & cum orthodoxis patribus, qui eodem ſpiritu quo ſcriptæ fuerant, interpretabantur ſcripturas, principia & progreſſus doctrinæ illorum minimè conueniunt: & ipſi inter ſe mutuò tam de myſterijs, quàm de alijs religionis dogmatibus vehementer diſcrepant. In qua varietate, & diſſenſione, puritas & veritas doctrinæ nequaquàm cõſiſtere poteſt: Verum enim non niſi vnum & ſimplex eſſe poteſt: falſum autem, vt noſter inquit Cyrillus, varium eſt ac multiplex. Vnde iſta varietas Catecheſeôn nata eſt, dum quælibet ſecta ſuis ſectarijs nouos tradit catechiſmos, nouas myſteriorũ inſtitutiones, nouos ritus ſacrorum effingit. Quam varietatem & cõiunctam illi falſitatem, qui vitare vult, ad puritatem doctrinæ Catholicæ, & proxima creſcẽtis Eccleſiæ principia, recurrat neceſſe eſt, atque diligenter cõſideret, quæ tum fuerint ſacræ inſtitutiones, quæ catecheſes, quę myſteriorum explicationes. Quod cùm ex alijs vetuſtiſſimis ſanctorum Patrum ſcriptis: tum verò ex his Cyrilli Hieroſolymitani catecheſibus perſpicere licet: quibus ille populum Hieroſolymitanum ad pietatem inſtituebat, & ea ſacroſanctæ fidei dogmata tradebat, quæ nunc à nouarum

opinionum cultoribus. Quas quidem Catecheſes, longè commodius eſſe puto, è tenebris lucem proferre, & noſtræ tempeſtatis hominibus paſſim legendas proponere quàm nouas aliquas inſtitutiones, vt cunque varijs elegantijs exornatas, deſcribere. Authoritas enim & maieſtas doctrinæ Chriſtianæ, præclara eſt apud antiquos illos & orthodoxos antiſtites, qui ſanam doctrinam, & veras traditiones Apoſtolicas, ritusque eccleſiæ à viris Apoſtolicis, inſtinctu Spiritus ſancti inſtitutos, in Orientali eccleſia docuerunt, & ad poſteros deinceps literis mandarunt. Atque hoc ſtudio antiquitatis & ſynceræ veritatis adductus ego, cùm ante aliquot annos in vrbe, apud Reuerendiſſ. & Illuſtriſſ. Dominum Staniſlaum Hoſium, Cardinalem Varnien. nunc S. ſedis Apoſtolicæ in Concilio Tridentino de latere Legatum ampliſſimum, ac Dominum meum clementiſſimum, nactus eſſem Græcum exemplar Catecheſeôn Cyrilli Hieroſolymitani Præſulis vetuſtiſſimi, manu-ſcriptum, neque vnquàm anteà, quod ſciam, in ſermonem Latinum tranſlatum, aut editum: facturum me nonnullum operæpretium putaui, ſi illud Latinitate donatum, alijs quoque ſynceræ pietatis ſtudioſis paſſim legendum proponerem. In quo opere perficiundo cùm verſarer, planeque iam illud peregiſſem, Reuerendiſſ. Dominus, D. Iacobus Vchanski Archiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus natus, regnique Poloniæ primas, antiquitatis, priſcæque fidei ſtudioſiſſimus, & in tuenda, propagandaque Catholica religione vigilantiſſimus: poſteaquàm intellexit, me Græcolatinas Cyrilli Hieroſolymitani catecheſes habere: (quas ille ante complures annos, Slauonum idiomate conſcriptas, ex Macedonia & Bulgaria nactus fuerat, & in linguam Polonicam tranſtulerat) ſuum exemplar Slauonopolonum earundem catecheſeôn pro ſua benignitate mecum communicauit, atque vt tranſlatio vtraque vna cum origine Græca conferretur, diligenter curauit. Quo factum eſt, vt ex mirabili quadam concordia diuerſæ linguæ, & tranſlationis, conſtans veritas inſtitutionum commodiſſimè eluceſceret. Quamuis enim menda nonnulla & hiatus, qui vitio librariorum committi ſolent, in vtroque exemplari non deeſſent: ex mutua tamen collatione ſublatis illis, & quæ deſiderabantur, in integrum reſtitutis: ſeries orationis & doctrinæ, ſic in omnibus concordabat, vt nulla ſupereſſe poſſit ſuſpitio, quin iſtæ catecheſes Cyrilli ſint veriſſimæ, & veteri orthodoxæ doctrinæ coniunctiſſimæ. In quibus transferendis veritatis maiorem, quàm elegantiæ rationem habendam putauimus, vt quàm proximè ad phraſim Cyrilli accederemus. Nam vbi verba diuina, & ſacra traduntur myſteria, periculum eſt, & grande nefas, procul ab ipſis verbis recedere, & ſplendori potiùs orationis, quàm proprietati ſimplicis doctrinæ ſtudere. Cùm autem mihi probè perſpectum ſit, Antiſtes, & D. Reuerendiſſime, quantæ iam curæ, & ſolicitudines animum

tuum afficiant, quantum elaborare ſtudeas, vt pro tua diuina vocatione, ſanctoque officio paſtorali nouas ſectariorum nimium vulgatas inſtitutiones, & doctrinas dæmoniorum, ex patria, diœceſique tua extirpare, & veterem diſciplinam religionis catholicæ introducere queas, cumque me quoque exiguum clientem, in hac diœceſi tua ſingulari beneficio afficere, & in vineam Domini aſciſcere non dubitaueris: opportunum eſſe putaui, veteres haſce Cyrilli Catecheſes, Celſitudini tuæ dicare, vt ſub tuo ampliſſimo nomine, & authoritate in lucem prodeant, & potiùs quàm peſtiferæ nouatorum catecheſes à iuuentute priſcæ fidei ſtudioſa, paſſim lectitentur. Nam cùm pro tua præclara vigilantia paſtorali, ab alijs collegis meis crebris adhortationibus exigere id non dubites, vt non torpeſcant otio, ſed verbi Dei præconum fungantur officio: me quoque ſingularis hæc pietas tua, & ſtudium religionis catholicæ propagandæ vehementer commouit, ita vt primo quoque tempore tam pijs illis admonitionibus, cuperem lubens ſatisfacere: ſed cùm nondum adſit eius rei præſtandæ facultas, & alio me nunc tradat legum neceſſitas, has interim Cyrilli Catecheſes, in quibus confirmandæ catholicæ doctrinæ cauſa, pro mea virili elaboraui, tibi pientiſſime Præſul, qua ſumma poſſum animi mei ſubmiſſione offero, atque dedico. Quas vt benignè acceptare, & reliqua ſtudia mea fauore tuo proſequi non graueris, etiam ſubmiſsè peto. Quis autem fuerit author his Cyrillus, & quo tempore floruerit: tum quæ ſit ratio ſcriptorum illius, ex his quæ ex Scriptoribus Eccleſiaſticæ hiſtoriæ de vita illius collegi, inferiùs patebit.

CYRILLVS *Hieroſolymitanus inter veteres Eccleſiæ Patres ſanctos illos verè catholicæ & Apoſtolicæ doctrinæ aſſertores, ac propugnatores clariſſimus antiſtes recenſetur: nam & complu̇ribus ex illis Eccleſiæ columnis æqualis, multis etiam antiquior fuit, doctrinam verò orthodoxam communem cum omnibus catholicis habebat. Claruit ante mille ducentos, & amplius annos, temporibus Conſtantij Imperatoris, & aliquot eius ſucceſſorum. Quod multis in locis plerique Scriptores eccleſiaſticæ hiſtoriæ, vt Socrates, Theodoritus, Sozomenus, & alij demonſtrant, & honorificam ſemper illius faciunt mentionem.* Lib 9. cap. 14. Eccleſiaſt. hiſt. *A quibus etiam Nicephorus id accipiens & catalogum Patrum, qui circiter tempora Sardicenſis Concilij floruerunt (quod de Conſtantij & Conſtantis voluntate inſtitutum erat) longa ſerie recenſens: inter cæteros æquales Cyrilli, magnæ authoritatis vnà cum illo, & clariſſimos fuiſſe, ſanioris doctrinæ defenſores, commemorat, Paulum Conſtantinopolitanum, Athanaſium Alexandrinum, Antonium Ægyptium, vnà cum vniuerſo Ægyptiorum monachorum cætu. Deinde ſubdit: Multi denique alij ſpectati viri eiſdem annis viguere, atque in Eccleſiis Dei enituere. Inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Euſebius Emeſenus Epiſcopus, Titus Boſtrenſis, Serapion Tumæus, Baſilius Ancyranus, Eudoxius Germanicenſis. Acacius Cæſarienſis, Euſebij ſucceſſor, Cyrillus, qui poſt Maximum Hieroſolymitanam adminiſtrabat eccleſiam, & Theodorus Perintius, tum & Ephraim Syrus. Hæc & alia permulta ſcribit eo in loco Nicephorus, de claris & catholica pietate excellentibus illius ſeculi viris: inter quos cùm & Cyrillus Hieroſolymitanus recenſeatur, quæ ſit & quanta illius authoritas, facilè quiuis perſpicere poteſt. Legitur quoque de eodem Cyrillo, non modò alijs virtutibus vero Epiſcopo dignis illum fuiſſe præditum: verùm etiam dono prophetiæ non caruiſſe.* Lib. 3. cap. 20. *Nam cùm Iulianus Imperator, vt ſcribit in Eccleſiaſtica hiſtoria Socrates Iudæis templum Hyeroſolymis inſtaurare iuſſiſſet, & de publico ſumptus ſubminiſtraſſet: tum temporis Cyrillus Hieroſolymorum Epiſcopus, memor vaticinij Danielis prophetæ, quod & Chriſtus in ſanctis Euangeliis confirmauit, ac multis futurum prædixit, quod in eo templo lapis ſuper lapidem non maneret: hoc, inquit, Seruatoris oraculum adimplebitur. Quum hoc dixiſſet Epiſcopus, noctu terræmotus magnus factus, lapides fundamentales veteris templi ſtructuræ euulſit, ac cunctos vnà cum contiguis ædificiis diſperſit. Et cùm multi ad miraculum Iudæi conueniſſent ... ioris cælitus delapſus, cuncta artificum inſtrumenta conſumpſit. ... octe ſigna crucis, inſtar radij ſolaris ſplendentia, veſtibus illoru ... comparuerunt, quæ extergere nullo pacto potuerunt. Hæc adeò ſtupenda prodigia, vnum illud Cyrilli verbum, diuino, planeque prophetico ſpiritu prolatum, conſequuta ſunt. Neque vero his tantùm in terra prodigijs, prædictionem eius confirmare, verumetiam in cælo longè maiori miraculo Epiſcopatum illius Deus illuſtrare digna-*

tus eſt. Nam illo Præſide ſacrorum Hieroſolymis, ſignum Crucis in cœlo ex lumine, ſuper ſacrum montem Caluariæ diebus Pentecoſtes, hora ferè diei tertia apparuit, & ſole tunc lucente radios ſolis, illius Crucis fulgores longè praecelluerunt, ita vt lucis illius, excellentia, vniuerſus populus Hieroſolymitanus concitatus, maxima cum admiratione, ſignum illud filij hominis aliquandiu ſpectauerit. Nam & magnitudine Crux illa fuit tanta, vt quindecim ſtadia excederet, ab ipſoque ſacro Golgotha, ad montem vſque Oliueti protenderetur: & luce tanta, vt non modo Chriſtiani omnes iſtic illuſtratos ſeſe, confirmatoſque ſentirent: verumetiam Iudæi ac Gentiles aduenæ, ab erroribus tenebrarum auerſi, illuminarentur, & crucifixum verum eſſe Deum profiterentur. Quemadmodum ipſe Cyrillus optimè id deſcribit in epiſtola ſua, quam de eodem admirando ſigno, ad Conſtantium Imperatorem dederat, Et Nicephorus in hiſtoria Eccleſiaſtica idem pluribus commemorat. Ita ſanè tum coruſcabat Hieroſolymis verbum Dei, multò ampliùs quàm hiſce noſtris poſtremis temporibus apud nos, non modò prædicatione Cyrilli, verum etiam virtute Dei, ſequentibus tam admirandis ſignis.

Succeſſit autem Cyrillus in Hieroſolomitana Epiſcopo Maximo, & ipſe quoque iſtic maximus fidei catholicæ defenſor erat. Sic enim ſcribit Theodoritus: Sed Hieroſolymis poſt Macarium illum cuius non ſemel fecimus mentionem, præſulatum gerebat Maximus, vir in propugnanda pietate excellens, & oculum dextrum ideò amiſerat, & inciſum habebat dextrum brachium. Lib. 5. cap. 5 Eccleſiaſt. hiſt. *Hoc & ipſo inexpertem ſenectutis vitam tranſgreſſo, collata dignitas Epiſcopalis gratiæ Cyrillo fuerat, promptiſſimo defenſori Apoſtolicorum dogmatum. Qua de cauſa maximas etiam paſſus eſt perſecutiones ab Arrianis. Nam cùm animaduertiſſent illum vehementer hæreſibus obſtare, & Apoſtolica dogmata adeò ſtrenuè tueri, congeſtis quibuſdam calumniis, in quodam conciliabulo ſuo, accuſare illum, & deinceps, ita vt alios permultos catholicos Epiſcopos more ſuo deponere non dubitarunt, idque ex negotio pietatis illius erga egenos, quæſito prætextu, vt author eſt Sozomenus. Cæterùm Epiſcopi catholici centum quinquaginta, qui non ita multò pòſt Seleuciam ad Synodum conuenerant, depoſitionem illam ratam non habuerunt, vt teſtatur Theodoritus: imò ipſum potiùs aduerſarium illius, & authorem depoſitionis Acatium, quàm Cyrillum, ab illa Synodo excludere maluerunt. Nicephorus verò de eiuſdem Seleuciana Synodi actis, & de Acatianis ſcribens: Neque eandem, inquit, cum aliis fidem profiteri, neque ad obiecta crimina reſpondere ſuſtinuere. Quinetiam ad Cyrilli Hieroſolymitani cauſam audiendam inuitati, quem ipſi Epiſcopatu abire iuſſerant, non affuere: neque enim qui eos cogeret, aderat quiſquam. At alteri illi (nempè catholici) non modo liberè hæc egerunt, ſed Acatium, & quicunque ad eum confugiſſent, quippe qui intentata eis crimina diluere timuiſſent, dignitate priuarunt. Ex his patet, quanta fuerit Cyrilli integritas, quem ne accuſare quidem coram legitimis Iudicibus aduerſarij veritatis audebant, ſed tantùm apud ſuos ſectarios, quorum adeò tum creuerat potentia & audacia, cùm intelligerent Imperatorem ſuarum eſſe partium, vt ipſi*

Lib. 4. cap 25. Eccleſiaſt. hiſt.
Cap. 26. Eccleſiaſt. hiſt.

nihilominus quos ſemel iniquè depoſuiſſent, iniquius vi & armis de ſuis ſedibus exturbarent, & alios pro arbitrio ſuo ſubſtituerent. Quemadmodum accidit & Cyrillo, quo de ſede Hieroſolymitana deiecto, Heraclius eſt illi
Lib 9. cap. 49. *ſubſtitutus, vt ait Nicephorus, atque huic rurſum ſucceſſit Hilarius. Iſti nanque vſque ad Theodoſii imperium, eam eccleſiam adminiſtraſſe traditi ſunt. Poſt quos diuus Cyrillus deinceps ſedem ſuam recuperauit. Quomodo autem is denuò ad ſedem ſuam peruenerit, & quo pacto in ea ſeſe geſſerit, ex literis Synodi Conſtantinopolitanæ (quæ Nectario præſide ſub Theodoſio celebrata eſt) ad Damaſum, Ambroſium, & reliquos Epiſcopos Romæ coactos, videre eſt,*
Nicephorus libro 22. cap. 16. *cùm ſcribunt: In ea verò eccleſia, quæ aliarum omnium mater eſt, Hieroſolymis Reuerendiſſimum, & Deo amantiſſimum Cyrillum Epiſcopum eſſe ſcimus, ritè iamdudum à prouincialibus Epiſcopis electum, qui ſanè diuerſis in locis plurimùm aduerſus Arrianos decertauit. Epiphanius quoque lib. 3. tomo 1. hereſi 73. Cyrilli huius meminit quod præter Acatium Arrianum, cum aliis quoque illius ſectæ Epiſcopis contendere religionis ergò non dubitauit. Et Hieronymus in catalogo Scriptorum eccleſiaſticorum de illo ſcribit: Cyrillus Hieroſolymæ Epiſcopus ſæpè pulſus Eccleſia & receptus, ad extremũ ſub Theodoſio principe octo annis inconcuſſum Epiſcopatum tenuit. Itaque ex his, et aliis permultis eccleſiaſticorum Scriptorum teſtimoniis certum eſt, Cyrillum fortiſſimum Chriſti athletam, & orthodoxæ fidei aſſertorem conſtantiſſimum, multis annis pro veritate fidei decertaſſe, perſecutiones varias pertuliſſe, atque hoc bonum certamen certaſſe, à primis ferè annis Conſtantij Imperatoris, vſque ad complures annos Theodoſii: Curſum autem ſuum tum demùm cõſummaſſe, cùm Theodoſius deuicto Maximo tyranno (qui Romanum Imperium in Occidente inuaſerat) rebus Romanis rectè conſtitutis Conſtantinopolim reuerſus, filiòs ſuos Arſenio erudiendos traderet, vt ſcribit Nicephorus. Eadem tempeſtate Timotheus & Cyrillus, qui in Alexandrina & Hieroſolymitana eccleſiæ thronis enituerant, vita defuncti, alter quidem Alexandriæ Theophilum, alter autem Hieroſolymis Ioannem ſucceſſorem habuit, vſque ad tempora Anaſtaſii & Innocentij Pontificum Romanorum. Ioannis verò ſucceſſor erat Hieroſolymis Nepos. Hactenus Nicephorus. Et Cyrillus quidem ita vt legimus, bonum certamen certauit, curſumque vitæ ſuæ conſummauit: De cetero autem repoſita eſt illi corona gloriæ, quam retribuet illi iuſtus iudex. Quàm præclaram autem, & ſanctam ſui memoriam apud poſteros etiam reliquerit Cyrillus, tum ſcripta illius quæ extant: tum Orientalis eccleſiæ faſti, ſeu Calendaria, in quibus preces anniuerſariæ, & commemorationes ſanctorum deſcriptæ ſunt, abundè teſtatur. Nam vt aliorum Patrum, qui in ſanctorum cœtu clariores habentur: ita huius quoque Cyrilli Hieroſolymitani, die decima octaua Martij, in eccleſiis Græcis ſancta celebratur memoria. Ac ſcriptis quoque illius apud Græcos, nomen ſancti patris præfixum vbique reperitur.*

CYRILLIA vocata fuiſſe in orientali eccleſia, ſcripta Cyrilli Hieroſolymitani, narrat Nicephorus, & alij ſcriptores non pauca fuiſſe teſtantur. Cùm enim vir doctus & eloquens eſſet, & tot annis præfuiſſet Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in qua non modò ſingulis diebus Dominicis, vt ex eius inſtitutionibus perſpicere licet: verumetiam ſingulis diebus per totam quadrageſimam concionari conſueuiſſet: proculdubiò & catecheſes, & conciones illius longè plures ſunt literis mandatæ, quàm quæ ad nos peruenere. Hæc enim præcipua erat conſuetudo Patrum illius temporis, præſertim qui inter alios eruditione, & eloquentia præclari erant, vt quæ ad populum verba feciſſent, ea etiam literis mandarent: vt certa orthodoxæ fidei, & doctrinæ illorum ratio conſtaret, & hæreticorum falſæ opiniones, tam concionibus, quàm ſcriptis, etiam poſt fata ſcriptorum confutarentur. Quòd ſi qui ita eſſent occupati, vt ipſis manu ſua. quæ animo concipiebant, & populo tradebant, exarare non vacaret, certos amanuenſes ſtudioſos habebant tam celeri calamo verba notantes, vt conciones illorum integras, eadem, qua dicebantur, ſerie orationis conſcriberent. Quod quidem Græcis illis duplici de cauſa præſtare, non fuit difficile: nam & dictionum ferè omnium mirificas habebant abbreuiationes, quarum vix aliqua pars ad nos peruenit: & Patres illi ſancti prædicando verbum Dei, magna quadam cum maieſtate, venerationeque lentè pronuntiabant, vt populus venerando ſermone magis afficeretur, & commodiùs quæ dicerentur perciperet, memoriaque teneret. Quamobrem facilè tum quoque fuit, ſcribis amanuenſibus, & ſtudioſis alicuius præclari concionatoris, ſingula verba calamo excipere. Quod ſanè Cyrillo quoque concionante factitatum eſſe, tum Græca quædam annotatio vetuſtiſſima, quam catecheſibus eius affixam reperi: tum ipſa inſcriptio catecheſeon, quæ extemporaneæ, ſeu ex tempore dictatæ vocantur, clarè teſtatur. Sic autem dicit annotatio illa: Multæ quidem & aliæ dictatæ ſunt inſtitutiones à Cyrillo, ſingulis annis, & ante baptiſmum, & poſt baptiſmum, his qui recens fuerant illuminati. Has autem cùm dicebantur, trecenteſimo trigeſimo ſecundo anno, aduentus Domini noſtri Ieſu Chriſti, quidam ſtudioſi excipientes deſcripſerunt, in quibus magna ex parte reperies, ſecundum ſcripturas, de omnibus neceſſariis fidei dogmatibus, quæ expediat venire in cognitionem. Ex qua annotatione id quod ſuperiùs commemorauimus patet, & alia complura Cyrillia dictata, ſeu ſcripta extitiſſe: & has quæ ad nos peruenere, quæque nunc in lucem prodeunt catecheſes decem octo, & Myſtagogicæ quinque, à ſtudioſis illius inter dicendum literis eſſe mandatas, ab ipſo autem Cyrillo deinceps proculdubiò recognitas (quarum etiam Hieronymus facit mentionem, & extitiſſe eas Catecheſes Cyrilli tempore ſuo dicit, quas in adoleſcentia compoſuerat.) Atque vel ac etiam de cauſa extemporaneas inſcribi: quòd non longa meditationem, verborumque fuco expolirentur: ſed ſimplici puraque puri verbi Dei interpretatione, prout ſpiritus dabat eloqui illi, ad captum populi accommodarentur. Id vel ex ipſa phraſi Cyrilli, & orationis compoſitione agnoſcere licet: quæ non perſuaſibilibus hu-

manæ ſapientiæ verbis, ſed virtute verbi Dei nititur. Non enim philoſophicis hic vtitur argumentationibus: non ſapientum huius ſeculi grandiloquas profert opiniones: non ſui capitis, quemadmodum noui catechiſtæ noſtri temporis ſolent, ſomnia, & phantaſmata inculcat auditoribus, ſed purum putum Dei verbum annuntiat, meraſque crepat ſcripturas: non in priuatum aliquem prauumque ſenſum detortas. ſed iuxta ſenſum & conſenſum illius, quæ tum florebat orthodoxæ catholicæque eccleſiæ. Vnde manifeſtè apparet, non priuatæ opinionis aliquos catechiſmos illum inſtituiſſe, neque ſuam aliquam nouam doctrinam populo tradidiſſe: ſed eam quam à Iacobo Apoſtolo anteceſſore ſuo, & ab aliis Apoſtolis per manus traditam acceperat: quam ab eccleſia catholica didicerat: quam recenti martyrum ſanguine confirmatam intellexerat. Neque verò minorem propterea catecheſes iſtæ authoritatem habere debebunt, quòd extemporaneæ vocantur: quin potiùs multò maiorem orthodoxæ religionis, & ſanctæ inſpirationis certitudinem retinebunt. Nam quæ per longi temporis meditationem ex mente hominis ſcriptitantur, rectè commentaria vocantur, vel eò quòd plerunque humana commenta, & menda permixta habent. Cùm enim perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis nitantur, plus carnis, quàm ſpiritus, plus fuci, quàm veri candoris habere ſolent. Quæ verò ex tempore ad proximi ædificationem in verbo Dei inſtructiones fiunt, ab ipſius inſpiratione proficiſcuntur, qui dixit: Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri loquetur in vobis. Et: Nolite cogitare quid loquamini, ſed in illa hora dabitur vobis, quod loquamini. Et hoc perſæpè vſu venire videmus, vt optimi quique concionatores, cùm non peruerſo aliquo ſtudio, ſed zelo Dei ducuntur, quando ad populum verba faciunt, longè commodiùs plerunque quàm fuerant meditati, animi ſenſa ſui eloquuntur. Quandoquidem non iam ſuo, ſed ſpiritu Dei aguntur, & loquuntur ſine vllo reſpectu perſonarum magnalia Dei, prout ſpiritus dat eloqui illis. Atque hoc etiam Cyrillo contigiſſe, cùm haſce diuinas inſtitutiones in cathedra Moyſi ſedens dictaret, & populo traderet Hieroſolymitano, certius eſt, quàm vt dubitari poſſit. Cernimus enim in his, quàm plenus erat diuinis eloquiis, quàm copioſus in proferendis ſcripturis, quàm animoſus in confutendis hæreticis, quàm fortis rectorum Eccleſiæ catholicæ dogmatum propugnator. Ac in prioribus quidem octo & decem catecheſibus φωτιζομένους eos, qui recenti fide in Chriſtum erant illuminati, inſtruit de rebus ab baptiſmum pertinentibus, & cum primis agit de agnitione peccati, quod germen liberi arbitrij eſſe docet: tum de confeſſione, quæ baptiſmum pertinentibus, & cum primis agit de agnitione peccati, quod germen liberi arbitrij eſſe docet: tum de confeſſione, quæ baptiſmum in adultis præcedere ſolebat: quin & exorciſmos commendat plurimùm, & quam vim aqua baptiſmatis habeat oſtendit. Deinde dogmata eccleſiæ catholicæ, ſummatim pleraque omnia proponit: quæ poſtremò vnà cum vniuerſo ſymbolo Apoſtolico latiùs explicat, & interpretatur. In poſterioribus verò quinque Myſtagogicis inſtitutionibus, his qui iam ad ſolidiorem aliquantò doctrinam erant aptiores, ſolidum cibum tradit, diuinaque explicat

myſteria

myſteria, de Baptiſmo, Chriſmate, Euchariſtia, & tremendo Miſſæ ſacrificio. Commemorat autem ferè omnes eas ceremonias, quæ & nunc in Eccleſia catholica in exhibendis iſtis ſacramentis obſeruari ſolent, vt ſunt: Renuntiare ſathanæ & omnibus operibus eius, ſymbolum fidei profiteri, Chriſmate perungi in baptiſmo. Manus abluere, oſculari inuicem, angelorum, omniſque cæleſtis militiæ facere commemorationem, ſanctos inuocare, pro viuis & defunctis orare, & ſacrificium Chriſti corporis & ſanguinis offerre, in tremendo Miſſæ ſacrificio. In omnibus autem his ſacris inſtitutionibus, non ſuam aliquam priuatam, ſed publicam, purámque Eccleſiæ doctrinam, ſacris oraculis confirmatam, ac ab Apoſtolis traditam defendit: hæreticorum nugas & errores oppugnat, & his qui recens in Chriſti militiam nomina dedere tyronibus, aduerſus Iudæos & gentiles Græcos, contra hereticos, & Antichriſtos arma porrigit. Quibus armis etiam aduerſus noſtri temporis hæreticos, veteres errores renouantes, fortiter pugnare, & victores euadere poterimus. Vſus eſt his etiam armis Cyrilli Ioannes Damaſcenus contra Iconomachos, vt videre licet in libro tertio Apologetico pro veneratione ſanctarum imaginum, vbi inter alias orthodoxorum patrum authoritates, citat etiam ex 12. Catecheſi hæc verba Cyrilli: Cauſam igitur ſi Chriſti aduentus quæris, recurre ad primum ſcripturarum librum. Sex diebus Deus creauit mundum, ſed mundus propter hominem & alia complura, vſque ad ea verba. Imago lignea terreni regis honoratur, quantò magis rationalis imago Dei. Vnde etiam liquet eaſdem catecheſes Cyrilli in Orientali eccleſia olim tempore Damaſceni extitiſſe, quæ nunc poſt multa ſecula in Occidentali & Latina Eccleſia primùm eduntur Latinè: non ſine nutu, & prouidentia quadam diuina, vt quo tempore ferè indies exoriuntur noui hæretici, veteres hæreſes renouantes: eodem quoque inter alios ſanctos patres prodeat in medium Cyrillus, & in acie Dei viuentis conſiſtens, ſuo etiam præclaro priſcæ catholicæque fidei teſtimonio os hereticis obſtruat. Obmuteſcunt itaque, vt cum Cyrillo loquamur, & pudefiant noſtri temporis hæretici, qui negant liberum arbitrium, & inducunt Stoicam quandam rerum omnium neceſſitatem: cùm videant hæc ſua dogmata, in illa primitiua eccleſia, ante tot ſecula etiam à diuo Cyrillo, Dei verbo oppugnata & hereſeos damnata. Obmuteſcant hæretici, qui negant opera noſtra requiri ad iuſtificationem: qui tollunt confesſionem peccatorum: qui vitam cœlibem, & virginalem coronam, exercitationméque monaſticam ſtultè reprobant, cùm & Cyrillum legamus, hæc quidem ad cælum vſque tollentem, & angelicæ vitæ æquantem: illa verò maxima regni cæleſtis præmia, habere confirmantem. Diſpereant heretici omnes, qui ritus & ſacramenta Eccleſiæ catholicæ tollunt, & humanas eſſe, pernicioſaſque traditiones, nuper adeò à Pontificibus quæſtus cauſa excogitatas nugantur: cùm videamus vel Cyrillo teſte, in illa veteri catholica & Apoſtolica eccleſia, ritus illos & myſteria ſacroſancta, tanquàm verbo Dei conſentanea, & ab ipſis Apoſtolis inſtituta, ac per manus tradita, deinceps ſemper obſeruata fuiſſe. Obſtupeſcant Sacramentarij, qui blaſphemant verum

corpus & ſanguinem Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini: cùm tam diſertis verbis doceat Cyrillus, veritatem hanc, quam omnes aſſerimus Catholici, vt iubeat non modò intellectum, verumetiam ſenſus omnes captiuare in obſequium fidei, & plus credere veritati, de veritate corporis ſui dicenti. Hoc eſt corpus meum, quàm ſenſibus renuntiantibus falſò, hic eſt panis quem ſentimus, ſimplex. Obmuteſcant denique omnes hæretici, & diſpereant doctrinæ illorum, qui tollunt ſacerdotium & ſacrificium: qui tremendum Miſſæ officium, impia lingua proſcindunt. Cùm olim ante mille ducentos & triginta annos, vt indicat Cyrillus, in Hieroſolymitana eccleſia, idem quod nunc ſit in Romana, in ſacro Miſſæ officio, fuerint commemorationes & innocationes ſanctorum, orationes & obſecrationes, pro viuis & mortuis, incruentum denique illud ſacrificium Chriſtus Ieſus Dei filius, Deo patri, pro peccatis tam viuorum quam mortuorum offerebatur. Hæc & alia eiuſcemodi veteris & orthodoxæ eccleſiæ dogmata, aduerſus erroneas hæreticorum opiniones tradit & defendit Cyrillus, in his quæ nunc Latinæ primùm iſto ſeculo, in lucem prodeunt catecheſibus, quas omnibus veritatis ſtudioſis legendas proponimus. Scriptum Tridenti durante Concilio œcumenico, die nona Iulij, Anno Domini M. D. LXIII.

P1

CYRILLI ARCHIEPISCOPI Hieroſolymitani Catecheſeωn Index.

INtroductoria ad Baptiſmum: & lectio ex Eſaia. lauamini, &c. *Catec.* 1. *fol.* 23
De *pænitẽtia, & remiſsione peccatorum, & de aduerſario. lectio ex Ezechiele: Iuſtitia iuſti*, &c. *Catech.* 2. *f.* 31
De baptiſmo. lectio ex Epiſtola ad Rom. An ignoratis, &c. *Catech.* 3. *fol.* 51
De decem Dogmatibus. *lectio ex Epiſt. ad* Coloſſ. *Cauete ne quis vos*, &c. *Catech.* 4. *fol.* 68
De fide. & lectio ex Epiſt. ad Hebræos: Eſt autem fides, &c. *Catech.* 5. *f.* 104
De *monarchia Dei, & in illud, Credo in vnum Deũ, item de hæreſibus. & lectio ex Eſaia: Innouemini ad me inſulæ*, &c. *Catech.* 6. *fol.* 119
De patre. & lectio ex Epiſt. ad Epheſ. huius rei gratia, &c. *Catech.* 7. *f.* 159
De omnipotente: & lectio ex Hieremia: Deus *magnus & fortis*, &c. *Catech.* 8. *fol.* 172
In illud, Factorem cæli & terræ, viſibilium omnium, & inuiſibiliũ. lect. ex Iob: quis eſt iſte, &c. *Cat.* 9. *f.* 108
In illud, & in vnum Dominum *Ieſum Chriſtum. lect. ex* 1. *Epiſt. ad* Cor. *etenim ſiquidẽ*, &c. *Cat.* 9. *f.* 196
In illud, filium Dei *vnigenitum, ex patre natum ante omnia ſæcula*, &c. *& lectio ex Epiſt. ad* Hebræos. *Multifariam multiſque*, &c. *Catech.* 11. *f.* 219
In illud, Incarnatus eſt, & homo factus eſt: lectio ex Eſaia: & adiecit Dominus, &c. *Cat.* 12. *fol.* 244

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ Ἱεροσολύμων Κατηχήσεων πίναξ.

* Εἰσαγωγικὴ τοῖς τῷ βαπτίσματι προσελθοῦσι, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου, λούσασθε, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. α'.

* Περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, καὶ περὶ ἀντικειμένου, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ, δικαιοσύνη δικαίῳ, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. β'.

* Περὶ βαπτίσματος, καὶ ἀνάγνωσις, ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους, ἢ ἀγνοεῖτε, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. γ'.

Περὶ τῶν δέκα δογμάτων ἀκροθιγῶς, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς, βλέπετε μή τις ἡμᾶς, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. δ'.

* Περὶ πίστεως, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους, ἔστι δὲ πίστις, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. ε'.

Περὶ θεοῦ μοναρχίας, καὶ εἰς τὸ, πιστεύω εἰς ἕνα θεόν. καὶ περὶ αἱρέσεων. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου, ἐγκαινίζεσθε πρός με νῆσοι, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. ϛ'.

* Περὶ πατρὸς, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους, τούτου χάριν, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. ζ'.

Περὶ παντοκράτορος, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἰερεμίου, ὁ θεὸς ὁ μέγας κύριος, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. η'.

Εἰς τὸ ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἰὼβ, τίς οὗτος, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. θ'.

Εἰς τὸ, καὶ ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους α'. ἐπιστολῆς, καὶ γὰρ εἴπερ, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. ι'.

* Εἰς τὸ Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους, πολυμερῶς, καὶ πολυτρόπως, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. ια'.

* Εἰς τὸ, σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου, καὶ προσέθετο κύριος, καὶ τὰ ἑξῆς. κατηχ. ιβ'.

* Εἰς τὸν, σταυρωθέντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου, κύριε τίς ἐπίστευσε, καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. ιγʹ.

* Εἰς τὸν, καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς. καὶ ἀνάγνωσις, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους αʹ. ἐπιστολῆς γνωρίζω δὲ ὑμῖν, καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. ιδʹ.

Εἰς τὸν, καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Δανιὴλ, ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι. καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. ιεʹ.

* Περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος παρακλήτου, καὶ ἀνάγνωσις, ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης, περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. ιϛʹ.

* Τῶν περὶ ἁγίου πνεύματος τὰ λοιπὰ, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης· ᾧ μὲν γὰρ δίδοται λόγος, καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. ιζʹ.

Εἰς τὸν, καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ, καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου, καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. ιηʹ.

ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

Κατηχήσεων Μυσταγωγικῶν πίναξ.

ΠΡΟΣ τοὺς νεοφωτίστους· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς Πέτρου καθολικῆς προτέρας ἐπιστολῆς, ἀπὸ τοῦ, νήψατε, γρηγορήσατε, καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. αʹ.

Περὶ βαπτίσματος· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ἀπὸ τοῦ, ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι ὅσοι, καὶ τὰ ἑξῆς. κατήχ. βʹ.

Περὶ χρίσματος· καὶ ἀνάγνωσις, ἐκ τῆς Ἰωάννου καθολικῆς πρώτης ἐπιστολῆς, ἀπὸ τοῦ, καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε, καὶ τὰ ἑξῆς. κατ. γʹ.

Περὶ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθ. ἐπιστολῆς· ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, καὶ τὰ ἑξῆς. κ. δʹ.

Ἐκ τῆς Πέτρου καθολικῆς ἐπιστολῆς· διὸ ἀποθέμενοι, καὶ τὰ ἑξῆς. κατ. εʹ.

In illud, Crucifixus eſt pro nobis, & ſepultus. lectio ex Eſaia: Domine quis credidit, &c. *Cat.13.f.*280

In illud, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cælum. lect. ex 1. *ad* Cor. *notũ autẽ vobis,* &c. *Cat.*14.*f.*324

In illud, & venturus eſt iudicare viuos & mortuos. & de Antichriſto. lectio ex Daniele, *Aſpiciebam, donec throni,* &c. *Cat.*15.*fol.*359

De ſpiritu ſancto. & lectio ex 1. *ad* Cor. *De ſpiritualibus,* &c. *Cat.*16.*fol.*396

Reliqua de ſpiritu ſancto. & lectio ex eadem 1. *ad* Cor. *huic quidem per ſpiritum,* &c. *Cat.*17.*fol.*431

In illud, & in vnam ſanctam Catholicam Eccleſiam, & carnis reſurrectionem, & in vitam æternam. lectio ex Ezechiele: Et facta eſt ſuper me manus domini, &c. *Catech.*18.*f.*471

Aſteriſcis notatæ Catecheſes Græcè nunc primùm prodeunt.

EIVSDEM CYRILLI CATECH. Myſtag. Index

AD *eos qui recens ſunt baptizati. & lectio ex prima* Petri *Catholica Epiſt. ab eo quod legitur: Sobrij eſtote,* &c. *Catech.*1. *fol.*507

De *baptiſmo. & lectio ex Epiſtola ad Rom. ab eo: An ignoratis, quòd quicunque,* &c. *Cat.*2.*fol.*516

De *chriſmate. & lectio ex prima Ioannis* Catholica *Epiſt. ab eo loco: Et vos vnctionẽ,* &c. *Cat.*3.*f.*523

De *corpore & ſanguine Chriſti. & lectio ex Epiſt. ad* Cor. *Ego enim accepi à* Domino, &c. *Cat.* 4.*fol.*528

Ex epiſt. Petri *Catholica: Itaq. abiiciẽtes,* &c. *ca.*5.*f.*554

ELOGIVM SANCTI CYRILLI ARCHIEPISCOPI HIEROSOLYMITANI

e Diui Hieronymi libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis deſumptum.

SOPHRONIVS.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, πολλάκις ἐξεωθεὶς τῆς ἐκκλησίας, ὕστερον Θεοδοσίου βασιλεύοντος; ἐπὶ ἐνιαυτοὺς ὀκτὼ ἀσάλευτον ἔσχε τὴν ἐπισκοπὴν, οὗ τινος εἰσὶ κατηχήσεις, ἃς ἐν τῇ νεότητι συνέταξεν.

D. HIERONYMVS.

CYRILLVS, Hieroſolymæ Epiſcopus, ſæpe pulſus Eccleſia & receptus, ad extremum ſub Theodoſio Principe octo annis inconcuſſum Epiſcopatum tenuit. Extant eius Κατηχήσεις, *quas in Adoleſcentia compoſuit.*

ΠΡΟΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Η ΤΟΙ ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων.

ΚΕ ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ.

ΗΔΗ μακαριότητος ὀσμὴ πρὸς ὑμᾶς, ὦ φωτιζόμενοι. ἤδη τὰ νοητὰ ἄνθη συλλέγετε πρὸς πλοκὴν ἐπουρανίων στεφάνων· ἤδη τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἔπνευσεν ἡ εὐωδία. ἤδη περὶ τὴν προαυλιν τῶν βασιλείων γεγόνατε. γένοιτο δὲ ἵνα καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰσαχθῆτε. ἄνθη γὰρ νῦν ἐφάνη τῶν δένδρων. γένοιτο δὲ ἵνα καὶ ὁ καρπὸς τέλειος ᾖ. ὀνοματογραφία τέως ὑμῖν γέγονε, καὶ στρατείας κλῆσις, καὶ νυμφαγωγίας λαμπάδες καὶ οὐρανίου πολιτείας ἐπιθυμία, καὶ πρόθεσις ἀγαθὴ, καὶ ἐλπὶς ἐπακολουθοῦσα· ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν, πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν, ὁ μὲν γὰρ θεὸς δαψιλὴς ἐστὶν εἰς εὐεργεσίαν περιμένει δὲ ἑκάστου τὴν γνησίαν προαίρεσιν· διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν ὁ ἀπόστολος λέγων, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσιν. ἡ πρόθεσις γνησία οὖσα, κλητόν σε ποιεῖ. κἂν γὰρ τὸ σῶμα ὧδε ἔχῃς, τὴν δὲ διάνοιαν μὴ ἔχῃς, οὐδὲν ὠφελῇ. προσῆλθέ ποτε καὶ Σίμων τῷ λουτρῷ ὁ μάγος, ἐβαπτίσθη, ἀλλ᾽ οὐκ ἐφωτίσθη· καὶ τὸ μὲν σῶμα ἔβαψεν ὕδατι, τὴν δὲ καρδίαν οὐκ ἐφώτισε πνεύματι· καὶ κατέβη μὲν τὸ σῶμα. καὶ

15

PRAEFATIO CATECHESEON SANCTI PATRIS NOSTRI CYRILLI ARCHIEPISCOPI HIEROSOLYMORVM.

IOANNE GRODECIO INTERPRETE.

IAM eſt beatitudinis odor in vobis, ô illuminati: iam ſpiritales colligitis flores ad plectendas cœleſtes coronas: iam Spiritus ſancti ſpirauit fragrantia: iam circa porticum regalis palatij fuiſtis, vtinam verò & ab ipſo rege introducamini. Flores nunc arborum apparuerunt: vtinam verò & fructus perficiatur. Nomina iam in Chriſti militiam vocati dediſtis, & ſponſales lampades vobis donatæ, & regni cœleſtis deſiderium, bonúmque propoſitum, & ſpes ſubſequens. Neque enim falſus eſt qui dixit: *quod, diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum.* Liberalis namque eſt Deus, & pronus ad beneficentiam: expectat tamen cuiuſlibet propriam voluntatem. Propterea ſubiecit Apoſtolus: *Secundùm propoſitum vocatus ſanctis.* Propoſitum cùm adeſt proprium, vocatū te facit: nam etiamſi corpus hîc habeas, mentem verò non adhibeas, nihil tibi proderit. Accefferat aliquando Simon Magus ad hoc lauacrum, baptizatus eſt, ſed non illuminatus: & corpus quidem lauit aqua: cor autem non illuſtrauit ſpiritu. Deſcendit quidem corpus &

Rom. 8, 28.

Ibid.

Act. 8, 13.

aſcendit, anima verò non eſt conſepulta Chriſto, neque cum illo reſurrexit. Equidem profero exempla caſuum
1. Cor. 10. 6 humanorum, ne & tu cadas: *hæc enim in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem in admonitionem eorum*, qui hodie quoq. huc accedunt: ne quis veſtrûm reperiatur,
Heb. 12. 15. qui tentet Dei gratiam: *ne aliqua radix amaritudinis ſurſum germinans perturbet vos*: ne quis veſtrûm hæc dictitans ingrediatur; Sine videamus, quid agant fideles: ingreſſus videbo, & diſcam ea quæ fiunt, viſurum te propoſueras, videri verò te non putabas? Et exiſtimas te quidem ea quæ fiunt apud fideles, penitus perſcrutari, Deum autem cor tuum non perſcrutari? Scruta-
Matt. 22. 12. batur olim quidam nuptias illas, vt eſt in Euangeliis, & veſtem capiẽs minimè decoram, ingreſſus accubuit & comedit, admittebat enim ſponſus: ſed oportebat ipſum, cùm videret omnes ſplẽdidè veſtitos, eiuſcemodi quoq. capere amictum: verùm ille, cibum quidem vna cum aliis ſumebat æqualem, inæqualem autẽ ornatum & propoſitum habebat. Atqui ſponſus, quamuis liberalis, non tamen indiſcretus. Circumiens namque ſingulos conuiuas, & circunſpiciẽs, (curabat enim, non quomodò comedebãt, ſed quomodò eſſent ornati) vidit quendam externum, non habentem veſtem nuptialẽ, dixitq. illi: *Amice, quomodò huc intraſti?* quo colore? qua conſcientia? Eſto: oſtiarius non prohibuit, propter
Veſtes nuptiarum ſplendida. eius liberalitatem, qui exhibuit conuiuium. Ignorabas quali amictu ingrediendũ eſſet ad conuiuium; ſit ita ſanè. Sed cùm iam intraueras, vidiſti ſplendida diſcumbentium veſtimenta, nónne te oportuit, vel ex his quæ cernebas diſcere? nónne oportunè te ingredi fuerat neceſſe, vt opportunè exires? nunc autẽ importunè intraſti, vt importunè eiiciaris. Et iubet miniſtris: Ligate pedes illius, confidẽter intrãtes: ligate & manus ipſius, quæ ſplendido illum neſcierunt ornare veſtitu, & proiicite ipſum in tenebras exteriores. Indignus enim eſt, qui ſponſales lampades ferat. Vides quid tum illi acciderit? caue ergo tibi. Nos enim, qui ſumus miniſtri

ἀνέβη, ἡ δὲ ψυχὴ οὐ συνετάφη Χριστῷ, οὐδὲ συνηγέρθη. Ἐγὼ δὲ λέγω τὰς ὑπογραφὰς τῶν πτωμάτων, ἵνα μὴ σὺ ἐμπέσῃς· ταῦτα γὰρ τυπικῶς ἐγίνετο ἐκείνοις, γέγραπται δὲ πρὸς νουθεσίαν τῶν μέχρις σήμερον προσερχομένων. μή τις ὑμῶν εὑρεθῇ πειράζων τὴν χάριν, μή τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ, μή τις ὑμῶν εἰσέλθῃ λέγων, ἄφες ἴδωμεν τί ποιοῦσιν οἱ πιστοὶ, εἰσελθὼν ἴδω ἵνα μάθω τὰ γινόμενα. ἰδεῖν προσδοκᾷς. τὸ δὲ ὀφθῆναι οὐ προσδοκᾷς; καὶ νομίζεις ὅτι σὺ μὲν πολυπραγμονεῖς τὰ γινόμενα, θεὸς δὲ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν καρδίαν. ἐπολυπραγμόνησέ τις ποτὲ τὸν γάμον ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, καὶ ἀνάξιον ἔνδυμα λαβὼν, εἰσῆλθε, καὶ ἀνέπεσε καὶ ἔφαγε, συνεχώρησε γὰρ ὁ νυμφίος· ἔδει δὲ αὐτὸν ἰδόντα τὸ λευχείμονον πάντων, καὶ αὐτὸν ἀναλαβέσθαι τοιοῦτον ἔνδυμα. ἀλλ᾽ ἴσων μὲν μετελάμβανε βρωμάτων, ἀνισότητα δὲ εἶχε σχημάτων καὶ προαιρέσεως. ἀλλ᾽ ὁ νυμφίος εἰ καὶ δαψιλὴς, ἀλλ᾽ οὐκ ἄκριτος· περιερχόμενος δὲ τῶν ἀνακειμένων ἕκαστον, καὶ θεωρῶν, ἔμελε γὰρ, οὐχ ὅπως φάγωσιν, ἀλλ᾽ ὅπως εὐσχημονῶσιν, ἰδών τινα ἀλλότριον μὴ ἔχοντα γάμου ἔνδυμα, ἔλεγεν, ἑταῖρε πῶς εἰσῆλθες ὧδε, ποίῳ χρώματι, ποίᾳ συνειδήσει; ἔστω, θυρωρὸς οὐκ ἐκώλυσε, διὰ τὸ δαψιλὲς τοῦ παρέχοντος. ἔστω, ἄγνοιαν εἶχες, ποδαπῷ δὲ σχήματι εἰσελθεῖν εἰς τὸ συμπόσιον εἰσῆλθες; εἶδες ἀστράπτοντα τὰ σχήματα τῶν ἀνακειμένων, οὐκ ἔδει σε κἂν ἐκ τῶν φαινομένων διδαχθῆναι; οὐκ ἔδει σε εἰσελθεῖν εὐκαίρως. ἵνα εὐκαίρως ἐξέλθῃς; νυνὶ δὲ ἀκαίρως εἰσῆλθες, ἵνα ἀκαίρως ἐκβληθῇς. καὶ προστάσσει τοῖς ὑπηρέταις, δήσατε αὐτοῦ τοὺς πόδας τοὺς τολμηρῶς εἰσβαλλόντας; δήσατε αὐτοῦ τὰς χεῖρας, τὰς μὴ εἰδυίας ἔνδυμα περιβαλέσθαι φαιδρόν. ἐμβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. ἀνάξιος γὰρ ἐστὶ λαμπάδων νυμφικῶν. εἶδές τι συνέβη τῷ τότε; ἀσφάλισαι τὰ σεαυτοῦ. ἡμεῖς μὲν γὰρ οἱ διάκονοι

Χριστοῦ δεδέγμεθα ἕκαστον, καὶ θυρωρῶν ὥσπερ τάξιν ἐπέχοντες, ἀνετὴν ἀφήκαμεν τὴν θύραν· ἐγχωρεῖ δέ σε βεβορβορωμένην ἔχοντα τὴν ψυχὴν ἁμαρτίαις, καὶ τὴν προαίρεσιν ἐσπιλωμένην εἰσελθεῖν; εἰσῆλθες· κατηξιώθης· ὄνομά σου ἐνεγράφη. βλέπεις μοι τὸ σεμνὸν τοῦτο τῆς ἐκκλησίας κατάστημα; θεωρεῖς μοι τάξιν, καὶ ἐπιστήμην; γραφῶν ἀνάγνωσιν, κανονικῶν παρουσίαν; διδασκαλίας ἀκολουθίαν; δυσωπήθητι τὸν τόπον, καὶ παιδεύθητι ἐκ τῶν φαινομένων. ἔξελθε εὐκαίρως τανῦν, καὶ εἴσελθε αὔριον εὐκαιρότατα. εἰ φιλάργυρον εἶχες τὸ σχῆμα τῆς ψυχῆς, ἄλλο ἐνδυσάμενος εἴσελθε· ἔκδυσαί μοι πορνείαν, καὶ ἔνδυσαί μοι σωφροσύνης λαμπροτάτην στολήν. Ἐγὼ παραγγέλλω πρὶν ὁ νυμφίος τῶν ψυχῶν εἰσέλθῃ Ἰησοῦς, καὶ ἴδῃ τὰ σχήματα. πολλή σοι ἡ προθεσμία. τεσσαράκοντα ἡμερῶν μετάνοιαν ἔχεις, ἔχεις πολλὴν εὐκαιρίαν, καὶ ἐκδύσασθαι καὶ ἀποπλύνασθαι· καὶ ἐνδύσασθαι, καὶ εἰσελθεῖν. εἰ δὲ ἐπιμένεις κακῇ προαιρέσει, ὁ μὲν λέγων ἀναίτιος. σὺ δὲ μὴ προσδόκα λήψεσθαι τὴν χάριν. τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ σε δέξεται, τὸ δὲ πνεῦμα οὐ δέξεται. εἴτις συνοίδεν ἑαυτῷ τὸ τραῦμα, τὴν ἔμπλαστρον λαβέτω. εἴτις ἔπεσεν, ἐγειρέσθω. μηδεὶς ἐν ὑμῖν Σίμων· μηδὲ ὑπόκρισις, μηδὲ περιεργία τοῦ πράγματος. ἐγχωρεῖ σε καὶ προφάσει ἄλλῃ ἐλθεῖν, ἐγχωρεῖ καὶ ἄνδρα βούλεσθαι γυναικὶ καθικετεῦσαι, καὶ διὰ τοῦτο προσελθεῖν, ἀντιστρέφει καὶ ἐπὶ γυναικῶν τὸ ὅμοιον ὁ λόγος, καὶ δοῦλος πολλάκις δεσπότῃ, καὶ φίλος φίλῳ ἀρέσαι ἠθέλησε. δέχομαι τὸ δέλεαρ τοῦ ἀγκίστρου, καὶ καταδέχομαι σε κακῇ προαιρέσει μὲν ἐλθόντα, ἐλπίδι δὲ ἀγαθῇ σωθησόμενον. ἴσως οὐκ ᾔδεις ποῦ ἔρχῃ, οὐδὲ ποία σε σαγήνη λαμβάνει. γέγονας εἴσω δικτύων ἐκκλησιαστικῶν, ζωγρήθητι, μὴ φύγῃς· ἀγκιστρεύει γάρ σε Ἰησοῦς, οὐχ ἵνα θανατώσῃ, ἀλλ' ἵνα θανατώσας ζωοποιήσῃ· δεῖ σε γὰρ ἀποθανεῖν καὶ ἀναστῆναι. ἤκουσας γὰρ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος. νεκροὶ

Chriſti, quemlibet ſuſcipimus, & tanquàm in ordine oſtiariorum conſtituti, apertum eſſe ſinimus oſtiùm: permiſſum eſt tibi, etiam contaminatam peccatis habenti animam, & ſordidam voluntatem, intrare: intraſti, eo loco dignus habitus, nomen tuum inſcriptum eſt. Aſpice venerandum hoc Eccleſiæ inſtitutum: circumſpice ordinem & diſciplinam, ſcripturarum lectionem, regularium præſentiam, & doctrinæ ſeriem: reuerearis locum, & erudiaris ex his quæ apparent. Exi potiùs nunc opportunè, vt cras ingrediaris opportuniſſimè. Si auaram, cupidamque habes animæ formam, exue illam & ingredere. Exue ſcortationem, & indue ſplendidam temperantiæ ſtolam. Ego te admoneo, priuſquàm Ieſus, animarum ſponſus, ingrediatur, & amictum tuum videat: ſatis longum habes interuallum, cùm pœnitentia dierum quadraginta tibi datur: habes magnam opportunitatem, & exuendi, ac rurſus induendi, atque intrandi. Sin autem in mala voluntate perſeueraris, ille quidem, qui te admonet, vacat culpa, tu verò fruſtrà exiſtimas te gratia potiturum. aqua enim te capiet, ſed ſpiritus non recipiet. Si quis vulneris alicuius ſibi conſcius eſt, emplaſtrum accipiat: ſi quis cecidit, reſurgat. nullus ſit inter vos Simon, nullus ſimulator, nulla huius rei curioſitas. Contingit & alio prætextu eò venire. Fieri poteſt, vt vir cupiens mulieri complacere, vel ea de cauſa ingrediatur: Idem de mulieribus dici poteſt, Et ſeruus ſæpè domino, & amicus amico placere voluit. Capio ineſcatum hamo, & recipio te, malo quidem propoſito venientem, ſpe autem bona ſaluatum. Fortaſſis ignoras, quò venis, cuiuſmodi te capiat rete: incidiſti in retia eccleſiaſtica, viuus captus ſeruaberis, ne fugias: captat enim te Ieſus, non vt occidat, ſed vt cæſum viuificet: nam & mori te, & reſurgere oportet: audiſti apoſtolum dicentem, *Mortui*

Retia Eccleſiaſtica.

1 Pet.2.24 *quidem peccato, viuentes autem iuſtitiæ.* Iam ab hodierna die vitam agens conſidera, quantam tibi Ieſus dignitatem contulerit: catechumenus vocabaris, foris ſubſiſtens: audiebas ſpem, & neſciebas: audiebas myſteria, & non intelligebas: audiebas ſcripturas, & profunda illarum ignorabas. Nunc verò non ampliùs foris, ſed intùs ſonas: inhabitans enim ſpiritus, diuinas deinceps ædes in mente tua ædificat. Cùm audieris ea, quæ de myſteriis ſunt ſcripta, tunc intelliges quæ neſciebas. Neq. verò rem exiguam te accipere putes: homo enim cùm eſſes miſerãdus, Dei cognomen accipis. audi Paulum dicentem: *Fidelis Deus.* audi aliam ſcripturam: *Deus fidelis, & iuſtus.* Hoc præuidens pſaltes, inquit in perſona Dei, quandoquidem homines Dei cognomen eſſent accepturi: *Ego dixi, dij eſtis, & filij altiſsimi omnes.* Sed caue ne ſit cognomen tantùm, fidelis, infidelis autem voluntas. Ingreſſus es in certamen, perfice curſum, aliud tempus eiuſmodi non habebis. Si tibi dies nuptiarum proponeretur, an non relictis cæteris rebus omnibus, de apparatu conuiuij eſſes ſollicitus? Sanctificaturus autem, ſeu deſponſaturus animam cæleſti ſponſo, an non poſtpones corporea, vt accipias ſpiritalia? Non licet bis aut ter, hoc lauacro vti, vt ſi fortè ſemel fueris eo fruſtratus, deinceps corrigas: ſi enim ſemel illo fruſtraberis, ampliùs id correctionem non patitur: vnus enim Dominus, & vna fides, & vnum baptiſma. Nam ſoli hæretici rebaptizantur: ſi quidem prius illud non erat baptiſma. Nihil aliud à nobis Deus requirit, præter voluntatem bonam: ne dixeris, quomodò mea delebuntur peccata? ego affirmo tibi, quod volendo, & credendo. Quid autem his facilius? Si verò labia quidem tua dicant ſe velle, cor autem neget: ſcrutator eſt cordium ille, qui iudicat. Ceſſato iam hodierna die ab omni turpi negotio: non proferat lingua tua obſcœna verba, non peccet ampliùs oculus tuus, neque commoditatibus inhiet, &

Marginal notes: 1.Cor.1.9. — *Homo Dei cognomen accipit.* — Pſal 81 6. — *Rebaptizantur hæretici.* — *Volendo, & credendo peccata remitti.*

μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντες δὲ τῇ δικαιοσύνῃ. ἀπὸ τοῦ σήμερον ζῆσον. βλέπε μοι τηλίκην ἀξίαν ὁ Ἰησοῦς χαρίζεται. κατηχούμενος ἐλέγου, ἔξωθεν περιηχούμενος ἀκούων ἐλπίδα, καὶ μὴ εἰδώς. ἀκούων μυστήρια, καὶ μὴ νοῶν. ἀκούων γραφάς, καὶ μὴ εἰδὼς τὸ βάθος· οὐκ ἔτι περιηχῇ ἀλλ' ἐνηχῇ· τὸ γὰρ ἔνοικον πνεῦμα λοιπὸν οἶκον θεῖον ἐν τῇ διανοίᾳ σου ἐργάζεται. ὅταν ἀκούσῃς τὰ περὶ τῶν μυστηρίων γεγραμμένα, τότε νοήσεις ἃ μὴ ᾔδεις. καὶ μὴ νομίσῃς ὅτι μικρὸν πρᾶγμα λαμβάνεις. ἄνθρωπος ὢν οἰκτρὸς, θεοῦ λαμβάνεις προσηγορίαν. Ἄκουε Παύλου λέγοντος πιστὸς ὁ Θεὸς, ἄκουε ἄλλης γραφῆς λεγούσης, Θεὸς πιστὸς καὶ δίκαιος· τοῦτο προβλέπων ὁ Ψαλμῳδὸς ἔλεγεν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ μέλλουσιν ἄνθρωποι Θεοῦ προσηγορίαν λαμβάνειν· ἐγὼ εἶπα, θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. ἀλλὰ βλέπε μὴ πιστοῦ μὲν ἡ προσηγορία, ἀπίστου δὲ ἡ προαίρεσις. εἰσῆλθες εἰς ἀγῶνα, κάμε τὸν δρόμον. ἄλλον καιρὸν τοιοῦτον οὐκ ἔχεις. εἴ σοι γάμων ἡμέραι προσέκειντο, οὐκ ἂν κατεφρόνησας πάντων, καὶ περὶ τὴν ἑτοιμασίαν τῆς ἑστιάσεως ἐγένου; μέλλων δὲ τὴν ψυχὴν καθοσιοῦν τῷ ἐπουρανίῳ νυμφίῳ, οὐκ ἀργήσῃς σωματικῶν, ἵνα ἄρῃς πνευματικά; οὐκ ἔνι δὶς καὶ τρὶς λαβεῖν τὸ λουτρὸν, ἐπεὶ ἦν ἅπαξ ἀποτυχὸν δεύτερον κατορθῶσαι. ἐὰν δὲ τὸ ἅπαξ ἀποτύχῃς ἀδιόρθωτον τὸ πρᾶγμα. εἷς γὰρ κύριος καὶ μία πίστις, καὶ ἓν βάπτισμα. μόνοι γὰρ οἱ αἱρετικοὶ ἀναβαπτίζονται, ἐπειδὴ τὸ πρότερον οὐκ ἦν βάπτισμα. οὐδὲν γὰρ ἄλλο παρ' ἡμῶν ζητεῖ ὁ θεὸς εἰ μὴ προαίρεσιν ἀγαθήν. μὴ λέγε, πῶς μου ἐξαλείφονται αἱ ἁμαρτίαι. ἐγώ σοι λέγω τῷ θέλειν, τῷ πιστεύειν. τί τούτου συντομώτερον. ἐὰν δὲ τὰ μὲν χείλη σου λέγῃ τὸ θέλειν, ἡ δὲ καρδία μὴ λέγῃ, καρδιογνώστης ὁ κρίνων. ἄρνησον ἀπὸ τῆς σήμερον ἀπὸ παντὸς φαύλου πράγματος, μή σου λαλησάτω ἡ γλῶσσα ἄσεμνα ῥήματα, μή σου τὸ βλέμμα ἁμαρτανέτω, μηδὲ ῥεμβέσθω περὶ τὰ

ἀχρήσιμα· οἱ πόδες σου εἰς τὰς κατηχήσεις σπευδέτωσαν. τοὺς ἐπορκισμοὺς δέχου μετὰ σπουδῆς, κἂν ἐμφυσηθῇς, κἂν ἐπορκισθῇς, σωτηρία σοὶ τὸ πρᾶγμα νόμισον εἶναι. ἀργὸν χρυσὸν, καὶ δεδολωμένον ποικίλαις ὕλαις ἀναμεμιγμένον, χαλκῷ, καὶ κασσιτέρῳ, καὶ σιδήρῳ, καὶ μολίβδῳ, ζητοῦμεν τὸν χρυσὸν μόνον ἔχειν. χρυσὸς μὴ δύναται ἄνευ πυρὸς καθαρθῆναι τὰ ἀνοίκεια· οὕτως ἄνευ ἐπορκισμῶν οὐ δύναται καθαρθῆναι ψυχή. εἰσὶ δὲ θεῖοι, ἐκ θείων γραφῶν συνειλεγμένοι. ἐσκέπασαί σου τὸ πρόσωπον, ἵνα σχολάσῃ λοιπὸν ἡ διάνοια, ἵνα μὴ τὸ βλέμμα ῥεμβόμενον, ποιήσῃ ῥέμβεσθαι καὶ τὴν καρδίαν. τῶν δὲ ὀφθαλμῶν σκεπασμένων, οὐκ ἐμποδίζεται τὰ ὦτα δέξασθαι τὸ σωτήριον. ὃν γὰρ τρόπον οἱ τῆς χρυσοχοϊκῆς ἐργασίας ἔμπειροι, διά τινων λεπτῶν ὀργάνων τὸ πνεῦμα τῷ πυρὶ παρεμβάλλοντες, καὶ τὸ ἐν τῇ χώνῃ κεκρυμμένον χρυσίον ἀναφυσῶντες, τὴν παρακειμένην ἐρεθίζοντες φλόγα εὑρίσκουσι τὸ ζητούμενον, οὕτω τῶν ἐπορκιζόντων διὰ πνεύματος θείου ἐμβαλλόντων τὸν φόβον καὶ ὥσπερ ἐν χώνῃ τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἀναζωπυρούντων, φεύγει μὲν ὁ ἐχθρὸς δαίμων, παραμένει δὲ ἡ σωτηρία, καὶ παραμένει ἡ ἐλπὶς τῆς αἰωνίου ζωῆς. καὶ λοιπὸν ἡ ψυχὴ καθαρθεῖσα τῶν ἁμαρτημάτων, ἔχει τὴν σωτηρίαν. παραμείνωμεν τοίνυν τῇ ἐλπίδι, ἀδελφοὶ, καὶ δῶμεν ἑαυτοὺς, καὶ ἐλπίσωμεν, ἵνα ὁ θεὸς τῶν ὅλων τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν ἰδὼν καθάρῃ μὲν ἡμᾶς τῶν ἁμαρτιῶν, ἐλπίδας δὲ ἡμῖν ἀγαθὰς παράσχῃ τῶν πραγμάτων, καὶ δώῃ ἡμῖν μετανοίας σωτηρίαν. θεὸς ἐκάλεσε, σὺ δὲ ἐκλήθης. παράμενε ταῖς κατηχήσεσιν, εἰ καὶ πολλὰ παρατείνωμεν λέγοντες, μή ποτε ἡ διάνοια σου ἐκλυθῇ. ὅπλα γὰρ λαμβάνεις κατὰ ἀντικειμένης ἐνεργείας, ὅπλα λαμβάνεις κατὰ αἱρέσεων, κατὰ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν καὶ ἐθνῶν. πολλοὺς ἐχθροὺς ἔχεις, πολλὰ βέλη λάμβανε. πρὸς πολλοὺς γὰρ ἀκοντίζεις καὶ χρεία σοι μαθεῖν πῶς καταακοντίσῃς τὸν Ἕλληνα, πῶς ἀγωνίσῃ πρὸς αἱρετικὸν, πρὸς Ἰουδαῖον καὶ Σαμαρείτην.

inſiſtat: feſtinent pedes tui ad Catecheſes audiendas. Exorciſmos ſtudioſè ſuſcipe, etiamſi inſpiratus iam ſis, & exorciſatus: ſalubris enim eſt tibi res iſta. Nam vt rude, infectumque aurum, vel adulteratum, multíſque aliis commixtum mineris, vti cum ære, ſtanno, ferro, plumbo, ſi cupimus aurum tantùm habere, non poterit illud ſine igne ab diuerſis à ſe metallis purgari: ſic abſque exorciſmis anima purgari non poterit. Diuini enim ſunt, ex diuiniſque ſcripturis collecti. Velatus eſt vultus tuus, vt mens tua vacet, néue oculus vagus efficiat, vt & mens vagetur: clauſis verò oculis, aures minimè impediuntur ſalutaria ſuſcipere. Quemadmodum enim aurifabri, per quædam ſubtilia inſtrumenta, ſufflantes ventulum igni, & aurum in fornace conflantes, excitanteſque propoſitam flammam, id quod quærunt, reperiunt. Sic cùm exorciſtæ per Spiritum ſanctum incutiunt timorem, & in corpore, tanquàm in fornace, animam accendunt: fugit tunc inimicus Dæmon, adeſt autem ſalus & ſpes vitæ æternæ aſſiſtit: denique anima repurgata à peccatis, ſalutem conſequitur. Perſiſtamus ergo in ſpe fratres, atque illi nos tradentes certò ſperemus, vt Deus vniuerſorum, voluntatem noſtram videns, mundet nos à peccatis, & ſpem nobis bonam ſemper de rebus noſtris præbeat, & donet nobis pœnitentiam ſalutarem. Deus enim vocauit, tu verò vocatus es. Perſeueres in catecheſibus, etiamſi longo ſermone producantur, ne fortè aliquando mens tua deficiat. Arma enim accipis contra aduerſarias poteſtates: arma capis aduerſus hæreticos, aduerſus Iudæos & Samaritas, & Ethnicos. Multos habes hoſtes, multa tela accipe. Cum plurimis haſta concurris. Opus ergo eſt diſcere, quomodò transfigas Græcum, quomodò pugnes contra hæreticum, contra Iudæum, & Samaritam?

Exorciſmi ſunt ſalubres.

Exorciſmos fugit demon.

Catecheſeon vſus.

Et arma quidem parata ſunt, gladiuſque ſpiritus promptiſſimus: dexteram verò per bonam voluntatem extendere neceſſe eſt, vt bellum Domini conficias, & vincas aduerſarias facultates: vt à nullo deinceps hæreticorum conatu ſuperari poſſis. Accipe hanc admonitionem, vt ea quæ in catecheſibus traduntur, ſic diſcas, quò poſſis ea in perpetuum cuſtodire. Non exiſtimes inſtitutiones iſtas eſſe ſimiles homiliis. Quamuis & illæ bonæ ſint, & fide dignæ: verùm ſi quid in illis hodie neglexerimus, cras diſcere poterimus. Hæc verò, quæ de lauacro regenerationis per ordinem tradimus documenta, ſi hodie neglexeris, quando tandem corrigentur? Exiſtima tempus id eſſe plantationis arborum, quo niſi fodiamus & inſeramus, quando tandem poterit rectiùs plantari, quod ſemel eſt malè plantatum? Ædificium quoddam eſſe intelligas catecheſim, ac niſi ordine vinculis conſtringamus ſtructuram, ne quid laxum & hians reperiatur, debile fiet ædificium: ſed eſt operæpretium, lapidi lapidem apponi, & angulum angulo coniungi, atque ſuperfluis abſciſſis, perfectas ædes efficere. Ad eundem modum, adferimus tibi tanquàm lapides cognitionis: audire oportet de Deo viuente: audire opus eſt de Chriſto: audire neceſſe eſt de reſurrectione, & alia permulta ex ordine dicenda ſunt: quæ nunc tantùm ſummatim recenſentur, deinceps verò ſuo loco ſatis explicabuntur. Si vel vnum ex his non perceperis, etiamſi primorum aut ſecundorum memineris: ædificator quidem benè ædificat, tu verò fluxum & debile habebis ædificium. Cùm autem Catecheſis recitatur, ſi catechumenus ex te quæſierit, quid dicebant Doctores: nihil dicas externo: myſteria enim tibi, & ſpem futuri ſeculi tradidimus. Cuſtodi hoc myſterium retributori, nec vnquam dicentem aliquem audi: Quid obeſt, ſi & ego didicero? Etiam ægroti vinum quandoque poſtulant, quod ſi intempeſtiuè illis detur, phreneſim conciliat: & duo hinc

Catecheſis eſt veluti ædificium.

Myſteria Eccleſiæ extrà non proferẽda.

Myſteria nocet aliquibus noſſe.

καὶ τὰ μὲν ὅπλα ἕτοιμα, καὶ τὸ ξίφος ἑτοιμότατον τοῦ πνεύματος. Δεῖ δὲ καὶ δεξιὰς τείνειν διὰ προαιρέσεως ἀγαθῆς, ἵνα πόλεμον Κυρίου πολεμήσῃς, ἵνα νικήσῃς ἀντικειμένας ἐνεργείας, ἵνα ἀήττητος γένῃ παντὶ αἱρετικῷ πράγματι. παραγγελία δέ σοι καὶ τοῦτο ἔστω. τὰ λεγόμενα μάνθανε, καὶ τήρει εἰς τὸν αἰῶνα. μὴ νομίσῃς τὰς συνήθεις εἶναι ὁμιλίας, κἀκεῖναι μὲν γὰρ ἀγαθαὶ καὶ πίστεως ἄξιαι, ἀλλ' ἐὰν σήμερον ἀμελήσωμεν, αὔριον μανθάνομεν. τὰ δὲ περὶ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας κατ' ἀκολουθίαν διδόμενα διδάγματα ἐὰν σήμερον ἀμεληθῇ, πότε κατορθωθήσεται; νόμισον φυτείας εἶναι δένδρων καιρόν. ἐὰν μὴ σκάψωμεν καὶ βαθύνωμεν, πότε δύναται ἄλλοτε καλῶς φυτευθῆναι τὸ ἅπαξ κακῶς φυτευθέν; νόμισόν μοι οἰκοδομὴν εἶναι τὴν κατήχησιν, ἐὰν μὴ κατ' ἀκολουθίαν δεσμοῖς οἰκοδομῆς ἁρμολογήσωμεν τὸν δόμον, ἵνα μὴ εὑρεθῇ τι χαῦνον, καὶ σαθρὰ γένηται ἡ οἰκοδομή. ἀλλὰ δεῖ κατ' ἀκολουθίαν λίθον μὲν λίθῳ ἀκολουθεῖν, καὶ γωνίαν γωνίᾳ ἕπεσθαι. ἀποξεόντων δὲ περισσά, οὕτω δεῖ λίαν οἰκοδομὴν ἀναβαίνειν. οὕτω προσφέρομέν σοι λίθους ὥσπερ γνώσεως. δεῖ ἀκούειν τὰ περὶ θεοῦ ζῶντος· δεῖ ἀκούειν τὰ περὶ κρίσεως. δεῖ ἀκούειν τὰ περὶ χριστοῦ. δεῖ ἀκούειν τὰ περὶ ἀναστάσεως, καὶ πολλά ἐστιν ἀκολούθως λεγόμενα. νῦν μὲν σποράδην εἰρημένα. τότε δὲ κατὰ ἁρμονίαν προσφερόμενα. ἐὰν δὲ μὴ συνάψῃς ἐν τῷ ἑνὶ, καὶ μνημονεύσῃς τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων, ὁ μὲν οἰκοδόμων οἰκοδομεῖ, σὺ δὲ σαθρὰν ἕξεις τὴν οἰκοδομήν. ὅτε τοίνυν κατήχησις λέγηται, ἐὰν σε κατηχούμενος ἐξετάσῃ τί εἰρήκασιν οἱ διδάσκοντες, μηδὲν λέγε τῷ ἔξω. μυστήριον γάρ σοι παραδίδομεν, καὶ ἐλπίδα μέλλοντος αἰῶνος. τήρησον τὸ μυστήριον τῷ μισθαποδότῃ. μή ποτέ σοι τις εἴπῃ, τί βλάπτῃ, ἐὰν κἀγὼ μάθω. καὶ οἱ νοσοῦντες τὸν οἶνον ζητοῦσιν. ἀλλ' ἐὰν ἀκαίρως δοθῇ φρενῖτιν ἐργάζεται, καὶ δύο κακὰ

γίνεται, καὶ ὁ νοσῶν ἀπόλλυται, καὶ ὁ ἰατρὸς διαβάλλεται. οὕτως ὁ κατηχούμενος, ἐὰν ἀκούσῃ παρὰ πιστοῦ, καὶ ὁ κατηχούμενος φρενιτιᾷ· οὐκ οἶδε γὰρ τί ἤκουσε, καὶ ἐλέγχει τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐκμυκτηρίζει τὸ λεγόμενον, καὶ ὁ πιστὸς ὡς προδότης κατακρίνεται. ἤδη δὲ σὺ μεθορίῳ στήκεις, βλέπε μοι μὴ ἐκλαλήσῃς, οὐχ ὅτι οὐκ ἄξια λαλιᾶς τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀκοὴ ἀναξία τοῦ δέξασθαι. ἧς ποτὲ καὶ σὺ κατηχούμενος, οὐ διηγησάμην σοι τὰ προκείμενα. ὅταν τῇ πείρᾳ λάβῃς τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων, τότε ἂν γνώσῃ ὅτι ἀνάξιοι οἱ κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς. μιᾶς μητρὸς γεγόνατε υἱοὶ καὶ θυγατέρες οἱ ἀπογραφέντες. ὅταν εἰσέλθῃς πρὸ τῆς ὥρας τῶν ἐπορκισμῶν, εἷς ἕκαστος ὑμῶν λαλείτω τὰ πρὸς εὐσέβειαν. κἄν τις ὑμῶν μὴ παρῇ, ἐπιζητήσατε. εἰς τράπεζαν εἰ ἐκλήθης, οὐκ ἂν περιέμενες τὸν συγκεκλημένον; ἀδελφὸν εἰ εἶχες, οὐκ ἂν τῷ ἀδελφῷ τὸ ἀγαθὸν ἐζήτεις; μὴ πολυπραγμόνει λοιπὸν πραγμάτων ἀνωφελῶν. μή τι ἐποίησε πόλις, μή τι ἐποίησε κώμη, μή τι ἐποίησε βασιλεὺς, μή τι ἐποίησεν ἐπίσκοπος, μή τι ἐποίησε πρεσβύτερος. ἄνω βλέπε. καιρὸς ὁ σὸς ἐκείνου χρείαν ἔχει. σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ θεός. ἐὰν ἴδῃς τοὺς πιστοὺς διακονοῦντας, καὶ μὴ μεριμνῶντας, ἔχουσι τὸ ἀσφαλές. οἴδασι τί ἔλαβον, κατέχουσι τὴν χάριν. σὺ δὲ ἀκμὴν ἐν ζυγῷ στήκεις, ἢ δεχθῆναι, ἢ μὴ δεχθῆναι. μὴ μιμήσῃ τοὺς ἔχοντας τὸ ἀμέριμνον, ἀλλὰ μέτελθε τὸν φόβον. καὶ ὅταν ἐπορκισμὸς γίνηται, ἕως ὅτου οἱ ἄλλοι ἐπορκιζόμενοι, παραγένωνται, ἄνδρες μετὰ ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν. νῦν γάρ μοι χρεία τῆς τοῦ Νῶε κιβωτοῦ, ἵνα ᾖ Νῶε καὶ οἱ υἱοί αὐτοῦ, καὶ ἡ γυνὴ, καὶ αἱ γυναῖκες τῶν υἱῶν αὐτοῦ. εἰ γὰρ καὶ μία ἦν ἡ κιβωτὸς καὶ κεκλεισμένη ἦν ἡ θύρα. ἀλλὰ ἐσχημάτιστο τὰ πράγματα. εἰ κέκλεισται ἡ ἐκκλησία καὶ πάντες ὑμεῖς ἔνδον. ἀλλὰ διεστάλθω τὰ πράγματα, ἄνδρες μετ' ἀνδρῶν, καὶ γυναῖκες μετὰ γυναικῶν, μὴ γίνηται

naſcuntur mala: nam & æger interit, & medicus malè audit. Sic & catechumenus, ſi audiat myſteria à fideli, phreneſim patitur: neſcit enim quid audiuerit, & tamen arguit rem ignotam, dictaque irridet: fidelis verò tanquàm proditor condemnatur. Iam ergo tu in finibus noſtris conſtitutus, caue ne quid effutias: non quòd digna non ſint narratione ea, quæ ibi dicuntur, ſed quòd indignus eſt ille audire, cui referres. Fueras & tu aliquando catechumenus, neque tamen propoſita myſteria tibi enarrabantur. Quando autem ſublimitatem eorum, quæ nunc traduntur, experientia didiceris, tunc planè intelliges dignos non eſſe catechumenos, qui ea audiant. Vnius matris filij & filię facti eſtis omnes, quicumque hîc nomina dediſtis. Cum ante horam exorciſmorum ingrediemini, vnuſquiſque veſtrûm pietatis verba proferat, & ſi quis veſtrûm aberit, perquirite. Ad cœnam ſi vocatus fueris, nónne expectares alium pariter vocatum? fratrem ſi haberes, nónne & fratri benefacere velles? Ne ſis deinceps curioſus in rebus vanis: ne quęras quid fecerit oppidum, quid Rex, quid Epiſcopus, quid egerit ſacerdos: ſurſum reſpice, tempus hoc ipſum expoſcit. *Vacate & cognoſcite quia ego ſum Deus.* Si videris fideles in miniſterio ſecuros, rem certam tutámque habent, ſciunt quid acceperint, gratiam ſuſceperunt. Tu verò adhuc in bilance aut conſequendi, aut non conſequendi, conſiſtis. Ne imiteris illos, qui nulli vacant meditationi: ac reuerentiam adhibe cum fit exorciſmus: quouſque alij exorcizati aderunt, viri cum viris, & mulieres cum mulieribus. Nunc enim opus eſt proponere exemplum arcæ Noæ, in qua erat & vxor eius, & vxores filiorum, ac filiæ eius: ſiquidem & arca erat vna, & oſtium clauſum. Sed quid hæc ſignificabant? Si concluſa eſt Eccleſia, & vos omnes intus: hæc tamen ſeparentur, viri vt ſint cum viris, mulieres cum mulieribus: ne ſtudium

Curioſitas vitanda.

Pſal. 45. 11.

Exorciſmi reuerenter audiendi.

ſalutis ſit perditionis occaſio. Et ſi enim pulchrum ſit inſtitutum proximum aſſidere proximo, ſed procul tamen ſint affectiones. Tum verò aſſidentes viri librum aliquem vtilem habeant, & alius quidem legat, alius verò audiat: ſi autem deſit liber, alter oret, alter boni aliquid dicat. Conuentus porrò virginalis ſic congregetur, vt vel pſallat, vel oret, vel legat, ita vt labia quidem loquantur, vox autem ad alienas aures non perueniat. *Mulierem enim loqui in Eccleſia non permitto.* Et nupta quoque ſimiliter agat, *& oret labia mouendo, vt naſcatur Samuel*, vt ſterilis anima tua pariat exaudientis Dei ſalutem: Samuel enim ita ſonat. Videbo cuiuſque ſtudium, videbo cuiuſlibet deuotionem. Accendatur mens ad pietatem, excitetur anima, excutiatur durities infidelitatis, decidant ſuperflui ſcabriciei cortices, & maneat ſola ſinceritas: detergatur ferri erugo, vt maneat proprius ſplendor. Tunc vobis oſtendet Deus noctem illam, & tenebras in die apparentes, de quibus dictum eſt: *Tenebræ non obſcurabuntur à te.* Tunc vnicuique veſtrûm porta paradiſi aperietur. Tunc ex aquarum vſu, Chriſtophororum, hoc eſt Chriſtum ferentium, fragrantiam habebitis. Tunc appellationem Chriſti, & rerum diuinarum virtutem accipietis. Iam verò mentis oculos aperite, iam choros angelicos recogitate, & Dominum vniuerſorum Deum præſidentem, & filium vnigenitum in dextra illius aſſidentem, & ſpiritum ſimul perſiſtentem. Thronos autem & dominationes miniſtrantes, & quemlibet noſtrum ſaluatum & ſaluatam. Iam auribus veſtris, quemadmodum inſtruebamini, perſonet vox illa pulcherrima, quando ſaluatis vobis angeli concinent. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates*: quando tanquàm columbæ, ſplendida ſpecie, lucenteque anima Eccleſiam Dei ingrediemini. Magnum eſt ſanè propoſitum hoc baptiſma: captiuitatis liberatio, peccatorum remiſſio, mors peccati, animæ regeneratio, veſtimentum candidum, ſignaculum ſanctum, & indelebile,

Virginum conuentus & oratio ſubmiſſa.

2. Cor. 14. 34.

1. Reg. 1. 13.

Pſal. 138. 12

Pſal. 31.

Baptiſmi encomia.

ἡ ὑπο-

ἡ ὑπόθεσις τῆς σωτηρίας, πρόφασις ἀπωλείας. καὶ ἡ ὑπόθεσις καλὴ πλησίον ἀλλήλων καθέζεσθαι, ἀλλὰ μακρὰν ἔστω τὰ πάθη. εἶτα οἱ ἄνδρες καθεζόμενοι ἐχέτωσαν βιβλίον χρήσιμον. καὶ ὁ μέν τις ἀναγινωσκέτω, ὁ δέ τις ἀκουέτω. καὶ μὴ βιβλίον παρῇ, ὁ μὲν προσευχέσθω, ὁ δέ τι χρήσιμον λαλείτω. καὶ ὁ σύλλογος πάλιν ὁ παρθενικὸς οὕτω συνειλέχθω, ἢ ψάλλων, ἢ ἀναγινώσκων, ἠρέμα. ὥστε λαλεῖν μὲν τὰ χείλη, μὴ ἀκούεσθαι δὲ τὰ ἀλλότρια ὦτα. γυναικὶ γὰρ λαλεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ οὐκ ἐπιτρέπω. καὶ ἡ ἐν γάμοις δὲ ὁμοίως μιμείσθω καὶ προσευχέσθω, καὶ τὰ χείλη κινείσθω· φωνὴ δὲ μὴ ἀκουέσθω, ἵνα παρέλθῃ Σαμουήλ, ἵνα σου ἡ στεῖρα ψυχὴ γεννήσῃ τὴν σωτηρίαν θεοῦ ἐπακούσαντος· ὁ γὰρ Σαμουὴλ ταύτην ἔχει τὴν ἑρμηνείαν. ὄψομαι τὴν σπουδὴν ἑκάστου. ὄψομαι δὲ εὐλάβειαν ἑκάστης. πυρούσθω ἡ διάνοια πρὸς εὐλάβειαν. χαλκευέσθω ἡ ψυχή. σφυροκοπείσθω τὸ σκληρὸν τῆς ἀπιστίας. ἀποπεσάτωσαν αἱ περισσαὶ τοῦ σιδήρου λεπίδες· μενέτω τὸ καθαρόν. ἀποπεσάτω τοῦ σιδήρου ὁ ἰός. μενέτω δὲ γνήσιον. πότε μὲν ὑμῖν δείξῃ ὁ θεὸς ἐκείνην τὴν νύκτα, τὸ σκότος τὸ ἡμεροφανὲς περὶ οὗ εἴρηται, σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ, καὶ νὺξ ὡς ἡ ἡμέρα φωτισθήσεται. πότε ὑμῶν ἑκάστου παραδείσου θύρα ἀνεωχθῇ. πότε ὑδάτων ἀπολαύσητε Χριστοφόρων ἐχόντων εὐωδίαν. πότε Χριστοῦ προσηγορίαν λάβητε, καὶ ἐνέργειαν θείων πραγμάτων. ἤδη μοι τῆς διανοίας τὸ ὄμμα ἀναβλέψατε. ἤδη μοι χοροὺς ἀγγελικοὺς ἐννοήσατε, καὶ δεσπότην τῶν ὅλων θεὸν καθεζόμενον, υἱὸν δὲ μονογενῆ ἐν δεξιᾷ συγκαθήμενον, καὶ πνεῦμα συμπαρόν. θρόνους δὲ καὶ κυριότητας λειτουργοῦντας, καὶ ὑμῶν δὲ ἕκαστον καὶ ἑκάστην σωζόμενον καὶ σωζομένην. ἤδη ὑμῶν τὰ ὦτα ὥσπερ κατηχείσθω. ποιήσατε ἐκείνην τὴν καλὴν ἠχὼ ὅτε ὑμῶν σωθέντων οἱ ἄγγελοι ἐπιφωνήσουσι, μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἀπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. ὅτε ὡς περιστεραὶ τῆς ἐκκλησίας εἰσέλθητε φαιδροὶ τῷ σώματι καὶ φωτεινοὶ τῇ ψυχῇ· μέγα τὸ προκείμενον βάπτισμα, αἰχμαλώτοις λύτρον· ἁμαρτημάτων ἄφεσις· θάνατος ἁμαρτίας· παλιγγενεσία ψυχῆς· ἔνδυμα φωτεινόν· σφραγὶς ἁγία

ἀκατάλυτος, ὄχημα πρὸς οὐρανόν· παραδείσου τρυφή. βασιλείας πρόξενον· υἱοθεσίας χάρισμα. ἀλλὰ δράκων παρὰ τὴν ὁδὸν τηρεῖ τοὺς παριόντας, βλέπε μὴ δάκῃ τῇ ἀπιστίᾳ. βλέπει τοσούτους σωζομένους, καὶ ζητεῖ τίνα καταπίῃ. πρὸς πατέρα πνευμάτων εἰσέρχῃ, ἀλλὰ δι᾽ ἐκείνου τοῦ δράκοντος διέρχῃ, πῶς οὖν αὐτὸν διέλθῃς; ὑπόδησαι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἵνα κἂν δάκῃ μὴ βλάψῃ. πίστιν ἔνοικον ἔχε. κραταιὰν ἐλπίδα, κρηπῖδα ἰσχυράν, ἵνα διέλθῃς τὸν ἐχθρόν, καὶ εἰσέλθῃς πρὸς τὸν δεσπότην· τὴν σαυτοῦ καρδίαν ἑτοίμασον εἰς ὑποδοχὴν διδασκαλίας, εἰς κοινωνίαν ἁγίων μυστηρίων. εὔχου πυκνότερον, ἵνα ὁ θεός σε καταξιώσῃ τῶν ἐπουρανίων, καὶ ἀθανάτων μυστηρίων. μήτε ἡμέραν ἀργεῖ, μήτε νύκτα· ἀλλ᾽ ὅτε ὕπνος ἐκ τῶν ὀμμάτων σου ἐκπέσῃ, τότε ἡ διάνοια εἰς προσευχὴν σχολαζέτω· κἂν ἴδῃς λογισμὸν αἰσχρὸν ἀναβαίνοντα εἰς τὴν διάνοιάν σου, λάβε κρίσεως ὑπομνηστικὸν σωτηρίας, σχόλασον τὴν διάνοιαν εἰς τὸ μαθεῖν, ἵνα ἐπιλάθῃ φαύλων πραγμάτων. ἐὰν ἴδῃς τινά σοι λέγοντα, καὶ εἰσέρχῃ εἰς τὸ ὕδωρ καταβῆναι; ἄρτι γὰρ οὐκ ἔχει πόλις βαλανεῖα; γίνωσκε ὅτι ὁ δράκων τῆς θαλάσσης ταῦτά σοι κατασκευάζει. μὴ πρόσεχε τοῖς χείλεσι τοῦ λαλοῦντος, ἀλλὰ τῷ ἐνεργοῦντι θεῷ· φύλαξαι τὴν σαυτοῦ ψυχήν, πῶς ἄληπτος γένῃ, ἵνα παραμείνας τῇ ἐλπίδι κληρονόμος γένῃ σωτηρίας αἰωνίου. ἡμεῖς μὲν ταῦτα ὡς ἄνθρωποι καὶ παραγγέλλομεν, καὶ διδάσκομεν· μὴ ποιήσητε δὲ τὴν οἰκοδομὴν ἡμῶν χόρτον, καλάμην, καὶ ἄχυρα, ἵνα μὴ τοῦ ἔργου κατακαέντος, ζημιωθῶμεν· ἀλλὰ ποιήσατε τὸ ἔργον χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ λίθους τιμίους· ἐν ἐμοὶ γάρ ἐστι τὸ εἰπεῖν, ἐν σοὶ δὲ τὸ προσθέσθαι, ἐν θεῷ δὲ τὸ τελειῶσαι. νευρώσωμεν τὴν διάνοιαν· συντείνωμεν τὴν ψυχήν. ἑτοιμάσωμεν τὴν καρδίαν. περὶ ψυχῆς τρέχομεν. περὶ αἰωνίων πραγμάτων ἐλπίζομεν. δυνατὸς δὲ ὁ θεὸς ὁ τὰς καρδίας ὑμῶν εἰδώς, καὶ γινώσκων τίς μὲν ἐστὶ δίκαιος, τίς δὲ ὑποκριτής, τὸν μὲν γνήσιον φυλάξαι, τὸν δὲ ὑποκριτὴν πιστοποιῆσαι. δύναται γὰρ ὁ θεὸς καὶ τὸν ἄπιστον πιστοποιῆσαι, ἐὰν μόνον

currus ad cœlum, delitiæ paradiſi, regni cæleſtis conciliatio, chariſmáque adoptionis filiorum. Cæterùm draco circa viam tranſeuntes obſeruat, caue, ne te veneno infidelitatis inficiat. videt tot ſaluatos, & quærit quem deuoret. Ad patrem ſpirituum ingrederis, ſed per illum draconem tranſis. quomodò igitur illum præteribis? *Indue pedes tuos apparatu Euangelij pacis*, vt etiam ſi te mordeat, nihil noceat. Fidem habeas inhabitantem & firmam ſpem, calceum fortem, vt prætereas hoſtem, & ad Dominum intres. Cor tuum præpara ad ſuſceptionem diſciplinæ, & ſanctorum myſteriorum communicationem. Frequenter ora, vt Deus te dignum efficiat: neque interdiu, neque noctu ſis otioſus, & cùm ſomnus ab oculis receſſerit, tunc mens vacet orationi. Si quam turpem cogitationem in mentem tuam venire animaduerteris, ſuſcipe iudicij ſalutarem commemorationem: intende animum ad diſcendum, vt rerum turpium obliuiſcatur. Si videris aliquem dicentem tibi, ingredere aquam vt ſubmergaris, adhuc ciuitas balnea non habet? Agnoſce draconem marinum hæc tibi obiicere: non loquentis attendas verbis, ſed operantis. Cuſtodi animam tuam vt ſis irreprehenſibilis, vt in ſpe perſeuerans, hæres vitæ æternæ fias. Nos quidem hæc tanquam homines & adhortamur, & docemus, *ne veſtrum ædificium ex fœno, ſtipula, & paleis conficiatis, ne cùm opus arſerit, detrimentum patiamini: ſed vt ſit opus veſtrum, aurum, argentum, & lapides pretioſi.* Meum eſt dicere, tuum verò agere, Dei autem perficere. Intendamus mentem, dirigamus animam, præparemus cor, de anima enim nobis certamen eſt, æternáſque res ſperamus. Potens eſt autem Deus, qui nouit corda veſtra, & ſcit qui ſit verus, qui verò ſimulator, germanum quidem ſuum ſeruare, hypocritam verò fidelem efficere. Poteſt enim Deus facere fidelem, ſi modò

[Margin notes: 1. Pet. 5. 8. — Eph. 6. 15 — Orandum ſæpè. — 1. Cor. 3. 12.]

cor illi præbuerit, & factum contra nos chirographum delere. Obliuionem autem vobis tribuet rerum priorum, atque Eccleſiæ vos inſeret, & induens vos armis iuſtitiæ ſibi deliget, cæleſtibusque rebus ac noui teſtamenti replebit, & ſpiritus ſancti ſignaculum indelebile dabit in ſempiternum: in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Catecheſes iſtas illuminatorum, accedentibus quidem ad baptiſmum, & his qui hoc lauacrum habent iam fidelibus, legendas exhibeas: catechumenis verò, & alijs qui non ſunt Chriſtiani, ne dederis: alioquin redditurus es Domino rationem.

δῷ τὴν καρδίαν· καὶ ἐξαλείψαι τὸ καθ' ὑμῶν χειρόγραφον· ἀμνηστίαν δὲ ὑμῶν παράσχοι τῶν προτέρων παραπτωμάτων. φυτεύσοι δὲ ὑμᾶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ στρατεύσοι ὑμᾶς ἑαυτῷ, ὅπλα περιβαλὼν τῆς δικαιοσύνης. οὐρανίων τε πραγμάτων καινῆς διαθήκης πληρώσειε, καὶ πνεύματος ἁγίου σφραγίδα δῴη ἀνεξάλειπτον εἰς τοὺς αἰῶνας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Τὰς τῶν φωτιζομένων κατηχήσεις ταύτας τοῖς μὲν τῷ βαπτίσματι προσερχομένοις, καὶ τοῖς τὸ λουτρὸν ἔχουσιν ἤδη πιστοῖς εἰς ἀνάγνωσιν παρεχόμενος, μὴ δὸς τὸ σύνολον, μήτε κατηχουμένοις, μήτε ἄλλοις τισὶ τοῖς μὴ οὖσι χριστιανοῖς. ἐπεὶ τῷ κυρίῳ λόγον δώσεις. καὶ ἐὰν ποιῇς ἀντίγραφον, ὡς ἐπὶ κυρίου ταῦτα πρόγραψον.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

κατήχησις, α΄. φωτιζομένων ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα εἰσαγωγικὴ τοῖς τῷ βαπτίσματι προσελθοῦσι, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου, λούσασθε, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΚΑΙΝΗΣ διαθήκης μαθηταὶ, καὶ Χριστοῦ μυστηρίων κοινωνοὶ, νῦν μὲν τῇ κλήσει, μετ᾽ ὀλίγον δὲ καὶ τῇ χάριτι, καρδίαν ἑαυτοῖς ποιήσατε, καινὴν καὶ πνεῦμα καινὸν, ἵνα εὐφροσύνη γένηται τοῖς οὐρανίοις. εἰ γὰρ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαρὰ γίνεται κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, πόσῳ μᾶλλον ἡ τοσούτων σωτηρία ψυχῶν κινήσει πρὸς εὐφροσύνην τοὺς οὐρανούς. ἀγαθῆς ὁδοῦ καὶ καλλίστης ἐφαψάμενοι, τὸν τῆς εὐσεβείας εὐλαβῶς δράμετε δρόμον. εἰς γὰρ τὴν ὑμετέραν ἀπολύτρωσιν ἑτοιμότατος πάρεστιν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ. λέγων, δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς, οἱ τὸ χαλεπὸν τῶν πλαισμάτων ἠμφιεσμένοι, καὶ σειραῖς τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν ἐσφιγμένοι, τῆς προφητικῆς φωνῆς ἀκούσατε λεγούσης, λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε. ἀφέλετε τὰς πονηρείας ὑμῶν, ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. ἵνα ἀγγελικὸς, ὑμῖν ἐπιβοήσῃ χορὸς, μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. οἱ τὰς τῆς πίστεως λαμπάδας ἐξάψαντες ἀρτίως ἀσβέστους ἐν χερσὶ διατηρήσατε ταύτας, ἵν᾽ ὁ τῷ ληστῇ τότε τὸν παράδεισον ἐν

SANCTI PATRIS NOSTRI

CYRILLI ARCHIEPISCOPI *HIEROSOLYMORVM*

prima Cathecheſis, ſeu inſtitutio illuminatorum Hieroſolymis extemporanea: introductoria ad baptiſmum. Et lectio ex Eſaia: Lauamini, &c.

NOVI Teſtamenti diſcipuli, & myſteriorum Chriſti participes, nunc quidem vocatione, paulò poſt verò & gratia, *Cor nouum vobis ipſis facite, & Spiritum nouum*, vt ex eo lætentur cæleſtes. Si enim *ſuper vno peccatore*, vt eſt in Euangelio, *fit gaudium*, quantò magis tot animarum ſalus ad lætitiam cœleſtes mouebit? Bonum iter & pulcherrimum capeſſendo, cautè curſum pietatis percurrite. Ad veſtram enim liberationem paratus adeſt vnigenitus Dei filius. *Venite*, inquiens, *omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Qui grauitate delictorum eſtis circundati, & ligati cathenis peccatorum veſtrorum, propheticam vocem dicentem audite: *Lauamini, mundi eſtote, auferte prauitates veſtras ab animabus veſtris, coram oculis meis*, vt angelicus vobis chorus acclamare poſſit: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Qui fidei lampades nuper accendiſtis: nunc non extinctas eaſdem manu tenendo cuſtodite, vt qui latroni paradiſum, in

Ezech. 18. 31.
Luc. 15, 7.
Matth. 11, 28.
Eſa. 1, 16.
Pſal. 31.

hoc ſanctiſſimo monte Golgota, per fidem aperuerit, vobis quoque id præſtet, quò poſſitis canticum ſponſi cantare. Si quis eſt hîc ſeruus peccati, paratus ſit per fidem, ad ingenuam adoptionis filiorum regenerationem peruenire, & præcidens peſſimam peccatorum ſeruitutem, atque in beatiſſimum Domini obſequium ſeſe tradens, dignus cenſebitur, regnum cœleſte hereditate poſſidere. *Exuite veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris*: exuite autem per confeſſionem, *vt induatis nouum*, eum qui eſt renouatus, per agnitionem eius qui creauit illum. Arrabonem Spiritus ſancti poſſidete per fidem, vt recipiamini in æterna tabernacula: accedite ad myſticum ſignaculum, vt ſitis bene noti Domino. Recenſeamini in ſancto & ſpiritali grege Chriſti, ad dexteram eius ſegregati, atque paratam vobis vitam hereditate poſſideatis. Quibus adhuc peccatorum aſperitas adhæret, iſti à ſiniſtris conſiſtunt, eò quòd ad gratiam Dei non accedant, quæ datur per Chriſtum, in huius lauacri regeneratione. Regenerationem autem dico non corporis, ſed animæ ſpiritalem renouationem. Corpora enim per eos, qui videntur parentes, generantur: animæ verò, per fidem regenerantur. *Spiritus enim vbi vult ſpirat.* Atque tum ſi dignus eris, licebit tibi audire: *Euge ſerue bone & fidelis*: nempe cùm nihil impuri, nihil ſimulati in tua conſcientia repertum fuerit. Si enim quiſpiam ex his, qui hîc adſunt, tentat gratiam Dei, ſeipſum decipit, & virtutem diuinam ignorat. Caue ſimulatam mentem habere ô homo, propter illum, *qui ſcrutatur corda & renes*. Quemadmodùm qui milites ſunt conſcripturi, & ætatem & corpora, deligendorum ad pugnam, diligenter excutiunt: ſic & Dominus, delectum faciens animarum, voluntatem illarum ſcrutatur, ac ſi quam hypocriſim deprehenderit occultatam, reiicit hominem, tanquàm ad veram illius militiam non idoneum: ſi verò dignum inuenerit, huic

Confeßione exuitur vetus homo.

Eph. 4,22, 24.

Ioan 3,8.

Matth. 25. 21.

Simulatio fugienda.

Pſal. 7, 10.

τα̃ς πᾶρα-

τῷ πνευματικῷ τούτῳ γενέσθαι διὰ τὴν πίστιν ἀνοίξας, ὃ νυμφικὸν ὑμῖν ᾆσαι παρέχοι μέλος. δοῦλος εἴ τις ἐστὶ καὶ ταῦτα τῆς ἁμαρτίας, ἑτοιμότατος γενέσθω διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἐλευθέριον τῆς υἱοθεσίας ἀναγέννησιν, καὶ τὴν μὲν τῶν ἁμαρτιῶν κακίστην δουλείαν ἀποθέμενος, τὴν δὲ τοῦ κυρίου μακαριωτάτην δουλείαν κτησάμενος καταξιωθήτω τὴν τῶν οὐρανῶν κληρονομῆσαι βασιλείαν. ἐκδύσασθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, ὅπως ἐνδύσησθε τὸν καινὸν, τὸν ἀνακαινούμενον κατ' ἐπίγνωσιν τοῦ κτίσαντος αὐτόν. τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου κτήσασθε διὰ τῆς πίστεως, ὅπως δυνηθῆτε δεχθῆναι εἰς τὰς αἰωνίους μονάς. προσέλθετε εἰς τὴν μυστικὴν σφραγῖδα, ἵνα εὔγνωστοι ἦτε τῷ δεσπότῃ· συγκαταριθμηθῆτε τῇ ἁγίᾳ καὶ λογικῇ τοῦ Χριστοῦ ποίμνῃ εἰς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ ἀφορισθησόμενοι, καὶ κληρονομοῦντες τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν ζωήν. οἷς γὰρ ἔτι τὸ τραχὺ τῶν ἁμαρτιῶν περίκειται, οὗτοι ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τυγχάνουσι διὰ τὸ μὴ προσελθεῖν τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι τῇ δοθείσῃ διὰ Χριστοῦ ἐπὶ τῇ τοῦ λουτροῦ ἀναγεννήσει. ἀναγέννησιν δὲ, οὐ σωμάτων λέγω, ἀλλὰ ψυχῆς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν. τὰ μὲν γὰρ σώματα διὰ τῶν φαινομένων γονέων γεννῶνται· αἱ δὲ ψυχαὶ διὰ τῆς πίστεως ἀναγεννῶνται· τὸ γὰρ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. καὶ τότε ἀκοῦσαι ἔχεις, ἐὰν ἄξιος γένῃ, εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ὅταν εὑρεθῇς μηδὲν ἀκάθαρτον ὑποκρίσεως ἔχων ἐν συνειδήσει· εἰ γάρ τις τῶν ἐνταῦθα νομίζοι πειράζειν τὴν χάριν, ἑαυτὸν ἀπατᾷ, καὶ τὴν δύναμιν ἀγνοεῖ. ἀνυπόκριτον ἔχε τὴν ψυχὴν ὦ ἄνθρωπε, διὰ τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς· ὥσπερ γὰρ οἱ μέλλοντες στρατεύειν ἐρευνῶσι τὰς ἡλικίας καὶ τὰ σώματα τῶν στρατευομένων, οὕτω καὶ ὁ κύριος στρατολογῶν τὰς ψυχὰς, ἐρευνᾷ τὰς προαιρέσεις· κἂν μὲν ὑπόκρισιν ἔχῃ τις κρυπτομένην, ἀπέβαλε τὸν ἄνθρωπον, ὡς τῆς ἀληθοῦς στρατείας ἀνεπιτήδειον· εἰ δὲ ἄξιον καταλάβῃ, τούτῳ δίδω-

σιν ἐπιμόνως τὴν χάριν. οὐ δίδωσι τὰ ἅγια τοῖς κυσίν· ἀλλ' ὅπου
βλέπει τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν, ἐκεῖ τὴν σωτηριώδη δίδωσι σφραγίδα τὴν θαυμασίαν, ἣν τρέμουσι δαίμονες καὶ γινώσκουσιν ἄγγελοι, ἵνα οἱ μὲν φύγωσιν ἐλαθέντες, οἱ δὲ περιέπωσιν, ὡς οἰκεῖον. τοῖς δὲ λαμβάνουσι τὴν πνευματικὴν ταύτην σφραγίδα καὶ σωτήριον, χρεία καὶ τῆς οἰκείας προαιρέσεως. ὥσπερ γὰρ κάλαμος γραφικὸς ἢ καὶ βέλος χρείαν ἔχει τοῦ συνεργοῦντος, οὕτω καὶ ἡ χάρις χρείαν ἔχει τῶν πιστευόντων. ὅπλον λαμβάνεις οὐ φθαρτόν, ἀλλὰ πνευματικόν. καταφυτεύῃ λοιπὸν εἰς τὸν νοητὸν παράδεισον. λαμβάνεις ὄνομα καινόν, ὃ πρότερον οὐκ εἶχες. πρὸ τούτου κατηχούμενος ἦς· νῦν δὲ πιστὸς κληθήσῃ. καταφυτεύῃ λοιπὸν εἰς τὰς ἐλαίας τὰς νοητὰς ἐξ ἀγριελαίου, εἰς καλλιέλαιον ἐγκεντριζόμενος· ἐξ ἁμαρτιῶν εἰς δικαιοσύνην· ἐκ μολυσμῶν εἰς καθαρότητα. γίνῃ κοινωνὸς τῆς ἁγίας ἀμπέλου· ἀλλ' ἐὰν μὲν ἐπιμείνῃς τῇ ἀμπέλῳ, αὔξῃ ὡς κλῆμα καρποφόρον, ἐὰν δὲ μὴ ἐπιμείνῃς, ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταναλωθήσῃ. καρποφορήσωμεν τοίνυν ἀξίως. μὴ γένοιτο γὰρ ἵνα ἐν ἡμῖν γένηται τὸ κατὰ τὴν ἄκαρπον ἐκείνην συκῆν, μήποτε ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς καὶ νῦν καταράσηται διὰ τὴν ἀκαρπίαν, ἀλλ' εἴη πάντας ἐκεῖνο λέγειν· ἐγὼ δὲ ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ, ἤλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα. ἐλαία, οὐκ αἰσθητή, ἀλλὰ νοητὴ φωτοφόρος. αὐτοῦ μὲν οὖν ἐστι τὸ καταφυτεῦσαι, καὶ ποτίσαι· σὸν δὲ τὸ καρποφορῆσαι· θεοῦ τὸ χαρίσασθαι, σὸν δὲ τὸ λαβεῖν καὶ διατηρῆσαι. μὴ διὰ τὸ δωρεὰν δίδοσθαι τὴν χάριν, καταφρόνει, ἀλλὰ λαβὼν συντήρησον εὐλαβῶς. καιρὸς ἐξομολογήσεως ὁ παρών, ἐξομολόγησαι τὰ πεπραγμένα, τὰ ἐν λόγῳ, τὰ ἐν ἔργῳ, τὰ ἐν νυκτί, τὰ ἐν ἡμέρᾳ· ἐξομολόγησαι ἐν καιρῷ δεκτῷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας. δέξαι τὸν ἐπουράνιον θησαυρόν. σχόλασον εἰς τοὺς ἐπορκισμούς. προσέδρευε ταῖς κατηχήσεσι, καὶ μέμνησο τῶν λεχθησομένων· λέγεται γὰρ οὐχ ἵνα μόνον ἀκούσῃς, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς πίστεως ἐπισφραγίσῃς τὰ λεγόμενα. πᾶσαν μέριμναν ἀνθρωπίνην

libenter confert gratiam. Non dat ſancta canibus, ſed vbi bonum videt propoſitum, illic ſalutare ſigillum & admirandum imprimit, quod metuentes tremunt dæmones, & agnoſcunt angeli: ita vt illi quidem fugitent abacti: hi verò familiariter circa illud tanquàm domeſtici verſentur. Qui itaque ſpiritale hoc ſignaculum & ſalutare accipiunt, opus eſt vt voluntariè id faciant. vt enim calamus ſcriptorius aut telum, vt ab aliquo impellatur neceſſe eſt: ſic & gratia indiget credentibus. Arma capis non corruptibilia, ſed ſpiritalia, atque deinceps in ſpiritalem paradiſum inſereris, nomenque nouum accipis, quod anteà non habebas. Anteà catechumenus eras, nunc verò fidelis vocaris. Tranſplantaris rurſus in ſpiritales oleas, ex oleaſtro in oleam frugiferam inſertus, ex peccatis in iuſtitiam, ex pollutione in puritatem, & particeps ſanctæ illius vineæ efficeris: ac ſi permanſeris in vinea, tanquàm vitis frugifera creſces: ſin autem non maneas, ignis te conſumet. Fructum ergo ita, vt æquum eſt, feramus, ne ſic agatur nobiſcum, vt actum eſt cum illa ficu ſterili: ne fortè veniens Ieſus, etiam nunc propter ſterilitatem tibi maledicat: ſed vt poſſimus omnes illi dicere, *Ego ſicut oliua fructifera in domo Dei.* Oliua non corporea, ſed ſpiritalis. Ipſius quidem eſt, qui lucem omnibus adfert, plantare & rigare, tuum verò fructum facere. Dei eſt gratiam conferre, tuum verò acceptare & cuſtodire. Non ideò ſpernas gratiam, quod gratis datur, ſed religioſè potiùs. cùm eam acceperis, cuſtodito. Tempus præſens, eſt tempus confeſſionis. Confiteare quæ perpetraſti, ſiue verbo, ſiue opere, ſiue noctu, ſiue interdiu: Confitearis tempore acceptabili, & in die ſalutis. Suſcipe cæleſtem theſaurum, & in exorciſmis ſtudioſè verſeris. Aſſiſtas catecheſibus, & quæ in illis dicuntur memineris. Dicitur enim non ideò, vt audias tantùm, ſed vt per fidem dicta obſignes. Omnem tunc humanam ſollicitudinem deleas ex

Propoſitũ, & voluntatem Deus intuetur.

Rom. 11. 24

Ioan. 15. 5. 6

Matt. 21. 19

Sterilitas operum maledicta.

Pſal. 51. 10.

Gratiam acceptare eſt in noſtra poteſtate.

Cõfeſſionis tempus.

Exorciſmis vtendum.

animo: nam in animæ cura verſaris. Mundana hæc omninò poſtpone: parua enim ſunt, quæ relinquis, maxima verò, quæ dantur à Domino. Relinque præſentia, & crede futura. Tot annorum circulos tranſegiſti, mundo fruſtrà operam nauans; & quadraginta diebus non vacabis pro anima tua? *Vacate & videte, quia ego ſum Deus*, dicit ſcriptura diuina. Otioſa loqui multa recuſa, ac neque ipſe detrahas, nec detrahentem alicui audi: ſed potiùs in precationibus aſſiduus eſto. Monſtra in exercitio cordis tui, quod erat occluſum: munda vas tuum, vt gratiam capiat abundantiorem. Remiſſio enim peccatorum ex æquo datur omnibus: communicatio autem Spiritus ſancti, ſecundùm fidei vniuſcuiuſque proportionem donatur. Si parum laboraueris, parum accipies: ſi verò multum operaberis, multa te merces manet. In tui ipſius commodum curris, reputa ſi quid contra aliquem habes, ac dimitte. Accedis accepturus peccatorum remiſſionem, neceſſe eſt vt & tu delinquenti ignoſcas. Qua fronte enim diceres Domino, remitte mihi multa mea peccata, ſi tu pauca conſeruo tuo non remiſeris? Sacris conuentibus libenter ſtudeas, non modò nunc, cùm te clerici hortantur, verùm & deinceps cùm iam gratiam acceperis. Si priuſquàm facta eſſet inſitio benè erat, nónne rigari & excoli, etiam poſt plantationem multò pulchrius eſt? Certamen ſuſtineas pro tua ipſius anima, his præſertim diebus, ſacris lectionibus animam tuam recrea. Menſam enim ſpiritalem Dominus tibi parauit: Dic & tu cum Pſalmiſta: *Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me: animam meam conuertit*: vt & angeli congratulentur; & ipſe Chriſtus magnus ſummuſque ſacerdos, propoſitum veſtrum ſuſcipiens, & vos omnes offerens, dicat Deo: *Ecce ego & pueri mei, quos dediſti mihi Deus*. Qui omnes vos ſibi placentes cuſtodiat. Cui gloria & nunc & in ſecula infinita. Amen.

Quadrageſimæ tẽporũ. *Pſal. 45. 11.* *Otioſa loqui.* *Gloria ſpiritus pro ratione fidei datur.* *Matth. 18.* *Pſal. 22.* *Iſaiæ. 8. 18. epiſt. ad Hebr. 2. 13.*

ἐξάλειψον ἀπὸ σοῦ· περὶ ψυχῆς γὰρ τρέχεις. τὰ τοῦ κόσμου πάντως καταλιμπάνεις. μικρὰ τὰ καταλιμπανόμενα, μεγάλα δὲ τὰ παρὰ τοῦ κυρίου δωρούμενα. κατάλειπε τὰ παρόντα, καὶ πίστευε εἰς τὰ μέλλοντα. τοσούτους κύκλους ἐνιαυτῶν διῆλθες περὶ τὸν κόσμον, μάτην ἀσχολούμενος, καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας οὐ σχολάζεις τῇ προσευχῇ, διὰ τὴν σαυτοῦ ψυχήν. σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ θεός, φησιν ἡ γραφή. τὸ λαλεῖν πολλὰ ἀργὰ παραίτησαι, μήτε καταλάλει, μήτε ἡδέως ἄκουε καταλαλοῦντος· ἀλλὰ μᾶλλον εἰς προσευχὰς ἕτοιμος ἔσο. δεῖξον ἐν ἀσκήσει τῆς καρδίας σου τὸ ἐντεθυρωμένον. καθάρισον σου τὸ ἄγγος, ἵνα πλείονα δέξῃ τὴν χάριν· ἡ μὲν γὰρ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν ἐξ ἴσου δίδοται τοῖς πᾶσιν· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου κοινωνία κατὰ ἀναλογίαν δεδώρηται τῆς ἑκάστου πίστεως. ἐὰν ὀλίγα κάμῃς, ὀλίγα λαμβάνεις· ἐὰν δὲ ἐργάσῃ πολλά, πολὺς ὁ μισθός· σεαυτῷ τρέχεις, τὸ συμφέρον σκόπει. εἴ τι κατά τινος ἔχεις, ἄφες. προσέρχῃ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀνάγκη καὶ σὲ συγχωρῆσαι τῷ ἁμαρτηκότι. ἐπεὶ ποίῳ προσώπῳ τῷ κυρίῳ λέξεις, ἄφες μοι τὰς πολλάς μου ἁμαρτίας, αὐτὸς σὺ μηδὲ τὰς ὀλίγας τῷ συνδούλῳ συγχωρήσας; εἰς τὰς συνάξεις ἔσο σπουδαῖος, μὴ μόνον νῦν, ὅτε καὶ ὑπὸ τῶν κληρικῶν τὴν σπουδὴν ἀπαιτῇ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν χάριν. εἰ γὰρ πρὶν λάβῃς καλὸν τὸ γινόμενον, ἆρα οὐχὶ καὶ μετὰ τὴν δόσιν καλόν; εἰ πρὶν ἐγκεντρισθῇς, ἀσφαλὲς τὸ ποτίζεσθαι καὶ γεωργεῖσθαι, μετὰ τὴν φυτείαν ἆρ' οὐχὶ κάλλιον πολύ; ἀγώνισαι περὶ τῆς σαυτοῦ ψυχῆς, μάλιστα ἐν ταῖς τοιαύταις ἡμέραις. τρέφον σου τὴν ψυχὴν ἀναγνώσεσι θείαις. ἡτοίμασε γάρ σοι τράπεζαν πνευματικὴν ὁ κύριος. εἰπὲ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν ψαλμῳδόν· κύριος ποιμαίνει με, καὶ οὐδέν με ὑστερήσει, εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν. ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με. τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψεν· ἵνα καὶ ἄγγελοι συνευφρανθῶσι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ μέγας ἀρχιερεὺς τὴν ὑμετέραν προαίρεσιν ἀποδεξάμενος, προσφέρων ὑμᾶς ἅπαντας, εἴπῃ τῷ πατρί, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός, ὃς πάντας ὑμᾶς εὐαρεστοῦντας αὐτῷ συντηρήσειεν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΩΤΙΖΟμένων ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα, περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, καὶ περὶ ἀντικειμένου, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ. δικαιοσύνη δικαίῳ ἐπ' αὐτὸν ἔσται.

ΔΕΙΝΟΝ ἡ ἁμαρτία καὶ νόσος χαλεπωτάτη ψυχῆς ἡ παρανομία, ὑποτέμνουσα μὲν αὐτῆς τὰ νεῦρα, καὶ πυρὸς δὲ αἰωνίου γινομένη παραίτιος. κακὸν αὐτεξούσιον, βλάστημα προαιρέσεως. καὶ ὅτιγε αὐτοπροαιρέτως ἁμαρτάνομεν λέγει πού σαφῶς ὁ προφήτης. ἐγώ σε ἐφύτευσα ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν, πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; ἡ φυτεία καλή, ὁ καρπὸς κακός. ἐκ προαιρέσεως τὸ κακόν. ὁ φυτουργὸς ἀναίτιος· ἡ δὲ ἄμπελος καταφλεγήσεται πυρὶ, ἐπειδὴ εἰς ἀγαθὸν ἐφυτεύθη, καὶ εἰς κακὸν ἐκαρποφόρησεν ἐκ προαιρέσεως· ἐποίησε γὰρ ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον εὐθὺν, κατὰ τὸν ἐκκλησιαστὴν, καὶ αὐτοὶ ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλούς· αὐτοῦ γὰρ ἐσμὲν ποίημα κτισθέντες ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, φησὶν ὁ ἀπόστολος. ὁ μὲν οὖν κτίστης ἀγαθὸς ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς ἔκτισεν. τὸ δὲ κτισθὲν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως εἰς πικρίαν ἐτράπη. δεινὸν μὲν οὖν κακὸν ὡς εἴρηται ἡ ἁμαρτία, ἀλλ' οὐκ ἀθεράπευτον. δεινὸν τῷ κατέχοντι· εὐίατον δὲ τῷ διὰ μετανοίας ἀποτιθεμένῳ. ὑπόθου γάρ μοι κατέχειν ἐν χειρί τινα τὸ πῦρ. ἕως ὅτου κατέχει τὸν ἄνθρακα, καίεται πάντως, εἰ δὲ ἀπόθοιτο τὸν ἄνθρακα, συναπέβαλε καὶ τὸ φλέγον. εἰ δέ τις νομίζει μὴ κατακαίεσθαι ἁμαρτάνων, τούτῳ λέγει ἡ γραφὴ, ἀποδήσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; καίει γὰρ ἡ ἁμαρτία τὰ νεῦρα τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ἐρεῖ τις, τί ποτε ἄρα ἐστὶν ἡ ἁμαρτία; ζῶόν ἐστιν. ἄγγελός ἐστι· δαίμων ἐστί; τί ἐστι τοῦτο τὸ ἐνεργοῦν; οὐκ ἔστιν ἐχθρὸς ἔξωθεν ἄνθρωπε καταγωνιζόμενος·

CATECHESIS SECVNDA ILLVMI-natorum Hieroſolymis extemporanea; De pœnitentia, & remiſſione peccatorum. Et lectio ex Ezechiele: Iuſtitia iuſti ſuper ipſum erit, & reliqua.

GRAVIS eſt res peccatum, & morbus animæ acerbiſſimus iniquitas, quæ & neruos illius omnes præcîdit, & æterno igni obnoxiam facit. Malum liberi arbitrij, germenque voluntarium. Nam quòd voluntariè peccemus, dicit quodam in loco apertè propheta: *Ego plantaui vineam fructiferam, totam veram: quomodò conuerſa es in amaritudinem, vti vinea aliena?* Plantatio quidem bona, ſed fructus ex voluntate malus: atque ideò plantator quidem in culpa non eſt, vinea autem comburetur: quoniam in bonum plantata eſt, & in malum fructificauit. *Fecerat enim Deus hominem rectum*, vt inquit Eccleſiaſtes, *ſed ipſe quæſiuit quæſtiones multas.* Et Apoſtolus dicit: *Ipſius enim factura ſumus, creati in bonis operibus, quæ præparauit Deus, vt ambulemus in illis.* Creator itaque cùm ſit bonus, bonos creauit: creatura verò, voluntate propria, in amaritudinem conuerſa eſt. Graue igitur malum, vt dictum eſt, peccatum, ſed non incurabile: graue retinenti, leue autem per pœnitentiam abiicienti. Poſito enim quòd manu aliquis teneat ignem, quandiu quidem retinet carbonem, procul dubio vritur: ſi verò carbonem abiiciat, ablatus eſt feruor. Quòd ſi quis cùm peccat, vri ſe non ſentit, de hoc ait ſcriptura: *Inuoluat quis ignem in ſinu, & veſtes eius non vrantur?* Vrit enim peccatum neruos animæ, & conterit oſſa mentis ſpiritalia, ac lumen cordis obtenebrat. Sed dixerit aliquis: quid tandem eſt peccatum? animal eſt, vel angelus? num dæmon eſt? Quid eſt hoc quod tantam vim habeat? Non eſt hic inimicus ô homo, qui tecum exteriùs pugnet:

Liberi arbitrij germen, peccatum.

Ierem.2.21

Eccleſ.7.30

Epheſ.2.10

Prou.6.27.

Peccatum quid, & vnde.

ſed eſt mala ſoboles, à te ipſo voluntariè propagata. Rectis vide oculis, & non erit concupiſcentia. Non rapias aliena, & ceſſabit rapina. Memineris iudicij, & non erit ſcortatio, nec adulterium, neque homicidium, neque vlla iniquitas apud te inualeſcet. Nam cùm Dei obliuiſceris, tunc demùm cogitas peruerſa, & iniqua perficis. Neque verò tu ſolus es dux iſtius rei; verùm eſt etiam alius quidam: ille & incitat, ſed non vi ſuperat reluctantem. Quare dicit Eccleſiaſtes:
Eccleſ.10.4 *Si ſpiritus dominantis aſcenderit in te, locum tamen non deſeras:* ſi oſtium occluſeris, minimè tibi nocebit. Si verò neglectè ſuſceperis concupiſcentiæ incitationem, per ratiocinationes, radices in te figet, & mentem tuam ligabit, & te detrahet in foueam malorum. Sed fortè dices: Fidelis ſum, non me apprehendet concupiſcentia, etiam ſi aliquid concupiuero obſcurius. An ignoras quòd etiam in petra quandoque radix agitur, & ſæpè manet? Ne ſuſcipias ſemen, quoniam perdet tuam fidem: priuſquàm floreat, radicitùs erue malum: ne ſi ab initio neglexeris, poſteà nequicquam incidas, & ignem magis excites. Lippitudinem inceptantem tempeſtiuè cura, ne cùm excæcatus fueris, tum demùm fruſtrà medicum quæras. Princeps eſt peccati diabolus, & pater malorum. hoc autem Dominus dixit, non ego: *quod ab initio diabolus peccat*: nam ante illum peccauit nemo. Peccauit autem, non ex neceſſitudine naturæ vitium ſuſcipiens, quò ſic peccati occaſio rurſum in opificem retorqueatur: ſed bonus creatus, propria voluntate factus eſt Diabolus: ab actione capiens cognomen. Archangelus enim cùm eſſet bonus, Diabolus poſteà, ſeu calumniator, à calumniando dictus eſt: bonus cùm eſſet Dei miniſter, ſatanæ deinceps nomen tulit. Satanas autem aduerſarium ſignificat. Non mea ſunt hæc dogmata, ſed Ezechielis ſpiritiferi prophetæ. Ille enim deplorans iſtum, dicit. *Tu ſignaculum ſimilitudinis dei, & corona pulcherrima in paradiſo*

Princeps peccati diabolus. *1.Ioan.3.8.*

Diabolus ex Archangelo.

Eze.28.12. ibid.

ἀλλά

ἀλλὰ βλάστημα κακὸν αὔξαίνει ἀπὸ σοῦ. ὀρθοῖς βλέπε τοῖς ὄμμασί σου, καὶ οὐκ ἔστιν ἐπιθυμία. κάτεχε τὰ σά, καὶ μὴ αἶρε τὰ ἀλλότρια, καὶ ἁρπαγὴ κεκοίμηται. μνημόνευε τῆς κρίσεως, καὶ οὔτε πορνεία, οὔτε μοιχεία, οὔτε φόνος ἰσχύσει παρὰ σοί· ὅταν δὲ ἐπιλάθῃ τοῦ θεοῦ, τότε λοιπὸν ἄρχῃ λογίζεσθαι πονηρά, καὶ συντελεῖν παράνομα. οὐ μόνος δὲ σὺ καθέστηκας τοῦ πράγματος ἀρχηγός, ἀλλὰ καὶ ἄλλος τις ἐστὶ κάκιστος ὑποβολεὺς ὁ διάβολος. ὑποβάλλει πᾶσιν ἐκεῖνος, ἀλλ' οὐκ ἐπικρατεῖ τῶν μὴ πειθομένων. διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἐκκλησιαστής· ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῇ ἐπὶ σέ, τόπον σου μὴ ἀφῇς. ἀπόκλεισον τὴν θύραν σου, καὶ μάκρυνον ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐ βλάψει σε. ἐὰν δὲ ἀδιαφόρως δέξῃ τὴν ἐνθύμησιν ἐπιθυμίας διὰ τῶν λογισμῶν, ῥίζας ἐν σοὶ καταβάλλεται, καὶ καταδεσμεῖ σου τὴν διάνοιαν καὶ κατασπᾷ σε εἰς βόθρον κακῶν. ἀλλ' ἴσως λέγεις, πιστός εἰμι, καὶ οὐ περιγίνεταί μου ἐπιθυμία, κἂν ἐνθυμηθῶ πυκνότερον. ἀγνοεῖς ὅτι καὶ πέτραν ἔρρηξε ῥίζα παραμένουσα πολλάκις. μὴ δέξῃ τὸν σπόρον, ἐπεὶ διαρρήξει σου τὴν πίστιν, πρὶν ἢ ἀνθῆσαι. πρὸ ῥιζῶν ἔξελε τὸ κακόν, μὴ ῥαθυμήσας ἐξ ἀρχῆς, πέλυκας ὕστερον, καὶ πῦρ πολυπραγμονήσῃς. ἀρχόμενος ὀφθαλμιᾶν, θεραπεύου κατὰ καιρόν, ἵνα μὴ τυφλωθεὶς, τότε ζητήσῃς τὸν ἰατρόν. ἀρχηγὸς μὲν οὖν ἁμαρτίας ὁ διάβολος, καὶ γεννήτωρ τῶν κακῶν. τοῦτο δὲ ὁ κύριος εἴρηκεν, οὐκ ἐγώ, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. πρὸ αὐτοῦ ἥμαρτεν οὐδείς· ἥμαρτε δέ, οὐκ ἐκ φύσεως ἐπάναγκες τὸ ἁμαρτητικὸν λαβών, ἐπεὶ πάλιν ἀνατρέχει ἡ τῆς ἁμαρτίας πρόφασις εἰς τὸν οὕτω κατασκευάσαντα. ἀλλ' ἀγαθὸς κατασκευασθεὶς διάβολος γέγονεν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, ἐκ τῆς πράξεως λαβὼν τὴν προσηγορίαν· ἀρχάγγελος γὰρ ὤν, διάβολος ὕστερον ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ διαβάλλειν, καὶ ἀγαθὸς ὢν ὑπηρέτης θεοῦ, γέγονε σατανᾶς φερωνύμως· ὁ γὰρ σατανᾶς τὸν διάβολον ἑρμηνεύει. ἔστι δὲ οὐκ ἐμὰ ταῦτα τὰ διδάγματα, ἀλλ' Ἰεζεκιὴλ τοῦ πνευματοφόρου προφήτου. ἐκεῖνος γὰρ λαβὼν θρῆνον ἐπ' αὐτόν, λέγει, σὺ ἀποσφράγισμα ὁμοιότητος, καὶ στέφανος κάλλους, ἐν τῷ παρα-

δείσῳ τοῦ θεοῦ ἐγεννήθης. καὶ μετ' ὀλίγα, ἐγεννήθης ἄμωμος ἐν ταῖς ἡμέραις σου ἀφ' ἧς ἡμέρας σὺ ἐκτίσθης ἕως οὗ εὑρέθη τὰ ἀδικήματα ἐν σοί. πάνυ καλῶς τὸ, εὑρέθη· οὐ γὰρ ἔξωθεν ἐπεισηνέχθη· ἀλλ' αὐτὸς ἐγέννησας τὸ κακὸν, καὶ τὴν αἰτίαν ἑξῆς εἴρηκεν· ὑψώθη ἡ καρδία σου ἐπὶ τῷ κάλλει σου διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν σου. καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας σου ἐτραυματίσθης, καὶ ἐπὶ τὴν γῆν ἔρριψά σε. ὁ κύριος τοῦτο συμφώνως πάλιν ἐν εὐαγγελίοις λέγει· ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. βλέπεις παλαιᾶς συμφωνίαν πρὸς καινήν. οὗτος ἐκπεσὼν συναπέστησε πολλούς· οὗτος εἰσβάλλει τὰς ἐπιθυμίας τοῖς πειθομένοις. ἐκ τούτου μοιχεία, πορνεία, καὶ πᾶν εἴ τι κακόν. διὰ τοῦτον ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδὰμ ἐξεβλήθη, καὶ ἀντὶ παραδείσου αὐτομάτως θαυμασίους φέροντος καρποὺς τὴν ἀκανθοφόρον ἀντικατηλλάξατο γῆν. τί οὖν, ἐρεῖ τις; ἀπολώλαμεν ἀπατηθέντες· ἆρ' οὐκ ἔστι λοιπὸν σωτηρία; πεπτώκαμεν, ἆρ' οὐκ ἔστιν ἀναστῆναι; ἐτυφλώθημεν, ἆρ' οὐκ ἔστιν ἀναβλέψαι; χωλοὶ γεγόναμεν, ἆρ' οὐκ ἔστιν ὀρθοποδῆσαι; ἵνα δὲ συντόμως εἴπωμεν, ἀπεθάνομεν, ἆρ' οὐκ ἔστιν ἀναστῆναι; ἆρα ὁ τὸν Λάζαρον τὸν τετραήμερον ἐγείρας, ἄνθρωπε, τὸν ὀδωδότα, ἆρα τὸν ζῶντά σε μᾶλλον οὐκ εὐκοπώτερον ἀναστήσει; ὁ τὸ τίμιον αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχέας, αὐτὸς ἡμᾶς ῥύσεται τῆς ἁμαρτίας. μὴ ἀπογνῶμεν ἑαυτοὺς ἀδελφοί. μὴ ἀπορίψωμεν ἑαυτοὺς εἰς ἀνέλπιστον κατάστασιν. δεινὸν γάρ ἐστι τὸ μὴ πιστεύειν εἰς μετανοίας ἐλπίδα· ὁ μὴ προσδοκῶν γὰρ τὴν σωτηρίαν, ἀφειδῶς προστίθησι τὰ κακά. ὁ δὲ τὴν ἰατρείαν ἐλπίσας, εὐμαρῶς τὸ λοιπὸν ἑαυτοῦ φείδεται. καὶ γὰρ ὁ λῃστὴς ὁ μὴ δωρεὰν προσδοκῶν, εἰς ἀπόνοιαν αὔξει. ἐλπίσας δὲ τὴν ἄφεσιν, εἰς μετάνοιαν χωρεῖ πολλάκις. εἶτα ὄφις μὲν ἀποτίθεται τὸ γῆρας, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀποθησόμεθα τὴν ἁμαρτίαν; καὶ ἀκανθώδης γῆ γεωργηθεῖσα καλῶς, εἰς καρποφορίαν μετεβλήθη· ἡμῖν δὲ ἀδιόρθωτος ἡ σωτηρία. ἡ μὲν οὖν φύσις ἐπιδέχεται τὴν σωτηρίαν, ζητεῖται δὲ λοιπὸν ἡ προαίρεσις. φιλάνθρωπος ὁ θεὸς, καὶ

Dei factus. Et paucis interiectis: *Factus es immaculatus tu in diebus tuis, quibus tu creatus es, vſquequo inuentæ ſunt iniquitates in te*: valde appoſite dixit; *inuentæ ſunt*. Neque enim exterius congeſtum eſt, ſed ipſe genuiſti malum; & cauſam mali deinde dixit: *Eleuatum eſt cor tuum ſuper pulchritudinem tuam, Propter multitudinem peccatorum tuorum: & propter iniquitates tuas vulneratus es: in terram proieci te.* Et Chriſtus in Euangeliis ſimiliter: *Vidi*, inquit, *Satanam tanquàm fulgur cadentem de cælo.* Cernis veteris Teſtamenti cum nouo conſonantiam. Iſte cadens traxit ad ruinam multos, iſte obſequentibus ſibi, ſuggerit concupiſcentias: ex hoc ſcortatio & adulterium, ac omne denique genus mali. Per hunc pater noſter Adam pulſus eſt, & pro paradiſo, admirando quodam modo ſponte ſua fructus ferente, terram ſpiniferam accepit. Quid igitur (dixerit aliquis) decepti periimus: nunquid non eſt deinceps ſalus? cecidimus, an non licet reſurgere? excæcati ſumus, ergo non licet proſpicere? claudi ſumus effecti, licebit ne incedere? In ſumma, mortui ſumus, num fieri poteſt vt reſurgamus? Qui Lazarum quatriduanum excitauit, ô homo, nónne te viuentem multò faciliùs ſuſcitauerit? Qui pretioſum ſanguinem ſuum effudit pro nobis, ipſe nos à peccato liberabit. Non deſperemus in ipſo fratres: non abiiciamus nos ipſos in ſtatum deſperationis. Graue enim ſcelus, non credere ſpem pœnitentiæ. Qui non expectat ſalutem, temerè accumulat peccata: at qui ſperat medicinam facilè deinceps ſibi temperat. Latro enim, qui non ſperat condonationem, deuenit in contumaciam, qui verò ſperat remiſſionem, perſæpè pœnitentiam ſuſcipit. Si poteſt ſerpens deponere ſenectutem, cur nos peccatum non deponamus? Ac terra quoque ſpinoſa, cùm fuerit bene exculta, in frugiferam tranſmutatur: noſtra autem non reſtaurabitur ſalus? Natura itaque eſt capax ſalutis, ſed requiritur deinceps voluntas. Benignus eſt Deus, &

ibid.

Luc. 10. 18.

Voluntas in ſalutis reparatione requiritur.

non parum benignus. Non ergo dixeris, ſcortationem & adulterum commiſi, grauia patraui ſcelera, idq́ue non ſemel, ſed frequentiſſimè, nunquid condonabit? nunquid obliuiſcetur? Audi quid dicat pſaltes, *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine.* Non vincunt tua peccata multitudinem miſerationum Dei: non ſuperant vulnera tua ſummi illius medici experientiam, fidelem modò teipſum præbeas. Ediſſere medico affectionem tuam, dicens cum Dauid: *Dixi, confitebor aduerſum me iniquitatem meam Domino.* & fiet id quod proximè ſequitur. *Et ipſe remiſit impietatem cordis mei.* Vis agnoſcere humanitatem Dei, tu qui recens ad catecheſim acceſſiſti? vis, inquam, perſpicere Dei benignitatem, & longanimitatis illius multitudinem? Audi de Adamo. Non paruit Adam protoplaſtus Deo: nunquid non potuit ſtatim in illum mortem inducere? Sed vide quid agat benigniſſimus Dominus: Eiicit ipſum ex paradiſo: neque enim erat dignus illo loco propter peccatum. Conſtituit autem illum è regione paradiſi, vt videat vnde exciderit, & à quibus, in quæ delapſus ſit, deincepsq́ue per pœnitentiam ſaluetur. Cain primogenitus homo fratricida factus, & inuentor malorum, & princeps cædium, primúſque inuidus. Sed poſteaquàm è medio ſuſtulit fratrem, quomodò condemnatur? *Gemens & tremens erit ſuper terram.* Etiam hîc poſt peccatum eſt dilatio mulctæ. Hæc igitur vera eſt benignitas Dei, ſed adhuc parua, reſpectu eorum, quæ ſequuntur. Cogita enim quæ tempore Noë contigerint. Peccauerunt Gigantes, & iniquitas in terra plurima diffuſa eſt, & propter hanc futurum erat diluuium. Ac quingenteſimo quidem anno comminationem protulerat Deus, ſexcenteſimo verò diluuium induxit. Cernis benignitatis Dei latitudinem, in centum vſque annos protenſam? Nunquid enim, quod poſt centum annos fecit, ſtatim facere non potuit? ſed data

Pſal 30,20
Pſal. 31. 5.
Gen. 4.
Gigantes tēpore Noë.
Diluuij minæ centum annis præceſſerunt.

φιλάνθρωπος οὐκ ὀλίγον. μὴ γὰρ εἴπῃς, ἐπόρνευσα, ἐμοίχευσα· τὰ δεινά μοι πέπρακται, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, ἆρα συγχωρήσει; ἆρα παρέξει τὴν ἀμνηστίαν; ἄκουε τί λέγει ὁ ψαλμῳδός, ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός σου κύριε. οὐ νικᾷ σου τὰ συναχθέντα ἁμαρτήματα τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ. οὐ νικᾷ σου τὰ τραύματα ὁ τὴν ἰατρικὴν ἐμπειρίαν ἔχων. δὸς μόνον σεαυτὸν μετὰ πίστεως· λέγε τῷ ἰατρῷ τὸ πάθος. εἰπὲ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν Δαβίδ· εἶπα, ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ κυρίῳ, καὶ γενήσεται τὸ παραπλήσιον τὸ ἑξῆς εἰρημένον· καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου. θέλεις ἰδεῖν θεοῦ φιλανθρωπίαν, σὺ ὁ νεωστὶ εἰς τὴν κατήχησιν ἐληλυθώς. θέλεις ἰδεῖν θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ τῆς μακροθυμίας τὸ πλῆθος; ἄκουσον περὶ τοῦ Ἀδάμ· παρήκουσεν Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος τοῦ θεοῦ. ἆρ' οὐκ ἐδύνατο τὸν θάνατον εὐθὺς ἐπαγαγεῖν; ἀλλ' ὅρα τί ποιεῖ ὁ φιλανθρωπότατος κύριος. ἐκβάλλει μὲν αὐτὸν τοῦ παραδείσου· τῆς γὰρ διατριβῆς ἀνάξιος ἦν διὰ τὴν ἁμαρτίαν· κατοικίζει δὲ τοῦ παραδείσου κατέναντι, ἵνα βλέπων ὅθεν ἐξέπεσε, καὶ ἐξ οἵων εἰς οἷα κατηνέχθη, λοιπὸν ἐκ μετανοίας σωθῇ. Κάϊν ὁ πρωτότοκος ἄνθρωπος, ἀδελφοκτόνος γέγονεν, εὑρετὴς τῶν κακῶν, καὶ ἀρχηγὸς τῶν φόνων, καὶ βάσκανος πρῶτος· ἀλλ' ἀνελὼν τὸν ἀδελφὸν τί κατακρίνεται; στένων καὶ τρέμων ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς. μέγα τὸ ἁμάρτημα, μικρὰ ἡ καταδίκη. φιλανθρωπία μὲν οὖν ἀληθῶς καὶ αὕτη θεοῦ, ἀλλ' ἔτι μικρὰ πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα. λόγισαι γάρ μοι τὰ ἐπὶ Νῶε· ἥμαρτον οἱ γίγαντες, καὶ παρανομία πολλὴ τότε τῆς γῆς κατεχύθη, καὶ διὰ ταύτην κατακλυσμὸς ἔμελλεν ἐπέρχεσθαι, καὶ τῷ πεντακοσιοστῷ μὲν ἔτει τὴν ἀπειλὴν ἐκφέρει ὁ θεός, τῷ δὲ ἑξακοσιοστῷ τὸν κατακλυσμὸν ἐπήγαγεν ἐπὶ τὴν γῆν. βλέπεις φιλανθρωπίας θεοῦ πλάτος, εἰς ἑκατὸν παρατεινομένης χρόνους; ἆρα ὅπερ ἐποίησε τότε μετὰ τὴν ἑκατονταετίαν, παραχρῆμα οὐκ ἠδύνατο ποιῆσαι; ἀλλ'

ἐπίτηδες προέτεινεν, ἔνδοσιν διδοὺς μετανοίας. βλέπεις θεοῦ ἀγαθότητα; καὶ εἴγε μετενοήσαμεν οἱ τότε, οὐκ ἂν ἀπέτυχον θεοῦ φιλανθρωπίας. ἐλθέ μοι λοιπὸν καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκ μετανοίας σωθέντας. ἀλλ' ἴσως, καὶ ἐν γυναιξὶν ἐρεῖ τις. ἐπόρνευσα, ἐμοίχευσα, ἐμόλυνα τὸ σῶμα παντοίαις ἀκολασίαις, ἆρ' ἔστι σωτηρία; ἀπόβλεψον ὦ γύναι εἰς τὴν Ῥαάβ, καὶ προσδόκα καὶ σὺ τὴν σωτηρίαν· εἰ γὰρ ἡ φανερῶς καὶ δημοσίᾳ πορνεύσασα διὰ μετανοίας ἐσώθη· ἆρα ἡ ἅπαξ ποτὲ πορνεύσασα πρὸ τῆς χάριτος διὰ μετανοίας καὶ νηστείας, οὐ σώζεται; πῶς γὰρ ἐσώθη ἐκείνη, ζήτησον. τοῦτο μόνον εἶπεν, ὅτι ὁ θεὸς ὑμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ θεὸς ὑμῶν· ἑαυτῆς γὰρ οὐκ ἐτόλμησεν εἰπεῖν διὰ τὴν ἀσέλγειαν. καὶ εἰ θέλῃς δέξασθαι τῆς σωθείσης ταύτην μαρτυρίαν ἔγγραφον, ἔχεις ἀναγέγραπτον ἐν ψαλμοῖς· μνησθήσομαι Ῥαὰβ καὶ Βαβυλῶνος τοῖς γινώσκουσί με. ὦ μεγάλης τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ πορνῶν μνημονευούσης ἐν γραφαῖς· ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς, μνησθήσομαι Ῥαὰβ καὶ Βαβυλῶνος, ἀλλὰ μετὰ τοῦ, γινώσκουσί με. ἔστιν οὖν καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν σωτηρία καὶ ἐπὶ γυναικῶν ὁμοίως ἡ διὰ μετανοίας προξενουμένη. κἂν ὁλόκληρος δὲ λαὸς ἁμάρτῃ, οὐ νικᾷ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν. ἐμοσχοποίησεν ὁ λαός, καὶ οὐκ ἀπέστη ὁ θεὸς τῆς φιλανθρωπίας. ἠρνήσαντο οἱ ἄνθρωποι θεόν. ἀλλ' ὁ θεὸς ἑαυτὸν οὐκ ἠρνήσατο. οὗτοι οἱ θεοί σου Ἰσραήλ. εἰρήκασιν. καὶ πάλιν συνήθως ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτὴρ αὐτῶν ἐγένετο. καὶ οὐ μόνος ὁ λαὸς ἥμαρτε, ἀλλὰ καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀρχιερεύς· Μωυσῆς γάρ ἐστιν ὁ λέγων, καὶ ἐπὶ Ἀαρὼν ἐγένετο ὀργὴ κυρίου, καὶ ἐδεήθην φησὶν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ θεός. εἶτα Μωυσῆς μὲν αὐτῶν ὑπὲρ ἀρχιερέως ἁμαρτάνοντος ἐδυσώπει τὸν κύριον, Ἰησοῦς δὲ ὁ μονογενὴς αὐτῶν ὑπὲρ ἡμῶν οὐ δυσωπεῖ τὸν θεόν; κἀκεῖνον μὲν διὰ τὸ πταισθὲν οὐκ ἐκώλυσεν ἐλθεῖν εἰς ἀρχιερωσύνην, σὲ δὲ τὸν ἐξ ἐθνῶν ἐλθόντα, κεκώλυκεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν σωτηρίαν; μετανόησον, ἄνθρωπε. λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὁμοίως, καὶ οὐ κεκώλυταί σοι

opera diſtulit, concedens pœnitentiæ indulgentiam. cernis Dei bonitatem ac ſi tunc egiſſent pœnitentiam, nequaquam Dei benignitate excidiſſent. Veniamus porrò ad alios, qui per pœnitentiam ſaluati ſunt. Verumenimuerò & ex mulieribus, ſi fortè aliqua dicat; Scortatione & adulterio polluta ſum, fœdaui corpus meum omni genere luxuriæ, nunquid erit ſalus? Aſpice Raab ô mulier, & ſpera tu quoque ſalutem: nam ſi ea, quæ apertè publicéque ſcortata eſt, ſaluata eſt per pœnitentiam: nunquid quæ ſemel tantùm fornicata eſt ante gratiam, per pœnitentiam & ieiunium non ſeruatur? Quomodò autem ſaluata eſt illa, perquire: hoc tantùm dixit, *Quia Deus veſter in cœlo ſurſum, & in terra deorſum.* Suum enim dicere non audebat, eò quòd ſe impuram ſentiebat. Quòd ſi ſcriptum habere vis teſtimonium, illam eſſe ſaluatam, habes ſcriptum in pſalmis: *Memor ero Raab & Babylonis ſcientibus me.* O magnam Dei benignitatem, etiam inhoneſte mulieris meminit, in peccatis, ſed non ſimpliciter meminit, verùm ſcientium me. Eſt itaque & viris & mulieribus ſalus, quæ per pœnitentiam conciliatur. Etiam ſi vniuerſus populus peccet, non ſuperabit diuinam benignitatem. Vitulum populus fabricauerat, ſed non deſtitit Dominus Deus à benignitate: Negauerunt Deum homines, ſed Deus ſeipſum non negauit. *Iſti*, inquiunt, *ſunt dij tui Iſraël.* Et tamen pro more ſuo Deus ſeruabat illos. Neque populus tantùm peccauit: verùm etiam Aaron ſummus ſacerdos. Moyſes enim dicit: Et ſuper Aaron facta eſt ira Domini: & rogaui, inquit, pro ipſo, & condonauit illi. Tunc verò Moyſes quidem ſupplicans, pro ſummo ſacerdote peccante, placauit Dominum. Ieſus autem vnigenitus, orans pro nobis non placabit Deum? Ac illum quidem propter crimen, non vetuit ad ſummum ſacerdotium peruenire: te verò ex gentibus venientem, ſalutem conſequi vetabit? Pœnitentiam ergo agas ô homo, & non arcebitur

Ioſ. 2. 11.

Pſal. 86. 4.

Exod. 32. 4.

Num. 12. 9.

Aaronis crimen ſacerdotium eius non impedit

à te gratia. Irreprehenſibilem deinceps tuæ vitæ diſpone modum: Benignus eſt Deus & verax, nec vllus poterit homo illius benignitatem ſatis predicare: imò etiamſi omnes omnium hominum linguæ ſimul coaceruarentur, ne ſic quidem partem aliquam benignitatis illius enarrare poſſent. Dicimus ſanè nos ex

Angelis etiam indulget Deus. parte quadam, de illius erga homines benignitate, ſed neſcimus quanta ille & angelis condonauerit. Indulget enim & illis: quandoquidem ipſe tantùm vnus eſt, qui peccare non poſſit, qui purgat peccata noſtra Ieſus. Ac de illis quidem ſufficiat: ſi verò plura velis audire de nobis, & alios typos proferemus. Accede ad beatum Dauid, & pœnitentiæ typum ab illo accipe. Deliquit vir ille magnus, cùm poſt cubile pomeridianum in palatio deambularet: vidit obiter mulierem, & humanum quid paſſus eſt: deinde peccatum perfecit, ſed non occubuit animi illius in confitendo peccato æquitas. Venit Natham propheta, celerrimus redargutor, & vulneris medicus: Iraſcitur, inquit,

2. Reg. 12. Dominus, quoniam peccaſti. Idiota ſeu plebeius arguit regem: verùm Dauid rex non indignabatur: non tam enim dicenti, quam mittenti attendebat. Non excæcabat illum circumſtans militum agmen: intellexerat enim angelicum Domini exercitum, & tanquàm videns inuiſibilem perhorreſcebat: ac reſpondit ve-

Ibid. nienti, imò potiùs per illum mittenti: *Peccaui Domino.* Cernis humilitatem regis? vides confeſſionem? Non enim erat conuictus ab aliquo: non multi illius rei

Confeſſio Dauid. conſcij fuerant. Celeriter tranſegerat negotium, & propheta adeſt illicò accuſator, & delinquens facinus confitetur: quod cùm ingenuè faſſus eſſet, celeriter percipit medicinam. Propheta enim Nathan qui com-

Ibid. minatus eſt, extemplò inquit: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum.* Cernis velociſſimam Dei benigniſſi-

Ibid. mi mutationem. Attamen dicit: *Irritaſti inimicos Domini*, multos enim propter iuſtitiam hoſtes habebas, ſed cuſtodiebat te temperantia; traditis autem his

ἡ χάρις.

ἡ χάρις. ἀνεπίληπτόν σου παρέχησον εἰς τὸ ἑξῆς τὸν τρόπον. φιλάνθρωπος γὰρ ἀληθῶς ὁ θεός, καὶ οὐ δυνήσεται ὁ πᾶς ἄνθρωπος κατ' ἀξίαν ἐξειπεῖν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. οὐδ' ἂν πᾶσαι αἱ γλῶσσαι συνέλθωσιν ἀνθρώπων ὁμοῦ, οὐχ οὕτως μέρος τι τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας διηγήσασθαι δυνήσονται. ἡμεῖς γὰρ λέγομεν μέρος τι τῶν γεγραμμένων περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ φιλανθρωπίας, ἀλλ' οὐκ οἴδαμεν ὅσα καὶ ἀγγέλοις συνεχώρησε· συγχωρεῖ γὰρ κἀκείνοις, ἐπειδὴ εἷς μόνος ἀναμάρτητος, ὁ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καθαρίζων Ἰησοῦς. καὶ περὶ μὲν ἐκείνων αὐτάρκως. εἰ δὲ βούλει σὺ περὶ ἡμῶν, καὶ ἄλλους τύπους παραστῆναι, ἐλθὲ καὶ ἐπὶ τὸν Δαβὶδ τὸν μακάριον, καὶ τύπον αὐτὸν λάβε τῆς μετανοίας. ἐσφάλη ὁ μέγας μετὰ κοίτην τὸ δειλινὸν περιπατῶν ἐπὶ τοῦ δώματος. ἴδεν ἀδιαφόρως, καὶ ἔπαθέν τι ἀνθρώπινον. ἐτελέσθη ἡ ἁμαρτία, ἀλλ' οὐ συναπέθανεν ἡ περὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ πταίσματος εὐγνωμοσύνη. ἦλθεν Ναθὰν ὁ προφήτης ἔλεγχος ταχὺς καὶ τοῦ τραύματος ἰατρός. ὠργίσθη, φησὶν, ὁ κύριος, καὶ ἥμαρτες. τῷ βασιλεύοντι ὁ ἰδιώτης ἔλεγεν. βασιλεὺς ὁ πορφυροφόρος οὐκ ἠγανάκτησεν· οὐ γὰρ προσεῖχε τῷ λαλοῦντι, ἀλλὰ τῷ ἀποστείλαντι. οὐκ ἐτύφλωσεν αὐτὸν τὸ περιεστὸς τῶν στρατιωτῶν ξίφος· ἐνενόει γὰρ τὸν ἀγγελικὸν τοῦ κυρίου στρατὸν, καὶ τὸν ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἠγωνίασε, καὶ φησὶ τῷ ἐλθόντι, μᾶλλον δὲ δι' ἐκείνου τῷ ἀποστείλαντι ἀποκρινάμενος, ἡμάρτηκα τῷ κυρίῳ, βλέπεις τοῦ βασιλέως ταπεινοφροσύνην. βλέπεις ἐξομολόγησιν· μὴ γὰρ ἦν ἐλεγχθεὶς ὑπό τινος, μὴ πολλοὶ συνῄδεσαν τῷ πράγματι· ὀξέως ἐπράχθη τὸ πρᾶγμα, καὶ ὁ προφήτης εὐθὺς παρὼν κατήγορος. καὶ ὁ πταίσας ὁμολογεῖ τὸ κακόν. καὶ ἐπειδὴ εὐγνωμόνως ὡμολόγησεν, ὀξυτάτην ἔσχε τὴν ἰατρείαν. ὁ γὰρ ἀπειλήσας προφήτης Ναθὰν φησὶν εὐθέως, καὶ κύριος παρεβίβασε τὴν ἁμαρτίαν σου. βλέπεις ὀξυτάτην θεοῦ φιλανθρώπου μεταβολήν. πλὴν φησὶ παροξύνων παρώξυνας τοὺς ἐχθροὺς κυρίου· πολλοὺς μὲν διὰ τὴν δικαιοσύνην εἶχες ἐχθροὺς, ἀλλ' ἐφρούρει σε ἡ σωφροσύνη· προδοὺς δὲ τὸ μέγιστον

ὅπλον ἑτοίμους ἔστησας ἔχειν κατά σου τοὺς ἐχθροὺς ἐπαναστάντας. ὁ μὲν οὖν προφήτης οὕτως αὐτὸν παρεμυθήσατο· ὁ δὲ μακάριος Δαβὶδ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἤκουσεν ὅτι κύριος παρεβίβασε τὸ ἁμάρτημά σου. οὐκ ἀπέστη τῆς μετανοίας ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ περιεβάλλετο μὲν σάκκον ἀντὶ πορφύρας, ἀντὶ δὲ χρυσοκολλήτων θρόνων ἐπὶ σποδοῦ καὶ γῆς ὁ βασιλεὺς ἐκαθέζετο. καὶ οὐκ ἐπὶ σποδοῦ μόνον ἐκάθητο, ἀλλὰ καὶ σποδὸν εἶχε τὴν βρῶσιν, καθὼς καὶ αὐτός φησιν, ὅτι σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον. ἐξέτηξε δάκρυσι τὸν ἐπιθυμητὴν ὀφθαλμόν. λύσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, λέγων, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνὴν βρέξω. ἀρχόντων παρακαλούντων φαγεῖν ἄρτον, οὐκ ἐπείθετο. εἰς ἑβδόμην ὁλόκληρον ἡμέραν παρέτεινε τὴν νηστείαν. εἰ βασιλεὺς οὕτως ἐξωμολογεῖτο, σὺ ὁ ἰδιώτης οὐκ ὀφείλεις ἐξομολογήσασθαι; καὶ μετὰ τὴν τοῦ Ἀβσαλὼμ ἐπανάστασιν πολλῶν οὐσῶν ὁδῶν αὐτῷ τῆς φυγῆς, διὰ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν φεύγειν ἥλατο. μονονουχὶ τῇ διανοίᾳ τὸν ἀναβησόμενον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐκεῖθεν τὸν λυτρωτὴν ἐπικαλούμενος. καὶ καταρωμένου πικρῶς αὐτὸν τοῦ Σεμεῒ λέγει, καὶ ἄφετε αὐτόν. ἤδει γὰρ ὅτι τῷ ἀφιέντι ἀφεθήσεται. βλέπεις ὅτι καλὸν τὸ ἐξομολογήσασθαι; βλέπεις ὅτι τοῖς μετανοοῦσιν ἐστὶ σωτηρία; καὶ Σαλομὼν ἐκπέπτωκεν. ἀλλὰ τί φησιν. ὕστερον ἐγὼ μετενόησα. καὶ ὁ Ἀχαὰβ ὁ τῆς Σαμαρείας βασιλεὺς γέγονε παρανομώτατος εἰδωλολάτρης, ἐξαίσιος, ὁ προφητοκτόνος, ὁ ἀλλότριος τῆς εὐσεβείας, ἀγρῶν ἐπιθυμητὴς καὶ ἀμπελώνων ἀλλοτρίων. ἀλλ' ὅτε τὸν Ναβουθὲ διὰ τῆς Ἰεσαβὲλ ἀπέκτεινεν, ἐλθόντος Ἠλιοῦ τοῦ προφήτου καὶ μόνον ἐπαπειλήσαντος, περιεβάλλετο σάκκον, καὶ διέῤῥηξε τὰ ἱμάτια. καὶ τί φησιν ὁ φιλάνθρωπος θεὸς πρὸς τὸν Ἠλίαν. ἑώρακας πῶς κατενύγη Ἀχαὰβ ἀπὸ προσώπου μου. μονονουχὶ πείθων τὸ διάπυρον τοῦ προφήτου, συγκαταβῆναι τῷ μετανοοῦντι. οὐκ ἐπάξω γάρ φησι, τὴν κακίαν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ. καὶ ὅμως μέλλοντος αὐτοῦ μετὰ τὴν συγχώρησιν οὐκ ἀφίστασθαι τῆς πονηρίας,

armis, promptos habebis, ſtantes aduerſus te, & inimicos conſurgentes contra te. Propterea igitur ſic eum conſolatus eſt: Beatus autem Dauid, quamuis audiuerit Dominum tranſtuliſſe peccatum ipſius, non abſtinuit tamen à pœnitentia: verùm loco purpuræ ſacco vtebatur, & loco aurei throni, in terra cineréque Rex ſedebat: neque tantùm in cinere ſedebat, verùm etiam cinere veſcebatur: quemadmodum ipſe dicit: *Quod cinerem tanquàm panem manducabam, & poculum meum cum fletu miſcebam.* Vindicabat lacrymis concupiſcentem oculum. *Lauabo*, inquiens, *per ſingulas noctes lectum meum, & lacrymis ſtratum meum rigabo.* Cùm principes illum adhortarentur, vt manducaret panem: non patiebatur id ſibi perſuaderi, & in totum vſque ſeptimum diem ieiunium producebat. Rex igitur ſic confitebatur, & tu idiota ſeu priuatus, an non debes confiteri? Porrò cùm Abſalon aduerſus illum arma cepit, quamuis multæ illi ad fugam viæ patêrent, per montes tamen oliuarum fugere maluit, fermè inuocans mente liberatorem illum, qui iſthinc cælos erat aſcenſurus. Et cùm vehementer eundem Semei execraretur, dixit, *ſinite illum*: vt Deus reſpiceret humilitatem eius. Sciebat enim quod remittenti Deus remittet. Vides quòd pulchrum eſt confiteri? Cernis, quòd pœnitentibus datur ſalus? Et Salomon ceciderat: ſed quid inquit? Poſteà ego pœnitentiam egi. Et Achaab Rex Samariæ, erat iniquiſſimus idololatra, excellenti improbitate, procul ab omni pietate, concupiſcens agros & vineas alienas. Sed cùm Nabuthe per ſuam Ieſabel occidiſſet, & Helias propheta veniens tantummodò illi comminatus eſſet, diſcidit veſtimenta, & induit ſaccum. Quid autem dicit benignus Deus ad Heliam? *Vidiſti quomodò humiliatus eſt Achaab ante faciem meam?* Quaſi perſuadens ira accenſo prophetæ, vt ſubueniret pœnitenti. *Non inducam malum in diebus eius.* Et quamuis etiam poſt hanc indulgentiam iſte non erat à ſua improbitate ceſſaturus:

Satisfactio, ſeu Pœnitẽtia dimiſſo peccato Dauid.

Pſal. 101.

Pſal. 6.

2 Reg. 15. 23

2 Reg. 16. 11.

Salomonis pœnitentia.

3. Reg. 21.

Ibid.

Ignoſcit Deus etiam denuò peccaturo. remittens tamen Deus ignoſcebat: non ignorans quid eſſet futurum, ſed conſentaneam pœnitentiæ præſentis concedens indulgentiam. Iuſti enim iudicis eſt, de
3. Reg. 13. ſingulis factis aptè ſententiam pronunciare. Rurſus Hieroboam, cùm ſtetiſſet ſacrificans idolis in ara, manus eius éxaruit, quoniam iuſſerat arguentem ſe prophetam comprehendere: ſed cùm vim illius præſentis
Ibid. experientia didiciſſet, dicit, *Deprecare faciem Domini Dei tui*: & propter hoc verbum manus illius in integrum reſtituta eſt. Si Hieroboam ſanauit propheta, te Chriſtus non poterit ſoluens à peccatis liberare?
4 Reg. 21. Erat & Manaſſes ſceleratiſſimus, qui Eſaiam diſſecuit, & in omni genere idololatriæ volutabatur, innocētúmque ſanguine Hieroſolymam replebat: ſed captiuus poſteà abductus Babylonem, malorum experientia
2. Paral 33. adactus, pœnitentiæ vſus eſt medicina. Dicit enim ſcriptura: quòd humiliatus eſt Manaſſes coram Domino, & orauit, & exaudiuit eum Dominus: & reduxit illum in regnum eius. Si is, qui Prophetam diſſecuerat, per pœnitentiam ſaluatur, tu verò qui nihil eiuſmodi perpetraſti, non ſaluaberis? caue ne virtuti pœnitentiæ fruſtrà diffidas. Vis cognoſcere quantam vim habeat pœnitentia? vis noſſe hæc fortia ſalutis ar-
Cōfeſſionis vis & pœnitentiæ. ma, & diſcere quàm multis præualeat confeſſio? Centum octoginta milia hoſtium Ezechias per confeſſio-
4. Reg. 19. nem in fugam verterat. Magnum quidem id reuerà: ſed exiguum tamen reſpectu eorum, quæ dicenda ſunt, Diuinam ſententiam promulgatam, hic idem per pœnitentiam reuocauit. Ægrotanti enim illi, dixerat
4. Re. 20. 1. Eſaias: *Diſpone domui tuæ, morieris enim tu, & non vi-*
Eſa. 38 1. *ues.* Quæ deinceps expectatio, quæ ſpes ſalutis, Propheta dicente, quòd morieris? Sed non abſtinuit tamen à pœnitentia Ezechias: recordatúſque illius, quod
Iob. 22. 29. ſcriptum eſt: Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluaberis. Conuerſus ad parietem, & eleuans mentem à lecto ad cælum (neque enim ſpiſſitudo parietum, impedit orationes deuotas ſurſum emitti.) Memento,

συγχωρεῖ ὁ συγχωρῶν, οὐκ ἀγνοῶν τὸ μέλλον· ἀλλὰ τῷ παρόντι τῆς μετανοίας καιρῷ κατάλληλον τὴν συγχώρησιν δωρούμενος· δικαίου γὰρ δικαστοῦ ἐστι πρὸς ἕκαστον τῶν γεγενημένων προσφόρως ἀποκρίνασθαι. πάλιν Ἱεροβοὰμ εἱστήκει θύων τοῖς εἰδώλοις ἐπὶ τῷ βωμῷ· ξηρὰ γέγονεν αὐτοῦ ἡ χείρ, ἐπειδὴ ἐκέλευσε συλληφθῆναι τὸν ἐλέγχοντα προφήτην. ἀλλὰ τῇ πείρᾳ γνοὺς τὴν ἐνέργειαν τοῦ παρόντος, λέγει, δεήθητι τοῦ προσώπου κυρίου τοῦ θεοῦ σου· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ῥῆμα πάλιν ἀπεκατέστη ἡ χεὶρ αὐτοῦ. εἰ τὸν Ἱεροβοὰμ ἰάσατο ὁ προφήτης, σὲ Χριστὸς ἄρα οὐ δύναται τῶν ἁμαρτιῶν ἰασάμενος ἐλευθερῶσαι; γέγονε καὶ Μανασσῆς παρανομώτατος, ὁ τὸν Ἡσαΐαν πρίσας, καὶ ἐν πολλαῖς εἰδωλολατρείαις μιανθεὶς, καὶ πλήσας αἱμάτων ἀθῴων τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' αἰχμάλωτος ἀχθεὶς εἰς Βαβυλῶνα τῇ πείρᾳ τῶν κακῶν, εἰς μετανοίας ἰατρείαν συνεχρήσατο· λέγει γὰρ ἡ γραφὴ, ὅτι ἐταπεινώθη Μανασσῆς ἐνώπιον κυρίου, καὶ προσηύξατο, καὶ εἰσήκουσε κύριος, καὶ ἐπέστρεψεν αὐτὸν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. εἰ ὁ τὸν προφήτην πρίσας, διὰ μετανοίας ἐσώθη, σὺ δὲ μηδὲν τοσοῦτον ἐργασάμενος οὐ σωθήσῃ; βλέπε μὴ τῇ δυνάμει τῆς μετανοίας μάτην ἀπιστήσῃς. βούλει γνῶναι πόσον ἰσχύει μετάνοια; θέλεις γνῶναι τὸ καρτερὸν τῆς σωτηρίας ὅπλον, καὶ μαθεῖν πόσον ἐξομολόγησις ἰσχύει; ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας ἐχθρῶν Ἐζεκίας δι' ἐξομολογήσεως ἐτρέψατο. μέγα μὲν ἀληθῶς καὶ τοῦτο, ἀλλ' ἔτι μικρὸν πρὸς τὸ ῥηθησόμενον. ἀπόφασιν θείαν ἐξενεχθεῖσαν ἐξεκαλέσατο διὰ μετανοίας ὁ αὐτός· νοσήσαντι γὰρ αὐτῷ φησὶν ὁ Ἡσαΐας, τάξαι περὶ τοῦ οἴκου σου, ἀποθνήσκεις γάρ σύ, καὶ οὐ ζήσῃ. ποία λοιπὸν προσδοκία; ποία ἐλπὶς εἰς σωτηρίαν, τοῦ προφήτου λέγοντος, ἀποθνήσκεις γάρ σύ· ἀλλ' οὐκ ἀπέστη τῆς μετανοίας Ἐζεκίας, μεμνημένος δὲ τοῦ γεγραμμένου, ὅταν ἐπιστραφεὶς στενάξῃ, τότε σωθήσῃ. ἀπεστράφη εἰς τὸν τοῖχον, καὶ τείνας τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῆς στρωμνῆς εἰς τὸν οὐρανὸν (οὐ γὰρ ἐμποδίζει παχύτης τοίχων προσευχαῖς μετ' εὐλαβείας ἀναπεμπομέναις) φησί,

κύριε μνήσθητί μου· αὔταρκες γὰρ εἰς ἰατρείαν τὸ σὲ μνησθῆναί μου, οὐχ ὑποβέβλησαι χρόνοις, ἀλλ' αὐτὸς εἶ τῆς ζωῆς ὁ νομοθέτης· οὐ γὰρ κατὰ γένεσιν, καὶ πλοκὴν ἄστρων, ὥς τινες ματαιολογοῦσιν, ἀλλ' αὐτὸς καὶ τοῦ ζῆν, καὶ ὅτε δεῖ ζῆν, ὡς βούλει νομοθέτης τυγχάνεις, καὶ ὡς τὸ ζῆν ἀνέλπιστον διὰ τὴν προφητικὴν ἀπόφασιν, τούτῳ πέντε καὶ δεκαετὴς προσετίθετο χρόνος, ἡλίου πάλιν δρόμον διὰ τὸ σημεῖον ποιησαμένου τὴν πορείαν. εἶτα διὰ μὲν τὸν Ἐζεκίαν ἥλιος ἐπέστρεψεν, διὰ δὲ τὸν Χριστὸν ἥλιος ἐξέλιπεν, οὐκ ἀναποδίσας, ἀλλ' ἐκλείπων, καὶ διὰ τοῦτο δείξας τὴν διαφορὰν ἑκατέρων, Ἐζεκίου λέγω καὶ Ἰησοῦ. καὶ ὁ μὲν ἴσχυσεν ἀπόφασιν θεοῦ λύσαι· Ἰησοῦς δὲ οὐ χαρίζεται ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ἀπόστρεψον καὶ στέναξον σεαυτὸν, ἀπόκλεισον τὴν θύραν, καὶ προσεύξαι ἵνα σοὶ ἀφεθῇ, ἵνα σου περιέλῃ τὰς φλόγας τὰς καυστικάς· ἰσχύει γὰρ ἐξομολόγησις σβέσαι καὶ πῦρ, ἰσχύει καὶ λέοντας ἡμερῶσαι. εἰ δὲ ἀπιστῇς, ἐννόησον τί συγκατέβη τοῖς περὶ τὸν Ἀνανίαν, ποίας ἐξέχεαν πηγάς; πόσοι ξέσται ὕδατος τὴν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἐννέα πήχεις φλόγα σβέσαι ἠδύναντο. ἀλλ' ὅπου ὀλίγον ὑπερανέβη ἡ φλὸξ, ἐκεῖ ποταμηδὸν ἐξεχύθη ἡ πίστις, καὶ ἐκεῖ ἔλεγον τὸ ἀντιφάρμακον τῶν κακῶν, δίκαιος εἶ κύριε ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησας ἡμῖν· ἡμάρτομεν γὰρ καὶ ἠνομήσαμεν, καὶ ἡ μετάνοια ἔλυσε τὰς φλόγας. εἰ ἀπιστεῖς ὅτι δύναται σβέσαι τὸ τῆς γεέννης πῦρ ἡ μετάνοια, ἐκ τῶν περὶ τὸν Ἀνανίαν γεγενημένων μάθε. ἀλλ' ἐρεῖ τις τῶν ὀξέως ἀκροωμένων, ἐκείνους ὁ θεὸς δικαίους ἐρρύσατο τότε διὰ τὸ μὴ θελῆσαι εἰδωλολατρῆσαι, ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὴν δύναμιν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο παρέστη, ἔρχομαι λοιπὸν ἐφ' ἕτερον τύπον μετανοίας. τίνα ὑπόνοιαν ἔχεις περὶ Ναβουχοδονόσορ; οὐκ ἤκουσας ἀπὸ τῶν γραφῶν, ὅτι αἱμοβόρος, ἀγριώδης, λεοντώδη τὴν προαίρεσιν ἔχων. οὐκ ἤκουσας ὅτι τὰ ὀστέα τῶν τάφων τῶν βασιλέων ἐξήνεγκεν εἰς τὸ φῶς. οὐκ ἤκουσας ὅτι τὸν λαὸν ἐξηχμαλώτευσεν; οὐκ ἤκουσας ὅτι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ βασιλέως ἐξετύφλωσε, προϊδόντος τὰ τέκνα

inquit, mei Domine: ſufficit enim ad ſanitatem mihi, ſi tu memineris mei: non tu ſubiaces temporibus, ſed ipſe es vitæ legiſlator. Neque enim ſecundùm generationem, vel nexum, ſeu inclinationem aſtrorum, vt nonnulli fabulantur, ſed tu ipſe vti vis, vitæ mortiſque poteſtatem habes. Itaque de cuius vita, ex ſententia Prophetæ deſperabatur, huic quindecim annorum interuallum vitæ adiectum eſt: in cuius rei ſignum, ſol iter fecit reciprocum. Tum propter Ezechiam ſol reuerſus eſt: propter Chriſtum verò, ſol obſcuratus eſt: non retrocedens, ſed deficiens: atque per hoc vtriuſque differentiam & Ezechiæ, & Ieſu, demonſtrauit. Ac ille quidem potuit Dei ſoluere ſententiam: Ieſus autem non poterit remiſſionem peccatorum donare? Conuertere, & de te ipſo ingemiſce, claude ianuam, & ſupplica, vt tibi remittatur, vt flammas te vrentes auferat. Poterit enim confeſſio, etiam ignem extinguere, poterit & leones cicurare. Quod ſi non credis, recogita quid acciderit iis, qui erant cum Anania, quales effuderunt fontes: quot vaſa aquæ, quadraginta nouem vlnarum flammam extinguere potuerunt: ſed vbi modicùm aſcendit flamma, fluuij inſtar effuſa fides eſt. & iſtic dixerunt pro remedio malorum: *Iuſtus es Domine in omnibus, quæ feciſti nobis: peccauimus, iniquè egimus*. Et pœnitentia diſſoluit flammas. Si non credis, quòd ignem gehennæ poteſt extinguere pœnitentia, ex his quæ Ananiæ contigerunt, diſce. Sed dixerit aliquis ex his, qui celeriter omnia percipiunt: Illos Deus liberauit, tanquàm iuſtos: nam quòd idololatriam cõmittere nolebant, vim hanc illis tribuit. Sit ita planè: Veniamus deinceps ad alium pœnitentiæ typum. Quam opinionem habebis de Nabuchodonoſore? Audiſtine ex ſcripturis, quòd ſanguinarius erat, & ferus homo leoninam quandam mentem habebat? Nónne audiuiſti illum oſſa ex ſepulchris Regum eieciſſe? populum captiuum abduxiſſe? Regis oculos excæcaſſe; cùm priùs videndos illi præbuit filios

Confeſſio ignem extinguit.

Daniel 3.

Daniel.

Cherubim ſculpta in templo Salomonis. ante ſe iugulatos? Nónne audiſti, quòd Cherubim contriuit? non illa dico Cherubim ſpiritalia; abſit, ne quis hoc cogitet: ſed ea, quæ fuerant ſculpta. Sed & propiciatorium, in cuius medio vocem edebat Deus; & velum templi conculcauit. Thuribulum accipiens ad idolorum delubrum tranſtulit: ſuſtulit omnes oblationes: templum funditùs combuſſit. Quantis hic dignus erat pœnis? in tollendis Regibus, in ſacris comburendis, captiuando populo, ſacratis vaſibus in idolorum templa inferendis? Nunquid non millies mori meruerat? Vides ſcelerum magnitudinem? Conuertere deinde ad Dei clementiam. In beſtiam tranſmutatus eſt, in ſolitudine degebat, flagellatus eſt, vt ſeruaretur. Leoninos habebat vngues: raptor enim ſanctorum fuerat. Crines quoque leonum habebat: leo
Iob.40.10. enim rapax erat & rugiens: *fœnum tanquàm bos comedebat.* pecus enim fuit, neſciens quis regnum illi contulerat. Tinctum erat corpus eius rore, etenim præui-
Dan.4.34. dens à rore extinctum ignem, non credidit. Et quid
Confeſsio Nabuchodonoſoris. factum eſt? Poſtea, inquit, ego Nabuchodonoſor, oculos meos in cælum leuaui, & Altiſſimum deprecatus ſum, & viuentem in æternum laudaui, & glorificaui. Cùm igitur agnouit Altiſſimum, voceſque gratias agentes ad Deum emiſiſſet, & deuenit ad eorum, quæ patrauit, pœnitentiam, infirmitatemque ſuam agnouit: tunc reſtituit illi Deus regni honorem. Quid igitur? Nabuchodonoſori, tantis obnoxio ſceleribus, quamprimùm confeſſus eſt, peccata remiſit, regnúmque reſtituit: tibi vèrò agenti pœnitentiam non remittet? neque regnum cæleſte, ſi te pro dignitate geſſeris, concedet? Benignus eſt Dominus, & velox ad in-
Matth.26. dulgendum, tardus autem ad vindictam. Nemo ita-
Petrus princeps Apoſtolorum. que deſperet de ſua ſalute. Petrus princeps Apoſtolorum excellentiſſimus, coram ancilla ter negauit Dominum: ſed ad ſe rediens, fleuit amarè. Fletus enim veram, ſeu ex corde, pœnitentiam deſignat. Atque ideò non ſolùm negationis illius accepit condonationem.

ἐσφαλ-

ἐσφαλμένα; οὐκ ἤκουσας ὅτι τὰ Χερουβὶν συνέτεμεν, οὐ λέγω τὰ νοητά, ἄπαγε, μὴ τοῦτο ὑπολάβῃς ἄνθρωπε, ἀλλὰ τὰ γλυπτά. ἀλλὰ τὸ ἱλαστήριον, οὗ ἀνὰ μέσον ἐλάλει ὁ θεὸς φωνῇ. τὸ καταπέτασμα τῆς ἁγιωσύνης κατεπάτησε. τὸ θυμιατήριον λαβὼν, ἐπὶ εἴδωλον ἀπήνεγκε, πάντα τὰ προσφερόμενα περιεῖλε, τὸν ναὸν ἐκ θεμελίων ἐνεπύρισε. πόσων τιμωριῶν ἄξιος ἦν, ἐπὶ τῷ ἀνελεῖν βασιλέας, ἐπὶ τῷ ἐμπρῆσαι τὰ ἅγια, ἐπὶ τῷ αἰχμαλωτῆσαι τὸν λαόν, ἐπὶ τῷ τὰ ἱερὰ σκεύη ἔνδον εἰδώλων θέσθαι. ἆρ' οὖν οὐκ ἦν θανάτων μυρίων ἄξιος; εἶδες τὸ μέγεθος τῶν κακῶν; ἐλθὲ λοιπὸν ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν. ἐπεθηριώθη, ἐν τῇ ἐρήμῳ διέτριβεν. ἐμαστιγοῦτο, ἵνα σωθῇ. εἶχεν ὄνυχας ὡς λέων· ἁρπακτικὸς γὰρ ἦν τῶν ἁγίων. εἶχε τρίχας λεόντων· λέων γὰρ ἦν ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος. χόρτον ὡς βοῦς ἤσθιε· κτῆνος γὰρ ἦν οὐκ εἰδὼς τὸν δεδωκότα τὴν βασιλείαν. ἐβάφη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δρόσου. ἐπειδὴ προϊδὼν κατασβεσθὲν ὑπὸ τῆς δρόσου τὸ πῦρ, οὐκ ἐπίστευσε. καὶ τί γίνεται; μετὰ ταῦτα, φησὶν, ἐγὼ Ναβουχοδονόσορ τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέλαβον, καὶ τὸν ὕψιστον ηὐλόγησα, καὶ τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας ᾔνεσα, καὶ ἐδόξασα. ὅτε τοίνυν ἐπέγνω τὸν ὕψιστον καὶ τὰς εὐχαριστηρίους φωνὰς ἀνέπεμψε τῷ θεῷ, καὶ ἦλθεν εἰς μεταμέλειαν ὧν διεπράξατο, καὶ ἐπέγνω τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, τότε ὁ θεὸς ἀποδίδωσι τὴν τιμὴν τῆς βασιλείας. τί οὖν τῷ μὲν Ναβουχοδονόσορ τοιαῦτα διαπραξαμένῳ, καὶ ἐξομολογησαμένῳ δέδωκε τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν βασιλείαν· σοὶ δὲ μετανοοῦντι οὐ δίδωσι τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, ἐὰν ἐπαξίως πολιτεύσῃ; φιλάνθρωπος ὁ κύριος καὶ ταχὺς εἰς συγχώρησιν, βραδὺς δὲ εἰς τιμωρίαν. μηδεὶς οὖν ἀπιστήσῃ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας. Πέτρος ὁ κορυφαιότατος καὶ πρωτοστάτης τῶν ἀποστόλων ἐπὶ παιδισκαρίου ἠρνήσατο τρὶς τὸν κύριον· ἀλλὰ μεταμεληθεὶς, ἔκλαυσε πικρῶς. τὸ δὲ κλαῦσαι τὴν μετάνοιαν τὴν ἐγκάρδιον παρίστησι. καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἔλαβε τὴν ἄφεσιν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει,

ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα ἔχει ἀναφαίρετον. ἔχοντες οὖν ἀδελφοὶ πολλοὺς τύπους τῶν ἁμαρτησάντων καὶ μετανοησάντων καὶ σωθέντων προθύμως, καὶ αὐτοὶ ἐξομολογήσασθε τῷ κυρίῳ, ἵνα καὶ τὴν συγχώρησιν λάβητε τῶν προγεγενημένων ἁμαρτημάτων καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας καταξιωθῆτε καὶ τὴν ἐπουράνιον κληρονομήσατε δωρεὰν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Γ'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα, περὶ βαπτίσματος, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους, ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὰ ἑξῆς.

Εὐφραίνεσθε οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ διὰ τοὺς μέλλοντας ὑσσώπῳ ῥαντίζεσθαι, καὶ καθαρίζεσθαι ὑσσώπῳ τῷ νοητῷ, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ κατὰ τὸ πάθος ὑσσώπῳ καὶ καλάμῳ ποτισθέντος. καὶ αἱ μὲν οὐράνιαι δυνάμεις χαιρέτωσαν· αἱ δὲ μέλλουσαι ψυχαὶ τῷ νοητῷ νυμφίῳ συνάπτεσθαι παρασκευαζέσθωσαν. φωνὴ γὰρ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου. τὸ γὰρ πρᾶγμα οὐ μικρόν, οὐδὲ συνήθης ἐστὶν ἄκριτος συμπλοκή· ἀλλὰ πνεύματος τοῦ τὰ πάντα ἐρευνῶντος ἡ κατὰ πίστιν ἐκλογή. αἱ μὲν γὰρ εἰς τὸν κόσμον ἐπιγαμίαι καὶ συνθῆκαι οὐ πάντως γίνονται κατὰ κρίσιν, ἀλλ' ὅπου δ' ἂν ᾖ πλοῦτος, ἢ κάλλος, ἐκεῖ ταχὺ ἐπινεύσει ὁ νυμφίος. ὧδε δέ, οὐχ ὅπου σωμάτων ἐστὶ κάλλος, ἀλλ' ὅπου ψυχῆς ἀκατάγνωστος συνείδησις. ὧδε οὐχ ὁ μαμωνᾶς ὁ κατεγνωσμένος, ἀλλ' ὁ τῆς ψυχῆς ἐν εὐλαβείᾳ πλοῦτος. πείσθητε τοίνυν ὦ τέκνα δικαιοσύνης Ἰωάννῃ παρακαλοῦντι, καὶ λέγοντι, εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου, ἐξάρατε πάντα τὰ σκῶλα καὶ τὰ σκάνδαλα,

verùm etiam dignitatem Apoſtolicam non ablatam retinuit. Habemus fratres multos peccantium typos, & pœnitentium, & promptè ſaluatorum. Et vos ig. confitemini Domino, vt antè patratorum remiſſionem accipiatis peccatorum, & cæleſte regnum conſequamini, donúmque ſupercæleſte hereditatis, cum omnibus ſanctis, in Christo Ieſu: cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

CATECHESIS TERTIA ILLVMINATORUM Hieroſolymis extemporanea de Baptiſmo. Et lectio ex Epiſtola ad Romanos: An ignoratis, quòd quicunque in Chriſtum Ieſum baptizati ſumus, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ipſi per baptiſmum, &c.

LÆTENTVR cæli, & exultet terra, *Pſal. 95.* propter eos, qui aſpergentur hyſopo, *Pſal. 50.* & mundabuntur hyſopo ſpiritali, & virtute illius, qui tempore paſſionis hyſopo, & arundine potatus eſt. Ac cæleſtes quidem virtutes gaudeant: *Ioan. 19.* animæ verò, quæ cæleſti ſponſo copulandæ ſunt, præparentur: Vox enim clamantis in *Iſa. 40.* deſerto: Parate viam Domini. Res enim non parua eſt, neque vulgaris & temeraria coniunctio, ſed ſpiritus omnia perſcrutantis ſecundùm fidem delectus. Nam mundana connubia, non omninò cum iudicio *Cõnubium* fiunt, ſed vbi vel diuitiæ, vel pulchritudo, illuc *ſpirituale.* ſtatim ſponſus aſpirat. Hic verò, non vbi corporis pulchritudo, ſed vbi irreprehenſibilis conſcientia: hîc non mammonæ damnatæ diuitiæ, ſed pietas animæ quæritur. Credite itaque filij iuſtitiæ Ioanni adhortanti & dicenti? Parate viam Domini, auferte omnia impedimenta & ſcandala, vt rectè pro-

ficiſcamini in vitam æternam: præparate animæ ſanctitatem puram, per fidem non ſimulatam, ad Spiritus ſancti ſuſceptionem. Incipiatis ſtolas veſtras per pœnitentiam lauare, vt ad ſponſi thalamum vocati, mundi reperiamini. Vocat omnes ſimpliciter, quoniam liberalis eſt gratia, & ſonora voce præconum congregat omnes ſimpliciter, [quoniam liberalis eſt gratia] ipſe verò deinceps diſcernit eos, qui in typicas nuptias ingrediuntur. Abſit vt aliquis ex his, qui nomina dederunt, & in album relati ſunt, audiat:

Mat. 22, 12 *Amice, quomodò huc intraſti, non habens veſtem nuptialem?* Vtinam verò liceat nobis omnibus audire:

Matth. 25, 21. *Euge ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, ingredere in gaudium Domini tui.*

Cant. 1. Hactenus enim foris ſtetiſti. Vtinam autem & vos omnes dicere poſſitis: *Introduxit me Rex in tabernaculum ſuum*, exultet anima mea in Domino: induit me veſte ſalutis, & tunica lætitiæ: tanquàm ſponſo circumpoſuit mihi mitram, & tanquàm ſponſam ornauit me ornatu. Vt omnium veſtrûm anima ſine macula & ruga, vel aliquo eiuſmodi reperiatur. Non hoc dico, antequàm gratiam conſequamini: omnes enim ad remiſſionem peccatorum vocati eſtis; ſed vt poſtquàm data vobis fuerit gratia, irreprehẽſibilis conſcientia reperiatur, & gratiæ congruat. Magna profectò res eſt, fratres, magnáque cum attẽtione ad illam accedendum. Nam vnuſquiſque veſtrûm aſſiſtet Deo coram multis angelorum myriadibus. Spiritus ſanctús obſignabit animas veſtras: deligendi eſtis in militiam magno Regi. Itaque parate vos, & inſtructi eſtote. Non

Præparatio ad baptiſmum. quòd ſtolas veſtiũ ſplendidas induatis: ſed animæ bene conſciam pietatem. Non tanquàm aquæ ſimplici ſtudeas huic lauacro, ſed vt ſpiritali gratiæ, quæ cum aqua datur. Nã, vt illa quæ in aris offeruntur, cùm natura ſint

Aqua ſanctificatur per inuocationem. pura, inuocatione dæmonũ impura efficiuntur: ſic contrà aqua ſimplex per ſancti Spiritus, Chriſti & Patris inuocationẽ accepta virtute, ſanctitatem conſequitur. Cũ

ἵνα εὐθυπορήσητε πρὸς αἰώνιον ζωήν. ἑτοιμάσατε τῆς ψυχῆς τὰ ἀγγεῖα καθαρὰ διὰ τῆς ἀνυποκρίτου πίστεως, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἄρξασθε πλύνειν τὰς στολὰς ὑμῶν διὰ μετανοίας, ἵνα εἰς τὸν νυμφῶνα καθαροὶ κληθέντες, εὑρεθῆτε. ὁ μὲν γὰρ νυμφίος καλεῖ πάντας ἁπλῶς· ἐπειδὴ δαψιλὴς ἡ χάρις, καὶ μεγαλοφώνων κηρύκων φωνὴ, συνάγει τοὺς πάντας, διακρίνει δὲ λοιπὸν ὁ αὐτὸς τοὺς ἔνδον εἰσελθόντας, εἰς τὸν τυπικὸν γάμον. μὴ γένοιτό τινα τῶν ὀνοματογραφηθέντων νῦν ἀκοῦσαι, ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου. εἴη δὲ ἡμᾶς πάντας ἀκοῦσαι, δοῦλε εὖ, ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. νῦν γὰρ τέως ἔξω τῆς θύρας ἑστήκας. γένοιτο δὲ πάντας ὑμᾶς εἰπεῖν· εἰσήνεγκέ με ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμεῖον αὐτοῦ. ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ· ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. ὡς νυμφίῳ περιέθηκέ μοι μίτραν καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ, ἵνα εὑρεθῇ πάντων ὑμῶν ἡ ψυχὴ μὴ ἔχουσα σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων. οὐ λέγω πρὸ τοῦ λαβεῖν τὴν χάριν. πῶς γὰρ οἵγε ἐπὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐκλήθητε. ἀλλ' ἵνα διδομένης τῆς χάριτος ἀκατάγνωστος ἡ συνείδησις εὑρεθεῖσα, συνδράμῃ τῇ χάριτι. μέγα τὸ πρᾶγμα ἀληθῶς, ἀδελφοὶ, καὶ μετὰ προσοχῆς αὐτῷ προσέλθετε. μέλλει ἕκαστος ὑμῶν παρίστασθαι τῷ θεῷ ἐνώπιον μυριάδων στρατιῶν ἀγγέλων. μέλλει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σφραγίζειν ὑμῶν τὰς ψυχάς. μέλλετε στρατολογεῖσθαι τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ. οὐκοῦν ἑτοιμάσασθε, παρασκευάσασθε. οὐχ ἱματίων λαμπροτάτας ἐνδυσάμενοι στολὰς, ἀλλὰ ψυχῆς εὐσυνείδητον εὐλάβειαν. μὴ ὡς ὕδατι λιτῷ πρόσελθε τῷ λουτρῷ· ἀλλὰ τῇ μετὰ τοῦ ὕδατος διδομένῃ πνευματικῇ χάριτι. ὥσπερ γὰρ τὰ τοῖς βωμοῖς προσφερόμενα τῇ φύσει ὄντα λιτὰ, μεμολυσμένα γίνεται τῇ ἐπικλήσει τῶν εἰδώλων, οὕτως ἀπεναντίας τὸ λιτὸν ὕδωρ πνεύματος ἁγίου καὶ Χριστοῦ πρὸς τὴν ἐπίκλησιν λαβὸν δύναμιν, ἁγιότητος ἐπικτᾶται. ἐπειδὴ

γὰρ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκείμενος, διπλοῦν καὶ τὸ καθάρσιον. τὸ μὲν ἀσώματον τῷ ἀσωμάτῳ· τὸ δὲ σωματικὸν τῷ σώματι. καὶ τὸ μὲν ὕδωρ καθαίρει τὸ σῶμα, τὸ δὲ πνεῦμα σφραγίζει τὴν ψυχὴν, ἵνα ἐῤῥαντισμένοι τὴν καρδίαν, καὶ λελουσμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ προσέλθωμεν τῷ θεῷ. μέλλων τοίνυν εἰς τὸ ὕδωρ καταβαίνειν, μὴ τῷ ψιλῷ τοῦ ὕδατος πρόσεχε· ἀλλὰ τῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείᾳ τὴν σωτηρίαν ἐκδέχου· ἄνευ γὰρ ἀμφοτέρων ἀδύνατόν σε τελειωθῆναι. οὐκ ἐγώ εἰμι ὁ τοῦτο λέγων, ἀλλ' ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ τοῦ πράγματος τὴν ἐξουσίαν ἔχων, φησίν· ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν· καὶ ἐπιφέρει λέγων, ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. οὐδὲ τῷ ὕδατι βαπτιζόμενος, μὴ καταξιωθεὶς δὲ τοῦ πνεύματος, τελείαν ἔχει τὴν χάριν. οὐδὲ κἂν ἐνάρετός τις γένηται τοῖς ἔργοις, μὴ λάβῃ δὲ τὴν δι' ὕδατος σφραγῖδα, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τολμηρὸς ὁ λόγος, ἀλλ' οὐκ ἐμός. Ἰησοῦς γὰρ ὁ ἀποφηνάμενος. καί μοι λάβε τῶν λόγων τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς. Κορνήλιος ἦν ἀνὴρ δίκαιος ἀγγέλων ὀπτασίαις καταξιωθεὶς, στήλην ἀγαθὴν ἐν οὐρανοῖς παρὰ τῷ θεῷ τὰς ἑαυτοῦ προσευχὰς καὶ ἐλεημοσύνας παραστήσας. ἦλθεν ὁ Πέτρος, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπεχύθη τοῖς πιστεύουσι, καὶ ἐλάλησαν γλώσσαις ἑτέραις, καὶ ἐπροεφήτευσαν, καὶ μετὰ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν ἡ γραφή φησιν, ὅτι προσέταξεν αὐτοὺς ὁ Πέτρος ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτισθῆναι, ἵνα τῆς ψυχῆς διὰ τῆς πίστεως ἀναγεννηθείσης, μεταλάβῃ καὶ τὸ σῶμα διὰ τοῦ ὕδατος τῆς χάριτος. καὶ μὴ δι' ἑτέρου τῶν στοιχείων ἡ χάρις δίδοται, τὰς θείας γραφὰς ἀναλαβὼν εὑρήσεις· μέγα γάρ τι τὸ ὕδωρ. καὶ τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου στοιχείων τῶν φαινομένων τὸ κάλλιστον. ἀγγέλων ἐνδιαίτημα ὁ οὐρανός. ἀλλ' ἐξ ὑδάτων οὐρανοί. γῆ τὸ τῶν ἀνθρώπων χωρίον, ἀλλ' ἐξ ὑδάτων ἡ γῆ. καὶ πρὸ πάσης τῶν γεννητῶν τῆς ἑξαημέρου κατασκευῆς πνεῦμα τοῦ θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. ἀρχὴ τοῦ κόσμου τὸ ὕδωρ. καὶ

enim duplex ſit homo, ex anima & corpore compoſitus, duplex quoque purificatio: incorporea quidem, incorporeo: corporea verò, corpori. Et aqua ſanè mundat corpus, ſpiritus autem ſignat animam, vt abluti in corpore aqua munda, & repurgati in corde, accedamus ad Deum. Qui itaque in aquam deſcenſurus es, non aquæ ſimplici mentem adhibe, ſed Spiritus ſancti virtute ſalutem ſuſcipe: nam ſine vtriſque ad perfectionem deduci non poteris. Non ego ſum, qui dico, ſed Dominus Ieſus Chriſtus, ille qui eius rei poteſtatem habet: *Niſi quis*, inquit, *renaſcatur deſuper*: Et addit, *ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum Dei*. Neque ſi quis aqua baptizetur abſque ſpiritu, perfectam habet gratiam: neque ſi quis etiam benè compoſitis, probíſque ſit moribus, non recipiat autem ſignaculum per aquam, intrabit in regnum cœlorum. Audax eſt hîc ſermo, ſed non meus: Ieſus enim eſt, qui hanc tulit ſententiam. Cuius rei ex ſacra ſcriptura accipe demonſtrationem. Cornelius erat vir iuſtus, & angelorum viſione dignus habitus: cùm tanquàm columnam bellam in cœlo coram Deo ſuas orationes, & eleemoſynas conſtituiſſet; venit Petrus, & ſpiritus infuſus eſt credentibus, & locuti ſunt linguis diuerſis, & prophetabant: & tamen poſt hanc Spiritus gratiam, dicit ſcriptura: *Præcepit illis Petrus, vt in nomine Ieſu Chriſti baptizarentur*, vt anima per fidem regenerata, & corpus per aquam ſuſciperet gratiam. Quòd ſi quis ſcire deſiderat, quare per aquam potiùs, quàm per aliquod aliud elementum gratia detur, ſacras ſcripturas relegens, inueniet. Magnum enim quiddam eſt aqua, & ex quatuor mundi elementis apparentibus pulcherrimum. Angelorum habitaculum eſt cœlum; atqui ex aquis ſunt cœli. Terra eſt hominum locus: atqui ex aquis etiam terra. Et ante omnem rerum creatarum ſex illis diebus diſtinctionem, *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*. Principium mundi aqua: prin-

Ioan. 3, 5.

Sine baptiſmo non eſt ſalus.

Act. 10.

Anima per fidem, corpus per aquam regeneratur.

Gratia cur per aquam datur.

Gen. 1.

cipium Euangelij Iordanus. Liberatio Iſraëlis à Pharaone, per mare facta eſt: & liberatio à peccatis mundi, per lauacrum eſt aquæ in verbo Dei. Vbicunque fœdus aliquod inter Deum & homines, ibi & aqua. Poſt diluuium fœdus percuſſum eſt cum Noë; fœdus & cum Iſraële ex monte Sina: verùm hæc non ſine aqua, & lana rubea, & hyſopo. Helias aſſumptus eſt, ſed non ſine aqua: priùs enim tranſiuit Iordanem, deinde in cœlum raptus eſt: priùs abluitur ſummus ſacerdos factus. Quomodò enim ſuſciperetur pro aliis oraturus, qui nondum per aquam purificatus eſſet? Symbolum baptiſmi erat labrum in tabernaculo poſitum. Veteris teſtamenti finis, & noui eſt principium baptiſmus. Ioannes erat dux eius, quo maior inter natos mulierum nullus: qui finis erat prophetarum: omnes enim prophetæ & lex vſque ad Ioannem. Et idem erat rerum euangelicarum principium. *Initium* enim *euangelij Ieſu Chriſti*, & quæ ſequuntur. Erat Ioannes baptizans baptiſma. Etiamſi Heliam Theſbytem dixeris eſſe in cœlum aſſumptum: attamen non eſt hîc maior Ioanne. Enoch tranſlatus eſt: ſed non maior eſt tamen Ioanne. Moyſes maximus legiſlator, & omnes prophetæ, ſed non maiores Ioanne. Non ego prophetas prophetis audeo comparare, ſed ipſe Dominus noſter & illorum, Dominus Ieſus pronunciauit; *Maior inter natos mulierum Ioanne non ſurrexit.* Non inter natos virginum, ſed mulierum. Magni ſerui ad conſeruos comparatio: filij verò ad ſeruos minimè comparanda eſt gratia & excellentia. Vides quantum hominem huius gratiæ ducem elegit, nihil omninò poſſidentem, ſolitudinis ſtudioſum, ſed non inhumanum, locuſtas manducantem, & alas parantem animæ, melle veſcentem, & dulciora melle, vtilioraque loquentem, veſte de pilis camelorum indutum, & exercitationis typum in ſeipſo monſtrantem: qui etiam in vtero matris cùm geſtaretur, à Spiritu ſancto ſanctificatus eſt. Erat quidem & Hiere-

Matth. 11, 11.

Dux baptiſmi qualis.

Monaſticæ exercitationis typum Ioannes monſtrat.

ἀρχὴ τῶν εὐαγγελίων ὁ Ἰορδάνης. ἐλευθερία τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ Φαραὼ διὰ τῆς θαλάσσης· καὶ ἐλευθερία ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου διὰ τοῦ λουτροῦ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι θεοῦ, ὅπου διαθήκη πρός τινας, ἐκεῖ καὶ ὕδωρ. μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐτέθη διαθήκη πρὸς Νῶε, διαθήκη τῷ Ἰσραὴλ, ἐξ ὄρους Σινᾶ. ἀλλὰ καὶ μετὰ ὕδατος, καὶ ἐρίου κοκκίνου, καὶ ὑσσώπου. Ἠλίας ἀναλαμβάνεται, ἀλλ' οὐ χωρὶς ὕδατος. πρῶτον γὰρ διαβαίνει τὸν Ἰορδάνην, εἶτα ἱππηλατεῖ τὸν οὐρανόν. (πρῶτον ὁ ἀρχιερεὺς λούεται, εἶτα θυμιᾷ.) πρῶτον γὰρ Ἀαρὼν ἐλούσατο, εἶτα γέγονεν ἀρχιερεύς· πῶς γὰρ ἂν ἐχώρει τῶν ἄλλων ὑπερεύχεσθαι, τὸν δι' ὕδατος οὔπω κεκαθαρισμένον; καὶ σύμβολον ἔκειτο τοῦ βαπτίσματος λουτὴρ ἔνδον ἀποκείμενος τῆς σκηνῆς. παλαιᾶς τὸ τέλος καὶ τῆς καινῆς διαθήκης ἀρχὴ τὸ βάπτισμα. Ἰωάννης γὰρ ἦν ἀρχηγὸς, οὗ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδὲ εἷς. τέλος μὲν προφητῶν. πάντες οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου. τῶν δὲ εὐαγγελικῶν πραγμάτων ἀπαρχή· ἀρχὴ γὰρ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων βάπτισμα κἂν Ἠλίαν τὸν Θεσβίτην εἴποις ἀναληφθέντα· ἀλλ' οὐκ ἔστι μείζων Ἰωάννου. Μωυσῆς μέγιστος νομοθέτης, καὶ πάντες οἱ προφῆται· ἀλλ' οὐ μείζων Ἰωάννου. οὐκ ἐγὼ προφήτας προφήταις τολμῶ συγκρίνειν· ἀλλ' ὁ δεσπότης αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν ὁ Κύριος Ἰησοῦς ἀπεφήνατο. μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐκ ἐγήγερται. οὐκ ἐν γεννητοῖς παρθένων, ἀλλὰ γυναικῶν. τῷ μεγάλῳ δούλῳ πρὸς τοὺς συνδούλους ἡ σύγκρισις· τοῦ δὲ υἱοῦ πρὸς οἰκέτας, ἀσύγκριτος ἡ ὑπεροχὴ, καὶ ἡ χάρις. βλέπεις πηλίκον ἄνθρωπον ἀρχηγὸν ταύτης τῆς χάριτος εἵλετο; ἀκτήμονα καὶ φιλέρημον, οὐ μισάνθρωπον, ἀκρίδας ἐσθίοντα, καὶ πτεροφυήσαντα τὴν ψυχήν. μέλιτος ἐμφορούμενον, καὶ μέλιτος ἡδύτερά τε καὶ ὠφελιμώτερα λαλοῦντα. ἔνδυμα περικείμενον ἀπὸ τριχῶν καμήλου. καὶ τῆς ἀσκήσεως τὸν τύπον ἐν ἑαυτῷ δεικνύντα, ὃς καὶ ὑπὸ πνεύματος ἁγίου ἔτι ἐν γαστρὶ μητρὸς κυοφορούμενος ἡγιάσθη. ἡγιάσθη καὶ Ἱερε-

μίας, ἀλλ' οὐκ ἐπροεφήτευσεν ἐν γαστρί. μόνος δὲ Ἰωάννης κυοφορούμενος ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει. καὶ σαρκὸς ὀφθαλμοῖς μὴ βλέπων, τὸν δεσπότην ἐγνώριζε τῷ πνεύματι. ἐπειδὴ γὰρ μεγάλη τοῦ βαπτίσματος ἦν ἡ χάρις, ἐδεῖτο καὶ μεγάλου προστάτου. οὗτος ἐβάπτιζεν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἱεροσόλυμα, καὶ βαπτισμάτων ἀπαρχῆς ἀπολαύουσα. τὸ γὰρ ἁπάντων ἀγαθῶν ἀξίωμα ἐν Ἱεροσολύμοις. ἀλλὰ γνῶτε Ἱεροσολυμῖται πῶς οἱ ἐξερχόμενοι ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. πρῶτον ἐδείκνυον τὰ τραύματα· εἶτα ἐπῆγεν ἐκεῖνος τὰ ἰατρεύματα, καὶ τοῖς πιστεύουσιν ἐδίδου λύτρωσιν αἰωνίου πυρός. καὶ εἰ θέλεις αὐτὸς τοῦτο πεισθῆναι, ὅτι λύτρωσίς ἐστι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πυρὸς ἀπειλῆς, ἄκουε λέγοντος αὐτοῦ. γεννήματα ἐχιδνῶν τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς. μὴ οὖν ἔσο λοιπὸν ἔχιδνα· ἀλλὰ γέννημα ποτὲ γενόμενος ἀπόδυσαι φησὶ τῆς πρώτης ἁμαρτητικῆς ζωῆς τὴν ὑπόστασιν. πᾶς γὰρ ὄφις εἰς στενὸν ἐνδύνας ἀποτίθεται τὸ γῆρας καὶ τὴν παλαιότητα, διὰ τῆς ἀποθλίψεως ἐκδυσάμενος, νεάζει λοιπὸν τῷ σώματι. οὕτως εἴσελθε φησὶ καὶ σὺ διὰ τῆς στενῆς, καὶ τεθλιμμένης θύρας, ἀποθλίψας ἑαυτὸν διὰ τῆς νηστείας. ἐκβίασαί σου τὴν ἀπώλειαν· ἀπόδυσαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ· καὶ εἰπὲ τὸ ἐν ᾄσμασιν ἐκεῖνο. ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ἀλλ' ἔστι τις ἐν ὑμῖν ὑποκριτὴς ἀνθρωπάρεσκος, καὶ τὸ μὲν εὐλαβὲς ὑποκρινόμενος, μὴ ἀπὸ καρδίας δὲ πιστεύων, Σίμωνος ἔχων τοῦ Μάγου τὴν ὑπόκρισιν, οὐχ ἵνα μεταλάβῃ τῆς χάριτος προσελθών, ἀλλ' ἵνα πολυπραγμονήσῃ τὸ διδόμενον, ἀκουέτω καὶ αὐτὸς παρὰ Ἰωάννου· ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. ἀδυσώπητος ὁ δικαστής, ἄφελε τὴν ὑπόκρισιν. τί δεῖ ποιεῖν, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ καρποὶ τῆς μετανοίας; ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι. ἀξιόπιστος ἦν ὁ διδάσκων. ἐπειδὴ καὶ πρῶτος ἐπετέλει τὸ διδασκόμενον, οὐκ ἐδυσώπει

mias ſanctificatus, ſed non prophetauit in vtero. Solus autem Ioannes in vtero exiſtens, exultauit in gaudio, & corporeis oculis nihil videns, ſpiritu Dominum cognouit. Cùm enim magna ſit gratia baptiſmi, magno quoque præſule egebat. Hic baptizabat in Iordane, & exibat ad illum omnis Hieroſolyma, baptiſmique primitiis fruebatur: bonorum enim excellentia Hieroſolymis. Sed cognoſcite, cognoſcite vos *Confeßio præcedebat baptiſmum.* Hieroſolymitæ, quemadmodum illi, qui exibant, baptizabantur ab illo, confitentes peccata ſua. Primùm oſtendebant vulnera: deinde ille medicamenta apponebat, & credentes liberabat ab igne æterno. Ac ſi velis hoc tibi probari, quòd baptiſmus Ioannis ab *Ioannis baptiſmus ab igne liberabat.* igne comminationis liberabat, audi ipſum dicentem: *Genímina viperarum, quis monſtrauit vobis fugere à futura ira?* Non igitur ſis deinceps vipera, ſed cùm eſſes *Matth. 23, 33.* aliquando genimen illius, exue, inquit, primæ illius iniquæ vitæ perſonam. Quilibet enim ſerpens in anguſtum intrans, deponit ſenectutem, & vetuſtatem per coarctationem exuit, corporéque denuò toto renouatur. Sic & tu, intra per anguſtam portam & ſtrictam, affligens teipſum per ieiunium, expelle tuam perditionem. Exue veterem hominem cum actionibus ſuis, & dic illud, quod eſt in Canticis: *Expoliaui* *Cant. 6.* *me tunica mea, quomodo induar illa?* Cæterùm, ſi quis eſt inter vos homo hypocrita, & oſtentator, deuotionem quidem ſimulans, non ex corde autem credens, Simonis Magi habens hypocriſim, qui non vt gratiæ *Hypocriſis excindĕda.* particeps ſit, accedit, ſed vt perſcrutetur, anxiéque ſpeculetur, id quod datur: Audiat & ipſe à Ioanne: *Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt: omnis* *Mat. 3.* *igitur arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur.* Inexorabilis eſt iudex, relinque hypocriſim. Quid igitur faciendum eſt, & qui ſunt fru- *Pœnitentiæ fructus.* ctus pœnitentiæ? Qui habet duas tunicas, det non habenti. Fide dignus eſt, qui docuit: quandoquidem primus ipſe compleuit quod docuit. Non dubitauit

dicere: neque enim, quæ linguam eius redargueret, habebat conſcientiam. Qui habet eſcas, faciat ſimiliter. Vis frui gratia Spiritus ſancti, & cibis ſenſilibus pauperes non reficis? magna quæris, & parua non expendis. Etiamſi publicanus, etiamſi ſcortator eras, ſpera ſalutem. *Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.* Et teſtis Paulus dicens: *Neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque alij eiuſmodi, &c. Regnum Dei poßidebunt. Et hæc aliquando fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis.* Non dixit, quales eſtis, ſed quales fuiſtis. Quod fit ex ignorantia peccatum, facilè condonatur; pertinax autem malitia condemnatur. Habes gloriationem baptiſmi, filium Dei vnigenitum: quid enim, quod ampliùs dicam de homine? Magnus Ioannes, ſed quid is ad Dominum? magnifica vox clamantis, ſed quid ad Dominum? clariſſimus præco, ſed quid ad Regem? bonus ille, qui in aqua baptizabat, ſed quid ad illum qui baptizat in ſpiritu & igne? Spiritu ſancto & igne Apoſtolos baptizauit Saluator, quando eſt de cœlo factus repentè ſonus, tanquàm aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum, vbi erant ſedentes: Et apparuerunt ipſis diſpertitæ linguæ, tanquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorũ, & repleti ſunt omnes de Spiritu ſancto. Si quis non baptizatur, ſalutem non habet, præter ſolos martyres, qui vel ſine aqua regno cæleſti potiuntur. Redimens enim terram Saluator, per crucem, & in latere vulneratus, ſanguinem & aquam emiſit: vt alij quidem pacis tempore in aqua baptizarentur: alij verò tempore perſecutionis, in propriis ſanguinibus baptizentur. Quod verò etiam is rectè baptiſmus vocetur, vide Saluatoris teſtimonium, qui dicit: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibam, & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?* Ac martyres quidem confitentur, ſpectaculum facti mundo, & angelis, & hominibus. Tu verò paulò pòſt confiteberis. Sed de his aliàs: nondum enim eſt ea audiendi tempus.

Matth. 21, 31.
1. Cor. 6.
Ioannes in aqua, Chriſtus in Spiritu S. & igne baptizabat diſcipulos.
Baptiſmus flaminis.
Martyres in ſuo ſanguine baptizantur.
Baptiſmus fluminis.
Baptiſmus ſanguinis.
Marc. 10, 38.

τὸ λέγειν. οὐ γὰρ ἐπεῖχεν ἡ συνείδησις, κωλύουσα τὴν γλῶσσαν. καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω· πνεύματος ἁγίου χάριτος ἀπολαῦσαι θέλεις, καὶ βρωμάτων αἰσθητῶν πεινῶντας οὐκ ἀξιοῖς; τὰ μεγάλα ζητεῖς, καὶ μικρῶν οὐ μεταδίδως; κἂν τελώνης, κἂν πόρνος ἧς, ἔλπιζε τὴν σωτηρίαν. οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος λέγων· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε οἱ καθεξῆς, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. καὶ ταῦτά τινες ἦτε, ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε. οὐκ εἶπε, τινές ἐστε, ἀλλά, ταῦτα, τινὲς ἦτε. ἡ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ἁμαρτία συγχωρεῖται· ἡ δὲ ἐπίμονος κακία καταδικάζεται. ἔχεις καύχημα τοῦ βαπτίσματος τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ. τί γάρ μοι λοιπόν ἐστι λέγειν περὶ ἀνθρώπου. μέγας Ἰωάννης, ἀλλὰ τί πρὸς τὸν κύριον. μεγαλόφωνος ἡ φωνὴ, ἀλλὰ τί πρὸς τὸν κύριον· κάλλιστος ὁ κῆρυξ, ἀλλὰ τί πρὸς τὸν βασιλέα. καλὸς ὁ βαπτίζων ἐν ὕδατι, ἀλλὰ τί πρὸς τὸν βαπτίζοντα ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ τοὺς ἀποστόλους ἐβάπτισεν ὁ σωτὴρ, ὅτε ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ἄφνω, ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας· καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι. καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός. καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου. εἴ τις μὴ λάβῃ τὸ βάπτισμα σωτηρίαν οὐκ ἔχει, πλὴν μόνων μαρτύρων, οἳ καὶ χωρὶς τοῦ ὕδατος λαμβάνουσι τὴν βασιλείαν. λυτρούμενος γὰρ τὴν οἰκουμένην ὁ σωτὴρ, διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν πλευρὰν νυγεὶς, ἐξήγαγεν αἷμα καὶ ὕδωρ, ἵνα οἱ μὲν ἐν καιροῖς εἰρήνης ἐν ὕδατι βαπτισθῶσιν, οἱ δὲ ἐν καιροῖς διωγμῶν, ἐν οἰκείοις αἵμασι βαπτισθῶσι. καὶ τὸ μαρτύριον γὰρ οἶδε βάπτισμα καλεῖν ὁ σωτὴρ, λέγων· δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; καὶ οἱ μὲν μάρτυρες ὁμολογοῦσι θέατρον τῷ κόσμῳ γενόμενοι, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις. σὺ δὲ μετ' ὀλίγον ὁμολογήσεις· ἀλλ' οὔπω σοι περὶ τούτων ἀκούειν καιρός.

ἡγίασε τὸ βάπτισμα ὁ Ἰησοῦς βαπτισθεὶς αὐτός. εἰ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐβαπτίσθη, τίς ἐστι βαπτίσματος καταφρονῶν εὐσεβής. ἐβαπτίσθη δὲ, οὐχ ἵνα ἁμαρτιῶν λάβῃ συγχώρησιν, ἀναμάρτητος γὰρ ἦν· ἀλλὰ ἀναμάρτητος ὢν ἐβαπτίσθη, ἵνα χάριν θείαν καὶ ἀξίαν παράσχῃ τοῖς βαπτιζομένοις· ὥσπερ γὰρ τὰ παιδία, ἐπειδὴ κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα τῆς ἐνσάρκου παρουσίας αὐτοῦ κοινωνοὶ γενόμενοι, καὶ τῆς θείας αὐτοῦ χάριτος κοινωνοὶ γενώμεθα. οὕτως ἐβαπτίσθη Ἰησοῦς, ἵνα καὶ διὰ τούτου πάλιν ἡμεῖς τῇ κοινωνίᾳ λάβωμεν μετὰ τῆς σωτηρίας τὴν ἀξίαν. ὁ δράκων ἦν ἐν τοῖς ὕδασι, κατὰ τὸν Ἰὼβ, ὁ δεχόμενος τὸν Ἰορδάνην ἐν τῷ στόματι. ἐπεὶ οὖν ἔδει συντρῖψαι τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος, καταβὰς ἐν τοῖς ὕδασι, ἔδησε τὸν ἰσχυρὸν, ἵνα ἐξουσίαν λάβωμεν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων, καὶ σκορπίων. οὐ μικρὸν ἦν τὸ θηρίον, ἀλλὰ τὸ φοβερόν. πᾶσα ναῦς ἁλιευτικὴ βύρσαν μίαν οὐρᾶς αὐτοῦ ἐνεγκεῖν οὐκ ἠδύνατο. ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἔτρεχεν ἡ ἀπώλεια, λυμαινομένη τοὺς ἀπαντῶντας. προσέδραμεν ἡ ζωὴ, ἵνα λοιπὸν ὁ θάνατος φοβηθῇ· ἵνα οἱ σωθέντες ἅπαντες εἴπωμεν, ποῦ σου θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου ᾅδη τὸ νῖκος; διὰ τοῦ βαπτίσματος λύεται τοῦ θανάτου τὸ κέντρον. κατέρχῃ μὲν γὰρ εἰς τὸ ὕδωρ, φορῶν τὰς ἁμαρτίας· ἀλλ' ἡ τῆς χάριτος ἐπίκλησις σφραγίσασα τὴν ψυχὴν οὐ συγχωρεῖ λοιπὸν ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ καταποθῆναι δράκοντος. νεκρὸς ἐν ἁμαρτίαις καταβὰς, ἀναβαίνεις ζωοποιηθεὶς, ἐν δικαιοσύνῃ. εἰ γὰρ σύμφυτος ἐγένου τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου τοῦ σωτῆρος, καὶ τῆς ἀναστάσεως καταξιωθήσῃ. ὥσπερ γὰρ Ἰησοῦς τὰς οἰκουμενικὰς ἁμαρτίας ἀναλαβὼν, ἀπέθανεν, ἵνα θανατώσας τὴν ἁμαρτίαν ἀναστήσῃ σε ἐν δικαιοσύνῃ· οὕτω καὶ σὺ καταβὰς εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τρόπον τινὰ συνταφεὶς ὥσπερ ἐκεῖνος ἐν τῇ πέτρᾳ, ἐγείρῃ πάλιν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατῶν. εἶθ' ὅταν τῆς χάριτος καταξιωθῇς, τότε σοι πρὸς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις παλαίειν δίδωσι τὴν ἐξουσίαν. ὥσπερ γὰρ μετὰ τὸ βάπτισμα τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπειράζετο, οὐχ ὅτι

Sanctificauit baptiſmum Ieſus, cùm ipſe baptizatus eſt. Si filius Dei baptizatus eſt, quis pius poteſt baptiſmum contemnere? Baptizatus autem eſt, non vt peccatorum acciperet remiſſionem: non poterat enim peccare; ſed etiamſi peccato non eſſet obnoxius, baptizatus eſt, vt diuinam gratiam & dignitatem exhiberet baptizandis. Quemadmodum enim pueri participes facti ſunt corporis & ſanguinis, ſic & ipſe particeps illorum factus, vt præſentiæ illius in corpore facti participes, diuinè quoque illius gratiæ communicent. Sic baptizatus eſt Ieſus, vt per eius participationem, nos deinceps vnà cum ſalute, honorem conſequamur. Draco erat in aquis, vt ait Iob, qui ore capiebat Iordanem. Cùm igitur conterenda eſſent capita draconis, deſcendens in aquas ligauit fortem, vt facultatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones accipiamus. Minimè parua fuit bellua, ſed horrenda: Nauis piſcatoria quæcunque corium vnum caudæ illius ferre non potuit. Currebat ante illum perditio, contagione inficiens occurrentes. Succurrit deinde vita, vt mors quoque timeret, vt ſaluati omnes dicamus: *Vbi eſt mors ſtimulus tuus, vbi eſt inferne victoria tua?* Per baptiſmum enim ſoluitur mortis ſtimulus. Deſcendis quidem in aquam ferens peccata, ſed gratiæ inuocatio ſignans animam non permittit deinceps ab horrendo illo ſubmergi dracone. Mortuus in peccatis deſcendiſti, & aſcendis viuificatus in iuſtitia. Si enim inſitus factus es ſimilitudini mortis Saluatoris, etiam reſurrectione dignus efficieris. Quemadmodum enim Ieſus mundi totius peccata recipiens, mortuus eſt, vt mortificato peccato reſtituat te iuſtitiæ: ſic & tu deſcendens in aquam, & quodam modò conſepultus illi, ſicut ille in petra, exciteris, rurſus in nouitate vitæ ambulans: deinde cùm tibi gratia confertur, tunc tibi aduerſus contrarias virtutes pugnandi dat poteſtatem. Quemadmodum enim ille poſt baptiſmum & quadraginta dies tentatus eſt: non quòd

Chriſtus cur baptizatus.

1. Cor. 15. 55

Baptiſmũ ſequitur pugna.

Ordo in omnibus ſeruandus.

Ioan. 33. Corporaliter deſcendit S. Spiritus in ſpecie columbæ.

Præparatio ante adoptionem.

& anteà non poſſet vincere, ſed quòd ordine omnia & ſucceſſiuè facere volebat. Sic & tu ante baptiſmùm aduerſariis reluctari non audebas. Accepta verò gratia, deinceps confidens armis iuſtitiæ, decertato, & ſi vis etiam, euangeliza. Ieſus Chriſtus Dei filius erat: attamen ante baptiſmum non euangelizabat. Si Dominus ipſe ſecundùm ordinem tempus quærebat, nunquid non ſerui audere aliquid præter ordinem debemus? Ab eo tempore cœpit Ieſus prædicare, cùm deſcendit in illum Spiritus ſanctus corporaliter in ſpecie columbæ. Non vt tunc primùm Ieſus videret: videbat enim etiam antequàm corporaliter in eum veniret; ſed vt Ioannes baptizans illum cerneret. *Ego enim*, inquit, *non noui illum: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum deſcendere, & manere in illo, ille eſt.* Si & tu non ſimulatam habueris religionem, deſcendet in te Spiritus ſanctus. Vox tibi paterna deſuper intonat. Non hic eſt filius meus: ſed quod nunc factus eſt filius meus: in illo enim eſt ipſum eſſe. *Quoniam in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* In illo eſt eſſe: quandoquidem eſt filius Dei. In te verò nunc factum eſt, quoniam non ſecundùm naturam, ſed iuxta alienam authoritatem habes adoptionem. Ille ſempiternus eſt: tu verò ex profectu accipis gratiam. Præpara itaque vas animæ tuæ, vt ſis filius Dei, & hæres quidem Dei, cohæres autem Chriſti. Præparaueris autem teipſum ita, vt id conſequare, ſi ex fide acceſſeris, ſi deponere veterem hominem volueris. Omnia ſanè quæcunque perpetraueris, condonabuntur, ſiue fornicatio, ſiue adulterium, ſiue quodcunque aliud eiuſcemodi genus peccati fuerit, quod nihilominus crucifigentibus Chriſtum non æquatur. Quod maius eſſe poteſt ſcelus, quàm crucifigere Chriſtum? & huius tamen ablutio eſt baptiſmus. Nam illis qui accedebant ad Dominum, & ſciſcitabantur dicentes: Quid faciemus viri fratres. Magnum

καὶ περὶ τούτου ἠχεῖν οὐκ ἠδύνατο· ἀλλ' ἐπεὶ πάντα τάξει καὶ ἀκολουθίᾳ περαίνειν ἐβούλετο, οὕτω καὶ σὺ περὶ τοῦ βαπτίσματος τοῖς ἀντικειμένοις παλαίειν μὴ τολμήσῃς· λαβὼν δὲ τὴν χάριν, καὶ λοιπὸν θαρρῶν τοῖς τῆς δικαιοσύνης ὅπλοις ἀγωνίζου τότε, καὶ εἰ θέλεις εὐαγγελίζου. Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς ἦν, ἀλλ' οὐ πρὸ τοῦ βαπτίσματος εὐηγγελίσατο. εἰ ὁ δεσπότης αὐτὸς μετήρχετο κατὰ τάξιν τὸν κα ἆραγε οἱ δοῦλοι τολμᾶν ἀτάκτως ὀφείλομεν; ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν. τότε κατῆλθεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶς, εἴδει ὡσεὶ περιστερᾶ. οὐχ ἵνα Ἰησοῦς τοῦτο ἴδῃ πρῶτος· ᾔδει γὰρ καὶ πρὸ τοῦ σωματικῶς ἐλθεῖν. ἀλλ' ἵνα θεωρήσῃ ὁ βαπτίζων Ἰωάννης. ἐγὼ γάρ φησιν, οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, ἐκεῖνός ἐστιν· ἐὰν καὶ αὐτὸς ἔχῃς ἀνυπόκριτον εὐλάβειαν, κατέρχεται καὶ ἐπὶ σὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. φωνή σοι πατρικὴ ἄνωθεν ἐπηχεῖ. οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ υἱός μου, ἀλλ' οὗτος νῦν γέγονεν υἱός μου. ἐν ἐκείνῳ μὲν γάρ, τὸ ἐστίν, ἐπειδὴ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ ὁ λόγος πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. ἐπ' ἐκείνου τὸ ἐστίν, ἐπειδὴ πάντοτε ἐστὶν υἱὸς θεοῦ. ἐπὶ δὲ σοῦ τὸ νῦν γέγονεν. ἐπειδὴ οὐ κατὰ φύσιν ἔχεις, ἀλλὰ κατὰ θέσιν, τὴν υἱοθεσίαν λαμβάνεις. ἐκεῖνος ἀΐδιός ἐστι· σὺ δὲ ἐκ προκοπῆς λαμβάνεις τὴν χάριν. οὐκοῦν ἑτοίμασον τῆς ψυχῆς τὸ ἄγγος, ἵνα υἱὸς γένῃ θεοῦ, κληρονόμος μὲν θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ εἴπερ ἑτοιμάζεις ἑαυτόν, ἵνα καὶ λάβῃς, εἰ ἐκ πίστεως προσέρχῃ ἵνα πιστοποιηθῇς. εἰ ἀποτίθεσαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἐκ προαιρέσεως· πάντα γὰρ ὅσα σοι πέπρακται συγχωρηθήσεται, κἂν πορνεία, κἂν μοιχεία, κἂν ἄλλό τι τούτων ἀκολασίας εἶδός ἐστι. τί μεῖζον τοῦ σταυρῶσαι Χριστόν. καὶ τούτου καθάρσιόν ἐστι τὸ βάπτισμα. τοῖς γὰρ προσελθοῦσι τῷ Κυρίῳ πυνθανομένοις, καὶ λέγουσι, τί ποιήσωμεν ἄνδρες ἀδελφοί· μέγα

γὰρ τὸ τραῦμα. ἐπέστησας ἡμᾶς, ὦ Πέτρε, τῷ ὑμετέρῳ πτώματι εἰπὼν, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε. ποία ἐστὶν ἔμπλαστρος τηλικούτου ῥύπου; τίς ἡ σωτηρία τῆς τοιαύτης ἀπωλείας. μετανοήσατε φησὶ καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ κυρίου ἡμῶν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὢ ἀνεκδιήγητος τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία, τὸ σωθῆναι οὐκ ἐλπίζουσι. βλέπεις τοῦ βαπτίσματος τὴν δύναμιν. εἴ τις ὑμῶν κατ' ἄγνοιαν ἐνώπιον ἀνθρώπων ἠρνήσατο. εἴ τις ὑμῶν, λόγοις βλασφήμοις σταύρωσε τὸν Χριστόν. εἴ τις διὰ πονηρῶν ἔργων βλασφημηθῆναι τὸ δόγμα παρεσκεύασεν, εὔελπις ἔστω μετανοῶν. πάρεστι γὰρ καὶ νῦν ἡ αὐτὴ χάρις. θάρσει Ἱερουσαλήμ, περιεῖλε κύριος πάντα τὰ ἀδικήματά σου. ἔπλυνε κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. ἐν πνεύματι κρίσεως, καὶ πνεύματι καύσεως ῥαντιεῖ ἐφ' ὑμᾶς ὕδωρ καθαρὸν, καὶ καθαρισθήσεσθε ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας ὑμῶν. χορεύουσι περὶ ὑμῶν ἄγγελοι, καὶ ἐροῦσι. τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη; ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς; ἡ γὰρ πρότερον δούλη ψυχὴ, νῦν ἀδελφιδοῦν αὐτὸν τὸν δεσπότην ἐπεγράψατο, ὃς τὴν ἀνυπόκριτον δεχόμενος προαίρεσιν ἐπιφωνήσει. ἰδοὺ εἶ καλὴ ἡ πλησίον μου, ἰδοὺ εἶ καλή· ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων, διὰ τὴν εὐσυνείδητον ὁμολογίαν, καὶ ἑξῆς. αἱ πᾶσαι διδυμεύουσαι διὰ τὴν διπλῆν χάριν, λέγω δὲ τὴν ἐξ ὕδατος, καὶ πνεύματος τελουμένην, ἢ διὰ τὴν ἐκ παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης καταγγελλομένην. καὶ γένοιτο πάντας ὑμᾶς τὸν δρόμον τῆς νηστείας τελέσαντας μνημονεύοντας τῶν λεγομένων, καρποφορήσαντας ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς. ἀμώμους τῷ νοητῷ νυμφίῳ παραστάντας τυχεῖν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα σὺν υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

enim hoc vulnus. Perculſiſti nos Petre noſtra ruina, dicens: Ducem vitæ occidiſtis. Quod emplaſtrum dabitur tanto vlceri? Quæ ſalus in hac perditione? *Pœnitentiam*, inquit, *agite*, *& baptizetur vnuſquiſque veſtrûm, in nomine Ieſu Chriſti Domini noſtri, in remiſsionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus ſancti*: O ineffabilem Dei benignitatem! Qui de ſalute deſperabant, donum Spiritus ſancti accipiunt. vides baptiſmi virtutem. Si quis veſtrûm verbis blaſphemis Chriſtum crucifixit, ſi quis ex vobis per ignorantiam coram hominibus negauit; ſi quis per malefacta ſua, vt dogma Chriſti malè audiret, vel blaſphemaretur, effecit, agendo pœnitentiam benè ſpera; adeſt enim & nunc eadem gratia. Confide Ieruſalem: abſtulit enim Dominus iniquitates tuas: abluit Dominus ſordes filiorum eius, & filiarum eius. In ſpiritu iudicij, & in ſpiritu combuſtionis, ſparget ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omni peccato veſtro. Saltabunt circa vos angeli, & dicent: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata, & confirmata ſuper patruele ſuo?* Quæ enim antea fuerat ſerua anima, nunc patruelem ipſum Dominum aſcripſit. Qui non ſimulato propoſito acclamat: *Ecce pulchra es, ecce es pulchra propinqua mea. Dentes tui ſicut greges tonſarum.* Idque fit propter bona conſcientia factam confeſſionem, & reliqua. Vtræque permanentes, propter duplicem gratiam: dico autem eam, quæ ex aqua & ſpiritu perficitur, vel per illam quæ ex veteri & nouo Teſtamento ſibi mutuò reſpondet. Faxit Deus, vt vos omnes curſum ieiunij perficiatis, recordantes ea, quæ vobis dicta ſunt, fructificantes in operibus bonis, & incontaminatè ſpiritali ſponſo aſſiſtentes, remiſſionem peccatorum conſequamini à Deo. Cui gloria cum Filio & Spiritu ſancto, in ſecula ſeculorum. Amen.

Act. 2. 38.

Can. 8.

Can. 1. 15. & cap. 4. 2.

CATECHESIS QVARTA ILLVMINATORVM Hieroſolymis extemporanea, de decem dogmatibus. Et lectio, ex Epiſt. ad Coloſſenſes : videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & vanam fallaciam, ſecundum traditionem hominum, &c.

IMITATVR virtutem vitium, & zizanium pro frumento conatur haberi; frumenti ſpeciem illud quidem præ ſe ferens, ſed diſcernendi peritorum guſtu ſe prodens. Diabolus etiam transformatur in angelum lucis, non vt eo reuertatur vbi fuit, ſed vt homines fallat. nam incudis inſtar, indomabili corde præditus, pœnitere neſciam in poſterum habet animi voluntatem : vt etiam eis vndique qui parem angelis vitam degant, cæcitatis caliginem & incredulitatis peſtilentem contagionem importet. Multi obambulant lupi, veſtimentis ouium tecti : qui ouium indumenta gerunt, non tamen vngues & dentes earum habent : ſed cum manſuetam induti ſint pellem, & figuræ prætextu ſimpliciores ac innocentes fallant, exitiale virus impietatis ex dentibus eiaculantur. Opus nobis eſt igitur diuina gratia, ſobria mente, perſpicacibúſque oculis, ne pro frumento zizanium deuoremus, & per imprudentiam lædamur: néue rati ouem eſſe qui lupus ſit, capiamur : néue bonum angelum qui diabolus eſt obſcœnus, ſuſpicati, abſorbeamur. *Circuit enim quaſi leo rugiens quærens quem deuoret*, vt ait ſcriptura. Idcirco monet eccleſia, idcirco ſcripturarum recitationes fiunt. Cultus enim diuini modus ex his duobus conſtat, piorum dogmatum certitudine, & operibus bonis exequendis : neque dogmata ſine bonis operibus, Deo grata ſunt & accepta : neque ſine religioſis dogma-

1. Pet. 5. 8.

Cultus diuinus in duobus conſiſtit.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Δ'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα, περὶ τῶν δέκα δογμάτων· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς, Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΜΙΜΕΙΤΑΙ τὴν ἀρετὴν ἡ κακία, καὶ τὸ ζιζάνιον βιάζεται σῖτος νομισθῆναι, σχήματι μὲν πρὸς τὸν σῖτον ἐξομοιούμενον, ἐκ δὲ τῆς γεύσεως ὑπὸ τῶν διακριτικῶν ἐξελεγχόμενον· καὶ ὁ διάβολος μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτὸς, οὐχ ἵνα ἐπανέλθῃ ὅπου καὶ ἦν, ἀλλ' ἵνα ἀπατήσῃ τοὺς ἀνθρώπους. ὥσπερ γὰρ ἄκμων, ἀνήλατον τὴν καρδίαν κτησάμενος, ἀμετανόητον λοιπὸν ἔχει τὴν προαίρεσιν· ἵνα τοὺς ἰσάγγελον βίον πολιτευομένους, ἀβλεψίας σκότει, καὶ ἀπιστίας λοιμώδει περιβάλλῃ καταστάσει. πολλοὶ λύκοι περιάγουσιν ἐν ἐνδύμασι προβάτων, προβάτων μὲν ἐνδύματα κεκτημένοι, οὐ μὴν καὶ ὄνυχας, καὶ ὀδόντας· ἀλλὰ τὴν ἥμερον περικείμενοι δοράν, καὶ τῷ σχήματι τοὺς ἀκάκους ἀπατῶντες, τὸν φθοροποιὸν τῆς ἀσεβείας ἐκ τῶν ὀδόντων προχέουσιν ἰόν. χρεία τοίνυν θείας ἡμῖν χάριτος, καὶ νηφαλέου διανοίας, καὶ βλεπόντων ὀφθαλμῶν, ἵνα μὴ ζιζάνιον σῖτον φαγόντες, ἐξ ἀγνοίας βλαβῶμεν· μήτε τὸν λύκον πρόβατον ὑπολαβόντες, θηρευθῶμεν· μήτε ἄγγελον ἀγαθὸν, τὸν αἰσχροποιὸν διάβολον ὑποπτεύσαντες, καταποθῶμεν· περιέρχεται γὰρ ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίῃ, κατὰ τὴν γραφήν. διὰ τοῦτο ἐκκλησία νουθετεῖ· [διὰ τοῦτο τὰ παρόντα διδασκαλεῖα.] διὰ τοῦτο τὰ ἀναγνώσματα γίνονται· ὁ γὰρ τῆς θεοσεβείας τρόπος, ἐκ δύο τούτων συνέστηκε, δογμάτων εὐσεβῶν ἀκριβείας, καὶ πράξεων ἀγαθῶν. καὶ οὔτε τὰ δόγματα χωρὶς ἔργων ἀγαθῶν, εὐπρόσδεκτα θεῷ. οὔτε τὰ

μὴ μετ' εὐσεβῶν δογμάτων ἔργα τελούμενα, προσδέχεται ὁ Θεός. τί γὰρ ὄφελος, εἰδέναι μὲν τὰ περὶ Θεοῦ δόγματα καλῶς, καὶ πορνεύειν αἰσχρῶς; τί δ' αὖ πάλιν ὄφελος, σωφρονεῖν μὲν καλῶς, καὶ βλασφημεῖν ἀσεβῶς; μέγιστον τοίνυν κτῆμά ἐστι, τὸ τῶν δογμάτων μάθημα, καὶ χρεία νηφαλέου ψυχῆς· ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν οἱ συλαγωγοῦντες διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης. καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες, διὰ τῆς εὐγλωττίας κατασύρουσι· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης· οἱ δὲ ἐκ περιτομῆς, διὰ τῶν θείων γραφῶν, ἃς παρεξηγοῦνται κακῶς, τοὺς προσερχομένους ἀπατῶσιν, ἐκ παιδίου μελετῶντες ἕως γήρως, καὶ ἐν ἀμαθίᾳ καταγηράσαντες. αἱρετικῶν δὲ παῖδες, διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐγλωττίας ἀπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων, ὥσπερ μέλιτι, τῇ τοῦ Χριστοῦ προσηγορίᾳ τὰ τῶν δυσσεβῶν δογμάτων ἰοβόλα συγκαλύπτοντες, περὶ ὧν ἁπάντων ἅμα λέγει Κύριος, Βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ· διὰ τοῦτο καὶ ἡ τῆς πίστεως διδασκαλία, καὶ αἱ εἰς αὐτὴν ἐξηγήσεις γίνονται. περὶ δὲ τῆς εἰς τὴν πίστιν παραδόσεως, καλῶς ἔχειν μοι δοκεῖ, νῦν ἀνακεφαλαιώσει συντόμῳ χρήσασθαι τῶν ἀναγκαίων δογμάτων, ἵνα μὴ τὸ πλῆθος τῶν λεχθησομένων, καὶ τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν ἡμερῶν τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς ἁπάσης, λήθην ἐμποιήσῃ τῶν ἐν ὑμῖν ἀσφαλεστέρων τῇ διανοίᾳ. ἀλλ' ἵνα νῦν κεφαλαιωδῶς ὑποσπείραντες, μὴ ἐπιλαθώμεθα τῶν αὐτῶν πλατύτερον· ἀνεχέσθωσαν δὲ τῶν συμπαρόντων οἱ τελειότεροι, τὴν ἕξιν καὶ τὰ αἰσθητήρια ἤδη γεγυμνασμένα ἔχοντες πρὸς διάκρισιν ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ, νηπιωδεστέρων ἀκούοντες, καὶ τῆς γαλακτώδους εἰσαγωγῆς, ἵνα ἅμα καὶ οἱ τῆς κατηχήσεως χρείαν ἔχοντες, ὠφεληθῶσι· καὶ οἱ τὴν γνῶσιν ἔχοντες, περὶ ὧν προεγνώκασιν ἤδη, τὴν μνήμην ἀναζωπυρηθῶσι.

tibus opera facta Deus probat. nam quid prodeſt de Deo bene dogmata noſſe, & nequiter ſcortari? quæ vero contra vtilitas, bene temperantem eſſe, & impie blaſphemare? maximum igitur eſt operæ præcium in dogmatum intelligentia, & animi vigilantis ac ſobrij vſu. quandoquidem multi ſunt qui prædantur per philoſophiam & inanem impoſturam: tum gentiles, per linguæ facundiam ſeducunt. nam à mulieris meretricis labris, mel diſtillat: tum recutiti Iudæi, qui per diuinas ſcripturas, quas exponunt vitioſe, decipiunt accedentes, à puero adúſque ſenectutem meditantes, & in ignoratione rerum conſeneſcentes: tum hæretici, qui blandis ac bonis verbis, linguæque facundia ſimplicium corda decipiunt, nomine Chriſti quaſi melle illita impiorum dogmatum venenata iacula contegentes, de quibus omnibus ſimul Dominus ait, *Videte ne quis vos fallat.* Ideo & fidei doctrina traditur, & eius expoſitiones fiunt. Ante vero fidei traditionem, præclare mecum actum videtur, ſi nunc ſummatim dogmatum neceſſariorum capita repetam, ne dicendorum multitudo, & interceſſurum dierum ſanctæ Quadrageſimæ totius interuallum, obliuionem inducat noſtrarum rerum earum quæ ſunt ad cogitandum ſolidiores: atque etiam ne nunc capitum facta prius à nobis ſemente, quæ ad rem latius explicandam faciant obliuiuiſcamur. Patienter vero ferant ij qui in hoc cœtu perfectiores ſunt & doctiores, iam exercitatos habentes & animi habitum & ſenſus ad boni malíque diſcretionem, ſi pueriliorem audiant & quaſi lacteam inſtitutionem, vt ſimul & qui erudiri atque imbui opus habent, proficiant: & qui notionem habent, de quibus iam ante ſunt inſtructi, memoriam renouent.

Hæretici quomodo ſeducant.

Mat. 24, 2.

Lactea inſtitutio.

DE DEO.

PRimum igitur dogmatis de Deo vobis fundamentum iaciatur, Deum vnicum eſſe, ingenitum, initij, conuerſionis, & commutationis omnis expertem, non ab illo generatum, altero vitæ ſucceſſore carentem: qui neque in tempore, viuendi ſumpſerit initium, neque finem vnquam ſit habiturus: eundem bonum eſſe atque iuſtum, vt ſi quando hæreticum audieris dicentem, Alium eum eſſe qui ſit iuſtus, & alium qui ſit bonus, continuo recordatus, agnoſcas eum hæreſis virus eructare: cum audeat irreligioſe deum vnum verbo ſeparare. Sunt & qui dixerunt, alium eſſe opificem animæ atque dominum: alium corporum auctorem, inſipienter ſimul & impie docentes. Quomodo enim duorum dominio vnus obnoxius ſit homo, cum Dominus in euangeliis dicat, *Nemo poteſt duobus dominis ſeruire*? Vnus ergo deus eſt, animarum & corporum fabricator, multorum ille quidem creator, ſed vnius pater ſolius ante ſecula, qui vnicus eſt vnigenitus eius filius, dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia fecit, viſibilia & inuiſibilia. Hic domini noſtri Ieſu Chriſti pater, nullo circunſcribitur aut continetur loco, neque cœlo minor eſt, ſed *opera digitorum eius ſunt cœli, & vniuerſa pugno eius terra comprehenditur.* Hic in omnibus eſt, & extra omnia. Ne ſole minorem eum aut parem exiſtimes. nam qui prius ſolem fabricatus eſt, debet citra comparationem multo maior eſſe ac lucidior. Futurorum præſcius eſt, & omnium potentiſſimus, cognoſcens & faciens vt vult, non obnoxius rerum conſecutionibus, neque geneſi ſideribúſve natalitiis. neque fatali fortunæ: in omnibus perfectus & abſolutus, omni virtutis ex æquo ſpecie præditus, neque creſcens, ſed ſemper in eodem ſtatu permanens. Suppliciumque ſceleratis parauit, & iuſtis coronam. Quo-

Mat. 6.24. *Opifex omnium vnus.*

ΠΕΡΙ ΘΕΟΥ.

Πρῶτον τοίνυν ὑμῖν τεθεμελιούσθω δόγμα τὸ περὶ θεοῦ, ὅτι ὁ θεὸς εἷς ἐστι μόνος ἀγέννητος, ἄναρχος, ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος οὐχ ὑφ' ἑτέρου γεγεννημένος, οὐχ ἕτερον ἔχων τῆς ζωῆς διάδοχον, καὶ οὔτε ἐν χρόνῳ τοῦ ζῆν ἀρξάμενος, οὔτε ποτὲ τελευτῶν. καὶ ὅτι αὐτός ἐστιν ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, ἵνα ἐάν ποτε ἀκούσῃς λέγοντος αἱρετικοῦ, ἄλλον εἶναι τὸν δίκαιον, καὶ ἄλλον εἶναι τὸν ἀγαθόν, εὐθὺς ὑπομνησθεὶς γνῷς τὸ τῆς αἱρέσεως ἰοβόλον, τολμησάντων ἀσεβῶς τὸν ἕνα θεὸν διαχωρεῖσαι τῷ λόγῳ· καὶ τινὲς εἶπον, ἄλλον μὲν, τὸν δημιουργὸν τῆς ψυχῆς καὶ δεσπότην· ἄλλον δὲ, τὸν σωμάτων ἀνοήτως ἅμα καὶ δυσσεβῶς διδάσκοντες· πῶς γὰρ δύο κυρίων εἷς κύριος γίνεται ἄνθρωπος, τοῦ κυρίου λέγοντος ἐν εὐαγγελίοις, Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· εἷς οὖν ἐστι θεὸς μόνος, ὁ ψυχῶν καὶ σωμάτων ποιητής, ὁ πολλῶν μὲν δημιουργός, ἑνὸς δὲ μόνου πατὴρ πρὸ αἰώνων· ἑνὸς μόνου τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐποίησε πάντα τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα. οὗτος ὁ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐ περιγέγραπται ἐν τινὶ τόπῳ, οὐδὲ ἐστὶ μικρότερος οὐρανοῦ· ἀλλ' ἔργα τῶν δακτύλων αὐτοῦ εἰσὶν οἱ οὐρανοί, καὶ ἡ γῆ πᾶσα ἐν τῇ δρακὶ αὐτοῦ κατέχεται· οὗτος ἐν πᾶσίν ἐστι, καὶ πάντων ἐκτός. μὴ νομίσῃς αὐτὸν ἡλίου μικρότερον, ἢ ἴσον εἶναι· ὁ γὰρ τὸν ἥλιον κατασκευάσας πρότερον, ὀφείλει πολλῷ μᾶλλον ἀσυγκρίτως εἶναι μείζων καὶ φωτεινότερος· προγνώστης ἐστὶ τῶν μελλόντων, καὶ πάντων δυνατώτερος, εἰδὼς καὶ ποιῶν ὡς βούλεται, οὐχ ὑποκείμενος πραγμάτων ἀκολουθίαις, οὐδὲ γενέσει, οὐδὲ τύχῃ εἱμαρμένῃ· ἐν πᾶσι τέλειος, καὶ πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν ἐν ἴσῳ κεκτημένος, οὔτε αὔξων, ἀλλὰ ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχων· ἡτοιμακὼς κόλασιν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, καὶ στέφανον τοῖς δικαίοις.

ἐπεὶ οὖν ἐπλανήθησαν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς θεοῦ διαφόρως πολλοί· καὶ οἱ μὲν, ἥλιον ἐθεοποίησαν, ἵνα δύνοντος ἡλίου κατὰ τὸν νυκτὸς καιρὸν ἄθεοι μένωσιν· οἱ δὲ, σελήνην, ἵνα ἐν ἡμέρᾳ θεὸν μὴ ἔχωσι· οἱ δὲ, τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ κόσμου. οἱ δὲ, τὰς τέχνας· οἱ δὲ, τὰς τροφάς· οἱ δὲ, τὰς ἡδονάς· καὶ οἱ μὲν γυναικομανεῖς, γυμνῆς γυναικὸς εἴδωλον ἐν ὑψηλῷ στήσαντες, Ἀφροδίτην τε προσαγορεύοντες, προσεκύνησαν, διὰ τοῦ φαινομένου τὸ πάθος· οἱ δὲ, τοῦ χρυσοῦ τὸ λαμπρὸν ἐκπλαγέντες, αὐτόν τε καὶ τὰς λοιπὰς ὕλας ἐθεοποίησαν. ἐὰν δέ τις τὸν περὶ μοναρχίας τοῦ θεοῦ λόγον προθεμελιώσῃ τῇ καρδίᾳ, καὶ πεισθῇ τούτῳ, πᾶσαν ὁμοῦ τῶν κακῶν τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ τῆς τῶν αἱρετικῶν πλάνης ἐκκόπτει τὴν φοράν. τοῦτο μὲν οὖν σοι πρῶτον δόγμα τῆς εὐσεβείας ἐν τῇ ψυχῇ προθεμελίωσον διὰ τῆς πίστεως.

ΠΕΡΙ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Πίστευε δὲ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ἕνα καὶ μόνον, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἐκ τοῦ θεοῦ θεὸν γεννηθέντα, τὸν ἐκ φωτὸς φῶς γεννηθέντα, τὸν ὅμοιον κατὰ πάντα τῷ γεννήσαντι, τὸν οὐκ ἐν χρόνοις τὸ εἶναι κτησάμενον, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἀϊδίως καὶ ἀκαταλήπτως ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένον· τὴν σοφίαν θεοῦ καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐνυπόστατον· τὸν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καθεζόμενον. οὐ γὰρ ὥς τινες ἐνόμισαν, μετὰ τὸ πάθος στεφανωθεὶς, ὥσπερ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἔλαβε τὸν ἐν δεξιᾷ θρόνον, ἀλλ' ἀφ' οὗπερ ἐστίν. ἔστι δὲ γεννηθεὶς, καὶ ἀεὶ ἔχει τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, συγκαθεζόμενος τῷ πατρὶ, θεὸς ὢν καὶ σοφία καὶ δύναμις, καθὼς εἴρηται· τῷ πατρὶ συμβασιλεύων· καὶ πάντων διὰ τὸν πατέρα δημιουργός· ἀλλὰ ἀνελλιπὴς εἰς θεότητος ἀξίαν, καὶ γινώσκων τὸν γεγεννηκότα, καθὼς γινώσκεται ὑπὸ τοῦ γεγεννηκότος. καὶ ἵνα συντόμως εἴπωμεν, τοῦ ἐν εὐαγγελίοις γεγραμμένου μέμνησο, ὅτι οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν,

niam igitur ab vno deo diuerſis modis multi aberrarunt: quidámque ſolem Deum fecerunt, vt occidente ſole nocturno tempore ſine Deo permanerent: alij, lunam, vt de die deum non haberent: alij, mundi partes: alij, artes: nonnulli, cibos: quidam, voluptates: & qui fœminarum inſano tenerentur amore, nudæ mulieris ſimulacrum in ſublimi collocatum de nomine Veneris nuncupantes, adorarunt per id quod cerneretur, animi ſui affectum: alij, ad auri ſplendorem attoniti & aurum & reliquas in numerum deorum materias retulerunt: ſique quis de vnici Dei principatu ſermonem in pectore radices agere fundaréque ſuſtinuerit, eíque crediderit, omnem ſimul malorum idololatriæ, & hæreticorum erroris curſum exſcindit: hoc tibi fac primum religionis dogma per fidem in animo prius figatur atque fundetur. *Errores de Deo.*

DE CHRISTO.

CETERVM & in filium Dei vnicum, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum crede, Deum de Deo genitum, lumen de lumine genitum, per omnia ſimilem ei qui genuit: non in temporibus habentem quòd ſit, ſed ante ſecula cuncta ab æterno & modo quodam occulto à patre genitum: ſapiētiam patris & virtutem, & iuſtitiam quæ per ſe conſiſtat: in dextera patris ante omnia ſecula ſedentem. non enim vt quidam putant, poſt paſſionem coronatus quaſi à Deo, ſedem in dextera, ſed ex quo eſt accepit. Eſt vero genitus, & regalem ſemper habet dignitatem, ſedens vna cum patre, Deus cum ſit & ſapientia & virtus, quemadmodum eſt dictum: vna regnans cum patre, & omnium propter patrem opifex & creator: nihil tamen de diuinitatis dignitate ei deeſt: & eum à quo genitus eſt cognoſcens, ſicut à genitore cognoſcitur: & vt compendio dicamus, eius quod in euangeliis ſcriptum eſt memento: Nullum eſſe qui filium cognoſcat, *Mat.11.27*

præter patrem: neque qui patrem, præter filium. Et ne filium abalienes à patre, neque facta coalitione duorum, vnum patrem & filium eſſe credas: verum crede vnius Dei vnigenitum eſſe filium, ante omnia ſecula Deum Verbum: verbum, non quod prolatum in aërem diffundatur, neque quod cum verbis quæ per ſe conſiſtere nequeunt, ſimilitudinem habeat ſed verbum filium, eorum creatorem qui verbo & ratione vtuntur, verbum patrem audiens, & ipſum loquens. Et de his quidem ſuo tempore, ſi Deus concedat, latius dicemus. non enim propoſiti obliti ſumus, quod ſumma rudimentorum fidei capita nunc explicaturi eramus.

Verbum ſubſiſtens.

DE GENERATIONE EX VIRGINE.

CREDE verò hunc vnigenitum Dei filium, propter noſtra peccata de cœlis in terram deſcendiſſe, adſumpta humanitate iiſdem affectibus obnoxia quibus afficitur noſtra: ex ſancta virgine atque ſpiritu ſancto natum eſſe, non opinione & phantaſia hominem factũ, ſed reuera: neque per virginem, quaſi per canalem tranſiſſe, ſed verám carnem ab ea habuiſſe, vere comedentem vt nos comedimus, vere bibentem vt bibimus. Nam ſi humanæ naturæ aſſumptio, phantaſma & imaginatio fuit, phantaſma quoque ſalus eſt. Duplex erat Chriſtus: homo quidem, id quod videbatur: Deus autem quod non apparebat: edens vere ſicut homo, vt nos edimus. nam carnis pares affectus eius erant: ac noſtræ. paſcens vero quinque panibus hominum quinque millia ſicut Deus. Moriens, vt homo verè: ſed mortuum quatriduanum vt Deus ſuſcitans: Vere dormiens in nauigio vt homo: & ſuper aquis ambulans vt Deus.

Chriſti natura duplex.

εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ ὑός. καὶ μήτε ἀπαλλοτριώσῃς τοῦ πατρὸς τὸν ὑόν, μήτε συναλοιφὴν ἐργασάμενος, ὑοπατορίας πιστεύσῃς, ἀλλὰ πίστευε ὅτι ἑνὸς θεοῦ μονογενὴς εἷς ἐστιν ὑός, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων θεὸς λόγος· λόγος, οὐ προφορικὸς εἰς ἀέρα διαχεόμενος, οὔτε λόγοις ἀνυποστάτοις ἐξομοιούμενος· ἀλλὰ λόγος ὑός, λογικῶν ποιητής, λόγος ἀκούων τοῦ πατρὸς καὶ λαλῶν αὐτός. καὶ περὶ μὲν τούτων, κατὰ καιρὸν εἰ ὁ θεὸς παράσχοι, πλατύτερον ἡμῖν ῥηθήσεται· οὐ γὰρ ἐπιλανθανόμεθα τῆς προτάσεως, ὅτι κεφαλαιώδεις εἰσαγωγὰς πίστεως νῦν ποιησόμεθα.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚ ΠΑΡΘΕΝΟΥ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ.

Πίστευε δέ, ὅτι οὗτος ὁ μονογενὴς ὑὸς τοῦ θεοῦ, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐξ οὐρανῶν κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ὁμοιοπαθῆ ταύτην ἡμῖν ἀναλαβὼν ἀνθρωπότητα, καὶ γεννηθεὶς ἐξ ἁγίας παρθένου καὶ ἁγίου πνεύματος, οὐ δοκήσει καὶ φαντασίᾳ τῆς ἐνανθρωπήσεως γενομένης, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ· οὐδ' ὡς διὰ σωλῆνος διελθὼν τῆς παρθένου· ἀλλὰ σαρκωθεὶς ἐξ αὐτῆς ἀληθῶς, φαγὼν ὡς ἡμεῖς ἀληθῶς, καὶ πιὼν ὡς ἡμεῖς ἀληθῶς· εἰ γὰρ φάντασμα ἦν ἡ ἐνανθρώπησις, φάντασμα καὶ ἡ σωτηρία. διπλοῦς ἦν ὁ χριστός, ἄνθρωπος μὲν, τὸ φαινόμενον· θεὸς δέ, τὸ μὴ φαινόμενον· ἐσθίων μὲν ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς ὡς ἡμεῖς· εἶχε γὰρ τῆς σαρκὸς τὸ ὁμοιοπαθὲς ὡς ἡμεῖς· τρέφων δὲ ἐκ πέντε ἄρτων τοὺς πεντακισχιλίους ὡς θεός. ἀποθνήσκων μὲν ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς, νεκρὸν δὲ τὸν τετραήμερον ἐγείρων ὡς θεός· καθεύδων εἰς τὸ πλοῖον ἀληθῶς ὡς ἄνθρωπος, καὶ περιπατῶν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὡς θεός.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ.

ΟΥΤΟΣ ἐσταυρώθη ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἀληθῶς· κἂν γὰρ ἀρνήσασθαι βουληθῇς, ὁ τόπος ἐλέγχει σε φαινόμενος, ὁ μακάριος οὗτος Γολγοθᾶς, ἐν ᾧ νῦν διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σταυρωθέντα, συγκεκροτήμεθα. καὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ πᾶσα λοιπὸν ἡ οἰκουμένη κατὰ μέρος ἐπληρώθη. ἐσταυρώθη δὲ, οὐχ ὑπὲρ οἰκείων ἁμαρτιῶν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν ἐλευθερωθῶμεν. καὶ κατεφρονήθη μὲν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τότε, καὶ ἐρραπίσθη ὡς ἄνθρωπος, ἐγνωρίσθη δὲ ὑπὸ τῆς κτίσεως ὡς θεός· ὁ γὰρ ἥλιος δεσπότην ἀτιμαζόμενον ἰδὼν, ἐξέλειπεν, τρέμων, οὐ φέρων τὴν θέαν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΑΦΗΣ.

ΕΝ μνήματι πέτρας ἐτέθη ἀληθῶς ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ πέτραι διεῤῥάγησαν τῷ φόβῳ δι' αὐτόν. κατῆλθεν εἰς τὰ καταχθόνια, ἵνα κἀκεῖθεν λυτρώσηται τοὺς δικαίους. ἐβούλου γὰρ εἰπέ μοι, τοὺς μὲν ζῶντας ἀπολαῦσαι τῆς χάριτος, καὶ ταῦτα τῶν πλείστων οὐχ ὁσίων ὄντων; τοὺς δὲ ἀπὸ Ἀδὰμ πολυχρονίως ἀποκεκλεισμένους μὴ τυχεῖν τῆς ἐλευθερίας; λοιπὸν δὲ Ἡσαΐας ὁ προφήτης τοσαῦτα περὶ αὐτοῦ μεγαλοφώνως ἐκήρυξεν, Οὐκ ἤθελες ἵνα ὁ βασιλεὺς κατελθὼν λυτρώσηται τὸν κήρυκα; Δαβὶδ ἦν ἐκεῖ καὶ Σαμουὴλ, καὶ πάντες οἱ προφῆται, καὶ αὐτὸς Ἰωάννης ὁ λέγων διὰ τῶν ἀποσταλέντων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν, οὐκ ἤθελες ἵνα καταβὰς λυτρώσηται τοὺς τοιούτους;

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΑΛΛ' ὁ καταβὰς εἰς τὰ καταχθόνια, πάλιν ἀνῆλθε· καὶ ὁ ταφεὶς Ἰησοῦς, πάλιν ἀνέστη τὸ τριήμερον ἀληθῶς. κἂν ποτέ σε διασύρωσιν

DE CRVCE.

HIc crucifixus pro peccatis noſtris reuera: quod ſi negare velles, locus iſte Golgotha beatus quem cernis, te reuincit, in quo nunc eius nomine qui crucifixus in eo eſt, congregati ſumus, & ligno crucis vniuerſus tandem orbis terrarum particulatim opple-tus eſt. Crucifixus eſt autem, non pro ſuis ipſius peccatis, ſed vt nos à noſtris ipſorum peccatis liberemur. & ab hominibus tum temporis contemptus eſt, & vt homo alapis cæſus eſt: vt Deus autem à creatura cognitus eſt. nam ſol dominum affectum ignominia conſpicatus, defecit tremebundus nec id ſpectaculum ferens. *Crucis lignum per orbem diuiſum.*

DE SEPVLCRO.

IN monumento ſaxeo vere ſitus eſt, vt homo: ſed eius formidine petræ diſciſſæ ſunt. Deſcendit ad inferos, vt illinc iuſtos redimeret. velléſne enim quæſo te, viuentes gratiæ fructum percipere, ídque cum plurimi ſancti non ſint & integri: qui vero cum Adam à longo tempore concluſi erant, in libertatem non aſſeri? Denique cum Eſaias propheta tam multa de ipſo magna voce concionatus ſit, velléſne vt rex eo deſcendens, non redimeret præconem? Dauid illic erat & Samuel, & omnes prophetæ, ipſe quoque Ioannes, qui per legatos ſuos dicebat, *Túne ille es qui venturus eſt, an alium expectamus?* velles vt eo deſcendens, tales ac tantos viros non redimeret? *Petræ metu ſciſſæ.* *Luc. 7. 19.*

DE RESVRRECTIONE.

VERVM qui deſcendit ad inferos, idem rurſus aſcẽdit: & Ieſus qui ſepultus fuerat, tertio die redíuiuus vere ſurrexit. Et ſi quando te Iudæi vexent, ſtatim

hac interrogatione obſiſtas, Ionáſne triduanus de ceto egreſſus eſt, & Chriſtus triduanus de terra non ſuſcitatur? & vniuerſorum creator virtute patris nonne ſuſcitatur? Vere igitur exurrexit: & cum reſurrexiſſet, iterum diſcipulis viſus eſt: & teſtes eius reſurrectionis, diſcipuli duodecim, non teſtimonium verbis ad gratiam compoſitis ferentes, ſed ad mortem vſque & tormenta pro vera reſurrectione decertantes. Nimirum *in ore duorum teſtium & trium ſtabit omne verbum*, vt eſt in ſcriptura: duodecim autem de reſurrectione Chriſti teſtificantur, & adhuc de reſurrectione diffidis.

Reſurrectionis teſtes.

Mat. 18. 16

DE ASCENSIONE.

CVM vero Ieſus patientiæ curſum abſoluiſſet, & homines à peccatis redemiſſet, tandem ad cœlos aſcendit, eum nube ſuſcipiente. Et angeli quidem aſcendenti adſtabant, apoſtoli contemplabantur. Si vero quis dictis diffidat, ipſe credat eorum virtuti quæ nunc cernuntur. Reges omnes morientes, vna cum vita vires quoque ſuas extingunt: at Chriſtus adfixus cruci, adoratur ab vniuerſo terrarum orbe. Crucifixum annunciamus, & nunc dæmones formidant. Multi aliis atque aliis temporibus adfixi ſunt cruci: verum cuiuſnam inuocatio crucifixi alterius, vnquam dæmones abegit? Ne ergo Chriſti crucem erubeſcamus, ſed ſi quis alius abſcondat, tu palam ad frontem obſignato, vt dæmones regium ſignum intuentes, tremuli procul aufugiant. Signo autem iſto vtere, tum edens ac bibens, tum ſedens ac cubans, de lecto ſurgens, loquens, ambulans, & vt ſemel dicam, in omni re omnique negocio. Nam qui hoc crucifixus eſt loco, in cœlis ſurſum eſt. ſi enim crucifixus & ſepultus in monumento remanſiſſet, eſſet cuius gratia erubeſceremus: nunc vero qui in hoc eſt cruci ſuffixus Golgotha, de oliuarum ad orientem monte ſubductus,

Crucis ſignum ad omnia præmittendum.

Ιουδαίων,

Ἰουδαῖοι, ταχέως ἀπάντησον, οὕτως ἐρωτήσας· Ἰωνᾶς τριήμερος ἀπὸ κήτους ἐξῆλθε, καὶ χριστὸς τριήμερος ἀπὸ γῆς ἄρα οὐκ ἐγήγερται; καὶ ὁ τῶν ὅλων ποιητὴς δυνάμει πατρὸς ἄρα οὐκ ἐγήγερται; ἀνέστη τοίνυν ἀληθῶς· καὶ ἀναστὰς, πάλιν ὤφθη τοῖς μαθηταῖς. καὶ μάρτυρες αὐτοῦ τῆς ἀναστάσεως, μαθηταὶ δώδεκα, οὐ λόγοις κεχαρισμένοις μαρτυρήσαντες, ἀλλὰ μέχρι θανάτου καὶ βασάνων περὶ τῆς ἀληθοῦς ἀναστάσεως ἀγωνισάμενοι· εἶτα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν, σταθήσεται πᾶν ῥῆμα, κατὰ τὴν γραφήν. δώδεκα δὲ τῇ ἀναστάσει τοῦ χριστοῦ μαρτυροῦσι, καὶ ἄρα ἔτι πρὸς τὴν ἀνάστασιν ἀπιστεῖς.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΛΗΨΕΩΣ.

ΤΟΝ δρόμον δὲ τῆς ὑπομονῆς τελέσας Ἰησοῦς, καὶ τοὺς ἀνθρώπους λυτρωσάμενος τῶν ἁμαρτιῶν, ἀνέβη πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, νεφέλης αὐτὸν ὑπολαβούσης. καὶ ἄγγελοι μὲν ἀνιόντι παρειστήκεισαν, ἀπόστολοι δὲ ἐθεώρουν. εἰ δέ τις τοῖς λεγομένοις ἀπιστεῖ, αὐτῇ πιστευέτω τῇ δυνάμει τῶν νῦν βλεπομένων. πάντες οἱ βασιλεῖς τελευτῶντες, συναποσβεννύουσι τῇ ζωῇ καὶ τὴν δύναμιν· χριστὸς δὲ σταυρωθεὶς, ὑπὸ πάσης προσκυνεῖται τῆς οἰκουμένης. τὸν ἐσταυρωμένον καταγγέλλομεν, καὶ τρέμουσι νῦν δαίμονες. πολλοὶ κατὰ χρόνους ἐσταυρώθησαν· ἀλλὰ ποίου σταυρωθέντος ἐπίκλησις ἑτέρου ποτὲ τοὺς δαίμονας ἀπήλασε. μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῶμεν τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ· ἀλλὰ κἂν ἄλλος ἀποκρύπτῃ, σὺ φανερῶς ἐπὶ μετώπῳ σφράγιζε, ἵνα οἱ δαίμονες τὸ σημεῖον ἰδόντες τὸ βασιλικὸν, μακρὰν φεύγωσι τρέμοντες. ποίει δὲ τοῦτο τὸ σημεῖον, ἐσθίων καὶ πίνων, καθήμενος, κοιταζόμενος, ἐξανιστάμενος, λαλῶν, περιπατῶν, ἁπαξαπλῶς ἐν παντὶ πράγματι· ὁ γὰρ ἐνταῦθα σταυρωθεὶς ἐν οὐρανοῖς ἐστὶν ἄνω· εἰ μὲν γὰρ σταυρωθεὶς καὶ ταφεὶς ἐναπέμενε τῷ τάφῳ, εἴχομεν ἂν ἐπαισχύνεσθαι· νυνὶ δὲ ὁ ἐν τῷ Γολγοθᾷ τούτῳ σταυρωθεὶς, ἀπὸ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ὄρους τῶν ἐλαιῶν,

ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, τοῦ πατρὸς αὐτῷ προσφωνοῦντος καὶ λέγοντος, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

ΠΕΡΙ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ.

ΟΥΤΟΣ Ἰησοῦς χριστὸς ὁ ἀναβάς, ἔρχεται πάλιν ἐξ οὐρανῶν, οὐδὲ ἀπὸ γῆς, καὶ εἶπον, οὐκ ἀπὸ γῆς. ἐπειδὴ πολλοὶ μέλλουσιν ἀντίχριστοι νῦν ἀπὸ γῆς ἔρχεσθαι. ἤδη γάρ, καθὼς ἐθεώρησας, ἤρξαντο πολλοὶ λέγειν, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ χριστός· καὶ μέλλει λοιπὸν ἔρχεσθαι τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, ψευδῆ προσηγορίαν ἑαυτῷ περιστιθείς. σὺ δέ μοι τὸν ἀληθῆ χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν μονογενῆ, μηκέτι λοιπὸν ἀπὸ γῆς ἐρχόμενον, ἀλλ' ἐξ οὐρανῶν προσδόκα, ὑπὲρ ἅπασαν ἀστραπὴν καὶ λαμπηδόνα φωτὸς τοῖς πᾶσι φαινόμενον, ὑπ' ἀγγέλων δορυφορούμενον, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. καὶ βασιλεύοντα βασιλείαν οὐράνιον, αἰώνιον, καὶ ἀτελεύτητον. ἀσφαλίζου γάρ μοι καὶ ἐν τούτῳ, ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν οἱ λέγοντες, τέλος εἶναι τῆς χριστοῦ βασιλείας.

ΠΕΡΙ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.

Πίστευε δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὴν αὐτὴν ἔχε περὶ αὐτοῦ δόξαν, ἣν παρέλαβες ἔχειν περὶ πατρὸς δὲ υἱοῦ· καὶ μὴ κατὰ τοὺς τὰ δύσφημα περὶ αὐτοῦ διδάσκοντας. σὺ δὲ μάνθανε, ὅτι ἕν ἐστι τοῦτο τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀδιαίρετον, πολυδύναμον, πολλὰ μὲν ἐνεργοῦν, αὐτὸ δὲ μὴ μεριζόμενον· τὸ γινώσκον τὰ μυστήρια· τὸ ἐρευνῶν πάντα καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ· τὸ ἐπὶ τὸν κύριον Ἰησοῦν χριστὸν ἐν εἴδει περιστερᾶς κατελθόν· τὸ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ἐνεργῆσαν· τὸ καὶ νῦν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος, σφραγίζου τὴν ψυχήν· οὗ καὶ πᾶσα νοητὴ φύσις, χρείαν ἔχει τῆς ἁγιότητος· εἰς ὃ βλασφημῆσαί τις ἐὰν τολμήσῃ, οὐκ ἔχει ἄφεσιν, οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι· ὅπερ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ τῇ τῆς θεότητος δόξῃ τετίμηται· οὗ καὶ

aſcendit in cœlum, patre ei acclamante ac dicente, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* *Pſal.109.*

DE FVTVRO IVDICIO.

Hic Ieſus Chriſtus qui aſcendit, de cælis eſt rediturus, non de terra: dixi autem, non de terra, de qua multi hoc tempore venturi ſunt Antichriſti. Nam iam, vt vidiſti, multi dicere cœperunt, *Ego ſum Chriſtus* (& poſthac ventura eſt illa deſolationis abominatio) falſam ſibi appellationem tribuens. Tu vero mihi verum Chriſtum, filium Dei, vnigenitum, ne de cetero venturum à terra, ſed à cælis expecta, ſupra vniuerſum fulgur & luminis ſplendorem omnibus apparentem, ab angelis quaſi ſatellitio munitum, vt iudicet viuentes ac mortuos, & regnum cœlorum regnet ſempiternum, ac omni fine carens. Nam in hoc fixus ac certus permaneas velim, quandoquidem multi ſunt qui dicant, finem inſtare Chriſti regni.

DE SPIRITV SANCTO.

Crede & in ſpiritum ſanctum, de eóque idem ſentito quod & de patre & filio accepiſti: nec eos ſequere qui contumelioſe de eo docent. Immo diſce, vnum eſſe hunc ſpiritum ſanctum indiuiduum, præpotentem, qui cum multa conficiat & operetur, ipſe non diſpertiatur: myſteria & arcana noſcentem, omnia ſcrutantem etiam profunda Dei: qui ſuper dominum Ieſum Chriſtum in ſpecie columbæ deſcendit, in lege & in prophetis operatus eſt: & nunc tempore baptiſmi obſignat animam; cuius etiam ſanctitatis vniuerſa indiget intelligibilis natura: in quem ſpiritum ſi quis contumelioſus eſſe auſit, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remiſſam habebit. Qui cum patre & filio, diuinitatis claritate honoratur: cuius opus *Spiritus ſanctus animam obſignat.*

Spiritu ſancto indigent Angeli. habent etiam Throni Dominationes, Principatus & Poteſtates: vnus eſt enim Deus Chriſti pater, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus vnici Dei, vnigenitus Dei filius: vnus ſpiritus ſanctus omnia ſanctificans atque deificans: qui tum in lege & in prophetis, tum in vetere & nouo teſtamento locutus eſt. Hoc ſymbolum ſemper in mente tua impreſſum habeto, cuius hoc quidem tempore capita tibi breuiter enumerata ſunt: ſi vero dominus conceſſerit, ex ſcripturarum demonſtratione pro viribus explicabuntur. Nam diuinorum *Myſteria fidei nulla ſine literis.* ſanctorumque fidei ſacramentorum nihil ne minimum quidem, abſque diuinis ſcripturis tradi debet; neque ſimplici probabilitate, neque verborum ornatu traduci. Ne mihi quidem ea tibi proferenti, ſimpliciter fidem adhibeas, niſi de diuinis ſcripturis eorum quæ dicam demonſtrationem accipias. Nam fidei noſtræ ſalus & conſeruatio, non orationis facundia nititur, ſed ſcripturarum diuinarũ comprobatione.

DE ANIMA.

CEterum poſt venerandæ huius, glorioſæ & ſacroſanctæ fidei notitiam, te quoque deinceps noſce quiſnam ſis. nam duplex homo conſtitutus es, ex animo & corpore compoſitus: & quomodo paulo ante dictum eſt, idem deus & animi & corporis eſt opifex. Noſce item tibi animum datum eſſe ſuæ pote- *Animus eſt liberi arbitrij.* ſtatis liberique arbitrij, opus Dei præſtantiſſimum, qui ad ſuam eum imaginem fabricatus eſt: immortalem, propter eum qui à mortalitate ipſum aſſeruit: viuum, rationis participem, incorruptibilem, propter eum qui hæc largitus eſt: poteſtatem habentem ea faciendi quæ vult non enim natalitia te ad peccandum ſidera compellunt, neque fortuna facit vt mœcheris, neque ſicut quidam blatterant; aſtrorum coniunctiones te ad ſcortationes & laſciuias inuitum trahunt. Quid cauſæ eſt, quamobrem de tuis confiteri-

χρείαν ἔχουσι θρόνοι καὶ κυριότητες, ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι· εἷς γὰρ ἐστὶ θεὸς, ὁ τοῦ χριστοῦ πατήρ, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς χριστὸς ὁ τοῦ μόνου θεοῦ, μονογενὴς θεοῦ υἱός· ἓν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ πάντων ἁγιαστικὸν, καὶ θεοποιόν. τὸ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις, παλαιᾷ τε καὶ καινῇ διαθήκῃ λαλῆσαν. Ταύτην ἔχε τὴν σφραγῖδα ἐν τῇ διανοίᾳ σου πάντοτε· ἥτις νῦν μὲν κατὰ ἀνακεφαλαίωσιν ἀκροθιγῶς εἴρηται. εἰ δὲ παράσχοι ὁ κύριος κατὰ τῆς τῶν γραφῶν ἀποδείξεως, κατὰ δύναμιν ῥηθήσεται· δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων καὶ ἁγίων τῆς πίστεως μυστηρίων, μηδὲ τὸ τυχὸν ἄνευ τῶν θείων παραδίδοσθαι γραφῶν· μηδὲ ἁπλῶς πιθανότησι καὶ λόγων κατασκευαῖς παραφέρεσθαι· μηδὲ ἐμοὶ τῷ ταῦτά σοι λέγοντι ἁπλῶς πιστεύσῃς, ἐὰν τὴν ἀπόδειξιν τῶν καταγγελλομένων ἀπὸ τῶν θείων μὴ λάβῃς γραφῶν· ἡ σωτηρία γὰρ αὕτη τῆς πίστεως ἡμῶν, οὐκ ἐξ εὑρεσιλογίας, ἀλλὰ ἐξ ἀποδείξεως τῶν θείων ἐστὶ γραφῶν.

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

ΜΕΤΑ' δὲ τὴν γνῶσιν τῆς σεμνῆς καὶ ἐνδόξου ταύτης καὶ παναγίας πίστεως, καὶ σεαυτὸν γνῶθι λοιπὸν ὅστις εἶ, ὅτι διπλοῦς ἄνθρωπος καθέστηκας ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος συγκείμενος· καὶ ὅτι καθὼς πρὸ βραχέος εἴρηται, ὁ αὐτὸς θεὸς καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός ἐστι δημιουργός. καὶ γίνωσκε, ψυχὴν ἔχεις αὐτεξούσιον, ἔργον θεοῦ κάλλιστον, κατ' εἰκόνα τοῦ πεποιηκότος· ἀθάνατον διὰ τὸν ἀπαθανατίζοντα θεόν· ζῶον, λογικὸν, ἄφθαρτον, διὰ τὸν ταῦτα χαρισάμενον. ἐξουσίαν ἔχον ποιεῖν ἃ βούλεται· οὐ γὰρ κατὰ γένεσιν ἁμαρτάνεις, οὔτε κατὰ τύχην πορνεύεις, οὔτε καθὼς ληροῦσί τινες, αἱ τῶν ἄστρων πλοκαὶ ταῖς ἀσελγείαις σε προσέχειν ἀναγκάζουσι, τί φεύγων ὁμολογῆσαι

τὰ σεαυτοῦ κακὰ, τοῖς ἀναιτίοις ἄστροις περιγράφεις· τὴν αἰτίαν μή μοι πρόσεχε λοιπὸν ἀστρολόγοις· περὶ γὰρ τούτων λέγει ἡ θεία γραφή, Στήτωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ἑξῆς, Ἰδοὺ πάντες ὡς φρύγανον ἐπὶ πυρὶ κατακαυθήσονται, καὶ οὐ μὴ ἐξέλωνται τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐκ φλογός. μάνθανε δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι πρὶν παραγένηται εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἡ ψυχή, οὐδὲν ἥμαρτεν· ἀλλ' ἐλθόντες ἀναμάρτητοι, νῦν ἐκ προαιρέσεως ἁμαρτάνομεν· μή μοι κακῶς τινὸς ἀκούσῃς ἐξηγουμένου τὸ, Εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ· ἀλλὰ μέμνησο τοῦ λέγοντος, Ἐὰν θέλητε, καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ἐὰν δὲ μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν, Ὥσπερ παρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτω νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν· καὶ μέμνησο τῆς γραφῆς λεγούσης, Καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει· καὶ, Ὅτι τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ, φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· καὶ, Ὅτι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν· καὶ τοῦ θεοῦ πάλιν ἐγκαλοῦντος, καὶ λέγοντος, Ἐγὼ δὲ ἐφύτευσα ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν, πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; ἀθάνατός ἐστιν ἡ ψυχή· καὶ ὅμοιαι αἱ ψυχαί εἰσιν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· τὰ γὰρ μέλη τοῦ σώματος διακέκριται μόνον· οὐκ ἔστι τάγμα ψυχῶν κατὰ φύσιν ἁμαρτανουσῶν, καὶ τάγμα ψυχῶν κατὰ φύσιν δικαιοπραγουσῶν, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως ἀμφότερα, μονοειδοῦς καὶ ὁμοίας οὔσης ἐν ἅπασι τῆς τῶν ψυχῶν ὑποστάσεως. οἶδα μὲν οὖν πολλὰ λέγων, καὶ ὡς ὁ καιρὸς ἤδη πολύς ἐστιν, ἀλλὰ τί σωτηρίας προτιμότερον; οὐ βούλει κακῶν λαβεῖν ἐφόδια πρὸς τοὺς αἱρετικούς; οὐδὲ θέλεις γνῶναι τῆς ὁδοῦ τὰς παρεκτροπὰς, ἵνα μὴ κατὰ κρημνὸν ἐξ ἀγνοίας ὀλισθῇς; εἰ οἱ διδάσκοντες ἡγοῦνται κέρδος οὐ μικρὸν, τὸ σὲ ταῦτα μαθεῖν, σὺ ὁ μανθάνων ἄρα οὐκ ὀφείλεις ἡδέως δέχεσθαι τῶν λεγομένων τὸ πλῆθος; αὐτεξούσιός ἐστιν ἡ ψυχή· καὶ ὁ διάβολος, τὸ μὲν ὑπο-

vitiis recuſans, ſideribus attribuas quæ ſunt omnem extra culpam poſita? Ne mihi poſthac ad aſtrologos animum aduertas. nam de iis diuina ſcriptura dicit, *Adſiſtant, & te ſeruent aſtrologi cæli*: & deinceps, *Ecce omnes ſicut cremium in igne comburentur, & non eximent animam ſuam de flamma.* Diſce hoc quoque, priuſquam in hunc mundum anima veniat, nihil peccaſſe: ſed cum abſque peccato venerimus, nunc ex animi voluntate atque arbitrio peccamus. Ne mihi quemquam audias qui male hunc locum interpretetur, *Si autem quod nolo, id facio*: ſed eius memento qui dicit, *Si volueritis & me audieritis, bona terræ comedetis: ſi vero nolueritis, neque me audieritis, gladius vos deuorabit*, & cetera. Et rurſus, *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſerua immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem? ita nunc exhibete membra veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctificationem.* Memento etiam ſcripturæ inquientis, *Sicut non probauerunt deum habere in cognitione*: &, *Quod de deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt illis*: &, *Oculi eorum occluſi ſunt.* Dei quoque rurſum increpantis & dicentis, *Ego autem vineam plantaui fructiferam omnem veram, quomodo conuerſa eſt in amaritudinem vinea aliena?* Immortalis eſt anima: ſimiléſque ſunt animæ virorum ac mulierum: nam diſcrimen eſt duntaxat in corporis membris. Non eſt ordo animarum natura peccantium: & ordo animarum natura quod iuſtum eſt agentium: ſed vtrunque fit voluntate atque ſuo cuiuſque arbitrio, cum animarum eſſentia vniuſmodi ſimilíſque ſit in omnibus. Multa ſane nobis dicenda nouimus, ſatíſque temporis iam ſupereſſe, ſed quid ſalute præſtantius & clarius? Viſne tibi in viaticum, malorum dari contagionem, vt hæreticis obſiſtas? neque vis noſſe diuerticula viarum, ne per imprudentiam præcipiteris? Si quis docent arbitrantur non parum lucri feciſſe, hæc cum didiceris: tu qui doceris, debéſne libenter copiam eorum admittere quæ dicuntur? Anima ſui iuris ſuíque arbitrij eſt: & diabolus eam ſolli-

Aſtrologiæ non attendendum.

Eſa.47.13.

Animæ ſtatus.

Eſay. 1.19.

Rom.6.19.

Ier. 2.21.

Liberum habet ani-

ma arbitrium. citare falleréque poteſt: at cogendi, niſi velit ipſa, poteſtatem non habet. Suggerit tibi ſcortationis cogitationem: ſi velis admittis. ſi nolis, non admittis. Nam ſi neceſſitate coactus ſcortareris, quam ob rem deus gehennam paraſſet? Manſueta eſt ouis: verùm nunquam ea propter manſuetudinem coronam eſt adepta: quandoquidem ea manſuetudo non animi iudicio voluntatéque, ſed natura inſtituta eſt.

DE CORPORE.

NOSTI chariſſime quæ de anima potuimus interim diſſerere: iam accipe pro viribus & de corpore tuo ſermonem. Ne quenquam eorum feras qui dicunt corpus iſtud alienum à deo eſſe. Nam qui alienum credunt corpus, alieno hoc quaſi vaſe, ad adulteria faciles promptíque abutuntur. Quare vero tam admirandum hoc corpus deſpectui habent atque damnant? Quid enim ei ad decus & ſummam pulchritudinem deeſt? quid vero ad fabricæ perfectionem abeſt? Nónne conſiderare oportuit eos, oculorum ſplendidiſſimam conſtitutionem? quomodo aures in obliquum flexæ iacent, vt ſine vllo audiant impedimento? & vt olfactus afflatos odores diſcernit & percipit? vt lingua duarum rerum adminiſtra eſt, tum guſtandi habitus, tum facultatis eloquendi? vt in occultum abditus pulmo perpetuam habet aëris aſpirationem? quis eſt qui cordi palpitationem indeſinentem inſeruit? quis eſt qui venas & arterias in tot partes diſtinxit atque diuiſit? quis oſſa neruis ita ſapienter colligauit? quis alimenti partem ad corroborandam naturam dedit? partem ad fœdum diſcreuit excrementum? quis pudenda membra, locis minus honeſtis abſcondit? quis naturam hominum defecturam, leui atque facili coniunctione perennem fecit? Ne mihi corpus peccandi dicas in cauſa eſſe. ſi enim corpus peccandi cauſa eſt, cur cadauer non peccat? gladium admoue

Corpus non alienum à Deo.

Corpus non eſt cauſa peccati.

βάλλειν, δύναται. ὁ δὲ ἀναγκάσαι παρὰ προαίρεσιν, οὐκ ἔχει τὴν ἐξουσίαν. ὑπογράφει σοὶ πορνείας λογισμόν, ἐὰν θέλῃς, ἐδέξω· ἐὰν μὴ θέλῃς, οὐκ ἐδέξω· εἰ γὰρ κατ' ἀνάγκην ἐπόρνευες, καὶ τίνος ἕνεκα τὴν γέενναν ἑτοίμαζεν ὁ θεός. πρᾶόν ἐστι τὸ πρόβατον, ἀλλ' οὐδέ ποτε τοῦτο διὰ τὴν πραότητα ἐστεφανώθη· ἐπειδὴ τὸ πρᾶον οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἐκ φύσεως αὐτῷ πρόσεστιν.

ΠΕΡΙ ΣΩΜΑΤΟΣ.

ΕΓΝΩΣ ἀγαπητὲ καθ' ὅσον ἐξαρκεῖ τέως τὰ περὶ ψυχῆς. δέξαι κατὰ δύναμιν καὶ τὸν περὶ τοῦ σώματός σου λόγον. μὴ τινος τῶν λεγόντων ἀνάσχῃ, ἀλλότριον θεοῦ τοῦτο εἶναι τὸ σῶμα· οἱ γὰρ ἀλλότριον εἶναι τὸ σῶμα πιστεύοντες, ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ σκεύει τούτῳ καὶ εἰς πορνείας ἑτοίμως ἀποκέχρηνται. τί δὲ κατέγνωσαν τοῦ θαυμασίου τούτου σώματος· τί μὲν γὰρ ἐν εὐπρεπείᾳ λείπεται· τί δὲ οὐκ ἔστιν ἔντεχνον τῆς κατασκευῆς· ἆρα οὐκ ἐχρῆν αὐτοὺς κατανοῆσαι, ὀφθαλμῶν μὲν λαμπροτάτην κατάστασιν; ὅπως δὲ τὰ ὦτα πλαγίως ἐγκείμενα, ἀνεμπόδιστον δέχεται τὴν ἀκοήν; καὶ ὅπως ἡ ὄσφρησις μὲν ἐστὶ διακριτική, καὶ τῶν ἀναθυμιάσεων ἀντιληπτική; ἡ γλῶττα δὲ ὅπως δισσῶν πραγμάτων ἐστὶ διάκονος, γευστικῆς ἕξεως, καὶ διαλεκτικῆς ἐνεργείας; ὅπως ὁ πνεύμων ἐν ἀποκρύφοις κείμενος, ἄπαυστον ἔχει τοῦ ἀέρος τὴν ἀναπνοήν; τίς ὁ ἐνθεὶς παλμὸν καρδίας ἀδιάλειπτον· τίς ὁ διελὼν εἰς φλέβας καὶ ἀρτηρίας τοσαύτας· τίς ὁ τοῖς νεύροις τὰ ὀστέα σοφῶς ἐνείρας· τίς ὁ τῆς τροφῆς μέρος μὲν εἰς ὑπόστασιν δοὺς, μέρος δὲ εἰς ἀσχήμονα διάκρισιν διακρίνας· καὶ τὰ τῆς ἀσχημοσύνης μέλη, ἐν εὐσχημοτέροις ἀποκρύψας τόποις· τίς μέλλουσαν ἐκλείπειν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν δι' εὐτελοῦς κοινωνίας ἀκατάπαυστον συνεστήσατο· μὴ λέγε μοι τὸ σῶμα παραίτιον ἁμαρτίας εἶναι· εἰ γὰρ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας αἴτιον, διὰ τί νεκρὸς οὐχ ἁμαρτάνει; πάρθες

ξίφος τῇ δεξιᾷ τοῦ τετελευτηκότος ἀρτίως, καὶ φόνος οὐ γίνεται διὰ τετελευτηκότος ἀρτίως νέου, κἂν ἄλλη παντοία περιερχέσθω, καὶ ἐπιθυμία πορνείας οὐ γίνεται· διὰ τί; ἐπειδὴ τὸ σῶμα οὐχ ἁμαρτάνει καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ διὰ σώματος ἡ ψυχή. ἐργαλεῖόν ἐστι τὸ σῶμα· καὶ ὥσπερ ἱμάτιον καὶ στολὴ ψυχῆς· κἂν μὲν ὑπὸ ταύτης πορνεία παραδοθῇ, γίνεται ἀκάθαρτον. ἐὰν δὲ ἁγίᾳ ψυχῇ συνοικήσῃ, γίνεται ναὸς ἁγίου πνεύματος· οὐκ ἐγὼ ταῦτα λέγω, ἀλλὰ Παῦλος ὁ ἀπόστολος εἴρηκεν, Οὐκ οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν; φεῖσαι τοίνυν τοῦ σώματος ὡς ναοῦ πνεύματος ἁγίου τυγχάνοντος· μὴ φύρῃς ἐν πορνείαις τὴν σάρκα σου· μὴ μολύνῃς σου τὴν καλλίστην ταύτην στολήν. εἰ δὲ καὶ ἐμόλυνας, ἀπόπλυνε νῦν διὰ μετανοίας· ἀπόλουσαι ἕως καιρὸς παρέχει. καὶ τῷ περὶ σωφροσύνης λόγῳ, προσηλωμένως μὲν, ἀκουέτω τὸ τῶν μοναζόντων καὶ τῶν παρθένων τὸ τάγμα, τῶν τὸν ἰσάγγελον βίον ἐν κόσμῳ κατορθούντων. μέγας ὑμῖν ἀπόκειται στέφανος, ἀδελφοί. μὴ μικρᾶς ἡδονῆς ἀντικαταλλάξητε μεγάλην ἀξίαν· ἀκούσατε τοῦ ἀποστόλου λέγοντος, Μή τις πόρνος ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ. ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς βίβλοις λοιπὸν ἐγγραφήσῃ, διὰ τὴν πρόθεσιν τῆς σωφροσύνης· βλέπε μὴ πάλιν ἐξαλειφθῇς διὰ τὴν πορνικὴν ἐργασίαν· μηδ' αὖ πάλιν κατορθῶν τὴν σωφροσύνην τυφλωθῇς κατὰ τῶν ὑποβεβηκότων ἐν γάμῳ. τίμιος γὰρ ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος. καὶ σὺ ὁ τὴν ἁγνείαν ἔχων, ἆρα οὐκ ἐκ τῶν γεγαμηκότων ἐγεννήθης; μὴ γὰρ ὅτι χρυσίου κτῆσιν ἔχεις, τὸ ἀργύριον ἀποδοκίμαζε. ἀλλ' εὐέλπιδες ἔστωσαν καὶ οἱ ἐν γάμῳ νομίμως τῷ γάμῳ χρώμενοι. οἱ γάμον ἔνθεσμον, ἀλλὰ μὴ τοῦτον ἀσελγῆ κατασκευάζοντες, διὰ τὴν ἄμετρον ἐξουσίαν· οἱ γινώσκοντες καιροὺς ἀνέσεως, ἵνα σχολάζωσι τῇ προσευχῇ· οἱ μετὰ τῶν ἐνδυμάτων καθαρὰ προφέροντες ἐν ταῖς συνάξεσιν εἰς ἐκκλησίαν τὰ σώματα· οἱ διὰ τὸ τεκνογονεῖν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ φιληδονεῖν, τῷ γάμῳ προσεληλυθότες. καὶ οἱ μονόγαμοι δὲ τοὺς δευτέρῳ γάμῳ συμπεριενεχθέντας μὴ ἀποδοκι-

dextræ nuper vita functi, & cædes non efficitur: omnia pulchritudinis genera coram iuuene recens mortuo tranſeat, & ſcortandi cupiditas non incenditur. Quamobrem? quia corpus ipſum per ſe non peccat, ſed anima per corpus: inſtrumentum enim corpus eſt, & tanquam animæ veſtimentum & amictus. & ſi quidem ab anima corpori ſtuprum offeratur, fit immundum: ſin ſe ad animam ſanctam applicarit, ſpiritus ſancti templum efficitur. Hæc ego non dico, ſed Paulus apoſtolus profatus eſt, *Neſcitis quod corpora veſtra, templum eſt Spiritus ſancti qui eſt in vobis?* Modeſte igitur corpore vtitor, vt ſpiritus ſancti templo: ne carnem tuam ſtupris polluas: ne macules hanc tuam pulcherrimam veſtem. Quod ſi maculaueris, nunc ablue pœnitentia, elue quandiu tempus concedit: & de continentia ſermonem in primis audias ab eis qui vitam degunt ſolitariam, & à virginum cœtu, vitam in mundo angelicam inſtituentium. Magna vobis, fratres, corona repoſita eſt: ne voluptate parua magnam dignitatem commutetis. Audite quod ait apoſtolus, *Ne quis ſcortator aut impurus ſit vt Eſau, qui vno edulio primatus ſuos vendidit.* In euangelicis libris poſthac deſcriberis, ſi tibi continentiam proponas: vide ne viciſſim deleaaris, ſi ſtupra facias. Neque vero ſi continentiam inſtituas ac præſtes, ita cæcutias vt nuptiis alligatos inſecteris. *Honorabile eſt enim connubium, & thorus immaculatus*, vt ait apoſtolus. Et tu qui caſte viuis, nonne natus es à coniugatis? non eſt enim quod, ſi poſſideas aurum, reprobes argentum: immo bene ſperent etiam ij qui matrimonio iuncti legitime nuptiis vtuntur: qui connubia legitima & non per nimiam licentiam inceſta comparant: qui ſciunt abſtinentiæ tempora, vt orationi vacent: qui cum veſtimentis pura ad ſacram communionem in eccleſia offerunt corpora: qui procreandorum liberorum cauſa, non fruendæ voluptatis, acceſſerunt ad nuptias. Nec vno matrimonio contenti eos qui ad ſecundum ſe coniecerunt, improbent.

Corpus inſtrumentum animæ.

1. Cor. 6.19

Hebr. 12.16

Nuptiæ liberorum cauſa.

Nam vt præclara res eſt & admirabilis continentia: ita veniam merentur ſecundæ etiam nuptiæ, ad quas ij
1. Cor. 7. 8 properant qui ſunt infirmi, ne fornicentur. *Bonum eſt enim eis ſi permanſerint vt & ego*, inquit apoſtolus: *ſi vero non continent ſeſe, nubant. Melius enim eſt nubere quàm vri*. Reliqua autem omnia procul ablegentur à vobis, ſtuprum, adulterium, & intemperantiæ genus omne. Conſeruetur verò corpus domino mundum, vt & dominus reſpiciat corpus: ac enutriatur alimentis; vt viuat, & abſque impedimento famuletur, non verò vt deliciis libidinibúſque ſe dedat.

DE CIBIS.

AC de cibis hæc vobis dogmata ſeruentur: quandoquidem & multi in hoc genere peccant. nam quidam ſunt qui ſine diſcrimine immolata idolis attingunt: alij abſtinent illi quidem, verum eos qui veſcũtur iis damnant: & ita varie quorundam anima in hac quæſtione de cibis inquinatur, ignorantium vtiles & commodas cum veſcendi, tum abſtinendi cauſas. Ieiunamus enim & à vino carnibuſque nos abſtinemus, non ea quaſi piacula abhorrentes, ſed mercedem expectantes, vt dum ſenſibus grata contemnimus, ſpiritali cæleſtique menſa fruamur: vtque nunc ſeminantes cum lachrimis, cum exultatione metamus in ſeculo venturo. Ne igitur paruipendas eos qui veſcuntur & ob corporum imbecillitatem aſſumunt: neque culpes qui pauco vino vtuntur, propter ſtomachum & crebras infirmitates: neque carnes vt alienas oderis: cuiuſmodi nonnullos nouerat Apoſtolus cum diceret,

Ieiunium à vino & carnibus.

1. Timot. 4. 3. *Prohibentium nuptias, abſtinentiam à cibis quos deus creauit percipiendos fidelibus cum gratiarum actione.* Qui ergo te ab his abſtines, non quaſi ab abominandis & nefariis abſtine, alioqui mercede cares: ſed cum bona ſint, prætermitte ob illa ſpiritalia meliora tibi propoſita. Animum tuum obfirma, ne quid vnquam edas eorum

μαζέτωσαν· καλὸν μὲν γὰρ ἡ ἐγκράτεια καὶ θαυμάσιον· συγγνωστὸν δὲ καὶ τῷ δευτέρῳ γάμῳ προσελθεῖν, ἵνα μὴ πορνεύσωσιν οἱ ἀσθενεῖς· καλὸν μὲν γὰρ αὐτοῖς, ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγώ, φησὶν ὁ ἀπόστολος· εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν· κρεῖσσον γάρ ἐστι γαμῆσαι, ἢ πυροῦσθαι. τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἐξοριζέσθω μακράν, πορνεία, μοιχεία, καὶ πᾶν δὲ τῆς ἀκολασίας εἶδος· τετηρήσθω δὲ τὸ σῶμα [τῷ κυρίῳ καθαρόν, ἵνα καὶ ὁ κύριος ἐπιβλέψῃ τῷ σώματι· τρεφέσθω δὲ τὸ σῶμα] σιτίοις, ἵνα ζῇ, καὶ ἀνεμποδίστως ὑπηρετῇ· οὐ μὴν ἵνα πρὸς τρυφὰς ἐκδοθῇ.

ΠΕΡΙ ΒΡΩΜΑΤΩΝ.

ΚΑΙ περὶ βρωμάτων ἔστω ὑμῖν ταῦτα τὰ δόγματα· ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ περὶ τὰ βρώματα πταίουσιν· οἱ μὲν γὰρ τοῖς εἰδωλοθύτοις ἀδιαφόρως προσέρχονται· οἱ δὲ ἀσκοῦσι μέν, καταχρίνουσι δὲ τοὺς ἐσθίοντας, καὶ διαφόρως ἐν τῷ περὶ βρωμάτων λόγῳ τισὶν ἡ ψυχὴ μολύνεται, ἀγνοούντων τοῦ ἐσθίειν, καὶ μὴ τὰς ἐπωφελεῖς αἰτίας· νηστεύομεν γὰρ, οἴνου τε καὶ κρεῶν ἀπεχόμενοι, οὐχ ὡς βδελύγματα μισοῦντες, ἀλλὰ τὸν μισθὸν προσδοκῶντες, ἵνα αἰσθητῶν ὑπεριδόντες, ἀπολαύσωμεν πνευματικῆς καὶ νοητῆς τραπέζης· καὶ ἵνα νῦν σπείραντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θερίσωμεν, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. μὴ τοίνυν καταφρόνει τῶν ἐσθιόντων, καὶ διὰ τὴν τῶν σωμάτων ἀσθένειαν μεταλαμβανόντων. μηδὲ ψέγε τοὺς ὀλίγῳ οἴνῳ χρωμένους, διὰ τὸν στόμαχον καὶ τὰς πυκνὰς ἀσθενείας· μήτε ὡς ἀλλότρια μίσει τὰ κρέα· οἶδε γὰρ τινὰς τοιούτους ὁ ἀπόστολος λέγων, Κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετ' εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς. ἀπεχόμενος τοίνυν τούτων, μὴ ὡς βδελυκτῶν ἀπέχου, ἐπεὶ μισθὸν οὐκ ἔχεις· ἀλλ' ὡς καλῶν ὄντων, ὑπερφρόνει διὰ τὰ προκείμενα νοητὰ κάλλιονα· ἀσφάλισαί σου τὴν ψυχήν, μή ποτέ τι φάγῃς τῶν τοῖς

εἰδώλοις προσενεχθέντων· περὶ γὰρ τούτων οὐκ ἐμοὶ μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ Ἰακώβῳ τῷ ταύτης τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπῳ σπουδὴ γέγονε· καὶ γράφουσιν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καθολικὴν ἐπιστολὴν, προηγουμένως τῶν εἰδωλοθύτων ἀπέχεσθαι· ἔπειτα δὲ καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ· πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων θηριώδεις ὄντες καὶ κυνῶν δίκην ζῶντες, τὸ μὲν αἷμα λάπτουσιν ἀγριωτάτων θηρίων τρόπον· τὰ πεπνιγμένα δὲ κατεσθίουσιν ἀφειδῶς· σὺ δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἐσθίων, ἔχε τὸ μετ' εὐλαβείας ἐσθίειν· καὶ περὶ μὲν βρωμάτων αὐτάρκως· ἔνδυσις δέ σοι λιτὴ περικείσθω, μὴ πρὸς καλλωπισμὸν, ἀλλὰ πρὸς ἀναγκαίαν σκέπην· μηδὲ ἵνα χαυνωθῆς, ἀλλ' ἵνα ἐν χειμῶνι θερμανθῆς, καὶ τοῦ σώματος τὴν ἀσχημοσύνην καλύπτῃς· μὴ προφάσει τοῦ τὴν ἀσχημοσύνην καλύπτειν ταῖς περιέργοις στολαῖς, εἰς ἑτέραν ἀσχημοσύνην ἐμπέσῃς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

ΦΕΙΔΟΥ μοι παρακαλῶ τοῦ σώματος τούτου, καὶ γίνωσκε ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγερθήσῃ μετὰ τοῦ σώματος τούτου κριθησόμενος. εἰ δέ σοι τῆς ἀπιστίας λόγος ὑπεισέρχεται, ὡς ἀδυνάτου τοῦ πράγματος τυγχάνοντος, ἐκ τῶν καθ' ἑαυτὸν σκόπει τὰ μὴ φαινόμενα· σὺ αὐτὸς εἰπέ μοι, πρὸ ἑκατὸν ἢ πλεῖον ἐτῶν, λόγισαι ποῦ ἦσθα· ἐκ ποίας δὲ σμικροτάτης καὶ εὐτελεστάτης ὑποστάσεως, εἰς τοσοῦτον ἡλικίας μέγεθος, καὶ τοσαύτην ὡραιότητος ἀξίαν κατέστης· εἶτα, ὁ τὸ μὴ ὂν εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, τὸ ὂν ἤδη, καὶ διαπεσὸν αὖθις, ἤδη ἀναστῆσαι οὐ δύναται; ὁ τὸν δι' ἡμᾶς σπειρόμενον σῖτον κατ' ἐνιαυτὸν, νεκρούμενον ἐγείρων; ἆρα ἡμᾶς αὐτοὺς δι' οὓς κἀκεῖνος ἐγήγερται, δυσκόλως ἀναστήσει; ὁρᾷς ὅπως τὰ δένδρα νῦν ἐπὶ τοσούτοις μησὶν ἄκαρπα καὶ ἄφυλλα καθέστηκεν, ἀλλὰ ὅλα τοῦ χειμῶνος παρελθόντος, αὐτόθι ὥσπερ ἐκ νεκρῶν ἀναβιοῖ; οὐ πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς εὐκοπώτερον ἀναζήσομεν; ῥάβδος Μωσέως εἰς φύσιν

quæ ſint idolis oblata: Nam de his non mihi ſolum, ſed etiam apoſtolis & Iacobo huius eccleſiæ olim epiſcopo curæ fuit. ſcribúntque apoſtoli & ſeniores omnibus gentibus communem catholicam epiſtolam, vt in primis idolothytis abſtineant: deinde & ſanguine atque ſuffocato. Nam hominum multi feri & immanes, moréque canino viuentes, ſanguinem lambunt, agreſtium & ferocium belluarum inſtar, ſuffocata deuorant abunde. Tu autem Chriſti ſeruus comedens, reuerentia modeſtiáque adhibita comede. Ac de cibis quidem ſatis. De veſtitu autem is tibi ſimplex & tenuis eſto, nec ad ornatum, ſed ad neceſſariam tutelam paratus: nec vt laxe mollitérque veſtiaris, ſed vt hieme caleſcas, & corporis pudenda tegas. Ne vero prætextu tegendæ turpitudinis, veſtibus operoſis & accuratis, in alteram turpitudinem incurras.

Amictus ſaltem ad neceſſitatem.

DE RESVRRECTIONE.

PARCE ac modice quæſo corpus hoc tractes, & intellige te cum hoc corpore iudicandum à mortuis excitatum iri. Si vero diffidentiæ quædam occaſio te ſubeat, quaſi fieri res non poſſit, de rebus quæ te circundant, eas quæ non adparent conſiderato. Tu ipſe agedum ante centum aut plures annos, reputa tecum vbinam eras: & ex quali & quam minima viliſſimáque ſubſtantia, ad tantam ſtaturæ magnitudinem, & talem pulchritudinis dignitatem perueneris. Anne qui quod non erat vt eſſet fecit, quod iam eſt & rurſus excidit, vt iam reſurgat efficere non poteſt? Qui ſatum propter nos frumentum ſingulis annis renouatum exuſcitat: nos ipſóſne in quorum gratiam ipſe reſurrexit, difficulter & ægre ſuſcitabit? Vides vt arbores nunc tot menſibus ſine fructu, ſine foliis permaneant: vniuerſæ tamen hieme præterita, confeſtim quaſi ex mortuis reuiuiſcant? Nonne multo magis nos & facilius ad vitam redibimus? Virga Moſis in ſerpentis

diſſentaneam naturam mutata eſt dei voluntate: & homo delapſus, de integro in ſuum ipſius ſtatum non reſtauratur? Ne ad ea quæ nonnulli dicunt aduertas animum, quod hoc corpus non ſuſcitetur, ſuſcitatur enim: quod Eſaias teſtificatur inquiens, *Reſurgent mortui, & excitabuntur qui ſunt in monumentis: & multi de terræ tumulo dormientium, in vitam æternam, & hi in ignominiam æternam.* Ceterum reſurgere omnium cõmune eſt hominum: verum non ſimilis erit omnibus reſurrectio. Nam omnes quidem æterna ſumimus corpora, ſed non omnes ſimilia. Iuſti enim, vt in perpetuum cum angelis exultent: peccatores vero, vt ſempiternum peccatorum luant ſupplicium. Idcirco ſua humanitate dominus anticipans, per pœnitentiam redemptionem conceſſit, vt magna parte peccatorum, vel potius onere toto depoſito abiectóque, & ſancti ſpiritus gratia ſigno aſſumpto, æternæ vitæ hæredes fiamus. Verum cum de lauacro iam antea dixerimus ſatis, poſthac ad ea quæ ſuperſunt primarum inſtitutionum documenta redeamus.

DE SACRA SCRIPTVRA.

EA verò docent nos à deo inſpiratæ veteris ac noui teſtamenti ſcripturæ. Vnus enim eſt duorum teſtamentorum deus, qui Chriſtum in nouo manifeſtatum, in veteri prænunciauit: qui per legem & prophetas ad Chriſtum quaſi pædagogus deduxit. Nam antequam fides veniſſet, ſub lege cuſtodiebamur: léxque noſter pædagogus fuit & ductor ad Chriſtum. Si quando vero aliquem ex hæreticis audieris, conuitiis legem inſectantem aut prophetas, oppone ſalutarem illam vocem, inquiens, Non venit Ieſus vt ſoluat legem, ſed vt adimpleat. Diſce quoque ſtudioſe ab eccleſia, quinam ſint veteris teſtamenti libri, qui vero noui: neque mihi legas quicquam apocryphorum. qui enim ea quæ omnibus confeſſa ſunt neſcis, quid fruſtra te

Apocrypha non legẽda.

ὄφεως

ὄφεως ἀνοίκειον, βουλῇ θεοῦ μετεβλήθη· καὶ ἄνθρωπος ὁ πεσὼν [εἰς θάνατον] πάλιν εἰς ἑαυτὸν οὐκ ἀποκαθίσταται; μὴ πρόσεχε τοῖς λέγουσιν, ὅτι οὐκ ἐγείρεται τὸ σῶμα τοῦτο· ἐγείρεται γάρ· καὶ μάρτυς Ἡσαΐας λέγων, Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις· καὶ πολλοὶ τῶν ἐκ γῆς χώματος καθευδόντων, εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ οὗτοι, εἰς αἰσχύνην αἰώνιον. ἀλλὰ τὸ μὲν ἀναστῆναι, πάντων ἐστὶν ἀνθρώπων· οὐχ ὁμοία δὲ πᾶσιν ἡ ἀνάστασις· πάντες μὲν γὰρ αἰώνια λαμβάνομεν τὰ σώματα, ἀλλ' οὐχ ὅμοια ἅπαντες· οἱ δίκαιοι μὲν γὰρ, ἵνα διαιωνίζοντες ἀγγέλοις συγχορεύωσιν· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ, ἵνα εἰς αἰῶνας τῶν ἁμαρτημάτων ὑπομείνωσι τὴν βάσανον. διὰ τοῦτο προλαβὼν κατὰ φιλανθρωπίαν ὁ κύριος, λουτρὸν μετανοίας ἔδωκεν, ἵνα τὸ πολὺ τῶν ἁμαρτιῶν, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν φορτίον ἀπορρίψαντες, καὶ ἁγίῳ πνεύματι τὴν σφραγῖδα λαβόντες, κληρονόμοι γενώμεθα ζωῆς αἰωνίου. ἀλλὰ περὶ τοῦ λουτροῦ πρῴην αὐτάρκως εἰρηκότες, ἐπὶ τὰ λείποντα τῶν εἰσαγωγικῶν μαθημάτων λοιπὸν ἐπανέλθωμεν.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΓΡΑΦΩΝ.

Ταῦτα δὲ διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ θεόπνευστοι γραφαὶ τῆς παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης· εἷς γάρ ἐστιν ὁ τῶν δύο διαθηκῶν θεός, ὁ τὸν ἐν τῇ καινῇ φανέντα χριστὸν, ἐν τῇ παλαιᾷ προκαταγγείλας· ὁ διὰ νόμου καὶ προφητῶν εἰς χριστὸν παιδαγωγήσας· πρὸ γὰρ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα· καὶ ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς χριστόν. κἂν ποτε τῶν αἱρετικῶν ἀκούσῃς τινὸς βλασφημοῦντος νόμον ἢ προφήτας, ἀντίφθεγξαι τὴν σωτήριον φωνὴν λέγων· Οὐκ ἦλθεν Ἰησοῦς καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι· καὶ φιλομαθῶς ἐπίγνωθι παρὰ τῆς ἐκκλησίας, ποῖαι μέν εἰσιν αἱ τῆς παλαιᾶς διαθήκης βίβλοι, ποῖαι δὲ τῆς καινῆς· καί μοι μηδὲν τῶν ἀποκρύφων ἀναγίνωσκε· ὁ γὰρ τὰ παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενα μὴ εἰδώς,

ἢ περὶ τὰ ἀμφιβαλλόμενα ταλαιπωρῇς μάτην. ἀναγίνωσκε τὰς θείας γραφάς, τὰς εἴκοσι δύο βίβλους τῆς παλαιᾶς διαθήκης, τὰς ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἑρμηνευτῶν ἑρμηνευθείσας. Ἀλεξάνδρου γὰρ τοῦ Μακεδόνων βασιλέως τελευτήσαντος, καὶ τῆς βασιλείας εἰς τέσσαρας διαιρεθείσης ἀρχάς, εἴς τε τὴν Βαβυλωνίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, Ἀσίαν τε καὶ τὴν Αἴγυπτον, εἷς τῶν τῆς Αἰγύπτου βασιλευόντων, Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, φιλολογώτατος γενόμενος βασιλεύς, τὰς κατὰ πανταχοῦ βίβλους συναθροίζων, παρὰ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως τοῦ τῆς βιβλιοθήκης προνοοῦντος, περὶ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν θείων γραφῶν ἐπακούσας, καὶ πολὺ κάλλιον κρίνας, οὐ παρὰ ἀκόντων ἀναγκαστῶς τὰ βιβλία κτήσασθαι, ἀλλ' ἐξιλεώσασθαι δώροις μᾶλλον καὶ φιλίᾳ τοὺς ἔχοντας. καὶ γινώσκων ὅτι τὸ μὲν ἀναγκαστὸν δολοῦται, πολλάκις ἀπροαιρέτως διδόμενον· τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως διδόμενον, σὺν ἀληθείᾳ τοῖς πᾶσι δωρεῖται, Ἐλεαζάρῳ τῷ τότε ἀρχιερεῖ, πλεῖστα δῶρα πέμψας εἰς τὸν ἐνταῦθα τῶν Ἱεροσολύμων ναόν, ἓξ κατὰ φυλὴν τῶν δώδεκα τοῦ Ἰσραὴλ φυλῶν πρὸς ἑαυτὸν εἰς ἑρμηνείαν ἐποίησεν ἀποστεῖλαι· εἶτα καὶ τοῦ θείας εἰ μὴ τὰς βίβλους εἶναι λαμβάνων ἀπόπειραν· καὶ τὸ μὴ συνδυάσαι πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἀποσταλέντας ὑποπτεύσας, ἐν τῇ λεγομένῃ Φάρῳ τῇ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν κειμένῃ, τῶν παραγενομένων ἑρμηνευτῶν, ἑκάστῳ ἴδιον οἶκον ἀπονείμας, ἑκάστῳ πάσας τὰς γραφὰς ἐπέτρεψεν ἑρμηνεῦσαι. τούτων δὲ ἐν ἑβδομήκοντα καὶ δύο ἡμέραις πληρωσάντων τὰς ὁμοῦ πάντων ἑρμηνείας κατὰ διαφόρους οἴκους ἀλλήλοις μὴ προσιέντες, ἐποίησεν τὸ συνάγειν ἐπὶ τὸ αὐτό. οὐ μόνον ἐν νοήμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν λέξεσιν εὗρεν συμφωνούσας· οὐ γὰρ εὑρεσιλογία καὶ κατασκευὴ σοφισμάτων ἀνθρωπίνων ἦν τὸ γινόμενον, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἁγίου ἡ τῷ ἁγίῳ πνεύματι λαληθεισῶν θείων γραφῶν ἑρμηνεία συνετελεῖτο. τούτων τὰς εἴκοσι δύο βίβλους ἀναγίνωσκε· πρὸς δὲ τὰ ἀπόκρυφα μηδὲν ἔχε κοινόν. ταύτας μόνας μελέτα σπουδαίως, ἃς καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ μετὰ παρρησίας ἀναγινώσκομεν. πολύ σου φρονιμώτεροι ἦσαν οἱ

in iis crucias ac miſere torques quæ dubia ſunt & controuerſa? diuinas lege ſcripturas, veteris teſtamenti libros viginti duos. quos ſeptuaginta duo interpretes tranſtulerunt. Alexandro enim Macedonum rege mortuo, & regno eius in principatus quatuor diuiſo, in Babylonicum, Macedonicum, Aſiaticum, & Ægyptium, Ptolemæus Philadelphus, vnus eorum qui regnarunt in Ægypto, litterarum ſtudioſiſſimus rex, vndique libros colligens, à Demetrio Phalereo, bibliothecæ præfecto, cum de legis & diuinorum prophetarum ſcriptis audiſſet, multóque præclarius cenſeret, non ab inuitis & vi coactis libros parare, ſed donis potius & amicitia poſſeſſores conciliare: ſciretque quicquid vi extortum eſſet, adulteratum iri, ſæpenumero temere traditum: quod vero ſponte conſultóque daretur, ſincerum verumque ab omnibus concedi præſtaríque, ab Eleazaro tum temporis pontifice maximo, plurimis donis miſſis ad Hieroſolymorum templum, ſenos de ſingulis duodecim tribubus Iſraël ad ſe mitti qui libros interpretarentur, impetrauit: deinde cum experiretur libros non eſſe niſi diuinos, prouidénſque ne inter ſe miſſi communicarent, in loco qui Pharus dicitur ſecus Alexandriam ſita, ſingulis interpretum ſuam cuique ac propriam domum tribuit, ſinguliſque vniuerſa ſcripta præcepit vt interpretarentur. Vbi vero hi ſeptuaginta duorum dierum ſpacio, omnium ſimul interpretationes compleuiſſent in diuerſis ædibus, inter ſe nihil conferentes, in locum eundem conuenerunt: & non modo ſenſibus, verumetiam verbis reperit conſentientes. Non enim orationis facundia, & ſapientiæ humanæ commento negocium gerebatur, ſed à ſpiritu ſancto diuinarum ſcripturarum, quas ſpiritus ſanctus profatus erat, interpretatio conficiebatur. Horum libros lege duos atque viginti: nihilque cum apocryphis habeto commune. Hos ſolos ſtudioſe meditare, quos & in Eccleſia ſecure tutóque recitamus. Multo prudentiores te erant

diuina 70. interpretũ interpretatio.

apoſtoli, veteréſque illi epiſcopi, eccleſiæ antiſtites qui hos tradiderunt. Tu ergo filius eccleſiæ cum ſis, ne leges inſtitutáque patrum euertas corrumpáſve. Ac veteris quidem inſtrumenti ſicut diximus, vigintiduos libros meditare, quos ſi diſcendi ſtudio teneris, me nominatim enumerante da operam vt memineris. Legis enim primi Moſis quinque libri ſunt, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. deinde Ieſus filius Naue, Iudicum vna cum Ruth, liber ſeptimus numero: reliquorum autem hiſtoricorum librorum primus & ſecundus Regnorum, vnus liber eſt Hebræis: vnus item tertius & quartus: ſimilitérque apud eos Paralipomenon primus & ſecundus, vnus eſt liber. Eſdræ etiam primus & ſecundus, vnus eſt liber. Eſdræ etiam primus & ſecundus, vnus reputatur. Eſther duodecimus liber eſt. & hi quidem hiſtorici ſunt. Scripti autem verſibus ſunt quinque, Iob, liber Pſalmorum, Prouerbia, Eccleſiaſtes, & Canticum canticorum, qui liber eſt ſeptimus ac decimus. accedunt ad hos, quinque prophetici, duodecim prophetarum liber vnus, Eſaiæ vnus, & Ieremiæ cum Baruch, lamentationibus & epiſtola: deinceps Ezechiel: tum Daniel, qui viceſimus ſecundus eſt veteris teſtamenti. Noui autem teſtamenti ſunt, quatuor euangelia: nam cetera falſo inſcripta ſunt & noxia. ſcripſerunt & Manichæi ſecundum Thomam Euangelium: quod euangelicæ appellationis fragrantia coloratum, ſimpliciorum animos corrumpit. Accipe autem & duodecim apoſtolorum acta: & inſuper catholicas epiſtolas ſeptem, Iacobi, Petri, Iohannis & Iudæ: deinde quod obſignat omnia poſtremúmque eſt diſcipulórum opus, Pauli quatuordecim epiſtolas. Reliqua omnia extranea ſecundóque loco habeantur: & quæ in eccleſiis non leguntur, ea omnia neque per te legas quemadmodum audiſti. Ac de his quidem hactenus. Fuge etiam diabolicam omnem actionem, neque draconi & apoſtatæ credas, qui ex bona natura conſulto ſpon-

ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπίσκοποι, οἱ τῆς ἐκκλησίας προστάται, οἱ ταύτας παραδόντες· σὺ οὖν τέκνον τῆς ἐκκλησίας ὤν, μὴ παραχάραττε τοὺς θεσμούς· καὶ τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης, ὡς εἴρηται, τὰς εἴκοσι δύο μελέτα βίβλους, ἃς εἰ φιλομαθὴς τυγχάνεις, ἐμοῦ λέγοντος ὀνομαστὶ μεμνῆσθαι σπούδασον· τοῦ νόμου μὲν γάρ εἰσιν αἱ Μωσέως πρῶται πέντε βίβλοι, γένεσις, ἔξοδος, λευιτικὸν, ἀριθμοὶ, δευτερονόμιον· ἑξῆς δὲ, Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ, καὶ τὸ τῶν κριτῶν μετὰ τῆς Ῥοὺθ, βιβλίον ἕβδομον ἀριθμούμενον. τῶν δὲ λοιπῶν ἱστορικῶν βιβλίων, πρώτη καὶ δευτέρα τῶν βασιλειῶν, μία παρ' Ἑβραίοις ἐστὶ βίβλος· μία δὲ καὶ ἡ τρίτη καὶ ἡ τετάρτη· ὁμοίως δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ τῶν παραλειπομένων ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα, μία τυγχάνει βίβλος, καὶ τοῦ Ἔσδρα ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα, μία λελόγισται· δωδεκάτη βίβλος ἡ Ἐσθήρ. καὶ τὰ μὲν ἱστορικὰ ταῦτα· τὰ δὲ στιχηρὰ τυγχάνει πέντε, Ἰὼβ, καὶ βίβλος ψαλμῶν, καὶ παροιμίαι, καὶ ἐκκλησιαστὴς, καὶ ᾆσμα ᾀσμάτων, ἑπτακαιδέκατον βιβλίον· ἐπὶ δὲ τούτοις τὰ προφητικὰ πέντε· τῶν δώδεκα προφητῶν μία βίβλος, καὶ Ἡσαΐου μία, καὶ Ἱερεμίου μετὰ Βαροὺχ καὶ θρήνων καὶ ἐπιστολῆς· εἶτα Ἰεζεκιὴλ· καὶ ἡ τοῦ Δανιὴλ εἰκοστηδευτέρα βίβλος τῆς παλαιᾶς διαθήκης. τῆς δὲ καινῆς διαθήκης, τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια· τὰ δὲ λοιπὰ ψευδεπίγραφα καὶ βλαβερὰ τυγχάνουσιν. ἔγραψαν καὶ Μανιχαῖοι κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον ὅπερ ὥσπερ εὐωδίᾳ τῆς εὐαγγελικῆς προσωνυμίας, διαφθείρει τὰς ψυχὰς τῶν ἁπλουστέρων. δέχου δὲ καὶ τὰς πράξεις τῶν δώδεκα ἀποστόλων· πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰς ἑπτὰ Ἰακώβου, καὶ Πέτρου, Ἰωάννου, καὶ Ἰούδα καθολικὰς ἐπιστολάς· ἐπισφράγισμα δὲ τῶν πάντων καὶ μαθητῶν τὸ τελευταῖον, τὰς Παύλου δεκατέσσαρας ἐπιστολάς· τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἔξω κείσθω ἐν δευτέρῳ. καὶ ὅσα μὲν ἐν ἐκκλησίαις μὴ ἀναγινώσκεται, ταῦτα μηδὲ κατὰ σαυτὸν ἀναγίνωσκε καθὼς ἤκουσας. καὶ περὶ μὲν τούτων, ταῦτα. φεῦγε δὲ πᾶσαν διαβολικὴν ἐνέργειαν, καὶ μὴ πείθου τῷ δράκοντι τῷ ἀποστάτῃ, ὃς ἐξ ἀγαθῆς ὑποστάσεως, αὐτοπροαίρετον ἔσχε τὴν

μεταβολήν. ὃς ἀναπεῖσαι μὲν δύναται τοὺς θέλοντας· ἀναγκάσαι δὲ οὐδένα· καὶ μήτε ἀστρολογίαις, μήτε ὀρνεοσκοπίαις, μήτε κληδόσι πρόσεχε, μηδὲ ταῖς μυθώδεσι τῶν ἑλλήνων μαντείαις, φαρμακίαν καὶ ἐπαοιδίαν, καὶ τὰ νεκυομαντειῶν παρανομώτατα πράγματα, μηδὲ μέχρις ἀκοῆς παραδέχου. ἀπόστηθι παντὸς ἀκολασίας εἴδους, μήτε γαστριμαργῶν, μήτε φιληδονῶν, ὑπεράνω τε φιλαργυρείας ἁπάσης καὶ τοῦ τοκίζειν βουλόμενος. μήτε δὲ θεωριῶν ἐθνικοῖς ἀθροίσμασι παράβαλλε, μηδὲ ἐπιδέσμασιν ἐν νόσοις χρήσῃ ποτέ· ἀποστρέφου δὲ πᾶσαν καὶ τὴν τοῦ καπηλεύειν τὴν χυδαιότητα· πάσης σαββάτων παρατηρήσεως ἀπόστηθι· καὶ τὸ κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν τι εἶναι τῶν ἀδιαφόρων βρωμάτων· ἐξαιρέτως δὲ μίσει πάντα τὰ συνέδρια τῶν παρανόμων αἱρετικῶν. καὶ παντοίως τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν ἀσφαλίζου, νηστείαις προσέχων, ἐλεημοσύναις, καὶ θείων λογίων ἀναγνώσμασιν, ἵνα μετὰ σωφροσύνης καὶ δογμάτων εὐσεβῶν τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιώσας χρόνον τῆς μιᾶς τοῦ λουτροῦ σωτηρίας ἀπολαύσῃς, στρατολογηθεὶς τε οὕτως ἐν οὐρανίαις στρατιαῖς, τῷ πατρὶ καὶ θεῷ· καὶ τῶν οὐρανίων καταξιωθεὶς στεφάνων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

téque ſua mutatus eſt : qui ſollicitare quidem poteſt volentes, cogere neminem valet. Neque aſtrologorum prædictionibus, neque auguriis, neque ominibus attendas, neque fabuloſis gentilium vaticiniis. Veneficiúm, incantationem, euocationéſque Manum nefandiſſimas quas ΝΕΚΥΟΜΑΝΤΕΙΑΣ appellant, ne auditu quidem admittas. Ab intemperantiæ omni genere abſtineto; neque gulæ parens, neque voluptates ſectans, omni auaritia ſuperior, & à fœnore alienus. Neque vero ſpectaculorum ethnicos cœtus adeas, neque ad amoliendos morbos vnquam incantamentis vtaris. Auerſare quoque omnem illam cauponum vilitatem. Reiice ſabbatorum omnem obſeruationem: & ne quid ciborum indifferentium dixeris profanum immundúmve. Præcipue autem oderis omnia perfidorum hæreticorum conuenticula: & modis omnibus animum tuum obfirma, ieiuniis incumbens, eleemoſynis, & diuinorum oraculorum lectionibus, vt in temperantia dogmatibúſque piis reliquum vitæ tempus dum in corpore peregeris, vna lauacri ſalute fruaris, & inter cœleſtes exercitus conſcriptus à patre ac deo, & cæleſtibus coronis donatus, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Aſtrologia & diuinatio vitanda.

Ieiuniis & eleemoſynis anima munitur.

CATECHESIS QVINTA ILLVMINAtorum Hieroſolymis ex tempore dicta, De Fide. Et lectio, ex epiſtola ad Hebræos: Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, &c.

QVANTAM vobis dignitatem contulerit Dominus, ab ordine catechumenorum ad fideles tranſlatis, Paulus Apoſtolus aſſiſtens, dicit: *Fidelis*
1.Cor.1.9. *Deus, per quem vocati eſtis in participationem filij eius.* Deo, fidelis nomine, vocato, & tu hanc eandem accipis appellationem, magnamq; accipis dignitatem. Quemadmodum enim Deus bonus & iuſtus vocatur, & omnipotens, & opifex vniuerſorum: ſic & fidelis. Cogita ergo in quantam proueheris dignitatem, cùm diuinæ eris futurus particeps appellationis. Hic igitur deinceps quærite, vt fidelis inter vos aliquis ſecundùm conſcientiam reperiatur. Virum enim fidelem inuenire, hoc opus, hic labor eſt. Non vt demonſtres mihi conſcientiam: neque enim ab humano die iudicandus es: ſed vt Deo ſynceritatem fidei oſtendas, qui ſcrutatur corda & renes, & cognoſcit hominum cogitationes. Magnum quiddam eſt, vir fidelis, omníque diuite ditior. Fidelis enim viri eſt, vniuerſus mundus diuitiarum, qui poſſit contemnere ipſas, & conculcare. Nam qui ad apparentiam diuites ſunt, multáque poſſident, in anima pauperes ſunt Quantò plura enim congregant, tantò magis eorum, quæ deſunt, concupiſcentia tabeſcunt Fidelis autem vir, quod eſt maximè paradoxon, in paupertate diues eſt. Sciens enim, quòd tantum habere neceſſe eſt, quibus tegamur, & veſcamur, & his contentus, ſpernit diuitias. Neque verò apud nos tantùm, qui ſic appellamur, magnum quid fides eſt: verùm etiam omnia quæcunque in

Fidelis, cognomen eſt Dei.

Diuites ſunt pauperes in anima.

κόσμῳ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Ε'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα, περὶ πίστεως. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους, ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΗΛΙΚΟΝ ὑμῖν ἀξίωμα δίδωσιν ὁ κύριος ἀπὸ κατηχουμένων τάγματος εἰς τὸ τῶν πιστῶν μεταθεμένοις, Παῦλος ὁ ἀπόστολος παριστάς, φησι. πιστὸς ὁ θεὸς δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ· θεοῦ γὰρ πιστοῦ καλουμένου, καὶ σὺ ταύτην τὴν προσηγορίαν λαμβάνεις, μέγα λαμβάνων ἀξίωμα. ὥσπερ γὰρ καλεῖται θεὸς ἀγαθός, καὶ δίκαιος, καὶ παντοκράτωρ, καὶ δημιουργὸς τῶν ὅλων, οὕτω καὶ πιστός. λόγισαι τοίνυν εἰς ὁποῖον ἀξίωμα ἀναβαίνεις, θεοῦ μέλλων προσηγορίας γίνεσθαι κοινωνός. ὧδε οὖν ζητεῖτε λοιπόν, ἵνα τὶς ὑμῶν πιστὸς ἐκ συνειδήσεως εὑρεθῇ· ἄνδρα γὰρ πιστὸν ἔργον ἐστὶν εὑρεῖν. οὐχ ἵνα ἐμοὶ δείξῃς σου τὴν συνείδησιν· οὐ γὰρ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας ἀνακρίνεσθαι μέλλεις· ἀλλ' ἵνα τῷ θεῷ δείξῃς τῆς πίστεως τὸ ἄδολον, τῷ ἐτάζοντι νεφροὺς καὶ καρδίας, καὶ γινώσκοντι τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. μέγα τι πρᾶγμα ἐστὶ πιστὸς ἀνήρ, παντὸς πλουσίου τυγχάνων πλουσιώτερος· τοῦ πιστοῦ γὰρ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, τὸ ὑπερφρονεῖν αὐτὰ καὶ καταπατεῖν· οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸ φαινόμενον πλουτοῦντες, καὶ πολλὰ κεκτημένοι, πένητές εἰσι τὴν ψυχήν· ὅσῳ γὰρ πολλὰ συνάγουσι, τοσούτῳ τῇ τῶν λειπόντων ἐπιθυμίᾳ τήκονται· ὁ δὲ πιστὸς ἀνήρ, τὸ παραδοξότατον, ἐν πενίᾳ πλουτεῖ· εἰδὼς γὰρ ὅτι δεῖ μόνον ἔχειν σκεπάσματα, καὶ τροφάς, καὶ τούτοις ἀρκούμενος πεπάτηκε τὸν πλοῦτον. καὶ οὐ παρ' ἡμῖν γε μόνοις τοῖς τὴν τοῦ χριστοῦ προσηγορίαν ἔχουσιν, μέγα τὸ τῆς πίστεώς ἐστιν ἀξίωμα· ἀλλὰ γὰρ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ

κόσμῳ τελούμενα· καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων τῆς ἐκκλησίας τῇ πίστει τελεῖται. πίστει τοὺς ἀπεξενωμένους γαμικοὶ νόμοι συνάπτουσιν εἰς ταυτόν. καὶ ἄνθρωπος ἀλλότριος σωμάτων καὶ χρημάτων διὰ τὴν ἐν γαμικοῖς συμβολαίοις πίστιν γίνεται κοινωνός. πίστει καὶ γεωργία συνίσταται· ὁ γὰρ μὴ πιστεύων λήψεσθαι καρποφορίαν, οὐχ ὑπομένει τοὺς καμάτους. πίστει θαλαττοπλόοντες ἄνθρωποι, μικροτάτῳ ξύλῳ πιστεύσαντες, τὴν ἄστατον τῶν κυμάτων φορὰν τοῦ στερροτάτου στοιχείου τῆς γῆς ἀντικαταλλάττονται, ἀδήλοις ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες ἐλπίσι. καὶ πάσης ἀγκύρας ἀσφαλεστέραν ἐπαγόμενοι τὴν πίστιν. κατὰ πίστιν τοίνυν συνέστηκε τὰ πλεῖστα τῶν ἀνθρώπων πράγματα, καὶ οὐ παρ' ἡμῖν μόνοις τοῦτο πεπίστευται, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν, καθὼς εἴρηται. κἂν γὰρ μὴ δέχωνται τὰς γραφὰς, οἰκεῖα δέ τινα προσφέρουσι διδάγματα, πίστει κἀκεῖνα παραδέχονται. ἐπὶ τὴν πίστιν ὑμᾶς τὴν ἀληθῆ καλεῖ, καὶ ἡ σήμερον ἀνάγνωσις γενομένη, τὴν ὁδὸν ὑμᾶς παραστήσασα πῶς δεῖ τῷ θεῷ καὶ ὑμᾶς εὐαρεστῆσαι. πότε γὰρ προσαθήσεται ἄνθρωπος δουλεῦσαι τῷ θεῷ, μὴ πιστεύων ὅτι γίνεται μισθαποδότης; πότε παρθενεύσει κόρη, ἢ καὶ σωφρονήσει νέος, μὴ πιστεύων ὅτι τῆς ἁγνείας ἀμάραντός ἐστι στέφανος; ὀφθαλμὸς πάσης συνειδήσεώς ἐστι φωτιστικὸς ἡ πίστις, καὶ συνέσεως ἐμποιητικός· λέγει γὰρ ὁ προφήτης, καὶ ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. ἐμφράττει στόματα λεόντων ἡ πίστις κατὰ τὸν Δανιήλ. φησὶν ἡ γραφὴ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἀνηνέχθη Δανιὴλ ἐκ τοῦ λάκκου, καὶ πᾶσα διαφθορὰ οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐπίστευσεν ἐν τῷ θεῷ αὐτοῦ. ἔστι τι τοῦ διαβόλου δεινότερον; ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτον οὐδὲν ἕτερον ὅπλον ἔχομεν, ἢ τὴν πίστιν, ἀσώματον θυρεὸν κατ' ἐχθροῦ μὴ φαινομένου. ἀποστέλλει μὲν γὰρ βέλη ποικίλα, καὶ κατατοξεύει ἐν σκοτομήνῃ τοὺς μὴ νήφοντας. ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ φαίνεται ὁ ἐχθρὸς, περίβλημα κραταιὸν ἔχομεν τὴν πίστιν, κατὰ τὸν ἀπόστολον λέγοντα, ἐν πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. πεπυρωμένον πολλάκις βέλος ἐπιθυμίας αἰσχρᾶς ἡδονῆς ἐκ διαβόλου πέμπεται, ἀλλ' ἡ πίστις.

mundo geruntur, & quæ ab his, qui ſunt extra eccleſiam peraguntur, in fide conſiſtunt. Fide ſunt leges nuptiales, quæ diuerſos in idem copulant, & homo alienus, per eam, quæ eſt in contractibus ſponſalitiis, fidem, corporum & pecuniarum particeps efficitur. Fide etiam conſiſtit agricultura: niſi enim crederet vſumfructum ſeſe percepturum, non ſuſtineret eos labores. Fideles & hi, qui nauigant in mari: exiguo enim ligno credentes, inſtabilem fluctuum agitationem, ſæuiſſimi elementi, pro terra commutant, & incertæ ſpei ſeſe exponunt, & omni anchora tutiorem circumferunt fidem. Per fidem itaque plæraque omnia conſiſtunt humana negotia, idque non tantùm apud nos ſic creditur, verùm etiam apud eos, vt dictum eſt, qui ſunt extrà. Quamuis enim non recipiant ſcripturas: ſed ſuas quaſdam proferant ordinationes, fide etiam illa recipiuntur. Ad fidem veram nos vocat, & hodierna lectio, viamque nobis præparat, quomodò oporteat & nos placere Deo. Quando enim acceſſerit homo ad ſeruiendum Deo, non credens illum futurum remuneratorem? Quomodò continebit puella, & iuuenis ſibi temperabit, ſi non crediderit, immarceſcibilem eſſe caſtitatis coronam? Oculus omnem illuminans conſcientiam eſt fides, & intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta: *Niſi credideritis, non intelligetis.* Obſtruit fides ora leonum, ſicut de Daniele ſcriptura dicit: *Quòd extractus eſt Daniel ex fouea, & nulla læſio apparuit in illo, eò quòd crederet Deo ſuo.* Eſt ne quicquam Diabolo horribilius? ſed aduerſus hunc arma alia habemus nulla, niſi fidem. Scutum incorporeum, aduerſus hoſtem inuiſibilem. Emittit enim varia tela, & configit in tenebris non vigilantes. Sed cum non apparet hoſtis, pallium habemus firmum, fidem, quemadmodum Apoſtolus dicit: *In omnibus aſſumentes ſcutum fidei, in quo omnia tela inimici ignea extinguatis.* Ignitum ſæpè telum, turpis voluptatis concupiſcentia, à diabolo emittitur, ſed fides ſubiiciens

Fide omnia in mundo conſiſtunt.

Caſtitatis incorrupta corona.

Fides intellectum illuminat.

Iſa. 7. 9.

Dan. 6. 23.

Fides ſcutū.

Epheſ. 6. 16

menti iudicium, & refrigerans mentem, extinguit telum. Longus adeo eſt de fide ſermo, vt dies illi proferendo non ſuffecerit. Sufficiet autem nobis nunc ex antiquæ legis figuris ſolus Abraham, quandoquidem illius facti ſumus filij per fidem. Ille non ex operibus tantùm iuſtificatus eſt, verùm etiam ex fide multa perfecta officia fecit. Sed neque priùs amicus Dei vocatus eſt, quàm credidiſſet, & omne opus ſecundum fidem perfeciſſet. Reliquit parentes per fidem, deſeruit patriam, & regionem, & domum per fidem. Quemadmodum igitur ille iuſtificatus eſt, & tu iuſtificeris. Emortuo quoque fuerat corpore ad filiorum procreationem, ſenex enim erat, & ſenem quoque habebat vxorem Saram, nec vlla ſpes procreationis liberorum illi reliqua fuerat: & tum Deus prolem illi futuram promiſit: non deficiens tamen in fide Abraham: & cùm emortuum iam corpus ſuum intelligeret, non corporis imbecillitati, ſed promittentis poteſtati animum adiiciens, fidelémque credens eum, qui promiſerat, emortuum illius corpus filium procreauit, præter omnium opinionem. Et deinceps cùm iuſſus eſſet offerre filium, quamuis iam audiſſet, In Iſaac vocabitur tibi ſemen: offerebat filium ſuum vnigenitum Deo, credens, quòd à mortuis poterit excitare Deus. Colligans filium ſuum, & lignis imponens, voluntate quidem immolauit: diuina autem bonitate filium viuum recepit, agno ipſi loco filij oblato. Cùm adeò fidelis eſſet: obſignatus eſt in iuſtitiam, & circunciſionem recepit, ſignaculum illius fidei in præputio, accipiens promiſſionem, quòd erit pater multarum gentium: quomodò igitur eſt pater multarum gentium Abraham, videamus. Iudæorum quidem eſſe illum ſecundùm carnis ſucceſſionem patrem certum eſt: ſed ſi carnem tantùm ſpectemus, falſum ſit neceſſe eſt diuinum oraculum. Neque enim noſtrum omnium eſt pater, ſecundùm carnem, ſed figura illius fidei, omnes vos Abrahæ filios facit. Quemadmodum incredibile eſt

Fides obſignat iuſtitiam.

Fides, Abrahamos facit filios.

ἀπογράψασα τὴν κρίσιν, καταπήξασα τὸν νοῦν, σβεννύει τὸ βέλος. καὶ
πολὺς ὁ περὶ τῆς πίστεως λόγος, καὶ οὐκ ἀρκετὸς ἡμῖν ὁ πᾶς τῆς ἡμέρας
διηγουμένοις χρόνος. αὐτάρκης δὲ τέως ἡμῖν ἔστω τῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς
τύπων μόνος Ἀβραάμ, ἐπειδὴ κἀκείνου γεγόναμεν υἱοὶ διὰ τῆς πίστεως.
ἐκεῖνος, οὐκ ἐξ ἔργων μόνον ἐδικαιώθη, ἀλλ' ἐκ πίστεως· πολλὰ μὲν γὰρ
κατώρθωσεν· ἀλλ' οὐδέποτε φίλος θεοῦ ἐκλήθη, ἀλλ' ὅτε ἐπίστευσε.
καὶ πᾶν δὲ ἔργον αὐτοῦ κατὰ πίστιν τετέλεσται. κατέλιπε γονέας διὰ
πίστιν. κατέλιπεν πατρίδα, καὶ χώραν καὶ οἰκίαν διὰ τὴν πίστιν. ὥσπερ
οὖν ἐκεῖνος ἐδικαιώθη, καὶ σὺ δικαιώθητι. νεκρὸς ἦν λοιπὸν τῷ σώ-
ματι πρὸς τεκνογονίαν· πρεσβύτης γὰρ ἦν, καὶ πρεσβῦτιδα λοιπὸν
εἶχε τὴν γαμετὴν Σάῤῥαν, καὶ τεκνογονίας ἐλπὶς οὐδεμία κατε-
λείπετο· ὁ θεὸς τῷ πρεσβύτῃ τεκνογονίαν ἐπαγγέλλεται· καὶ μὴ
ἀσθενήσας τῇ πίστει ὁ Ἀβραάμ, καὶ κατανοήσας τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη
νενεκρωμένον, οὐ τῇ τοῦ σώματος ἀσθενείᾳ, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ
ἐπαγγέλλοντος προσέχων, πιστὸν ἡγησάμενος τὸν ἐπαγγειλάμενον.
ὥσπερ ἐκ νενεκρωμένων σωμάτων παραδόξως τὸ τέκνον ἐκτή-
σατο. καὶ μετὰ τὸ κτήσασθαι κελευσθεὶς προσενέγκαι τὸν υἱὸν, καί-
τοιγε ἀκούσας τὸ, ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα, προσέφερε
τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ τῷ θεῷ. πιστεύσας, ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγεῖραι
δύναται ὁ θεός. καὶ συμποδίσας τὸν υἱὸν καὶ τοῖς ξύλοις ἐπιθεὶς,
τῇ προαιρέσει μὲν, προσήνεγκεν, ἀγαθωσύνῃ δὲ θεοῦ τὸν υἱὸν
ἔλαβε ζῶντα, ἀμνὸν αὐτοῦ παραδόντος ὑπὲρ τοῦ τέκνου. ἐπὶ
τούτοις πιστὸς ὢν ἐσφραγίσθη εἰς δικαιοσύνην, καὶ περιτομὴν
ἔλαβε σφραγῖδα τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ. λαβὼν ἐπαγ-
γελίαν, ὅτι πατὴρ ἔσται πολλῶν ἐθνῶν. πῶς τοίνυν ἐστὶ πατὴρ πολ-
λῶν ἐθνῶν ὁ Ἀβραάμ, ἴδωμεν· Ἰουδαίων μὲν γὰρ ἐστιν ὁμολο-
γουμένως, διὰ τὴν κατὰ σάρκα διαδοχήν. εἰ δὲ τῇ κατὰ σάρκα
προσέχωμεν, ψευδὲς εἰπεῖν ἀναγκασθησόμεθα τὸ λόγιον. οὐκέτι γὰρ
κατὰ σάρκα ἡμῶν πάντων ἐστὶ πατήρ, ἀλλ' ὁ τύπος τῆς ἐκείνου πίστεως,
πάντας ἡμᾶς υἱοὺς ποιεῖ τοῦ Ἀβραάμ. πῶς καὶ τίνα τὸν τρόπον ἄπιστον.

παρὰ ἀνθρώποις τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναί τινα. ὥσπερ ὁμοίως ἄπι-
στον καὶ τὸ ἐκ νενεκρωμένων πρεσβυτῶν τεκνογονίαν γενέσθαι. ἀλλὰ
χριστοῦ καταγγελλομένου, ἐν ξύλῳ μὲν ἐσταυρωμένου, ἀποθανόντος δὲ
καὶ ἀναστάντος ἡμεῖς πιστεύομεν· τῇ τοίνυν ὁμοιότητι τῆς πίστεως εἰς υἱοθε-
σίαν ἐρχόμεθα τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τότε μετὰ τὴν πίστιν, ὁμοίως ἐκείνῳ τὴν
πνευματικὴν λαμβάνομεν σφραγῖδα, ἁγίῳ πνεύματι διὰ τοῦ λου-
τροῦ περιτεμνόμενοι, οὐ σώματος τὴν ἀκροβυστίαν, ἀλλὰ τὴν καρδίαν κατὰ
τὸν Ἱερεμίαν τὸν λέγοντα, καὶ περιτέμνεσθε τῷ θεῷ τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρ-
δίας ὑμῶν. καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ χριστοῦ συνταφέν-
τες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, καὶ τὰ ἑξῆς. ταύτην ἐὰν τηρήσωμεν τὴν
πίστιν, ἀκατάγνωστοι αὐτῷ ἐσόμεθα, καὶ παντοίοις ἀρετῶν εἴδεσι κοσμη-
θησόμεθα· τοσοῦτον γὰρ ἰσχύει ἡ πίστις, ὡς καὶ ἀνθρώπους ἐπὶ θαλάσσης
κουφίζειν περιπατοῦντας. ἄνθρωπος ὅμοιος ἡμῖν ἦν ὁ Πέτρος ἐξ
αἵματος καὶ σαρκὸς συγκείμενος, καὶ ἐκ τῶν ὁμοίων τροφῶν διαγινόμενος·
ἀλλ' εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθὲ, πιστεύσας περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, πά-
σης κρηπῖδος ἀσφαλεστέραν ἐπὶ τοῖς ὕδασιν ἔχων τὴν πίστιν, καὶ τὸ βαρὺ
σῶμα τῇ κουφότητι τῆς πίστεως μετεωριζόμενον. ἀλλὰ μέχρι μὲν
οὗ ἐπίστευσεν, ὑπὲρ τὸ ὕδωρ εἶχεν ἀσφαλῆ τὴν βάσιν· ὅτε δὲ ἐδίστασε,
τότε ἤρξατο καταποντίζεσθαι· ἀγωνιώσης γὰρ κατὰ μέρος τῆς πίστεως,
συγκατεσπᾶτο καὶ τὸ σῶμα· καὶ συνιδὼν αὐτοῦ τὸ πάθος, ἔλεγεν ὁ τῶν
ψυχῶν τὰ πάθη διορθούμενος, ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας. καὶ πάλιν
νευρωθεὶς ὑπὸ τοῦ κρατήσαντος αὐτοῦ τὴν δεξιὰν, ἀφ' οὗ πάλιν ἐπίστευσε,
χειραγωγούμενος ὑπὸ τοῦ δεσπότου, τὸν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀπέλα-
βε περίπατον. τοῦτο γὰρ ἀρτίως ἐμνημόνευσε τὸ εὐαγγέλιον, εἰπὸν, ὅτι
ἀναβάντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ πλοῖον· οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι διακολυμβήσας
ὁ Πέτρος ἀναβέβηκεν, ἀλλὰ δίδωσι νοεῖν, ὅτι ὅσον ἦλθε πρὸς τὸν Ἰη-
σοῦν διάστημα, τοσοῦτον ἐπιστρέψας πάλιν ἀνέβη ἐπὶ τὸ πλοῖον. τοσοῦτον
δὲ ἔχει δυνάμεως ἡ πίστις, ὥστε οὐ μόνος ὁ πιστεύων σώζεται, ἀλλὰ
γὰρ καὶ οἱ ἄλλοι, ἄλλων πιστευσάντων ἐσώθησαν. οὐκ ἦν πιστὸς ὁ
παραλυτικὸς ὁ ἐν Καπερναοὺμ, ἀλλ' οἱ βαστάζοντες, καὶ χαλά-

apud homines à mortuis reſurgere aliquem, ſic etiam credibile non eſt, ex ſenibus mortificatis, filios procreari: ſed Chriſto annunciato, quòd in ligno crucifixus eſſet & mortuus, & quòd reſurrexiſſet, nos credimus. Similitudine igitur fidei, deuenimus in adoptionem Abraham: & tunc per fidem, ſimiliter vt ille, accipimus ſpiritale ſignaculum, Spiritu ſancto per lauacrum baptiſmi, circuncisi, non corporis præputium, ſed cordis, ſecundùm Ieremiam dicentem: *Et circuncidatis præputium cordis veſtri Deo.* Sicut & Apoſtolus: *In circunciſione*, inquit, *Chriſti conſepulti ipſi in baptiſmate*: Et quæ ſequuntur. Hanc fidem ſi cuſtodierimus, irreprehenſibiles erimus, omníque genere virtutum ornabimur: adeò enim potens eſt fides, vt eos etiam, qui ſuper mari ambulabant, leues efficere potuerit. Homo erat ſimiliter Petrus, ex ſanguine & carne compoſitus, & ex ſimilibus cibis nutritus, ſed dicente Ieſu, *veni*, credens ambulauit ſuper aquis, omni fundamento firmiorem ſuper aquis habens fidem, & grauitatem corporis, leuitate fidei attollebat. Sed quandiu quidem credebat, ſuper aqua tutum habuit greſſum: cùm autem dubitauit, tum ſubmergi cœpit. Vacillante enim aliqua ex parte fide, ſubſidebat ſimul & corpus: & conſcius huius affectionis eius, ille qui affectus animæ corrigit Ieſus, dixit: *Modicæ fidei, vt quid dubitaſti?* Et rurſus confortatus, ab eo qui manum eius apprehendebat, ex quo rurſus credidit manu ductus à Domino, illum eundem ſuper aquis greſſum recepit. Huius enim nuper meminit Euangelium, dicens: *Quòd aſcendentibus ipſis in nauim.* Non enim dixit, quòd poſteaquàm tranſmiſiſſet, Petrus aſcendit nauim: ſed per hoc innuit, quòd quantum ſpatium confecit ad Ieſum eundo, tantundem reuertens, aſcendit rurſus in nauim. Tantam autem habet virtutem fides, vt non ſolùm ille qui credit ſaluetur, verùm etiam aliis credentibus, alij ſeruentur. Non erat fidelis paralyticus ille in Capernaum: ſed qui ferebāt illum, & per tectum

Coloſ.2.11

Fides, ex grauis leues facit.

Mat.14.31.

Ibid.

Fides quæ pro alio creditur, vtilis eſt illi ad ſalutem.

funibus demittebant, illi credebant. Compatitur enim corpori ægroti & anima. Et ne putes me illum accuſare, Euangelium ipſum dixit: *Videns autem Ieſus*
Mat. 9.2. *fidem*, non illius, ſed *fidem illorum*, dixit paralytico, ſurge. Illi qui ferebant, credebant, & paralyticus potitus eſt ſanitate. Et vis certiùs videre, quòd aliis credentibus alij ſeruentur: Mortuus eſt Lazarus, præteriit vna, altera, & tertia dies, diſſoluti ſunt nerui il-
Credente alio, alius ſeruatur. lius: & putredo corpus illius occupauit. Quomodò potuit credere mortuus quatriduanus: & pro ſeipſo orare redemptorem? Sed quod defuit mortuo, hoc per germanas ſorores completum eſt. Veniente enim Domino, procidit ſoror, & dicenti, vbi poſuiſtis eum, reſpondit illa: *Domine iam fœtet, quatriduanus enim eſt.*
Ioan. 11. Dicit Dominus: *Si credideris, videbis gloriam Dei.* Quaſi diceret: Quod tu debes huic mortuo reliquum fidei replere. Et tantum potuit illa ſororum fides, vt mortuus à porta inferni reuocaretur. Si alij pro aliis credendo, potuerunt à mortuis ſuſcitari, tu verò pro teipſo ſyncerè credens, nunquid non multò magis tibi commodabis? Quinetiam ſiue infidelis ſis, ſiue fidelis, benignus eſt Dominus, clementer ſe offeret tibi pœnitenti. Tantum dic ipſe quoque, *Credo domine, ad-*
Marc. 9.24 *iuua incredulitatem meam.* Si autem fidelis eſſe videris, nondum tamen perfectionem fidei habes, opus eſt vt & tu cum Apoſtolis dicas: Domine adauge nobis fidem. Nam apud teipſum aliquid habes: ab illo verò permultum accipis. Nomen fidei vnum quidem eſt appellatione, dupliciter autem diuiditur. Eſt enim
Fides dogmatica. vnum genus fidei, quod habet dogmaticam de aliquo animæ aſcenſionem: & commodat animæ, ſicut inquit Dominus: *Qui verba mea audit, & credit ei, qui me miſit, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet.* Et; *Qui credit, non iudicatur: ſed tranſlatus eſt à morte ad vitam.* O magnam Dei clementiam! Iuſti quidem vix per multos annos probati ſunt: quod autem illi per longæ ætatis inueſtigationem corrigentes

σάμπτς

σαντες διὰ τῶν κεράμων ἐπίστευον· συνεισῆλθε γὰρ τῷ σώματι τοῦ νοσοῦντος καὶ ἡ ψυχή. καὶ μή με νομίσῃς ἐκείνου κατηγορεῖν. αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον εἴρηκεν. ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς οὐ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ, ἔγειρε. οἱ βαστάζοντες ἐπίστευσαν, καὶ ὁ παραλυτικὸς ἀπήλαυσε τῆς ἰάσεως. καὶ θέλεις ἰδεῖν ἀσφαλέστερον, ὅτι πίστει ἄλλων, ἄλλοι διασώζονται. ἐτελεύτησεν ὁ Λάζαρος. παρεληλύθει μία, καὶ δευτέρα, καὶ τρίτη ἡμέρα, διελύθη τὰ νεῦρα αὐτοῦ, καὶ σηπεδὼν λοιπὸν ἐπενέμετο τὸ σῶμα. πῶς ἠδύνατο πιστεῦσαι νεκρὸς τεταρταῖος, καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ παρακαλέσαι τὸν λυτρωτήν. ἀλλ' ὃ παρέλιπε τῷ τετελευτηκότι, τοῦτο διὰ τῶν γνησίων ἀδελφῶν ἐπληροῦτο. ἐλθόντι τῷ κυρίῳ προσέπεσεν ἡ ἀδελφή, καὶ λέγοντι, ποῦ τεθείκατε αὐτόν; ἀποκριναμένης ἐκείνης, κύριε, ἤδη ὄζει, τεταρταῖος γάρ ἐστι, φησὶν ὁ κύριος, ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. μονονουχὶ λέγων. ὅτι σὺ τοῦ νεκροῦ τὸ λεῖπον τῆς πίστεως ἀναπλήρωσον. καὶ τοσοῦτον ἴσχυσε τῶν ἀδελφῶν ἡ πίστις, ὥστε τὸν νεκρὸν ἐξ ᾅδου πυλῶν ἀνακαλέσασθαι. εἶτα ἕτεροι ὑπὲρ ἑτέρων πιστεύσαντες ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι ἴσχυσαν· σὺ δὲ ἐὰν ὑπὲρ σεαυτοῦ πιστεύσῃς εἰλικρινῶς, ἆρ' οὐχὶ μᾶλλον ὠφεληθήσῃ· ἀλλὰ κἂν ἄπιστος ᾖς, ἢ ὀλιγόπιστος, φιλάνθρωπός ἐστιν ὁ κύριος, συμπεριφέρεταί σοι μετανοοῦντι. μόνον εἰπὲ καὶ αὐτὸς εὐγνωμόνως· πιστεύω κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. εἰ δὲ πιστὸς εἶναι νομίζεις, ἀλλ' οὔπω τέλειον τῆς πίστεως ἔχεις, χρεία καὶ σοὶ κατὰ τοὺς ἀποστόλους εἰπεῖν, κύριε πρόσθες ἡμῖν πίστιν. τὸ μὲν γάρ τι παρὰ σεαυτοῦ ἔχεις, τὸ δὲ πολὺ παρ' ἐκείνου λαμβάνεις. τὸ γὰρ τῆς πίστεως ὄνομα, ἓν μέν ἐστι κατὰ τὴν προσηγορίαν, διχῆ δὲ διαιρεῖται. ἔστι μὲν γὰρ ἓν εἶδος τῆς πίστεως, τὸ δογματικόν, συγκατάθεσιν τῆς ψυχῆς ἔχον, περὶ τοῦ δεῖνός τινος, καὶ ὠφελεῖ τὴν ψυχήν, καθὼς φησὶν ὁ κύριος, ὁ ἀκούων μου τὰ ῥήματα, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται. καὶ πάλιν, ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν οὐ κρίνεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. ὢ μεγάλης θεοῦ φιλανθρωπίας. οἱ δίκαιοι μὲν γὰρ ἐν πολλοῖς ἔτεσιν εὐηρέστησαν. ὅσα δὲ ἐκεῖνοι δι' ἐρευνήσεως· πολλῶν ἐτῶν κατορ-

θώσαντες ἐκτήσαντο, τοῦτο νῦν Ἰησοῦς διὰ μιᾶς ὥρας χαρίζεται· ἐὰν γὰρ πιστεύσῃς, ὅτι κύριος Ἰησοῦς χριστὸς, καὶ ὅτι ὁ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ καὶ μετατεθήσῃ εἰς τὸν παράδεισον ὑπὸ τοῦ τὸν λῃστὴν εἰς παράδεισον εἰσαγαγόντος. καὶ μὴ ἀπιστήσῃς εἰ δυνατόν ἐστιν· ὁ γὰρ τὸν λῃστὴν διὰ μιᾶς ὥρας πιστεύσαντα σώσας ἐν τῷ ἁγίῳ τούτῳ Γολγοθᾷ, ὁ αὐτὸς καὶ σὲ πιστεύσαντα διασώσει. δεύτερον δέ ἐστιν εἶδος πίστεως, τὸ ἐν χάριτος μέρει παρὰ τοῦ χριστοῦ δωρούμενον. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων. αὕτη τοίνυν ἡ κατὰ χάριν δωρουμένη πίστις ἐκ τοῦ πνεύματος, οὐ δογματικὴ μόνον ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνεργητική· ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ τὴν πίστιν ταύτην, ἐρεῖ τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβα ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται. ὅταν γὰρ κατὰ πίστιν εἴπῃ τόδε τις πιστεύων, ὅτι γίνεται, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τότε λαμβάνει τὴν χάριν. καὶ τὸ περὶ τῆς πίστεως ταύτης εἴρηται τὸ, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, [ὅνπερ γὰρ τρόπον ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως] μικρὸς μέν ἐστι, τὸ μέγεθος· διάπυρος δὲ τὴν ἐνέργειαν, καὶ ἐν ὀλίγῃ ἐσπαρμένος περιγραφῇ, μεγάλους κλάδους περιέχει, ὃς αὐξηθεὶς δύναται καὶ τὰ πετεινὰ σκεπάζειν· οὕτω καὶ ἡ πίστις ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν ὀξυτάτῃ ῥοπῇ τὰ μέγιστα κατορθοῖ. περὶ θεοῦ μὲν γὰρ φαντάζεται, καὶ θεὸν κατοπτεύει, καθ' ὃ ἐὰν ἐγχωρῇ τῇ πίστει φωτισθεῖσα, κόσμου τε τὰ πέρατα περιπολεῖ, καὶ πρὸ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, τούτου τὴν κρίσιν ἤδη βλέπει, καὶ τὴν μισθαποδοσίαν τῶν ἐπαγγελιῶν. ἔχε τοίνυν τὴν παρὰ σεαυτοῦ πίστιν τὴν εἰς αὐτὸν, ἵνα λάβῃς καὶ παρ' ἐκείνου τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνεργητικήν· πίστιν δὲ ἐν μαθήσει καὶ ἐπαγγελίᾳ κτῆσαι, καὶ τήρησον, μόνην τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας νυνί σοι παραδιδομένην, τὴν ἐκ πάσης γραφῆς ὀχυρωμένην. ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες δύνανται τὰς γραφὰς ἀναγινώσκειν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἰδιωτεία, τοὺς δὲ ἀσχολία τις ἐμποδίζει πρὸς τὴν γνῶσιν, ὑπὲρ τοῦ μὴ τὴν ψυχὴν ἐξ ἀμαθίας ἀπολέσθαι, ἐν ὀλίγοις τοῖς στίχοις τὸ πᾶν δόγμα τῆς πίστεως περιλαμβάνομεν, ὅπερ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς λέξεως μνημονεῦσαι ὑμᾶς βούλομαι, καὶ παρ' ἑαυτοῖς

aſſecuti ſunt, hoc nunc Ieſus vna hora nobis donat. Si enim credideris, quia Dominus eſt Ieſus Chriſtus, & quòd Deus excitauit ipſum à mortuis, ſaluaberis, & transfereris in paradiſum. Propterea & latronem eò introduxit, vt non dubites, num id fieri poſſit. Qui enim latronem vna hora credentem in hoc ſancto Golgotha ſeruauit, idem & te credentem ſeruabit. Alterum autem genus fidei eſt, quod ex parte gratiæ à Domino donatur. *Alij enim per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, ſecundùm eundem ſpiritum: alij verò fides in eodem ſpiritu, alij autem gratia curationum.* Hæc igitur ſecundùm gratiam donata fides ex ſpiritu, non modò eſt dogmatica, verùm etiam ſuper humanas vires effectiua. Qui enim habet hanc fidem, dicit monti huic, tranſi hinc illuc, & tranſit. Quando namq; per fidem dicit hoc aliquis credens quod fit, & non ambigit in corde ſuo, tunc accipit hanc gratiam: Et de hac fide dicitur: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis.* Quemadmodum enim granum ſinapis minuſculum eſt magnitudine, ardentius tamen vigore, & in exiguo loco ſeminatum, magnos continet ramos, tanquàm quòd & in alta augeri poſſit, & volucres cooperire: Sic & fides in anima, celerrimo actu, maxima perficit. De Deo enim ſpeculatur, Deum intuetur: ita vt quæ meretur fide illuminari, & mundi terminos circuit, & ante mundi huius conſummationem, iudicium iam videt, & promiſſionum retributionem. Habeas itaque fidem in illum, vt deinceps eam accipias ab illo, quæ ſuper humanas vires operatur. Fidem verò in diſciplina, & promiſſione poſſide: & cuſtodi illam à ſola Eccleſia tibi nunc traditam, & ex omni ſcriptura munitam. Cùm enim non omnes poſſint ſcripturas legere: & alios quidem inſcitia, alios verò occupatio quædam impedit à cognitione, ne ob inſcitiam animam perdas, in paucis verſibus vniuerſam fidei doctrinam comprehendimus, quod in ipſa lectione meminiſſe vos volo, & apud vos ipſos ſtudioſè

Fides gratia.

1. Cor. 12. 8

Fides Eccleſia ſola ſeruanda.

recolere. Non in chartas inſcribendo, ſed in corde memoriam inſculpendo, & in meditatione cuſtodiendo, necubi catechumenus ea, quæ vobis tradita ſunt, exaudiat. Habere autem hanc doctrinam tanquàm viaticum, omni tempore vitæ, & præter hanc aliam non ſuſcipere decet. Nec ſi nos ipſi mutati contrarium his, quæ docemus nunc, aſtruamus: neque ſi angelus contrarius, in angelum lucis transſmutatus, ſeducere te voluerit. *Nam etiamſi angelus de cœlis aliud euangelizauerit vobis contra id, quod accepiſtis, anathema ſit.* Et vſque ad hanc quidem dictionem audiens, memineris fidei. Excerpe autem tempore opportuno ex ſacris ſcripturis, quæ eſt inſita illis, probationem. Non enim, vt videtur, ab hominibus compoſitæ ſunt res fidei, ſed ex omni ſcriptura, quæ ſunt potiſſima, vnam replent fidei doctrinam. Et quemadmodum ſemen ſinapis in paruo grano, multos continet ramos: ſic & fides in paucis verbis omnem tam veteris, quàm noui teſtamenti pietatis cognitionem inuoluit. Videte itaque fratres, vt ſeruetis traditiones, quas nunc accepiſtis, & in latitudine cordis eas deſcribite, & cum pietate illas cuſtodiatis. Ne quando vacillantes aliquos inimicus diſſoluat, ne quis hæreticus ex his quæ tradita ſunt aliquid euertat. Fides quidem eſt, proiicere argentum ſuper menſam: Deus autem à vobis repoſcet depoſitos ſermones. *Conteſtor*, vt inquit Paulus, *in conſpectu Dei viuificantis omnia, & Chriſti Ieſu, qui profeſſus eſt ſub Pontio Pilato, bonam confeſſionem: vt hanc traditam vobis cuſtodiatis fidem intemeratam, vſque ad aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Theſaurus vitæ nunc tibi traditus eſt: quem poſteaquàm apparuerit Dominus, tanquàm depoſitum requiret, *Et temporibus opportunis illum oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, lucem inhabitans inacceſſibilem. Quem nemo hominum vnquam vidit, neque videre poteſt. Cui gloria, honor, & fortitudo cum Spiritu ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum*, Amen.

Traditiones ſuas ſeruare iubet.

1.Tim.6.13.

μετὰ πάσης σπουδῆς ἀπαγγεῖλαι, οὐκ εἰς χάρτας ἀπογραφομένους, ἀλλ' ἐν καρδίᾳ τῇ μνήμῃ στηλογραφοῦντας φυλαττομένους ἐν τῷ μελετᾶν. μή που τὶς κατηχούμενος ἐπακούσῃ τῶν παραδεδομένων. ἔχειν τε ταύτην ἐφόδιον ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς, καὶ παρὰ ταύτην ἄλλην μηκέτι δέξασθαι, μήτε ἂν ἡμεῖς αὐτοὶ μεταθέμενοι τοῖς νῦν διδασκομένοις ἐναντιολογήσωμεν, μήτε ἄγγελος ἐναντίος εἰς ἄγγελον φωτὸς μετασχηματισθεὶς πλανῆσαί σε βούληται. κἂν γὰρ ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσηται ὑμᾶς παρ' ὃ νῦν παρελάβετε, ἀνάθεμα ὑμῖν ἔστω. καὶ τέως μὲν ταύτης τῆς λέξεως ἀκούων, μνημόνευσον τῆς πίστεως. ἐκδέχου δὲ κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν τὴν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν περὶ ἑκάστου τῶν ἐγκειμένων σύστασιν. οὐ γὰρ ὡς ἔδοξεν ἀνθρώποις συνετέθη τὰ τῆς πίστεως, ἀλλ' ἐκ πάσης γραφῆς τὰ καιριώτατα συλλεχθέντα, μίαν ἀναπληροῖ τὴν τῆς πίστεως διδασκαλίαν. καὶ ὅνπερ τρόπον ὁ τοῦ σινάπεως σπόρος ἐν μικρῷ κόκκῳ πολλοὺς περιέχει τοὺς κλάδους, οὕτω καὶ ἡ πίστις αὕτη ἐν ὀλίγοις ῥήμασι πᾶσαν τὴν ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ τῆς εὐσεβείας γνῶσιν ἐγκεκόλπισται. βλέπετε οὖν ἀδελφοὶ καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς νῦν παραλαμβάνετε καὶ ἀπογράψασθε αὐτὰς εἰς τὸ πλάτος τῆς καρδίας ὑμῶν. τηρήσατε μετ' εὐλαβείας μή που συλήσῃ τινὰς χαυνωθέντας ὁ ἐχθρός· μή τις αἱρετικὸς παρατρέψῃ τι τῶν παραδιδομένων ἡμῖν. πίστις μὲν γάρ ἐστι τὸ βαλεῖν τὸ ἀργύριον ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ὅπερ ἡμεῖς νῦν πεποιήκαμεν· θεὸς δὲ παρ' ὑμῶν ἀπαιτεῖ τῆς παρακαταθήκης τοὺς λόγους. διαμαρτύρομαι, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωοποιοῦντος τὰ πάντα, καὶ χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, τὴν καλὴν ὁμολογίαν τηρῆσαι ταύτην ἡμᾶς, τὴν παραδεδομένην πίστιν ἄσπιλον μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. θησαυρὸς ζωῆς νῦν σοι παρεδόθη, καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ζητεῖ τὴν παρακαταθήκην ὁ δεσπότης, ἣν καιροῖς ἰδίοις δείξει ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων· ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται. ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ϛʹ. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα, περὶ θεοῦ μοναρχίας· καὶ εἰς τὸ, Πιστεύω εἰς ἕνα θεόν· καὶ περὶ αἱρέσεων· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου, Ἐγκαινίζεσθε πρός με νῆσοι· Ἰσραὴλ σώζεται ὑπὸ κυρίου σωτηρίαν αἰώνιον· οὐκ αἰσχυνθήσονται, οὐδ' οὐ μὴ ἐντραπῶσιν ἕως τοῦ αἰῶνος. καὶ τὰ ἑξῆς.

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ· εὐλογητὸς καὶ ὁ τούτου μονογενὴς υἱός· ἅμα γὰρ τῷ νοεῖσθαι θεὸς, νοείσθω καὶ πατήρ· ἵνα ἀδιαίρετος ἡ πατρὸς καὶ υἱοῦ σὺν ἁγίῳ πνεύματι δοξολογία τελῆται· οὐ γὰρ ἄλλην δόξαν πατὴρ καὶ ἄλλην υἱὸς ἔχει· ἀλλὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῷ ἁγίῳ πνεύματι· ἐπειδὴ πατρὸς υἱός ἐστιν ὁ μονογενής· καὶ πατρὸς δοξαζομένου, συναπολαύει τῆς δόξης καὶ ὁ υἱός· ἐπειδὴ δόξα υἱοῦ ἐκ τιμῆς πατρὸς αὐτοῦ· καὶ πάλιν υἱοῦ δοξαζομένου, μεγάλως τιμᾶται ὁ τοῦ τοσούτου πατὴρ ἀγαθοῦ· καὶ ἡ μὲν διάνοια, ὀξύτατα νοεῖ· ἡ δὲ γλῶσσα, ῥημάτων δεῖται καὶ διηγήσεως πολλῆς τῆς μεταξὺ λόγων· ἅμα μὲν γὰρ ὀφθαλμὸς χορὸν ἄστρων περιλαμβάνει πολύν· ἀλλ' ὅταν τὸ καθ' ἕκαστον διηγήσασθαι βουληθῇ τις, τί μὲν ἐστι φωσφόρος, τί δὲ ἕσπερος, τί δὲ τὸ καθ' ἓν, πολλῶν ἐπιδεῖται τῶν ῥημάτων. πάλιν ὁμοίως γῆν, καὶ θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ τοῦ κόσμου τέρματα, ἐν ὀξυτάτῃ ῥοπῇ περιλαμβάνει ἡ διάνοια· ἀλλ' ὅπερ ἐν ἀκαριαίῳ νοεῖ, τοῦτο ἐν ῥήμασι πολλοῖς διηγεῖται. μέγα μὲν οὖν καὶ τὸ ῥηθὲν παράδειγμα· ἀλλ' ἔτι ἀσθενὲς καὶ ἀνίσχυρον· λέγομεν γὰρ οὐχ ὅσα δεῖ περὶ θεοῦ· μόνῳ γὰρ αὐτῷ ταῦτα γνώριμα· ἀλλ' ὅσα κεχώρηκεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ ὅσα ἡμετέρα ἀσθένεια βαστάσαι δύναται. οὐ γὰρ τὸ τί ἐστι θεὸς ἐξηγούμεθα· ἀλλ' ὅτι τὸ ἀκριβὲς περὶ αὐτοῦ οὐκ οἴδαμεν, μετ' εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦμεν· ἐν τοῖς γὰρ

CATECHESIS SEXTA ILLVMINAtorum Hieroſolymis extemporanea, De Monarchia Dei, & in illud, Credo in vnum Deum. Et de hæreſibus. Et lectio ex Eſaia, Innouemini ad me inſulæ. Iſraël ſaluatur à domino ſalute æterna, &c.

BENEDICTVS Deus & Pater domini noſtri IESV-CHRISTI: benedictus & eius vnigenitus filius. Nam ſimul atque deus cogitatur, cogitetur & pater, vt indiuidua patris & filij cum ſpiritu ſancto glorioſa collaudatio celebretur. Non enim aliam gloriam pater, aliam filius habet, ſed vnam & eandem cum ſancto ſpiritu: quandoquidem patris filius eſt vnigenitus, & patre glorificato, etiam cum eo filius gloria potitur. nam filij gloria ex honore patris manat: & viciſſim filio glorificato, tanti boni pater magno honore decoratur. Ac mens quidem acutiſſime velociſſiméque cogitat: lingua vero verbis multis opus habet, & multa verborum intermediorum enumeratione. ſimul enim oculus ſiderum chorum numeroſum comprehendit: verum ſiquis ſingula narrare velit, quid lucifer, quid heſperus, quid vnumquodque, longa opus eſt ratione. item terrarum ac mare & mundi fines vniuerſos, momento leuiſſimo complectitur intelligentia, ſed quod minimo tempore cogitat, hoc multis verbis enarrat. Magnum quidem certe quod diximus exemplum: ſed etiamnum infirmum & imbecillum eſt. Dicimus enim non quæ oportet de deo: nam ei ſoli hæc nota ſunt: ſed quæ pro ſuo modulo capere natura humana poteſt, & quæ imbecillitas noſtra ferre valet. Non enim quid ſit deus exponimus: nam candide nos accuratam de eo cognitionem non habere confitemur: quam ignorantiam agnoſcentes,

Patris & filij gloria indiuiſa.

Proprietates Dei eloqui non licet.

Scientia in diuinis maxima, igno-

rantiam ſateri. magnam de Deo cognitionem profitemur. *Magnificate igitur dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipſum*, communiter omnes: vnus enim non poteſt: quin potius ſi vel omnes ſimul coeamus, nondum ſicut oportet id faciemus, non dico nos duntaxat qui adſumus: verum enim vero ſi de totius etiam orbis eccleſia, tum ea quæ nunc eſt, tum ea quæ eſt futura, omnes conuenirent alumni, paſtorem pro dignitate celebrare non poſſent. Magnus erat Abraham & honorabilis, verum magnus apud homines: quando vero ad Deum peruenit, tum ait candido animo, vera dicens, *Ego ſum terra & puluis*. non dixit *Terra*, deinde ſiluit, ne ſe magnum elementum nominaret, ſed cinerem, vt ſuam repræſentaret fragilitatem atque debilitatem. Eſtne, inquit, quicquam cinere minus ac leuius? Compara enim, inquit cinerem cum domo, & domum cum vrbe, vrbem cum prouincia, prouinciam cum Romanorum ditione: & ditionem Romanorum, cum tota terra & omnibus finibus eius: omnẽ item terram, cum cælo eam ſinu ſuo complectente: quæ tantam habet cum cælo proportionem, quantam meditullium cum omni rotæ ambitu. tam exigua enim terra eſt, ſi cum cælo conferatur. Intellige etiam primum hoc cælum quod apparet, tanto minus eſſe quam ſecundum, & ſecundum quam tertium: nam hucuſque ſcriptura cælos nominauit: non quod ſolum tot ſint numero, ſed quod nobis conferat tot noſſe. cúmque animo conceperis omnes cælos, necdum vniuerſi cæli laudare deum pro eius dignitate quod eſt, valebunt: ne ſi quidem voce maiori perſonent quàm tonitru. Quod ſi tantæ cælorum capacitates, deum celebrare dignis laudibus non poſſunt, quónam pacto terra & cinis, quæ rerum eſt minima atque viliſſima, dignum deo hymnum concinere poterit qui terræ ambitum continet, & habitantes in ea pro locuſtis habet? Siquis res diuinas explicare conetur, primum exponat terræ limites. Terram inhabi-

Pſal. 33. 4.

Deus pro dignitate nequit laudari.

περὶ θεοῦ μεγάλη γνῶσις, τὸ τὴν ἀγνωσίαν ὁμολογεῖν. μεγαλύνατε τὸν κύριον σὺν ἐμοί, καὶ ὑψώσωμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτό, κοινῇ πάντες· ὁ γὰρ εἷς ἀδυνατεῖ· μᾶλλον δὲ κἂν πάντες ὁμοῦ συναχθῶμεν, οὕτω τὸ καθ' ὃ δεῖ ποιήσομεν· οὐ λέγω τοὺς παρόντας ὑμᾶς μόνους, ἀλλὰ γὰρ κἂν πάσης τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας, τῆς τε νῦν οὔσης καὶ τῆς μελλούσης πάντα τὰ θρέμματα εἰ συνέλθοι, τὸν ποιμένα κατ' ἀξίαν ὑμνῆσαι οὐ δυνήσεται). μέγας ἦν Ἀβραάμ καὶ τίμιος, ἀλλὰ μέγας πρὸς ἀνθρώπους· ὅτε δὲ ἔφθασε πρὸς τὸν θεόν, τότε φησὶν εὐγνωμόνως ἀληθεύων· Ἐγὼ εἰμὶ γῆ καὶ σποδός· οὐκ εἶπε γῆ, καὶ ἐσίγησεν, ἵνα μὴ τὸ μέγα στοιχεῖον ἑαυτὸν ὀνομάσῃ· ἀλλὰ σποδόν, ἵνα τὸ εὐδιάλυτον αὐτοῦ καὶ σαθρὸν παραστήσῃ. ἔστι τι φησί, σποδοῦ μικρότερον ἢ λεπτότερον; Λάβε γάρ φησι, τὴν σύγκρισιν σποδοῦ πρὸς οἰκίαν, καὶ οἰκίας πρὸς πόλιν, καὶ πόλεως πρὸς ἐπαρχίαν, καὶ ἐπαρχίας πρὸς τὴν ῥωμαίων χώραν, καὶ τῆς ῥωμαίων χώρας πρὸς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ πέρατα· πᾶσαν δὲ τὴν γῆν πρὸς τὸν ἐγκεκολπισμένον αὐτὴν οὐρανόν· ἥ τις τοσαύτην ἔχει πρὸς τὸν οὐρανὸν τὴν σύγκρισιν, ἴσην τὸ μέσον πρὸς πᾶσαν τὴν περιφέρειαν οὐ τροχοῦ ἔχει· τοσαύτη γὰρ γῆς πρὸς οὐρανὸν ἡ σύγκρισις. καὶ τὸν πρῶτον οὐρανὸν τὸν φαινόμενον τοῦτον, μικρότερον εἶναι νόησον τοῦ δευτέρου· καὶ τὸν δεύτερον τοῦ τρίτου· μέχρι γὰρ τούτων ὠνόμασεν ἡ γραφή· οὐχ ὅτι τοσοῦτοι μόνον τυγχάνουσιν, ἀλλ' ὅτι τοσούτους ἡμῖν γνῶναι συνέφερε· καὶ ὅταν εἴδῃς τῷ νῷ πάντας τοὺς οὐρανούς, οὔπω οὐδὲ οἱ οὐρανοὶ αἰνέσαι τὸν θεὸν καθ' ὅ ἐστιν δυνήσονται· οὐδ' ἂν βροντῆς μεγαλοφωνότερα ἠχῶσιν· εἰ δὲ τὰ τοσαῦτα κύτη τῶν οὐρανῶν τὸν θεὸν ὑμνῆσαι κατ' ἀξίαν οὐ δύνανται, πότε ἄρα γῆ καὶ σποδὸς τὸ μικρότατον καὶ τῶν ὄντων ἐλαχιστότατον, ἄξιον ὕμνον ἀναπέμψαι τῷ θεῷ δυνήσεται, τοῦ κατέχοντος τὸν γῦρον τῆς γῆς, καὶ ἔχοντος τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῇ ὡς ἀκρίδας. εἴ τις ἐπιχειρεῖ τὰ περὶ θεοῦ λέγειν, πρῶτον διηγείσθω τῆς γῆς τὰ πέρατα. τὴν οἰκεῖς, καὶ τὸ τέλος

τῆς σῆς οἰκίας, τῆς γῆς, οὐ γινώσκεις· καὶ πῶς τὸν κατασκευαστὴν
ἀξίως νοῆσαι δυνήσῃ. θεωρεῖς τοὺς ἀστέρας, τὸν δὲ ποιητὴν οὐ θεω-
ρεῖς. ἀρίθμησαι τοὺς φαινομένους, καὶ τότε τὸν μὴ φαινόμενον ἐξή-
γησαι, τὸν ἀριθμοῦντα πλήθη ἄστρων, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα
καλοῦντα. σταγόνες ὑετῶν λαβροτέρων προσφάτως ἐπελθοῦσαι,
μικροῦ δεῖν ἀπώλεσαν ἡμᾶς. ἀρίθμησον ταύτης μόνης τῆς
πόλεως τὰς σταγόνας, καὶ οὐ λέγω τῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ σοῦ δώ-
ματος, εἰς μίαν ὥραν τὰς σταγόνας ἀρίθμησον εἴ σοι δυνατόν·
ἀλλὰ ἀδύνατον· γίνωσκε σαυτοῦ τὴν ἀσθένειαν. ἐκ τούτου γνῶ-
θι τοῦ θεοῦ τὴν δύναμιν· ἠρίθμηνται γὰρ αὐτῷ σταγόνες ὑετοῦ,
αἱ κατὰ πάσης τῆς οἰκουμένης, οὐ νῦν χυθεῖσαι μόνον, ἀλλὰ καὶ
αἱ πάντοτε. ποίημα θεοῦ, ἥλιος, μέγα μὲν, μικρότατον δὲ
πρὸς σύγκρισιν τοῦ παντὸς οὐρανοῦ· ἐνατένισον πρῶτον ἡλίῳ,
καὶ τότε τὸν δεσπότην πολυπραγμόνησον. βαθύτερά σου μὴ
ζήτει, καὶ ἰσχυρότερά σου μὴ ἐξέταζε· ἃ προσετάγη σοι, ταῦ-
τα διανοοῦ. ἀλλ' ἐρεῖ τις, Εἰ ἀκατάληπτός ἐστιν ἡ ὑπόστα-
σις ἡ θεία· καὶ τί σὺ περὶ τούτων διηγῇ· ἆρα οὖν ἐπειδὴ πάντα
τὸν ποταμὸν ἐκπιεῖν ἀδυνατῶ, μηδὲ τὸ συμφέρον ἐμαυτῷ
ἐμμέτρως λάβω; ἆρα ἐπειδὴ πάντα τὸν ἥλιον τῇ τῶν ὀμμά-
των καταστάσει χωρῆσαι οὐ δύναμαι, μηδὲ πρὸς τὴν ἐμαυτοῦ
χρείαν αὔταρκες ἐμβλέψω; ἢ καὶ ἐπειδὴ εἰς παράδεισον μέγαν
εἰσελήλυθα, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν ἀκροδρύων ὑπόστασιν φαγεῖν
οὐ δύναμαι, βούλει με πεινῶντα τελείως ἐξελθεῖν; αἰνῶ καὶ
δοξάζω τὸν ἡμᾶς ποιήσαντα· κέλευσμα γάρ ἐστι θεῖον τὸ λέ-
γον, Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον. δοξάζειν τὸν δεσπότην,
ἀλλ' οὐκ ἐξηγεῖσθαι νῦν ἐπιχειρῶ. εἰδὼς μέντοιγε ὡς τοῦ δο-
ξάζειν τῆς ἀξίας ἀπολειφθήσομαι· ἔργον δὲ εὐσεβείας ἡγούμενος,
τὸ κἂν ὅλως ἐπιχειρεῖν· παραμυθεῖται γάρ μου τὴν ἀσθένειαν ὁ
κύριος Ἰησοῦς λέγων· Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. τί οὖν, ἐρεῖ τις·

tas, & terræ, id eſt domus tuæ, fines neſcis, & quomodo fabricatorem, vt dignus eſt, intelligere valebis? cernis ſtellas, auctorem earum non cernis. Enumera quæ vides in cœlo lumina, & tum quem non vides expones: *qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnes eas nominibus vocat.* Pſal. 146. 4 Imbrium aſſiduorum & magnorum guttæ quæ recens irruerunt, parum abfuit quin nos extinxerint. Numera in hanc vrbem delapſas guttas, nec dico in vrbem, ſed in tuam domum, vnius horæ ſpacio, guttas inquam numera ſi potes. At non potes: agnoſce tuam impotentiam: hinc Dei virtutem & potentiam diſce. nam ei numeratæ ſunt pluuiæ guttæ quæ per totum orbem terrarum, non hoc ſolum tempore fuſæ ſunt, ſed etiam quæ vnquam aut antea aut poſthac fundentur. Opus dei eſt, ſol, magnum illud quidem, ſed totius cæli comparatione minimum: primum aduerſum ſolem intuere, & tum dominum curioſius conquirito. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne inueſtiges: quæ tibi præcepta ſunt & conſtituta, ea meditare.* Eccl. 3. c. 22 At dicet quiſpiam, ſi comprehendi nequit eſſentia diuina, quid eſt quod tu de his enarras? Vtrumne quia totum fluuium ebibere nequeo, quod commodum eſt & vtile mihi moderate non ſumam? Vtrum quia totum ſolem oculorum intuitu capere non poſſum, neque ad meam vtilitatem & vſum quod ſatis ſit, non aſpiciam? & quoniam in hortū amplum ingreſſus, vniuerſa non poſſum poma comedere, víſne vt omnino eſuriens faméque laborans diſcedam? laudo eum & celebro qui nos procreauit. ſic enim iuſſum habemus diuinum his verbis, *Omnis Spiritus laudet dominum.* Laude dominum decorare, non exprimere verbis aggredior hoc tempore. quanquam Pſal. 150. certo ſcio me longe abfuturum ab eo vt pro dignitate celebrem: exiſtimóque pietatis opus eſſe, id conari vel omnibus modis. Nam dominus Ieſus meam ſolatur impotentiam atque infirmitatem, inquiens, *Deum nemo vidit vnquam.* Ioan. 1. 18. Quid igitur? dicet aliquis, nónne

Dei ſubſtātia incomprehenſibilis.

ſcriptum eſt, quod *Angeli cælorum vident ſemper faciem patris mei qui in cælis eſt?* at vident angeli, non ſicut deus eſt, ſed quatenus ipſi capere poſſunt. Nam Ieſus eſt ipſe qui ait, *Nullus patrem vidit, niſi qui ex deo eſt, is vidit patrem.* Vident igitur Angeli quantum capaces ſunt, & Archangeli vt poſſunt, Throni & Dominationes pluſquam illi primi: minus tamen quàm maieſtas illa mereatur: ſed videre duntaxat poſſunt, quatenus eſt opus: vna cum filio, ſpiritum quoque ſanctum. ille enim *omnia ſcrutatur & cognoſcit, etiam profunda dei*: vt certe & vnigenitus filius noſcit quantum oportet, vna cum ſpiritu ſancto, patrem. *Neque enim patrem quis agnoſcit*, inquit, *niſi filius, & cui filius reuelauerit.* Videt, inquam, quantum oportet, & reuelat cum ſpiritu atque per ſpiritum; quatenus quiſque capit, deum. ſiquidem diuinitatis paternæ cum ſpiritu ſancto particeps eſt filius vnigenitus, genitus impatibiliter ante tempora æterna. Nouit eum qui genuit, & genitor genitum nouit. Cum igitur angeli neſciant (nam pro ſuis cuique viribus reuelat cum ſpiritu per ſpiritum ſanctum vnigenitus vt diximus) nemo homo ſuam erubeſcat inſcitiam & ignorantiam confiteri, tum ego qui nunc loquor, tum omnes omnium temporum homines. Quin etiam quomodo, enunciare non poſſumus. Nam quomodo poſſem eum verbis exprimere, qui ipſe dedit vt verba promam? Ego qui animam habeo, nec eius formam lineamentáve poſſum exponere, quomodo conſeruatorem animæ enunciare potero? Satis nobis ad pietatem eſt colendam hoc ſolum noſſe, quòd deum habeamus, deum vnum [Deum exiſtentem] & ſemper exiſtentem, ſui ſemper ſimilem: cuius pater alius non eſt, quo nullus fortior, quem nullus ſucceſſor vnquam regno pellat: nullis nominibus appellatum, & omnipotentem, & eſſentia vniformem vniúſque modi. Non enim quia vocetur bonus, iuſtus, omnipotens, & Sabaoth, idcirco varius eſt & diuerſus: ſed vnus cùm ſit & idem,

Angeli ſecundum quid vident Dominum.

1.Cor.2.10

Filius & ſpiritus S. ſoli Deum vt eſt, vident.

Mat.11.27

οὐ γέγραπται, ὅτι οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν βλέπουσι διαπαντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; ἀλλὰ βλέπουσιν οἱ ἄγγελοι οὐ καθώς ἐστιν ὁ θεός, ἀλλὰ καθόσον καὶ αὐτοὶ χωροῦσιν· αὐτὸς γάρ ἐστιν Ιησοῦς ὁ λέγων, οὐχ ὅτι τὸν πατέρα ἑώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα. βλέπουσιν οὖν οἱ ἄγγελοι καθ' ὃ χωροῦσι· καὶ ἀρχάγγελοι καθ' ὃ δύνανται· θρόνοι δὲ καὶ κυριότητες, μειζόνως μὲν παρὰ τοὺς πρώτους. ἔλαττον δὲ τῆς ἀξίας· μόνον δὲ βλέπειν δύνανται ὡς χρή, ἅμα τῷ υἱῷ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐκεῖνο γὰρ πάντα ἐρευνᾷ, καὶ γινώσκει καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, ὥς γε καὶ ὁ μονογενὴς υἱὸς γινώσκει καθ' ὃ δεῖ, ἅμα τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ τὸν πατέρα· οὐδὲ γὰρ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, φησίν, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· βλέπει καθ' ὃ δεῖ, καὶ ἀποκαλύπτει σὺν τῷ πνεύματι καὶ διὰ τοῦ πνεύματος, καθ' ὃ ἕκαστος χωρεῖ, τὸν θεόν· ἐπειδὴ καὶ τῆς θεότητος τῆς πατρικῆς ἐστι σὺν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ κοινωνὸς ὁ υἱὸς ὁ μονογενής· ὁ γεννηθεὶς ἀπαθῶς πρὸ τῶν χρόνων αἰωνίων, οἶδε τὸν γεννήσαντα, καὶ ὁ γεννήσας οἶδε τὸν γεγεννημένον. ἀγγέλων τοίνυν ἀγνοούντων· κατὰ γὰρ τὴν οἰκείαν ἑκάστῳ δύναμιν, ἀποκαλύπτει σὺν τῷ πνεύματι διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ὁ μονογενής, ὡς εἰρήκαμεν· μηδεὶς ἀνθρώπων ἐπαισχυνέσθω τὴν ἄγνοιαν ὁμολογεῖν, λαλῶν νῦν ἐγὼ καὶ πάντες κατὰ καιρόν· ἀλλὰ τὸ πῶς, εἰπεῖν ἀδυνατοῦμεν· πῶς οὖν τὸν δόντα τὸ λαλεῖν, δύναμαι διηγήσασθαι· ὁ ψυχὴν ἔχων ἐγώ, καὶ τοὺς χαρακτῆρας αὐτῆς εἰπεῖν μὴ δυνάμενος, πῶς τὸν δοτῆρα τῆς ψυχῆς ἐξειπεῖν δυνήσομαι· αὔταρκες ἡμῖν εἰς εὐσέβειαν ἐστὶ τοῦτο μόνον τὸ εἰδέναι, ὅτι θεὸν ἔχομεν· θεὸν ἕνα [θεὸν ὄντα] ἀεὶ ὄντα· ὅμοιον ἀεὶ ἑαυτῷ ὄντα· οὗ πατὴρ οὐκ ἔστιν ἄλλος· οὗ μηδεὶς ἰσχυρότερος, ὃν οὐδεὶς διαδεξάμενος ἐκβάλλει τῆς βασιλείας· τὸν πολυώνυμον καὶ παντοδύναμον, καὶ μονοειδῆ τὴν ὑπόστασιν· οὐ γὰρ ὅτι καλεῖται ἀγαθὸς καὶ δίκαιος καὶ παντοκράτωρ, καὶ Σαβαώθ, παρὰ τοῦτο διάφορός ἐστι καὶ ἀλλοῖος· ἀλλ' εἷς ὢν καὶ ὁ αὐτός,

μυρίας ἐκπέμπει τὰς τῆς θεότητος ἐνεργείας, οὐκ ἐν μέρει πλέον ἔχων, καὶ ἐν μέρει ἐλαττούμενος, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ὅμοιος ὢν αὐτὸς ἑαυτῷ· οὐ μέγας ἐν φιλανθρωπίᾳ μόνον, καὶ μικρὸς ἐν σοφίᾳ· ἀλλ' ἰσοδύναμον ἔχων τῇ σοφίᾳ τὴν φιλανθρωπίαν· οὐκ ἐν μέρει βλέπων, ἐν μέρει δὲ τοῦ βλέπειν ἀπεστερημένος· ἀλλ' ὅλος ὢν ὀφθαλμὸς, καὶ ὅλος ἀκοὴ, καὶ ὅλος νοῦς· οὐχ ὡς ἡμεῖς ἐν μέρει νοῶν, καὶ ἐν μέρει μὴ γινώσκων. βλάσφημος γὰρ ὁ λόγος, καὶ θείας ὑποστάσεως ἀνάξιος. προγνώστης ἐστὶ τῶν ὄντων, καὶ ἅγιος, καὶ παντοκράτωρ, καὶ πάντων ἀγαθώτερος, καὶ πάντων μείζων, καὶ πάντων σοφώτερος· οὗ μήτε ἀρχὴν, μήτε μορφὴν, μήτε εἶδος ἐξειπεῖν δυνησόμεθα. οὔτε γὰρ φωνῆς αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε, φησὶν ἡ θεία γραφή· διὸ καὶ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας φησὶν ὁ Μωσῆς· Καὶ φυλάξασθε σφόδρα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν, ὅτι ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε· εἰ γὰρ ὅλως τὴν ὁμοιότητα ἀδύνατον φαντασθῆναι, ἐγγὺς ἔσται ἆρα ἡ διάνοια τῆς ὑποστάσεως· ἐφαντάσθησαν πολλοὶ πολλὰ, καὶ πάντες ἀποτετυχήκασι· καὶ οἱ μὲν, πῦρ ἐνόμισαν εἶναι τὸν θεόν· ἕτεροι δὲ πτερωτὸν ὡς ἄνθρωπον, διὰ τὸ γεγράφθαι μὲν, καλῶς· νοεῖσθαι δὲ, κακῶς δὲ, Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου, σκεπάσεις με· ἐπελάθοντο τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς λέγοντος ὁμοίως καὶ περὶ αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ· Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε· τῆς γὰρ φρουρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως εἰς πτέρυγας λαμβανομένης, οὗτοι μὴ νοήσαντες, εἰς ἀνθρώπινα πράγματα καταπεσόντες ἀνθρωπίνως ὑπέλαβον εἶναι τὸν ἀνεξιχνίαστον· οἱ δὲ, ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς ἔχειν αὐτὸν εἰπεῖν ἐτόλμησαν, διὰ τὸ γεγράφθαι πάλιν· Ἑπτὰ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· εἰ γὰρ ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς ἐν μέρει περίκειται, μερικὸν ἄρα τὸ βλέπειν αὐτὸν, καὶ οὐ παντελές· ὅπερ ἐπὶ θεοῦ λέγειν δύσφημόν ἐστι· τὸν γὰρ θεὸν τέλειον ἐν πᾶσιν

innumeras diuinitatis efficientias profundit, non plus habens aliqua ex parte, ex aliqua minus: ſed ſemper ac perpetuo ipſe ſui ſimilis perſeuerat: non humanitate & clementia ſolum magnus, & ſapientia paruus: ſed parem viribus habens cum ſapientia humanitatem. non partim videns, partim videndi facultate priuatus: verum totus cum ſit oculus, & totus auditus, & totus mens, non ſicut nos ex parte intelligens, & ex parte neſciens: blaſphema enim & conuiciatrix oratio eſſet, & diuino numine indigna. Præſcius rerum eſt atque prouiſor, ſanctus, omnipotens, omnium optimus, omnium maximus, omnium ſapientiſſimus: cuius neque principium, neque formam, neque ſpeciem profari poterimus vnquam. *Neque enim vocem eius audiuiſtis vſpiam, neque ſpeciem eius vidiſtis*, ait ſcriptura diuina, quapropter & ad Iſraëlitas Moſes ait, *Et aduertite diligenter animis veſtris, quod ſimilitudinem non vidiſtis.* Nam ſi omnino ſimilitudo eius informari nequit vllis imaginationibus, mens & cogitatio ad eſſentiam propius accedet? Multi multa ſunt imaginati, & omnes ſua ſpe fruſtrati ſunt. Quidam ignem eſſe deum cenſuerunt: alij quaſi hominem alatum, ſumpta occaſione ab eo quod bene ſcriptum eſt, male autem intellectum, *Sub velamento alarum tuarum proteges me.* obliti ſunt domini noſtri Ieſu-Chriſti vnigeniti dicentis & de ſe ipſo pariter ad Hieroſolymorum ciuitatem: *Quoties volui congregare filios tuos, quo modo gallina pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Nam cùm vis eius & poteſtas tuendi alarum nomine ſignificetur, iſti hoc loco male intellecto, ad res humanas prolapſi, humano more deum imperueſtigabilem agere putauerunt. Alij ſeptem ei oculos eſſe auſu temerario affirmarunt, ex eo rurſus quod ſcriptum eſt, *Septem oculi domini reſpicientes ſuper omnem terram.* Nam ſi particulatim ei ſeptem oculi tributi ſunt, ex parte profecto & non in totum videt: quod in deo dicere blaſphemum eſt & conuicioſum. Nam perfectus in omnibus deus

Deus totus mens, totus oculus, totus auditus.

Deut. 4.15.

Pſal. 16.8.

Mat. 23.37

Opiniones falſæ de Deo.

Zach. 4.10

credendus eſt, ſicut ait vox ſaluatoris inquientis, *Pater* *Mat. 5.48.* *veſter cæleſtis, perfectus eſt*: perfectus in viſu, perfectus in potentia, perfectus in magnitudine, perfectus in præcognitione, perfectus in bonitate, perfectus in iuſtitia, perfectus in humanitate: non definitus loco, ſed locorum opifex, qui in omnibus eſt, & à nullo circunſcribitur. *Deus nuſquam & vbique.* *ſolium ei cælum eſt*: exuperat tamen & tranſcendit qui ſedet: *& terra, ſcabellum pedum*: peruenit tamen aduſque ſubterranea virtus eius. Vnus eſt vbique præſens & adſtans, omnia intuens, omnia noſcens, omnia per Chriſtum fabricans. *Omnia enim per eum* *Ioan. 1.* *facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Totius boni fons maximus & perennis, beneficiorum quaſi quoddam flumen, lumen æternum ſine fine coruſcans, vix inexpugnabilis, ad noſtras infirmitates ſe demittens & accommodans: cuius ne nomen quidem audire ſuſtinemus. *Cap. 11. 7.* *An veſtigium domini reperies*, ait Iob, *aut ad extrema peruenies quæ fecit omnipotens*? ſi extrema & minima dei opera non comprehenduntur, is qui omnia fecit, comprehendetúrne? *Eſaï. 64.* *1. Cor. 2.9.* *Oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quæ præparauit deus diligentibus ſe.* Si quæ præparauit deus, noſtris nequeunt mentibus comprehendi, cúmne qui præparauit, animo comprehendere poſſumus? *Rom. 11.33.* *O altitudo diuitiarum & ſapientiæ dei. quam inſcrutabilia iudicia eius, & imperueſtigabiles viæ eius*, ait Apoſtolus. Si iudicia & viæ inueſtigari & comprehendi non poſſunt, ipſéne comprehendetur? Ergo tantus cum ſit deus, & etiam maior (neque enim, ſi vel totam meam naturam in linguam commutauero, pro dignitate potero enunciare: immo ne ſi omnes quidem angeli conueniant, quod dignum & æquum eſt eloquentur) tam bonus, inquam, cùm ſit deus & tam magnus, homo vbi lapidem ſculpſit, lapidi dicere, *Deus meus es tu* auſus eſt. O cæcitatem grandem, quæ de tanta maieſtate ad tantam humilitatem & abiectionem deſcendit! Lignum quod deus plantauit, & imber creſcere fecit, & poſtea combuſtū,

εἶ) δεῖ πιστεύειν, κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνὴν τὴν λέγουσαν· Ὁ πατὴρ ὑμῶν οὐράνιος, τέλειός ἐστι· τέλειος ἐν τῷ βλέπειν, τέλειος ἐν τῷ δύνασθαι, τέλειος ἐν τῷ μεγέθει, τέλειος ἐν προγνώσει, τέλειος ἐν ἀγαθωσύνῃ, τέλειος ἐν δικαιοσύνῃ, τέλειος ἐν φιλανθρωπίᾳ· οὐκ ἐν τόπῳ περιωρισμένος· ἀλλὰ τῶν τόπων ποιητής· ἐν πᾶσιν ὢν καὶ ὑπ' οὐδενὸς περιγραφόμενος. θρόνος αὐτῷ ὁ οὐρανός· ἀλλ' ὑπερβαίνει ὁ καθεζόμενος· ὑποπόδιον ἡ γῆ· ἀλλὰ φθάνει ἡ δύναμις μέχρι καταχθονίων· εἷς ἐστὶ πανταχοῦ παρὼν, πάντα βλέπων, πάντα νοῶν, πάντα διὰ χριστοῦ κατασκευάζων· πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ μεγίστη καὶ ἀνελλιπὴς, ποταμὸς εὐεργεσιῶν, φῶς ἀΐδιον ἀνελλιπῶς ἀπαστράπτον, δύναμις ἀκαταγώνιστος, ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν συμπεριφερομένη· οὗ, μηδὲ τὸ ὄνομα φέρομεν ἀκοῦσαι· ἢ ἴχνος κυρίου, φησὶν, εὑρήσεις ὁ Ἰώβ· ἢ εἰς τὰ ἔσχατα ἀφίκου ἃ ἐποίησεν ὁ παντοκράτωρ. εἰ τὰ ἔσχατα τῶν ποιημάτων οὐ καταλαμβάνεται, ἆρα ὁ τὰ πάντα ποιήσας καταληφθήσεται; ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· εἰ ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς, ἀπερίληπτα τυγχάνει ταῖς ἡμετέραις διανοίαις, αὐτὸν ἄρα τὸν ἑτοιμάσαντα τῷ νῷ περιλαμβάνειν δυνάμεθα; ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας θεοῦ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. φησὶν ὁ ἀπόστολος. εἰ τὰ κρίματα καὶ αἱ ὁδοὶ ἀκατάληπτα καθέστηκεν, αὐτὸς ἄρα καταληφθήσεται; τοσούτου τοίνυν ὄντος τοῦ θεοῦ καὶ ἔτι μείζονος· οὐδὲ γὰρ ἐὰν ὅλην μου τὴν ὑπόστασιν εἰς γλῶσσαν μεταβάλλω, δύναμαι τὸ κατ' ἀξίαν εἰπεῖν· μᾶλλον δὲ οὐδ' εἰ πάντες ἄγγελοι συνέλθοιεν, οὔπω τὸ κατ' ἀξίαν ἐροῦσι· τοσούτου τοίνυν ὄντος ἀγαθοῦ, τοῦ θεοῦ καὶ μεγάλου, ἄνθρωπος λίθον γλύψας, τῷ λίθῳ εἰπεῖν, Θεός μου εἶ σύ, ἐτόλμησεν· ὢ μεγάλης ἀβλεψίας ἐκ τοσούτου μεγέθους εἰς τοσαύτην ταπεινότητα κατελθούσης. τὸ ξύλον ὅπερ ὁ θεὸς ἐφύτευσεν, καὶ ὑετὸς ἐμήκυνε, καὶ ὕστερον κατακαυθὲν,

καὶ σποδὸς διάπυρος γενόμενον, τοῦτο μὲν θεὸς ἀναγορεύεται· ὁ δὲ ἀληθὴς θεὸς, καταφρονεῖται· ἐπεδαψιλεύσατο δὲ ἡ πονηρία τῆς εἰδωλολατρείας· αἴλουρος, καὶ κύων, καὶ λύκος, ἀντὶ θεοῦ προσεκυνήθησαν· καὶ λέων ἀνθρωποβόρος ἀντὶ τοῦ θεοῦ τοῦ φιλανθρωποτάτου προσεκυνήθη· ὄφις καὶ δράκων ἀντίμιμοι τοῦ ἐκβαλλόντος ἡμᾶς ἐκ παραδείσου, προσεκυνήθησαν. καὶ ὁ τὸν παράδεισον φυτεύσας κατεφρονήθη. καὶ αἰσχύνομαι λέγειν, πλὴν λέγω· καὶ κρόμμυα γὰρ ἤδη παρά τισι προσεκυνήθη. οἶνος γὰρ ἐδόθη, ἵνα εὐφραίνῃ καρδίαν ἀνθρώπου· καὶ οἶνος ἀντὶ θεοῦ προσεκυνήθη. σῖτον ὁ θεὸς εἰργάσατο διὰ τοῦ εἰπεῖν, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα· ἵνα ἄρτος στηρίζῃ καρδίαν ἀνθρώπου· καὶ πόθεν ἡ Δήμητρα προσεκυνήθη. τὸ πῦρ ἐκ λίθων συγκρούσεως ἐξέρχεται μέχρι σήμερον· καὶ πόθεν Ἥφαιστος, πυρὸς ποιητής. πόθεν ἡ πολύθεος πλάνη τῶν Ἑλλήνων. ἀσώματος ὁ θεός· καὶ πόθεν μοιχεῖαι παρὰ τοῖς ὑπ' αὐτῶν λεγομένοις θεοῖς κατεγορῶνται. σιωπῶ τὰς Διὸς εἰς κύκνον μεταβολάς· αἰσχύνομαι λέγων τὰς εἰς ταῦρον μεταμορφώσεις· ἀνάξια γὰρ θεοῦ τὰ μυκήματα· μοιχὸς ὁ παρ' Ἕλλησι θεὸς εὕρηται, καὶ οὐκ αἰδοῦνται· εἰ γὰρ μοιχός ἐστι, θεὸς μὴ καλείσθω· καὶ θανάτους, καὶ ἀποπτώσεις, καὶ κεραυνώσεις τῶν παρ' αὐτοῖς λεγομένων θεῶν. βλέπεις ἐκ πόσου μεγέθους ποῦ κατεληλύθασιν; μή τι ἄρα μάτην υἱὸς θεοῦ κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ; ἢ ἵνα τὸ τηλικοῦτον τραῦμα θεραπεύσῃ, μή τι μάτην ἦλθεν ὁ υἱός, ἵνα ὁ πατὴρ ἐπιγνωσθῇ; ἐπέγνως, τί ἐκίνησεν ἐκ δεξιῶν θρόνων κατελθεῖν τὸν μονογενῆ; πατὴρ κατεφρονεῖτο, ἔδει υἱὸν διορθώσασθαι τὴν πλάνην. ἔδει γὰρ τὸν δι' οὗ ἐγένετο τὰ πάντα, τῷ δεσπότῃ τῶν ἁπάντων προσενεγκεῖν τὰ πάντα· ἔδει θεραπευθῆναι τὸ τραῦμα· τί γὰρ ἦν ταύτης τῆς νόσου χεῖρον, ἵνα λίθος ἀντὶ θεοῦ προσκυνηθῇ.

fit cinis per ignem, ipſum quidem deus proclamatur: vetus autem deus contemnitur. Idololatriæ vero peruerſitas multiplex inducitur: felis, canis, lupus, pro deo ſunt adorati: & leo vorator hominum pro deo hominum amantiſſimo adoratus: anguis & draco, qui repræſentant eum qui de paradiſo nos eiecit, adorati ſunt; & qui paradiſum plantauit contemptus eſt. & (erubeſco referre; referam tamen) iam etiam apud nonnullos cæpæ ſunt adoratæ. Nam vinum datum *vt lætificet cor hominis*: & vinum pro deo colitur. Frumentum deus procreauit, dicendo, *Producat terra herbam fœni, ſeminantem ſemen ſecundum genus & ſimilitudinem*, vt panis *confirmet cor hominis*: vnde nam Ceres adoratur? Ignis attritu & colliſione lapidum excitur ad hodiernum diem: & vnde nam Vulcanus, ignis fabricator? Vnde ille gentilium in multitudine deorum error? incorporeus enim eſt Deus. Vnde nam ſtupra & adulteria vitio dantur apud eos qui deos ea dicunt? Taceo Iouis in olorem conuerſiones. pudet narrare transformationes in taurum: ſunt enim mugitus indigni deo. Adulter apud Gentiles deus eſt deprehenſus, nec erubeſcunt: Nam ſi adulter eſt, deus ne vocetur. Recenſent & ſuorum deorum mortes, caſus & ruinas, necnon fulminis ictu deflagrationes. Vides de quanta maieſtate quo deſcenderunt? Nunquid non fruſtra & incaſſum filius dei de cælo deſcendit? Nonne vt tantum vulnus curaret? fruſtráne filius venit vt pater agnoſceretur? Tenéſne quid mouerit ad deſcendendum à dextris ſedibus vnigenitum? Pater deſpiciebatur: filium oportuit errorem emendare. Oportuit enim vt per quem omnia facta fuerant, is vniuerſorum domino cuncta offerret. Oportebat vulnus curari. quid enim hoc morbo deterius erat, vt lapis pro deo coleretur?

Gen. 1.

Filius Dei cur deſcendit.

DE HÆRESIBVS.

NEC ſolum gentilibus iſta diabolus admolitus eſt: ſed & iam multi pſeudochriſtianorum, fragrantiſſima iſta Chriſti appellatione male nuncupatorum, auſi ſunt impie deum à ſuis creaturis abalienare: hæreticos dico, nefandos, & à deo remotiſſimos, qui ſe Chriſti ſimulant ſtudioſos, Chriſti tamen omnino ſunt hoſtes infenſi. Nam qui patri Chriſti conuiciatur, hoſtis eſt filij. Auſi ſunt hi duas deitates aſſerere: vnam bonam, alteram malam. O magnam cæcitatem! ſi deitas eſt, omnino & bona eſt: ſi non eſt bona, quid deitas appellatur? Nam ſi dei bonitas eſt, deo congruens, hominum amans, beneficentia, omnipotentia, de duobus alterum, aut deum vocent nomine, aut actione: ſin actionibus priuaturi ſunt, ne vocent ſola nuncupatione. Auſi ſunt hæretici duos proferre deos, & geminos boni malíque fontes, eóſque ingenitos. ſi vtérque ingenitus eſt; vterque prorſus æqualis alteri, & vterque potens. Quomodo ergo tenebræ & lumen ſe ſimul tollunt? Vtrúmne ſimul aliquando ſunt, an ſeiuncti? ſimul enim eſſe non poſſunt. *Quæ eſt enim luci communicatio cum tenebris?* ait Apoſtolus. ſin à ſe longe abſunt profecto ſuos quiſque locos habent. Vbi igitur vnum deum dicimus, omnino etiam & illic vnum adoramus. ſic enim colligendum eſt & conſtituendum, etiam ſi vel illorum inſania corripiamur, vnum adorandum eſſe. Inquiramus autem & ab iis quid de bono deo dicant. Poténſne eſt, an impotens? ſi potens, quomodo malum fit eo inuito? & quomodo praua in hunc mundum natura inducitur eo nolente? Nam ſi id reſciens prohibere non poſſit, eius impotentiam arguunt: ſin poſſit, nec prohibeat, proditionis reum faciunt. Ac vide horum amentiam. nam aliquandò dicunt nihil prauo commune eſſe cum bono, ad mundi fabricationem: aliquando cenſent cum quartam duntaxat

2.Cor.6.14.

ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΣΕΩΝ.

ΚΑΙ οὐ μόνον ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἐπηγωνίσατο ταῦτα ὁ διάβολος· ἀλλὰ γὰρ ἤδη καὶ πολλοὶ τῶν χριστιανῶν ψευδῶς λεγομένων τῷ τοῦ εὐωδεστάτου χριστοῦ ὀνόματι κακῶς προσαγορευομένων, ἐτόλμησαν ἀσεβῶς ἀπαλλοτριῶσαι τὸν θεὸν τῶν οἰκείων ποιημάτων· τοὺς τῶν αἱρετικῶν λέγω παῖδας, τοὺς δυσωνύμους καὶ ἀθεωτάτους, προσποιουμένους μὲν εἶναι φιλοχρίστους, μισοχρίστους δὲ παντελῶς· ὁ γὰρ τὸν πατέρα τοῦ χριστοῦ δυσφημῶν, ἐχθρός ἐστι τοῦ υἱοῦ. ἐτόλμησαν εἰπεῖν οὗτοι δύο θεότητας, μίαν ἀγαθὴν, καὶ μίαν κακήν. ὢ πολλῆς ἀβλεψίας. εἰ θεότης, πάντως καὶ ἀγαθή· εἰ δὲ οὐκ ἀγαθὴ, τί καλεῖται θεότης; εἰ γὰρ θεοῦ ἡ ἀγαθότης, ἡ θεοπρεπὴς, ἡ φιλάνθρωπος, τὸ εὐεργετικὸν, τὸ παντοδύναμον, δυοῖν θάτερον, ἢ θεὸν καλείτωσαν σὺν τῷ ὀνόματι καὶ τῇ ἐνεργείᾳ· εἰ δὲ ἀποστερεῖν μέλλοιεν τὴν ἐνέργειαν, μὴ καλείτωσαν μόνῃ τῇ προσηγορίᾳ. ἐτόλμησαν αἱρετικοὶ λέγειν δύο θεοὺς, καὶ δύο πηγὰς ἀγαθοῦ τε καὶ κακοῦ· καὶ ταύτας ἀγεννήτους εἶναι, εἰ ἀγέννητοι ἀμφότεραι, πάντως ὅτι καὶ ἴσαι, καὶ ἀμφότεραι κραταιαί, πῶς οὖν ἀναιρεῖ τὸ σκότος τὸ φῶς· καὶ πότερον ποτὲ ὁμοῦ εἰσὶν, ἢ ἀπεχοινισμέναι· ὁμοῦ μὲν γὰρ εἶναι οὐ δύνανται· τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, φησὶν ὁ ἀπόστολος. εἰ δὲ μακραὶ ἀπ' ἀλλήλων εἰσὶν, πάντως ὅτι καὶ ἰδίους τόπους ἔχουσιν· πάντως που ἐν τοῖς τοῦ ἑνὸς θεοῦ ἐσμὲν, πάντως που καὶ ἕνα προσκυνοῦμεν· συστῆναι γὰρ οὕτω δεῖ, κἂν τῇ μωρίᾳ ἐκείνων συμπεριενεχθῶμεν, ὅτι ἕνα δεῖ προσκυνεῖν. ἐξετάσωμεν δὲ αὐτοὺς, καὶ τί λέγουσι περὶ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ. δυνατός ἐστιν, ἢ ἀδύνατος· εἰ μὲν δύναται, πῶς ἐγένετο τὸ κακὸν, ἄκοντος αὐτοῦ· καὶ πῶς ἐπεισέρχεται ἡ πονηρὰ ὑπόστασις, μὴ θέλοντος αὐτοῦ· εἰ μὲν γὰρ εἰδὼς, οὐ δύναται κωλῦσαι, ἀδυναμίαν κατηγοροῦσι· εἰ δὲ δυνάμενος, οὐ κωλύει, προδοσίαν κατηγοροῦσι. καὶ βλέπε τὴν τούτων ἀνοησίαν· ποτὲ μὲν λέγουσι τὸ πονηρὸν μὴ ἔχειν κοινὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν, εἰς τὴν τοῦ κόσμου δημιουργίαν· ποτὲ δὲ λέγουσιν αὐτὸ τὸ τέταρτον

μέρος ἔχει μόνον· καὶ τὸν μὲν ἀγαθὸν λέγουσι πατέρα εἶναι τοῦ χριστοῦ· τὸν δὲ χριστὸν, τὸν ἥλιον τοῦτον καλοῦσιν. εἰ τοίνυν ὁ κόσμος κατ' αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐγένετο· ὁ δὲ ἥλιος ἐν κόσμῳ, πῶς ὁ υἱὸς τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τοῖς τοῦ πονηροῦ ἄκων δουλεύει; Βορβορεύμεθα, ταῦτα λέγοντες· ἀλλ' ἵνα μή τις τῶν παρόντων ἐξ ἀμαθίας εἰς βόρβορον αἱρετικῶν ἐμπέσῃ, οἶδα χραίνας ἐμαυτοῦ τὸ στόμα, καὶ τῶν ἀκουόντων τὰς ἀκοὰς, ἀλλὰ συμφέρει· πολὺ γὰρ κάλλιον, ἐν κατηγορίαις ἄλλων ἀκοῦσαι τὰ ἄτοπα, ἢ ἐξ ἀγνοίας εἰς ταῦτα ἐμπεσεῖν. πολὺ κάλλιον γνῶναί σε τὸν βόρβορον καὶ μισῆσαι τοῦτον, ἢ ἀγνοοῦντα ἐμπεσεῖν εἰς αὐτόν· ἔστι δὲ πολυσχιδὴς ὁ τῆς ἀθεότητος τῶν αἱρέσεων λόγος· ὅταν γὰρ μιᾶς ὁδοῦ τῆς εὐθείας ἐκπέσῃ, τότε πολλάκις εἰς κρημνοὺς καταπίπτει· καὶ πάσης μὲν αἱρέσεως εὑρετὴς Σίμων ὁ μάγος· Σίμων ὁ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων, τὴν ἄπρατον τοῦ πνεύματος χάριν ἀγοράσαι προσδοκήσας ἀργυρίῳ· καὶ, Οὐκ ἔστι σοι, ἀκούσας, μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ τὰ ἑξῆς. περὶ οὗ γέγραπται· Ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. οὗτος ἐπὶ τῆς Ῥώμης γενόμενος, μετὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἀποβληθῆναι· καὶ Ἑλένην τινὰ πόρνην ἐπαγόμενος, δυσφήμῳ τῷ στόματι, πρῶτος ἐτόλμησεν εἰπεῖν ἑαυτὸν μὲν εἶναι τὸν ἐπὶ ὄρους Σινᾶ ὡς πατέρα φανέντα· παρὰ δὲ Ἰουδαίοις ὕστερον οὐκ ἐν σαρκὶ, ἀλλὰ δοκήσει ὡς χριστὸν Ἰησοῦν φανέντα· καὶ μετὰ ταῦτα ὡς πνεῦμα ἅγιον, ὃ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ ὡς παράκλητον ἀποστέλλεσθαι ἐπαγγελθέν. καὶ ἐπλάνησέ τε οὕτω τὴν ῥωμαίων πόλιν, ὥστε Κλαύδιον ἀνδριάντα αὐτοῦ στῆσαι, ὑπογράψαντα τῇ Ῥωμαίων γλώττῃ, Σίμωνι δέῳ σάγκτῳ. ὅπερ ἑρμηνευόμενον δηλοῖ, Σίμωνι θεῷ ἁγίῳ. παρατεινομένης δὲ τῆς πλάνης, ἀγαθῶν ξυνωρὶς διορθοῦται τὸ πλάσμα, Πέτρος καὶ Παῦλος παραγενόμενοι οἱ τῆς ἐκκλησίας προστάται, καὶ ἐπιδείξαντα τὸν νομιζόμενον θεὸν Σίμωνα, νεκρὸν εὐθὺς ἀπέδειξαν· ἐπαγγειλαμένου γὰρ τοῦ Σίμωνος μετεωρίζεσθαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐπ' ὀχήματος δαιμόνων ἐπ' ἀέρος

partem habere: & bonum ſanè patrem Chriſti eſſe aiunt: Chriſtum verò ſolem iſtum vocant. Si ergo mundus eorum opinione fabricatus eſt à malo: ſol autem in mundo locum habet, quo pacto boni filius in iis quæ mali ſunt, inuitus ſeruit? In cœno volutamur hæc enunciantes: id vero facio, ne quis noſtrum qui hic præſentes adſtamus, inſcitia & ignoratione in hæreticorum cœnum prolapſus incidat. non dubito quin os meum commaculem & aures audientium, ſed non ſine emolumento: multo enim præclarius eſt, audiſſe in aliis accuſandis abſurda, quàm ex inſcitia in ipſa incidiſſe. Longè melius eſt, vt ſordes cognoſcas, & oderis, quàm ignorans in eaſdem incidas. Hæreſeon autem de deitate multiplex ratio eſt. Cum enim quis ab vnica recta excidit via, tum ſæpenumero delabitur in præcipitia. Ac omnis quidem hæreſeos inuentor, Simon ille magus fuit: Simon ille idem, qui in Actis Apoſtolorum, gratuitam & nullo precio vendēdam ſpiritus gratiam, ſibi coemendam expectarat, & audierat, *Non eſt tibi portio neque ſors in hoc ſermone*, & quæ ſequuntur deinceps. de quo ſcriptum eſt, *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis.* Hic cum Romam veniſſet, ab apoſtolis reiectus: & Helenam quādam meretricem conſortem aſciuiſſet, ore nefando primus eſt auſus ſe eſſe cū iactare qui in Sina monte ſub ſpecie patris apparuit: qui apud Iudæos poſtea, non in carne, ſed opinione ſub Chriſti Ieſu forma ſe videndum oſtenderit: & tandem vt ſpiritus ſanctus à Chriſto pollicente, paracletus mittendus fuerit: itáque Romanorum ciuitatem vſque adeo in errorem induxit, vt ei Claudius ſtatuam erexerit cum hac ſubſcriptione verbis Latinis, SIMONI DEO SANCTO. Errorem autem latius ſe proferentem, coarguerunt duo viri boni huc perlati, Petrus & Paulus, Eccleſiæ præfecti. & Simonem ſeſe deum oſtentantem, talémque exiſtimatum, confeſtim morte affecerunt. Nam cum Simon ſeſe ſublimem in cælos latum iri profiteretur, & in aërem dæmoniorum vehiculo

Hæreſes vt vitari poſſint noſcendæ.

Simon Magus auctor hæreſeon.

Act. 8. 21.

Epiſt. 1. Ioan. 2. 19.

Simon Magus, trinum ſe deum vocat.

Simoni Mago, Claudius ſtatuam erexit.

ferretur, genibus prouoluti ſerui dei, & concordiam illam præ ſe ferentes, quam Ieſus dixerat, *Si duo ex vobis conſenſerint, de omni re quancunque petierint, ſuccedet eis*, conſenſionis telum, precum interuentu in magum eiaculati ſunt, & in terram eum deiecerunt. nihilque mirum videatur, tametſi mirabile ſit: Petrus enim is erat qui claues cælorum circumferebat. nec admiratione dignum: Paulus enim is erat qui ad tertium vſque cælum & paradiſum raptus, arcana verba audierat, quæ homini proloqui nemini licet. E ſublimi aëre deum illum habitum in terram deiecerunt ad inferos deprimendum. Hic primus draco peruerſitatis fuit auctor: cuius vno abſciſo capite, multiceps denuo prauitatis radix emerſit. Nam Cerinthus ad eccleſiam labefactandam eſt aggreſſus: Carpocrates item, Ebionæi & Marcion, os impietatis plenum, & atheum. Qui enim diuerſos deos cenſet ac ſtatuit, alterum Bonum, & alterum iuſtum, filio contradicit inquienti, *Pater Iuſte*, & qui rurſus aliũ Patrem, & alium Factorem mundi, filio aduerſatur dicenti, *Si autem fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanum ignis mittitur, deus ita veſtit*: &, *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos*. Fuit enim iſte peruerſi alius erroris inuentor: cui ſecundus Marcion extitit. nam cum teſtimoniis veteris teſtamenti in nouo recitatis coargueretur ac refelleretur, primus eſt auſus ea excindere teſtimonia, & fidei ſermonem qui annunciaretur teſtimonio nullo confirmatum dimittere, derelicto prius deo: & cum nulli præcones ſupereſſent, fidem eccleſiæ corrumpere. Huic deinceps alius ſucceſſit, Baſilides, homo infamis, moribus immodeſtiſſimis, impudicitiæ concionator. Valentinus quoque huic vitio ſe ſocium adiunxit, trigintáque deorum nuncium ſe præbuit. Gentiles paucos numerabant: hic vero qui nuncupabatur, vel potius non erat Chriſtianus, errorem ad triginta totos integros protendit, aitque, quod Bythos id eſt profundũ (decebat

φεϱϑμὸν,

Petrus & Paulus Simonẽ oratione proſtrauerunt.

Petrus cæli claues portat.

Cerinthus.

Ioan.17.25

Luc.12.28.

Mat.5.45.

Marcion.

Baſilides.

Valentinus 30. Deorũ Præco.

φερόμενον, γόνυ κλίναντες οἱ τοῦ θεοῦ δοῦλοι, καὶ τὴν συμφωνίαν ἐνδειξάμενοι, ἣν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἐὰν δύο ἐξ ὑμῶν συμφωνήσωσι, περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν αἰτήσονται, γενήσεται αὐτοῖς· τὸ τῆς ὁμονοίας βέλος διὰ τῆς προσευχῆς πέμψαντες κατὰ τοῦ μάγου, κατέβαλον αὐτὸν εἰς τὴν γῆν· καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν καίπερ ὂν θαυμαστόν· Πέτρος γὰρ ἦν ὁ τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν περιφέρων· καὶ οὐ θαύματος ἄξιον· Παῦλος γὰρ ἦν ὁ εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγεὶς καὶ εἰς παράδεισον, καὶ ἀκούσας ἄρρητα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι· ἐξ ἀέρος ἐπὶ γῆν κατήγαγον τὸν νομιζόμενον θεόν, μέλλοντα εἰς τὰ καταχθόνια κατάγεσθαι. οὗτος πρῶτος ὁ τῆς κακίας δράκων. μιᾶς δὲ ἐκκοπείσης κεφαλῆς, πολυκέφαλος εὑρέθη πάλιν ἡ τῆς κακίας ῥίζα· Κήρινθος γὰρ τὴν ἐκκλησίαν ἐλυμαίνετο, καὶ Καρποκράτης, Ἐβιωναῖοί τε καὶ Μαρκίων, τὸ τῆς ἀθεότητος στόμα· ὁ γὰρ θεοὺς διαφόρους ἀναγορεύσας, ἄλλον τὸν ἀγαθὸν, καὶ ἄλλον τὸν δίκαιον, ἀντιφθέγγεται τῷ υἱῷ λέγοντι, Πάτερ δίκαιε. καὶ πάλιν ἄλλον τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον ποιητὴν τοῦ κόσμου, ἐναντιοῦται τῷ υἱῷ λέγοντι, Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον πυρὸς βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι· καὶ, Ὅστις τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ ἀγαθοὺς καὶ πονηροὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους· οὗτος γὰρ πάλιν ἄλλης κακίας εὑρετής· δεύτερος γὰρ ὁ Μαρκίων· ὑπὸ γὰρ τῶν κειμένων ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ μαρτυριῶν ἐλεγχόμενος, πρῶτος ἐτόλμησεν ἐκκόψαι τὰς μαρτυρίας· καὶ ἀμάρτυρον ἀφεῖναι τὸν καταγγελλόμενον λόγον τῆς πίστεως, καταλείψας τὸν θεόν· καὶ ὡς κηρύκων μὴ ὄντων, καὶ ἀθρὰν ἠθέλησε ποιήσασθαι τῆς ἐκκλησίας τὴν πίστιν. διεδέξατο τοῦτον πάλιν ἄλλος, Βασιλείδης, δυσώνυμος, δεινότατος τὸν τρόπον, ἀσελγείας καταγγέλλων· ἐπηγωνίσατο τῇ κακίᾳ Οὐαλεντῖνος, τριάκοντα θεῶν καταγγελεύς· Ἕλληνες ὀλίγους λέγουσιν· καὶ ὁ ὀνομαζόμενος, μᾶλλον δὲ οὐκ ὢν χριστιανὸς, εἰς τριάκοντα ὅλους ἐξέτεινε τὴν πλάνην, καὶ φησὶν, ὅτι ὁ Βυθός· πρέπει γὰρ αὐτῷ

ὄντι βυθῷ τῆς κακίας ἐκ βυθοῦ τῆς διδασκαλίας ἄρχεσθαι; ἐγέννησε Σιγήν, καὶ ἀπὸ τῆς Σιγῆς ἐτεκνοποίει Λόγον, τοῦ παρ' Ἕλλησιν Διὸς ἐστὶ χείρων τοῦ τῇ ἀδελφῇ μιγνυμένου· τέκνον γὰρ εἶναι τοῦ Βυθοῦ ἐλέγετο ἡ Σιωπή. βλέπεις ἀτοπίαν σχήματι χριστιανισμοῦ περιβεβλημένην; μεῖνον βραχὺ, καὶ μισήσεις τὴν ἀσέβειαν· φησὶ γὰρ, ὀκτὼ αἰῶνας ἐκ τούτου γεγεννῆσθαι· καὶ ἐξ ἐκείνων δέκα, καὶ ἐξ ἐκείνων δώδεκα, ἄρσενας καὶ θηλείας. καὶ πόθεν ἡ σύστασις τούτων, βλέπει τὴν ληρῳδίαν ἐκ τῶν κατασκευασμάτων. πόθεν ἔχεις τὴν ἀπόδειξιν τῶν τριάκοντα αἰώνων· ἐπειδὴ γέγραπται, ὅτι ἐβαπτίσθη ὁ Ἰησοῦς τριάκοντα ἐτῶν ὤν. καὶ ποία ἀπόδειξις, ἐκ τῶν τριάκοντα ἐτῶν, εἰ δὲ τριάκοντα ἐτῶν ἐβαπτίσθη. ἆρα οὖν ἐπειδὴ καὶ πέντε ἄρτους ἔκλασεν εἰς πεντακισχιλίους, πέντε εἰσὶ θεοί; ἢ ἐπειδὴ δώδεκα εἶχεν μαθητάς, δώδεκα ὤφειλον μόνοι θεοί; καὶ τοῦτο ἔτι μικρὸν πρὸς τὰ λοιπὰ τῆς ἀσεβείας. φησὶ γὰρ, ὅτι ἡ τελευταία τῶν θεῶν ἀρσενόθηλυς οὖσα, ὡς τολμᾷ λέγειν, αὕτη ἐστὶν ἡ Σοφία. ὢ τῆς ἀθεότητος· Χριστοῦ γὰρ θεοῦ Σοφία μονογενὴς υἱός, κἀκεῖνος εἰς θῆλυ καὶ τριακοστὸν στοιχεῖον, καὶ ἔσχατον κατασκεύασμα κατήνεγκε τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ τὴν Σοφίαν· καὶ φησὶν, ὅτι ἐχείρησεν ἡ Σοφία τὸν πρῶτον θεὸν ἰδεῖν· δὲ μὴ φέρουσα τὰς μαρμαρυγὰς, ἐξέπεσε τῶν οὐρανῶν· καὶ ἀπεβλήθη τοῦ τριακοστοῦ ἀριθμοῦ· εἶτα στένουσα ἐκ τῶν στεναγμάτων ἐγέννα τὸν διάβολον· καὶ ὅτι δακρύσασα τὴν ἀπόπτωσιν, τὴν θάλασσαν ὑπεστήσατο. βλέπεις τὴν ἀσέβειαν; πῶς γὰρ ἐκ σοφίας διάβολος γεννᾶται, καὶ ἀπὸ συνέσεως ἡ κακία, ἢ ἀπὸ φωτὸς σκότος. καὶ φησὶν, ὅτι ὁ διάβολος ἐγέννησεν ἄλλους, ἐξ ὧν τινες κατεσκεύασαν τὸν κόσμον· καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς κατῆλθεν ἐπὶ τὸ ἀποστῆσαι τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κοσμοποιοῦ. ἄκουε δὲ, τίνα λέγουσιν εἶναι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, ἵνα ἔτι μειζόνως αὐτοὺς μισήσῃς· διδάσκουσι γὰρ ὅτι τῆς Σοφίας ἐκπεσούσης, ἵνα μὴ ὁ ἀριθμὸς λείπῃ

enim vt qui fundum eſſet malorum, à fundo doctrinæ ſumeret initium) genuerit Sigen, id eſt Silentium, & de Sige procrearit Logon, qui Iupiter ſit Gentilibus, & deterior ac inferior eo qui cum ſorore ſit mixtus. Sige enim Bythi filia dicebatur. Vides abſurditatem ſpecie Chriſtianiſmi obtectam. Mane paululum, & impietatis odium concipies. ait enim, ex eo genitos Æones octo fuiſſe, & ex his decem, & ex his duodecim, mares & fœminas. Et vnde conſtant hæc? nugacitatem ex firmamentis conſidera. Vndenam Æonum triginta demonſtrationem habes? Quia ſcriptum eſt, Ieſum baptizatum fuiſſe annos natum triginta. Quomodo vero probas ex annis triginta, etiamſi verum ſit, annos natum triginta baptizatum illum fuiſſe? Vtrum ergo quia & quinque panes fregit ad cibanda quinque hominum millia, idcirco quinque dij ſunt? aut quia duodecim habuit diſcipulos, duodecim ſoli dij eſſe debuerunt? id vero perpuſillum etiamnum eſt, ſi cum reliquis impiis eius documentis conferatur: Ait enim, vltimam inter deos eſſe marem ac fœminam ſimul, vt audet dicere, ipſum eſſe Sophiam, id eſt Sapientiam. (O impietatem. Chriſtus enim, dei ſapientia, vnigenitus filius) qui ad fœminam & trigeſimum elementum, & poſtremam fabricam detulit ſermone dei ſapientiam. ſubiungitque, Conatam Sapientiam primum deum contueri: & cum ſplendorem ſuſtinere non potuiſſet, de cælis excidiſſe, & è numero trigeſimo abiectam fuiſſe: tum gemuiſſe, ſuiſque gemitibus Diabolum genuiſſe: & cum caſum ſuum ab alto deploraret, mare procreauiſſe. Vides impietatem? quo enim pacto de Sapientia diabolus eſt generatus, & de prudentia malitia, aut de lumine tenebræ? ſubdit, Diabolum alios generaſſe, ex quibus nonnulli mundum ſint fabricati: Chriſtúmque deſcendiſſe, vt homines à mundi procreatore ſeduceret. Audi vero, quem Chriſtum Ieſum eſſe dicant, vt eos maiore inſuper odio proſequaris. docent enim quòd vbi Sapientia deciderit, ne

Valentini blaſphemia.

triginta deorum numerus deficeret, Æonas viginti-nouem ſingulos aliquid minimum contuliſſe, conſtituiſſéque Chriſtum, quem marem ac fœminam rurſum eſſe dicunt. Eſtne quicquam his magis impium?. éſtne quicquam miſerius Equidem tibi errorem enarro, vt in eos maius odium habeas. Fuge itaque hanc impietatem, neque tali ſalutem dicas, ne tenebrarum infrugiferis operibus participes. Ne vero curioſius iſta conquiras, neque ſermones cum eis conferre velis: & cum in genere cunctos oderis hæreticos, tum potiſſimum & præ aliis eum execrare qui à Mania & furore nomen habet, qui non multo antea ſub imperatore Probo habuit initium. Nam ante ſeptuaginta annos error inchoauit. & hucuſque ſuperſunt homines qui eum ſuis oculis conſpexerunt. Verum non ideo quia paulo ante fuit, hominem oderis, ſed impia dogmata execrare, prauitatis auctorem, omnis immunditiæ receptaculum, quíque omnis hæreſis cœnum ſuſceperit. Nam cum in malis primatum ambiret, omnibus in vnum collectis, & hæreſi vna ex omni genere blaſphemiarum omníque ſcelere conflata, deprædatur atque labefactat eccleſiam, vel potius eos qui exceſſerunt eccleſia: obambulans tanquam leo atque deuorans. Quorum blandis verbis ne attendas, neque humilitati fictæ & ad opinionem compoſitæ. Serpentes enim ſunt, progenies viperarum: & Iudas dicebat, *Aue rabbi*, & prodebat: ne oſculis attendas, ſed venenum caue. Et ne fruſtra hunc videamur accuſare, obiter quis iſte ſit Manes, & quid docuerit, aliquantum declaremus. totum enim eius cœnum, ne vniuerſum quidem æuum pro dignitate recenſeret. ea memorentur quæ adiumento tibi opportuno ſint futura: quæ quidem & in ſuperioribus ſunt explicata, dicentur tamen hoc tempore, vt & qui neſciunt intelligant, & qui ſciunt recordentur. A Chriſtianis non eſt Manes, abſit: neque vt Simon ille Magus, eiectus eſt ab eccleſia, neque ipſe, neque qui ante eum docebant. Fur enim alienorum

Hæretici odio habendi.

Cyrill. 70. annos poſt Manich.

τῶν τριάκοντα, οἱ εἰκοσιεννέα αἰῶνες συνενέγκαντές τι ἕκαστος ἐλάχιστον, κατεσκεύασαν τὸν χριστόν· καὶ τοῦτον δὲ ἀρσενόθηλυν πάλιν λέγουσιν. ἆρα ἐστὶ τούτων ἀσεβέστερον; ἔστι τι τούτων ἀθλιώτερον; ἐγὼ διηγοῦμαί σοι τὴν πλάνην, ἵνα μειζόνως αὐτοὺς μισήσῃς· φεῦγε οὖν τὴν ἀσέβειαν, μηδὲ χαίρειν λέγε τῷ τοιούτῳ, ἵνα μὴ κοινωνήσῃς τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους· καὶ μήτε πολυπραγμονήσῃς· μήτε εἰς λόγους αὐτοῖς ἐλθεῖν θελήσῃς. καὶ μίσει μὲν πάντας αἱρετικούς, ἐξαιρέτως δὲ, τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον, τὸν πρώην ἐπὶ Πρόβου βασιλέως ἀρξάμενον· πρὸ γὰρ ὅλων ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ἡ πλάνη. καὶ εἰσὶ μέχρι τοῦ νῦν ἄνθρωποι αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς θεωρήσαντες ἐκεῖνον· ἀλλ' οὐχ ὅτι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἦν, διὰ τοῦτο μίσει· ἀλλὰ τὰ δυσσεβῆ δόγματα μίσει, τὸν τῆς κακίας ἐργάτην· τὸ δοχεῖον παντὸς ῥύπου· τὸν πάσης αἱρέσεως βόρβορον ὑποδεξάμενον· φιλοτιμούμενος γὰρ ἐν κακοῖς ἐξαιρέτοις γενέσθαι, τὰ πάντα λαβών, καὶ μίαν αἵρεσιν πεπληρωμένην βλασφημιῶν, καὶ πάσης παρανομίας συστησάμενος, λυμαίνεται τὴν ἐκκλησίαν· μᾶλλον δὲ τοὺς ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας· ὡς λέων περιπατῶν καὶ καταπίνων. μὴ πρόσεχε αὐτῶν τῇ χρηστολογίᾳ, μηδὲ τῇ νομιζομένῃ ταπεινοφροσύνῃ· ὄφεις γὰρ εἰσὶ γεννήματα ἐχιδνῶν. καὶ Ἰούδας ἔλεγε, Χαῖρε Ῥαββὶ, καὶ παρεδίδου. μὴ τοῖς φιλήμασι πρόσεχε, ἀλλὰ τὸν ἰὸν φυλάσσου. καὶ ἵνα μάτην μὴ δοκῶμεν αὐτοῦ κατηγορεῖν, ἐν παρεξόδῳ, τίς ἐστὶν ὁ Μάνης, εἴπωμεν, καὶ τί διδάσκει ἐκ μέρους· ὅλον γὰρ αὐτοῦ τὸν βόρβορον, οὐδ' ὁ πᾶς αἰὼν κατ' ἀξίαν διηγήσεται. μνημονευέτω δὲ τὰ περὶ σοὶ εἰς εὔκαιρον βοήθειαν. ἀτὰρ εἴρηται μὲν καὶ τοῖς πρὸ τούτου· λεχθήσεται δὲ καὶ τοῖς νῦν, ἵνα οἱ ἀγνοοῦντες, μάθωσιν· οἱ δὲ εἰδότες, ὑπομνησθῶσιν· οὐκ ἔστιν ἀπὸ χριστιανῶν ὁ Μάνης, μὴ γένοιτο· οὐδὲ κατὰ τὸν Σίμωνα ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας· οὔτε αὐτὸς, οὔτε οἱ πρὸ αὐτοῦ διδάσκοντες· κλέπτης γὰρ ἀλλοτρίων

κακόν, ἐξιδιαζόμενος τὰ κακά· πῶς δὲ καὶ τίνα τρόπον, ἀκουστέον. Σκυθιανός τις ἦν ἐν Αἰγύπτῳ, Σαρακηνὸς τὸ γένος, οὐδὲν κοινὸν, οὔτε πρὸς Ἰουδαϊσμὸν, οὔτε πρὸς χριστιανισμὸν κεκτημένος· οὗτος τὴν Ἀλεξάνδρειαν οἰκήσας, καὶ τὸν ἀριστοτελικὸν μιμησάμενος βίον, τέσσαρας βίβλους συνέταξε· μίαν καλουμένην, εὐαγγέλιον, οὐ χριστοῦ πράξεις περιέχουσαν, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον τὴν προσηγορίαν· καὶ μίαν ἄλλην καλουμένην, κεφαλαίων· καὶ μίαν τρίτην, μυστηρίων. καὶ τετάρτην ἣν νῦν περιφέρουσι, θησαυρόν. μαθητὴς δὲ ἦν τούτου, Τέρβινθος ὀνόματι. ἀλλὰ τὸν προειρημένον Σκυθιανὸν ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ λυμήνασθαι τὴν χώραν, νόσῳ θανατώσας ὁ κύριος ἔπαυσε τὴν λοιμώδη κατάστασιν· ὁ δὲ τῆς κακίας μαθητὴς Τέρβινθος κληρονόμος ὢν τοῦ χρυσοῦ, καὶ τῶν βιβλίων, καὶ τῆς αἱρέσεως, παραγενόμενος ἐν τῇ Παλαιστίνῃ, καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γνωριζόμενος, καὶ καταγινωσκόμενος, ἔκρινεν εἰς τὴν Περσίδα μετελθεῖν· ἵνα δὲ μὴ ἐκ τῆς προσηγορίας κἀκεῖ γνωρίζηται, Βουδᾶν ὠνόμασεν ἑαυτόν. ἀλλ' εἶχεν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀνταγωνιστὰς τοὺς τοῦ Μίθρα. καὶ πολλῶν λόγων κινουμένων καὶ διαπληκτισμῶν, ἠλέγχετο. καὶ πέρας συνελαυνόμενος, προσέφυγέ τινι χήρᾳ. εἶτα ἐπὶ δώματος ἀνελθὼν, καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς ἀερίους δαίμονας, οὓς οἱ μανιχαῖοι μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς μυσαρᾶς ἰσχάδος ἐπικαλοῦνται, θεόπληκτος γενόμενος, καταβληθεὶς ἀπὸ τοῦ δώματος, ἐξέψυξε. καὶ οὕτως ἐξεκόπη τὸ θηρίον τὸ δεύτερον. ἀλλ' ἔμεινε τὰ ὑπομνηστικὰ τῆς ἀσεβείας βιβλία· καὶ κληρονόμος ἦν χήρα καὶ τῶν βιβλίων, καὶ τῶν χρημάτων· μήτε δὲ συγγενέα, μήτε δὲ ἕτερόν τινα ἔχουσα, ἔκρινεν ἐκ τῶν χρημάτων ἀγοράσαι παῖδα Κούβρικον λεγόμενον· καὶ τοῦτον εἰς υἱοθεσίαν λαβοῦσα, ἐπαίδευσε τοῖς Περσῶν μαθήμασιν ὡς υἱὸν, καὶ ὤξυνε κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος, κακὸν βέλος· καὶ Κούβρικος ὁ κακὸς οἰκέτης εἰς μέσον φιλοσόφων ἤκμαζε· καὶ τελευτησάσης τῆς χήρας, ἐκληρονόμησε καὶ τὰ βιβλία, καὶ τὰ χρήματα· εἶτα, ἵνα μὴ τὸ τῆς δουλείας ὄνομα ἐπονείδιστον ᾖ, ἀντὶ Κουβρίκου, Μάνην ἑαυτὸν ἐπωνόμασεν,

malorum, ſibi ea mala vindicauit: quo autem modo & qua ratione, operæpretium eſt audire. Scythianus quidam erat in Ægypto, genere Saracenus, nihil commune cum Iudaiſmo, nihil cum Chriſtianiſmo habens. Hic cùm Alexandriam inhabitaret, & vitam imitaretur Ariſtotelicam, libros quatuor compoſuit: vnũ, quem Euangelium vocauit, non quidem facta Chriſti continentem, ſed ſimpliciter ſolum nuncupationem: & alterum, quem Capitum appellauit: tertium, Myſteriorum: & quartum, quem hoc tempore circũferunt, Theſaurorum. Huius autem diſcipulus erat Terbinthus nomine. Verumenimvero cum Scythianus decreuiſſet in Iudæam proficiſci, & regionem morbo inficere, Dominus hanc peſtem eo interempto ſedauit. Terbinthus autem peruerſitatis diſcipulus, auri factus hæres, librorum, & hæreſeos, in Palæſtinam ſe contulit, & in Iudæa cognitus atque damnatus, ſtatuit in Perſidem tranſire. ne vero de nomine illic agnoſceretur, Budam ſe ipſe nominauit: verum illic etiam aduerſarios habuit Mithræ ſacerdotes: multíſque ſermonibus ac diſputationibus agitatis, conuictus eſt: & tandem compulſus, ad viduam quandam confugit. deinde in ſuperiorem domus partem aſcendit, & aduocatis aëriis dæmonibus, quos ad hunc vſque diem Manichæi ſuper ſcelerata carica inuocant, dæmonio correptus, ac de cubiculo deiectus, animam efflauit: & ad hunc modum fera ſecunda exciſa eſt: remanſerunt tamen impietatis commentaria, & heres librorum vidua fuit, & pecuniarum. quæ cùm neque genere cognatum, neque amicum aliquem haberet, decreuit pecuniis emere puerum Cubricum nomine: quem adoptatum filij loco in Perſarum diſciplinis erudiendum curauit: id eſt mucronem exitialem exacuit in humanam naturam. Cubricúſque ſeruus improbus inter philoſophos adoleuit, & viduæ defunctæ ſucceſſit hæres tum librorum, tum pecuniarum. Deinde ne ſeruitutis nomen probroſum ei eſſet, pro Cubrico ſe Manem nuncupauit,

Scythianus primus autor Manichæorum erroris.

Cubricus ſeruus Manem ſe appellat.

quod lingua Perſica allocutionem ſignificat. Nam quia dialecticus alicuius nominis eſſe videbatur, ſe Manem quaſi allocutorem quendam optimum, appellauit. Sed vt ipſe ſibi gloriam in lingua Perſarum acquirere nitebatur: ita dei prouidentia, vt vel inuitus ſui accuſator ſceleris eſſet, procurauit, vt dum in Perſide putaret honorare ſeſe, apud Græcos ab inſania ſe nomen trahere denunciaret. Audebat verò ſe dicere Paracletum illum eſſe, & cum ſcriptum ſit, *Quiſquis blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, remiſsionem non habet*; blaſphemauit, ſe affirmans ſpiritum ſanctum. Qui ſe his ſocium adiungit, videat in quorum conſortium ſe dedat. Concitauit turbauítque orbem terrarum hic ſeruus. *Nam tribus rebus terra commouetur, & quartam ſuſtinere nequit, ſi ſeruus regnet.* Cúmque in medium progreſſus eſſet tandem, quæ hominem exuperant pollicebatur. Regis Perſarum filius morbo laborabat: & copia medicorum aderat: at Manes promittebat per orationem, tanquam pius, ſeſe illum curaturum. Abſceſſerunt medici, vnâque vita pueri abſceſſit. Hominis impietas confutata eſt: in carcerem coniicitur. Nimirum philoſophus in cuſtodiam eſt traditus: non quia regem de veritate coarguerit, non quia idola ſubuerterit, ſed quia pollicitus ſalutem, fefellerit: vel potius ſi verum dicendum eſt, quia occiderit. Nam qui beneficio opéque medicinæ ſeruari potuit, eum ablegatis medicis, hic interemit incuria. Me vero quamplurima de eo narrante vitia, primum blaſphemiam memineris, deinde ſeruitutem: non quòd ſit ſeruitus dedecori, ſed quod liberum eum ſe ſimulare qui ſeruus ſit, id demum ſit malum: tertio, promiſſionis ac pollicitationis falſitatem: quarto, pueri interitum: quinto carceris infamiam: nec carcer dumtaxat infamiæ fuit, ſed & è carcere fuga. Nam qui ſe Paracletum iactabat & veritatis adſertorem ſucceſſor Ieſu non erat, qui prompto & alacri animo ad crucem venit: immo hic contra, exul fugit. Tum rex Perſarum, carceris cuſtodes

Manes paracletum ſe vocabat.

Prou.30.21

Manes impoſtor & homicida.

ὅπερ κατὰ τὴν περσῶν διάλεκτον τὴν ὁμιλίαν δηλοῖ· ἐπειδὴ γὰρ διαλεκτικὸς ἐδόκει τις εἶναι, Μάνην ἑαυτὸν ἐπωνόμασεν, οἱονεὶ ὁμιλητὴν τινὰ ἄριστον. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν εὐδοξίαν ἑαυτῷ κατὰ τὴν περσῶν γλῶσσαν ἐπραγματεύσατο· ἡ δὲ τοῦ θεοῦ οἰκονομία καὶ ἄκοντα αὐτὸν ἑαυτοῦ κατήγορον ἐποίει γενέσθαι· ἵνα ἐν Περσίδι νομίσας ἑαυτὸν τιμᾶν, παρ' Ἕλλησι μανίας ἑαυτὸν ἐπώνυμον καταγγέλλῃ. ἐτόλμα δὲ λέγειν ἑαυτὸν εἶναι τὸν παράκλητον. καὶ γέγραπται, Ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν· ἐβλασφήμησε, πνεῦμα ἅγιον ἑαυτὸν εἰπών. ἐκείνοις ὁ κοινωνῶν βλεπέτω μετὰ τίνων ἑαυτὸν ἐντάσσει. ἐσάλευσεν ὁ οἰκέτης τὴν οἰκουμένην. ἐπειδὴ διὰ τριῶν σείεται ἡ γῆ· καὶ τὸ τέταρτον οὐ δύναται φέρειν, ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ. καὶ μέσος ἐλθὼν λοιπὸν τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐπηγγέλλετο. ἐνόσει τοῦ βασιλέως περσῶν ὁ υἱός· καὶ ἰατρῶν δαψιλεία παρῆν. ἀλλ' ὁ Μάνης ἐπηγγέλλετο διὰ προσευχῆς ὡσανεὶ εὐσεβὴς κατορθώσειν. ἀπέστησαν οἱ ἰατροί. συναπέστη τοῦ παιδὸς ἡ ζωή. ἠλέγχθη ἡ ἀσέβεια τοῦ ἀνδρός· καὶ δέσμιος ἦν ὁ δὴ φιλόσοφος εἰς φυλακὴν, οὐ διὰ τὸ περὶ ἀληθείας ἐλέγξαι τὸν βασιλέα, βληθείς· οὐ διὰ τὸ καταλῦσαι τὰ εἴδωλα, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπαγγείλασθαι σώζειν, καὶ ψεύσασθαι· μᾶλλον, εἰ δεῖ τἀληθὲς εἰπεῖν, διὰ τὸ φονεῦσαι· τὸν γὰρ δυνάμενον διὰ τῆς ἰατρικῆς ἐπιμελείας σωθῆναι, οὗτος τοὺς ἰατροὺς ἀποστήσας, ἐφόνευσε τῇ ἀμελείᾳ θανατώσας. ἐμοῦ δὲ λέγοντος τὰ περὶ αὐτοῦ πάμπολλα κακὰ, μέμνησο πρῶτον τὴν βλασφημίαν· δεύτερον, καὶ τὴν δουλείαν· οὐχ ὅτι αἰσχύνη ἡ δουλεία, ἀλλ' ὅτι τὸ δοῦλον ὄντα, ἐλευθερίαν πλάττεσθαι, κακόν. τρίτον, τὸ ψεῦδος τῆς ἐπαγγελίας· καὶ τέταρτον, τοῦ παιδὸς τὸν φόνον· καὶ πέμπτον, τὴν αἰσχύνην τῆς φυλακῆς. καὶ οὐκ ἦν γε αἰσχύνη τῆς φυλακῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τῆς φυλακῆς φυγή· ὁ γὰρ λέγων ἑαυτὸν παράκλητον καὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴν, ἔφευγεν. οὐκ ἦν διάδοχος Ἰησοῦ τοῦ ἑτοίμως ἐρχομένου εἰς τὸν σταυρόν· ἀλλ' οὗτος ἐναντίος ἦν, φυγάς. εἶτα ὁ βασιλεὺς περσῶν, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι

τοὺς δεσμοφύλακας. αἴτιος ὁ Μάνης δι' ὑπερηφανίαν θανάτου τῷ παιδί. καὶ αἴτιος θανάτου τῶν δεσμοφυλάκων, διὰ τὴν φυγήν. ὁ οὖν παραίτιος θανάτου, ἐστὶν ἄρα προσκυνεῖσθαι ὀφείλει; οὐκ ἔδει μιμήσασθαι Ἰησοῦν, καὶ εἰπεῖν, Εἰ ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν; οὐκ ἔδει κατὰ τὸν Ἰωνᾶν εἰπεῖν, Ἄρατέ με καὶ βάλλετε εἰς τὴν θάλασσαν. δι' ἐμὲ γὰρ ὁ κλύδων ἐστί. φεύγει ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Μεσοποταμίαν· ἀλλ' ἀπαντᾷ αὐτῷ ὅπλῳ δικαιοσύνης Ἀρχέλαος ἐπίσκοπος. καὶ ἐπὶ φιλοσόφων κριτῶν ἐλέγξας, ἀκροατήριον Ἑλληνικὸν συστησάμενος, ἵνα μὴ χριστιανῶν κρινόντων δοκῶσιν οἱ κριταὶ χαρίζεσθαι· Λέγε, φησὶν ὁ Ἀρχέλαος πρὸς τὸν Μάνην, ἃ κηρύσσεις. ὁ δὲ, τάφον ἀνεῳγμένον ἔχων τὸ στόμα, ἀπὸ βλασφημίας πρῶτον τοῦ ποιητοῦ τῶν ἁπάντων, ἤρξατο φάσκων, Ὁ τῆς παλαιᾶς Θεὸς κακῶν ἐστιν εὑρετὴς, λέγων περὶ ἑαυτοῦ, Ἐγὼ πῦρ καταναλίσκον. ὁ δὲ σοφὸς Ἀρχέλαος ὑπεξέλυε τὴν βλασφημίαν, εἰπών· Εἰ ὁ τῆς παλαιᾶς Θεὸς κατὰ τὸν σὸν λόγον, πῦρ ἑαυτὸν λέγει, τίνος υἱός ἐστιν ὁ λέγων, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. εἰ μέμφῃ τὸν λέγοντα, Κύριος θανατοῖ καὶ ζωογονεῖ, διὰ τί τιμᾷς Πέτρον τὸν Θαβιθὰν μὲν ἐγείραντα, τὴν δὲ Σαπφείραν θανατώσαντα. εἰ δὲ καὶ μέμφῃ, ὅτι πῦρ ἡτοίμασε, διὰ τί οὐ μέμφῃ τὸν λέγοντα, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. εἰ μέμφῃ τὸν λέγοντα, Ἐγὼ θεὸς ποιῶν εἰρήνην, καὶ κτίζων κακὰ, ἐξήγησαι, πῶς λέγει Ἰησοῦς, Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν, ἀμφοτέρων τὰ ἴσα λεγόντων, δυοῖν θάτερον, ἢ ἀμφότεροι καλοὶ διὰ τὴν ὁμολεξίαν· ἢ εἰ ἀνέγκλητος Ἰησοῦς ταῦτα λέγων, διὰ τί ψέγεις τὸν τὰ ὅμοια ἐν τῇ παλαιᾷ λέγοντα. εἶτα ὁ Μάνης πρὸς τοῦτον λέγει, Καὶ ποῖος θεὸς τυφλοῖ· Παῦλος γὰρ ἐστὶν ὁ λέγων, Ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου. ὁ δὲ Ἀρχέλαος, καλῶς ὑποκρούσας, Προανάγνωθι, φησὶν, ὀλίγον. εἰ δὲ κεκαλυμμένον ἐστὶ τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον. ὁρᾷς ὅτι ἐν τοῖς

laqueo vitam finire iuſſit. [cauſa mortis pueri Manes, per ſuam ſuperbiam fuerat: cauſa quoque mortis cuſtodum carceris erat per ſuam fugam]Qui ergo mortis cauſam attulit: íſne debet adorari? nonne Ieſum oportuit imitari, diceréque, *Si me quæritis, ſinite hos abire?* nonne vt Ionas dicere, *Tollite me, & in mare proiicite: propter me enim hæc orta tempeſtas eſt?* Fugit è carcere, & in Meſopotamiam venit: verùm obſtitit ei armis iuſtitiæ Archelaus epiſcopus: & ſub philoſophis eum iudicibus reprehendens, collecto gentilium auditorio, ne ſi Chriſtiani iudices eſſent, viderentur fauiſſe. Age profer, ait Archelaus ad Manẽ, quod prædicas. at ille, cui os quaſi ſepulchrum patens erat, primũm à blaſphemia creatoris omnium, initium ſumpſit, inquiens, Veteris teſtamenti Deus, malorum inuentor eſt, de ſe ipſe dicens, *Ego ignis conſumens.* Tum ſapiens Archelaus hanc ſoluit refutauítque blaſphemiam his verbis, Si veteris Deus teſtamenti, vt ais, ignem ſe dicit, cuius eſt ille filius qui ait, *Ignem veni mittere in terram?* Si culpas eum qui dicit, *Dominus mortificat & viuificat*, quamobrem Petrum colis, qui Thabitham à mortuis excitauit, & Sapphiram morti tradidit? Si vitio vertis, quod ignem præparauit, quare hunc non carpis qui dicit, *Diſcedite à me in ignem æternum?* Si reprehendis eum qui dicit, *Ego deus faciens pacem, & creans mala*, expone quo modo Ieſus dicat, *Non veni pacem mittere, ſed gladium.* cùm ambo paria dicant, è duobus alterum, aut vterque bonus, eo ipſo quod verbis congruant: aut ſi Ieſus hæc dicens, abeſt à reprehenſione, quare dignum reprehenſione clamas eum qui in veteri teſtamento ſimilia profert? Tum Manes ei dicit, Et qualíſnam deus excæcat? Pauli enim verba ſunt, *In quibus deus ſeculi huius excæcauit cogitationes infidelium, vt ne fulgeat in illis illuminatio Euangelij.* Archelaus autem hoc præclare refellens, Quæ paululum antecedunt, inquit, lege. *Quod ſi etiam opertum eſt Euangelium noſtrum, in ijs qui pereunt, eſt opertum.* Vidéſne pereuntibus obtectum

Archelaus Epiſcopus primùm redarguit Manem.

Luc.12.49.
1.Reg.2 6

dici euangelium? Non enim danda ſunt ſancta canibus? Præterea, ſolúſne veteris teſtamenti deus excæcauit cogitationes infidelium? Ieſus etiam ipſe nonne dixit, *Ideo ipſis in parabolis loquor, vt videntes non videāt?* Odióne eos proſequens, volebat vt non viderent? an quia indignum erat, quoniam oculos ipſi ſuos occluſerant? vbi enim voluntaria malitia, illic & gratiæ donum abeſt. *Habendi enim dabitur: ab eo autem qui non habet, etiam quod ſe putat habere, auferetur.* quamquam etiam vt interpretantur nonnulli, dici poſſit, qui ſermo non malus eſt. Etiam ſi excæcarit infidelium mentes, ad rem bonam excæcauit, vt ad ſanctá reſpiciant. Non enim dixit, Excæcauit eorum animam, ſed *cogitationes infidelium.* Quod autem ait, tale eſt, Excæca ſcortatoris ſcortandi cogitationes, & ſeruatus eſt homo: excæca latronis rapiendi & latrocinandi ſtudium, & ſaluus eſt homo. verum hoc modo non vis intelligere. Eſt & alia interpretatio: Excæcat & ſol luſcioſos, & oculorum imbecillitate laborantes excæcantur lumine perculſi: non quòd ſol excæcādi facultate ſit præditus, ſed quod oculorum ſtatus non cernat: ſic & quibus corda laborant incredulitate, ij diuinitatis radios contueri non poſſunt. Nec dixit, Excæcauit cogitationes ne audiant euangelium, ſed *ne fulgeat in illis illuminatio gloriæ euangelij domini noſtri Ieſu Chriſti.* Nam euangelium audire ab omnibus expetitur: at euangelij gloria, ſolis Chriſti germanis tribuitur. Dominus loquebatur in parabolis iis quidem qui poterant audire: diſcipulis vero priuatim parabolas & ſimilitudines explicabat. Gloriæ fulgor, eorum eſt qui iam illuſtrati ſunt: excæcatio, infidelium. Hæc myſteria ſacramentáque nunc patefacit Eccleſia ei qui ex catechumenis excedit: nec moris eſt, Gentilibus exponere. Non enim Gentili cuiquam de patre & filio & ſpiritu ſancto arcana myſteria declaramus: neque palam apud catechumenos de myſteriis verba facimus, ſed multa ſæpe loquimur occulte, vt fideles qui rem tenent, intelligant: & qui non tenent,

Mat. 13.13.

Excæcare quomodo Deus dicatur.

Miſteria Ethnicis nō indicanda.

ἀπολλυμένοις κεκάλυπται; οὐ δεῖ γὰρ διδόναι τὰ ἅγια τοῖς κυσίν. εἶτα, ἄρα μόνος ὁ τῆς παλαιᾶς θεὸς ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων; Ἰησοῦς δὲ αὐτὸς οὐκ εἴρηκε, ἀλλὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλῶ, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι. μὴ μισῶν αὐτοὺς, ἐβούλετο μὴ βλέπειν; ἢ διὰ τὸ ἀνάξιον, ἐπειδὴ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν; ὅπου γὰρ αὐθαίρετος πονηρία, ἐκεῖ καὶ ἀποχὴ τῆς χάριτος· τῷ γὰρ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται. εἰ δὲ δεῖ καὶ ὥς τινες ἐξηγοῦνται, τοῦτο εἰπεῖν, οὐ φαῦλον γὰρ τὸ ῥῆμα· εἰ καὶ ἐτύφλωσε τῶν ἀπίστων τὰ νοήματα, ἐπὶ καλῷ ἐτύφλωσεν, ἵνα εἰς τὰ ἅγια ἀναβλέψωσιν· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων. τὸ δὲ λεγόμενον, τοιοῦτόν ἐστι· τύφλωσον τοῦ πόρνου τὰ πορνικὰ νοήματα, καὶ σέσωσται ὁ ἄνθρωπος. τύφλωσον τοῦ λῃστοῦ τὸ ἁρπακτικὸν καὶ λῃστρικὸν, καὶ σέσωσται ὁ ἄνθρωπος. ἀλλ' οὐ θέλεις οὕτω νοῆσαι. ἔστι καὶ ἄλλη ἐξήγησις· τυφλοῖ καὶ ὁ ἥλιος τοὺς ἀμβλυωποῦντας· καὶ οἱ ὀφθαλμιῶντες τυφλοῦνται, βλαπτόμενοι ὑπὸ τοῦ φωτός· οὐχ ὅτι τυφλωτικός ἐστιν ὁ ἥλιος, ἀλλ' ὅτι ἡ ὑπόστασις τῶν ὀμμάτων οὐ βλέπει· οὕτω καὶ οἱ ἀπιστίᾳ νοσοῦντες ταῖς καρδίαις, οὐ δύνανται ἐνιδεῖν ταῖς τῆς θεότητος ἀκτῖσιν. καὶ οὐκ εἶπεν, Ἐτύφλωσε τὰ νοήματα, εἰς τὸ μὴ ἀκοῦσαι τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ' εἰς τὸ μὴ διαυγάσαι τὸν φωτισμὸν τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. τὸ μὲν γὰρ ἀκοῦσαι τοῦ εὐαγγελίου, πᾶσιν ἐφίεται· ἡ δόξα δὲ τοῦ εὐαγγελίου, τοῖς χριστοῦ μόνοις γνησίοις ἀφώρισται. ἐλάλει ὁ κύριος, τοῖς μὴ ἀκοῦσαι δυναμένοις, ἐν παραβολαῖς· τοῖς δὲ μαθηταῖς ἐπέλυε κατ' ἰδίαν τὰς παραβολάς. ὁ αὐγασμὸς τῆς δόξης τοῖς πεφωτισμένοις, ἡ τύφλωσις τῆς ἀπίστοις. ταῦτα τὰ μυστήρια νῦν ἡ ἐκκλησία διηγεῖται τῷ ἐκ κατηχουμένων μεταβαλλομένῳ. οὐκ ἔστιν ἔθος ἐθνικοῖς διηγεῖσθαι· οὐ γὰρ ἐθνικῷ τὰ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος διηγούμεθα μυστήρια· οὐδὲ τῶν μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων λευκῶς λαλοῦμεν, ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ, νοήσωσι· καὶ οἱ μὴ εἰδότες,

μὴ βλαβῶσι. Τοιούτοις καὶ ἄλλοις πλείοσιν ἀνετρέπετο ὁ δράκων. Τοιαύταις συμπλοκαῖς κατεπάλαιε τὸν Μάνην ὁ Ἀρχέλαος. Φεύγει πάλιν κἀντεῦθεν ὁ ἐκ τῆς φυλακῆς φυγών· καὶ τὸν ἀνταγωνιστὴν διαδράσας, ἔρχεται ἐπὶ κώμην εὐτελεστάτην, κατὰ τὸν ὄφιν τὸν ἐν παραδείσῳ καταλιπόντα τὸν Ἀδάμ, καὶ τῇ Εὔᾳ προσελθόντα. ἀλλ' ὁ καλὸς ποιμὴν Ἀρχέλαος, τῶν προβάτων προνοῶν, ἀκούσας τὴν φυγήν, εὐθέως δρομαῖος ἐπὶ τὴν τοῦ λύκου ἐπείγετο ζήτησιν. Μάνης δὲ ἰδὼν ἐξαίφνης τὸν ἀντίδικον, ἐξεπήδησε καὶ ἔφυγεν· ἔφυγε δὲ τὴν τελευταίαν φυγήν· οἱ γὰρ τοῦ Περσῶν βασιλέως ὑπασπισταὶ πανταχοῦ διερευνώμενοι, καταλαμβάνουσι τὸν φυγάδα· καὶ ἣν ὤφειλεν ἐπὶ τοῦ Ἀρχελάου λαβεῖν ἀπόφασιν, ταύτην ἐπιφέρουσιν αὐτῷ οἱ τοῦ βασιλέως ὑπασπισταί. συλλαμβάνεται ὁ Μάνης, ὃν προσκυνοῦσιν οἱ αὐτοῦ μαθηταί, καὶ ἄγεται πρὸς τὸν βασιλέα. ὠνείδισεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν φυγήν· ἐχλεύασε τὴν δουλείαν· ἐξεδίκησε τοῦ παιδὸς τὸν φόνον· κατέκρινε καὶ διὰ τὸν τῶν δεσμοφυλάκων φόνον· ἐκδαρῆναι τὸν Μάνην περσικῷ νόμῳ προστάττει. καὶ τὸ μὲν λοιπὸν σῶμα θηρίων παραδοθῆναι βοράν· τὸ δὲ τῆς κακίστης γνώμης δοχεῖον, τὸ δέρμα, θυλάκου δίκην πρὸ τῶν πυλῶν ἀνηρτήθη, ὅτι ὁ παράκλητον ἑαυτὸν λέγων, καὶ τὰ μέλλοντα εἰδέναι ἐπαγγελλόμενος, τὴν ἰδίαν φυγὴν καὶ κατάληψιν οὐκ ἔγνω. Τούτου μαθηταὶ τρεῖς γεγόνασι, Θωμᾶς καὶ Βαδδᾶς καὶ Ἑρμᾶς. μηδεὶς ἀναγινωσκέτω τὸ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον· οὐ γάρ ἐστιν ἑνὸς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, ἀλλ' ἑνὸς τῶν κακῶν τριῶν τοῦ Μάνη μαθητῶν. μηδεὶς προσφερέσθω τοῖς ψυχοφθόροις μανιχαίοις, τοῖς ἀχύρων ὕδασι τὸ στυγνὸν τῆς νηστείας προσποιουμένοις· τοῖς διαβάλλουσι μὲν τὸν τῶν βρωμάτων ποιητήν, τὰ κάλλιστα δὲ τῶν βρωμάτων λαιμαργοῦσι· τοῖς διδάσκουσιν, ὅτι ὁ τήνδε τὴν βοτάνην ἐκτίλλων, εἰς αὐτὴν μεταβάλλεται. εἰ γὰρ ὁ ἐκτέμνων βοτάνας, ἤ τι τῶν λαχάνων, εἰς τοῦτο μεταβάλλεται, γεωργοὶ καὶ κηπουρῶν παῖδες, εἰς πόσα μεταβληθήσονται; κατὰ τοσοῦτον ὁ κηπουρὸς ἤνεγκε τὴν δρεπάνην ὡς ὁρῶμεν, εἰς ποίαν ἄρα μεταβάλλεται; γέλωτος ἀληθῶς τὰ διδάγματα, καὶ καταγνώσεως πλήρη καὶ αἰσχύνης. ὁ αὐτὸς ἀνὴρ

ne lædantur. Talibus aliiſque pluribus ſermonibus euertebatur draco: talibus Archelaus conflictionibus Manem proſtrauit. Iterum idem fugit & hinc, qui de carcere aufugerat: & elapſus aduerſario, venit ad viliſſimum quendam pagum. ad inſtar ſerpentis qui relicto Adam in paradiſo, ad Euam acceſſit. ſed bonus paſtor Archelaus, ouium ſaluti prouidens, audita fuga, curſu citato ad lupum requirendum feſtinat. Manes autem ſtatim atque aduerſarium conſpexit, exiliit inde, & aufugit: aufugit autem fugã poſtremam. Nam ſatellites regis Perſarum, vbique eum inquirunt, fugitiuum apprehendunt, & quam coram Archelao erat accepturus ſententiam, eam de ipſo miniſtri regij ferunt. Capitur Manes, quem ſui adorant diſcipuli, & ad regem ducitur. Rex eum vt mendacem, & impoſtorem atque fugitiuum criminatus, ſeruitute exprobrata, pueri cædem vindicauit, damnauit & ob interitum carceris cuſtodum. Mani iubet Perſico more detrahi pellem, reliquúmque corpus beſtiis deuorandum tradi. & pellis quæ peſſimæ ſententiæ conceptaculum fuerat, vtris inſtar præ foribus ſuſpenſa eſt: quòd cum ſe Paracletum diceret, & futura ſe noſſe profiteretur, ſuam ipſius fugam & captionem neſcierit. Huius diſcipuli tres fuerunt, Thomas, Baddas & Hermas. Nemo quæſo legat Euangelium Thomæ: non enim eſt vnius duodecim apoſtolorum, ſed vnius de tribus diſcipulis Manis. Nemo ſe applicet animorum corruptoribus Manichæis, qui palearum aquis, ieiunij ſeueritatem & triſtitiam ſimulant, qui & ciborum procreatorem traducunt, & exquiſitiſſimis ſe cibis ingurgitant: qui docent eum qui hanc herbam euulſerit, in eam mutari. Nam ſi qui herbas excindit, aut aliquod olus, in hoc mutatur, agricolæ & olitores in quot mutarentur formas? Tot oleribus olitor falcem vt videmus adhibet, in quodnam ergo conuertitur? Ridicula ſane documẽta iſta ſunt, deſpicienda, inuerecundáque. Idem homo

Manes captus.

Manes excoriatur in Perſide.

Thomæ euangelium & Manetis diſcipuli.

paſtor ouium & ouem mactauit, & lupum interfecit, in cuius ergo ſpeciem vertitur? Multi, & piſces reti & aues glutino ceperunt, in quod genus igitur mutantur? Manichæi rapinæ alumni, deſidioſi ſunt: nihil operæ impendunt, & operoſorum opes deuorant. Cibaria ſi qui præbeant ipſis, hilari arridentique vultu excipiunt, & quibus bene dicere deberent, maledicunt. Cum enim quiſpiam eis ſtultus obtulerit aliquid, Paululum foris, inquit ille; mane & tibi benedicam, tum in manus ſumpto pane, vt qui ex eis reſipuerunt confeſſi ſunt, Ego te non feci, ait Manichæus pani: & in Altiſſimum contumeliam fundit diriſque deuouet eũ qui fecit: & ita veſcitur ea re facta. Si abominaris alimenta, quare arridenti vultu eum intueris qui offert? ſi danti gratiam habes, quamobrem in deum qui procreauit & fecit conuicium fundis? Rurſumque, Ego te, inquit, non ſeui, ſeratur ille qui te ſeuit: ego te non meſſui falce, demetiatur qui te meſſuit: ego te igne non aſſaui, aſſetur qui te aſſauit. En præclaræ gratiarum actiones atque relationes: magna illa quidem ſunt mala, verum etiamnum parua ſi cum aliis conferantur. Lauacrum illorum coram viris & mulieribus enarrare non audeo vereor dicere, in quam rem caricam intingentes, miſeris eam porrigant. ſignis duntaxat explicetur: viri enim quæ in ſomnis accidere ſolent cogitent, & mulieres quæ in menſtruis. Os reuera polluimus iſta proferentes. Gentiles & pagani ſúntne iſtis magis nefandi atque abominandi Samaritani hiſne in deum magis impij: Iudæíne his minus religioſi? Qui ſtupra exercent, ſúntne his immũdiores? Nam qui ſcortatur, per vnam horam ſuam cupidinem explet: tandem rem quam egit improbans, ſordium lauachro ſe intelligit opus habere, ſceleratúmque facinus damnat. Manichæus autem in medium altare quod cenſet, imponit iſta, linguámque & os fœdat: ab eiuſcemodi ore tu homo diſciplinam capis? huic omnino ſi obuius occurras,

Manichæi panem comeſturi, deũ execrantur.

ποιμὴν ὢν προβάτων, καὶ πρόβατον ἔθυσε, καὶ λύκον ἀπέκτεινεν· εἰς ποῖον ἄρα μεταβάλλεται; πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἰχθύας ἐσαγήνευσαν, καὶ ὄρνεα ἴξευσαν· εἰς ποῖον ἄρα μεταβάλλονται; οἱ τῆς [ἁρπαγῆς] ἀργίας ἔκγονοι μανιχαῖοι, οἱ μὴ ἐργαζόμενοι, καὶ τὰ τῶν ἐργαζομένων κατεσθίοντες· οἱ τοὺς προσφέροντας αὐτοῖς τὰ βρώματα μειδιῶσι προσώποις δεχόμενοι καὶ ἀντὶ εὐλογιῶν κατάρας ἀποδιδόντες· ὅταν γάρ τις αὐτοῖς προσενέγκῃ ἀνόητος, Μικρὸν ἔξω, φησί, στῆθι, καὶ εὐλογήσω σε· εἶτα δεξάμενος εἰς χεῖρας τὸν ἄρτον, ὡς οἱ ἐξ αὐτῶν μετανοήσαντες ἐξωμολογήσαντο, Ἐγώ σε οὐκ ἐποίησα, φησὶν ὁ μανιχαῖος τῷ ἄρτῳ· καὶ κατάρας πέμπει εἰς τὸν ὕψιστον, καὶ καταρᾶται τὸν πεποιηκότα, καὶ οὕτως ἐσθίει τὸ πεποιημένον. εἰ μισεῖς τὰς τροφάς, τί μειδιῶντι τῷ προσώπῳ ἀπέβλεψας τῷ προσενέγκαντι· εἰ τῷ ἐνέγκαντι ἔχεις χάριν, διὰ τί πέμπεις τῷ κατασκευάσαντι θεῷ καὶ δημιουργήσαντι τὴν βλασφημίαν. καὶ πάλιν, Ἐγώ σε οὐκ ἔσπειρα, φησί. σπαρείη ὁ σπείρας σε. ἐγώ σε οὐκ ἐθέρισα δρεπάνῃ· ἐκθερισθείη ὁ θερίσας σε. ἐγώ σε πυρὶ οὐκ ὤπτησα, ὀπτηθείη ὁ ὀπτήσας σε. καλὰ τὰ ἀμοιβαῖα τῆς χάριτος. μεγάλα μὲν κακά, ἀλλ' ἔτι μικρὰ πρὸς τὰ ἄλλα. οὐ τολμῶ ἐπὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τὸ λουτρὸν αὐτῶν διηγήσασθαι· οὐ τολμῶ εἰπεῖν, τίνι ἐμβάπτοντες τὴν ἰσχάδα, διδόασι τοῖς ἀθλίοις. διὰ συσσήμων δὲ μόνον δηλούσθω. ἄνδρες γὰρ τὰ ἐν τοῖς ἐνυπνιασμοῖς ἐνθυμείσθωσαν, καὶ γυναῖκες τὰ ἐν ἀφέδροις· μιαίνομεν ἀληθῶς τὸ στόμα ταῦτα λέγοντες. μὴ Ἕλληνες τούτων μυσαρώτεροι; μὴ Σαμαρεῖται τούτων ἀθλιώτεροι; μὴ Ἰουδαῖοι τούτων ἀσεβέστεροι; μὴ οἱ πορνεύοντες τούτων ἀκαθαρτότεροι; ὁ μὲν γὰρ πορνεύσας, πρὸς μίαν ὥραν δι' ἐπιθυμίαν τελεῖ τὴν πρᾶξιν· καταγινώσκων δὲ τῆς πράξεως μιανθεὶς, οἶδε λουτρῶν ἐπιδεόμενος· καὶ γινώσκει τῆς πράξεως τὸ μυσαρόν· ὁ δὲ μανιχαῖος θυσιαστηρίου μέσον, ὃ νομίζει, τίθησι ταῦτα, καὶ μιαίνει καὶ τὴν γλῶτταν καὶ τὸ στόμα. παρὰ τοιούτου στόματος ἄνθρωπε δέχῃ διδασκαλίαν; τοῦτον ὅλως ἀπαντήσας

ἀσπάζῃ φιλήματι; ἆρα χωρὶς τῆς λοιπῆς ἀσεβείας οὐ φεύγεις τὸ μεμολυσμένον, καὶ τοὺς ἀκολάστων χείρονας, τοὺς πάσης τῆς περιεστώσης μυσαρωτέρους; παραγγέλλει ταῦτα ἡ ἐκκλησία, καὶ διδάσκει, καὶ ἅπτεται βορβόρων, ἵνα σὺ μὴ βορβορωθῇς. λέγει τὰ τραύματα, ἵνα μὴ σὺ τραυματισθῇς. ἀρκεῖ δέ σε τὸ εἰδέναι μόνον· τὸ δὲ πείρᾳ παραλαβεῖν ἀπέχου. βροντᾷ ὁ θεὸς, καὶ πάντες τρέμομεν, κἀκεῖνοι βλασφημοῦσιν· ἀστράπτει ὁ θεὸς, πάντες εἰς γῆν ἐπικλινόμεθα· κἀκεῖνοι περὶ οὐρανῶν τὰς δυσφήμους ἔχουσι γλώσσας. Ἰησοῦς λέγει περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ βρέχει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς. κἀκεῖνοι λέγουσιν, ὅτι οἱ ὑετοὶ ἐξ ἐρωτικῆς μανίας γίνονται· καὶ τολμῶσι λέγειν, ὅτι ἐστί τις παρθένος ἐν οὐρανῷ εὐειδὴς μετὰ νεανίσκου εὐειδοῦς, καὶ κατὰ τὸν τῶν καμήλων ἢ λύκων καιρὸν, τοὺς τῆς αἰσχρᾶς μίξεως καιροὺς ἔχειν, κατὰ τὸν τοῦ χειμῶνος καιρὸν, μανιωδῶς αὐτὸν ἐπιτρέχειν τῇ παρθένῳ· καὶ τὴν μὲν, φεύγειν φασί· τὸν δὲ, ἐπιτρέχειν· εἶτα ἐπιτρέχοντα ἱδροῦν· ἀπὸ δὲ τῶν ἱδρώτων αὐτοῦ εἶναι τὸν ὑετόν. ταῦτα γέγραπται ἐν τοῖς τῶν μανιχαίων βίβλοις. ταῦτα ἡμεῖς ἀνέγνωμεν, ἀπιστοῦντες τοῖς λέγουσιν· ὑπὲρ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας, τὴν ἐκείνων ἀπώλειαν ἐπολυπραγμονήσαμεν. ἀλλὰ ῥύσαιτο ἡμᾶς ὁ κύριος ἀπὸ τοιαύτης πλάνης. δοθείη ὑμῖν ἔχθρα πρὸς τὸν δράκοντα, ἵνα ὥσπερ ἐκεῖνοι τηροῦσι τὴν πτέρναν, οὕτω καὶ ὑμεῖς αὐτῶν πατήσητε τὴν κεφαλήν. μνημονεύετε τῶν λεγομένων· τίς συμφωνία τῶν σῶν πρὸς τὰ ἐκείνων· τί τὸ φῶς πρὸς τὸ σκότος· τί τὸ τῆς ἐκκλησίας σεμνὸν, πρὸς τὸ τῶν μανιχαίων μυσαρόν· ὧδε τάξις, ὧδε ἐπιστήμη, ὧδε σεμνότης, ὧδε ἁγνεία, ὧδε καὶ τὸ ἐμβλέψαι γυναικὶ πρὸς ἐπιθυμίαν κατάγνωσις· ὧδε γάμος σεμνότητος, ὧδε ἐγκρατείας ὑπομονή· ὧδε παρθενίας ἰσάγγελον ἀξίωμα· ὧδε βρωμάτων μετοχὴ μετ' εὐχαριστίας· ὧδε εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν τῶν ὅλων.

oſculum porrigis ? quid non abſque reliqua impietate fugis rem inquinatam, & libidinoſis ac incontinentibus deteriores, omni proſtibulo ſceleratiores? Eccleſia hæc denunciat, atque docet: & cœnum attingit, ne tu cœno maculeris: vulnera dicit, ne tu ſaucieris. Satis eſt, intelligas iſta ſolū: caue ne experiaris. Tonat deus, & omnes contremiſcimus, at illi blaſphemant atque conuiciantur. Fulgurat deus, & omnes nos in terram procumbimus: at illi ad maledicendum de cælis linguas procaces habent. IESVS ait de patre ſuo, quod *ſolem ſuum oriri faciat ſuper iuſtos & iniuſtos, & pluat ſuper malos & bonos*: at illi dicunt, imbres ab amoris inſania manare, audéntque dicere quandam eſſe virginem in cælo formoſam cum iuuene ſpecioſo, & quo tempore cameli aut lupi tenentur amore inſano, ſua eos tempora fœdi coitus habere, videlicet hyeme, hunc in virginem inſano furore incurrere: illam vero fugere cenſent: hunc curſu feſtinare, ex qua feſtinatione ſudorem emittat, & ex eius ſudoribus imbrem exiſtere. Hæc in Manichæorum libris ſunt ſcripta. hæc nos legimus, quibus nullam fidem adhibemus. Nam ad vos confirmandos & tuendos, illorum perditam ac noxiam doctrinam curioſius rimati ſumus. Verum nos dominus ab hoc errore liberet, faxítque vt inimicitias capiatis in ſerpentes, vt ſicut illi calcaneum obſeruant veſtrum, ita & vos eorum caput obſeruetis. Memores eorum eſtote quæ dicuntur. Quæ concordia tuarum rerum cum rebus illorum? quæ communio luci cum tenebris? quæ communicatio eccleſiæ grauitati & ſanctitati cum Manichæorum ſcelere & abominatione? hic, ordo compoſitus cernitur, hic ſcientia, hic grauitas, hic caſtimonia, hic vel in fœminam aſpicere ad libidinem, piaculum eſt: hic nuptiæ ſanctæ, hic continentia conſtans, & virginitatis æqualis angelis dignitas: hic ciborum perceptio cum gratiarum actione: hic gratus in rerum vniuerſarum

Hæreticorum libros legit D. Cyrillus.

Virginitatis dignitas æquangelica.

opificem animus: hic pater Chriſti adoratur, hic metus ac tremor eius qui pluuiam fundit, docetur: hic tonanti & fulguranti gloriam & honorem referimus. Te gregi ouium ſocium adiungas: fuge lupos: ab eccleſia ne recedas: odio eos proſequere qui aliquando de talibus ſuſpecti fuerunt: & niſi eos à longo tempore pœnitere ſcias, ne temere & inconſiderate teipſum iis credas. Tibi tradita eſt de ſingulari dei principatu veritas. internoſce documentorum quaſi herbas. nummularius eſto probus, tibi quod bonum eſt vindicans, & ab omni mala ſpecie te abducens. Quod ſi quando talis fuiſti, deprehenſum agnitúmque errorem oderis. eſt enim ea via ſalutis, ſi vomitum euomas: ſi ex animo oderis, ſi ab iis te ſubſtraxeris, non ore duntaxat, ſed & animo: ſi Chriſti patrem adoraueris, deum Legis & Prophetarum: ſi agnoueris bonum & iuſtum vnum, eúmque deum qui vos omnes conſeruet, ab omníque errore & ab omni ſcandalo cuſtodiat, firmos & ſtabiles in fide, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

δημιουργόν· ὧδε ὁ πατὴρ τοῦ χριστοῦ προσκυνεῖται· ὧδε φόβος καὶ τρόμος διδάσκεται τοῦ βρέχοντος· ὧδε ταῖς βρονταῖς καὶ ἀστραπαῖς δοξολογίαν ἀναπέμπομεν. συναγελάζου τοῖς προβάτοις· φεῦγε τοὺς λύκους· τῆς ἐκκλησίας μὴ ἀναχώρει. μίσει καὶ τοὺς ποτὲ εἰς τὰ τοιαῦτα ὑποπτευθέντας· καὶ ἐὰν μὴ χρόνῳ καταλάβῃς αὐτῶν τὴν μετάνοιαν, μὴ προπετῶς σεαυτὸν ἐμπιστεύσῃς. παρεδόθη σοι τῆς μοναρχίας ἡ ἀλήθεια. γνώριζε τὰς βοτάνας τῶν μαθημάτων· γίνου δόκιμος τραπεζίτης, τὸ καλὸν κατέχων, ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπεχόμενος. εἰ δὲ καὶ ποτὲ τοιοῦτος γέγονας, μίσησον ἐπιγνοὺς τὴν πλάνην. ἔστι γὰρ ὁδὸς σωτηρίας, ἐὰν ἀπεμέσῃς τὸν ἔμετον· ἐὰν ἀπὸ καρδίας μισήσῃς· ἐὰν ἀποστῇς αὐτῶν, μὴ χείλεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ· ἐὰν προσκυνήσῃς τὸν πατέρα τοῦ χριστοῦ, τὸν θεὸν νόμου καὶ προφητῶν· ἐὰν γινώσκῃς τὸν ἀγαθὸν καὶ δίκαιον ἕνα, καὶ τὸν αὐτὸν ὄντα θεὸν, ὃς πάντας ὑμᾶς συντηρήσαι, φυλάττων ὑμᾶς ἀπτώτους, ἀσκανδαλίστους, ἑδραίους ἐν τῇ πίστει, ἐν χριστῷ Ιησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΚΗΣΙΣ ζ'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα εἰς τὸν πατέρα. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους, τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΠΕΡΙ μὲν τῆς τοῦ θεοῦ μοναρχίας, αὐτάρκως ἡμῖν ἐν τῇ χθὲς ἡμέρᾳ πρὸς ὑμᾶς εἴρηται. αὐτάρκως δὲ λέγω, οὐ τὸ πρὸς ἀξίαν· τούτου γὰρ ἐφικέσθαι, θνητῇ φύσει παντελῶς ἀδύνατον· ἀλλ' ὅσον ἧκεν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν. καὶ τῆς τῶν ἀθέων αἱρεσιωτῶν πολυσχιδοῦς πλάνης τὰς ἐκτροπὰς διῆλθον. ὧν τὸ βορβορῶδες καὶ τὸ τῶν ψυχῶν ἰοβόλον ἀποσεισάμενοι, καὶ τὰ κατ' ἐκείνους μνημονεύσαντες, οὐχ ἵνα βλαβῶμεν, ἀλλ' ἵνα μειζόνως ἑαυτοὺς ὠφελήσωμεν, πρὸς ἑαυτοὺς λοιπὸν ἐπανέλθωμεν, καὶ τὰ σωτηριώδη τῆς ἀληθοῦς πίστεως καταδεξώμεθα, τῷ τῆς μοναρχίας ἀξιώματι τὸ πατρικὸν συνάπτοντες, καὶ πιστεύοντες εἰς ἕνα θεὸν πατέρα. οὐ γὰρ δεῖ μόνον εἰς ἕνα θεὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα τοῦτον εἶναι τοῦ μονογενοῦς. κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ μετ' εὐσεβείας καταδεχόμεθα. ταύτῃ γὰρ ἂν τῶν Ἰουδαίων ἀνώτερα φρονοῦμεν, οἳ, τὸ μὲν εἶναι ἕνα θεὸν πατέρα καταδέχονται τοῖς δόγμασι. τί γὰρ εἰ καὶ τοῦτο διὰ τῆς εἰδωλολατρείας πολλάκις ἠρνήσαντο. τὸ δὲ καὶ πατέρα εἶναι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦτον οὐ παραδέχονται, τοῖς οἰκείοις προφήταις ἐναντία φρονοῦντες, οἵ φασιν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς· κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· καὶ μέχρι σήμερον φρυαττόμενοι καὶ συναγόμενοι κατὰ τοῦ κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, νομίζοντες ὅτι δυνατόν ἐστι πατρὶ φιλιωθῆναι χωρὶς τῆς εἰς τὸν υἱὸν εὐσεβείας· ἀγνοοῦντες ὅτι οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ διὰ τοῦ υἱοῦ, τοῦ λέγοντος· ἐγώ εἰμι ἡ θύρα. καὶ, ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός. ὁ τοίνυν τὴν ὁδὸν παραιτούμενος τὴν ἀπάγουσαν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ὁ τὴν θύραν ἀρνούμενος, πῶς τῆς πρὸς τὸν θεὸν

CATECHESIS SEPTIMA ILLVMINAtorum Hieroſolymis extemporanea, de patre. Et lectio ex epiſtola ad Epheſios: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem, & reliqua.

AC de monarchia quidem Dei, ſufficienter vobis heſterna die dictum eſt: ſufficienter autem dico, non pro dignitate, hoc enim præſtare mortalis naturam omninò non poteſt: ſed quãtum eſt conceſſum infirmitati noſtræ. Tum & atheorum hæreticorum multifidos errores, & diuerticula perſecuti ſumus: quorum ſordes, & animarum venenum excutiebamus, illorumque nugas commemorabamus: non vt iis inficeremur, ſed vt multò magis aduerſus illos deinceps inſurgamus, & quæ ſunt ſalutifera veræ fidei amplectamur. Nunc verò dignitati monarchiæ patrium nomen ſubnectentes, credamus in vnum Deum patrem. Non enim ſolùm in vnum Deum oportet credere: verùm etiam patrem eundem eſſe vnigeniti filij, Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Hanc doctrinam piè recipiamus: hac enim excelſiora Iudæis ſapimus, qui vnum quidem Deum eſſe dogmatibus ſuis comprehendunt, tametſi & iſtud per idololatriam ſæpius negauerint. Patrem autem eſſe illum Domini noſtri Ieſu Chriſti, hoc non recipiunt, ſuis ipſorum prophetis contraria ſentientes, qui loquuntur in ſacris ſcripturis: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Illi verò fremunt hactenus, & conueniunt aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius, exiſtimantes patri ſe poſſe gratificari, ſine cultu filij: ignorantes, quòd nemo venit ad patrem, niſi per filium, qui dicit: *Ego ſum oſtium:* &, *ego ſum via.* Qui ergo viam, quæ ducit ad patrem deuitat, & qui oſtium negat, quomodò ad patrem

Pſal. 2.7.

Iudæorum ergo conuincuntur.

Ioan. 10.9. & 14.6.

acceſſus illi patebit? Contradicunt autem & iis, quæ in pſalmo octogeſimo octauo ſcripta ſunt: *Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, Deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ: & ego primogenitum ſtatuam illum, excelſum ſuper omnes reges terræ.* Si enim hæc in Dauidem, vel Solomonem, vel quempiam alium, qui deinceps dicti ſunt, torſerint: doceant, quomodò ſedes eius, qui hæc prophetauit apud illos, ſit tanquàm dies cæli, *& ſicut luna, & ſicut ſol in conſpectu Dei, perfecta in æternum*: Cur non verentur id quod ſcriptum eſt: *Ex vtero ante luciferum genui te*: Et, quod eſſet tandiu vt ſol duraturus, & ante lunam generationes generationum. Quæ quidem ad hominem referre, longè ineptiſſimum, & impietate plenum eſſet. Sed Iudæi quidem more incredulitatis ſuæ, in his & aliis eiuſmodi dictis, quoniam ita volunt, malè ſint affecti. Nos verò, cùm iam pietatem fidei receperimus, vnum Deum patrem Domini adoremus. Nam qui omnibus vim gignendi impartitur, eum hac facultate priuare, impium ſanè fuerit. Et credamus in vnum Deum patrem, vt antequàm de Chriſto doctrinam tradamus, fides vnigeniti firmetur in animis auditorum, & ab his qui in medium prolati ſunt de patre ſermonibus, nihil omninò ſeparetur. Patris enim nomen, ſimul cum ipſius nominis appellatione, exhibet intelligendum & filium. Quemadmodum ſimiliter filium quis nominans, ſtatim & patrem intelligit. Si enim pater, omninò filij eſt pater: & ſi filius, omninò patris eſt filius. Vt igitur ex iſta locutione, In vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibiliumq; omnium, & inuiſibilium: & in vnum Ieſum Chriſtum, non arbitretur quis minus ſanctè, cælo & terra poſteriorem eſſe ordine vnigenitum: propterea ante illorum nominationem patrem Deum nominauimus, vt ſimul atque cognouerimus patrem, noſcamus & filium: nam inter patrem & filium, nihil eſt medium, quod exiſtat. Eſt itaque Deus multorum quidem abuſiuè dictus

Ibid.

Pſal. 109.

Deus pater vim gignendi omnibus dat.

Pater ſine filio eſſe non poteſt.

Εἰσόδου

εἰσόδου καταξιωθήσεται; ἀντιλέγοντες δὲ καὶ τοῖς ἐν ὀγδοηκοστῷ
ὀγδόῳ ψαλμῷ γεγραμμένοις. τό, αὐτὸς ἐπικαλέσεταί με, πατήρ
μου εἶ σύ, θεός μου καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου. κἀγὼ πρω-
τότοκον θήσομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς. εἰ γὰρ
ταῦτα πρὸς τὸν Δαβὶδ ἢ Σολομῶντα, ἢ καί τινα τῶν καθεξῆς
εἰρῆσθαι βιάζοιντο, δειξάτωσαν πῶς ὁ θρόνος τούτου τοῦ προφη-
τευομένου παρ' αὐτοῖς ἐστιν ὡς αἱ ἡμέραι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς ὁ ἥλιος
ἐναντίον τοῦ θεοῦ, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα; πῶς
δὲ καὶ οὐ δυσωποῦνται τὸ γεγραμμένον. τό, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφό-
ρου ἐγέννησά σε. καὶ τὸ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ καὶ πρὸ τῆς σελήνης
γενεὰς γενεῶν, ἅπερ ἐπ' ἄνθρωπον ἀναφέρειν, πάσης ἀγνωμοσύνης
ἀνάπλεων καὶ μεστόν. ἀλλ' Ἰουδαῖοι μὲν τὰ συνήθη τῆς ἀπιστίας ἔντε τοῖς
ῥητοῖς τούτοις, καὶ ἐν τοῖς παραπλησίοις, ἐπειδὴ βούλονται, νοσείτω-
σαν. ἡμεῖς δὲ τὸ τῆς πίστεως εὐσεβὲς ἀναλαμβανόμενοι, θεὸν ἕνα τὸν
πατέρα τοῦ χριστοῦ προσκυνοῦντες. τὸν γὰρ τοῖς πᾶσι τὸ γεννᾷν χαρι-
ζόμενον, τοῦτον τοῖς τοιαύτης ἀξίας ἀποστερεῖν ἀνόσιον· καὶ πιστεύομεν
εἰς ἕνα θεὸν πατέρα. ἵνα καὶ περὶ τῶν περὶ χριστοῦ κινηθησομένων ἡμῖν
διδασκαλικῶν λόγων ἡ περὶ τοῦ χριστοῦ πίστις ἐγκαταβάλληται τῇ ψυ-
χῇ τῶν ἀκουόντων ἐκ τῶν μεταξὺ λόγων τῶν περὶ τοῦ πατρὸς κατὰ
μηδὲν ποιοῦν ἀποφοινιζομένη. τὸ γὰρ τοῦ πατρὸς ὄνομα ἅμα τῷ τῆς
ὀνομασίας προσρήματι νοεῖν παρέχει καὶ τὸν υἱόν· ὥσπερ ὁμοίως υἱόν
τις ὀνομάσας, εὐθὺς ἐνόησε καὶ τὸν πατέρα. εἰ γὰρ πατήρ, πάντως ὅτι
πατὴρ υἱοῦ· καὶ εἰ υἱός, πάντως ὅτι πατρὸς υἱός. ἵν' οὖν ἐκ τοῦ
μὴ λέγειν οὕτως εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν
οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων, εἶτα ἐπαγειν-
των ἡμῶν καὶ τὸ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν χριστόν, ὑπολάβοι τις οὐχ
ὁσίως οὐρανοῦ καὶ γῆς δευτερεύειν τῇ τάξει τὸν μονογενῆ, διὰ τοῦτο
πρὸ τῆς ἐκείνων ὀνομασίας πατέρα τὸν θεὸν ὠνομάσαμεν, ἵνα
ἅμα τῷ νοεῖν πατέρα, νοήσωμεν καὶ τὸν υἱόν· υἱοῦ γὰρ καὶ πατρός, οὐδέν
ἐστι μεταξὺ τῶν ὄντων. ἔστι τοίνυν ὁ θεός, πολλῶν μὲν καταχρηστικῶς

πατὴρ, ἑνὸς δὲ μόνου φύσει καὶ ἀληθείᾳ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ πατὴρ, οὐ χρόνοις τὸ πατὴρ εἶναι κτησάμενος, ἀλλ' ἀεὶ πατὴρ τοῦ μονογενοῦς τυγχάνων. οὐ γὰρ ἄπαις ὢν πρὸ τούτου, γέγονεν ὕστερον μεταβουλευσάμενος. ἀλλὰ πρὸ πάσης ὑποστάσεως, καὶ πρὸ πάσης αἰσθήσεως, πρὸ χρόνων τε καὶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων τὸ πατρικὸν ἀξίωμα ἔχει ὁ πατήρ· τούτῳ μᾶλλον ἢ τοῖς λοιποῖς ἀξιώμασι σεμνυνόμενος· καὶ οὐ πάθει πατὴρ γενόμενος, οὐκ ἐκ συμπλοκῆς, οὐ κατ' ἄγνοιαν, οὐκ ἀπορήσας, οὐ μειωθεὶς, οὐκ ἀλλοιωθείς, πᾶν γὰρ δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, πατὴρ τέλειος, τέλειον υἱὸν γεννήσας. πάντα παραδοὺς τῷ γεγεννημένῳ. πάντα γάρ μοι, φησὶ, παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ τιμώμενος ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς· ἐγὼ γὰρ τιμῶ τὸν πατέρα, φησὶν ὁ υἱός. καὶ πάλιν, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου τετήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ. λέγομεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς παραπλησίως τῷ ἀποστόλῳ, εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, καὶ κάμπτομεν τὰ γόνατα πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται. δοξάζοντες αὐτὸν σὺν τῷ μονογενεῖ. ὁ γὰρ ἀρνούμενος τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν ἀρνεῖται. καὶ πάλιν, ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ἔχει. γινώσκοντες ὅτι κύριος Ἰησοῦς χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός. προσκυνοῦμεν τοίνυν τὸν πατέρα τοῦ χριστοῦ, τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, τὸν θεὸν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, οὗ πρὸς τιμὴν καὶ ὁ πρότερος ἀντικρὺς ἡμῶν ἐνταῦθα ναὸς ᾠκοδόμητο. οὐ γὰρ ἀνεξόμεθα τῶν αἱρετικῶν τῶν τὴν παλαιὰν τῆς καινῆς διαθήκης ἀποσχιζόντων, ἀλλὰ τῷ χριστῷ πεισθησόμεθα, τῷ λέγοντι περὶ τοῦ ἱεροῦ, οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ με εἶναι; καὶ πάλιν, ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου, δι' ὧν σαφέστατα τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις πρότερον ναὸν, οἶκον εἶναι τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς ὁμολογεῖ. εἰ δέ τις ἐξ ἀπιστίας ἀποδείξεις ἔτι πλείονας λαβεῖν βούλεται περὶ

pater, vnius verò & ſolius natura & veritate vnigeniti filij, Domini verò noſtri Ieſu Chriſti pater. Non in tempore pater eſſe incipiens: ſed ſemper vnigeniti pater exiſtens. Non enim ſine prole anteà, deinceps ſententiam mutauit: ſed ante omnem ſubſtantiam, & ante omnem ſenſum, ante tempora, & ante omnia ſecula, patriam dignitatem habet pater. Hac magis, quàm aliis dignitatibus venerandus, & non affectione pater factus, non ex coniunctione, non per ignorantiam, non deficiens, non diminutus, non alteratus. *Omne enim donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt mutationis vel conuerſionis adumbratio.* Pater perfectus, perfectum genuit filium: omnia tradidit genito: *Omnia*, inquit, *tradita mihi ſunt à patre meo.* Et honoratur pater ab vnigenito: *Ego enim*, inquit filius, *honoro patrem meum*. Et rurſus: *Sicut ego mandata patris mei cuſtodiui, & obedio illi in dilectione.* Dicimus igitur & nos ſimul cum Apoſtolo: Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis. *Et flectimus genua ad patrem, à quo omnis paternitas, in cælo, & in terra nominatur*: glorificantes ipſum per vnigenitum. *Qui enim negat patrem, & filium negat.* Et rurſus: *Qui confitetur filium, & patrem habet.* Cognoſcens quòd Dominus Ieſus Chriſtus eſt in gloria Dei patris. Adoremus igitur patrem Chriſti, factorem cæli & terræ, Deum Abraham, & Iſaac, & Iacob, in cuius honorem prius ex oppoſito nobis hîc templum ædificatum eſt. Non enim patiemur hæreticos, qui vetus teſtamentum à nouo ſcindunt: ſed Chriſto fidem habemus, dicenti de templo: *Neſcitis quòd in his, quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe?* Et rurſus: *Auferte iſta hinc, & non faciatis domum patris mei, domũ negotiationis.* Quibus manifeſtiſſimè prius illud, quod erat Hieroſolymis, templum, domum patris ſui eſſe confitetur. quod ſi quis ob incredulitatem plures adhuc habere voluerit demonſtrationes, de eo quòd

Pater ab æterno filiũ genuit.

Iacob. 1.17

Mat. 11.27.

Ioan. 8.49.

Ibid. 15. 10

Epheſ. 3.14

Paternitas omnis à Deo patre.

Ioan. 2. 23.

Luc. 2. 49.

Ioan. 2. 16.

Dei patris templũ erat Hieroſolỹ.

pater Chriſti ſit mundi effector, audiat rurſus ipſum
Mat.10.29 dicentem: *Nónne duo paſſeres aſſe vęneunt? & vnus ex his non cadet ſuper terram ſine voluntate patris mei, qui in cælis eſt.* Et: *Reſpicite volatilia cæli, quia non ſeminant,*
Mat. 6.26. *neque metunt, neque congregant in horrea, & pater meus*
Ioan.5.17. *cæleſtis paſcit illa.* Et illud: *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor.* Sed ne quis ex ſimplicitate, aut verſuta improbitate, hominibus iuſtis æqualem eſſe
Ioan.20.17 Chriſtum opinetur, ex eo quod dicat: *Aſcendo ad patrem meum, & ad patrem veſtrum*: bonum fuerit præmonere, quòd patris quidem vnum eſt nomen, multiplex autem virtus operationis. Et hoc ille cognoſcens,
Vado ad patrem ueſtrum, explicatur. dicebat confidenter: *Vado ad patrem meum, & ad patrem veſtrum.* Non dicit ad patrem noſtrum; ſed diuidens, primùm dicit, quod erat proprium, ad patrem meum, qui eius pater eſt natura: deinde ſubdit, patrem veſtrum, qui eſt per adoptionem. Quamuis enim in orationibus præſertim dicere permiſſi ſumus, *Pater noſter qui es in cælis*, ſed hoc donum eſt ex benignitate: neque enim eò quòd natura ex eo, qui eſt in cælis, progeniti eſſemus, patrem ipſum vocamus, ſed quòd ex ſeruitute, paterna gratia, in adoptionem filiorum,
Filij Dei adoptiui ſumus. per Ieſum in ſancto ſpiritu, tranſlati ſumus, ineffabili humanitate hoc dicere, digni habiti ſumus. Quòd ſi quis diſcere voluerit, quomodò nos Deum vocemus patrem, audiat optimum pædagogum Moyſem, dicentem: *Nónne hic ipſe pater creauit te, & fecit te?* Et
Iſa. 64.8. Eſaiam prophetam: *Et nunc Domine pater noſter tu es, nos autem lutum, opus manuum tuarum omnes.* Manifeſtiſſimè ſanè indicauit prophetica gratia, quòd non natura, ſed gratia & adoptione patrem eum vocamus. Et vt exactiùs cognoſcas, quòd non vbique in
Pater aliqui ex doctrina dicti. ſacris ſcripturis, pater naturalis ſolum pater appellatur, audi Paulum dicentem: *Si enim decem millia pæ-*
1.Cor. 4.15 *dagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres: in Chriſto enim Ieſu per Euangelium vos genui.* Non ſanè generatione carnis, ſed doctrina, & regeneratione

τοῦτον πατέρα τοῦ χριστοῦ τὸν αὐτὸν εἶναι καὶ κόσμου ποιητὴν, ἀκουσάτω
πάλιν αὐτοῦ λέγοντος· οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐ-
τῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. καὶ τὸ,
ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερί-
ζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος
τρέφει αὐτά. καὶ τὸ, ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργά-
ζομαι. ἀλλ' ἵνα μή τις ἐξ ἀφελείας, ἢ κακεντρεχείας ἀνθρώποις
δικαίοις ἰσότιμον εἶναι τὸν χριστὸν ὑπολάβῃ, ἐκ τοῦ λέγειν αὐτὸν, ἀνα-
βαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ πατέρα ὑμῶν. καλὸν ἐκεῖνο προσ-
διαστείλασθαι ὅτι τὸ μὲν τοῦ πατρὸς ἕν ἐστιν ὄνομα, ποικίλη δὲ τῆς
ἐνεργείας ἡ δύναμις. καὶ τοῦτο αὐτὸς γινώσκων εἴρηκεν ἀσφαλῶς,
πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ πατέρα ὑμῶν, οὐκ εἰπὼν πρὸς
τὸν πατέρα ἡμῶν, ἀλλὰ διελὼν καὶ εἰπὼν πρῶτον τὸ οἰκεῖον, πρὸς τὸν
πατέρα μου ὅπερ ἦν κατὰ φύσιν. εἶτ' ἐπαναγαγὼν, καὶ πατέρα ὑμῶν,
ὅπερ ἦν κατὰ θέσιν. εἰ γὰρ καὶ μάλιστα λέγειν ἐν προσευχαῖς κατηξιώ-
θημεν, πάτερ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλὰ κατὰ φιλανθρωπίαν ἡ
δόσις. οὐ γὰρ κατὰ φύσιν ἐκ τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς γεννηθέντες πατέρα
καλοῦμεν αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ δουλείας εἰς υἱοθεσίαν πατρικῇ χάριτι,
διὰ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μετενεχθέντες ἀφάτῳ φιλανθρω-
πίᾳ λέγειν οὕτω καταξιούμεθα. εἰ δέ τις βούλεται μαθεῖν, ὅπως ἡμεῖς
τὸν θεὸν πατέρα καλοῦμεν, ἀκουέτω τοῦ καλοῦ παιδαγωγοῦ Μου-
σέος λέγοντος, οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατὴρ ἐκτήσατό σε καὶ ἐποίησέ σε καὶ
ἔκτισέ σε; καὶ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, καὶ νῦν κύριε πατὴρ ὑμῶν σὺ, ἡμεῖς
δὲ πηλὸς, ἔργα τῶν χειρῶν σου πάντες. σαφέστατα γὰρ ἐδήλωσεν ἡ προ-
φητικὴ χάρις, ὅτι μὴ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ θεοῦ χάριν καὶ θέσιν, πατέρα
καλοῦμεν. καὶ ἵνα γνῷς ἀκριβέστερον, ὅτι μὴ πάντως ἐν ταῖς θείαις γρα-
φαῖς ὁ κατὰ φύσιν πατὴρ μόνον καλεῖται πατὴρ, ἄκουε Παύλου λέγοντ-
τος. ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πα-
τέρας· ἐν γὰρ χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. οὐ
γὰρ τὸ γεννῆσαι κατὰ σάρκα, ἀλλὰ τὸ διδάξαι καὶ ἀναγεννῆσαι κατὰ

πνεύματι Παῦλος τῶν Κορινθίων πατήρ. ἄκουε δὲ καὶ τοῦ Ἰὼβ λέγοντος, ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων. πατέρα γὰρ ἑαυτόν, οὐ τῷ γεννῆσαι πάντας, ἀλλὰ τῷ κηδεμονεῖν ὠνόμασεν. αὐτός τε ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ τῷ ξύλῳ κατὰ τὸν τοῦ σταυροῦ καιρὸν τὴν σάρκα προσηλωμένος, ἰδὼν τὴν Μαριὰμ τὴν ἑαυτοῦ κατὰ σάρκα μητέρα, καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν τῶν μαθητῶν προσφιλέστατον, φησὶ πρὸς ἐκεῖνον μέν, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου· πρὸς δὲ τὴν Μαριάμ, ἰδοὺ ὁ υἱός σου, τὴν ὀφειλομένην φιλοστοργίαν ἐκδιδάσκων. καὶ τὸ παρὰ τῷ Λουκᾷ εἰρημένον πλαγίως ἐπιλύων, τό, καὶ ἦν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες· ὅπερ ἁρπάζουσιν αἱρεσιωτῶν παῖδες, ἐξ ἀνδρὸς αὐτὸν καὶ γυναικὸς γεγεννῆσθαι λέγοντες. ὥσπερ γὰρ εἴρηται ἡ Μαρία μήτηρ Ἰωάννου διὰ τὴν φιλοστοργίαν, οὐ διὰ τὸ γεννῆσαι· οὕτω καὶ Ἰωσὴφ πατὴρ ἐκαλεῖτο τοῦ Χριστοῦ, οὐ διὰ τὸ γεννῆσαι· οὐ γὰρ ἔγνω αὐτὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, ἀλλὰ διὰ τὴν περὶ τὴν ἀνατροφὴν κηδεμονίαν γεγενημένην. τοῦτο μὲν οὖν ὑμῖν ἐν παρεκβάσει νῦν ὡς ἐν ὑπομνήσει λελέχθω. προσθῶμεν δὲ καὶ μαρτυρίαν ἑτέραν ἀποδεικτικὴν τοῦ καταχρηστικῶς ἀνθρώπων τὸν θεὸν καλεῖσθαι πατέρα. ὅταν γὰρ ἐν Ἡσαΐᾳ λέγηται πρὸς τὸν θεόν· σὺ γὰρ εἶ πατὴρ ἡμῶν, ὅτι Ἀβραὰμ οὐκ ἔγνω ἡμᾶς, καὶ ἡ Σάρρα οὐκ ὠδίνησεν ἡμᾶς. ἆρα ἔτι περὶ τούτου ζητεῖν χρή. κἂν ὁ ψαλμῳδὸς λέγῃ, ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν· ἆρα οὐ πᾶσι πρόδηλον, ὅτι τῶν νεωστὶ τοὺς οἰκείους πατέρας ἀποβεβληκότων ὀρφανῶν πατὴρ ὁ θεὸς καλούμενος, οὐ διὰ τὸ γεννᾶν ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ κηδεμονεῖν καὶ παραασπίζειν ὠνόμασται. ἀλλὰ τῶν μὲν ἀνθρώπων, καθὼς εἴρηται, καταχρηστικῶς ἐστὶ πατήρ, Χριστοῦ δὲ μόνου κατὰ φύσιν ἐστὶ πατὴρ ὁ θεός, οὐ κατὰ θέσιν, καὶ τῶν μὲν ἀνθρώπων ἐν χρόνοις, Χριστοῦ δὲ πρὸ χρόνων, καθὼς αὐτός φησι. καὶ νῦν δόξασόν με σὺ πάτερ παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. πιστεύομεν τοίνυν εἰς ἕνα πατέρα θεὸν τὸν ἀνεξιχνίαστον, καὶ ἀνεκδιήγητον, ὃν ἀνθρώπων μὲν οὐδεὶς ἑώρακεν· ὁ μονο-

ſpiritus, Paulus erat Corinthiorum pater. Audi quoque & Iob dicentem : *Pater eram pauperum* : patrem enim ſeipſum, non quòd genuiſſet omnes, ſed quòd curam eorum geſſiſſet, vocauit. Ipſe autem vnigenitus filius Dei, paſſionis ſuæ tempore ligno affixus, videns Mariam, ſecundùm carnem matrem ſuam, & Ioannem dilectiſſimum diſcipulum, ad illum quidem dicit; *Ecce mater tua* : ad Mariam autem, *Ecce filius tuus*, ſtudium debitum erga parentes docens. Et quod apud Lucam dictum eſt, obliquè diſſoluens: *Et erāt pater eius & mater admirantes.* Quod torquent hæretici, quaſi ex viro & muliere natus ſit: cùm tamen, ſicut Maria mater Ioannis propter dilectionem, & non propter generationem: ita Ioſeph pater Ieſu, *propter curam, vel dilectionem* vocatus eſt, non propter generationem : *non enim cognouerat ipſam*, inquit Euangelium, *donec peperit filium ſuum primogenitum* : ſed propter curam, quam in alendo præſtabat. Hoc itaque nunc obiter tanquàm commonendo, dictum ſit. Addamus autem & aliud teſtimonium, quo demonſtratur, non propriè deum ab hominibus patrem appellari. Cùm Eſaias dicit ad Deum, *Nónne tu es pater noſter, quia Abraham non nouit nos, & Sara non parturiuit nos*? nunquid amplius quærendum eſt? Quia & Pſaltes inquit: *Turbentur à facie eius, patris orphanorum, & iudicis viduarum.* Nunquid non omnibus manifeſtum eſt, quòd, qui recens patres ſuos amiſerunt, orphanorum pater Deus vocetur, non quòd ex eo ſint progeniti, ſed quòd illorum curam gerit, & illos protegit? Hominum itaque non propriè eſt pater, Chriſti verò ſolùm natura pater eſt Deus, non per adoptionem: & hominum quidem in tempore, Chriſti verò ante tempora: quemadmodum ipſe dicit : *Et nunc tu me glorifica pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus eſſet, apud te.* Credamus igitur in vnum Deum patrem imperſcrutabilem, & inenarrabilem: quem nemo quidem hominum vidit, vnigenitus verò

Iob. 29. 16. *Ioan. 19. 26* *Luc. 2. 33.* *Pater Chriſti Ioſeph per curam.* *Eſa. 63.* *Pſal. 67.* *Ioan. 17. 5.*

Angeli pro menſura ordinis, Deum vident. ſolus enarrauit. Qui enim eſt ex Deo, ipſe vidit Deum. Cuius faciem angeli perpetuo vident in cælis. Vident autem, vnuſquiſque ſecundùm ordinis proprij menſuram, ſplendorem autem purum paternæ viſionis, propriè tantùm filio cum Spiritu ſancto intueri licet. Hîc intereà dum fit ſermo, etiam breuiter dictorum recordans, in quibus Deus, hominum pater prædicatur, vehementer ad hominum ingratitudinem obſtupeſco. Siquidem Deus ineffabili clementia, pater hominum vocari dignatus eſt: ille qui eſt in cælis, eorum qui ſuper terram ſunt: qui ſecula fecit, eorum qui in temporibus: qui terram pugillo continet, eorum qui ſunt ſuper terram tanquàm locuſtæ. Homo tamen ſupercæleſtem patrem relinquēs,

Ier. 2. 27. *dixit ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuiſti.* Et vt mihi videtur, propterea ad humanitatem dicit

Pſal. 44. Pſaltes: *Et obliuiſcere populum tuum, & domum patris*

Satan pater malorum. *tui*, quem elegiſti patrem, quem traxiſti ad perditionem. Non ſolùm autem ligna & lapides: verùm etiam nonnulli Satanam animicîdam, ſuum eligebant pa-

Ioan. 8. 41. trem. Quos Dominus reprehendens, inquit: *Vos opera patris veſtri facitis.* Cùm pater ille ſit hominum non natura, ſed deceptione. Nam quemadmodum per religioſam doctrinam Paulus Corinthiorum vocabatur pater, ſic & diabolus eorum qui ſpontè cum illo conueniunt, pater vocatur. Neque enim recipimus eos, qui dictum illud malè intelligunt: Ex eo recognoſcimus filios Dei, & filios diaboli: tanquàm ſint aliqui inter homines, qui natura aut ſeruentur, aut

Adoptio diuina non niſi volenti datur. perdantur. Non enim ex neceſſitate, ſed voluntate in eiuſmodi ſanctam adoptionem deuenimus. Neque proditor Iudas natura erat filius diaboli, & perditionis. Si enim fuiſſet, nequaquam ab initio in nomine Chriſti dæmonas eieciſſet: Satanas enim Satanam non eiicit. Neque rurſus Paulus ex perſecutore prædicator Euangelij factus eſſet. Sed quòd voluntaria ſit adoptio, etiam Ioannes dicit: *Quicunque receperunt*

γενὴς δὲ μόνος ἐξηγήσατο. ὁ γὰρ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, αὐτὸς ἑώρακε τὸν θεόν, οὗ τὸ πρόσωπον οἱ ἄγγελοι διηνεκῶς βλέπουσιν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. βλέπουσι δὲ κατὰ τὸ μέτρον τῆς οἰκείας τάξεως ἕκαστος. τὸ δὲ ἀκραιφνὲς τῆς τοῦ πατρὸς θεωρίας, εἰλικρινῶς υἱῷ σὺν ἁγίῳ πνεύματι τετήρηται. ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, καὶ τῶν πρὸ βραχέως εἰρημένων ὑπομνησθεὶς, ἐν οἷς ὁ θεὸς πατὴρ ἀνθρώπων ἀνηγορεύετο, μεγάλως πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγνωμοσύνην ἐξίσταμαι. ὁ μὲν γὰρ θεὸς ἀφάτῳ φιλανθρωπίᾳ πατὴρ ἀνθρώπων καλεῖσθαι κατηξίωσεν· ὁ ἐν οὐρανοῖς, τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ ὁ τῶν αἰώνων ποιητὴς, τῶν ἐν χρόνοις· καὶ ὁ τὴν γῆν κατέχων δρακὶ, τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, ὡς ἀκρίδων. ὁ δὲ ἄνθρωπος καταλιπὼν τὸν ἐπουράνιον πατέρα, τῷ ξύλῳ εἶπε, πατήρ μου εἶ σὺ, καὶ τῷ λίθῳ, σὺ ἐγέννησάς με. καί μοι δοκεῖ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα λέγει ὁ ψαλμὸς, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου, ὃν εἵλου πατέρα, ὃν ἐπεσπάσω πρὸς τὴν ἀπώλειαν. οὐ μόνον δὲ ξύλα καὶ λίθους, ἔνιοι δὲ καὶ τὸν σατανᾶν ἤδη εἵλοντο πατέρα, τὸν ψυχοφθόρον, πρὸς οὓς ἐλεγκτικῶς ἔλεγεν ὁ κύριος. ὑμεῖς τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν ποιεῖτε τοῦ διαβόλου, πατρὸς ὄντος ἀνθρώπων, οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ ἀπάτην· ὃν γὰρ τρόπον διὰ τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας Παῦλος Κορινθίων πατὴρ, ἐκαλεῖτο, οὕτω καὶ ὁ διάβολος τῶν ἐκ προαιρέσεως αὐτῷ συντρεχόντων καλεῖται πατήρ. οὐ γὰρ ἀνεξόμεθα τῶν κακῶς εἰσλαμβανόντων τὸ εἰρημένον ἐκεῖνο, τὸ ἐκ τούτου γινώσκομεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου, ὡς ὄντων φύσει τινῶν, καὶ σωζομένων καὶ ἀπολλυμένων ἐν ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ ἐπάναγκες, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως εἰς τὴν τοιαύτην ἁγίαν υἱοθεσίαν ἐρχόμεθα· οὔτε ἐκ φύσεως ὁ προδότης Ιούδας υἱὸς ἦν διαβόλου καὶ ἀπωλείας. ἢ γὰρ ἂν οὐκ ὅλως ἐξ ἀρχῆς ἐν ὀνόματι χριστοῦ δαίμονας ἀπήλασε. σατανᾶς γὰρ σατανᾶν οὐκ ἐκβάλλει· οὐδ' ἂν πάλιν ὁ Παῦλος ἐκ τοῦ διώκειν εἰς τὸ κηρύττειν μετέβαινεν. ἀλλ' αὐτεξούσιος ἡ υἱοθεσία, καθὼς φησὶν ὁ Ιωάννης, ὅσοι δὲ ἔλαβον

αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. οὐ γὰρ πρὸ τῆς πίστεως, ἀλλ' ἐκ τῆς πίστεως τέκνα θεοῦ γενέσθαι κατηξιώθησαν αὐτεξουσίως. τοῦτο τοίνυν γινώσκοντες, πνευματικῶς ἀναστρέψωμεν, ἵνα τῆς υἱοθεσίας τοῦ θεοῦ καταξιωθῶμεν. ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοι υἱοὶ θεοῦ εἰσίν. οὐδὲν γὰρ ὄφελος ἡμῖν τὴν χριστιανῶν κεκτῆσθαι προσηγορίαν, μὴ καὶ τῶν ἔργων ἐπακολουθούντων, μή ποτε καὶ πρὸς ἡμᾶς ῥηθῇ τὸ, εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε· εἰ γὰρ πατέρα ἐπικαλούμεθα, τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ἡμῶν χρόνον ἀναστραφῶμεν, μὴ ἀγαπῶντες τὸν κόσμον, μὴ δὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἐὰν γάρ τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ. ὥς τε τέκνα ἀγαπητὰ, δόξαν τῷ ἐν οὐρανοῖς πατρὶ διὰ τῶν ἔργων προσενέγκωμεν. ὅπως ἴδωσιν ἡμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πᾶσαν τὴν μέριμναν ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν ἐπιρρίψαντες· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὧν χρείαν ἔχομεν. τιμῶντες δὲ τὸν ἐπουράνιον πατέρα, καὶ τοὺς τῆς σαρκὸς πατέρας ἡμῶν τιμήσωμεν. ἐπειδὴ σαφῶς ἐν νόμῳ καὶ προφήταις αὐτὸς ὥρισεν ὁ κύριος, λέγων, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ τοῦ παραγγέλματος τούτου ἀκουέτωσαν μάλιστα τῶν παρόντων οἱ πατέρας καὶ μητέρας κεκτημένοι. τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν κατὰ πάντα· τοῦτο γὰρ εὐάρεστόν ἐστι τῷ κυρίῳ· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα οὐκ ἔστι μου ἄξιος. μὴ τὸ καλῶς γεγραμμένον αὐτὸς ἐξ ἀγνοίας ἐκλάβῃς κακῶς, ἀλλὰ τὸ, ὑπὲρ ἐμὲ, προσέθηκεν. ὅταν γὰρ τῷ ἐν οὐρανοῖς πατρὶ οἱ ἐπὶ γῆς πατέρες φρονῶσιν ἐναντία, τότε δεῖ τῷ ῥήματι ἐπακολουθεῖν. ὅταν δὲ μηδὲν ἡμῖν εἰς εὐσέβειαν αὐτῶν ἐμποδιζόντων, ἀγνωμοσύνῃ φερόμενοι, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς αὐτῶν εὐεργεσιῶν ἀμνημονοῦντες καταφρονοῦμεν, τότε χώραν ἔξει τὸ λόγιον, τὸ λέγον· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω. χριστιανῶν εὐσέβεια ἐνάρετος πρώτη τὸ τιμᾶν τοὺς γεννήτορας· τὸ τοὺς πόνους ἀμεί-

eum, dedit illis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomen eius. Non enim ante fidem, ſed ex fide ſponte filij Dei fieri, digni facti ſunt. Hoc itaque cognoſcentes ſpiritaliter conuerſemur, vt adoptione Dei digni efficiamur. Qui enim Spiritu Dei ducuntur, iſti ſunt filij Dei. Nihil enim proderit nobis, Chriſtianorum poſſediſſe appellationem, ſi opera illam non ſequantur. Ne fortè & illud nobis dicatur: *Si filij Abraham eſſetis, opera Abraham faceretis.* Ioan. 8. 39. Si enim eum patrem vocamus, qui opus cuiuſque ſine perſonæ acceptione iudicat, in timore incolatus noſtri tempus tranſigamus: non diligentes mundum, nec ea quæ in mundo ſunt. Qui enim diligit mundum, non eſt dilectio patris in illo. Itaque dilecti filij, patrem cæleſtem per opera glorificemus, vt videant opera noſtra bona, & glorificent patrem noſtrum, qui eſt in cælis: omnem ſollicitudinem noſtram in illum proiiciamus: Scit enim pater noſter, quibus opus habeamus. Honorantes autem patrem ſupercæleſtem, etiam corporis noſtri parentes honoremus, quandoquidem in lege, & prophetis Dominus ipſe decreuit: *Honora*, inquit, *patrem tuum, & matrem tuam, vt benè ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram.* Hanc admonitionem audiant hi præſertim, qui patres & matres habent, & hìc adſunt. *Filij obedite parentibus veſtris*, in omnibus: *hoc bene placitum eſt Domino.* Non enim dixit Dominus: *Qui amat patrem, aut matrem, non eſt me dignus*: ne quod benè ſcriptũ eſt, tu malè ex ignorãtia interpreteris. Verùm illud, *pluſquàm me*, addidit: Quando enim terreni parentes cæleſti patri ſentiunt contraria, tunc ea verba ſequenda ſunt. Quandò autem nihil nos illi in pietate impediunt, ſed nos iniquitate adducti, beneficiorum in nos collatorum obliti, eos deſpicimus, tunc locum habet illud eloquium, *Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur.* Chriſtianorum eſt præclara prima pietas, honorare parentes, & labores educationis rependere, atque omni ſtudio, quæcunque ad

Parentes honorandi.

Epheſ. 6. 1.

Mat. 10. 37

Mat. 15. 4.

quietem illorum pertineant, curare. Quamuis enim eiuſmodi plurima illis reddiderimus, generationis tamen beneficium rependere nunquam poterimus. Vt ipſi per nos quiete fruentes, benedictiones in nos congerant, quales ſupplantator Iacob prudenter rapuerat & bonam eiuſmodi voluntatem noſtram, pater cæleſtis ſuſcipiens dignetur efficere, vt cum iuſtis, tanquàm ſol, ſplendeamus in regno patris noſtri. Cui gloria & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

CATECHESIS OCTAVA ILLVMINAtorum Hieroſolymis, ex tempore habita, in illud, Omnipotentem: Et lectio ex Hieremia, Deus magnus & fortis, dominus magnus conſilio, & potens operibus, omnipotens, magni nominis dominus. & reliqua.

ET dum credimus vnum in deum, omnem de multitudine deorum errorem excindimus, his armis aduerſus gentiles vſi, & cunctas hæreticorum aduerſarias vires: & dum adiungimus, *In vnum deum patrem*, aduerſus circunciſos pugnamus, qui vnigenitum negant filium dei. Quemadmodum enim heſterno die dictum eſt, & antequam planè de domino noſtro Ieſu Chriſto tractetur, cum dicimus *patrem*, iam apertè filij patrem eſſe declaramus, vt ſicut deum eſſe hunc intelligimus: ita & filium habere cogitemus.

De potentia Dei errores.

Subiungimus etiam inſuper, omnipotentem eſſe. Id verò tum propter gentiles & Iudæos ſimul, tum propter omnes hæreticos, affirmamus. Nam & gentilium nonnulli animam mundi, deum aſſeruerunt, & alij poteſtatem eius ad cælum vſque ſolùm peruenire, non etiam ad terram cenſuerunt. Nonnulli quoque ſe erroris illorum ſocios adiungentes, abuſi ſunt ſermone

ψασθαι τῶν φυτῶν, καὶ πάσῃ δυνάμει τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτοῖς ἐπενεγκεῖν· κἂν γὰρ τὰ πλεῖστα τούτοις ἀποδῶμεν, ἀλλ' ἀντιλυτρῶσαι τούτοις οὐδέποτε δυνησόμεθα· ἵνα καὶ αὐτοὶ ταῖς παρ' ἡμῶν ἀναπαύσαντες, εὐλογίαις ἡμᾶς στηρίξωσιν, ἃς ὁ πτερνιστὴς Ἰακὼβ ἐμφρόνως ἥρπασε. καὶ τὴν ἀγαθὴν ἡμῶν προαίρεσιν ὁ ἐν οὐρανοῖς πατὴρ ἀποδεξάμενος, καταξιώσειεν ἡμᾶς μετὰ τῶν δικαίων λάμπειν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, ᾧ ἡ δόξα σὺν τῷ μονογενεῖ καὶ σωτῆρι Ἰησοῦ χριστῷ, καὶ σὺν τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Η'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, Παντοκράτορα· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἱερεμίου, Ὁ θεὸς ὁ μέγας, καὶ ὁ ἰσχυρὸς κύριος· ὁ μέγας τῇ βουλῇ, καὶ δυνατὸς τοῖς ἔργοις, ὁ παντοκράτωρ, ὁ μεγαλώνυμος κύριος. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΔΙΑ μὲν τοῦ πιστεύειν εἰς ἕνα θεὸν, πᾶσαν πολύθεον πλάνην ἐκκόπτομεν, ὅπλῳ τούτῳ κεχρημένοι πρὸς Ἕλληνας, καὶ πᾶσαν ἐναντίαν αἱρετικῶν δύναμιν· διὰ δὲ τοῦ προστεθεῖναι, Εἰς ἕνα θεὸν πατέρα, πρὸς τοὺς ἐκ περιτομῆς μαχόμεθα, τοὺς ἀρνουμένους τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ θεοῦ· καθὼς γὰρ εἴρηται τῇ χθὲς ἡμέρᾳ, καὶ πρὶν τρανῶσαι τὰ περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, τῷ εἰπεῖν, ὅτι πατὴρ, ἤδη ἐδηλώσαμεν, ὅτι υἱοῦ ἐστὶ πατὴρ, ἵνα ὥσπερ νοοῦμεν ὅτι θεός ἐστιν, οὕτω νοήσωμεν ὅτι καὶ υἱὸν ἔχει. προστίθεμεν δὲ πρὸς ἐκείνοις, ὅτι καὶ παντοκράτωρ ἐστί· τοῦτο δὲ καὶ διὰ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους ὁμοῦ, καὶ πάντας αἱρετικοὺς φαμέν· Ἑλλήνων μὲν γάρ τινες, ψυχὴν τοῦ κόσμου, τὸν θεὸν εἶπον· καὶ ἕτεροι, τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ φθάνειν εἰς οὐρανὸν μόνον, μηκέτι δὲ καὶ εἰς γῆν· καὶ τινὲς πλανηθέντες μετ' ἐκείνων, κακῶς τῷ ῥητῷ συγχρησάμενοι τῷ

λέγοντι, Καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν, ἐτόλμησαν τὴν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν ἕως νεφελῶν περιγράψαι καὶ οὐρανοῦ· ἀπαλλοτριῶσαι δὲ τοῦ θεοῦ τὰ ἐπὶ γῆς, ἐπιλαθόμενοι τοῦ ψαλμοῦ τοῦ λέγοντος, Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ᾅδην, πάρει· εἰ γὰρ ὑψηλότερον μὲν οὐρανοῦ, οὐδέν ἐστι· βαθύτερον δὲ τῆς γῆς ὁ ᾅδης, ὁ τὰ κατώτερα κρατῶν, ἅπτεται τῆς γῆς. αἱρετικοὶ δὲ πάλιν, καθὼς εἴρηται καὶ πρότερον, οὐκ οἴδασιν ἕνα παντοκράτορα θεόν· παντοκράτωρ γάρ ἐστιν, ὁ πάντων κρατῶν, ὁ πάντων ἐξουσιάζων· οἱ δὲ λέγοντες, τὸν μὲν, εἶναι τῆς ψυχῆς δεσπότην· τὸν δὲ, τοῦ σώματος, οὐ τέλειον λέγουσι· πῶς γὰρ τέλειος, ὁ λείπων ἕκαστον ἑκατέρῳ· ὁ γὰρ ψυχῆς ἐξουσίαν ἔχων, σώματος δὲ ἐξουσίαν μὴ ἔχων, πῶς παντοκράτωρ; καὶ ὁ δεσπόζων σωμάτων, μὴ ἐξουσιάζων δὲ πνευμάτων, πῶς παντοκράτωρ; ἀλλ᾽ ἀπελέγχει τούτους ὁ κύριος ἀπεναντίας λέγων, Φοβήθητε μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ· εἰ γὰρ μὴ ἔχει ἑκατέρων τὴν ἐξουσίαν, πῶς ἀμφότερα ὑποβάλλει τῇ τιμωρίᾳ ὁ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ πατήρ· πῶς γὰρ δυνήσεται τὸ ἀλλότριον σῶμα λαβὼν, βαλεῖν εἰς γέενναν, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρὸν, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσῃ; ἀλλ᾽ ἡ θεία γραφὴ, καὶ τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα, ἕνα θεὸν οἶδε, πάντων μὲν κρατοῦντα τῇ δυνάμει· πολλῶν δὲ ἀνεχόμενον, διὰ τὸ θέλειν· κρατεῖ γὰρ καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν· ἀλλ᾽ ἀνέχεται δι᾽ ἀνεξικακίαν. κρατεῖ καὶ τῶν ἀθετούντων αὐτὸν αἱρετικῶν· ἀλλ᾽ ἀνέχεται διὰ μακροθυμίαν. κρατεῖ καὶ τοῦ διαβόλου, ἀλλ᾽ ἀνέχεται· οὐ γὰρ ἀδυνατῶν ἀνέχεται ὡς νικώμενος, ἀρχὴ γάρ ἐστι πλάσματος κυρίου, πεποιημένον ἐγκαταπαίζεσθαι, οὐχ ὑπ᾽ αὐτοῦ, ἀνάξιος γάρ ἐστιν· ἀλλ᾽ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ πεποιημένων· συνεχώρησε δὲ αὐτῷ καὶ τὸ ζῆν, ἵνα δύο γένηται πράγματα, αὐτὸς μὲν μειζόνως ἀσχημονῇ νικώμενος, καὶ οἱ ἄνθρωποι στεφανωθῶσιν·

illo: *Et veritas tua vſque ad nubes*, vt dei prouidentiam auſi fuerint nubibus & cælo circunſcribere atque terminare, terrena quoque à deo tanquam aliena ſeparare, obliti eius pſalmi, qui ait, *Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero ad inferos, ades.* Nam ſi cælo nihil eſt ſublimius, & inferi profundiſſimum eſt terræ, is profecto, qui infima tenet, terram attingit. Hæretici etiam rurſus, vt & antea diximus, vnum deũ omnipotentem non agnoſcunt. Omnipotens enim eſt, qui omnia poteſt, & in cuius ditione ac poteſtate cuncta ſunt. Qui vero dicunt alium eſſe animæ dominum, alium corporis, imperfectum nec abſolutum pronunciant. Quo enim modo perfectus eſſet, qui alteri in re aliqua cederet? Nam qui animæ poteſtatem habet, quonam pacto fuerit omnipotens? & is in cuius dominio corpora ſunt, non autem ſpiritus, quomodo fuerit omnipotens? Quin hos dominus ex aduerſo reprehendit, inquiens, *Timete magis eum qui & animam & corpus perdere in gehennam poteſt.* Nam niſi habeat vtrorumque poteſtatem, quomodo vtraque ad ſupplicium dedit domini noſtri Ieſu Chriſti pater? Quomodo enim poterit alienum corpus vindicare, mitteréque in gehennam, niſi primum ligauerit fortem, & arma eius diripuerit? Atqui diuina ſcriptura & veritatis dogmata norunt deum vnum, qui omnia contineat ſua vi & poteſtate, & multa ſuſtineat ſua vi & voluntate. Nam & idololatrarum imperio potitur, ſed tolerat & patitur ſua clementia atque patientia. Potitur & ipſe hæreticorum impie de deo ſentientium imperio, ſed longanimitate ſua fert patienter. In diabolum etiam imperium habet, verum ſuſtinet. Non enim ſuſtinet, quaſi impotens & victus; eſt enim principium formationis domini factum vt illuderetur, non dico ab eo (alienum eſt enim à Deo) ſed ab angelis quos ipſe creauit, & tamen conceſſit ei viuere, vt duæ hæ res efficiãtur: videlicet ipſe victus, infamia maiori afficiatur, & homines nobiliori corona donentur.

Pſal. 107.
Pſal. 138.
Luc. 12. 5.
Dei potentia.
ps.

O prouidentiæ diuinæ ſapientiam omni ex parte perfectam! Prauam illam animi voluntatem ad fidelium ſalutis occaſionem conuertit. Quemadmodum enim inſtitutũ fratrum Ioſeph odio proſequentium præbuit eius adminiſtrationi materiam: & deus qui eis vt per odium fratrem venderent, permiſit, occaſionem inde cepit vt ille regnum adipiſceretur eorum quæ vellet: ita diabolo luctam conceſſit, vt victores coronarentur, & poſt victoriam diabolus infamia maiori notaretur, qui ab infirmioribus vinceretur: & homines maiori gloria cumularentur, quod eum ſuperarent qui archangelus aliquando fuiſſet. Nihil ergo de dei poteſtate ſubtrahitur: qua de re ſcriptura dicit. *Omnia tibi ſeruiunt: omnia quidem ſerua ſunt illi.* Porro eſt vnus ac ſolus filius eius, & vnicus eius ſpiritus ſanctus. His demptis, omnia reliqua vniuerſitatis ſerua & ſubiecta, per vnum filium in ſpiritu ſancto ſeruiunt ei domino. Imperium igitur deus habet in omnes, atque tolerat & homicidas, & latrones, & ſtupratores, ſuáque longanimitate ac patientia tempora dilationis definiuit atque terminauit: quando ſingulis ſua quæque reddet, vt diutinam moram nacti, ſi pœnitere nolens cor habeant, maiori vindicta puniantur. Hominum ſunt reges illi quidem, qui terreno regno potiuntur: verùm eo non abſque ſuperiori illa poteſtate potiuntur: quod & Nabuchodonoſor re ipſa expertus agnouit cum ait, *Regnum eius, regnum æternum: & poteſtas eius in omnem generationem ac generationem.* Diuitiæ, aurum & argentum, diaboli non ſunt, vt arbitrantur quidam. Nam ad fidelem pertinet rerum totus mundus: ad infidelem vero, ne obolus quidem: atqui diabolo nihil eſt infidelius: quod aperte deus inquit per prophetam, *Meum eſt aurum, & meum argentum,* [*& cui volo, ipſum dono.*] fac ſolum vtaris bene, & argentum non eſt vituperandum. Cum autem tu bona re abuteris, tum tuam adminiſtrationem incuſare nolens, impie crimen in opificem & auctorem intendis. Quiſ-

Diuitiæ nõ ſunt diaboli.

Agg. 2. 9.

ὢ πλύσο-

ὢ πάνσοφον θείας προνοίας ὅτι τὴν πονηρὰν προαίρεσιν, εἰς ὑπόθεσιν σωτηρίας λαμβάνει τῶν πιστῶν. ὥσπερ γὰρ τὴν μισάδελφον τῶν ἀδελφῶν Ἰωσὴφ προαίρεσιν ἔλαβεν εἰς ὑπόθεσιν τῆς ἰδίας οἰκονομίας, καὶ συγχωρήσας αὐτοῖς κατὰ μῖσος πωλῆσαι τὸν ἀδελφόν, ὑπόθεσιν ἔλαβε τοῦ βασιλεῦσαι τοῦτον ὧν ἤθελεν· οὕτω συνεχώρησε παλαίειν τῷ διαβόλῳ, ἵνα οἱ νικῶντες στεφανωθῶσι, καὶ ἵνα νίκης γινομένης, ὁ μὲν, μειζόνως ἀσχημονῇ, ὑπὸ τῶν ἡττόνων νικώμενος. ἄνθρωποι δὲ μεγάλως εὐδοκιμῶσι τὸν ποτὲ ἀρχάγγελον νικήσαντες. οὐδὲν οὖν ὑπεξήρηται τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως· περὶ αὐτοῦ γὰρ λέγει ἡ γραφή, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά· τὰ σύμπαντα μὲν, δοῦλα αὐτοῦ, εἷς δὲ αὐτοῦ μόνος υἱὸς καὶ ἓν τὸ ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα. ἐκτὸς τούτων πάντων καὶ τὰ σύμπαντα δοῦλα, διὰ τοῦ ἑνὸς υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι δουλεύει τῷ δεσπότῃ. κρατεῖ τοίνυν τῶν πάντων ὁ θεὸς, καὶ ἀνέχεται καὶ φονέων, καὶ λῃστῶν, καὶ πόρνων, διὰ μακροθυμίας ὁρίσας καιρὸν τῆς προθεσμίας· καθ᾽ ὃν ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ, ἵνα πολυχρόνιον λαβόντες τὴν προθεσμίαν, ἀμετανόητον ἔχοντες τὴν καρδίαν, μειζόνως καταδικασθῶσι. βασιλεῖς εἰσὶν ἀνθρώπων. οἱ ἐπὶ γῆς βασιλεύοντες, ἀλλ᾽ οὐκ ἄνευ τῆς ἄνωθεν ἐξουσίας· καὶ ἔγνω τοῦτο τῇ πείρᾳ ὁ Ναβουχοδονόσορ εἰπὼν, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ, βασιλεία αἰώνιος καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ εἰς πᾶσαν γενεὰν καὶ γενεάν. οὐκ ἔστιν ὁ πλοῦτος, καὶ τὸ χρυσίον, καὶ τὸ ἀργύριον τοῦ διαβόλου, καθὼς νομίζουσί τινες· τοῦ γὰρ πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων· τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὀβολός. διαβόλου δὲ οὐδὲν ἀπιστότερον· καὶ φανερῶς διὰ τοῦ προφήτου λέγει ὁ θεός, Ἐμὸν τὸ χρυσίον, καὶ ἐμὸν τὸ ἀργύριον [καὶ ᾧ τινι θέλω, δίδωμι αὐτό.] σὺ μόνον χρῆσαι καλῶς, καὶ οὐκ ἔστι μεμπτέον τὸ ἀργύριον. ὅταν δὲ σὺ τῷ καλῷ χρήσῃ κακῶς, τότε μὴ θέλων μέμψασθαι τὴν σὴν διοίκησιν, ἀνάγεις τὴν μέμψιν ἐπὶ τὸν δημιουργὸν ἀσεβῶς. δυνα-

ταί τις καὶ διὰ χρημάτων δικαιωθῆναι· Ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· πάντως ὅτι ἀπὸ χρημάτων. γυμνὸς ἤμην καὶ περιεβάλετέ με· πάντως ὅτι διὰ χρημάτων. καὶ θέλεις γνῶναι ὅτι δύναται θύρα γενέσθαι βασιλείας οὐρανῶν τὰ χρήματα, Πώλησόν σου, φησὶ, τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς. ταῦτα δέ μοι λέγε διὰ τοὺς αἱρετικοὺς, ἀναθεματίζοντας τὰ κτήματα, καὶ τὰ χρήματα, καὶ τὰ σώματα· οὔτε γὰρ δοῦλον βούλομαί σε χρημάτων εἶναι, οὔτε ὡς ἐχθροῖς προσέχειν τοῖς εἰς ὑπηρεσίαν ἀπὸ τοῦ θεοῦ σοι δοθεῖσι. μὴ τοίνυν ποτὲ εἴπῃς τοῦ διαβόλου εἶναι τὰ χρήματα· κἂν γὰρ λέγῃ ταῦτα, Πάντα σοι δώσω, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, δύναται μέν τις αὐτοῦ καὶ ἀθετῆσαι τὸ ῥῆμα· τῷ ψεύστῃ γὰρ οὐ δεῖ πιστεύειν· τάχα γὰρ καὶ ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ παρόντος δυνάμεως, εἶπε τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ ταῦτα πάντα σοι δώσω, ὅτι ἐμά ἐστιν, ἀλλ' ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται· οὐ γὰρ τὴν δεσποτείαν ἥρπασεν, ἀλλὰ τὸ ἐγκεχειρίσθαι καὶ οἰκονομεῖν τέως ὡμολόγησε. ζητείσθω δὲ κατὰ καιρὸν ὑπὸ τῶν ἐξηγουμένων, πότερον ψεύδεται, ἢ ἀληθεύει. εἷς τοίνυν ἐστὶν ὁ θεὸς ὁ πατὴρ ὁ παντοκράτωρ, ὃν ἐτόλμησαν αἱρετικῶν παῖδες δυσφημεῖν· ἐτόλμησαν γὰρ δυσφημῆσαι τὸν κύριον Σαβαώθ, τὸν καθήμενον ἐπάνω τῶν χερουβίμ. ἐτόλμησαν βλασφημῆσαι τὸν ἀδωναῒ κύριον· ἐτόλμησαν βλασφημῆσαι τὸν ἐπὶ προφήταις παντοκράτορα θεόν. σὺ δὲ ἕνα προσκύνει τὸν παντοκράτορα θεὸν, τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. φεῦγε τὴν πολύθεον πλάνην· καὶ φεῦγε πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ λέγε κατὰ τὸν Ἰὼβ, Κύριον δὲ τὸν παντοκράτορα ἐπικαλέσομαι, τὸν ποιοῦντα μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις πᾶσι, τιμὴ παρὰ παντοκράτορος, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

piam & pecuniis ipſis iuſtum ſe eſſe poſſe intelligat, *Eſuriui, & cibaſtis me.* Id omnino pecuniarum ope. *Nudus eram & texiſtis me.* nimirum pecuniarum auxilio. Et viſne noſſe pecunias fores aperire regni cælorum? *Vende*, inquit, *quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælis.* Hæc vero mihi profer propter hæreticos, qui diris deuouent poſſeſſiones & opes, atque corpora. Nam te nolo diuitiarum ſeruum eſſe addictum: nec etiam infenſum iis eſſe quæ à deo tibi conceſſa ſunt adiumenta. Ne ergo poſthac vnquam dicas diaboli res eſſe. Nam tametſi iactet iſta, *Omnia tibi dabo, quia mihi tradita ſunt*: vt quis poteſt eius irritum ſermonem facere reprobaréque, quoniam mentienti credendum non ſit. fortaſſis enim vel coactus eîus poteſtate qui aderat, verum dixit, non, Dabo tibi omnia quod mea ſint, ſed quod mihi ſint tradita, non enim vi dominium ſibi vindicauit, ſed poſſeſſorem precarium & diſpenſatorem interea ſe profeſſus eſt: ita poteſt opportune ab explanatoribus inquiri, mentiatúrne an vera dicat. Eſt itaque deus vnus pater omnipotens, in quem conuiciari hæretici auſi ſunt. Nam auſu temerario blaſphemare dominum Sabaoth, ſedentem ſuper cherubim. Auſi ſunt blaſphemare Adonaï dominum. auſi ſunt blaſphemare prophetarum deum omnipotentem. At tu vnum adora deum omnipotentem, patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. Fuge errorem multos deos inducentem, fugéque hæreſim omnem, & dic, vt ait Iob, *Dominum autem omnipotentem inuocabo, facientem magna & imperueſtigabilia, glorioſa & ſtupenda, quorum non eſt numerus*: quódque iis omnibus accedit, honor ab omnipotente, cui gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

CATECHESIS NONA ILLVMINAtorum Hieroſolymis, ex tempore habita, ad illud, Factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium factorem. Et lectio ex Ioele, Quis iſte qui occulit mihi conſilium, & continet verba in corde: mihi autem ſe putat occulere? & reliqua.

CARNEIS quidem oculis cerni Deus non poteſt: nam incorporeum, ſub corporeos oculos cadere nequit: quod & ipſe teſtificatus eſt vnigenitus dei filius his verbis, *Deum nemo vidit vnquam*: etiam ſi vel quod in Ezechiele ſcriptum eſt excipiat quis: ſed quid ait ſcriptura? *Vidit ſimilitudinem gloriæ domini*: non ipſum dominũ, ſed *ſimilitudinem gloriæ*: nec ipſam gloriam, vt reuera eſt. *Et intuitus ſimilitudinem gloriæ* ſolum, & non ipſam gloriam, *procidit in terram præ metu*. Quòd ſi gloriæ ſimulachrum conſpectum, timorem & anxietatem prophetis iniiciebat, ipſum ſi quis deum intueri conaretur, omnino & vita priuaretur, vt dicto hoc declaratur, *Nemo videbit faciem meam, & viuet*. Ob id ſua maxima deus vſus humanitate, propriæ deitati velamentum prætendit cælum, ne pereamus. Mea verba non ſunt, ſed propheta hoc inquit, *Si aperueris cælos, tremor tuus montes apprehendet, & liquefient*. Quid autem admiraris, ſi Ezechiel gloriæ ſimilitudinem intuitus, cecidit, cum Danieli viſus Gabriel qui dei ſeruus eſt, ſtatim conſternarit eum & in faciem proſtrauerit, & eo vſque donec ſe ipſum coactus angelus in ſimilitudinem filij hominis conformaſſet, auſus non eſt propheta reſpondere. Si vero Gabriel viſus tremorem incutiebat prophetis, ipſe deus ſi cernatur prout eſt, nõne perirent omnes? Diuinam itaque naturam conſpicere nequeũt oculi: ex operib. tamen diuinis, poteſtatis eius

Exod 33. 20.

Cælum eſt deitatis velum.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ Θ'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ποιητήν. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἰώβ· Τίς οὗτος ὁ κρύπτων σε βουλήν; συνέχων δὲ ῥήματα ἐν καρδίᾳ, καὶ σὲ οἴεται κρύπτειν, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΣΑΡΚΟΣ μὲν ὀφθαλμοῖς θεωρῆσαι τὸν θεὸν, ἀδύνατον· τὸ γὰρ ἀσώματον, σαρκὸς ὄμμασιν ὑποπίπτειν οὐ δύναται. καὶ μεμαρτύρηκεν αὐτὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς θεοῦ λέγων, Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται· κἂν γὰρ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ ἐκλαμβάνῃ τις· ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή· Εἶδεν ὁμοίωμα δόξης κυρίου, οὐκ αὐτὸν τὸν κύριον, ἀλλὰ τὸ ὁμοίωμα τῆς δόξης, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν δόξαν, ὡς ἔστιν ἀληθῶς. Καὶ ἰδὼν τὸ ὁμοίωμα τῆς δόξης μόνον, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν δόξαν, ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ φόβου. εἰ δὲ τὸ τῆς δόξης ὁμοίωμα θεαθὲν, φόβον καὶ ἀγωνίαν παρεποίει τοῖς προφήταις, αὐτὸν εἴ τις ἐπεχείρησε θεωρῆσαι τὸν θεὸν, πάντως ἂν καὶ τοῦ ζῆν ἀπηλλάττετο, κατὰ τὸ εἰρημένον, Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. διὰ τοῦτο κατὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ὁ θεὸς παραπέτασμα τῆς οἰκείας θεότητος ἐξέτεινε τὸν οὐρανὸν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα. οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλ' ὁ προφήτης εἶπεν, Ἐὰν ἀνοίξῃς τοὺς οὐρανοὺς, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη, καὶ τακήσονται. καὶ τί θαυμάζεις εἰ Ἰεζεκιὴλ τὸ ὁμοίωμα τῆς δόξης ἰδὼν ἔπεσεν, ὅπου τῷ Δανιὴλ ὁ Γαβριὴλ οἰκέτης ὢν τοῦ κυρίου ὤφθη, καὶ παραχρῆμα ἔπτηξε καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον· καὶ ἄχρις ὅτου ἐξεβιάσατο ἑαυτὸν ὁ ἄγγελος εἰς ὁμοίωμα υἱοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἐτόλμησεν ἀποκριθῆναι ὁ προφήτης. Εἰ δὲ Γαβριὴλ ὀπτανόμενος τρόμον ἐνεποίει προφήταις, αὐτὸς ὁ θεὸς εἰ ὤφθη καθ' ὃ ἦν, ἀπώλλυντο πάντες; θείαν τοίνυν φύσιν ἰδεῖν σαρκὸς ὄμμασιν ἀδύνατον· ἐκ δὲ τῶν ἔργων τῶν θείων, εἰς φαντασίαν τῆς

δυνάμεως ἐλθεῖν, δυνατὸν, κατὰ τὸν Σολομῶντα τὸν λέγοντα, Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐκ τῶν κτισμάτων ὁ δημιουργὸς θεωρεῖται, ἀλλὰ προσέθηκεν, ὅτι ἀναλόγως· τοσοῦτο γὰρ μείζων ἑκάστῳ φαίνεται θεὸς, ὅσῳ ἂν μείζονος θεωρίας τῶν κτισμάτων ἐπιλάβηται ὁ ἄνθρωπος· καὶ ὅτ᾽ ἂν διὰ τῆς μείζονος θεωρίας ὑψωθῇ τῇ καρδίᾳ. καὶ θέλεις γνῶναι ὅτι θεοῦ φύσιν καταλαβεῖν ἀδύνατον; λέγουσιν οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς ὑμνολογοῦντες τὸν θεόν· Εὐλογητὸς εἶ ὁ ἐπιβλέπων ἀβύσσους, καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβίμ. εἰπέ μοι, τίς ἐστιν ἡ φύσις τῶν χερουβίμ, καὶ τότε τὸν ἐπικαθήμενον θεώρει. καίτοι γε Ἰεζεκιὴλ ὁ προφήτης καὶ τὴν ἔκφρασιν αὐτῶν ἐποιήσατο, κατὰ τὸ δυνατὸν λέγων, Τέσσαρα πρόσωπα τῷ ἑνί· τὸ μὲν, ἀνθρώπου· τὸ δὲ, λέοντος· τὸ δὲ, ἀετοῦ· τὸ δὲ, μόσχου. καὶ ὅτι ἓξ πτέρυγες τῷ ἑνί· καὶ ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς πανταχόθεν· καὶ ὅτι ὑπὸ ἕκαστον τροχὸς τετραμερὴς ὑποκείμενος. καὶ ὅμως τοῦ προφήτου τὴν ἔκφρασιν ποιουμένου, οὔπω ἡμεῖς οὐδὲ ἀναγινώσκοντες καταλαβεῖν δυνάμεθα. εἰ δὲ τὸν θρόνον ὃν διηγήσατο καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα, τὸν ἐπικαθήμενον καὶ ἀόρατον καὶ ἀνεκδιήγητον θεὸν πῶς καταλαβεῖν δυνησόμεθα; φύσιν μὲν θεοῦ πολυπραγμονεῖν, ἀδύνατον· δοξολογίας δὲ ἀναπέμπειν αὐτῷ ἐπὶ τοῖς ὁρωμένοις αὐτοῦ δημιουργήμασι, δυνατόν. ταῦτα δὲ ὑμῖν λέγεται, διὰ τὴν τῆς πίστεως ἀκολουθίαν· καὶ διὰ τὸ λέγειν ἡμᾶς, Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, ἵνα μνημονεύωμεν, ὅτι αὐτός ἐστι πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. καὶ αὐτός ἐστιν ὁ πεποιηκὼς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ ἵνα ἀσφαλιζώμεθα διὰ τὰς ἐκτροπὰς τῶν ἀθέων αἱρετικῶν τῶν τετολμηκότων κακῶς ἀγορεύειν τὸν πάνσοφον τεχνίτην πάντων τοῦδε τοῦ κόσμου. τῶν βλεπόντων μὲν σαρκὸς ὀφθαλμοῖς· τὰ δὲ ὄμματα τῆς διανοίας πεπηρωμένων· τί γὰρ ἔχουσι μέμψασθαι τῷ μεγίστῳ δημιουργήματι τοῦ θεοῦ· οὓς ἔδει ἐκπλαγῆναι θεωρήσαντας τῶν οὐρανῶν τὰ κύτη; οὓς ἔδει προσκυνῆσαι τὸν στήσαντα ὡς καμάραν τὸν οὐρανόν; τὸν ἐκ ῥευστῆς

informare in animo ſpeciem licet, vt Salomon ait, *Nā ex magnitudine & pulchritudine creaturarum, pro rationis portione opifex earum cernitur.* non enim ait, ex creaturis opificem cerni, ſed adiunxit, pro rationis portione. Nam tanto maior vnicuique deus apparet, quanto homo maiori ſpeculatione res creatas attigerit, & cum animo per maiorem contēplationem fuerit ſubuectus. Viſne noſſe, dei naturam comprehendi non poſſe? Enarrant tibi tres illi in ignis camino pueri deum celebrantes, *Benedictus es qui reſpicis abyſſos, ſedens ſuper Cherubim.* Dic mihi quæſo, quæ ſit natura Cherubim ipſorum, & tum inſidentem ſpectato. Et licet etiam Ezechiel propheta deſcriptionem eorum expoſuerit pro viribus, inquiens, *Quatuor vultus vni: primum hominis, deinde leonis, tum aquilæ, poſtremo vituli. & ſex alæ vni: & oculi eis vndique: & ſub vnoquoque rota quadripartita ſubiecta.* attamen poſt prophetæ hanc explanationem, legendo comprehendere nondum poſſumus: inſidentem ergo & inaſpectabilem & ineffabilem deum quo pacto intelligere comprehenderéque poterimus? Naturam quidem dei vt accurate quis noſcat, fieri non poteſt: vt laudibus & honore concelebret eum de opificiis ipſius quæ cernuntur, fieri poteſt. Hæc autem à nobis dicuntur, quod fidei tractationem conſequantur, & quod dicamus, *Credimus in vnū deum, omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibilium & inuiſibilium,* vt in memoriam reuocemus, eundem eſſe patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, cum eo qui fecit cælum & terram: vtque confirmemur & muniamur aduerſus hæreticos, qui auſu temerario male de ſapientiſſimo totius huius mundi opifice loquuntur: videntes illos quidem carneis oculis, at mentis oculis cæcutientes. Quid enim habent quod criminentur in hoc maximo dei opificio? qui deberent ad conſpectum ſinuum cælorum admiratione percelli: eum adorare qui cælum ſtatuit quaſi fornicem: qui de aquarum flu-

Sap. 3.

Contemplanti magis, Deus magis apparet.

Cap. 10.

Cælum ex aquis.

xa natura, firmam & ſtabilem cæli naturam conſtituit. Dixit enim deus, *Fiat firmamentum in medio aquæ.* Dixit enim deus ſemel, & ſtetit, nec cadit aqua, cælum, & ignes in eo infixi, ſol & luna atque ſidera. Et quonam pacto ignea currunt in aqua? Si vero quis ob ignis & aquæ contrarias naturas, dubitat is ignis meminerit qui tempore Moyſis in Ægypto flammas fundebat in grandine, & ſapientiſſimam omni ex parte, dei fabricationem conſpiciat. Nam cum aquis opus eſſet terræ in poſterum colendæ, aquoſum in ſublimi parauit cælum, vt cum imbrium humectatione foret opus regioni terrenæ, paratum eſſet ad id & promptum cælum. Quid? admirari ne debet, qui ſolis fabricam intuetur? Quàm magnas vires complectitur vas quod tam puſillum videtur: ab oriente lucet, & ad occidentem vſque lucem emittit: cuius matutinos exortus deſcribens pſaltes in ſuis canticis ait, *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Nam gratum ſplendorem eius, & moderatum primæ conſtitutionis eius quæ cælis illucet, ſtatum deſcripſit. Meridianum enim curſum eius ſæpenumero fugimus propter ardorem. Simul etiam exortu ſuo exhilarat omnes, vt ſponſus apparens. Ac eius munus & moderationem conſidera: vel potius non eius, ſed auctoris & opificis qui ſuo iuſſu curſum eius definiuit: quomodo æſtate ſublimior euectus, longiores reddit dies, hominibus opportunam tempeſtiuitatem largiens. hieme, curſum comprimit, ne frigoris tempus diutius duret, ſed noctes longius protenſæ, hominibus remiſſionem & quietem adiuuent, etiam vt proſint ad fructuum terræ fertilitatem. Vide etiam & quo pacto in vicem concedant ſibi ordine apto: dies æſtate creſcunt, hieme contrahuntur, vere & autumno, parem inter ſe interuallorum ſeruant menſuram: item noctes ſimilia faciunt: vt & Pſalmorum auctor de ipſis dicat, *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.* Aures

Aquæ ſuper cælos in vſū pluuiæ.

Pſal. 18 6.

Pſal. 18.

φύσεως τῶν ὑδάτων, ἄπτωτον ὑποστάσει οὐρανὸν ποιήσαντα; εἶπε γὰρ ὁ θεὸς, Γενηθήτω τὸ στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος. εἶπε γὰρ ὁ θεὸς ἅπαξ, καὶ ἔστη, καὶ οὐ πίπτει. ὕδωρ, οὐρανὸς, καὶ πύρινοι οἱ ἐν αὐτῷ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ τὰ ἄστρα· καὶ πῶς τὰ πύρινα ἐν τῷ ὕδατι τρέχει. εἰ δέ τις διὰ τὰς ἐναντίας φύσεις πυρὸς καὶ ὕδατος, ἀμφιβάλλει, μνημονευέτω τοῦ πυρὸς τοῦ ἐπὶ Μωϋσέως ἐν Αἰγύπτῳ φλογίζοντος ἐν τῇ χαλάζῃ· καὶ βλεπέτω τοῦ θεοῦ τὴν πάνσοφον δημιουργίαν· ἐπειδὴ γὰρ ἦν ὑδάτων χρεία, μελλούσης τῆς γῆς γεωπονεῖσθαι, ὑδατώδη κατεσκεύασεν ὑπεράνω τὸν οὐρανὸν, ἵνα ὅταν δι' ὑετῶν ἀρδείας γένηται χρεία τῇ τῆς γῆς χρείᾳ, ἕτοιμος ᾖ πρὸς τοῦτο ὁ οὐρανός. τί δὲ, καὶ θαυμάσαι οὐκ ἔστιν, ἀποβλέποντα καὶ εἰς ἡλίου κατασκεύασμα· ὡς μικρὸν γὰρ ὁρώμενον σκεῦος, μεγάλην δύναμιν περιέχει, ἐξ ἀνατολῆς φαινόμενος, καὶ μέχρι δύσεως ἀποστέλλων τὸ φῶς· οὗ τὰς πρωϊνὰς ἀνατολὰς διαγράφων ὁ ψαλμῳδὸς, ἔλεγε, Καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ· τὸ γὰρ φαιδρὸν καὶ σύμμετρον τῆς πρώτης αὐτοῦ καταστάσεως φαινομένης εἰς ἀνθρώπους διέγραφε· μεσημβρινὸν μὲν γὰρ διιππεύοντα πολλάκις καὶ φεύγομεν, διὰ τὸ φλογῶδες· ἅμα δὲ τῇ ἀνατολῇ τερπνός ἐστι τοῖς πᾶσιν, ὡς νυμφίος ὁρώμενος. καὶ βλέπε διοίκησιν αὐτοῦ· μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ τὸν δρόμον αὐτῷ διὰ προστάγματος ὁρίσαντος, πῶς θέρους μὲν ὑψηλότερος γινόμενος, μακροτέρας ἀπεργάζεται τὰς ἡμέρας, διδοὺς εὐκαιρίαν εἰς ἔργα τοῖς ἀνθρώποις· χειμῶνος δὲ, συστέλλει τὸν δρόμον, ἵνα μὴ τοῦ ψύχους πλείων γένηται ὁ χρόνος. ἀλλ' ἵνα αἱ νύκτες μειζόνως γινόμεναι, πρὸς ἄνεσιν μὲν συνεργῶσι τοῖς ἀνθρώποις· συνεργῶσι δὲ καὶ πρὸς καρποφορίαν τῶν γεννημάτων τῆς γῆς. ὅρα δὲ καὶ πῶς ἀντιπαραδιδόασιν ἀλλήλαις εὐτάκτως αἱ ἡμέραι, θέρους μὲν, αὐξανόμεναι· χειμῶνος δὲ, συστελλόμεναι· ἐν ἔαρι δὲ καὶ φθινοπώρῳ, τὴν ἰσότητα διαφυλάττουσαι ἀλλήλαις χαριζόμεναι· καὶ αἱ νύκτες πάλιν ἐπιτελοῦσι τὰ παραπλήσια· ὡς καὶ τὸν ψαλμῳδὸν λέγειν περὶ αὐτῶν, Ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν. τοῖς γὰρ

οὐκ ἔχουσιν ὦτα, αἱρετικοί, μονονουχὶ βοῶσι, καὶ διὰ τῆς εὐταξίας λέγουσι, μὴ ἄλλον τινὰ εἶναι τὸν θεὸν, ἢ τὸν δημιουργὸν, ἢ τὸν ὡροθέτην, καὶ τὸν ἐκτάξαντα τὰ ὅλα. μηδεὶς δὲ ἀναχέσθω λεγόντων τινῶν, ἄλλον μὲν εἶναι, τὸν φωτὸς ποιητήν· ἄλλον δὲ, σκότους. μνημονευέτω γὰρ Ἡσαΐου λέγοντος, Ἐγὼ ὁ θεὸς ὁ ποιήσας φῶς, καὶ κτίσας σκότος. τί ἀσχάλλεις ἐπ' αὐτῷ, ὦ ἄνθρωπε· τί βαρέως φέρεις τὸν καιρὸν τὸν εἰς ἀνάπαυσιν σοὶ δοθέντα. οὐκ ἂν οἰκέτης παρὰ δεσποτῶν ἔλαβεν ἀνάπαυσιν, εἰ μὴ τὸ σκότος ἐπολύασκες ἐπήγαγε προθεσμίαν. πῶς δὲ πολλάκις κάμνοντας ἐν ἡμέρᾳ, ἐν νυξὶν ἀνανεούμεθα· καὶ ὁ τῇ χθὲς ἡμέρᾳ γεγονὼς ἐν καμάτοις, ἕωθεν γίνεται ῥωμαλέος, διὰ τὴν τῆς νυκτὸς ἀνάπαυσιν. τί δὲ νυκτὸς πρὸς σοφίαν χρησιμώτερον· ἐν ταύτῃ μὲν γὰρ πολλάκις τὰ περὶ θεοῦ φαντασιζόμεθα· ἐν αὐτῇ δὲ ἀνάγνωσιν καὶ θεωρίαν τῶν θείων λογίων ποιούμεθα· πότε δὲ μᾶλλον εἰς ψαλμῳδίαν καὶ προσευχὴν συντέταται ἡ διάνοια ἡμῶν. ἆρα οὐκ ἐν νυκτί; πότε πολλάκις τῶν οἰκείων ἁμαρτιῶν ἤλθομεν εἰς ὑπόμνησιν· οὐκ ἐν νυκτί; μὴ τοίνυν παραδεξώμεθα κακῶς, ἄλλον σκότους εἶναι ποιητήν· ἀγαθὸν γὰρ καὶ τοῦτο δείκνυσιν ἡ πεῖρα καὶ χρησιμώτατον· ἐχρῆν δὲ αὐτοὺς, οὐ μόνον ἡλίου καὶ σελήνης τὴν κατασκευὴν ἐκπλαγῆναι καὶ θαυμάσαι· ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἀστέρων τὰς εὐτάκτους χορείας, καὶ τοὺς ἀνεμποδίστους δρόμους, καὶ τὰς ἀνατολὰς τὰς εὐκαίρους ἑκάστου· καὶ πῶς, οἱ μὲν, σημεῖά εἰσι θέρους· οἱ δὲ, χειμῶνος· καὶ πῶς, οἱ μὲν, τοῦ σπόρου τὸν καιρὸν δηλοῦσιν· οἱ δὲ, τοῦ πλεῖν τὴν ἀρχὴν σημαίνουσι. καὶ ἄνθρωπος ἐν πλοίῳ καθήμενος, καὶ ἐν ἀπειροείστοις κύμασι πλέων, εἰς ἀστέρα βλέπων, εὐθύνει τὴν ναῦν. περὶ τούτων γὰρ τῶν πραγμάτων λέγει ἡ γραφὴ καλῶς τὸ, Καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἐνιαυτούς· οὐκ εἰς ἀστρολογίας καὶ γενέσεως μυθολογίας. ὅρα δὲ πῶς καὶ τὸ τῆς ἡμέρας φῶς καλῶς ἡμῖν ἐχαρίσατο ἐκ προσαγωγῆς· οὐ γὰρ

enim non habentibus hæreticis tantum non clamant, & ordine apto dicunt, non alium quempiam eſſe deũ, quàm opificem, quàm temporum moderatorem, & rerum vniuerſarum exornatorem ac diſpenſatorem. Neque vero quiſpiam eos ferat qui dicunt, alium eſſe lucis procreatorem, & alium tenebrarum. Meminerit enim Eſaiæ dicentis: *Ego deus qui feci lucem, & tenebras creaui.* Quid huic verbo ſuccenſes, ô homo? quid ægre fers tempus illud quod tibi ad requiem conceſſum eſt? famulus ab hero non conſequeretur quieſcendi licentiam, niſi tenebræ neceſſario tempus præſcriberent. Quomodo autem in diurno ac frequenti labore fatigati, noctibus reficimur ac veluti renouamur? & qui heſterno die laſſus erat laborando, mane robuſtus & alacer exurgit nocturna requie. Quid item nocte ad ſapientiam vtilius? Nam in ea ſæpe de deo cogitamus: in ea diuinorum oraculorum lectionem & contemplationem meditamur. Quandónam maiori mens noſtra contentione pſalmos canit, aut preces fundit? nónne noctu? quandónam ſæpius ad noſtrorum peccatorum recordationem venimus? nónne noctu? Ne ergo male admittamus, alium eſſe tenebrarum auctorem. Etenim bonam eas rem eſſe & vtiliſſimam, experientia docet. Oportebat autem vt ij non ſolum fabricam ſolis & lunæ attoniti mirarentur, verum etiam & ſtellarum choreas ordinatas, & liberos ac non impeditos curſus, tempeſtiuóſque ſingularum exortus: quónamque pacto ſint aliæ æſtatis, aliæ hiemis iudices: quóque modo partim ſerendi tempus demonſtrent, partim nauigandi primordium ſignificent, & homo ſedens in nauigio, ac in fluctibus indefinitis & immenſis nauigans, ad ſtellam intuens quampiam, nauem dirigit. De his enim rebus præclare ſcriptura loquitur, inquiens, *Et erunt in ſigna, & in tempora, & in annos*: non in fabulas aſtrologiæ & geneſeos ſiue natalitiorum ſiderum. Porro aduerte & quam præclare nobis viciſſitudines diurnæ lucis conceſſit: non

Cap. 45. 7.

Nox philoſophiæ & orationi cōgrua.

Aſtrorum vſus.

enim ſimul & vno momento ſolem exoriri cernimus; ſed lux puſilla præcurrit, vt oculi pupilla quaſi ſe exercens præmeditatione aliqua, poſſit maiorem radij claritatem percipere. Quam etiam apto ſplendorum lunarium ſolatio tenebras nobis mitigarit. Quis eſt imbris & pluuiæ progenitor? qui eſt qui roris ſtillas peperit? quis qui aërem condenſauit in nubes, & iuſſit vt imbrium aquas baiularet? & nonnunquam ab aquilone nubes aureo ſplendore fulgentes aduceheret? nonnũquam ea in vnam ſpeciem eandémque formam transmutaret, & rurſus in varios circulorum orbes aliáſque figuras conuerteret? Quis potens eſt, qui enumeret nubes ſapienter? de quo in Iob, *Scit vero diſcrimina nubium: cælum autem in terram inclinauit*: &, *Qui numerat nubes ſapienter*: &. *Non eſt effracta nubes ſub eo.*
Cap. 37. Tot enim aquarum pondera nubibus inſident: nec diſrumpuntur, verum cum ordine apto in terram decidunt. Quis eſt qui educit ventos de theſauris ſuis? quis inquam eſt, vt prædiximus, qui roris guttas peperit? Quonam ex vtero glacies emergit? aquoſa enim materia conſiſtit, & lapidoſa efficientia eſt, aliquandóque ex aqua nix efficitur ſicut lana: aliquando nebulam quaſi cinerem ſpargenti ſubminiſtrat: aliquando in lapidoſam ſubſtantiam conuertitur: natura vnius generis vniúſque modi eſt; at effectus multiplex & varius. Aqua, vinum eſt in vitibus ad exhilarandum cor hominum: oleum in oliuis quod faciei hominis nitorem inducat: & in panem conuertitur, vt confirmet cor hominis, conuertitur & in omne genus fructuum. Ob has res conuiciandúſne fuerat opifex & creator, an potius adorandus? & interim tamen nondum eiũs ſapientiæ arcana quæ non apparent dico. Conſidera mihi vernum tempus, & varios flores in ſimilitudine diſtinctos: roſæ ruborem maximum, lilij candorem ſupremum: quæ ex vno imbre omnia & vno ſolo. Quis eſt qui diſtinxit? quis qui fabricauit? Conſidera mihi quàm accurate omnia ex vna arboris natura, pars altera

ἅμα τὸν ἥλιον ἀνατέλλει θεωρεῖσθαι, ἀλλὰ προτρέχει μικρὸν τὸ φῶς, ἵνα προμελετήσασα ἡ κόρη, δύνηται βλέπειν τῆς ἀκτῖνος τὰ μείζονα· ὅπως δὲ τὸ τῆς νυκτὸς σκότος παρεμυθήσατο τοῖς σεληνιακοῖς αὐγάσμασι. τίς ἐστὶν ὁ ὑετοῦ πατήρ. τίς δὲ ἐστὶν ὁ τετοκὼς βώλους δρόσου. τίς ὁ τὸν ἀέρα παχύνας εἰς νέφη, καὶ κελεύσας τῶν ὄμβρων βαστάζειν τὰ ὕδατα. καὶ ποτὲ μὲν, ἄγων ἀπὸ βορρᾶ νέφη χρυσαυγοῦντα· ποτὲ δὲ, εἰς ἓν εἶδος μεταποιῶν ταῦτα· καὶ πάλιν μεταφέρων εἰς ποικίλα κύκλων καὶ ἄλλα σχήματα. τίς ὁ δυνατὸς ἀριθμεῖν νέφη σοφίᾳ· περὶ οὗ φησὶν ἐν τῷ Ἰὼβ, Ἐπίσταται δὲ διακρίσεις νεφῶν· οὐρανὸν δὲ εἰς γῆν ἔκλινε. καὶ τὸ, Ὁ ἀριθμῶν νέφη σοφίᾳ· καὶ τὸ, Οὐκ ἐρράγη νέφος ὑποκάτω αὐτοῦ· τοσαῦτα γὰρ μέτρα ἐπὶ τὰ νέφη ὑδάτων ἐστὶ, καὶ οὐ ῥήγνυται· ἀλλὰ μετὰ πάσης εὐταξίας ἐπὶ τὴν γῆν κατέρχεται. τίς ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν. τίς δὲ ἐστὶν ὡς προειρήκαμεν, ὁ τετοκὼς βώλους δρόσου. ἐκ γαστρὸς δὲ τίνος ἐκπορεύεται ὁ κρύσταλλος, ὑδατώδης γὰρ ἡ ὑπόστασις, καὶ λιθώδης ἡ ἐνέργεια. καὶ ποτὲ μὲν, τὸ ὕδωρ γίνεται χιὼν, ὡσεὶ ἔριον· ποτὲ δὲ, ὑπουργεῖ τῷ πάσσοντι τὴν ὁμίχλην ὡς σποδόν· ποτὲ δὲ, εἰς λιθώδη ὑπόστασιν μεταβάλλεται· ἐπείπερ οἰακίζει τὸ ὕδωρ ὡς ἂν βούληται. μονοειδὴς ἡ φύσις, καὶ πολυδύναμος ἡ ἐνέργεια· τὸ ὕδωρ, οἶνος μὲν ἐν ἀμπέλοις, εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου· καὶ ἔλαιον ἐν ἐλαίαις, λαμπρύνων πρόσωπον ἀνθρώπου· καὶ εἰς ἄρτον δὲ μεταβάλλεται, στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου. καὶ εἰς παντοῖα καρπῶν δημιουργήματα. ἐπὶ τούτοις τί ἔδει βλασφημεῖσθαι τὸν δημιουργὸν, ἢ προσκυνεῖσθαι μᾶλλον. καὶ τέως οὔπω λέγω τῆς σοφίας αὐτοῦ τὰ μὴ φαινόμενα. θεώρησόν μοι τὸ ἔαρ, καὶ τὰ ἄνθη τὰ παντοῖα, ἐν ὁμοιότητι διακεκριμένα· ῥόδου μὲν, τὸ ἐρυθρότατον· κρίνου δὲ, τὸ λευκότατον· ἐξ ἑνὸς γὰρ ὑετοῦ ταῦτα καὶ μιᾶς τῆς γῆς. τίς ὁ διακρίνων· τίς ὁ δημιουργῶν. θεώρησόν μοι τὴν ἀκρίβειαν. ἐκ μιᾶς ὑποστάσεως τοῦ δένδρου, τὸ μὲν,

εἰς σκέπην· τὸ δὲ, εἰς καρποὺς διαφόρους· καὶ εἷς ὁ τεχνίτης· μιᾶς ἀμπέλου, τὸ μέν τι, εἰς καῦσιν· τὸ δὲ, εἰς βλαστήματα· τὸ δὲ, εἰς φυλλάδας· τὸ δὲ, εἰς ἕλικας· τὸ δὲ, εἰς βότρυν. ἐκπλάγηθι τοῦ καλάμου τὴν πυκνότητα, τὴν τῶν κόμβων περιβολὴν, ἣν ἐποίησεν ὁ τεχνίτης. ἐκ τῆς μιᾶς γῆς, ἑρπετὰ προέρχεται, καὶ θηρία, καὶ κτήνη, καὶ ξύλα, καὶ βρώματα, καὶ χρυσὸς, καὶ ἄργυρος, καὶ χαλκὸς, καὶ σίδηρος, καὶ λίθος. μία τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, καὶ ἐξ αὐτῆς νηκτῶν καὶ ὀρνέων ὑπόστασις, ἵνα ὥσπερ ἐκεῖνα νήχεται ἐν τοῖς ὕδασιν, οὕτω καὶ τὰ ὄρνεα ἵπταται ἐν τῷ ἀέρι. αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος, ἐκεῖ ἑρπετὰ ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. τίς δύναται διηγήσασθαι τῶν ἰχθύων τῶν ἐν αὐτῇ τὸ κάλλος· τίς δύναται διηγήσασθαι κητῶν τὰ μεγέθη· καὶ τῶν ἀμφιβίων ζώων τὴν ὑπόστασιν, ὅπως καὶ ἐν χέρσῳ γῇ, καὶ ἐν ὕδασι διαιτᾶται· τίς δύναται διηγήσασθαι τῆς θαλάσσης τὸν βυθὸν καὶ τὸ πλάτος, ἢ τῶν ὑπερμεγέθων κυμάτων τὴν ὁρμήν. ἀλλ' εἰς τοὺς ὅρους αὐτῆς ἕστηκε διὰ τὸν εἰπόντα, ἄχρι τούτου ἐλεύσῃ, καὶ οὐχ ὑπερβήσῃ· ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσονταί σου τὰ κύματα, ἥτις καὶ δηλοῦσα τὸν ἐπηρτημένον αὐτῇ τοῦ προστάγματος λόγον, ἐπεκδραμοῦσα διὰ τῶν κυμάτων, γραμμήν τινα φανερὰν ἐναφίησι τοῖς αἰγιαλοῖς, δηλοῦσα τοῖς ὁρῶσιν, ὥσπερ ὅτι τοὺς προστεταγμένους οὐ παραβέβηκεν ὅρους. τίς δύναται σκέψασθαι τῶν ἀερίων ὀρνέων τὴν φύσιν, πῶς τὰ μὲν, γλῶσσαν περιφέρει μουσικήν· τὰ δὲ, παντοίᾳ τῇ ζωγραφίᾳ πεποίκιλται· τὰ δὲ, ὑπὲρ πάντα εἰς μέσον ἀέρα ἕστηκεν ἀκίνητα· ὡς ἱέραξ ἐκπετάσας τὰς πτέρυγας ἕστηκεν ἀκίνητος, καθορῶν τὰ πρὸς νότον. τίς δύναται ἀνθρώπων ὑψωθέντα θεωρῆσαι ἀετόν. εἰ δὲ τῶν ὀρνέων τὸ ἀλογώτατον ὑψωθὲν οὐ δύνασαι κατανοῆσαι, πῶς τὸν πάντων ποιητὴν θέλεις κατανοῆσαι. τίς ἐν ἀνθρώποις θηρίων πάντων οἶδε κἂν τὰ ὀνόματα· ἢ τίς ἑκάστου δύναται διασκέψασθαι τὴν φυσιολογίαν. εἰ δὲ τῶν θηρίων μόνον οὐδὲ τὰ ὀνόματα γινώσκομεν, πῶς τὸν ποιητὴν αὐτῶν καταληψόμεθα. ἓν τὸ τοῦ θεοῦ πρόσταγμα

in diuerſos ac varios fructus: vnúſque eſt artifex. Vnius vitis partim abit in pampinos, partim in germina, partim in capreolos, partim in vuam & racemos. Arundinis obſtupeſcas craſſitiem, internodiorum ambitum, quem opifex procreauit. Ex vna terra ſerpentes prodeunt, feræ, pecora, ligna, eſculenta, aurum, argentum, æs, ferrum, & lapis. Vna eſt aquarum natura, & ex ea producuntur natatilia atque volatilia, vt quemadmodum illa natant in aquis, ſic & volatilia in aëre volent. Ipſum quoque mare magnum & ſpacioſum eſt: ibi ſerpentia latitant, quorum non eſt numerus. Quis exponat piſcium in eo degentium pulchritudinem? quis enarret cetorũ magnitudines, & animantiũ ancipitium conſtitutionem, quo pacto & in continenti terra degant & in aquis? Quis exponat maris profunditatem, & latitudinem, aut fluctuum immenſum impetum? Atqui ſuos intra limites & terminos conſiſtit, propter eum qui dixit, Hucuſque progredieris, nec vltra perges, ſed in te ipſo conterentur fluctus tui: quod etiam mandati rationem ſibi iniunctam indicat dum, fluctibus recurrens, lineam quandam manifeſtam in littoribus remittit, qua re palam ſpectatoribus oſtendit, quantum abſit, vt præſcriptos limites tranſgrediatur. Quis poteſt aëriorum auium naturam ſpeculari, vt aliæ linguam circunferant canendi peritam, aliæ varietate picturarum inſignitæ ſint, aliæ in aëre medio perpetuo ſtent immobiles? vt accipiter expaſſis alis ſine motu conſiſtit vllo, auſtrales mundi partes conſpiciens? Quis hominum poteſt aquilam cernere in ſublime porrectam? quod ſi auium à ratione longiſſime remotam ſublimitatem agnoſcere non potes, qui fit vt velis omnium auctorem internoſcere? Quis inter homines, vel nomina ferarum omnium tenuit, aut quis ſingularum poteſt naturam, vel conſiderare, vel oratione explicare? Si autem ne nomina quidem duntaxat ferarum noſcimus, quomodo fabricatorem earum comprehendemus? vnum dei præceptum fuit,

Maris limites à Deo conſtituti.

quo dixit, *Producat terra feras, & pecora, & ſerpentes, pro genere quæque ſuo.* & vna voce, vnóque præcepto variæ natæ ſunt diuerſæque naturæ: ouis, manſuetiſſimum animal & leo carniuorus, & diuerſi animantium ratione carentium motus, in quibus hominum ingeniorum, ac variarum conceptionum imitationes apparent: veluti vulpes dolum, & vafriciem hominum præ ſe fert, anguis amicorum venenata diſſidia, equus adhinniens, adoleſcentium mores incontinentes, formica agriculturæ maximam peritiam, vt deſidem & pigrum exuſcitet. cum enim aliquis inertem degit iuuentutem, tum ab animantibus rationis expertibus docetur, redarguitur à ſcriptura diuina, quæ ait. *Vade ad formicam piger, & æmulare vias eius, eſtóque illa ſapientior*: Cernens enim illam ſibi ipſi tempeſtiue recondentem cibos, imitare, & tibi ipſe fructus bonorum operum ad futura ſecula reconde. Et rurſus: *Perge ad apem, & diſce quàm operoſa ſit*, quam diligenter flores omnis generis ambit, & tibi mel ad vtilitatem componit, vt & tu diuinas ſcripturas percurrens, quod tibi ſaluti ſit amplectaris, quibus refertus dicas, *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſupra mel & fauum ori meo.* Nunquid ergo non glorificatione potiùs opifex dignus? quid enim etiamſi non omnium noris conſtitutionem, iam ne propterea inertia ſunt ea & ocioſa, quæ creata ſunt? Potéſne omnium herbarum efficaciam aut vtilitatem noſſe? Potéſne omnem diſſerere omnium animalium commoditatem. Iam vero & ex venenatis viperis ad ſalutem hominibus amuleta venenorum prodita ſunt. At mihi dices, horrendus eſt anguis. Time dominum & immunis eris ab illius noxa. Scorpius pungendo valet. Time dominum, & te non punget. Leo ſanguinem vorat. Time dominum, & tibi, vt Danieli, aſſidebit. Vere autem admirationi ſunt & animalium actiones, quomodo alia in aculeis aciem habeant, vt ſcorpius: vis aliis in dentibus ſit, & alia vnguibus ſe protegant. At Baſiliſco

Humani mores diuerſi in beſtijs expreſſi.

Pſal. 1.

ὁ λέγων,

ὁ λέγων, Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ θηρία καὶ κτήνη καὶ ἑρπετὰ κατὰ γένος· καὶ διάφοροι φύσεις ἐκ μιᾶς φωνῆς γεγένασιν ἑνὶ προστάγματι· πρόβατον ἡμερώτατον, καὶ λέων σαρκοβόρος, καὶ διάφοροι ζώων ἀλόγων κινήσεις, μιμήσεις ἔχουσαι διαφόρων προαιρέσεων ἀνθρωπίνων, ἵνα ἀλώπηξ μὲν δηλώσῃ τὸ ἐν ἀνθρώποις δόλερον· ὄφις δὲ, τῶν φίλων τοὺς ἰοβόλους· ἵππος δὲ χρεμετιστὴς, τῶν νέων τοὺς ἀκολάστους· μύρμηξ δὲ ὁ γεωργότατος, ἵνα διεγείρῃ τὸν ὀκνηρὸν, τὸν νωθρόν· ὅταν γάρ τις ἀργὴν ἔχῃ τὴν νεότητα, τότε ὑπὸ τῶν ἀλόγων ζώων διδάσκεται, διελεγχόμενος ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς λεγούσης, Ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα ὦ ὀκνηρὲ, καὶ ζήλωσον ἰδὼν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος· βλέπων γὰρ ἐκεῖνον ἑαυτῷ εὐκαίρως θησαυρίζοντα τὴν τροφὴν, μιμοῦ, καὶ θησαύριζε σεαυτῷ καρποὺς ἔργων ἀγαθῶν, εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας· καὶ πάλιν, Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν, καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί· πῶς ἀνθῶν παντοῖα περιτρέχουσα, συντίθησί σοι πρὸς ὠφέλειαν τὸ μέλι, ἵνα καὶ αὐτὸς περιερχόμενος τὰς θείας γραφὰς, τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας περιδράξῃ, καὶ τούτων ἐμφορούμενος εἴπῃς, Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου ὑπὲρ μέλι [καὶ κηρίον] τῷ στόματί μου. ἆρα οὐχὶ δοξάζεσθαι μᾶλλον ὁ τεχνίτης ἄξιος; τί γὰρ εἰ καὶ σὺ μὴ πάντων γινώσκεις τὴν ὑπόστασιν· ἤδη ἀργὰ καὶ τὰ γινόμενα· μὴ γὰρ πάντων βοτανῶν δύναται γνῶναι τὴν ἐνέργειαν, ἢ τὴν ὠφέλειαν; δύνασαι μαθεῖν πᾶσαν τὴν ἐκ παντὸς ζώου προερχομένην. ἤδη καὶ ἐξ ἰοβόλων ἐχιδνῶν ἀντίδοτοι προεδόθησαν εἰς σωτηρίαν ἀνθρώποις. ἀλλ' ἐρεῖς μοι, δεινὸς ὁ ὄφις. φοβοῦ τὸν κύριον, καὶ οὐ δυνήσεταί σε βλάψαι. σκορπίος πληκτικός· φοβοῦ τὸν κύριον, καὶ οὐ πλήξει σε. λέων αἱμοβόρος· φοβοῦ τὸν κύριον, καὶ παρακαθήσεταί σοι, ὡς τῷ Δανιήλ. ἔστι δὲ θαυμάσαι ἀληθῶς καὶ τῶν ζώων τὴν ἐνέργειαν· πῶς τὰ μὲν, ἐν κέντροις, ὥσπερ ὁ σκορπίος, ἔχει τὸ ὀξύ· ἑτέροις δὲ ἐν τοῖς ὀδοῦσιν ἡ δύναμις. καὶ ἄλλα δι' ὀνύχων καταγωνίζεται· βασιλίσκου

δὲ, τὸ βλέμμα ἡ δύναμις. ἐκ τῆς ποικίλης αὐτῶν δημιουργίας, νόησον τοῦ δημιουργοῦ τὴν ἐνέργειαν. ἀλλ' ἴσως ταῦτα οὐ γινώσκεις· μηδέν σοι καὶ τοῖς ἔξωθέν σου ζώοις· εἴσελθε λοιπὸν εἰς σεαυτὸν, καὶ ἐκ τῆς σῆς ὑποστάσεως νόησον τὸν τεχνίτην, τί μεμπτὸν ἐν τῷ σώματί σου πέπλασται. κράτει σεαυτοῦ, καὶ οὐδὲν φαῦλον ἐκ πάντων τῶν μελῶν. ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν μετὰ τῆς Εὔας, ἀλλ' οὐ διὰ τὰ μέλη ἦν ἀπόβλητος. οὐκ ἄρα τὰ μέλη τῆς ἁμαρτίας αἴτια· ἀλλ' οἱ χρώμενοι τοῖς μέλεσι κακῶς. σοφὸς δὲ ὁ τῶν μελῶν ποιητής. τίς ὁ παρασκευάσας εἰς τεκνογονίαν μήτρας ὄγκους. τίς ὁ τὸ ἄψυχον ἐν αὐτῇ ψυχώσας. τίς ὁ νεύροις καὶ ὀστέοις ἡμᾶς ἐνείρας· δέρμα δὲ καὶ κρέας περιβαλὼν, καὶ ἅμα τῷ γεννηθῆναι τὸ βρέφος, ἐκ μαστῶν πηγὰς γάλακτος ἐκφέρων. πῶς τὸ μὲν βρέφος εἰς παιδίον αὔξει· καὶ τοῦτο εἰς νεανίαν, εἶτα εἰς ἄνδρα· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς πρεσβύτην μεταβάλλεται, μηδενὸς καταλαμβάνοντος τῆς μεταβολῆς τὴν καθ' ἡμέραν ἀκρίβειαν· πῶς τῆς τροφῆς, τὸ μὲν, ἐξαιματοῦται· τὸ δὲ, εἰς ἀποχώρησιν διακρίνεται· τὸ δὲ, εἰς σάρκα μεταβάλλεται. τίς ὁ τὴν καρδίαν ἀκινήτως κινῶν. τίς ὁ τὴν ἁπαλότητα τῶν ὀφθαλμῶν, τῇ τῶν βλεφάρων περιβολῇ σοφῶς ἀσφαλισάμενος· περὶ γὰρ τῆς ποικίλης καὶ θαυμασίας τῶν ὀφθαλμῶν κατασκευῆς, αἱ πολύστιχοι τῶν ἰατρῶν μόγις ἐξηγοῦνται βίβλοι. τίς ὁ τὴν μίαν ἀναπνοὴν εἰς ὅλον τὸ σῶμα διαδούς. βλέπεις ἄνθρωπε τὸν τεχνίτην; βλέπεις τὸν σοφὸν δημιουργόν; ταῦτά σοι νῦν ἐπλάτυνεν ὁ λόγος, πολλῶν καὶ ἄλλων μυρίων καταλελειμμένων, καὶ μάλιστα τῶν ἀσωμάτων καὶ ἀοράτων, ἵνα μισήσῃς μὲν τοὺς βλασφημοῦντας τὸν σοφὸν καὶ ἀγαθὸν τεχνίτην. ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων καὶ ἀναγινωσκομένων, καὶ ὧν ἂν αὐτὸς εὑρεῖν ἢ νοῆσαι δυνηθείης, ἐκ μεγέθους κτισμάτων καὶ καλλονῆς, ἀναλόγως τὸν γενεσιουργὸν θεωρήσας, γόνυ κάμπτων εὐσεβῶς τῷ τῶν ὅλων ποιητῇ, τῶν αἰσθητῶν λέγω καὶ νοητῶν, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων μετ' εὐγνώμονος καὶ εὐφήμου

vires inſunt in aſpectu. Et vario igitur opificio vim & efficaciam opificis intellige. At fortaſſe hæc tibi nota non ſunt, nihil tibi cum animalibus à te remotis commune eſt. Intro poſthac ad teipſum ingredere, & ex tua conſtitutione artificem cogitato. Quidnam in tuo corpore reprehenſione dignum factum eſt, te ipſum contine, & nihil prauum ex omnibus membris orietur. Ab initio nudus erat Adam cum Eua in paradiſo, nec membra deſpicabilem eum faciebant. Non ergo in membris peccandi cauſa eſt, ſed in iis, qui membris abutuntur, ſapienſque eſt membrorum auctor. Quis eſt ille qui ad liberorum procreationem vteri moles præparauit? Quis in eo inanimum animauit? Quis neruis & oſſibus nos colligauit, pelle & carnibus circundedit, & ſimulatque natus eſt infans, ex vberibus lactis fontes educit? Quomodo infans in puerum creſcit, & ex puero in iuuenem, deinde in virum, deinde in ſenem mutatur? nomine mutationis quotidianam ſeriem deprehende. Quo pacto alimenti pars vna in ſanguinem conuertitur, altera autem ad ſeceſſum diſcernitur, alia in carnem commutatur. Quis eſt ille qui cor agitat motu perpetuo? Quis mollitiem oculorum palpebrarum tegumento tam aperte muniuit? Nam de varia & admirabili oculorum fabrica copioſi medicorum vix exponunt libri. Quis vnam reſpirationem in totum indidit corpus? vides ô homo artificem, cernis ſapientem opificem? Hæc tibi nunc ſermo noſter explanauit multis & aliis innumeris prætermiſſis maximéque incorporeis & ſub videndi ſenſum non cadentibus, tum, vt eos odio proſequaris, qui ſapienti & bono conuitiantur artifici, tum vt ex iis quæ vel dicta vel lecta velque ipſe poteris aut inuenire, aut cogitare, perſpecto quantum fieri poteſt ex magnitudine pulchritudinéque rerum creatarum parente atque creatore, in genua procidens religioſe vniuerſorum auctori ſenſibilium, inquam, & intelligibilium, viſibilium & inuiſibilium lingua grata &

Fabrica humani corporis admiranda.

benedicta, labiis ſine intermiſſione deum celebra, in-
Pſ.103.26 quiens, *Quam admiranda ſunt opera tua domine, omnia ſapienter feciſti*. te enim decet honor & magnificentia & nunc & in ſecula ſeculorum. Amen.

CATECHESIS DECIMA ILLVMINAtorum Hieroſolymis, dicta ex tempore, in illud: Et in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et lectio ex prima ad Corinthios: Nam etſi ſunt, qui dicantur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra: ſiquidem ſunt dij multi & domini multi, nobis tamen vnus eſt Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum, &c.

QVI credere in vnum Deum omnipotentem decreuerunt, & in filium vnigenitum credere debent: qui enim negat filium, neque patrem habet.
Ioan.14.6. *Ego ſum oſtium*, inquit Ieſus, *nemo venit ad patrem niſi per me*. Si negaueris oſtium, præcludetur tibi & patris
Mat.11.27 cognitio. *Nemo enim cognoſcit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare*. Si negaueris reuelantem, manes in ignorantia. Sententia eſt in Euangeliis, quæ dicit:
Pater impiè colitur ſine filio. Ioan. 3.36. *Qui non credit in filium, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper illum*. Indignatur enim pater, cum filius eius vnigenitus non agnoſcitur. Graue eſt regi, ſi quis gregarium militem inhonorarit: quòd ſi quis eorum, qui interius ſunt, ſatellitum, vel amicorum inhonoretur, tunc excitatur maior ira: ſin autem aliquis ipſum filium vnicum Regis contumelia afficiat, quis conſolabitur patrem pro filio vnigenito indignantem? Si quis vult piè colere Deum, adoret & filium, alioquin eius cultus non recipietur. Pater cælitus pronuntiauit, dicens, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui*. Complacuit patri in filio: quòd ſi tibi non

γλώττης, ἀδιαλείπτοις τε χείλεσιν αἰνυμνήσω [καὶ καρδίᾳ] τὸν θεὸν λέγων, ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. σοὶ γὰρ πρέπει τιμὴ, δόξα, καὶ μεγαλωσύνη, νῦν τε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ι'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, Καὶ ἕνα κύριον Ἰησοῦν χριστόν. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους α'. ἐπιστολῆς, Καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ γῆς· ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΟΙ πιστεύειν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα δεδιδαγμένοι, καὶ εἰς υἱὸν μονογενῆ πιστεύειν ὀφείλουσιν· ὁ γὰρ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει· Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, φησὶν ὁ Ἰησοῦς· οὐδεὶς εἰσέρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ· ἐὰν γὰρ ἀρνήσῃ τὴν θύραν, ἀποκέκλεισταί σοι ἡ πρὸς τὸν πατέρα γνῶσις. οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· ἐὰν γὰρ ἀρνήσῃ τὸν ἀποκαλύπτοντα, μένεις ἐν ἀγνωσίᾳ. ἀπόφασίς ἐστιν ἐν εὐαγγελίοις λέγουσα, Ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν, οὐκ ὄψεται ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν· ἀγανακτεῖ γὰρ πατὴρ, υἱοῦ τοῦ μονογενοῦς ἀθετουμένου· δεινὸν μὲν γὰρ βασιλεῖ καὶ τὸν στρατιώτην ἁπλῶς ἀτιμασθῆναι. ὅταν δὲ τῶν ἐνδοξοτέρων τις ὑπασπιστῶν ἢ φίλων ἀτιμασθῇ, τότε προστίθεται μείζων ἡ ὀργή· ἐὰν δὲ καὶ αὐτόν τις τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ βασιλέως ὑβρίσῃ, τίς παρακαλέσει πατέρα ὑπὲρ υἱοῦ μονογενοῦς ἀγανακτοῦντα. εἴ τις οὖν εὐσεβεῖν εἰς θεὸν βούλεται, προσκυνείτω τὸν υἱὸν, ἐπεὶ οὐ παραδέχεται τὴν λατρείαν ὁ πατήρ. πατὴρ οὐρανόθεν ὑπεφώνησε λέγων, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς εἰς ὃν ἐγὼ ηὐδόκησα. εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ· ἐὰν μὴ καὶ σὺ

εὐδοκήσῃς ζωὴν οὐκ ἔχεις. μὴ συμπεριφέρου τοῖς Ἰουδαίοις πονηρῶς λέγουσι τό, Εἷς θεὸς μόνος, ἀλλὰ μετὰ τοῦ εἰδέναι εἷς θεός, γίνωσκε ὅτι καὶ υἱός ἐστι θεοῦ μονογενής. ἐγὼ τοῦτο πρῶτος οὐκ εἶπον, ἀλλ' ὁ ψαλμῳδὸς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγει, Κύριος εἶπε πρός με, Υἱός μου εἶ σύ. μὴ οὖν τί λέγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, πρόσεχε. ἀλλὰ τί λέγουσιν οἱ προφῆται. θαυμάζεις εἰ ἀθετοῦσι τῶν προφητῶν τὰ ῥήματα, οἱ τοὺς προφήτας λιθάσαντες καὶ ἀποκτείναντες. σὺ πίστευε εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν χριστόν, ἵνα ὁ μονογενὴς ᾖ ἡ υἱότης. ἕνα λέγομεν, ἵνα μὴ ὑπονοήσῃς ἄλλον. ἕνα λέγομεν, ἵνα μὴ τὸ πολυώνυμον τῆς ἐνεργείας εἰς πολλοὺς υἱοὺς ἐκχέῃς δυσσεβῶς. λέγεται γὰρ θύρα, ἀλλὰ μὴ ξυλίνην νόμιζε τὴν προσηγορίαν, ἀλλὰ θύραν λογικήν, ζῶσαν, διακριτικὴν τῶν εἰσερχομένων. ὁδὸς καλεῖται, οὐ ποσὶν πατουμένη, ἀλλ' ὁδηγοῦσα πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα. πρόβατον καλεῖται, οὐκ ἄλογον, ἀλλὰ τὸ διὰ τοῦ τιμίου αἵματος αὐτοῦ, καθαρίζον τὴν οἰκουμένην τῶν ἁμαρτιῶν· τὸ ἀγόμενον ἐνώπιον τοῦ κείραντος, καὶ γινώσκοντος πότε δεῖ σιωπᾶν. τοῦτο δὲ πρόβατον πάλιν καλεῖται ποιμὴν ὁ λέγων, Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. πρόβατον, διὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ποιμήν, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τῆς θεότητος. καὶ θέλεις γνῶναι, ὅτι πρόβατά ἐστι λογικά, λέγει τοῖς ἀποστόλοις ὁ σωτήρ, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. λέων πάλιν καλεῖται, οὐκ ἀνθρωποβόρος, ἀλλὰ τὸ βασιλικὸν καὶ στερρὸν καὶ πεποιθὸς τῆς ὑποστάσεως, διὰ τῆς προσηγορίας ὥσπερ ἐνδεικνύμενος. λέων δὲ καλεῖται ἀπεναντίας τῷ λέοντι τῷ ἀντιδίκῳ, τῷ ὠρυομένῳ, καὶ τοὺς ἠπατημένους καταπίνοντι· ἦλθε γὰρ ὁ σωτήρ, οὐ μεταβαλὼν τὸ πρᾶον τῆς φύσεως τῆς ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὡς λέων δυνατὸς ἐκ φυλῆς Ἰούδα, σώζων μὲν τοὺς πιστεύοντας, καταπατῶν δὲ τὸν ἀντίδικον. λίθος καλεῖται, οὐκ ἄψυχος ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων λατομούμενος, ἀλλὰ λίθος ἀκρογωνιαῖος, εἰς ὃν ὁ πιστεύσας, οὐ καταισχυνθήσεται. χριστὸς καλεῖται οὐ χερσὶν ἀνθρωπίναις κεχρισμένος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀϊδίως εἰς τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀρχιερωσύνην χρισθείς. νεκρὸς καλεῖται, οὐκ ἀπομείνας

placuerit, non habebis vitam. Non ergo deprau̇eris à Iudæis improbè vafreq́ue dicentibus, Vnus eſt tantum Deus. Sed poſteaquam vnum eſſe Deum cognoueris, ſcias, quòd & filius Dei eſt vnigenitus. Non ego primus hoc dixi, ſed Pſaltes ex perſona filij dicit: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ne itaque quod dicunt Iudæi attendas, ſed quod dicunt prophetæ. Miraris ſi reiiciunt verba prophetarum, qui prophetas lapidarunt? Tu credas in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, filium Dei vnigenitum. Vnum dicimus, vt non cogites alium. Vnum dicimus, vt multorum nominum illius potentiam, in multos impiè non diffundas. Dicitur enim oſtium: ſed non putes ligneam eſſe appellationem: ſed oſtium viuum, rationale, diſcernens ingredientes. Via vocatur, non pedibus calcata, ſed quæ ducit ad eum, qui eſt in cælis, Dominum. Ouis vocatur, non irrationalis, ſed quæ per pretioſum ſanguinem ſuum, mundum à peccatis mundat, quæ ducitur *coram tondente ſe*, & ſcit quandiu tacere oporteat. Hæc ouis rurſus vocatur paſtor, cùm dicit: *Ego ſum paſtor.* Ouis propter incarnationem, paſtor propter benignitatem Deitatis. Et vis noſſe, quòd & ouis eſt rationalis, dicit Apoſtolis: *Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum.* Leo quoque vocatur, non hominum vorator: ſed regium quiddam & ſolidum, atque confidentis perſonæ, per eam appellationem indicatur. Leóque vocatur ex aduerſo illi leoni noſtro aduerſario rugienti, & aberrantes deuoranti. Venit enim Saluator, non mutans ſuæ naturæ manſuetudinem, ſed tanquàm *Leo fortis de tribu Iuda*, ſeruans quidem credentes, conculcans autem aduerſarium. Lapis vocatur, non inanimatus, manibus hominum exciſus, ſed lapis angularis, & qui credit in eum, non confundentur. Chriſtus vocatur, non humanis manibus vnctus, ſed à patre perpetuo, in eam, quæ ſuper homines, ſupremam ſacerdotij dignitatem inunctus. Mortuus vocatur, non permanens inter

Filij Dei varia nomina. *Oſtium.* *Ouis.* *Eſai. 53.* *Paſtor.* *Ioan. 10. 11.* *Mat. 10. 16* *Leo.* *Lapis.* *Chriſtus.* *Mortuus.*

mortuos, vt omnes qui ſunt in inferis: ſed ſolus ex mortuis liber. Filius hominis vocatur, non vt quilibet noſtrûm, ex terra generationem habens: ſed venturus in nubibus iudicare viuos, & mortuos. Dominus vocatur, non abuſiuè, vt in hominibus. Ieſus vocatur vero nomine, à ſalutari medicina habens appellationem. Filius vocatur, non per adoptionem inductus, ſed naturaliter genitus. Et multæ ſanè ſunt Saluatoris noſtri appellationes: vt ergo propter multas appellationes, multos non putemus eſſe filios, & propter errores hæreticorum, qui dicunt, alium eſſe Chriſtum, alium Ieſum, aliud oſtium: & ſic de reliquis. Primò confirmeris fide, profitendo benè: Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum. Quamuis enim multæ ſunt appellationes, ſed vnum tamen ſubiectum: vnicuique autem varius fit Saluator ad vtilitatem. Qui enim indigent recreatione & lætitia, illis fit vinea: qui opus habent, vt ingrediantur, his conſtituitur oſtium: & qui cuperent offerre orationes, illis fit mediator, ſummuſque ſacerdos. Rurſus habentibus peccata, fit ouis, vt pro ipſis mactetur. Et omnibus fit omnia, ipſe idem natura permanens, qui eſt. Manens enim idem & veré, immutabilem filij dignitatem habens, tanquàm optimus medicus & doctor compatiens, accommodat ſe ad infirmitates noſtras. Dominus verè exiſtens, non ſucceſſione, vel progreſſione aliqua dominationem accipiens, ſed natura dominationis habens dignitatem. Non abuſiuè Dominus vocatus, ſed verè Dominus exiſtens: quoniam nutu patris dominatur ſuis opificiis. Nos quidem habemus dominium ſuper homines honore nobis æquales, & affectionibus ſimiles: ſæpenumerò etiã nobis generoſiores. Et iuuenis perſæpè Dominus fit, ſeruorum maximè ſenum. Dominium autem Domini noſtri Ieſu Chriſti non eſt eiuſmodi: ſed primùm factor, deinde Dominus: primum fecit nutu patris omnia, deinde his quæ fecit dominatur. Chriſtus eſt Dominus, qui natus eſt in ciuitate Dauid.

Filius hominis. *Dominus.* *Ieſus.* *Filius.* *Chriſtus fit omnia omnibus.*

ἐν νεκροῖς,

ἐν νεκροῖς, ὡς πάντες ἐν ᾅδῃ, ἀλλὰ μόνος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. υἱὸς
ἀνθρώπου καλεῖται. οὐχ ὡς ἕκαστος ἡμῶν ἐκ γῆς τὴν γέννησιν ἐσχη-
κώς, ἀλλ' ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.
κύριος καλεῖται, οὐ καταχρηστικῶς ὡς ἐν ἀνθρώποις. Ἰησοῦς καλεῖ-
ται φερωνύμως, ἐκ τῆς σωτηριώδους ἰάσεως ἔχων τὴν προσηγορίαν.
υἱὸς καλεῖται, οὐ θετικῶς προαχθείς, ἀλλὰ φυσικῶς γεννηθείς· καὶ
πολλαὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰσὶν αἱ προσηγορίαι· ἵνα τοίνυν μὴ τὸ πο-
λυώνυμον τῆς προσηγορίας, πολλοὺς υἱοὺς ποιήσῃ σε νομίζειν· καὶ
διὰ τὰς πλάνας τῶν αἱρετικῶν τῶν λεγόντων, ἄλλον μὲν εἶναι τὸν
χριστόν, ἄλλον δὲ τὸν Ἰησοῦν, ἄλλον δὲ τὴν θύραν, καὶ τὰ λοιπά,
προασφαλίζεταί σε ἡ πίστις, λέγουσα καλῶς, εἰς ἕνα κύριον Ἰη-
σοῦν χριστόν· εἰ γὰρ καὶ πολλαὶ αἱ προσηγορίαι, ἀλλ' ἓν τὸ ὑπο-
κείμενον. ἑκάστῳ δὲ ποικίλως ὁ σωτὴρ γίνεται πρὸς τὸ συμφέρον.
τοῖς μὲν γὰρ εὐφροσύνης χρείαν ἔχουσιν, ἄμπελος γίνεται· τοῖς
δὲ χρείαν ἔχουσιν εἰσελθεῖν, ἕστηκε θύρα· καὶ τοῖς χρείαν ἔχουσι
προσενέγκαι τὰς εὐχάς, ἕστηκε μεσίτης ἀρχιερεύς· πάλιν τοῖς ἔχου-
σιν ἁμαρτίας, γίνεται πρόβατον, ἵνα ὑπὲρ αὐτῶν σφαγιασθῇ·
τοῖς πᾶσι γίνεται πάντα, μένων αὐτὸς κατὰ φύσιν ὅπερ ἐστί· μένων γὰρ
καὶ ἔχων τὸ τῆς υἱότητος ἀληθῶς ἀπαράτρεπτον ἀξίωμα, κάλλι-
στος οἷά τις ἰατρὸς καὶ διδάσκαλος συμπαθής, συμπεριφέρεται
ταῖς ἡμετέραις ἀσθενείαις, κύριος ὤν, κατὰ ἀλήθειαν, οὐκ ἐκ προ-
κοπῆς τὸ κυριεύειν λαβών, ἀλλ' ἐκ φύσεως τὸ τῆς κυριότητος ἔχων
ἀξίωμα· καὶ οὐ καταχρηστικῶς ὡς ἡμεῖς, κύριος καλούμενος, ἀλλὰ
τῇ ἀληθείᾳ κύριος ὤν, ἐπὶ τῷ νεύματι πατρὸς, κυριεύει τῶν οἰκείων
δημιουργημάτων. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἔχομεν τὸ κυριεύειν ἀνθρώπων
ἰσοτίμων καὶ ὁμοιοπαθῶν πολλάκις δὲ καὶ πρεσβυτέρων· καὶ νέος
πολλάκις δεσπότης, οἰκετῶν ἄρχει πρεσβυτέρων. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, τὸ κυριεύειν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πρότερον ποιητής, εἶτα
κύριος. πρότερον ἐποίησε θελήματι πατρὸς τὰ πάντα· εἶτα κυριεύει τῶν
ὑπ' αὐτοῦ γενομένων· χριστὸς δὲ ὁ κύριός ἐστιν, ὁ τεχθεὶς ἐν πόλει Δαβίδ.

καὶ θέλεις γνῶναι ὅτι σὺν τῷ πατρὶ καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐστὶ χριστὸς κύριος, ἵνα μὴ μόνον τῇ πίστει παραδέξῃ τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ καὶ ἀπόδειξιν λάβῃς ἀπὸ τῆς παλαιᾶς γραφῆς. ἐλθὲ ἐπὶ τὴν πρώτην βίβλον τὴν γένεσιν· λέγει ὁ θεός, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, οὐ κατ' εἰκόνα ἐμὴν, ἀλλὰ κατ' εἰκόνα ἡμετέραν· καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τὸν Ἀδάμ, φησί, καὶ ἐποίησε κύριος τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· οὐ γὰρ περιώρισεν εἰς τὸν πατέρα μόνον τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα, ἀλλὰ συμπεριέλαβε καὶ τὸν υἱόν, ἵνα δειχθῇ ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐ μόνον θεοῦ ποίημα, ἀλλὰ καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ὄντος καὶ αὐτοῦ θεοῦ ἀληθινοῦ. οὗτος ὁ κύριος ὁ τῷ πατρὶ συνεργαζόμενος, συνήργησε καὶ ἐπὶ Σοδόμων κατὰ τὴν λέγουσαν γραφήν, Καὶ κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμοῤῥα πῦρ καὶ θεῖον παρὰ κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. οὗτος ὁ κύριος ὤφθη τῷ Μωϋσῇ πάλιν ὡς ἐδύνατο ἰδεῖν· φιλάνθρωπος γὰρ ὁ κύριος ἀεὶ συμπεριφερόμενος ἡμετέραις ἀσθενείαις· καὶ ἵνα δὲ γνῷς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ τῷ Μωϋσῇ ὀφθείς, δέξαι μαρτυρίαν Παύλου λέγοντος, Ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ χριστός· καὶ πάλιν, Πίστει Μωϋσῆς κατέλιπεν Αἴγυπτον. καὶ μετ' ὀλίγα φησί, Κρείττονα πλοῦτον ἡγησάμενος τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ χριστοῦ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν· οὗτος ὁ Μωϋσῆς φησὶ πρὸς αὐτόν, Ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν· βλέπεις ὅτι καὶ οἱ προφῆται τότε ἔβλεπον τὸν χριστόν, ἀλλὰ καθὸ ἐχώρει ἕκαστος. Ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν, γνωστῶς ἴδω σε. ὁ δέ, φησί, Οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. διὰ τοῦτο τοίνυν, ἐπειδὴ τὸ τῆς θεότητος πρόσωπον οὐδεὶς ἠδύνατο ἰδεῖν ζῶν, ἀνέλαβε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος πρόσωπον, ἵνα τοῦτο ἰδόντες ζήσωμεν· καὶ ὅτε δὲ ἠθέλησε καὶ αὐτὸ τοῦτο δεῖξαι μετ' ὀλίγης ἀξίας, ὅτε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἔλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος, οἱ μαθηταὶ πίπτουσι φοβηθέντες· εἰ δὲ τὸ τοῦ σώματος πρόσωπον λάμψαν οὐ καθὸ ἐδύνατο ἐνεργῶν, ἀλλὰ καθὸ ἐχώρουν οἱ μαθηταί, ἐφόβησεν αὐτούς, καὶ ὅμως ἐνέγκαι οὐκ ἐδυνήθησαν, πῶς εἰς τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα ἀτενίσαι τις ἠδύνατο. Μέγα φησὶν ὁ κύριος ἐπιθυμεῖς, ὦ Μωϋσῆ· καὶ ἀποδέχο-

Et vis noſſe, quòd cum patre etiam ante incarnatio- *Chriſtus*
nem eſt Chriſtus Dominus: vt non ſolùm fide perci- *erat etiam*
pias dictum, ſed demonſtrationem habeas ex veteri te- *ante incar-*
ſtamento. Veni ad primum Geneſeos librum. Dicit *nationem.*
Deus, *Faciamus hominem*: non inquit, ad imaginem meā,
ſed *ad imaginem noſtram*. Et cùm iam feciſſet Adam,
dicit: *Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit
ipſum*. Non enim attribuit tantùm ſoli patris deitatis
dignitatem, ſed comprehendit in illa & filium, vt de-
monſtret, quòd homo non ſolùm Dei patris ſit crea-
tura, verùm & domini noſtri Ieſu Chriſti. Iſte Domi-
nus patri cooperans, cooperatus eſt & ſuper Sodomis,
ſecundùm ſcripturam dicentem: *Et Dominus pluit ſu-* *Gen.19.24*
*per Sodomam & Gomorrham, ſulphur & ignem, à Domi-
no de cælo*. Hic Dominus apparuit quoque Moyſi, ita *Chriſtus*
vt potuit videri. Benignus enim Dominus eſt, & com *Moyſi ap-*
patiens infirmitatibus noſtris. Et vt ſcias hunc eun- *paruit.*
dem eſſe, qui Moyſi apparuit, accipe teſtimonium
Pauli dicentis: *Bibebant autem de ſpiritali conſequentē* *1. cor.10 4*
eos petra: Petra autem erat Chriſtus. Et rurſus, *fide Moy-* *Hebræ. 11.*
ſes reliquit Aegyptum. Et poſt pauca dicit: *Maiores di-* *27. Ibid.*
*uitias æſtimans theſauro Aegyptiorum, improperium Chri-
ſti*. Hîc Moyſes dicit ad illum: *Oſtende mihi te ipſum, co-* *Exod.33.13*
gnoſcens videbo te. Cernis quòd & prophetæ tunc vi-
debant Chriſtum, ſed ita vt capere poterant. *Oſtende* *Ibid.*
mihi teipſum, cognoſcens videbo te. Quod verò dixit: *Ne-* *Exod.33.*
mo videbit faciem meam & viuet. Propterea ſanè, cùm *20.*
deitatis perſonam nemo viuus potuit videre, humani-
tatis perſonam recepit, vt videntes viuamus. Et cùm
voluit hanc perſonam cum exigua dignitate oſtende-
re, quando facies illius reſplenduit vt ſol, diſcipuli ca- *Mat.17.*
dunt præ timore. Si ergo faciei corporis ſplendor, non
tantùm, quantum ille qui id operabatur potuit, ſed
quantum capiebant diſcipuli, ita perterrefecit eos, vt
ferre non potuerint: quomodò in deitatis dignitatem
oculos aliquis poterit intendere? *Magnum quiddam*,
dicit Dominus, *deſideras ô Moyſes*: recipio tamen inſa-

Exod. 33. tiabile tuum deſiderium, *& hoc verbum tibi faciam*: ſed
Ibid. ita vt tu capere potes *Ecce ponam te in foramine petræ.*
cùm enim exiguus ſis, in paruo circunſcriptus eris.
Cæterùm hîc deinceps confirma mihi propter Iudæos,
quod dictum eſt. Hoc enim erat nobis propoſitum
demonſtrare, quod erat apud Deum patrem, Domi-
Ibid. nus Ieſus. Dicit igitur primùm Moyſi: *Ego præteribo
prior te, gloriâ meâ, & vocabor in nomine Domini coram
te*. Dominus ipſe exiſtens, quem alium vocat Domi-
num? Cernis quo pacto ſub velamine docuit, piam
hanc de patre & filio doctrinam? Et rurſus in his quæ
Exod. 34. ſequuntur verbis ſcriptum eſt: *Et deſcendit Dominus in
nube, & vocabat in nomine Domini, & præteriijt Domi-
nus ante faciem ipſius, & inuocauit: Dominator Domine
Deus miſericors & clemens, patiens & multæ miſerationis,
ac verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers
iniquitatem & ſcelera atque peccata.* Tum deinde pro-
cumbens Moyſes, & adorans coram Deo vocante pa-
Ibid. trem dicit: *Gradiaris autem nobiſcum.* Habes primam
hanc demonſtrationem, ſed recipe aliam manifeſtio-
rem. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.*
Dominus Domino hæc dicit, non ſeruo, ſed Domino
1. cor.15.17 omnium, filióque ſuo: *Cui omnia ſubiecit*. Cùm autem
dicat, *Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum qui
ſubiecit omnia ei*, &c. *vt ſit Deus omnia in omnibus*. Do-
minus eſt omnium vnigenitus filius, filius verò patris
fidelis, non rapiens ſibi dominium: ſed à ſpontaneo
volentéque accipiens. Neque filius rapuit, neque pa-
ter traditionem dominij illi inuiſit. Ipſe eſt qui dicit:
Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Tradita ſunt mihi,
non quaſi prius non habenti: & diligenter ſeruo, non
priuans largitorem. Dominus igitur eſt filius Dei:
Dominus qui natus eſt in Bethlehem Iudæ, ſicut an-
gelus dixit paſtoribus: *Euangelizo vobis gaudium ma-
gnum: quia natus eſt vobis hodie Chriſtus Dominus, in ci-
Act.10.36 uitate Dauid*. De quo alibi dicit quidam ex Apoſtolis:
Sermonem miſit Euangelizans per Ieſum Chriſtum: Hic

Moyſes quomodo Deum viderit.

Filius Dei omnium Dominus.

μετά σου τὴν ἄπληστον ἐπιθυμίαν· καὶ τοῦτόν σοι τὸν λόγον ποιήσω, ἀλλὰ καθὸ χωρεῖς· ἰδοὺ τίθημί σε εἰς τὴν ὀπὴν τῆς πέτρας· ὡς γὰρ μικρὸς, μένεις ἐν μικρᾷ περιγραφῇ. ὧδέ μοι λοιπὸν ἀσφάλισον διὰ τοὺς Ἰουδαίους τὸ λεχθησόμενον· ὁ γὰρ σκοπὸς ὑμῖν ἀποδεῖξαι, ὅτι ἦν παρὰ τῷ πατρὶ κύριος Ἰησοῦς χριστός. λέγει τοίνυν ὁ κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆν, Ἐγὼ παρελεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου, καὶ καλέσω ἐν ὀνόματι κυρίου ἐναντίον σου. κύριος ὢν, ποῖον κύριον καλεῖ; βλέπεις ὅπως ἐπικεκαλυμμένως ἐδίδασκε τὸ εὐσεβὲς περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ δίδαγμα, καὶ πάλιν ἐν τοῖς ἑξῆς αὐτολεξεὶ γέγραπται, Καὶ κατέβη κύριος ἐν νεφέλῃ, καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ· καὶ ἐκάλεσε, Κύριος, κύριος οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος, καὶ πολυέλεος, καὶ ἀληθινὸς, καὶ δικαιοσύνην διατηρῶν, καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας, ἀφαιρῶν ἀνομίας, καὶ ἀδικίας, καὶ ἁμαρτίας. εἶτα ἑξῆς, Κύψας Μωϋσῆς ἐνώπιον τοῦ κυρίου τοῦ καλοῦντος τὸν πατέρα λέγει, Συμπορεύθητι δὴ κύριε μεθ' ἡμῶν. ἔχεις ταύτην πρώτην ἀπόδειξιν, δέξαι καὶ δευτέραν φανεράν, Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου. κύριος κυρίῳ ταῦτα λέγει, οὐ δούλῳ, ἀλλὰ κυρίῳ μὲν τῶν πάντων, υἱῷ δὲ αὐτοῦ· ᾧ πάντα ὑπέταξεν. ὅταν δὲ εἴπῃ, ὅτι πάντα αὐτῷ ὑποτέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ τὰ ἑξῆς. ἵνα ᾖ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι. κύριός ἐστι τῶν πάντων ὁ μονογενὴς υἱός· υἱὸς δὲ τοῦ πατρὸς εὐπειθὴς, οὐχ ἁρπάσας τὸ κυριεύειν, ἀλλὰ παρ' αὐτοπροαιρέτου λαβὼν φυσικῶς· οὔτε γὰρ πατὴρ ἐφθόνησε τῆς μεταδόσεως. αὐτός ἐστιν ὁ λέγων, Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· παρεδόθη μοι οὐχ ὡς πρότερον μὴ ἔχοντι. καὶ τηρῶ καλῶς, οὐκ ἀποστερῶν τὸν δεδωκότα. κύριος τοίνυν ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· κύριος ὁ τεχθεὶς ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, κατὰ τὸν εἰρηκότα τοῖς ποιμέσιν ἄγγελον, Εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν χριστὸς κύριος σήμερον ἐν πόλει Δαβίδ· περὶ οὗ φησὶν ἀλλαχοῦ τῶν ἀποστόλων τις. Τὸν λόγον ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, οὗτός

ἐστὶ πάντων κύριος. ὅταν δὲ εἴπῃ τὸ πάντων, μηδὲν ὑπεξέλῃς τῆς κυριότητος· εἴτε γὰρ ἄγγελοι, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε τι ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ὀνομαζόμενον γενητὸν, πάντα ὑπὸ τὴν κυριότητα τοῦ υἱοῦ τυγχάνει. ἀγγέλων ἐστὶ κύριος, καθὼς ἔχεις ἐν εὐαγγελίοις, ὅτι τότε ἀπέστη ὁ διάβολος ἀπ' αὐτοῦ, καὶ οἱ ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐβοήθουν αὐτῷ, ἀλλὰ διηκόνουν αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶ δουλικῶς. μέλλοντος αὐτοῦ γεννᾶσθαι ἐκ παρθένου, ὑπηρέτει τότε ὁ Γαβριὴλ, οἰκεῖον ἀξίωμα λαβὼν τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. μέλλοντος αὐτοῦ πορεύεσθαι εἰς Αἴγυπτον, ἵνα καταλύσῃ τὰ χειροποίητα τῆς Αἰγύπτου, πάλιν ἄγγελος κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ. σταυρωθέντος αὐτοῦ καὶ ἀναστάντος, ὁ ἄγγελος εὐηγγελίσατο, καὶ λέγει ταῖς γυναιξὶν, ὡς καλὸς οἰκέτης, πορευθεῖσαι εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἀνέστη, καὶ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν. μονονουχὶ τοῦτο λέγων, οὐ παρέβην τὸ πρόσταγμα. μαρτύρομαι τὸ εἰρηκέναι ὑμῖν, ἵν' ἐὰν ἀμελήσητε, μὴ κατ' ἐμοῦ ᾖ τὰ τῆς μέμψεως, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀμελησάντων· οὗτος τοίνυν ἐστὶν ὁ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, [περὶ οὗ καὶ νῦν τὸ ἀνάγνωσμα, λέγει· καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ πολλοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ γῆς, καὶ ἑξῆς· ἡμῖν δὲ εἷς ὁ θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὸν, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ·] Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς καλεῖται διωνύμως, Ἰησοῦς διὰ τὸ σώζειν· Χριστὸς δὲ, τῷ ἱερατεύειν. καὶ τοῦτο γινώσκων ὁ θεσπέσιος τῶν προφητῶν Μωϋσῆς, ἀνδράσι δυσὶ τοῖς πάντων ἐγκρίτοις τὰς δύο ταύτας προσηγορίας ἐχαρίσατο· τὸν μὲν οἰκεῖον τῆς ἀρχῆς διάδοχον Ναυῆ, Ἰησοῦν μετονομάσας· τὸν δὲ οἰκεῖον ἀδελφὸν τὸν Ἀαρὼν ἐπονομάσας, χριστὸν, ἵνα διὰ δύο ἀνθρώπων ἐγκρίτων τὸ ἀρχιερατικὸν ἅμα καὶ βασιλικὸν τοῦ μέλλοντος ἑνὸς Ἰησοῦ χριστοῦ παραστήσῃ· ἀρχιερεὺς μὲν γάρ ἐστιν ὁ χριστὸς κατὰ τὸν Ἀαρὼν, ἐπειδὴ οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενέσθαι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτὸν, σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· τύπον δὲ ἔφερεν αὐτοῦ ὁ τοῦ

eſt omnium Dominus. Quando autem dicit, *omnium*, nullam dominij partem excipit: ſiue enim angeli, ſiue archangeli, ſiue principatus, ſiue quidpiam eiuſmodi è rebus creatis, ab Apoſtolis nominatum: omnia ſunt dominio filij ſubiecta. Angelorum eſt Dominus, ſicut habes in Euangeliis. *Tunc receſſit ab illo diabolus, & angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ipſi:* quod eſt officium ſeruitutis. Cùm ex virgine naſci debebat: miniſtrabat tunc Gabriel, propriam dignitatem eſſe reputans ipſi miniſtrare. Cùm in Ægyptum ire debebat, vt manufacta Ægypti diſſolueret: rurſus angelus in ſomnis apparuit Ioſeph. Crucifixo illo & reſurgente, Angelus annunciauit, & dicit mulieribus (Quàm bonus miniſter:) *Ite*, inquit, *& dicite diſcipulis eius, quòd ſurrexit Dominus, & præcedet vos in Galilæam, ecce prædixi vobis.* Quaſi diceret: Non ſum tranſgreſſus illius mandatum. Teſtor illum dixiſſe vobis, vt ſi neglexeritis, non contra me fiat indignatio, ſed aduerſus negligentes. Hîc igitur eſt vnus Dominus Ieſus Chriſtus [de quo nunc lectum eſt; *nam etſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra*, &c. *nobis tamen vnus eſt Deus pater, ex quo omnis, & nos in illo, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.*] Ieſus Chriſtus autem vocatur duplici nomine: Ieſus propter ſaluationem; Chriſtus propter ſacerdotium, quo fungitur. Quod cognoſcens diuinus propheta Moyſes, duobus viris omnium excellentiſſimis duas haſce contulit appellationes. Alterum quidem ſui principatus ſucceſſorem Naue, Ieſum nominauit: alterum verò fratrem ſuum Aaron, Chriſtum appellauit: vt per duos homines excellentes, & ſummi ſacerdotij ſimul, & Regia dignitas, futuri vnius Ieſu Chriſti, componeretur. Summus enim pontifex eſt Chriſtus ſecundùm Aaron: non ille ſeipſum cenſuit fieri ſummum ſacerdotem: ſed qui locutus eſt ad illum, *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundū ordinem Melchiſedech.* Typum verò illius geſſit

Chriſtus angelorum Dominus.

Chriſtus propter ſacerdotium dictus.

Typus Chriſti in Ieſu Naue. Ieſus Naue, in multis. Incipiens enim præeſſe populo, à Iordane cœpit: vnde & Chriſtus baptizatus cœpit euangelizare. Duodecim diuiſores hereditatum filijs Naue conſtituit: duodecim quoque Apoſtolos præcones veritatis in omnem terram miſit Ieſus. Credentem Raab meretricem ille typicus ſaluauit. Hic autem verus Ieſus dicit: *Ecce publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei*. Sonitu ſolo typicus ille proſtrauit muros Hiericho. Et propter dictum Ieſu: *Non relinquetur hic lapis ſuper lapidem*: cecidit hoc coram nobis Iudæorum templum. Non quòd illius dictũ cadendi fuerit cauſa, ſed quia peccata iniquorum illius caſus cauſam eſſe videbat. Vnus eſt Dominus Ieſus, cuius nomen admirabile, à prophetis obliquè prænunciatum. Dicit enim Eſaias: *Ecce Saluator tibi aderit, habens mercedem ſuam.* Saluator verò apud Iudæos Ieſus dicitur. Prophetica enim gratia dominicîdas Iudæos præuidens, occultauit appellationem: ne ſi apertè præſciuiſſent, promptius illi inſidiarentur. Ieſus autem vocatus eſt non ab hominibus, ſed ab angelo manifeſtè, non ſua authoritate veniente, ſed à Deo miſſo, qui dixit ad Ioſeph: *Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in illa natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum.* Cuius nominis cauſam reddens ſtatim dicit, *Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Qui nondum genitus eſt, quomodò populum habere intelligetur, niſi antequam naſceretur fuiſſet? Et hoc eſt, quod ex eius perſona dicitur: *De ventre matris meæ, vocauit nomen meum*: quia prædixerat angelus, quòd Ieſus vocabitur. Et rurſus de Herodis inſidiis. *Et ſub protectione*, inquit, *manuum ſuarum occultauit me.* Ieſus itaque apud Hebræos ſignificat Saluatorem, in lingua verò Græca, medicum ſonat: quandoquidem & corporum medicus eſt, & animarum curator. Cæcorum ſenſilium ſanator, & mentium illuminator: claudorum curator,

Eſai. 62.

Eſai. 49. 1.

Ieſus Græcè medicum ſonat.

Naum

Ναυῆ Ἰησοῦς κατὰ πολλά. ἀρξάμενος γὰρ ἄρχειν τοῦ λαοῦ ἤρξατο ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου. ὅθεν καὶ ὁ χριστὸς βαπτισθεὶς, ἤρξατο εὐαγγελίζεσθαι. δώδεκα δὲ διαιρουμένους τὴν κληρονομίαν καθίστησιν ὁ τοῦ Ναυῆ υἱός. καὶ δώδεκα τοὺς ἀποστόλους κήρυκας τῆς ἀληθείας εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀποστέλλει ὁ Ἰησοῦς. πιστεύσασαν Ῥαὰβ τὴν πόρνην ἔσωσεν ὁ τυπικός· ὁ δὲ ἀληθὴς φησιν, ἰδοὺ οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. ἀλαλαγμῷ μόνον ἐπὶ τοῦ τυπικοῦ κατέπεσε τὰ τείχη τῆς Ἱεριχῶ· καὶ διὰ τὸ εἰπεῖν τὸν Ἰησοῦν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, πέπτωκεν ὁ ἀντικρὺς ἡμῶν τῶν Ἰουδαίων ναός· οὐχ ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ πεσεῖν αἰτία, ἀλλ' ὅτι ἡ ἁμαρτία τῶν παρανόμων γέγονε τοῦ πεσεῖν αἰτία. εἷς ἐστὶ κύριος Ἰησοῦς χριστὸς, ὄνομα θαυμαστὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν πλαγίως προαναφωνούμενον· λέγει γὰρ Ἡσαΐας ὁ προφήτης· ἰδοὺ ὁ σωτήρ σοι παραγίνεται, ἔχων τὸν ἑαυτοῦ μισθόν· σωτὴρ δὲ παρὰ Ἑβραίοις ὁ Ἰησοῦς ἑρμηνεύεται. τὸ γὰρ τῶν κυριοκτόνων τῶν Ἰουδαίων προβλέπουσα ἡ προφητικὴ χάρις ἐκάλυψε τὴν προσηγορίαν, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ προειδέναι σαφῶς, ἑτοίμως ἐπιβουλεύσωσιν. Ἰησοῦς δὲ ἐκλήθη, οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπὸ ἀγγέλου φανερῶς, οὐκ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ἐλθόντος, ἀλλὰ δυνάμει θεοῦ ἀποσταλέντος, τὸ λέγοντος πρὸς τὸν Ἰωσήφ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύματος ἁγίου ἐστί· τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. καὶ τὴν αἰτίαν τῆς προσηγορίας ἀποδιδοὺς εὐθέως λέγει· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. ὁ μηδέπω γεννηθεὶς πῶς λαὸν ἔχει νόησον εἰ μὴ καὶ πρὸ τοῦ γεννηθῆναι ἦν; καὶ τοῦτο ὁ προφήτης ἐκ προσώπου αὐτοῦ φησίν· ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου, διὰ τὸ προλέγειν τὸν ἄγγελον, ὅτι Ἰησοῦς κληθήσεται. καὶ πάλιν περὶ τῆς ὑπὸ Ἡρώδου ἐπιβουλῆς, λέγει· καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρυψέ με. Ἰησοῦς τοίνυν ἐστὶ κατὰ μὲν Ἑβραίους σωτὴρ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν, ὁ ἰώμενος· ἐπειδὴ ἰατρός ἐστι ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ θεραπευτὴς πνευμάτων. τυφλῶν μὲν αἰσθητῶν θεραπευτής· φωταγωγῶν καὶ τὰς διανοίας. χωλῶν φαινομένων ἰατρός,

καὶ προσάγων τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, λέγων δὲ τῷ παραλυτικῷ, μηκέτι ἁμάρτανε, καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει· ἐπειδὴ γὰρ διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἁμαρτίαν παρελύθη τὸ σῶμα, προεθεράπευσε τὴν ψυχὴν, ἵνα ἐπάγῃ καὶ τῷ σώματι τὴν ἴασιν. εἴ τις τοίνυν πάσχει τὴν ψυχὴν ἐν ἁμαρτίαις, ἔχει τὸν ἰατρόν. καὶ εἴ τις ὀλιγόπιστος ἐνταῦθα λεγέτω πρὸς αὐτόν· βοήθει μοι τῇ ἀπιστίᾳ. εἴ τις καὶ σωματικοῖς περιβέβληται πάθεσι, μὴ ἀπιστείτω, ἀλλὰ προσερχέσθω· θεραπεύει γὰρ καὶ ταῦτα, καὶ γινωσκέτω ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστός. Ἰουδαῖοι γὰρ καταδέχονται τὸ εἶναι αὐτὸν Ἰησοῦν. τὸ δὲ χριστὸν εἶναι τοῦτον, οὐκέτι. διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος, τίς ἐστιν ὁ ψεύστης, εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ὁ χριστός; χριστὸς δέ ἐστιν ἀρχιερεὺς, ἀπαράβατον ἔχων τὴν ἱερωσύνην, οὔτε ἀπὸ χρόνων ἀρξάμενος τῆς ἱερατείας, οὔτε διάδοχον ἕτερον ἔχων τῆς ἀρχιερατείας, καθὼς ἤκουσας ἐν τῇ κυριακῇ διαλεγομένων ἡμῶν ἐπὶ τῆς συνάξεως, εἰς τὸ, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· οὐκ ἐκ διαδοχῆς σωμάτων λαβὼν τὴν ἀρχιερωσύνην· οὐδὲ ἐλαίῳ σκευαστῷ χρισθεὶς, ἀλλὰ πρὸ τῶν αἰώνων ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ τοσοῦτον διαφέρων τῶν ἄλλων, ὅσον μεθ' ὁρκωμοσίας ἐστὶν ἱερεύς· οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὁρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς· ὁ δὲ μεθ' ὁρκωμοσίας, διὰ τοῦ λέγοντος, ὤμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· αὔταρκες μὲν ἦν εἰς ἀσφάλειαν καὶ τὸ βούλεσθαι μόνον πατέρα. διπλασίων δὲ τῆς ἀσφαλείας ὁ τρόπος, καὶ τὸ μετὰ τῆς βουλήσεως, καὶ ὅρκον παρακολουθῆσαι, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν τῆς πίστεως, οἱ χριστὸν Ἰησοῦν υἱὸν θεοῦ καταδεχόμενοι. τοῦτον τὸν χριστὸν παραγενόμενον, ἠρνήσαντο μὲν οἱ Ἰουδαῖοι, δαίμονες δὲ ὡμολόγησαν· ἀλλ' οὐκ ἠγνόει τοῦτον, ὁ προπάτωρ Δαβὶδ, λέγων, ἡτοίμασα λύχνον τῷ χριστῷ μου. καὶ οἱ μὲν λύχνον εἶναι τὸ λαμπρὸν τῆς προφητείας ἡρμήνευσαν· οἱ δὲ, τὸν λύχνον, τὴν ἀναληφθεῖσαν ἐκ παρθένου σάρκα, κατὰ τὸ ἐν τῷ ἀποστόλῳ, ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν. οὐκ ἠγνόει τοῦτον ὁ προφήτης, λέγων· καὶ ἀπαγ-

& peccatorum dux ad pœnitentiam. Qui dixerat paralytico: *Non pecces amplius, & tollens grabatum tuum ambula.* Cùm enim propter animi morbum langueret corpus, prius animam curauit, vt corporis etiam induceret ſanitatem. Cuius itaque anima peccatis affecta eſt, habeat medicum. Et ſi quis eſt hîc modicæ fidei, dicat ad illum: *Adiuua incredulitatem meam.* Si quis etiam corporeis obnoxius eſt affectionibus, non diffidat, ſed accedat, curabit ille etiam hæc, & cognoſces, quia Ieſus eſt Chriſtus. Iudæi quidem concedunt illum eſſe Ieſum, Chriſtum verò eſſe negant. abſit hoc. Ideò dicit Apoſtolus: *Quis eſt mendax, niſi qui negat, quòd Ieſus ſit chriſtus?* Chriſtus eſt ſummus ſacerdos, immutabile habens ſacerdotium, quod neque à tempore cepit, neque ſucceſſorem alium habens ſacerdotij. Quemadmodum die Dominico audiſti, nobis in Synaxi diſſerentibus, in illud, *Secundùm ordinem Melchiſedech.* Non ex corporea ſucceſſione accipiens ſacerdotium: neque factitio oleo vnctus, ſed ante ſecula à patre, idque tanto excellentius aliis: quoniam hic cum iureiurando factus èſt ſacerdos. Alij enim ſine iureiurando ſunt ſacerdotes, hic autem cum iureiurando. Propterea quòd dicit: *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum.* Sufficiens erat ad ſecuritatem, tantummodò voluiſſe patrem: duplicatio autem ſecuritatis eſt hic modus, cùm voluntati iuſiurandum accedit. Vt propter res duas incommutabiles, in quibus Deum impoſſibile eſt mentiri, fortiorem habeamus fidei conſolationem, qui Chriſtum Ieſum filium Dei recepimus. Hunc Chriſtum negabant Iudæi cognati, dæmones autem confitebantur. Sed non ignorabat illum patriarcha Dauid dicens: *Paraui lucernam Chriſto meo.* Ac alij quidem lucernam prophetiæ claritatem interpretati ſunt: alij verò, lucernam capiebant pro incarnatione ex virgine, ſecundùm illud quod eſt apud Apoſtolum: *Habemus theſaurum hunc in vaſis fictilibus.* Non ignorabat Chriſtum propheta dicens: *Et annun-*

Matth. 9. et Mar. 2. 11.

1. Ioan. 2. 22.

Chriſti æternum ſacerdotiũ.

Synaxis.

Chriſtum prophetæ nouerant.

Pſal. 131. 17

2. Cor. 4. 7.

cians hominibus Chriſtum eius. Nouerat illum & Moyſes: nouerat Eſaias: nouerat Hieremias. Nemo ex prophetis illum ignorabat. Agnouerant etiam illum

Luc.4.41. dæmones: *Præcepit enim ipſis*, inquit, *quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum*, principes autem ſacerdotum ignorabant. Et mulier Samaritana prædicauit, dicens: *Venite, videte hominem, qui dixit mihi omnia quæ feci: næ fortè hic eſt Chriſtus?* Hic Ieſus Chriſtus eſt, aſſiſtens pontifex futurorum bonorum, qui propter abundantiam Deitatis, omnibus nobis tradidit ſuam appellationem: Reges quidem inter homines, non commune cum aliis hominibus regium nomen habent: Ieſus autem Chriſtus Dei filius, Chriſtianos nos vocari dignatus eſt. Sed

Chriſtianorũ nouũ eſt nomen. dicet aliquis, nouum eſt nomen Chriſtianorum, & anteà non erat in vſu, quæ autem nuper facta ſunt, ſæpè his, propter nouitatem, contradicitur. Præmunierat hoc propheta dicens: *Seruientibus mihi vocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram.* Quæramus ex Iudæis: Seruitis Domino, an non? Oſtendite igitur nomen veſtrum nouum: Iudæi enim & Iſraëlitæ, à Moyſe & aliis prophetis vocati eſtis. Et poſt reditum ex Babylone, & hucuſque. Vbi ergo eſt nomen nouũ? Nos verò poſteaquàm ſeruimus Chriſto, habemus nomen nouum, quod benedicitur ſuper terram. Comprehendit vniuerſam terram hoc nomen. Iudæi enim in vna quadam ſunt regione: Chriſtiani verò vſque ad fines terræ, vbi etiam vnigeniti filij Dei annunciatur nomen. Vis noſſe quòd nomen Chriſti gaudebant prædicare Apoſtoli? imò potius Chriſtum, in ſeipſis habebant. Paulus dicit ad auditores Iudæos: *An*

2.Cor.13.3 *experimentum quæritis eius, qui in me loquitur, Chriſti?*

2.Cor.4.5. Paulus annunciat Chriſtum [dicens, *Non enim noſmetipſos prædicamus, ſed Chriſtum Ieſum Dominum, nos ipſos autem ſeruos veſtros per Ieſum:*] quis autem eſt iſte? Ille qui anteà perſequebatur, ipſe nunc Chriſtum annunciat. Quamobrem? Nunquid pecuniis corruptus? an quia vidit præſentem, & reueritus eſt, cùm

ἤγγελον εἰς ἀνθρώπους τὸν χριστὸν αὐτοῦ. ᾔδει τοῦτον καὶ Μωϋσῆς· ᾔδει τοῦτον καὶ Ἡσαΐας, ᾔδει τοῦτον καὶ Ἱερεμίας. οὐδεὶς τῶν προφητῶν ἠγνόει τοῦτον. ἐπέγνωσαν τοῦτον καὶ δαίμονες· ἐπετίμα γὰρ αὐτοῖς, καί φησιν, ὅτι ᾔδεισαν αὐτὸν χριστὸν εἶναι. ἀρχιερεῖς ἠγνόησαν, καὶ δαίμονες ὡμολόγησαν. ἀρχιερεῖς ἠγνόησαν, καὶ γυνὴ Σαμαρεῖτις ἐκήρυσσε, λέγουσα· δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; οὗτος Ἰησοῦς χριστός ἐστιν, ὁ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. ὁ διὰ τὸ ἄφθονον τῆς θεότητος πᾶσιν ἡμῖν μεταδοὺς τῆς ἑαυτοῦ προσηγορίας· βασιλεῖς μὲν γὰρ ἄνθρωποι, ἀκοινώνητον πρὸς ἀνθρώπους ἔχουσι τῆς βασιλείας τὴν προσηγορίαν· Ἰησοῦς δὲ χριστὸς θεοῦ υἱὸς ὢν χριστιανοὺς καλεῖσθαι ἡμᾶς κατηξίωσεν. ἀλλ' ἐρεῖ τις, καινὸν τὸ ὄνομα τῶν χριστιανῶν· καὶ πρὸ τούτου οὐκ ἐπολιτεύετο, καὶ τὰ καινοποιούμενα πολλάκις ἀντιλέγεται διὰ τὸ ξένον. προησφαλίσατο τοῦτο ὁ προφήτης λέγων· τοῖς δὲ δουλεύουσί μοι ἐπικληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. ἐξετάσωμεν τοὺς Ἰουδαίους. δουλεύετε τῷ κυρίῳ ἢ οὔ; δείξατε οὖν τὸ ὄνομα ὑμῶν τὸ καινόν. Ἰουδαῖοι γὰρ καὶ Ἰσραηλῖται ἐπὶ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν ἐκαλεῖσθε, καὶ μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος. ποῦ οὖν τὸ ὄνομα τὸ καινόν; ἡμεῖς δέ, ἐπειδὴ δουλεύομεν τῷ κυρίῳ, ἔχομεν τὸ ὄνομα τὸ καινόν· καινὸν μέν, [ἀλλ' ὄνομα τὸ καινὸν] ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς. περιεδράξατο τῆς οἰκουμένης τοῦτο τὸ ὄνομα· Ἰουδαῖοι μὲν γάρ, μέχρι χώρας τινός· χριστιανοὶ δέ, μέχρι περάτων τῆς οἰκουμένης· τὸ γὰρ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ καταγγέλλεται ὄνομα. θέλεις δὲ γνῶναι ὅτι τὸ τοῦ χριστοῦ ὄνομα ᾔδεισαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐκήρυξαν, μᾶλλον δὲ καὶ χριστὸν αὐτὸν εἶχον ἐν ἑαυτοῖς; Παῦλός φησι πρὸς τοὺς ἀκούοντας Ἰουδαίους, ἢ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος χριστοῦ; Παῦλος καταγγέλλει τὸν χριστόν, [λέγων· οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ χριστὸν Ἰησοῦν κύριον, ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν.] τίς ἄρα οὗτος; ὁ [τὸ] πρότερον διώξας. ὢ μεγάλου θαύματος, ὁ πρότερον διώξας, αὐτὸς χριστὸν καταγγέλλει. διατί; χρήμασιν ἄρα πεισθείς; [ἀλλ' οὐδεὶς ἦν ὁ πείθων οὕτως.] ἀλλ' ἄρα βλέπων αὐτὸν παρόντα καὶ δυσωπούμενος ἤδη ἐπ-

ἀναληφθεὶς εἰς οὐρανόν· ἐξῆλθεν ἐπὶ τὸ διώκειν· καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐν Δαμασκῷ κήρυξ ὁ διώκτης· ποίᾳ δυνάμει; ἄλλοι μὲν οὖν οἰκείους ὑπὲρ οἰκείων καλοῦσι μάρτυρας· ἐγὼ δέ σοι μάρτυρα τὸν πρότερον ἐχθρὸν παρέστησα. ἔτι ἀμφιβάλλεις; μεγάλη μὲν Πέτρου καὶ Ἰωάννου μαρτυρία. ἀλλ' ὕποπτός τις ἴσως· οἰκεῖοι γὰρ ἦσαν. τοῦ δὲ πρότερον ἐχθροῦ, ὕστερον δὲ ὑπεραποθνήσκοντος, τίς ἔτι ἀμφιβάλλει πρὸς τὴν ἀλήθειαν; ἐνταῦθα γενόμενος τοῦ λόγου τεθαύμακα ἀληθῶς τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος οἰκονομίαν πῶς τὰς μὲν τῶν ἄλλων ἐπιστολὰς, εἰς ὀλίγον περιέγραψεν ἀριθμόν, Παύλῳ δὲ τῷ πρότερον διώκτῃ γράψαι δεκατέσσαρας ἐχαρίσατο· οὐ γὰρ ὅτι ἥττων ἦν Πέτρος, ἢ Ἰωάννης ἐνέκοψε τὴν χάριν, μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ἀναμφίβολον εἶναι τὴν διδασκαλίαν τῷ πρότερον ὄντι ἐχθρῷ καὶ διώκτῃ, πλεῖον ἐχαρίσατο γράφειν, ἵνα πάντες οὕτω πιστοποιηθῶμεν. ἐξίσταντο γὰρ πάντες περὶ τοῦ Παύλου, καὶ ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πρότερον διώκων; οὐχ ὧδε ἦλθεν, ἵνα δεδεμένους ἡμᾶς ἀπαγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ; μὴ ἐξίστασθε, φησὶν ὁ Παῦλος. ἐγὼ οἶδα ὅτι σκληρόν μοί ἐστι πρὸς κέντρα λακτίζειν· οἶδα ὅτι οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἀγνοῶν· ἐνόμιζον γὰρ κατάλυσιν εἶναι τοῦ νόμου τὸ περὶ Χριστοῦ κήρυγμα· οὐκ ᾔδειν δὲ ὅτι αὐτὸς ἦλθε πληρῶσαι τὸν νόμον, καὶ οὐ καταλῦσαι· ὑπερεπλεόνασε δὲ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἐν ἐμοί. πολλαὶ τυγχάνουσιν ἀληθεῖς ἀγαπητοὶ περὶ Χριστοῦ μαρτυρίαι. μαρτυρεῖ πατὴρ οὐρανόθεν περὶ τοῦ υἱοῦ. μαρτυρεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καταβαῖνον σωματικῶς ἐν εἴδει περιστερᾶς. μαρτυρεῖ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος τὴν Μαρίαμ εὐαγγελιζόμενος, μαρτυρεῖ παρθένος ἡ θεοτόκος. μαρτυρεῖ ὁ μακάριος τῆς φάτνης τόπος. Αἴγυπτος μαρτυρεῖ, ἡ ἔτι νέον ὄντα τῷ σώματι τὸν δεσπότην δεξαμένη. μαρτυρεῖ Συμεὼν ὁ δεξάμενος αὐτὸν ἐν ἀγκάλαις, καὶ εἰπών· νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου· ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν. καὶ Ἄννα προφῆτις ἐγκρατής,

raptus erat in cælum? Exiuit vt perſequerentur, & poſt triduum Damaſci perſecutor, fit illius præco. qua virtute? Alij quidem domeſticos de rebus domeſticis citant teſtes. Ego verò eum, qui anteà fuerat hoſtis, teſtem ſtatuo: Et adhuc dubitas? Magna quidem Petri & Ioannis teſtimonia. Sed ſuſpitioſus aliquis dixerit, quòd erant domeſtici. De illius autem, qui hoſtis anteà fuit, deinceps verò pro illo moritur, quis dubitet amplius illius eſſe verum teſtimonium? Miratus ſum certè ſancti Spiritus diſpenſationem: quòd aliorum quidem epiſtolas paruo numero circunſcripſit, Pauli autem anteà ſui perſecutoris, quatuordecim eſſe conceſſit. Non enim eò, quòd minor eſſet Petrus aut Ioannes, præcidit gratiam. abſit: ſed quòd dubia non eſſet doctrina illius, qui anteà eſſet inimicus, & perſecutor, plura conceſſit illum ſcribere: vt omnes ſic nobis faciliùs perſuadeamus. Stupebant enim omnes de Paulo dicentes: *Nónne hic eſt, qui priùs perſequebatur? Nónne hic venit, vt nos ligatos ducat Hieroſolymis? Non miremini*, inquit Paulus: *Ego ſcio quod durum eſt mihi aduerſus ſtimulum calcitrare: Scio quod non ſum dignus vocari Apoſtolus, quia perſequebar Eccleſiam Dei, ſed ignorans.* Exiſtimabam enim eſſe ſolutionem legis, Chriſti prædicationem: neſciui autem, quòd ipſe venit adimplere legem, & non ſoluere: *Superabundauit autem gratia Dei in me.* Multa ſunt vera, dilecti, de Chriſto teſtimonia: teſtatur pater de cælo, de filio: teſtatur Spiritus ſanctus deſcendens corporaliter, in ſpecie columbæ. Teſtatur Gabriel archangelus Mariæ Euangelizans: teſtatur virgo deipara: teſtatur beatus præſepij locus. Ægyptus teſtatur, quæ puerum adhuc Dominum receperat in corpore: teſtatur Simeon recipiens ipſum in vlnas, & dicens: *Nunc dimitte ſeruum tuum Domine, ſecundùm verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei, ſalutare tuum: Quod paraſti ante faciem omnium populorum.* Et Anna prophetiſſa, continens,

Teſtimoniũ hoſtis de Chriſto.

Pauli cur tot Epiſtolæ.

Act. 9.

1. Cor. 15. 9

1. Tim. 1. 13

1. Tim. 1. 14

Teſtes Chriſti.

Anna prophetiſſa cõ-

tinens, & monialis erat. religioſiſſima, & monialis, teſtatur de ipſo: teſtatur & Ioannes Baptiſta, maximus quidem inter prophetas, princeps autem noui teſtamenti: & quodammodò conglutinans in ſeipſo ambo teſtamenta, & nouum, & vetus. Teſtatur Iordanus inter flumina. Teſtatur inter maria, mare Tiberiadis: teſtantur cæci, teſtantur claudi, teſtantur mortui excitati, dæmones teſtantur, dicentes: *Quid nobis & tibi Ieſu? ſcimus enim te eſſe filium Dei*: teſtantur venti quieti & tranquilli effecti. Quinque panes teſtantur, in quinque millia multiplicati. Lignum crucis teſtatur, ad hodiernum diem apud nos apparens, & apud eos qui ſecundùm fidem ex illo capientes hinc vniuerſum orbem ferè iam repleuerunt. Palma quæ eſt in valle teſtatur, ramos exhibens his qui tunc benedicunt. Gethſemani teſtatur, quaſi innuens Iudam adhuc conſiderantibus. Golgotha hic mons ſanctus & conſpicuus eminenter; teſtatur ſepulchrum ſanctitatis, teſtatur & lapis ad hodiernam diem vſque poſitus. Sol nunc lucens teſtatur, qui tunc ſalutaris illius paſſionis tempore defecerat. Tenebræ teſtantur, quæ facta fuerant à ſexta hora vſque ad nonam: Lumen teſtatur, quod à noua hora vſque ad veſperas lucebat. Mons oliuarum hic ſanctus teſtatur, ex quo aſcendit ad patrem: & imbrigenæ nubes teſtantur, quæ Dominum ſuſceperunt. Et celèſtes portæ teſtantur, de quibus dixerat Pſalmus: *Tollite portas Principes veſtras, &c. Et introibit Rex gloriæ.* Qui hoſtes aliquando erant teſtantur, è quibus beatus Paulus vnus eſt, ad modicum quidem gerens inimicitias, longo autem tempore illi ſeruiens. Apoſtoli duodecim teſtantur, non verbis tantùm, verùm etiam tormentis, & propria morte prædicantes veritatem: vmbra Petri teſtatur ſanans in nomine Chriſti ægrotos, ſudaria & ſemicinctia teſtantur, ſimiliter Chriſti virtute, per Paulum tunc ſanantia. Perſæ & Gothi, & omnes gentes teſtantur, morientes pro illo, quem

Crucis lignum per vniuerſum Orbem ſparſum.

Pſal. 23.

εὐλαβεστάτη καὶ ἀσκήτρια μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ. μαρτυρεῖ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, ὁ μέγιστος μὲν, ἐν προφήταις· ἀρχηγὸς δὲ τῆς καινῆς διαθήκης, καὶ τρόπον τινὰ συνάπτων ἀμφοτέρας ἐν αὐτῷ τὰς διαθήκας, παλαιάν τε καὶ καινήν. μαρτυρεῖ ὁ Ἰορδάνης ἐν ποταμοῖς. μαρτυρεῖ θάλασσα Τιβεριάδος ἐν θαλάσσαις· μαρτυροῦσι τυφλοί· μαρτυροῦσι χωλοί. μαρτυροῦσι νεκροὶ ἐγειρόμενοι. δαίμονες μαρτυροῦσι λέγοντες, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ· οἴδαμέν σε τίς εἶ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. μαρτυροῦσι ἄνεμοι παρεστασσόμενοι, καὶ φιμούμενοι. πέντε ἄρτοι μαρτυροῦσιν εἰς πεντακισχιλίους πληθυνθέντες. τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖ, μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν φαινόμενον, καὶ διὰ τῶν κατὰ πίστιν ἐξ αὐτοῦ λαμβανόντων ἐντεῦθεν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν σχεδὸν ἤδη ἐπλήρωσεν. ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος μαρτυρεῖ, τὰ βαΐα παρασχὼν παισὶ τοῖς τότε εὐφημοῦσι. τὸ Γεθσημανῆ μαρτυρεῖ τὸν Ἰούδαν μονονουχὶ δεικνύον ἔτι τοῖς νοοῦσιν. ὁ Γολγοθᾶς ὁ ἅγιος οὗτος ὁ ὑπερανεστηκὼς μαρτυρεῖ φαινόμενος. τὸ μνῆμα τῆς ἁγιότητος μαρτυρεῖ, καὶ ὁ λίθος ὁ μέχρι σήμερον κείμενος. ἥλιος νῦν λάμπων μαρτυρεῖ, ὁ τότε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηριώδους πάθους ἐκλιπών. τὸ σκότος μαρτυρεῖ, τὸ τότε γενόμενον ἀπὸ ἕκτης μέχρις ἐνάτης ὥρας. τὸ φῶς μαρτυρεῖ, τὸ ἀπὸ ἐνάτης ἕως ἑσπέρας ἐκλάμψαν· τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν μαρτυρεῖ, τὸ ἅγιον ἀφ' οὗπερ ἀνῆλθε πρὸς τὸν πατέρα. καὶ ὀμβροτόκοι νεφέλαι μαρτυροῦσι, δεξάμεναι τὸν δεσπότην. καὶ οὐράνιοι δὲ πύλαι μαρτυροῦσι δεξάμεναι τὸν δεσπότην περὶ ὧν εἶπεν ὁ ψαλμῳδός, Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. οἱ ποτὲ ἐχθροὶ μαρτυροῦσιν, ὧν εἷς ὁ μακάριος Παῦλός ἐστιν, πρὸς ὀλίγον μὲν ἐχθραίνας, πολυχρονίως δὲ δουλεύσας. ἀπόστολοι δώδεκα μαρτυροῦσιν, οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ βασάνοις, καὶ θανάτοις ἰδίοις κηρύξαντες τὴν ἀλήθειαν. ἡ σκιὰ Πέτρου μαρτυρεῖ, θεραπεύσασα ἐν ὀνόματι χριστοῦ τοὺς ἀρρωστοῦντας· τὰ σουδάρια καὶ τὰ σημικίνθια μαρτυροῦσι, θεραπεύοντα παραπλησίως τῇ δυνάμει τοῦ χριστοῦ, τότε διὰ Παύλου. Πέρσαι καὶ Γότθοι καὶ πάντες οἱ ἐξ ἐθνῶν μαρτυροῦσιν, ὑπεραποθνήσκοντες τούτου, οἱ

tinens, & monialis erat. religioſiſſima, & monialis, teſtatur de ipſo: teſtatur & Ioannes Baptiſta, maximus quidem inter prophetas, princeps autem noui teſtamenti: & quodammodò conglutinans in ſeipſo ambo teſtamenta, & nouum, & vetus. Teſtatur Iordanus inter flumina. Teſtatur inter maria, mare Tiberiadis: teſtantur cæci, teſtantur claudi, teſtantur mortui excitati, dæmones teſtantur, dicentes: *Quid nobis & tibi Ieſu? ſcimus enim te eſſe filium Dei*: teſtantur venti quieti & tranquilli effecti. Quinque panes teſtantur, in quinque millia multiplicati. Lignum crucis teſtatur, ad hodiernum diem apud nos apparens, & apud eos qui ſecundùm fidem ex illo capientes hinc vniuerſum orbem ferè iam repleurunt. Palma quæ eſt in valle teſtatur, ramos exhibens his qui tunc benedicunt. Gethſemani teſtatur, quaſi innuens Iudam adhuc conſiderantibus. Golgotha hic mons ſanctus & conſpicuus eminenter; teſtatur ſepulchrum ſanctitatis, teſtatur & lapis ad hodiernam diem vſque poſitus. Sol nunc lucens teſtatur, qui tunc ſalutaris illius paſſionis tempore defecerat. Tenebræ teſtantur, quæ facta fuerant à ſexta hora vſque ad nonam: Lumen teſtatur, quod à noua hora vſque ad veſperas lucebat. Mons oliuarum hic ſanctus teſtatur, ex quo aſcendit ad patrem: & imbrigenæ nubes teſtantur, quæ Dominum ſuſceperunt. Et celeſtes portæ teſtantur, de quibus dixerat Pſalmus: *Tollite portas Principes veſtras, &c. Et introibit Rex gloriæ.* Qui hoſtes aliquando erant teſtantur, è quibus beatus Paulus vnus eſt, ad modicum quidem gerens inimicitias, longo autem tempore illi ſeruiens. Apoſtoli duodecim teſtantur, non verbis tantùm, verùm etiam tormentis, & propria morte prædicantes veritatem: vmbra Petri teſtatur ſanans in nomine Christi æg[illegible] ſudaria & ſemicinctia teſtantur, ſimiliter C[illegible] tute, per Paulum tunc ſanantia. Perſæ [illegible] omnes gentes teſtantur, morientes [illegible]

Crucis lignum per vniuerſum Orbem ſparſum.

Pſal. 23.

εὐλαβέστατοι καὶ ἀπόστολοι μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ. μαρτυρεῖ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, ὁ μέγιστος ὢν, ἐν προφήταις· ἀρχηγὸς δὲ τῆς καινῆς διαθήκης, καὶ τρόπον τινὰ συνάπτων ἀμφοτέρας ἐν αὐτῷ τὰς διαθήκας, παλαιάν τε καὶ καινήν. μαρτυρεῖ ὁ Ἰορδάνης ἐν ποταμοῖς. μαρτυρεῖ θάλασσα Τιβεριάδος ἐν θαλάσσαις· μαρτυροῦσι τυφλοί· μαρτυροῦσι χωλοί. μαρτυροῦσι νεκροὶ ἐγειρόμενοι. δαίμονες μαρτυροῦσι λέγοντες, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ; οἴδαμέν σε τίς εἶ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. μαρτυροῦσιν ἄνεμοι προστασσόμενοι, καὶ φιμούμενοι. πέντε ἄρτοι μαρτυροῦσιν εἰς πεντακισχιλίους πληθυνθέντες. τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖ, μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν φαινόμενον, καὶ διὰ τῶν κατὰ πίστιν ἐξ αὐτοῦ λαμβανόντων ἐντεῦθεν. τὴν οἰκουμένην πᾶσαν σχεδὸν ἤδη ἐπι... ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος μαρτυρεῖ, τὰ βάϊα παρασχὼν ... τότε εὐφημοῦσι. τὸ Γεθσημανῆ μαρτυρεῖ τὸν Ἰούδαν ... ἔτι τοῖς νοοῦσι. ὁ Γολγοθᾶς ὁ ἅγιος οὗτος ὁ ὑπερανεστηκὼς ... φαινόμενος. τὸ μνῆμα τῆς ἁγιότητος μαρτυρεῖ καὶ ὁ ... σήμερον κείμενος. ἥλιος νῦν λάμπων μαρτυρεῖ ὁ ... σωτηριώδους πάθους ἐκλιπών. τὸ σκότος μαρτυρεῖ ... ἀπὸ ἕκτης μέχρις ἐνάτης ὥρας. τὸ φῶς ... ἕως ἑσπέρας ἐκλάμψαν. τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν ... ὗπερ ἀνῆλθε πρὸς τὸν πατέρα. καὶ ... δεξάμεναι τὸν δεσπότην. καὶ οὐράνιαι ... τὸν δεσπότην περὶ ὧν εἶπεν ὁ ψαλμῳδός ... ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσ... ποτὲ ἐχθροὶ μαρτυροῦσιν, ὧν εἷς ὁ μακ... μὲν ἐχθραίνας, πολυχρονίως δὲ δουλεύ... σιν, οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ β... ἀπ' αὐτῶν. ἡ σκιὰ Πέτρου μ... ἀρρωστοῦντας τὰ συν... λα παραπλησίως τ... γεῖται καὶ πάντες οἱ...

Christus ab aeterno ſacerdos.

in

Dei

σαρκὸς ὀφθαλμοῖς οὐκ ἐθεώρησαν. οἱ διὰ τῶν πιστῶν μέχρι σήμερον ἀπελαυνόμενοι δαίμονες μαρτυροῦσι. τοσοῦτοι καὶ διάφοροι καὶ πλείους εἰσὶ μάρτυρες· ἆρα ἀπιστεῖται λοιπὸν ὁ κύριος μαρτυρούμενος; εἰ μὲν οὖν ἐστί τις πρότερον ἀπιστῶν, πιστευέτω νῦν· εἰ δὲ πρότερον ἦν πιστός, προσθήκην πίστεως λαμβανέτω μείζονα, πιστεύων εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ γινωσκέτω τίνος ἔχει τὴν προσηγορίαν. Χριστιανὸς ἐκλήθης· φεῖσαι τοῦ ὀνόματος· μὴ διὰ σὲ βλασφημείσθω ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ λαμψάτω τὰ καλὰ ἔργα σου μᾶλλον ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα οἱ βλέποντες ἄνθρωποι δοξάσωσιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν τὸν πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ᾧ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ια΄. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα, εἰς τὸ, Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, θεὸν ἀληθινόν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους· πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις· ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΟΤΙ μὲν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἠλπίζομεν αὐτάρκως κατὰ δύναμιν εἴρηται, διὰ τῶν χθὲς ἡμῖν παραδεδομένων, οὐχ ἁπλῶς δὲ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν πιστευτέον, οὐδὲ ὡς εἰς ἕνα τῶν πολλῶν καταχρηστικῶς καλουμένων, Χριστῶν παραδεκτέον. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἦσαν χριστοὶ τυπικοί· οὗτος δὲ Χριστὸς ἀληθής, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων ἐκ προκοπῆς εἰς ἱερωσύνην ἀρθείς, ἀλλ' ἀεὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης πατρόθεν ἔχων ἀξίωμα· καὶ διὰ τοῦτο προασφαλιζομένη ἡ πίστις, ἵνα μὴ τῶν ψιλῶν Χριστῶν ὑποπτεύσωμεν, ἕνα προστίθησι τῇ τῆς πίστεως ἐπαγγελίᾳ, ὅτι πιστεύομεν εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ

corporeis oculis non viderunt. Qui per fideles vſque ad hodiernum diem expelluntur dæmones, teſtantur. Tot & tam excellentes plurimíque ſunt teſtes. Nunquid non creditis ? Chriſtus ipſe teſtatus eſt. Si quis igitur eſt, qui priùs non credebat, credat nunc : ſi verò fuit fidelis, maius fidei adminiculum accipiat. Credens in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, agnoſcat cuius habet appellationem : Chriſtianus vocatus es, parce huic nomini : ne propter te blaſphemetur Dominus noſter Ieſus Chriſtus filius Dei. Sed luceant bona opera tua potiùs coram hominibus : vt videntes homines glorificent in Chriſto Ieſu Domino noſtro patrem, qui eſt in cælis : cui gloria nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

CATECHESIS VNDECIMA ILLVMInatorum Hieroſolymis extemporanea, in illud : In filium Dei vnigenitum, ex patre genitum, Deum verum ante omnia ſecula, per quem omnia facta ſunt. Et lectio ex epiſtola ad Hebræos : Multifarie multiſque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouiſſimè autem locutus eſt nobis in filio, &c.

QVOD in Ieſum Chriſtum ſperamus, ſatis iam quantum potuimus, in his quæ à nobis heri tradita ſunt, diximus: non vulgariter autem in Chriſtum credendum : neque tanquàm in aliquem ex his, qui abuſiuè Chriſti vocati ſunt, illi enim erant typici Chriſti : hic autem Chriſtus verus, non ex hominibus promotione aliqua in ſacerdotium aſcendit : ſed ſemper ſacerdotij habuit dignitatem. Et ideò præmuniens fides, ne vulgares Chriſtos ſuſpicaremur. Vnum apponit confeſſioni fidei, *Quòd credimus, in vnum Dominum noſtrum* IESVM *Chriſtum filium Dei*

Chriſtus ab æterno ſacerdos.

Vnigenitum. Filium porrò cùm audis non exiſtimes eſſe adoptiuum, ſed naturalem filium, vnigenitum filium, qui fratrem alium habet nullum. Propterea enim vocatur vnigenitus, quòd in dignitate Deitatis, & ex patris generatione, fratrem non habet. Filium autem Dei vocamus ipſum, non ex nobis ipſis, ſed quoniam pater ipſius filium eum vocauit. Vera autem eſt appellatio, quæ à patribus filiis datur. Incarnatus eſt tunc Dominus noſter Ieſus Chriſtus; ſed à multis ignorabatur. quod cùm docere vellet, congregatis diſcipulis, quærebat ex illis: *Quem dicunt eſſe filium hominis?* non inanis gloriæ ſtudio: ſed vt veritatem illos doceret, hæc quæſiit, vt qui cum vnigenito Dei habitarent, tanquàm ſimplicem aliquem hominem illum non contemnerent. Dicentibus autem illis: *Quòd alij quidem Heliam, alij vero Hieremiam: licit ad illos*: Illi quidem neſcientes, excuſabiles: Vos autem apoſtoli, qui in nomine meo leproſos mundatis, & dæmonia eiicitis, & mortuos excitatis, non debetis eum ignorare, per quem facitis miracula. Omnibus autem tacentibus, (ſupra vires enim humanas hæc erat doctrina) Petrus princeps Apoſtolorum, & ſupremus Eccleſiæ præco, non comminiſcens ſibi, neque ratione humana perſuaſus, ſed à patre Deo, in mente illuminatus, dicit ad ipſum: *Tu es Chriſtus.* Nõ ſimpliciter, ſed *filius Dei viuentis.* Et ſtatim benedictio verbum id ſubſequitur: erat enim id verè ſuprà hominem. Et obſignans id quod ille dixerat, quòd pater eſſet, qui hoc illi reuelaret, dicit ſaluator: *Beatus es Simon Bariona: quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt.* Qui itaque agnoſcit Dominum Ieſum Chriſtum cum Deo, fit particeps eius beatitudinis: qui verò negat filium Dei, infœlix & miſer eſt. Porrò cùm filium audis, non abuſiuè dici filium putes, ſed verè filium naturalem: non ex ſeruitute in adoptionis progreſſionem aſcendentem, ſed imperſcrutabili incõprehenſibilique generatione pro-

Deus incarnatus.

Mat. 16.

Ibid.

Petrus princeps Apoſtolorũ & Eccleſiæ.

Ibid.

τὸν μονογενῆ· υἱὸν δὲ πάλιν ἀκούων, μὴ νομίσῃς θετὸν, ἀλλὰ φυσικὸν
υἱὸν, υἱὸν μονογενῆ ἀδελφὸν ἕτερον οὐκ ἔχοντα. διὰ τοῦτο γὰρ καλεῖται
μονογενὴς, ὅτι εἰς τὸ τῆς θεότητος ἀξίωμα καὶ τὴν ἐκ πατρὸς γέννη-
σιν, ἀδελφὸν οὐκ ἔχει· υἱὸν δὲ τοῦ θεοῦ καλοῦμεν αὐτὸν οὐκ ἀφ'
ἑαυτῶν, ἀλλὰ γὰρ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς αὐτὸν χριστὸν υἱὸν ὀνομάσαντος.
ἀληθὴς δὲ προσηγορία ἡ ἐκ πατέρων τοῖς τέκνοις ἐπιτεθειμένη.
ἐνηνθρώπησε τότε ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστὸς, ἀλλ' ὑπὸ τῶν
πολλῶν ἠγνοεῖτο· διδάξαι δὲ βουλόμενος τὸ ἀγνοούμενον, συναγαγὼν
τοὺς μαθητὰς, ἠρώτα, τίνα με λέγουσιν εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.
οὐ κενοδοξῶν, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῖς δεῖξαι βουλόμενος. ἵνα
μὴ θεῷ θεοῦ μονογενεῖ συνοικοῦντες, ὡς ἀνθρώπου τινὸς ψιλοῦ
καταφρονήσωσιν. εἰπόντων δὲ ἐκείνων, ὅτι οἱ μὲν, Ἠλίαν, οἱ δὲ
Ἱερεμίαν, ἔφη πρὸς αὐτούς· ἐκεῖνοι μὲν μὴ εἰδότες, συγγνωστοί·
ὑμεῖς δὲ οἱ ἀπόστολοι οἱ ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λεπροὺς καθαρίζον-
τες, καὶ δαιμόνια ἐκβάλλοντες, καὶ νεκροὺς ἐγείροντες, οὐκ ὀφείλετε
τοῦτον ἀγνοεῖν, δι' ὃν ποιεῖτε τὰ θαυμάσια. πάντων δὲ ἀποσιωπησάν-
των· ὑπὲρ ἄνθρωπον γὰρ ἦν τὸ μάθημα. Πέτρος ὁ πρωτοστάτης τῶν
ἀποστόλων, καὶ τῆς ἐκκλησίας κορυφαῖος κήρυξ, οὐχ εὑρεσιλογίᾳ χρη-
σάμενος, οὐδ' ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ πεισθεὶς, ἀλλὰ πατρόθεν φω-
τισθεὶς τὴν διάνοιαν, φησὶ πρὸς αὐτόν. σὺ εἶ ὁ χριστὸς, οὐχ ἁ-
πλῶς, ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ μακαρισμὸς ἐπακολουθεῖ τῷ
ῥήματι. ἦν γὰρ καὶ ἀληθῶς ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ σφραγὶς ἐπὶ τῷ ῥηθέντι,
ὅτι πατὴρ ἦν ὁ ἀποκαλύψας· λέγει γὰρ ὁ σωτήρ· μακάριος εἶ Σίμων
Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι. ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς. ὁ τοίνυν γνωρίζων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν χριστὸν τὸν υἱὸν
τοῦ θεοῦ, τῆς μακαριότητος μετέχει. ὁ δὲ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν τοῦ
θεοῦ, δείλαιός ἐστι καὶ ἄθλιος. υἱὸν δὲ πάλιν ἀκούων, μὴ καταχρη-
στικῶς ἄκουε μόνον· ἀλλὰ υἱὸν ἀληθῶς, υἱὸν φυσικὸν, ἄναρχον,
οὐκ ἐκ δουλείας εἰς προκοπὴν υἱοθεσίας ἐλθόντα, ἀλλὰ υἱὸν
ἀεὶ γεννηθέντα ἀπεριεργάστῳ, καὶ ἀνελθόντα ἀκαταλήπτῳ τῇ

γεννήσῃ. καὶ πρωτότοκον ὁμοίως ἀκούων, μὴ νομίσῃς εἶναι κατὰ τοὺς ἀνθρώπους. οἱ μὲν γὰρ ἐν ἀνθρώποις πρωτότοκοι, καὶ ἄλλους ἔχουσιν ἀδελφούς, καί που γέγραπται· υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραήλ. ἀλλ' ὡς ὁ Ῥουβὶμ πρωτότοκος ἦν, ἐκπεπτωκὼς ὁ Ἰσραήλ· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἀνέβη ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρὸς· ὁ δὲ Ἰσραὴλ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος ἐσταύρωσε. καὶ πρὸς ἄλλους δέ φησιν ἡ γραφή, υἱοί ἐστε κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν. καὶ ἀλλαχοῦ ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. εἶπα, οὐκ ἐγέννησα. ἐκεῖνοι ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν θεὸν, τὴν υἱοθεσίαν προσέλαβον, ἣν οὐκ εἶχον. οὗτος δὲ οὐκ ἄλλό τι ὤν, ἄλλό τι ἐγεννήθη ἀλλὰ υἱὸς ἐξ ἀρχῆς ἐγεννήθη, υἱὸς τοῦ πατρὸς, ὅμοιος τῷ γεγεννηκότι, ζωὴ ἐκ ζωῆς γεγεννημένη, καὶ φῶς ἐκ φωτὸς, καὶ ἀλήθεια ἐξ ἀληθείας, καὶ σοφία ἐκ σοφίας, καὶ βασιλεὺς ἐκ βασιλέως, καὶ θεὸς ἐκ θεοῦ. ἐὰν τοίνυν ἀκούσῃς τοῦ εὐαγγελίου, λέγοντος. βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. τὸ κατὰ σάρκα νόησον. υἱὸς μὲν γὰρ Δαβὶδ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων· [υἱὸς δὲ θεοῦ, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ἀνάρχως.] κἀκεῖνο μὲν προσέλαβεν, ὅπερ οὐκ εἶχε· τοῦτο δὲ ὃ ἔχει, ἀϊδίως ἔχει γεννηθεὶς ἐκ πατρὸς. δύο ἔχει πατέρας, ἕνα τὸν Δαβὶδ, κατὰ σάρκα, καὶ ἕνα τὸν θεὸν πατέρα θεϊκῶς. ἀλλὰ τὸ μὲν κατὰ τὸν Δαβὶδ, καὶ χρόνῳ ὑποβάλλεται, καὶ ψηλαφᾶται, καὶ γενεαλογεῖται· τὸ δὲ κατὰ τὴν θεότητα, οὔτε χρόνῳ ὑποβάλλεται οὔτε τόπῳ, οὔτε γενεαλογεῖται· τὴν γὰρ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; πνεῦμα ὁ θεός. ὁ πνεῦμα ὢν πνευματικῶς ἐγέννησεν, ὡς ἀσώματος ἀπεριέργαστον, καὶ ἀκατάληπτον γέννησιν· ὁ υἱὸς αὐτὸς λέγει περὶ τοῦ πατρὸς. κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· τὸ δὲ σήμερον, οὐ πρόσφατον, ἀλλ' ἀΐδιον, τὸ σήμερον, ἄχρονον, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. πίστευσον τοίνυν εἰς Ἰησοῦν χριστὸν υἱὸν θεοῦ ζῶντος· υἱὸν δὲ μονογενῆ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τὸ λέγον· οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν

ductum. Similiter cùm audis primogenitum, non humano id more eſſe putes: hominum enim primogeniti alios quoque habent fratres, ſicut alicubi ſcriptum eſt: *Filius primogenitus meus Iſraël.* Sed ſicut Ruben fuit abiectus, ita Iſraël. Ille enim in patris cubile aſcenderat. Iſraël autem filium patris eiiciens ex vinea, crucifixit. Et ad alios quoque dicit ſcriptura: *Filij eſtis Domini Dei veſtri.* & alibi: *Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes.* Dixi, non genui. Illi verbo adoptionem, quã non habebãt, acceperunt: hic autem non aliud erat, & aliud factus, ſed filius ab initio genitus, filius patris, ſimilis generanti, vita ex vita progenita, & lumen de lumine, & veritas de veritate, & ſapientia de ſapientia, & rex de rege, & Deus de Deo. Si igitur audieris Euangelium cum dicit: *Liber generationis* IESV *Chriſti, filij Dauid, filij Abraham:* ſecundùm carnem id intellige: filius enim Dauid factus in conſummatione ſeculorum. [filius autem Dei ante omnia ſæcula, ſine principio] Et illud quidem accepit, quod non habuit: hoc autem quod habuit, habuit perpetuò, vt ſit genitus de patre. Duos patres habet, vnum Dauid ſecundùm carnem, & alterum Deum patrem ſecundùm Deitatem. Et illud quidem quod eſt ſecundùm Dauid, & tempori ſubiicitur, & contrectatur, & proſapia eius recenſetur. Quod verò eſt ſecundùm Deitatem, neque tempori ſubiicitur, neque loco, neque genus eius recenſetur. *Generationem eius quis enarrabit?* Spiritus eſt Deus: qui verò ſpiritus eſt, ſpiritaliter generatur vt incorporeus, inperſcrutabili, & incomprehenſibili generatione. Filius ipſe dicit de patre, *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te:* hodie autem non recens, ſed perpetuum hodie, & ſine tempore, & ante omnia ſæcula: *Ex vtero ante luciferum genui te.* Crede itaque in Ieſum Chriſtum filium Dei viuentis, filium autem vnigenitum, ſecundùm Euangelium, quod dicit: *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitã*

Filius primogenitus quomodo. *Exod. 4. 22*

Pſal. 81. 6.

Chriſtus hãtet duos patres.

Eſai. 53 8.

Ioan. 3. 16.

Ibid. *æternam.* Et rurſus: *Qui credit in filium, non iudicatur, ſed tranſlatus eſt ex morte in vitam: qui non credit filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper illum*: quia non credidit in filium Dei vnigenitum. De quo teſtimonium perhibens Ioannes dixit: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre*, plenum gratia & veritate. Quem trementes dicebant dæmones: *Quid nobis & tibi, fili Dei viuentis?* Filius ergo eſt Dei, non adoptione, ſed natura genitus ex patre, qui diligit generantem, diligit & genitum ex eo: qui autem non recipit genitum, contumelia afficit genitorem. Quum autem generantem Deum audis, ne incidas in corpora, neque corruptibilem eſſe opineris generationem, ne impiè agas. Spiritus Deus, ſpiritalis eius generatio. Corpora enim generant corpora: & in eorum generatione tempus intercedat neceſſe eſt. Eius autem, quæ eſt ex patre, generationis tempus intermedium non eſt. Et quod hîc generatur, imperfectum eſt: filius autem Dei perfectus eſt genitus. Quod enim nunc eſt, hoc ab initio natus. Nos cùm naſcimur infantes, ex ignorantia in rationem progredimur. Imperfecta eſt, ô homo, tua generatio: per ſucceſſionem enim fit illius acceſſio. Illic autem nihil eiuſmodi exiſtimes: neque infirmitatis genitum arguas. Si enim imperfectus quidem genitus eſt, ſucceſſu verò temporis perfectionem adeptus eſt, infirmitatis illum arguis. Sin autem, quæ tu deinceps tempore illi acceſſiſſe putas, ab initio habuit, non ergo humanam eſſe exiſtimes iſtam generationem, neque ſicut Abraham genuit Iſaac: qui non quem voluit progenuit, ſed quem alius illi contulit. Deo patre generante neque ignorantia intercedit, neque deliberatio. Dicere enim, quòd natum ex ſe ignorat, maxima eſt impietas: tum verò dicere quòd in tempore conſiderans, deinceps pater eſt factus eiuſdem eſt impietatis. Non enim priùs erat Deus ſine prole, ſucceſſu verò temporis factus eſt pater. Sed ſemper habet filium quem genuit: non ſicut homines

Ioan. 1. 14. *Mat. 8. 29.*

Filius quo modo ex patre generatur.

Generatio diuina.

ἀΐώνιον.

αἰώνιον. καὶ πάλιν. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν, οὐ κρίνεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἐπίστευσεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ. περὶ οὗ μαρτυρῶν ὁ Ἰωάννης, ἔλεγε· καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. ὃν τρέμοντες οἱ δαίμονες, ἔλεγον· ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος; υἱὸς τοίνυν τοῦ θεοῦ ἐστὶ φύσει, καὶ οὐ θέσει γεννηθεὶς ἐκ πατρός· καὶ ὁ μὲν ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα, ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀθετῶν τὸν γεγεννημένον ἀναπέμπει τὴν ὕβριν εἰς τὸν γεγεννηκότα. γεννᾶν δὲ θεὸν ἐὰν ἀκούσῃς, μὴ κατεπέσῃς εἰς σώματα. μὴ φθαρτὴν γέννησιν ὑπολάβῃς, ἵνα μὴ ἀσεβήσῃς. πνεῦμα ὁ θεὸς, πνευματικὴ ἡ γέννησις. τὰ μὲν γὰρ σώματα γεννᾷ σώματα, ἐκ χρείας τοῖς ἐν σώμασι γεννωμένοις, χρόνον μεσιτεύειν. μεσίτης δὲ τῆς ἐκ πατρὸς υἱοῦ γεννήσεως, χρόνος οὐκ ἔστι. καὶ ὧδε μὲν γεννᾶται, τὸ γεννώμενον ἀτελές. ὁ υἱὸς δὲ τοῦ θεοῦ τέλειος ἐγεννήθη. ὅπερ γὰρ νῦν ἐστι, τοῦτο καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐστὶ γεγεννημένος [ἀνάρχως.] ἡμεῖς γεννώμεθα ἐξ ἀμαθείας νηπιώδεις, εἰς λογιότητα μεταβαίνοντες. ἀτελὴς ἄνθρωπε ἡ σὴ γέννησις· ἐκ προκοπῆς γὰρ ἡ πρόσληψις. ἐκεῖ δὲ οὕτω μὴ νόμιζε, μηδὲ ἀσθένειαν κατηγόρει τοῦ γεγεννηκότος. εἰ γὰρ ἀτελὲς μὲν ἐγέννησε, χρόνῳ δὲ τοῦτο προσέλαβε τὸ τέλειον, ἀσθένειαν κατηγορεῖς τοῦ γεγεννηκότος. Εἴγε ἃ χρόνοις ὕστερον ἐχαρίσατο, κατὰ σὲ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐχαρίσατο· μὴ τοίνυν ἀνθρωπίνην εἶναι νομίσῃς τὴν γέννησιν, μηδὲ ὥσπερ ἐγέννησεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαάκ. Ἀβραὰμ γὰρ τὸν Ἰσαὰκ ἐγέννησεν, ἀλλ' οὐχ ὅπερ ἐβούλετο, ἐγέννα, ἀλλ' ὅπερ ἄλλος ἐχαρίζετο. τοῦ δὲ θεοῦ καὶ πατρὸς γεννῶντος οὔτε ἄγνοιά ἐστιν, οὔτε σκέψις ἐν μέσῳ. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ἠγνόει τὸ γεννώμενον, ἀσέβεια μεγίστη. καὶ τὸ εἰπεῖν, ὅτι χρόνοις σκεψάμενος ὕστερον πατὴρ ἐγένετο, τῆς αὐτῆς ἀσεβείας ἐστίν. οὐ γὰρ πρότερον ὢν θεὸς ἄπαις, ὕστερον ἐν χρόνοις ἐστὶ πατὴρ, ἀλλ' ἀεὶ ἔχει τὸν υἱὸν, γεννήσας αὐτὸν οὐχ ὡς ἄνθρωποι ἀνθρώπους,

ἀλλ' ὡς αὐτὸς οἶδεν ὁ γεννήσας αὐτὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων θεὸν ἀληθινόν. θεὸς γὰρ ἀληθινὸς ὢν ὁ πατὴρ, ὅμοιον ἑαυτῷ ἐγέννα τὸν υἱὸν, θεὸν ἀληθινὸν, οὐχ ὡς διδάσκαλοι γεννῶσι μαθητάς. οὐχ ὁ Παῦλος φησὶ τισίν; ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. ὧδε μὲν γὰρ ὁ μὴ κατὰ φύσιν υἱὸς ὢν, διὰ τῆς μαθητείας υἱὸς ἐγένετο· ἐκεῖ δὲ φυσικὸς υἱός. ἀληθὴς υἱός, οὐχ ὡς ὑμεῖς οἱ φωτιζόμενοι νῦν γίνεσθε υἱοὶ τοῦ θεοῦ. γίνεσθε γὰρ καὶ ὑμεῖς υἱοὶ, ἀλλὰ θέσει κατὰ χάριν, ὡς γέγραπται· ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν, καὶ ἡμεῖς μὲν γεννώμεθα ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος. οὐχ οὕτω δὲ ἐγεννήθη Χριστὸς ἐκ πατρός· κατὰ τὸν καιρὸν γὰρ τοῦ βαπτίσματος προσφωνῶν, καὶ λέγων, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου. οὐκ εἶπεν οὗτος νῦν γέγονεν υἱός μου, ἀλλ' οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου, ἵνα δηλώσῃ, ὅτι καὶ πρὸ τῆς τοῦ βαπτίσματος ἐνεργείας υἱὸς ἦν. ἐγέννησεν ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, οὐχ ὡς ἐν ἀνθρώποις γεννᾷ νοῦς λόγον. ὁ μὲν γὰρ νοῦς ἐν ἡμῖν ἐνυπόστατός ἐστιν, ὁ δὲ λόγος, λαληθεὶς, καὶ εἰς ἀέρα διαχυθεὶς, ἀπόλλυται. ἡμεῖς δὲ οἴδαμεν τὸν Χριστὸν γεννηθέντα, λόγον οὐ προφορικὸν, ἀλλὰ λόγον ἐνυπόστατον ζῶντα. οὐ χείλεσι λαληθέντα, ἀλλ' ἐκ πατρὸς ἀϊδίως, καὶ ἀνεκφράστως, καὶ ἐν ὑποστάσει γεννηθέντα. ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. ἐν δεξιᾷ καθεζόμενος λόγος νοῶν τοῦ πατρὸς τὸ βούλημα, καὶ δημιουργῶν τὰ πάντα τῷ ἐκείνου νεύματι. λόγος ὁ καταβὰς, καὶ ἀναβάς. ὁ γὰρ προφορικῶς λαλούμενος, οὐ καταβαίνει, οὐδὲ ἀναβαίνει. λόγος λαλῶν, καὶ λέγων, ἃ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρί μου λαλῶ. λόγος ἐξουσιαστικὸς, καὶ βασιλεύων τῶν πάντων. πάντα γὰρ τῷ υἱῷ παραδέδωκεν ὁ πατήρ. ἐγέννησε τοίνυν αὐτὸν οὐκ οὕτως ὡς ἄν τις νοήσειεν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὡς οἶδεν αὐτὸς μόνος. οὐ γὰρ τὸ πῶς ἐγέννησεν εἰπεῖν ἐπαγγελλόμεθα, ἀλλὰ τὸ οὐχ οὕτως διαβεβαιούμεθα· καὶ οὐχ ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν μόνον τὴν ἐκ πατρὸς τοῦ υἱοῦ γέννη-

ab hominibus, ſed ſicut ipſe nouit, qui genuit ipſum ante omnia ſecula Deum verum. Cùm enim Deus verus eſſet pater, ſimilem ſibi genuit filium, Deum verum. Non quemadmodum magiſtri generant diſcipulos. Non vt Paulus quibuſdam dicit: *In Chriſto* IESV *per Euangelium ego vos genui.* 1. Cor. 4. 15. Hîc enim ſecundùm naturam filius non erat, per doctrinam filius eſt factus. Illic autem naturalis filius, & verus filius. Non ſicut vos illuminati, nunc facti eſtis filij Dei. Efficimini enim & vos filij, ſed adoptione per gratiam, ſicut ſcriptum eſt: *Quicunque receperunt ipſum, dedit illis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt.* Ioan. 1. Et nos quidem naſcimur ex aqua & ſpiritu. Non ita autem Chriſtus Ieſus ex patre natus eſt, tempore baptiſmatis clamante & dicente: *Hic eſt filius meus.* Non dixit, Hic nunc factus eſt filius meus: ſed, *Hic eſt filius meus*, vt oſtendat quod ante baptiſmatis operationem filius erat. Genuit pater filium, non ſicut in hominibus mens generat verbum. Mens enim ſubſiſtens in nobis eſt: verbum autem prolatum, in aëra ſparſum, diſperditur. Nos autem ſciamus Chriſtum eſſe natum verbum, non enuntiatiuum, ſed verbum ſubſiſtens & viuens: non labiis prolatum, & diſſolutum, ſed ex patre perpetuo, ineffabili modo & in ſubſtantia natum. *Chriſtus verbũ ſubſiſtens & viuens.* *In principio enim erat verbum,* in dextera ſedens, verbum intelligens patris voluntatem, & illius nutu omnia gubernans. Verbum quod deſcendit & aſcendit: nam illud quod enunciando profertur, non deſcendit, neque aſcendit. Verbum loquens & dicens: *Quæ vidi apud patrem meum, hæc loquor.* Ioan 8. 38. Verbum potens, & imperans omnibus: *omnia enim filio tradidit pater.* Ioan. 13. 3. Genuit igitur ipſum pater, non ita vt aliquis intellexerit, ſed vt ipſe ſolus nouit. Neque enim quomodò genuerit, dicere promittimus: ſed quòd non ita genuerit, confirmamus. Neque verò nos tantùm hanc ex patre, filij ignoramus generatio-

Creatoris generationē nulla nouit creatura. nem: ſed etiam vniuerſa creata natura. Perquire terram ſi tibi dicet: etiamſi omnia perquiſiueris, quæ ſunt ſuper terram, dicere non poterunt. Terra enim ſui figuli, & creatoris ſubſtantiam dicere non poterit. Neque terra tantum id neſcit, verùm etiam ſol: quarto enim die creatus eſt ſol, & ea quæ tribus ante illum diebus facta ſunt non nouit, quomodò ipſum factorem poterit eloqui? Cælum quoque hoc non enarrabit: nutu enim patris per Chriſtum, *Cælum tanquam fumus firmatum eſt*. Neque cæli cælorum enarrabunt: neque aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, hoc enarrauerint: Quid igitur doles te neſcire ô homo, quod & cæli ignorant: ſed & vniuerſa natura angelica? Si enim poſſet eſſe, vt aliquis in primum cælum aſcendens perſpicienſque angelorum ſtatum, & accedens, interrogauerit, quomodò Deus filium ſuum genuerit, dicerent fortè, ſuperiùs habemus maiores, quàm nos, illos interroga: aſcende in ſecundùm cælum, & tertium ſi potes conſcende, & ad dominationes, principatus & poteſtates. Etiamſi ad illos acceſſerit quiſpiam, quamuis id ſit impoſſibile: & illi hanc enarrationem recuſarent, neque enim eam norunt. Equidem admiratus ſum audacem illorum curioſitatem, qui per opinionem religionis incidùnt in impietatem. Cùm *Throni & dominationes ſunt Chriſti opera.* enim thronos & dominationes, quæ ſunt Chriſti opera; cùm & principatus & poteſtates ignorant: ipſum factorem curioſè ſcrutari aggrediuntur. Dic mihi primùm, ô audacule, quid thronus differat à dominatione, & tunc ſis curioſus circa Chriſtum: dic mihi, quid ſit principatus? quid poteſtas? quid virtus? quid angelus? & tunc factorem perquire curioſè. Omnia enim per ipſum facta ſunt, ſed ne velis interrogare thronos, aut dominationes: neque enim enarrare poterunt. *1.Cor.2.10* Quis eſt alius, qui cognoſcat profunda Dei, niſi Spiritus ſanctus, cuius eloquia ſunt diuinæ ſcripturæ: neque tamen vel ipſe Spiritus ſanctus de filij ex patre generatione, in ſcripturis locutus eſt.

σιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα γεννητὴ φύσις. ἐκδιήγησαι γῆ, ἐάν σοι φράσῃ· καὶ ἐὰν ἐξετάσῃς πάντα τὰ ὄντα ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δυνήσεται εἰπεῖν. ἡ γὰρ γῆ τοῦ οἰκείου κεραμέως καὶ πλάστου τὴν ὑπόστασιν λέγειν οὐ δύναται. οὐ μόνον δὲ γῆ οὐκ οἶδεν, ἀλλ' οὐδὲ ἥλιος. τετάρτῃ γὰρ ἡμέρᾳ ὁ ἥλιος ἐκτίσθη τὰ ἐν ταῖς πρὸ αὐτοῦ τρισὶ μὴ γινώσκων. ὁ δὲ τὰ ἐν τρισὶν ἡμέραις ταῖς πρὸ αὐτοῦ μὴ εἰδὼς, αὐτὸν τὸν ποιητὴν ἐξειπεῖν οὐ δυνήσεται. οὐρανὸς τοῦτο οὐ διηγήσεται· νεύματι γὰρ πατρὸς ὑπὸ τοῦ χριστοῦ καὶ ὁ οὐρανὸς, ὡς καπνὸς ἐστερεώθη. οὐδὲ οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν διηγήσονται, οὐδὲ τὰ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν τοῦτο διηγήσεται. τί τοίνυν ἀθυμεῖς ἀγνοεῖν ἄνθρωπε, ὅπερ ἀγνοοῦσι καὶ οἱ οὐρανοί; οὐ μόνον δὲ οἱ οὐρανοὶ τὴν γέννησιν ἀγνοοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἀγγελικὴ φύσις. εἰ γάρ τις, εἴγε ἦν δυνατὸν, ἀναβὰς εἰς πρῶτον οὐρανὸν, καὶ τῶν ἐκεῖ ἀγγέλων καταγοήσας τὴν κατάστασιν, προσελθὼν ἐρωτήσειε, πῶς ὁ θεὸς ἐγέννησε τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν, ἐροῦσιν ἴσως, ἔχομεν ὑπὲρ ἡμᾶς μείζονας ἀνωτέρους, ἐκείνους ἐρώτησον· ἀνάβηθι πρὸς δεύτερον οὐρανὸν, καὶ τρίτον. φθάσον εἰ δύνῃ, πρὸς θρόνους, κυριότητας, ἀρχάς τε καὶ ἐξουσίας. κἂν πρὸς ἐκείνους δέ τις φθάσειεν, ὅπερ ἀδύνατον, κἀκεῖνοι παραιτήσονται τὴν διήγησιν, οὐ γὰρ οἴδασι. καὶ ἐγὼ τεθαύμακα ἀεὶ τῶν τολμηρῶν τὴν φιλοπραγμοσύνην, τῶν διὰ τῆς νομιζομένης εὐλαβείας εἰς ἀσέβειαν ἐκπιπτόντων. θρόνους γὰρ καὶ κυριότητας, τὰ χριστοῦ ποιήματα, καὶ ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας ἀγνοοῦντες, αὐτὸν τὸν ποιητὴν φιλοπραγμονεῖν ἐπιχειροῦσιν. εἰπέ μοι πρότερον ὦ τολμηρότατε, τί διαφέρει θρόνος κυριότητος, καὶ τότε πολυπραγμόνει τὰ κατὰ χριστόν. εἰπέ μοι τί μέν ἐστιν ἀρχὴ, τί δὲ ἐξουσία, τί δὲ δύναμις. τίς δὲ ἄγγελος, καὶ τότε τὸν ποιητὴν πολυπραγμόνει. πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο. ἀλλ' οὐ θέλεις ἐρωτῆσαι θρόνους, ἢ κυριότητας, ἢ οὐ δύνασαι. τί ἐστιν ἕτερον γινῶσκον τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, εἰ μὴ μόνον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ λαλῆσαν τὰς θείας γραφάς. ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον περὶ τῆς ἐκ πατρὸς τοῦ υἱοῦ γεννήσεως ἐν ταῖς γραφαῖς ἐλάλησεν.

τί τοίνυν πολυπραγμονεῖς, ἃ μηδὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔγραψεν ἐν ταῖς γραφαῖς; ὁ τὰ γεγραμμένα μὴ γινώσκων, τὰ μὴ γεγραμμένα πολυπραγμονεῖς; πολλὰ ζητήματά ἐστιν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς· τὸ γεγραμμένον οὐ καταλαμβάνομεν, τί τὸ μὴ γεγραμμένον πολυπραγμονοῦμεν; αὔταρκες ἡμῖν εἰδέναι, ὅτι θεὸς ἐγέννησεν [υἱὸν] ἕνα μόνον. μὴ ἐπαισχυνθῇς ὁμολογῆσαι τὴν ἄγνοιαν, ἐπειδὴ μετ' ἀγγέλων ἀγνοεῖς. ὁ γεννήσας οἶδε μόνος τὸν γεννηθέντα. καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος οἶδε τὸν γεννήσαντα. ὁ γεννήσας οἶδε τί ἐγέννησε, [καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ μαρτυρεῖ ἐν ταῖς γραφαῖς, ὅτι θεὸς ὁ γεννηθεὶς ἀνάρχως. τίς γὰρ ἔγνω τῶν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ.] ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ ἔδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. καὶ ὥσπερ ὁ πατὴρ οὓς θέλει ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ. οὔτε ὁ γεννήσας ἐζημιώθη τι, οὔτε λείπει τι τῷ γεννηθέντι. οἶδα πολλάκις ταῦτα εἰρηκώς, ἀλλὰ πολλάκις ταῦτα εἴρηται ὑπὲρ τῆς ὑμῶν ἀσφαλείας. οὔτε ὁ γεννήσας ἔχει πατέρα, οὔτε ὁ γεννηθεὶς ἀδελφὸν ἔχει. οὔτε ὁ γεννήσας εἰς υἱὸν μετεβλήθη, οὔτε ὁ γεννηθεὶς πατὴρ ἐγένετο. ἐξ ἑνὸς μόνου πατρὸς εἷς μονογενὴς υἱός, οὔτε δύο ἀγέννητοι, οὔτε δύο μονογενεῖς· ἀλλ' εἷς ἐστι πατὴρ ἀγέννητος. ἀγέννητος γάρ ἐστιν ὁ πατέρα μὴ ἔχων. καὶ εἷς ἐστιν υἱὸς ἀϊδίως ἐκ πατρὸς γεγεννημένος οὐ χρόνοις γεγεννημένος, ἀλλὰ πρὸ αἰώνων γεννηθείς. οὐκ ἐκ προκοπῆς αὐξηθείς, ἀλλὰ τοῦτο γεννηθείς, ὅπερ ἐστὶ νῦν. πιστεύομεν τοίνυν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, θεὸν ἀληθινόν· ὁ γὰρ ἀληθὴς θεός, οὐ γεννᾷ ψευδῆ καθὼς εἴρηται. οὐδὲ σκεψάμενος, ὕστερον ἐγέννησεν, ἀλλ' ἀϊδίως ἐγέννησε, καὶ πολὺ μᾶλλον τάχιον τῶν ἡμετέρων ῥημάτων, ἢ νοημάτων ἐγέννησεν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐν χρόνοις λαλοῦντες, χρόνον ἀναλίσκομεν· ἐπὶ δὲ τῆς θείας δυνάμεως, ἄχρονος ἡ γέννησις. καὶ καθὼς εἴρηται πολλάκις, οὐκ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὸν υἱὸν

Cur igitur curioſè inquiris ea, quæ nec ſpiritus ſolus locutus eſt in ſcripturis? Qui ea quæ ſcripta ſunt non noſti, in his quæ ſcripta non ſunt, ne ſis curioſus. Quæſtiones multæ ſunt in ſcripturis diuinis, & tamen quæ ſcripta etiam ſunt non comprehendimus, quid de eo quod ſcriptum non eſt, curioſi ſumus? Sufficit nobis ſcire, quòd genuit Deus [filium] vnum ſolum. Non te pudeat ignorantiam confiteri: quandoquidem cum angelis id ignoras. Qui genuit, ille ſolus nouit, & qui ab illo genitus eſt, nouit genitorem. Qui genuit, nouit quem genuit. [Et ſanctus Dei ſpiritus teſtatur in ſcripturis, quòd Deus genitus eſt ab æterno: quis enim nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus qui eſt in homine? nullus etiam cognoſcit ea quæ ſunt Dei, niſi ſpiritus Dei:] Sicut enim pater vitam habet in ſeipſo, ita & filio dedit vitam habere in ſeipſo. Et vt omnes honorent filium, ſicut honorant patrem. Et ſicut pater quos vult viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Neque generans aliquo priuatur, neque deeſt quicquam genito. Scio quod ſæpè eadem vobis dixerim. Sed hæc ſæpè dicuntur propter veſtram ſecuritatem, & confirmationem. Neque genitor habet patrem, neque genitus fratrem. Neque generans in filium mutatus eſt, neque natus, pater factus. Ex vno ſolo patre, vnus vnigenitus filius. Neque duo ingeniti, neque duo vnigeniti, ſed vnus eſt pater ingenitus, qui patrem non habet, & vnus eſt filius æternus ex patre natus. Non in tempore factus, ſed ante ſecula genitus. Non promotione aliqua auctus: ſed idem ſemper qui & nunc. Credamus igitur in filium Dei vnigenitum, qui ex patre natus eſt, Deum verum de Deo vero. Verus enim Deus non generat falſum, ſicut dictum eſt. Neque deliberans deinceps genuit, ſed perpetuò genuit, & verbis cogitationibusque noſtris multò celerius genuit. Nos enim in tempore loquentes, tempus conſumimus. In diuina autem virtute, ſine tempore eſt generatio. Et ſicut ſæpè dictum eſt, non produxit filium

De non ſcriptis vetat eſſe curioſum.

ex non eſſe ad eſſe, neque eum qui non erat, in adoptionem adduxit: ſed æternus pater, æternum filium ineffabiliter genuit, vnum ſolum, fratrem non habentem. Neque duo ſunt principia, ſed caput Chriſti pater, vnum principium: pater enim filium genuit. Genuit Deum verum, Emanuel appellatum, qui interpretatur, nobiſcum Deus. Et vis noſſe, quòd Deus eſt ille, qui ex patre genitus, & deinde incarnatus eſt, audi prophetam dicentem: *Hic eſt Deus noſter, & non reputabitur alius aduerſus illum. Inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraëli dilecto ſuo: poſt hæc in terra viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.* Cernis Deum poſt legiſlationem Moyſis incarnatum? Accipe & aliud teſtimonium Chriſti Deitatis, quod modò lectum eſt: *Thronus tuus Deus in ſeculum.* Vt enim propter carnis hanc præſentiam hîc factam, non exiſtimaretur deinceps, in hanc Deitatis dignitatem deueniſſe dicit, manifeſtè: *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Vides Chriſtum à patre vnctum Deum? Vis habere & tertium teſtimonium Chriſti Deitatis? Audi Eſaiam dicentem: *Laborauit Ægyptus, & negotiatio Æthiopum.* Et poſt pauca: *Et tibi ſupplicabunt, quoniam in te Deus eſt, & non eſt Deus præter te: Tu enim es Deus & neſciebamus Deus Iſraël ſaluator.* Cernis Deum habentem in ſeipſo Deum patrem? modò non, hoc ipſum dicentem, quod eſt in Euangeliis dictum: *Pater in me, & ego in patre.* Non dixit: *Pater ſum ego,* ſed *pater in me.* Et rurſus non dixit, *Vnus ſum:* ſed, *Ego & pater vnum ſumus:* vt neque abalienemus, neque contractionem filiopatoriæ fabricemus. Vnum, propter Deitatis dignitatem: quoniam Deus genuit Deum. Vnum, propter regnum: non enim aliis regnat pater, aliis filius: (ſicut Abſolon, qui aduerſabatur patri) ſed quibus regnat pater, his & filius regnat. Vnum propterea, quod nulla ſit differentia, aut diſtantia: non enim aliæ voluntates patris, & aliæ filij. Vnum propterea, quod alia

Principium vnū pater.

Baruc.3.36

Prou.29.14.

Cap.45.

Filiopatoria, hoc eſt, patris & filij confuſio non facienda.

Voluntas vna patris & filij.

παρῆγα-

παρήγαγεν, οὐδὲ τὸν μὴ ὄντα εἰς υἱοθεσίαν ἤγαγεν· ἀλλ᾽ ἀΐδιος ὢν ὁ πα-
τὴρ, ἀϊδίως ἐγέννησε καὶ ἀνεκφράστως υἱὸν ἕνα μόνον ἀδελφὸν οὐκ ἔχον-
τα. οὔτε δύο εἰσὶν ἀρχαὶ, ἀλλὰ κεφαλὴ τοῦ υἱοῦ ὁ πατήρ. μία ἡ ἀρχή·
πατὴρ γὰρ υἱὸν ἐγέννησε θεὸν ἀληθινὸν, Ἐμμανουὴλ προσαγορευόμενον· ὁ
δὲ Ἐμμανουὴλ προσαγορευόμενος, μεθ᾽ ἡμῶν ὁ θεὸς ἑρμηνεύεται. καὶ θέ-
λεις γνῶναι ὅτι θεός ἐστιν ὁ ἐκ πατρὸς γεννηθεὶς, καὶ ὕστερον ἐνανθρωπήσας,
ἄκουε τοῦ προφήτου, λέγοντος. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος
πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ
τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ᾽ αὐτοῦ. μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς
γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. βλέπεις θεὸν μετὰ τὴν
Μωϋσέως νομοθεσίαν ἐνανθρωπήσαντα; δέξαι καὶ δευτέραν μαρτυρίαν
τῆς Χριστοῦ θεότητος, τὴν ἀρτίως ἀναγνωσμένην. ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς
εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ἵνα γὰρ μὴ διὰ τὴν ἔνσαρκον τὴν ἐνταῦθα γενο-
μένην παρουσίαν νομισθῇ μετὰ ταῦτα εἰς προκοπὴν ἥκειν θεότητος, λέ-
γει σαφῶς. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός. ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως
παρὰ τοὺς μετόχους σου. βλέπεις Χριστὸν ὑπὸ πατρὸς χριόμενον θεόν;
θέλεις δέξασθαι καὶ τρίτην μαρτυρίαν τῆς Χριστοῦ θεότητος; ἄκουε. Ἠσαΐου
λέγοντος, ἐκοπίασεν Αἴγυπτος, καὶ ἐμπορεία Αἰθιόπων. καὶ μετ᾽ ὀλίγα. καὶ
ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς πλὴν σοῦ. σὺ γὰρ
εἶ ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ᾔδειμεν, ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτήρ. βλέπεις θεὸν, υἱὸν
ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ; θεὸν τὸν πατέρα μονονουχὶ τὸ αὐτὸ λέγοντα, ὅπερ ἐν
εὐαγγελίοις εἴρηκεν, ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν τῷ πατρί; οὐκ εἴρηκεν, ὁ
πατήρ εἰμι ἐγὼ, ἀλλ᾽ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν τῷ πατρί. καὶ πάλιν οὐκ
εἶπε, ἐγὼ [καὶ ὁ πατὴρ] ἕν εἰμι, ἀλλ᾽ ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν, ἵνα μήτε
ἀπαλλοτριώσωμεν, μήτε συναλοιφὴν υἱοπατορίας ἐργασώμεθα. ἕν,
διὰ τὸ κατὰ τὴν θεότητα ἀξίωμα, ἐπειδὴ θεὸς θεὸν ἐγέννησεν. ἕν, διὰ τὸ κατὰ
τὴν βασιλείαν. οὐ γὰρ ἄλλων βασιλεύει πατὴρ, ἄλλων δὲ υἱὸς, κατὰ τὸν Ἀβε-
σαλὼν, ἀνταίρων τῷ πατρί. ἀλλ᾽ ὧν βασιλεύει ὁ πατὴρ, τούτων βασι-
λεύει καὶ ὁ υἱός. ἕν, διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι διαφωνίαν, ἢ διάστα-
σιν. οὐ γὰρ ἄλλα βουλήματα πατρὸς, ἄλλα δὲ υἱοῦ. ἕν, διὰ τὸ

μὴ ἔστι, ἀλλὰ Χριστοῦ δημιουργήματα, καὶ ἀλλὰ πατρὸς· μία γὰρ ἡ πάντων δημιουργία, τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ πεποιηκότος. ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν. αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν, φησὶν ὁ ψαλμῳδός. ὁ γὰρ λέγων, λέγει τῷ ἀκούοντι, καὶ ὁ ἐντελλόμενος, ἐντέλλεται τῷ συμπαρόντι. θεὸς τοίνυν ἀληθινὸς υἱὸς ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν πατέρα, οὐκ εἰς πατέρα μεταβληθείς, οὐ γὰρ πατὴρ ἐνηνθρώπησε, ἀλλὰ υἱός· λεγέσθω γὰρ ἐλευθερίως ἡ ἀλήθεια. οὐ πατὴρ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ πατὴρ ἀπέστειλε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα. μήτε λέγωμεν ποτὲ ὅτι ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱός· μήτε υἱοπατορίαν καταδεξώμεθα· ἀλλ᾽ ὁδῷ βασιλικῇ πορευθῶμεν. μὴ ἐκκλίνωμεν μήτε δεξιᾷ, μήτε ἀριστερᾷ, μήτε διὰ τὸ νομίζειν τιμᾶν τὸν υἱόν, πατέρα αὐτὸν ἀναγορεύσωμεν, μήτε διὰ τὸ τιμᾶν τὸν πατέρα νομίζειν ἕν τι τῶν δημιουργημάτων τὸν υἱὸν ὑποπτεύσωμεν. ἀλλ᾽ εἷς πατὴρ δι᾽ ἑνὸς υἱοῦ προσκυνείσθω, καὶ μὴ μεριζέσθω ἡ προσκύνησις. εἷς υἱὸς καταγγελέσθω πρὸ τῶν αἰώνων ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθεζόμενος. τὸ συγκαθέζεσθαι οὐ χρόνοις μετὰ τὸ πάθος λαβὼν ἐκ προκοπῆς, ἀλλ᾽ ἀϊδίως κεκτημένος. ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱόν, ἑώρακε τὸν πατέρα. ὅμοιος γὰρ ἐν πᾶσιν ὁ υἱὸς τῷ γεγεννηκότι. ζωὴ ἐκ ζωῆς γεννηθείς, καὶ φῶς ἐκ φωτός. δύναμις ἐκ δυνάμεως, καὶ θεὸς ἐκ θεοῦ. καὶ ἀπαράλλακτοι τῆς θεότητος οἱ χαρακτῆρες εἰσὶν ἐν τῷ υἱῷ. καὶ ὁ καταξιωθεὶς ἰδεῖν υἱοῦ θεότητα, ἔρχεται εἰς ἀπόλαυσιν τοῦ γεγεννηκότος. οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος, ἀλλὰ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, τοσοῦτον χρόνον μεθ᾽ ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με Φίλιππε; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα· καὶ ἵνα εἴπω συντομώτερον μήτε χωρίζωμεν, μήτε συναλοιφὴν ἐργαζώμεθα. καὶ μήτε ἀλλότριόν ποτε εἴπῃς τὸν υἱόν, μήτε καταδέξῃ τοὺς λέγοντας τὸν πατέρα, ποτὲ μὲν πατέρα, ποτὲ δὲ υἱὸν εἶναι, ἀλλότρια γὰρ καὶ ἀσεβῆ ταῦτα καὶ οὐκ ἐκκλησίας τὰ διδάγματα. ἀλλ᾽ ὁ πατὴρ γεννήσας τὸν υἱόν, ἔμεινε πατήρ, καὶ οὐκ ἠλλοίωται. σοφίαν ἐγέννησεν, ἀλλ᾽ οὐκ αὐτὸς ἄσοφος ἐγένετο, καὶ δύναμιν γεννήσας, οὐκ ἠσθένησε. θεὸν γεννήσας, οὐκ αὐτὸς τῆς θεότητος ἐστερήθη, καὶ οὔτε τι αὐτὸς ἀπώλεσε μειωθείς, ἢ ἀλλοιωθείς, οὔτε ὁ γεννηθείς, ἔχει τι λεῖπον.

ſunt opificia Chriſti, & alia patris. Non vnum enim eſt omnium opificium: patre per filium omnia faciente. *Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe præcepit, & creata ſunt*, dicit Pſaltes. Dicens enim audienti dicit, & præcipiens, præſenti præcipit. Deus igitur verus eſt filius, habens in ſeipſo patrem, non in patrem mutatus. Non pater incarnatus eſt, ſed filius. Dicatur enim liberè veritas. Non pater paſſus eſt pro nobis: ſed pater miſit eum, qui pro nobis pateretur. Neque dicamus: Erat aliquando, quando non erat filius: neque filiopatoriam concipiamus, ſed via regali procedamus. Non declinemus neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Neque ideò, quòd ita exiſtimemus nos filium honorare patrem eum nuncupemus: neque proptereà, quòd in hoc patrem nos honorare putemus, creatum quid eſſe filium ſuſpicemur: ſed vnus pater, per vnum filium adoretur, & non diuidatur adoratio. Vnus filius appelletur ante ſecula, in dextra patris ſedens, atque hanc ſeſſionem non in tempore poſt paſſionem ex promotione accipiens, ſed ab æterno poſſidens. Qui videt filium, videt & patrem: ſimilis enim in omnibus filius genitori: vita ex vita genitus, lumen de lumine, virtus de virtute, & Deus de Deo. Et non differẽtes ſunt Deitatis ſplendores in filio. Et qui dignus habitus eſt filij Deitatem videre, veniet etiam in fruitionẽ patris. Non meus hic ſermo, ſed vnigeniti. *Tanto tempore vobiſcum ſum, & non nouiſti me Philippe? Qui videt me, videt & patrem meum.* Et vt cõpendioſiùs dicã, neque ſeparemus, neque cõtractionem faciamus. Et ne alienũ fortè filiũ dicas à patre: non recipias eum qui dicat, patrem, aliquando quidem patrẽ, aliquãdo verò filium eſſe. Aliena enim & impia ſunt hæc, & non Eccleſiæ dogmata. Sed pater generans filium, manſit pater, & non alteratur. Sapientiam genuit ſed non inſipiens ipſe factus: & virtutem generans, ipſe non eſt infirmatus. Deum generans ipſe non eſt aliquo priuatus, neque diminutus quicquã ipſe perdidit, neque genitus aliquem defectum habet.

Erat aliquando quando non erat, non dicendum.

Ioan. 14. 9

Dogmata ab Eccleſia aliena, ſunt impia.

Perfectus genitor, perfectus genitus. Deus genitor, Deus & genitus. Deus quidem omnium. Deum verò ſibi patrem aſcribens, non puduit illum dicere: *Aſcen-*
Ioa.20.17. *do ad patrem meum, & ad patrem veſtrum: Deum meum, & Deum veſtrum.* Sed vt non exiſtimes, eodem modo eſſe filij & creaturarum patrem, diſtinxit in ſequentibus. Non enim dixit: Aſcendo ad patrem noſtrum: ne eſſet communio creaturarum cum vnigenito: ſed ad patrem, inquit, meum, & ad patrem veſtrum. Aliter meum, per naturam: aliter veſtrum, per adoptionem. Et rurſus: Ad Deum meum, & ad Deum veſtrũ. Aliter meum, tanquam proprij & vnigeniti filij; & aliter veſtrum, tanquam creaturarum. Deus igitur verus eſt filius Dei, ante omnia ſecula ineffabiliter genitus. Sæpè autem hoc idem vobis dico, vt menti hoc veſtræ imprimatur. Et quòd Deus quidem filium habeat crede: quomodò autem, ne ſis curioſus. Quærens
Curioſitas in diuinis vitanda. enim non inuenies. Non extollas te, ne cadas. Quæ tibi mandata ſunt, hæc ſola intellige. Dic mihi priùs, quis ſit genitor, & tunc genitum cognoſces. Si autem naturam genitoris non potes cognoſcere, qui modus geniti ſit, ne ſis curioſus. Sufficit tibi ad pietatem, quemadmodum diximus, ſcire, quòd vnum ſolum filium Deus habet: vnum natura genitum: Qui non tum eſſe cœpit, cùm in Bethlehem natus eſt, ſed ante omnia ſecula. Audi Micheam prophetam dicentem: *Et tu Beth-*
Cap.5. *lehem domus Ephrata, nequaquam minima es in millibus Iuda: ex te enim exibit dux, qui regat populum meum Iſrael, & exitus ipſius ab initio à diebus æternitatis.* Non ergo aduertas tantùm, quod natum eſt in Bethlehem, ſed etiã adora eum, qui ab æterno genitus eſt ex patre. Non tẽporaneum principiũ filij recipe, aliquo id dicente, ſed princi-
Principium filij pater. pium ſine tempore, patrem eſſe agnoſce. Principium enim filij ſine tempore, & incomprehenſibile. Sine principio pater, fons fluminis iuſtitiæ. Vnigeniti pater, qui genuit ipſum, ſolus ipſe nouit. Et vis noſſe, quòd æternus eſt rex & Dominus noſter Ieſus Chriſtus,

τέλειος ὁ γεννήσας· τέλειον τὸ γεννηθέν. θεὸς ὁ γεννήσας· θεὸς ὁ γεννηθείς. θεὸς μὲν, τῶν πάντων· θεὸν δὲ ἑαυτοῦ τὸν πατέρα ἐπιγραφόμενος. οὐ γὰρ ἐπαισχύνεται, λέγων. ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ πατέρα ὑμῶν. καὶ θεόν μου, καὶ θεὸν ὑμῶν. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι ὁμοίως τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν κτισμάτων ἐστὶ πατὴρ, ὑποδιέστειλεν τοῖς ἑξῆς. οὐ γὰρ εἶπεν, ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα ἡμῶν, ἵνα μὴ κοινωνία γένηται τῶν ποιημάτων πρὸς τὸν μονογενῆ, ἀλλὰ πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν εἶπεν ἄλλως ἐμοῦ κατὰ φύσιν. ἄλλως ὑμῶν κατὰ θέσιν. καὶ πάλιν, πρὸς τὸν θεόν μου, καὶ θεὸν ὑμῶν. ἄλλως ἐμοῦ, ὡς υἱοῦ γνησίου καὶ μονογενοῦς. καὶ ἄλλως ὑμῶν ὡς δημιουργημάτων· θεὸς τοίνυν ἀληθινός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀνεκδιηγήτως γεννηθείς· πολλάκις γὰρ λέγω τὸ αὐτὸ πρὸς ὑμᾶς, ἵνα ἐντυπωθῇ ὑμῶν τοῦτο τῇ διανοίᾳ. καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς υἱὸν ἔχει, τοῦτο πίστευε· τὸ δὲ πῶς, μὴ πολυπραγμόνει· ζητῶν γὰρ οὐχ εὑρήσεις· μὴ ἐξύψου σεαυτὸν, ἵνα μὴ πέσῃς. ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ μόνα. εἰπέ μοι πρῶτον τίς ἐστιν ὁ γεννήσας, καὶ τότε μάνθανε ὃ ἐγέννησεν. εἰ δὲ φύσιν οὐ δύνασαι νοῆσαι τοῦ γεγεννηκότος, τοῦ γεγεννημένου τὸν τρόπον μὴ πολυπραγμόνει. αὔταρκές σοι πρὸς εὐσέβειαν εἰδέναι; καθὼς εἴπαμεν, ὅτι ἕνα υἱὸν ὁ θεὸς ἔχει μόνον· ἕνα φυσικῶς γεγεννημένον, οὐχ ὅτε ἐγεννήθη ἐν Βηθλεέμ, τοῦ εἶναι ἀρξάμενον, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· ἄκουε γὰρ Μιχαίου τοῦ προφήτου λέγοντος· καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, μὴ ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γάρ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅς τις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος· μὴ οὖν πρόσεχε τῷ νῦν ἐκ τοῦ Βηθλεέμ, ἀλλὰ προσκύνει τὸν ἀϊδίως ἐκ πατρὸς γεννηθέντα μὴ χρονικὴν ἀρχὴν τοῦ υἱοῦ καταδέξῃ τινὸς λέγοντος. ἀλλὰ ἄχρονον ἀρχὴν γίνωσκε τὸν πατέρα. ἀρχὴ γὰρ υἱοῦ ἄχρονος, ἀκατάληπτος. ἄναρχος ὁ πατὴρ, πηγὴ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ποταμοῦ, τοῦ μονογενοῦς ὁ πατὴρ, ὁ γεννήσας αὐτὸν, καθὼς οἶδεν αὐτὸς μόνος· καὶ θέλεις γνῶναι, ὅτι καὶ αἰώνιος ἐστὶ βασιλεὺς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χριστός.

ἄκουε πάλιν αὐτοῦ λέγοντος· Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα εἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη· εἶτα, σκληρῶς τοῦτο καταδεξαμένων τῶν Ἰουδαίων, τὸ ἐκείνοις ἔτι σκληρότερον λέγει· πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι· καὶ πάλιν πρὸς τὸν πατέρα λέγει· καὶ νῦν δόξασόν με σὺ πάτερ παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. σαφῶς γὰρ εἴρηκεν, ὅτι πρὶν τὸν κόσμον γενέσθαι ἐγὼ εἶχον τὴν παρὰ σοὶ δόξαν· καὶ πάλιν, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου, λέγων, σαφῶς, φησίν, ὅτι ἀΐδιον ἔχω τὴν παρὰ σοὶ δόξαν· πιστεύομεν τοίνυν εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, θεὸν ἀληθινὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. εἴτε γὰρ θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, τὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ οὐδὲν τῶν γεννητῶν ὑπεξῄρηται τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. φιμούσθω πᾶσα αἵρεσις διαφόρους ποιητὰς καὶ κοσμοποιοὺς εἰσάγουσα. φιμούσθω βλασφημοῦσα γλῶσσα τὸν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ· φιμούσθωσαν οἱ λέγοντες τὸν ἥλιον εἶναι τὸν Χριστόν. ἡλίου γάρ ἐστι δημιουργός, οὐχ ὁ ἥλιος ὁ φαινόμενος· φιμούσθωσαν οἱ λέγοντες ἀγγέλων δημιουργήματα τὸν κόσμον, οἱ τὸ τοῦ μονογενοῦς ἀξίωμα παραρπάζειν βουλόμενοι· εἴτε γὰρ ὁρατά, εἴτε ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε τι ὀνομαζόμενον, πάντα διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· βασιλεύει τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένων· οὐκ ἀλλοτρίαν αἰχμαλωσίαν ἁρπάσας, ἀλλὰ ἰδίων δημιουργημάτων βασιλεύων, καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς εἴρηκεν Ἰωάννης· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ ἐργαζομένου. καὶ βούλομαι μέν τοι εἰπεῖν καὶ ὑπόδειγμα τῶν λεγομένων, ἀλλ' οἶδα αὐτὸ ἀσθενές· ποῖον γὰρ ἔσται ὁρατῶν ἀκριβὲς ὑπόδειγμα τῆς θείας καὶ ἀοράτου δυνάμεως; ἀλλ' ὅμως λεγέσθω ὡς ἀσθενὲς παρὰ ἀσθενῶν πρὸς ἀσθενεῖς· ὥσπερ γὰρ δή τις βασιλεύς, βασιλέα υἱὸν ἔχων, βουλόμενος κατασκευάσαι πόλιν, ὑποθοῖτο τῷ υἱῷ συμβασιλεύοντι τὴν κατασκευὴν τῆς πόλεως· ὁ δὲ τὸ παράδειγμα

audi rurſus ipſum dicentem: *Abraham pater veſter exultauit, vt videret diem meum: & vidit, & gauiſus eſt:* Deinde cùm id durè Iudæi acciperent, durius iſto dicit: *Priuſquàm Abraham eſſet, ego ſum.* Et rurſus ad patrem dicit: *Et nunc glorifica me tu pater apud teipſum, gloria quam habui ante huius mundi conſtitutionem apud te.* Manifeſtè ſanè dixit: *Quod priuſquàm mundus fieret, ego habui apud te gloriam.* Et rurſus: *Quòd dilexiſti me ante conſtitutionem mundi*: dicit manifeſtè, *Quòd æternam apud te habeo gloriam.* Credamus igitur in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium Dei vnigenitum, qui ex patre natus eſt, Deum verum ante omnia ſecula, per quem omnia facta ſunt. Siue enim throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum facta ſunt, & nihil eſt creatum extra poteſtatem illius. Obmuteſcat omnis hæreſis, quæ diuerſos factores & mundi conſtitutores inducit. Obmuteſcat, quæ Chriſtum filium Dei blaſphemat. Obmuteſcant, qui dicunt, ſolem eſſe Chriſtum: ſolis enim ille opifex eſt, non eſt autem ſol hic apparens. Obmuteſcant, qui dicunt hunc mundum, angelorum eſſe opificium, qui vnigeniti dignitatem abripere volunt. Siue enim viſibilia, ſiue inuiſibilia: ſiue throni, ſiue dominationes: ſiue quocunq. nomine vocentur, omnia per Chriſtū facta ſunt. Regnat filius ſuper ea, quæ ab illo facta ſunt, non alienam rapinam ſibi vſurpans, ſed ſuis opificiis dominans: ſicut Ioannes Euangeliſta dixit, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Omnia per ipſum facta ſunt, patre per filium operante. Ac vellem etiam adferre exemplum aliquod dictorum, ſed eſſe ſcio imbecillum. Quod enim ex his viſibilibus aptum diuinæ virtutis capietur exemplum? ſed dicam tamen, tanquàm infirmum, ab infirmo ad infirmos. Quemadmodum enim ſi quis rex, regem habens filium, volens conſtituere ciuitatem, poneret exemplarem filio ſecum regnanti ſtructuram ciuitatis, ille autem exemplum

Abraham Chriſtum vidit.

Chriſti poteſtas ſuper dominationes.

Ioan. 1.

capiens ad finem perducat, quod animo concepit: Ita patre volente omnia extruere, patris nutu filius omnia creauit, vt nutus quidem cuſtodiat patri authenticam poteſtatem: filius verò habeat nihilominus poteſtatem rerum à ſe factarum. Et neque pater à dominio creaturarum abalienatur, neque filius his quæ ab alio facta eſſent dominatur, ſed his quæ ab illo. Non enim angeli, ſicut dictum eſt, mundum hunc fabricarunt: ſed filius vnigenitus, ante omnia ſecula genitus, ſicut dictum eſt, per quem omnia facta ſunt, nulla re ab illius opificio excepta. Et hæc quidem huc vſque per Dei gratiam dicta ſufficient. Recurrentes verò in fidei confeſſionem, nunc concludemus ſermonem. Omnia fecit Chriſtus, ſiue angelos, ſiue dominationes dicas, ſiue archãgelos, ſiue thronos. Non quòd pater deſtituatur in creaturarum gubernatione, ſed quòd regnare voluit filium, in his, quæ ab illo facta ſunt, ipſe exhibens illi rerum creatarum adminiſtrationem. *Honorat enim*, inquit, *vnigenitus patrem ſuum.* Non poteſt filius quicquam facere à ſemetipſo, niſi viderit patrem facientem. Quæ enim ille facit, hæc & filius ſimiliter facit. Et rurſus: *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor.* Neque tamen vlla eſt in rebus operatis cõtrarietas. *Mea enim tua ſunt, & tua mea*, inquit in euangeliis Dominus. Quod quidem apertè cognoſcere licet, tam ex veteri, quam ex nouo Teſtamento. Qui enim dicit: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ad ſimilitudinem*, omninò ad aliquem præſentem dicit. Manifeſtiſſimè autem omnium Pſaltes dixit: *Ipſe enim dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt.* Itaque patre mandante & dicente, filius nutu illius omnia fecit. Quod etiam Iob myſticè dixit: *Qui extendet cælum ſolus, & ambulat ſuper mari, tanquàm ſuper ſolo.* Palàm eſt conſiderantibus, quod qui cum hîc præſens eſſet, ambulauit ſuper mari, is erat qui ante hos cælos factus eſt. Et rurſus Dominus inquit, *Aut tu ſumens terram lutum plaſmaſti animal, & idoneum ad*

Patris nutu filius omnia fecit.

Chriſtus entia omnia fecit.

Gen. 1.

Patre mandante filius omnia fecit.

Pſal. 148.

Iob. 9. 8.

Ibid. 38.

λαϐὼν,

λαβὼν, εἰς τέλος ἄγει τὸ νοηθέν· οὕτω πατρὸς βουληθέντος τὰ πάντα κατεσκευάσθαι, τῷ τοῦ πατρὸς νεύματι ὁ υἱὸς τὰ πάντα ἐδημιούργησεν· ἵνα τὸ μὲν νεῦμα τηρῇ τῷ πατρὶ τὴν αὐθεντικὴν ἐξουσίαν. καὶ ὁ υἱὸς δὲ πάλιν ἔχῃ ἐξουσίαν τῶν ἰδίων δημιουργημάτων, καὶ μήτε πατὴρ ἀπαλλοτριωθῇ τῆς δεσποτείας τῶν ἰδίων δημιουργημάτων, μήτε ὁ υἱὸς τῶν ὑπ᾽ ἄλλου δημιουργηθέντων βασιλεύῃ· ἀλλὰ τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἄγγελοι καθὼς εἴρηται, τὸν κόσμον ἐδημιούργησαν, ἀλλὰ υἱὸς μονογενής, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεγεννημένος, καθὼς εἴρηται, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, μηδενὸς ὑπεξῃρημένου τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ ποιήσεως· καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν τέως τῇ τοῦ χριστοῦ χάριτι λελέχθω. ἀναδραμόντες δὲ ἐπὶ τὴν τῆς πίστεως ἐπαγγελίαν καταπαύσωμεν ἐν τῷ παρόντι τὸν λόγον· πάντα ἐποίησεν ὁ χριστὸς, κἂν ἀγγέλους λέγῃς, κἂν ἀρχαγγέλους, κἂν κυριότητας, κἂν θρόνους· οὐχ ὅτι ὁ πατὴρ ἠτόνησε τῆς τῶν δημιουργημάτων αὐτουργίας. ἀλλ᾽ ὅτι βασιλεύειν τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ πεποιημένων τὸν υἱὸν ἠβουλήθη, αὐτὸς αὐτῷ παρέχων τῶν κατασκευαζομένων τὴν ὑφήγησιν· τιμῶν γὰρ τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ὁ μονογενὴς φησίν· οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τις βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· καὶ πάλιν, ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι, οὐδεμιᾶς οὔσης ἐν τοῖς ἐργαζομένοις ἐναντιότητος· τὰ γὰρ ἐμὰ πάντα σά ἐστι· καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, φησὶν ἐν εὐαγγελίοις ὁ κύριος. καὶ τοῦτο ἔστιν ἐπιγνῶναι γραφὰς ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης· ὁ γὰρ λέγων ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν, πάντως ὅτι τινὶ παρόντι προσδιελέγετο. σαφέστατα δὲ μᾶλλον ὁ ψαλμῳδὸς εἴρηκεν· αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν. αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν· ὡς μὲν τοῦ πατρὸς ἐντελλομένου, καὶ λέγοντος· τοῦ δὲ υἱοῦ νεύματι τὰ πάντα δημιουργοῦντος. καὶ τοῦτο μυστικῶς ὁ Ἰὼβ ἔλεγεν· ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος καὶ περιπατῶν, ὡς ἐπ᾽ ἐδάφους ἐπὶ θαλάσσης. δηλοῖ τοῖς νοοῦσιν, ὅτι ὁ διὰ τῆς παρουσίας περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, αὐτὸς ἦν ὁ πρὸ τούτου τῶν οὐρανῶν ποιητής· καὶ πάλιν ὁ κύριος φησὶν, ἢ σὺ λαβὼν γῆν πηλὸν ἔπλασας ζῷον, καὶ λαλητὸν

αὐτὸν ἔθου ἐπὶ τῆς γῆς; καὶ τὰ ἑξῆς. ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ, πύλαι θανάτου. πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες σε ἔπτηξαν; δηλῶν ὅτι ὁ εἰς ᾅδου κατελθὼν διὰ φιλανθρωπίαν, οὗτος ἐξ ἀρχῆς ἐκ πηλοῦ κατεσκεύασε τὸν ἄνθρωπον· ἔστι τοίνυν ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ μονογενὴς, καὶ τοῦ κόσμου ποιητής· ἐν γὰρ τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καθὼς ἡμᾶς διδάσκει τὸ εὐαγγέλιον. οὐ μόνον δὲ τῶν φαινομένων, ἀλλὰ καὶ τῶν μὴ φαινομένων νεύματι πατρὸς, ποιητής ἐστιν ὁ χριστός. ἐν ἑαυτῷ γὰρ ἐκτίσθη τὰ πάντα, κατὰ τὸν ἀπόστολον τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ, καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαὶ, εἴτε ἐξουσίαι. τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε, κἂν τοὺς αἰῶνας αὐτοὺς εἴπῃς, καὶ τούτων, νεύματι τοῦ πατρὸς, ἐστὶ ποιητὴς Ἰησοῦς ὁ χριστός. ἐπ' ἐσχάτων γὰρ τῶν ἡμερῶν τούτων, ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, κράτος, σὺν ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

loquendum eum poſuiſti ſuper terram? &c. *Aut tibi aperiuntur metu, portæ mortis, cum Ianitores inferni videntes te timuerunt.* Manifeſtum, quòd qui propter ſuam benignitatem in infernum deſcenderat, hic ab initio ex luto fecit hominem. Eſt igitur Chriſtus filius Dei vnigenitus, & mundi factor. *In mundo erat, & mundus per eum factus eſt. Et in propria venit.* ſicut nos docet Euangelium. Non ſolùm autem viſibilium, ſed etiam inuiſibilium, nutu patris creator eſt Chriſtus. *In ipſo enim creata ſunt omnia* ſecundùm Apoſtolum: *& ea quæ ſunt in cælis, & quæ ſuper terram, & viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnia*, & omnia in ipſo conſtant, etiam ipſa ſecula: horum omnium voluntate patris Ieſus eſt Dominus. *Nouiſsimis enim his diebus locutus eſt nobis in filio, quem poſuit heredem omnium, per quem & ſecula fecit.* Cui gloria honor & potentia, in ſancto Spiritu, vbique nunc, & ſemper in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Coloſſ. 1. 16

Hebr. 1.

HH ij

CATECHESIS DVODECIMA ILLVminatorum Hieroſolymis, ex tempore dictata: De incarnato, & inhumanato Chriſto. Et lectio ex Eſaia: Et adiecit Dominus loqui ad Achab dicens: Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo,&c. Ecce virgo concipiet,& pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel,&c.

CASTITATIS alumni, & diſcipuli temperantiæ, natum ex virgine Deũ caſtitatis, plenis labiis celebremus, & ſpiritalis ouis corpus ſumere digni effecti, caput ſimul cum pedibus ſumamus. Caput autem Deitatem intelligentes, & pedes, humanitatem accipientes, ſanctorum Euangeliorum auditores, Ioanni Theologo credamus. Qui enim dixit: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*, idem ſubiecit, dicens: *Et verbum caro factum eſt*. Neque enim ſimplicem hominem adorare ſanctum eſt; neque Deum tantùm eſſe illum dicere, pium. Si enim Deus Chriſtus, quemadmodum eſt, non aſſumpſit autem humanitatem, alieni ſumus à ſalute. Adoretur itaque vt Deus: credatur autem quòd humanitatem aſſumpſit. Neque enim hominem dicere abſque Deitate, vtile eſt; neque Deitatem confiteri abſque humanitate ſalutare. Confiteamur regis & medici præſentiam. Rex enim Ieſus homines curaturus, linteo humanitatis præcinctus, curauit morbũ. Perfectus infantium magiſter Paruulus factus eſt paruulis, vt erudiret imprudentes. Cæleſtis panis venit ſuper terram, vt alat eſurientes. Iudæi autem venientem reiecerunt: malè autem venturum expectant. Verum Chriſtum negauerunt: falſum autem ipſi errantes recipient. Qua de re etiam Saluator verè dixit: *Ego veni in nomine patris mei, & non recipitis me: ſi*

Ioannes Euangeliſta Theologus vocabatur.

Iudæi falsũ Chriſtum recepturi.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ιβ'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα, εἰς τό, σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου· καὶ προσέθετο κύριος λαλῆσαι τῷ Ἄχαζ, λέγων, αἴτησαι σεαυτῷ σημεῖον, καὶ ἑξῆς. ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΑΓΝΕΙΑΣ σύντροφοι, καὶ σωφροσύνης μαθηταί, ἐκ παρθένου γεννηθέντα θεόν, ἁγνείας μεστοῖς χείλεσιν ὑμνήσωμεν· οἱ τοῦ νοητοῦ προβάτου τῶν κρεῶν μεταλαβεῖν καταξιούμενοι, κεφαλὴν μετὰ τῶν ποδῶν μεταλάβωμεν. κεφαλῆς μὲν τῆς θεότητος νοουμένης, ποδῶν δὲ τῆς ἀνθρωπότητος ἐκλαμβανομένης οἱ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων ἀκροαταί, Ἰωάννῃ τῷ θεολόγῳ πειθῶμεν· ὁ γὰρ εἰπών, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, ἐπήγαγε, λέγων, καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· οὔτε γὰρ τὸν ψιλὸν ἄνθρωπον προσκυνεῖν ὅσιον· οὔτε θεὸν μόνον λέγειν χωρὶς τῆς ἀνθρωπότητος, εὐσεβές· εἰ γὰρ θεὸς ὁ χριστός, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι, μὴ ἀνέλαβε δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, τῆς σωτηρίας ἀλλότριοι καθεστήκαμεν. προσκυνείσθω μὲν οὖν ὡς θεός· πιστευέσθω δὲ ὅτι καὶ ἐνηνθρώπησεν· οὔτε γὰρ τὸ λέγειν ἄνθρωπον ἄνευ θεότητος ἐπωφελές, οὔτε τὴν ἀνθρωπότητα μὴ συνομολογεῖν τῇ θεότητι σωτήριον· ὁμολογήσωμεν τοῦ βασιλέως καὶ ἰατροῦ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν παρουσίαν· ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰησοῦς ἰατρεύειν μέλλων, λέντιον ἀνθρωπότητος περιζωσάμενος ἐθεράπευσε τὸ νοσοῦν· ὁ τέλειος τῶν νηπίων διδάσκαλος, συνενηπίασε τοῖς νηπίοις, ἵνα σοφίσῃ τοὺς ἄφρονας· ὁ ἐπουράνιος ἄρτος κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα θρέψῃ τοὺς λιμώττοντας· Ἰουδαίων δὲ παῖδες, τὸν μὲν ἥκοντα ἀθετοῦντες· τὸν δὲ κακῶς ἐρχόμενον προσδοκῶντες· τὸν μὲν ἀληθῆ χριστὸν παραιτησάμενοι, τὸν δὲ πλάνον οἱ πλανηθέντες ἐκδέχονται, ἀληθοῦς καὶ ἐν τούτῳ τοῦ σωτῆρος εὑρισκομένου τοῦ εἰπόντος· ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ οὐ λαμβάνετέ με· ἐὰν

δὲ ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε. καλὸν δὲ καὶ ἐπερώτησιν ἐπενέγκαι τοῖς Ἰουδαίοις, ἀληθὴς ὁ προφήτης Ἡσαΐας ὁ λέγων, ὅτι Ἐμμανουὴλ ἐκ παρθένου γεννηθήσεται, ἢ ψευδής; εἰ μὲν γὰρ ὡς ψευδοῦς κατηγοροῦσιν, οὐδὲν θαυμαστόν. ἔθος γὰρ αὐτοῖς οὐ μόνον ὡς ψευδεῖς κατηγορεῖν, ἀλλὰ καὶ λιθάζειν τοὺς προφήτας· εἰ δὲ ἀληθὴς ὁ προφήτης, δείξατε τὸν Ἐμμανουήλ· καὶ πότερον ὁ ἐρχέσθαι μέλλων, ὁ ὑφ' ὑμῶν προσδοκώμενος, ἐκ παρθένου τίκτεται, ἢ οὔ· εἰ μὲν γὰρ ἐκ παρθένου μὴ γεννᾶται, ψεύδους κατηγορεῖτε τοῦ προφήτου. εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τοῦτο προσδοκᾶτε, τί τὸ ἤδη γενόμενον παραιτεῖσθε; Ἰουδαῖοι μὲν οὖν πλανάσθωσαν, ἐπειδὴ θέλουσιν· ἡ δὲ ἐκκλησία τοῦ θεοῦ δοξαζέσθω· ἡμεῖς γὰρ παραδεχόμεθα λόγον ἐνανθρωπήσαντα κατὰ ἀλήθειαν, οὐκ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ὡς αἱρετικοὶ λέγουσιν, ἀλλ' ἐκ παρθένου καὶ πνεύματος ἁγίου, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἐνανθρωπήσαντα, οὐ φαντασίᾳ, ἀλλὰ ἀληθείᾳ· καὶ ὅτι ἀληθῶς ἐκ παρθένου ἐνηνθρώπησε, περίμενε τὸν καιρὸν τῆς διδασκαλίας νῦν, καὶ λήψῃ τὰς ἀποδείξεις. πολύπλοκος γάρ ἐστιν ἡ τῶν αἱρετικῶν πλάνη. καὶ οἱ μὲν μηδόλως αὐτὸν ἐκ παρθένου γεγεννῆσθαι εἰρήκασιν· οἱ δέ, γεγεννῆσθαι μέν, οὐκ ἐκ παρθένου δέ, ἀλλ' ἐκ γυναικὸς ἀνδρὶ συνοικούσης· οἱ δὲ λέγουσιν, οὐ θεὸν ἐνηνθρωπηκέναι τὸν Χριστόν, ἀλλ' ἄνθρωπόν τινα τεθεοποιῆσθαι· ἐτόλμησαν γὰρ εἰπεῖν, ὅτι οὐχ ὁ προὼν λόγος, οὗτος ἐνηνθρώπησεν, ἀλλὰ ἄνθρωπός τις προκόψας, οὗτος ἐστεφανώθη· σὺ δὲ μνημόνευσον τῶν χθὲς περὶ τῆς θεότητος εἰρημένων· πίστευσον ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῦ θεοῦ μονογενὴς υἱός, οὗτος ἐκ παρθένου πάλιν ἐγεννήθη, Ἰωάννῃ τῷ εὐαγγελιστῇ πείσθητι, λέγοντι· καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. ὁ μὲν γὰρ λόγος αἰώνιος πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ πατρὸς γεννηθείς· τὴν δὲ σάρκα προσφάτως ἀνέλαβε δι' ἡμᾶς. ἀλλὰ ἀντιλέγουσι πολλοί, καὶ λέγουσι, τί τοσοῦτον ἦν αἴτιον, ὥστε θεὸν εἰς ἀνθρωπότητα καταβῆναι; καὶ εἰ ὅλως θεοῦ φύσις ἐστὶν ἀνθρώποις συναναστρέφειν; καὶ εἰ δυνατόν ἐστι παρθένον τεκεῖν

autem alius venerit in proprio nomine, illum recipietis. Bonum autem eſt, quæſtionem Iudæis proponere: verúſne eſt Eſaias propheta, qui dicit, quòd de virgine naſcetur Emanuel, an falſus? Si enim illum falſi arguũt; nihil mirum: mos enim eſt illis non modò falſi arguere, verùm etiam lapidare prophetas. Si verò verus eſt propheta, monſtrate Emanuelem: & vtrùm is qui à vobis expectatur venturus, de virgine naſcetur an non? Si enim de virgine non naſcetur, prophetam arguitis falſi: ſin autem id in futuro expectatis, cur id quod iam factum eſt, reprehenditis? Ac Iudæi quidam errent, ſi quidem ita volunt: Eccleſia autem Dei vera glorificetur. Et nos recipiamus verbum incarnatum verè: non ex voluntate viri & mulieris, vt hæretici dicunt: ſed ex virgine & Spiritu ſancto, ſecundùm Euangelium incarnatum, non in apparentia, ſed in veritate. Et quòd ex virgine verè humanitatem aſſumpſit, ſecundùm Euangelium, non in phantaſmate, ſed verè de virgine homo factus. Expecta tempus doctrinæ, & habebis probationem: ſinuoſus enim eſt hæreticorum error. Atque hi quidem nequaquam ipſum de virgine natum dixerunt. Alij verò natum non ex virgine, ſed ex muliere cum viro habitante. Alij autem dicunt, non Deum (vt ita dicam) inhumanatum, ſed hominem quendam deificatum. Auſi ſunt enim dicere: quòd non Verbum illud ab initio præexiſtens incarnatum eſſet, ſed homo quidam proficiens, hic eſt coronatus. Tu verò memineris eorum, quæ nuper de Deitate dicta ſunt. Crede quod ille ipſe vnigenitus Dei filius, eſt de virgine tantum natus. Ioanni Apoſtolo crede dicenti: *Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Verbum enim æternum ante omnia ſecula genitum: corpus autem recens propter nos aſſumpſit. Sed contradicunt multi, atque inquirunt: Quæ tanta fuit cauſa, vt Deus in humanitatem ſeſe demitteret? Et, Quomodò Dei naturæ poſſibile eſt, cum hominibus verſari? Et, Si poſſibile eſt virginem parere

Hæreticorũ error varius de incarnatione Christi.

ſine viro? Cùm autem multæ ſint eiuſcemodi contradictiones, & diuerſimodi pugnæ, agè per Dei gratiam, & per orationes præſentium ſingula diſſoluemus. Ac primum quidem quæratur: Qua de cauſa deſcenderit Ieſus. In quo non meis commentis attende: poſſes enim fortè decipi, ſed niſi prophetarum de ſingulis acceperis teſtimonia, ne credas aſſertionibus. Niſi & de virgine, & de loco, & de tempore, & de modo didiceris ex ſcripturis diuinis, non recipias ab homine teſtimonium. Qui enim nunc adeſt, & docet, ſuſpectus vel dubius eſſe poteſt: qui autem ante mille & ampliùs annos prophetauit, quis mentis compos ſuſpectum illum habuerit? Si igitur Chriſti aduentus cauſam quæris, recurre ad primum ſcripturarum librum.

Mundus propter hominem factus. Sex diebus Deus creauit mundum, ſed mundus propter hominem. Sol quidem ſplendidus, radiiſque relucens: ſed & hic propterea vt homini luceat, factus eſt: Et omnia animantia, vt nobis ſeruiant, conſtituta ſunt: herbæ & arbores in vſum noſtrum creatæ. Omnia quidem bona opificia, ſed nullum imago Dei: ſolus tantùm homo. Sol mandato tantùm, homo verò manibus diuinis formatus eſt. *Imago Dei honoranda.* *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ad ſimilitudinem.* Imago lignea terreni Regis honoratur: quantò magis rationalis imago Dei? Sed hanc maximam creaturarum in paradiſo habitantem, inuidia diaboli inde eiecit. Inſultabat inimicus cadenti quem oderat: nunquid vellet inimicum manere gaudentem? Hic non audens propter robur virile accedere ad virum, tanquàm ad firmiorem, acceſſit ad mulierem, adhuc virginem: nam poſt *Eua virgo decepta.* caſum in paradiſo, tunc primùm cognouit Euam mulierem ſuam. Secundi ſucceſſores humani generis Cain & Abel. Cain primus homicida erat. Diluuium poſteà effuſum eſt propter multam hominum prauitatem. Ignis de cælo deſcendit, propter Sodomitarum iniquitatem Electus eſt poſt nonnulla tempora à Deo Iſraël: ſed ex hoc genus electum diſperſum, & vulne-

ἄνευ ἀνδρός. πολλῆς δὲ ἀντιλογίας οὔσης, καὶ πολυσχιδοῦς τῆς μάχης, φέρε, τῇ τοῦ χριστοῦ χάριτι, καὶ ταῖς τῶν παρόντων εὐχαῖς, ἕκαστον διαλύσωμεν. καὶ πρῶτόν γε ἡμῖν ζητείσθω, τίνος ἕνεκεν κατέβη ὁ Ἰησοῦς, καὶ μὴ ταῖς ἐμαῖς εὑρεσιλογίαις πρόσεχε. δυνατὸν γὰρ ἴσως κατασοφισθῆναι· ἀλλ' ἐὰν μὴ προφητῶν περὶ ἑκάστου πράγματος δέξῃ μαρτυρίαν, μὴ πίστευε τοῖς λεγομένοις, ἐὰν μὴ καὶ περὶ τῆς παρθένου, καὶ τοῦ τόπου, καὶ τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ τρόπου, μάθῃς ἐκ τῶν θείων γραφῶν· μὴ παραδέξῃ παρὰ ἀνθρώπου μαρτυρίαν· τὸν μὲν γὰρ παρόντα καὶ διδάσκοντα δυνατόν ἐστι καὶ ὑποπτεῦσαι, τὸν δὲ πρὸ χιλίων καὶ πλειόνων τῶν ἐτῶν προφητεύσαντα, τίς ὑποπτεύσει νοῦν ἔχων; εἰ τοίνυν ζητεῖς τῆς χριστοῦ παρουσίας τὸ αἴτιον, ἀνάδραμε ἐπὶ τὸ πρῶτον τῶν γραφῶν βιβλίον· ἐν ἓξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον· ἀλλ' ὁ κόσμος διὰ τὸν ἄνθρωπον· ἥλιος μὲν γὰρ λαμπροτάταις αὐγαῖς ἀποστίλβων, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀνθρώπῳ φαίνειν ἐγένετο· καὶ πάντα δὲ τὰ ζῶα, διὰ τὸ δουλεύειν ἡμῖν κατέστη· βοτάναι καὶ δένδρα διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπόλαυσιν ἐκτίσθη· πάντα καλὰ τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ τούτων οὐδὲν εἰκὼν θεοῦ· μόνος δὲ ἄνθρωπος. ἥλιος προστάγματι μόνῳ· ἄνθρωπος δὲ χερσὶ θείαις ἐπλάσθη· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. εἰκὼν ξυλίνη ἐπιγείου βασιλέως τιμᾶται, πόσῳ γε μᾶλλον εἰκὼν λογικὴ θεοῦ; ἀλλὰ τοῦτο τὸ μέγιστον τῶν δημιουργημάτων, ἐν παραδείσῳ χορεῦον, φθόνος ἐξέβαλε διαβολικός· ἐπέχαιρεν ὁ ἐχθρὸς πεπτωκότι τῷ φθονηθέντι. ἆρα ἐβούλου μένειν χαίροντα τὸν ἐχθρόν; αὐτὸς μὴ τολμήσας διὰ τὸ ἰσχυρὸν προσελθεῖν τῷ ἀνδρί, προσῆλθεν, ὡς ἀσθενεστέρᾳ τῇ γυναικί, ἔτι παρθένῳ οὔσῃ· μετὰ γὰρ τὴν ἀπόπτωσιν ἐκ παραδείσου, τότε ἔγνω Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. δεύτεροι γεγόνασι διάδοχοι τοῦ ἀνθρώπων γένους Κάϊν καὶ Ἄβελ. Κάϊν ἀνθρωποκτόνος πρῶτος. κατακλυσμὸς ὕστερον ἐπεχύθη διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων πολλὴν πονηρίαν· πῦρ οὐρανόθεν κατῆλθεν ἐπὶ Σοδομίτας, διὰ τὴν παρανομίαν. ἐξελέξατο μετὰ χρόνους ὁ θεὸς τὸν Ἰσραήλ. ἀλλὰ καὶ οὗτος διεστράφη, καὶ

ἐτραυματίσθη τὸ γένος τὸ ἐκλεκτόν· Μωϋσῆς γὰρ ἐν ὀργῇ θεοῦ περιεστήκει, καὶ ἀντὶ θεοῦ μόσχος ὑπὸ τοῦ λαοῦ προσεκυνεῖτο· ἐπὶ τοῦ νομοθέτου Μωϋσέως τοῦ εἰπόντος, μὴ μοιχεύσῃς, ἀνὴρ εἰς κάμινον εἰσελθὼν ἀκολασταίνειν ἐτόλμησεν· ἀπεστάλησαν προφῆται μετὰ Μωϋσέα θεραπεῦσαι τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλ' ἰατρεύοντες ἀπεκλαίοντο, μὴ περιγινόμενοι τοῦ πάθους, ὡς λέγειν αὐτῶν τινά· οἴμοι ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ ὁ κατορθῶν ἐν ἀνθρώποις οὐχ ὑπάρχει· καὶ πάλιν, πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός. καὶ πάλιν, ἀρὰ καὶ κλοπὴ, καὶ μοιχεία, καὶ φόνος ἐκκέχυται ἐπὶ τῆς γῆς· τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν ἔθυσαν δαιμονίοις· οἰωνίζοντο, καὶ ἐφαρμακεύοντο, καὶ ἐκληδονίζοντο. καὶ πάλιν τὰ ἱμάτια αὐτῶν δεσμεύοντες σχοινίοις, παραπετάσματα ἐποίουν ἐχόμενα τοῦ θυσιαστηρίου. μέγιστον ἦν τὸ τραῦμα τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς, οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ ὁλοκληρεία. οὐκ ἦν μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους· εἶτα, οἱ προφῆται ἀποκλαιόμενοι καὶ κάμνοντες, ἔλεγον· τίς δώσει ἐκ Σιὼν τὸ σωτήριον· καὶ πάλιν, γενηθήτω ἡ χείρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου, καὶ ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου, ὃν ἐκραταίωσας ἑαυτῷ, καὶ οὐ μὴ ἀποστῶμεν ἀπὸ σοῦ. καὶ ἄλλος τῶν προφητῶν παρεκάλει. λέγων, κύριε κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατάβηθι. ὑπερβαίνει τὴν ἡμετέραν ἰατρείαν τὰ τῆς ἀνθρωπότητος τραύματα· τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν. ἀδιόρθωτον ὑμῖν τὸ κακὸν, σοῦ δεῖται διορθωτοῦ. ἐπήκουσε τῆς δεήσεως τῶν προφητῶν ὁ κύριος. ὁ πατὴρ οὐχ ὑπερεῖδεν ἡμῶν τὸ γένος ἀπολλύμενον. ἐξαπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν κύριον οὐρανόθεν ἰατρόν· καὶ λέγει τις τῶν προφητῶν· κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, ἔρχεται καὶ ἐξαίφνης ἥξει. ποῦ; εἰς τὸν ναὸν ἑαυτοῦ ὁ κύριος. ἔνθα αὐτὸν ἐλιθάσατε. εἶτα τοῦτο ἀκούσας ἄλλος τῶν προφητῶν, λέγει πρὸς αὐτὸν, θεοῦ σωτηρίαν λέγων, ἡσυχίᾳ λαλεῖς. θεοῦ παρουσίαν λέγων, πρὸς σωτηρίαν εὐαγγελιζόμενος, ἐν κρυπτῷ λαλεῖς. ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· εἶπον ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, τί εἴπω; ἰδοὺ

ratum eſt. Moyſes enim cùm in monte Deo aſſiſteret, vitulum populus pro Deo adorabat. Cùm legiſlator Moyſes legem tuliſſet, Non mœchaberis: vir in lupanar ingreſſus, laſciuire auſus eſt. Mittebantur prophetæ poſt Moyſen curare Iſraëlem: ſed curando medici debilitati ſunt, non ferentes morbos, ſicut quidam ex illis dicit: *Hei mihi, quia periit pius de terra, & rectè faciens non eſt inter homines!* Et rurſus: *Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* Et rurſus: *Vt quid periurium, furtum, fraus, adulterium, & homicidium effuſa ſunt ſuper terra?* Filios ſuos, & filias ſacrificauerunt dæmoniis: auguriis, veneficiis, vaticiniis ſtudebant. Et rurſus: *Veſtimenta ligantes*, velum faciebant prope altare. Maximum erat vulnus humanitatis à pedibus vſque ad caput, non erat in illo integritas, neque fomentum apponebatur, neque oleum, neque vinculum. Deinde deplorantes & dolentes prophetæ dicebant: *Quis dabit ex Sion ſalutare Iſraël?* Et rurſus: *Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi: & non deficiamus à te.* Et alius propheta orat dicens: *Domine, inclina cælos, & deſcende:* ſubueni noſtræ medicinæ, & humanitatis vulneribus: Prophetas tuos occiderunt, altaria tua diſſipauerunt, inſanabile noſtrum malum, te indiget curatore. Exaudiuit hanc prophetarum orationem Dominus, non deſpexit humanum genus perditum, miſit de cælis Dominum & medicum, filium ſuum, vt dicit quidam propheta: *Dominus quem vos quæritis veniet.* & repentè veniet aliquando in templum ſuum Dominus, vbi eum lapidaſtis. Deinde audiens id alius propheta, dicit ad ipſum: Dei ſalutem loquens, quietè loqueris? Dei ſalutem Euangelizans, in occulto loqueris? Super montem excelſum aſcende, qui Euangelizas Sion: Dicens ciuitatibus Iuda, quid dicam? Ecce

Pſal. 13.

Pſal. 17.

Prædictiones veturi Saluatoris. Deus noſter, ecce Dominus in fortitudine veniet. Ipſe rurſus dicit: Ecce ego veniam, & requieſcam in te, dicit Dominus. & confugient gentes multæ ad Dominum. Iſraëlitæ ſalutem, quæ facta eſt per me, reiecerunt: veniam omnes gentes congregare, & relinquam ſuper illos ſignum. Ex meo enim certamine, quod habui in cruce, ſigillum regale cuilibet meorum militum dabo, vt ferat in fronte. Et alius propheta dixit: *Pſal.17.* *Et inclinauit cælos, & deſcendit, & caligo ſub pedibus eius.* Ignorabatur deſcenſus de cælo. Deinde Solomon audiens patrem ſuum Dauid hæc dicentem, admirandam domum ædificauit, & proſpiciens venturum in eam, admirans dicit: *Si verè habitabit Dominus cum hominibus in terra?* Crede, inquit Dauid in pſalmo de Solomone inſcripto, in quo *Pſal. 71. Iud. 9.* eſt: *Sicut pluuia in vellus deſcendet*: pluuia quidem dicitur, propter ſupercæleſte: ſuper vellus autem, propter humanitatem. Pluuia enim ſuper vellus deſcendens, ſine ſtrepitu deſcendit, ita vt ignorato myſterio generationis ſecundum Magos diceret: *Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum?* Et ſecundum Herodem perturbatum quæreret de nato, atque diceret: *Vbi Chriſtus naſcetur? Quis eſt hic deſcendens* (inquit deinde) *& habitat cum ſole, & ante lunam generatio eius?* Et rurſus alius ex prophetis dicit: *Gaude multum filia Sion: prædica filia Hieruſalem. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluans.* Multi ſunt reges, de quo igitur hic dicit propheta? Da nobis ſignum, quod alij reges non habeant. Si enim dixeris purpuratum regem, præoccupata eſt huiuſmodi dignitas: ſi dixeris à militus ſtipatum, in curribus auratis ſedentem, hoc etiam ab aliis eſt præoccupatum. Da nobis ſignum *Meſſiæ proprium ſignum.* proprium regis, cuius regnum annuncias? Propheta autem reſpondit, & dicit: *Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator ipſe pauper*, & aſcendens ſuper aſi-

ὁ θεὸς ὑμῶν, ἰδοὺ κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται. αὐτὸς πάλιν ὁ κύριος εἴρηκεν· ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου λέγει κύριος. καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον. Ἰσραηλῖται τὴν δι' ἐμοῦ σωτηρίαν παρῃτήσαντο [ἔρχομαι συναγαγεῖν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ τὰς γλώσσας. εἰς γὰρ τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον· ἔρχῃ, καὶ τί χαρίζῃ τοῖς ἔθνεσιν] ἔρχομαι συναγαγεῖν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ καταλείψω ἐπ' αὐτῶν σημεῖον. ἐκ γὰρ τοῦ ἐμοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐν τῷ σωτηρίῳ σφραγῖδα βασιλικὴν ἑκάστῳ δίδωμι τῶν ἐμῶν στρατιωτῶν ἔχειν ἐπὶ μετώπου. καὶ ἄλλος τῶν προφητῶν ἔλεγε, καὶ ἔκλινεν οὐρανούς, καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἠγνοεῖτο γὰρ ἡ ἐξ οὐρανῶν κατάβασις. εἶτα Σολομὼν ἀκούων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Δαβὶδ ταῦτα λέγοντος, καὶ θαυμαστὸν οἶκον οἰκοδομήσας καὶ προβλέπων τὸν εἰς αὐτὸν ἐρχόμενον, ἀποθαυμάζων λέγει, εἰ ἀληθῶς κατοικήσει θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς; καί φησι, προλαβὼν ὁ Δαβὶδ ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ εἰς Σολομῶντα ψαλμῷ, ἐν ᾧ ἐστίν. ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον· ὑετὸς μὲν διὰ τὸ ἐπουράνιον· ἐπὶ πόκον δὲ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ὑετὸς γὰρ ἐπὶ πόκον καταβαίνων, ἀψοφητὶ καταβαίνει, ὡς ἀγνοουμένου μυστηρίου τῆς γεννήσεως, τοὺς μάγους λέγειν, ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ τὸν Ἡρώδην, ταρασσόμενον ἐξετάζειν περὶ τοῦ γεγεννημένου, καὶ λέγειν, ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται; τίς ἐστιν οὗτος ὁ καταβαίνων φησὶν ἑξῆς, καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεὰς γενεῶν· καὶ πάλιν ἄλλος τῶν προφητῶν λέγει, χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών· κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ. ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων. πολλοὶ βασιλεῖς, περὶ τίνος λέγεις, ὦ προφῆτα; δὸς ἡμῖν σημεῖον, ὃ μὴ ἔχουσι βασιλεῖς. ἐὰν εἴπῃς πορφυροφόρον βασιλέα, προείληπται τὸ ἀξίωμα τοῦ σχήματος· ἐὰν εἴπῃς, ὑπὸ στρατιωτῶν δορυφορούμενον, καὶ ἐφ' ἅρμασι χρυσοκολλήτοις καθεζόμενον, προείληπται παρ' ἄλλων καὶ τοῦτο. δὸς ἡμῖν σημεῖον ἰδιάζον τοῦ βασιλέως, οὗ τὴν βασιλείαν καταγγέλλεις· ὁ δὲ προφήτης ἀποκρίνεται, καὶ λέγει, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς

πραῢς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον, καὶ ἐπὶ ἅρμασιν· ἔχεις μονογενὲς σημεῖον τοῦ παραγινομένου βασιλέως. μόνος βασιλέων Ἰησοῦς ἐπὶ πῶλον ἐκάθιζεν ἀσιγῆ, μετ' εὐφημιῶν ὡς βασιλεὺς εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ εἰσερχόμενος· καὶ τί ποιεῖ οὗτος ἐλθὼν ὁ βασιλεύς. καὶ σὺ ἐν αἵματι διαθήκης ἐξαπέστειλας δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ. ἀλλ' ἐνεχώρει μὲν καὶ ἐπὶ πῶλον καθεσθῆναι· δὸς ἡμῖν σημεῖον μᾶλλον, ποῦ στήσεται ὁ εἰσερχόμενος βασιλεύς. καὶ τὸ σημεῖον μὴ μακρὰν δὸς τῆς πόλεως ἵνα μὴ ἀγνοήσωμεν· ἐγγὺς δὲ ἡμῖν δὸς τὸ σημεῖον ὀφθαλμοφανὲς, ἵνα καὶ ἐν τῇ πόλει ὄντες τὸν τόπον θεωρήσωμεν· ὁ δὲ προφήτης πάλιν ἀποκρίνεται λέγων. καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι Ἱερουσαλὴμ ἐξ ἀνατολῶν· ἆρ' οὐκ ἔνδον ἑστώς τις ἐπὶ τῆς πόλεως, θεωρεῖ τὸν τόπον; ἔχομεν δύο σημεῖα. καὶ τρίτον ἐπιθυμοῦμεν μαθεῖν· εἰπὲ τί ποιεῖ παραγινόμενος ὁ κύριος, φησὶν ἄλλος προφήτης. ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἑξῆς· αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλὸς, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων. λεγέσθω δὲ ἡμῖν καὶ ἄλλη μαρτυρία. κύριον λέγεις ἐρχόμενον, ὦ προφῆτα· σημεῖα δὲ ὅσα μηδέποτε γεγένηται ποιοῦντα, ποῖον σαφὲς καὶ ἕτερον λέγεις. αὐτὸς κύριος εἰς κρίσιν ἔρχεται μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ. σημεῖον ἐξαίρετον· δεσπότης ὑπὸ δούλων πρεσβυτέρων κρινόμενος, καὶ ἀνεχόμενος. ταῦτα ἀναγινώσκοντες Ἰουδαῖοι οὐκ ἀκούουσιν. ἔβυσαν γὰρ τὰ ὦτα τῆς καρδίας, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν. ἀλλ' ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ παραγενόμενον καὶ ἐνανθρωπήσαντα· ἐπειδὴ ἄλλως οὐκ ἐχωροῦμεν· ἐπειδὴ γὰρ ἡμεῖς, καθ' ὃ ἦν ἐκεῖνος ἐμβλέπειν, ἢ ἀπολαῦσαι οὐκ ἠδυνάμεθα, ἐγένετο ἐκεῖνος ὅπερ ἡμεῖς, ἵνα οὕτως ἀπολαῦσαι καταξιωθῶμεν. εἰ γὰρ ἥλιον τὸν ἐν τετάρτῃ ἡμέρᾳ γενόμενον ἐντελῶς ἰδεῖν οὐ δυνάμεθα, θεὸν ἄρα τὸν ἐκείνου ποιητὴν ἰδεῖν δυνάμεθα; ἐν πυρὶ κατέβη ὁ κύριος ἐπὶ ὄρους Σινᾶ, καὶ οὐκ ἠνέσχετο ὁ λαὸς, ἀλλ'

nãm, *& pullum filium aſinæ* : non in curribus. Et diſpergam quadrigas eius. habes ſingulare ſignum adfuturi regis. Solus regum Ieſus, ſuper pullo aſini ſedet, & ſolenniter cum benedictionibus, tanquàm Rex in Hieruſalem ingreſſus eſt. Quid autem facit Rex iſte veniens? *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, vbi non eſt aqua.* Ac fieri quidem poteſt, ſuper aſini pullo ſedere aliquem. Da autem nobis ſignum potiùs, vbi conſiſtet ingrediens hic Rex: hoc ſignũ non procul des à ciuitate, ne ignoremus: ſed propè da nobis ſignum, quod poſſimus hiſce oculis conſpicere: vt etiam cùm ſumus in ciuitate, poſſimus hoc ſignum videre. Propheta autem rurſus reſpondet, dicens: *Et ſtabunt pedes illius in die illa, ſuper montem oliuarum, qui eſt contra Hieruſalem ad orientem.* Nunquid aliquis etiam ſtans intus in ciuitate non conſiderat locum? Habemus duo ſigna, ſed tertium cupimus diſcere. Dic quid faciat aduenìens Dominus? Dicit alius propheta: *Ecce Deus noſter*, & deinceps. *Ipſe venit & ſaluabit nos*: tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum patebunt: tunc ſaliet claudus, ſicut ſeruus, & balbus planè liberéque loquetur. Dicatur autem & aliud teſtimoniũ. Dominum venturum dicis, ô propheta, ſigna, qualia nunquàm fuerunt, facientem. Quale ſignum aliud manifeſtum dicis? *Ipſe Dominus in iudicium veniet cum ſenioribus populi*, *& cum principibus eius.* Signum excellens? Dominus à ſeruis ſenioribus iudicandus & paſſurus. Hæc legentes Iudæi, non audiunt: Obturauerunt aures cordis, vt non audiant. *Sed nos credamus in Ieſum Chriſtum incarnatum*, *& inhumanatum*: quandoquidem ſecùs non capimus eum. Cùm enim nos ita vt ille erat perſpicere, aut frui illo non potuimus, factus eſt ille ſicut & nos, vt ſic illo perfrui poſſemus. Si enim ſolem, qui die quarto factus eſt, perfectè intueri nequimus: quomodo illius factorem videre poterimus? In igne deſcendit Dominus ſupra montem Sina, & ferre non potuit populus, ſed

Zach. 9.

Ibid. 14.

Incarnatus eſt Deus, vt eo perfrui poſſemus.

dixit ad Moyſen: *Loquere tu nobis, & audiemus: & non loquatur ad nos Deus, ne fortè moriamur.* Et rurſus: *Quid eſt omnis caro, vel, quis audiuit vocem Dei viuentis, loquentis de medio ignis, & viuet?* Si audire vocem Dei viuentis, mortis eſt cauſa; viſio autem illius quomodò non erit mortis cauſa? Quid miraris? Moyſes ipſe dixit: *Exterritus ſum & tremebundus.* Quid igitur velles venientem ad ſalutem, exhibitorem fieri perditionis, propterea, quòd illum homines non poſſunt ferre? an potius vt commenſuraretur eius gratia & gloria? Daniel non ferebat viſionem angeli, & tu angelorum Domini viſionem ſuſtinebis? Gabriel apparuit, & cecidit Daniel: & qualis erat ille, qui apparebat, aut quæ illius forma? *Facies*, inquit, *illius erat ſicut fulgur:* non ſicut ſol: *& oculi ipſius ſicut lampades ignis*: & non ſicut igneus fornax. Et vox ſermonum eius, ſicut vox multitudinis: non tanquàm duodecim legionum angelorum. Et tamen cecidit propheta, & acceſſit angelus: *Ne timeas*, inquit, *Daniel, & ſurge.* Bono ſis animo, exaudita ſunt verba tua. Et dicit Daniel; *Surrexi tremens.* Et neque ſic reſpondit, donec tetigit ipſum ſimilitudo manus hominis: & quando mutatus eſt in ſimilitudinem hominis ille, qui apparuerat, tunc dixit Daniel: Et quid inquit, Domine in viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, & nihil in me remanſit virium, ſed & halitus meus intercluditur. Si Angelus apparens abſtulit vocem prophetæ & vires: Deumne videndo retineres ſpiritum? Et donec, dicit ſcriptura, tetigit me tanquàm manus hominis, non potuit recreari Daniel. Experientia igitur noſtræ infirmitatis oſtenſa, recepit hoc Dominus, quod homo requirit. Cùm enim in ſimili perſona vult ſe alloqui homo, aſſumpſit illi ſimile Saluator, vt faciliùs erudirentur homines. Accipe autem & aliam cauſam: Venit Chriſtus vt baptizaretur, & ſanctificaret baptiſma: venit vt miracula operaretur, ambulans ſuper aquas maris: quoniam ante carnis aſſumptionem, *Mare vidit*

Angeli viſio homini intolerabilis.

Dan. 3.

Pſal. 113.

εἶπδμ

εἶπον πρὸς Μωϋσῆν, λάλησον σὺ ἡμῖν, καὶ ἀκουσόμεθα, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεὸς, μή ποτε ἀποθάνωμεν. καὶ πάλιν. τίς γὰρ πᾶσα σὰρξ, ἢ τίς ἤκουσε φωνὴν θεοῦ ζῶντος, λαλοῦντος ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς, καὶ ζήσεται; εἰ δὲ ἀκοῦσαι φωνὴν θεοῦ λαλοῦντος θανάτου παραίτιον, τὸ αὐτὸν θεὸν ἰδεῖν, πῶς οὐ θανάτου πρόξενον; καὶ τί θαυμάζεις; καὶ Μωϋσῆς αὐτός φησιν, ἔκφοβός εἰμι καὶ ἔντρομος. τί οὖν ἤθελες, τὸν ἐλθόντα ἐπὶ σωτηρίᾳ πρόξενον ἀπωλείας γενέσθαι, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν τοὺς ἀνθρώπους, ἢ συμμετρῆσαι τὴν χάριν; Δανιὴλ οὐκ ἤνεγκεν ὀπτασίαν ἀγγέλου· καὶ σὺ δεσπότου τῶν ἀγγέλων θέαν ἐχώρεις; Γαβριὴλ ἐφάνη, καὶ πέπτωκε Δανιήλ. καὶ ποταπὸς ἦν ὁ φαινόμενος, ἢ ποίῳ σχήματι; τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ ἦν, οὐχ ὡς ὁ ἥλιος. καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡσεὶ λαμπάδες πυρὸς· οὐχ ὡς καμίνου πυρός. καὶ ἡ φωνὴ τῶν λόγων αὐτοῦ, ὡς φωνὴ ὄχλου, οὐχ ὡς δώδεκα λεγεώνων ἀγγέλων. καὶ ὅμως ἔπεσεν ὁ προφήτης· καὶ προσέρχεται ἄγγελος λέγων, μὴ φοβοῦ Δανιὴλ, ἀνάστηθι. εὔθυμος γενοῦ, εἰσηκούσθησαν οἱ λόγοι σου· καὶ φησὶν, ὁ Δανιὴλ ἀνέστην ἔντρομος, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπεκρίνατο, ἕως ὅτε ἥψατο αὐτοῦ ὁμοίωσις χειρὸς ἀνθρώπου. καὶ ὅτε μετεβλήθη εἰς ὀπτασίαν ἀνθρώπου ὁ φανεὶς, τότε λαλεῖ ὁ Δανιήλ. καὶ τί φησι; κύριε ἐν τῇ ὀπτασίᾳ σου ἐστράφη τὰ ἐντός μου ἐν ἐμοί· ἰσχὺς καὶ πνοὴ οὐχ ὑπελείφθη ἐν ἐμοί. εἰ ἄγγελος φαινόμενος ἐξέβαλε τὴν φωνὴν τοῦ προφήτου καὶ τὴν ἰσχὺν, τὸν θεὸν φανῆναι συνεχάρει τὴν πνοήν· καὶ ἕως ὅπου λέγει ἡ γραφὴ, ἥψατό μου ὡς ὅρασις ἀνθρώπου, οὐκ ἐθάρσησε Δανιήλ. πείρας τοίνυν τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας δειχθείσης, ἀνέλαβεν ὁ κύριος τοῦτο ὅπερ ἐπεζήτει ὁ ἄνθρωπος· ἐπειδὴ γὰρ παρὰ ὁμοιοπροσώπου ἐζήτει ἀκοῦσαι ὁ ἄνθρωπος, ἀνέλαβε τὸ ὁμοιοπαθὲς ὁ σωτὴρ, ἵν' εὐμαρέστερον παιδευθῶσιν οἱ ἄνθρωποι. δέξαι δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν· παρεγένετο Χριστὸς, ἵνα βαπτισθῇ, καὶ ἁγιάσῃ τὸ βάπτισμα· παρεγένετο, ἵνα θαυματουργήσῃ, περιπατῶν ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης· ἐπεὶ οὖν πρὸ τῆς ἐν σαρκὶ παρουσίας, ἡ θάλασσα εἶδε

καὶ ἔφυγεν, καὶ ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, ἀνέλαβε δὲ σῶμα ὁ Ἰησοῦς ὁ κύριος, ἵνα ἰδοῦσα ἡ θάλασσα ἀνάσχηται, καὶ ὁ Ἰορδάνης ἀφόβως αὐτὸν ὑποδέξηται. μία μὲν δὴ αὕτη αἰτία. ἔστι δὲ καὶ δευτέρα διὰ παρθένου τῆς Εὔας ἦλθεν ὁ θάνατος. ἔδει διὰ παρθένου, μᾶλλον δὲ ἐκ παρθένου φανῆναι τὴν ζωήν· ἵνα ὥσπερ ἐκείνην ὄφις ἠπάτησεν, οὕτω καὶ ταύτην Γαβριὴλ εὐαγγελίσηται. καταλιπόντες ἄνθρωποι θεὸν, ἐδημιούργησαν ἀνθρωπόμορφα ξόανα. ἀνθρωπομόρφου τοίνυν ὡς θεοῦ ψευδῶς προσκυνουμένου, θεὸς ἀληθῶς ἄνθρωπος ἐγένετο, ἵνα λυθῇ δὲ τὸ ψεῦδος. ἐργάνῳ τῇ σαρκὶ καθ' ἡμῶν ἐκέχρητο ὁ διάβολος. καὶ τοῦτο γινώσκων ὁ Παῦλος λέγει· βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με, καὶ τὰ ἑξῆς. δι' ὧν οὖν ὅπλων ὁ διάβολος ἡμᾶς κατηγωνίζετο, διὰ τούτων αὐτῶν ἐσώθημεν. ἀνέλαβε δὲ ὅμοιον ἡμῶν ἐξ ἡμῶν ὁ κύριος, ἵνα τὴν ἀνθρωπότητα σώσῃ· ἀνέλαβε δὲ ὅμοιον ἡμῶν, ἵνα τῷ λείποντι μείζονα δῷ τὴν χάριν. ἵνα ἡ ἀνθρωπότης ἡ ἁμαρτωλὸς θεοῦ γένηται κοινωνός· ὅπου γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις· ἔδει παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν κύριον. ἀλλ' οὐκ ἂν ἐτόλμησε προσελθεῖν ὁ διάβολος, εἰ ᾔδει τοῦτον. εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. δέλεαρ τοίνυν τοῦ θανάτου γέγονε τὸ σῶμα, ἵνα ἐλπίσας καταπιεῖν ὁ δράκων, ἐξεμέσῃ καὶ τοὺς ἤδη καταποθέντας· κατέπιε γὰρ ὁ θάνατος ἰσχύσας. καὶ πάλιν, ἀφεῖλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ προσώπου παντός. μήτι μάτην Χριστὸς ἐνηνθρώπησε; μήτι εὑρεσιλογίαι εἰσὶν αἱ διδασκαλίαι, καὶ ἀνθρώπινα σοφίσματα; οὐχ αἱ θεῖαι γραφαί εἰσιν ἡμῶν ἡ σωτηρία; οὐχὶ προφητῶν αἱ προρρήσεις; τήρει τοίνυν ταύτην μοι τὴν παρακαταθήκην ἄσειστον, καὶ μηδείς σε μετακινησάτω. πίστευε θεὸν ἄνθρωπον γενόμενον· ἀλλ' ὅτι μὲν ἐνανθρωπῆσαι δυνατὸν ἦν, ἀποδέδεικται· εἰ δὲ μᾶλλον ἀπιστοῦσιν Ἰουδαῖοι, προτείνωμεν αὐτοῖς, τί ξένον καταγγέλλομεν αὐτοῖς, θεὸν ἐνανθρωπῆσαι λέγοντες, ὑμῶν λεγόντων, ὅτι Ἀβραὰμ τὸν κύριον ὑπεδέξατο, τί ξένον καταγγέλλομεν, τοῦ Ἰακὼβ λέγοντος· εἶδον γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς πρό-

& fugit, Iordanus eſt conuerſus retrorſum. Aſſumpſit corpus Dominus, vt mare videns ſuſtineret, & Iordanus ſine timore illum ſuſciperet: atque hæc quidem vna cauſa. Eſt autem & altera. Per virginẽ Euam venit mors, operæpretium erat de virgine apparere vitam: vt ſicut illam ſerpens decepit, ita hanc Gabriel annunciaret. Relinquentes homines Deum, fabricauerunt idola. Deo itaque in humana figura falsò adorato, Deus verè homo factus eſt, vt ſolueretur falſum. Carnis inſtrumento contra nos diabolus vſus eſt. Et hoc cognoſcens Paulus dicebat: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*, &c. Quibus armis diabolus nos oppugnabat, per eadem ſaluati ſumus. Aſſumpſit ſimile nobis corpus, vt deficienti maiorem conferret gratiam, vt peccatrix humanitas Dei fieret particeps. *Vbi enim abundauit peccatum, ibi ſuperabundauit gratia.* Oportuit pati pro nobis Dominum, ſed non auderet accedere diabolus, ſi hoc ſciret. Si enim ſciuiſſent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Eſca igitur mortis, factum eſt corpus, vt cùm ſperaret ſe deuoraturum draco, euomeret etiam illos, quos iam deuorauerat: deuorabat enim mors præualens. Et rurſus: *Abſtulit Deus omnem lachrymam ab omni facie.* Nunquid fruſtrà Chriſtus incarnatus eſt? nunquid hæc commenta ſunt, & ſophiſmata humana: Nunquid diuinæ ſcripturæ nobis non ſunt ſalus? nunquid non prophetarum proloquia? Cuſtodi igitur depoſitum hoc ſtabile, & nemo te commoueat. Crede Deum hominem factum. Ac demonſtratum quidem eſt, quòd illum incarnari erat poſſibile, ſi tamen nihilominus non credunt Iudæi: quæramus ex illis, quid in his noui, & inuſitati annunciamus. Quid extraneum annunciamus: cùm Deum incarnatum dicimus? cùm vos dicatis, quòd Abraham Deum exceperat hoſpitio. Quid inuſitatum prædicamus? cùm Iacob dicat: *Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta*

Pſal. 113. 3.

Mors & vita per virginem.

Corpus eſca mortis.

σωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή. ὁ παρὰ τῷ Αβραὰμ φαγὼν κύριος,
καὶ παρ' ἡμῖν ἔφαγε. τί οὖν ξένον καταγγέλλομεν; ἀλλὰ καὶ μάρ-
τυρας δύο παρέχομεν τοὺς ἐν ὄρει Σινᾶ τῷ κυρίῳ παραστάντας·
Μωϋσῆς ἦν ἐν ὀπῇ τῆς πέτρας· καὶ Ηλίας ἐν ὀπῇ ποτὲ τῆς πέ-
τρας· ἐκεῖνοι μεταμορφουμένῳ συμπαρόντες ἐν ὄρει Θαβώρ, ἔλεγον
τοῖς μαθηταῖς τὴν ἔξοδον, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν Ιερουσαλήμ.
ἀλλ' ὅτι μὲν ἐνανθρωπῆσαι δυνατὸν ἦν, ἀποδέδεικται, καθὼς
προείπομεν· καὶ καταλελείφθω τὸ λοιπὸν τῶν ἀποδείξεων τοῖς σπου-
δαίοις εἰς ἀνάλεξιν. ἐπηγγείλατο δὲ ὑμῖν ὁ λόγος εὑρεῖν καὶ τὸν χρόνον
ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος, καὶ τὸν τόπον· καὶ δεῖ μὴ ψεύδους καταγνωσθέν-
τας ἀναχωρεῖν. μᾶλλον δὲ τοὺς τῆς ἐκκλησίας νεήλυδας ἠσφαλισ-
μένους ἀποπέμψαι. ζητήσωμεν τοίνυν τὸν χρόνον πότε ὁ κύριος
παραγίνεται. ἐπειδὴ πρόσφατος ἡ παρουσία, καὶ ἀντιλέγεται· καὶ
ἐπειδὴ Χριστὸς Ιησοῦς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ὢν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας·
Μωϋσῆς τοίνυν λέγει ὁ προφήτης, προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος
ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ. τετηρήσθω δὲ τέως τὸ, ὡς
ἐμέ. ἐν οἰκείοις δὲ τόποις ἐξεταζόμενον· ἀλλὰ πότε ὁ προφήτης
οὗτος ἔρχεται ὁ προσδοκώμενος; ἀνάδραμε φησὶν ἐπὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ
γεγραμμένα· πολυπραγμόνησον τὴν τοῦ Ιακὼβ τῷ Ιούδᾳ ῥη-
θεῖσαν προφητείαν. Ιούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου, καὶ τὰ
ἑξῆς, ἵνα μὴ ἁπλῶς λέγωμεν· οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ιούδα,
οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται·
καὶ αὐτὸς προσδοκία οὐκ Ιουδαίων, ἀλλὰ ἐθνῶν· σημεῖον οὖν ἔδωκε
τῆς Χριστοῦ παρουσίας τὸ παύσασθαι τὴν ἀρχὴν τῶν Ιουδαίων. εἰ
μὴ νῦν ὑπὸ Ρωμαίοις εἰσὶν, οὔπω ἦλθεν ὁ Χριστός· εἰ ἔχουσι τὸν ἐκ
γένους Ιούδα καὶ τοῦ Δαβὶδ, οὔπω ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος. αἰσχύνο-
μαι γὰρ λέγειν αὐτῶν τὰ πρόσφατα περὶ τῶν καλουμένων παρ'
αὐτοῖς νῦν πατριαρχῶν, πράγματα, καὶ τί τὸ τούτων γένος, καὶ
τίς ἡ μήτηρ, καταλιμπάνω δὲ τοῖς εἰδόσιν. ἀλλ' οὗτος ὁ ἐρχό-
μενος προσδοκία ἐθνῶν. ποῖον πάλιν ἄρα σημεῖον ἔχει, φησὶν

ἐξῆς. δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν ὄνον αὐτοῦ· βλέπεις ἐκεῖνον τὸν πῶλον τὸν ὑπὸ τοῦ Ζαχαρίου καταγγελθέντα σαφῶς. ἀλλὰ ζητεῖς πάλιν καὶ ἄλλην τοῦ χρόνου μαρτυρίαν; κύριος εἶπε πρός με, υἱός μου εἶ σύ· ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. καὶ μετ' ὀλίγα· ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. εἴρηταί μοι καὶ πρότερον, ὅτι ῥάβδος σιδηρᾶ καλεῖται σαφῶς ἡ Ῥωμαίων βασιλεία· περὶ δὲ ταύτης ἔτι τὰ λείποντα ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ ὑπομνήσωμεν. διηγούμενος γὰρ καὶ συγκρίνων τῷ Ναβουχοδονόσορ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνδριάντος, λέγει καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ πᾶσαν ὀπτασίαν· καὶ λίθον ἄνευ χειρῶν ἐξ ὄρους τμηθέντα, οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνης κατασκευῆς συστάντα, περικρατήσειν τῆς οἰκουμένης ἁπάσης· καὶ λευκότατά φησιν οὕτως· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν βασιλέων ἐκείνων ἀναστήσει ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν, ἥτις εἰς τὸν αἰῶνα οὐ διαφθαρήσεται· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῷ ἑτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται· ἀλλ' ἔτι ζητοῦμεν λευκότερον τῆς παρουσίας τῶν χρόνων τὴν ἀπόδειξιν. δύσπιστος γὰρ ὢν ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὰ τὰ ἔτη σαφῶς εἰς ψῆφον λάβῃ, τοῖς λεγομένοις οὐ πιστεύει· τίς οὖν ὁ καιρός, καὶ ποῖός ἐστιν ὁ χρόνος ὅτε ἐκλειπόντων τῶν ἐξ Ἰούδα βασιλέων λοιπὸν ἀλλόφυλος ὁ Ἡρώδης βασιλεύει. λέγει τοίνυν ὁ πρὸς τὸν Δανιὴλ ὁμιλῶν ἄγγελος· σὺ δέ μοι νῦν σημείωσαι τὰ λεγόμενα, καὶ γνώσῃ καὶ συνήσῃ ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλήμ, ἕως χριστοῦ ἡγουμένου ἑβδομάδες ἑπτά, καὶ ἑβδομάδες ἑξήκοντα δύο. ἑξήκοντα τοίνυν καὶ ἐννέα ἑβδομάδες τῶν ἐτῶν συνάγουσιν ἔτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία· εἶπεν οὖν ὅτι μετὰ τὸ οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλὴμ τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία ἐτῶν διελθόντων, καὶ τῶν ἀρχόντων ἐκλιπόντων, τότε ἔρχεταί τις ἀλλόφυλος βασιλεὺς ἐφ' οὗ γεννᾶται ὁ χριστός. Δαρεῖος τοίνυν ὁ μῆδος ᾠκοδόμησεν, ἕκτῳ μὲν ἔτει τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας· πρώτῳ δὲ ἔτει τῆς καθ' Ἕλληνας, ἑξηκοστῆς καὶ ἕκτης Ὀλυμπιάδος. Ὀλυμπιὰς δὲ παρ' Ἕλλησι καλεῖται, ὁ κατὰ τέσσαρα ἔτη συντελούμενος ἀγών, διὰ τὴν κατὰ τετραετίαν τῶν τοῦ ἡλίου δρόμων, ἐκ τῶν κατ' ἔτος τελῶν ὡρῶν συντελουμένην ἡμέραν. Ἡρώδης δὲ βασιλεύει ἐν τῇ ἑκατοστῇ

deinceps: *Ligans ad vineam pullum ſuum.* Cernis pullum illum ab Zacharia manifeſtè promiſſum? Sed rurſus quæris & aliud temporis teſtimonium: *Dominus dixit ad me. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Reges eos in virga ferrea.* Dic autem mihi: vtrùm nòn apertè vocatur virga ferrea, Romanorum Imperium. De quo reliquum ex Daniele commemoremus. Enarrãs enim & declarans Nabuchodonòſori imaginem illius ſtatuæ, & reliqua omnia, quæ ſunt circa illam viſionem: Lapidem ſine manibus de monte exciſum, & non humana opera conſiſtentem, dominaturum vniuerſo orbi. Et hæc apertiſſimè dicit. *Et in diebus regnorum illorum, excitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum illius populo alteri non tradetur.* Sed clariùs adhuc quæramus aduentus illius temporis demonſtrationem. Infidelis enim homo, niſi & annos ad calculum enumeratos accipiat, dictis non credit. Quod igitur tempus, & quod ſeculum eſt, quando deficientibus ex Iuda regibus, deinceps alienigena erat rex Herodes. Dicit igitur ad Danielem loquens angelus: *Tu ergo nota ſermonem, & ſcito*: & animaduerte ab exitu ſermonis, vt iterum ædificetur Hieruſalem vſque ad Chriſtum ducem, hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ. Sexaginta igitur, & nouem hebdomadæ annorum, conſtituunt quadringentos octoginta tres annos. Dixit igitur, quòd poſt ædificationem Hieruſalem, quadringentis octoginta tribus annis peractis: tunc veniet quidam alienigena rex, cuius tempore naſcetur Chriſtus. Darius igitur Medus ædificauit Hieruſalem octauo regni ſuo anno, primo autem anno, ſecundùm Græcos, ſexageſimæ ſextæ Olympiadis. Olympias autem apud Græcos vocatur, quòd ſingulo quadriennio peracto fieri ſolet certamen, propter quatuor annorum curſum Solis, in quibus ſingulis annis tres horas adiiciens, diem quarto anno addit. Herodes autem regnabat centeſima

Romanum Imperium, virga ferrea.

Temporis aduentus Chriſti ſupputatio.

octogeſima ſexta olympiade, quarto eiuſdem anno. A ſexageſima ergo, & ſexta, vſque ad centeſimam octogeſimam ſextam interceſſerunt centum viginti olympiades, & paulò ampliùs. Congregantur igitur centum viginti olympiadum anni, quadringenti octoginta, præter annos tres qui deſunt, fortaſſis ex eo, quod inter tertium & quartum aſſumitur. Et habes iam hinc demonſtrationem ſecundùm Scripturam, quæ dicit: *Ab exitu* ſermonis, cùm edictum erit, vt iterum ædificetur Hieruſalem, vſque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duo. Temporum itaque hucuſque habes demonſtrationem, quamuis non deſint aliæ diuerſæ, de prædictis Danielis hebdomadis annorum interpretationes. Promittit autem & ipſe hoc: *Et tu Bethlehem domus Ephratha, nequaquam minima es in millibus Iuda: ex te enim mihi exibit dux, qui ſit dominator in Iſraël, & exitus illius ab initio, à diebus ſeculi.* De locis autem, Hieroſolymitanus cùm ſis, & ea occupas, noſti: & in centeſimo trigeſimo primo pſalmo ſcriptum eſt: *Ecce audiuimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis ſyluæ*: Ante paucos enim annos, ſyluestris erat locus. Audiſti rurſus: Habacuc dicentem ad Dominum: *Cùm appropinquabunt gentes, agnoſcetur.* Et quod ſignum eſt, ô propheta, venturi Domini? Ille autem dicit deinde: *In medio duorum animalium cognoſcetur*, hoc ad Dominum dicens manifeſtè: quia veniens in carne viues, & morieris, & reſurgens à mortuis viues rurſus. Et ex qua parte Hieroſolymæ veniet? ex oriente vel occidente, à ſeptentrione vel meridie? dic mihi accuratè. Ille autem apertiſſimè reſpondet, & inquit: *Deus à Theman veniet.* Theman autem interpretatur Auſter. Et ſanctus de monte Pharan, ab vmbra opaca. Cui conſonum dixit pſalmus: *Inueniemus ipſam in campis ſyluæ.* Deinde quæramus ex quo veniet, & quomodò veniet. Hoc autem nobis dicit Eſaias: *Ecce virgo concipiet, & pariet,*

Locus aduentus Chriſti.

οἶδονχο-

ὀγδοηκοστῇ ἕκτῃ Ὀλυμπιάδι, τετάρτῳ ἔτει ταύτης· ἀπὸ τῆς νῦν ἑξηκοστῆς ἕκτης, εἰς τὴν ἑκατοστὴν ὀγδοηκοστὴν ἕκτην, γίνονται μεταξὺ ἑκατὸν εἴκοσιν Ὀλυμπιάδες, καὶ ὀλίγον τι· συνάγονται τοίνυν τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν Ὀλυμπιάδων ἔτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα. τὰ γὰρ τρία ἔτη λοιπὸν, ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τετάρτου ἀναλαμβάνεται. καὶ ἔχεις τὴν ἀπόδειξιν, κατὰ τὴν γραφὴν, λέγουσαν, ἀπὸ ἐξόδου τοῦ λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου, ἑβδομάδες ἑπτὰ, καὶ ἑβδομάδες ἑξήκοντα δύο. τῶν μὲν οὖν χρόνων ταύτην τέως ἔχεις τὴν ἀπόδειξιν, καὶ ἀκούων ὅσων ἑρμηνειῶν διαφόρων περὶ τῶν προειρημένων ἐν τῷ Δανιὴλ ἑβδομάδων τῶν ἐτῶν· ἐπάκουε δὲ καὶ αὐτὸς τὸ, καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, μὴ ὀλιγοστὸς εἶ, τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γάρ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ· καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος· περὶ δὲ τῶν τόπων Ἱεροσολυμίτης ὤν, προλαβὼν οἶδας καὶ τὸ ἐν ἑκατοστῷ τριακοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ γεγραμμένον· ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾶ, εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ· πρὸ ὀλίγων γὰρ ἐτῶν δρυμώδης ἦν ὁ τόπος· ἤκουσας πάλιν τοῦ Ἀββακοὺμ λέγοντος πρὸς τὸν κύριον· ἐν τῷ ἐγγίζειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ· ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ. καὶ τί τὸ σημεῖόν ἐστιν ὦ προφῆτα τοῦ ἐρχομένου κυρίου; ὁ δὲ φησὶν ἑξῆς· ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. τοῦτο πρὸς τὸν κύριον λέγων σαφῶς ὅτι παραγενόμενος ἔνσαρκος ζῇς καὶ τελευτᾷς. καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ζῇς πάλιν· καὶ ἐκ ποίου μέρους τῆς περὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔρχεται; ἐξ ἀνατολῶν, ἢ δυσμῶν, ἢ βορρᾶ, ἢ νότου, εἰπὲ ἡμῖν ἀκριβῶς. ὁ δὲ ἀποκρίνεται σαφέστατα, καὶ φησίν· ὁ θεὸς ἀπὸ Θεμὰν ἥξει. Θεμὰν δὲ ἑρμηνεύεται νότος· καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους Φαρὰν κατασκίου, δασέος. ὅπερ συμφώνως εἶπεν ὁ ψαλμῳδός· εὕρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ δρυμοῦ· λοιπὸν ζητοῦμεν ἐκ τίνος ἔρχεται καὶ πῶς ἔρχεται· τοῦτο δὲ ἡμῖν Ἡσαΐας λέγει· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται

υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· καὶ ἀντιλέγουσιν Ἰουδαῖοι τούτοις. ἔθος γὰρ αὐτοῖς ἐστιν ἀνέκαθεν, τῇ ἀληθείᾳ κακῶς ἀντιπίπτειν· καὶ λέγουσιν οὐ γέγραπται, ἡ παρθένος, ἀλλ' ἡ νεᾶνις· ἐγὼ δὲ τῷ λεχθέντι συμπεριφερόμενος, καὶ οὕτως εὑρίσκω τὴν ἀλήθειαν· ἐρωτητέον γὰρ αὐτοῖς, παρθένος βιαζομένη, πότε βοᾷ, μετὰ τὴν φθορὰν, ἢ πρὸ τῆς φθορᾶς ἐκκαλουμένη τοὺς βοηθούς; ἐὰν τοίνυν ἀλλαχοῦ λέγῃ ἡ γραφὴ ἐβόησεν ἡ νεᾶνις, ὅτε οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν αὐτῇ. ἆρα οὐ περὶ παρθένου λέγει, ἵνα δὲ σαφέστερον μάθῃς ὅτι καὶ ἡ παρθένος, ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ νεᾶνις καλεῖται, ἄκουε τοῦ βιβλίου τῶν βασιλειῶν περὶ τῆς Ἀβισὰκ τῆς σουναμίτιδος, λέγοντος, καὶ ἦν ἡ νεᾶνις καλὴ σφόδρα· τὸ δὲ παρθένον αὐτὴν ἐκλεχθεῖσαν ἐνηνέχθαι πρὸς Δαβὶδ ὡμολόγηται. ἀλλὰ λέγουσιν Ἰουδαῖοι πάλιν, τῷ Ἀχαζ ἐρρέθη τοῦτο περὶ Ἐζεκίου. οὐκοῦν ἀναγνῶμεν τὴν γραφήν. αἴτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου, εἰς βάθος, ἢ εἰς ὕψος· καὶ μάλιστα μὲν τὸ σημεῖον παράδοξον εἶναι ὀφείλει· σημεῖον γὰρ τὸ, ὕδωρ τὸ ἐκ πέτρας· τὸ, ῥαγῆναι θάλασσαν· τὸ, ἥλιον ὑποστρέψαι, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὰ δὲ λεχθησόμενα φανερώτερον ἔχει τὸν πρὸς Ἰουδαίους ἔλεγχον. οἶδα πολλὰ λέγων καὶ κεκμηκότας τοὺς ἀκροωμένους· ἀλλὰ ἀνέχεσθε τῶν λόγων τοῦ πλήθους, ἐπειδὴ διὰ χειρὸς αὐτὰ κινεῖται, καὶ οὐκ ἔστι περὶ τῶν τυχόντων λόγων· βασιλεύοντι τοίνυν τοῦ Ἀχαζ, τοῦ Ἡσαΐου τοῦτο εἰρηκότος· ἓξ καὶ δέκα ἔτη τοῦ Ἀχαζ βασιλεύσαντος μόνα· καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν προφητείας ἐν τούτοις ῥηθείσης, ἐξελέγχει τὴν ἀντίρρησιν Ἰουδαίων· ὁ διαδεξάμενος βασιλεὺς Ἐζεκίας ὁ τοῦ Ἀχαζ υἱὸς ἐν τῷ βασιλεύειν ὢν ἐτῶν εἰκοσιπέντε· τῆς προφητείας γὰρ ἐν ἑκκαίδεκα ἔτεσι περιληφθείσης προγεννηθεὶς ἦν ὑπὸ τοῦ Ἀχαζ πρὸ τῆς προφητείας ἐννέα ἔτη· τί τοίνυν περὶ τοῦ ἤδη γεννηθέντος καὶ πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀχαζ πατρὸς αἴσχιον ἦν λέγειν τὴν προφητείαν· οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἔλαβεν, ἀλλ' ὅτι λήψεται ἡ παρθένος, προγνωστικῶς εἰπών· ἀλλ' ὅτι μὲν ἐκ παρθένου γεννᾶται ὁ κύριος, σαφῶς ἔγνωμεν· ἐκ ποίου δὲ γένους ἦν ἡ παρθένος, δεικτέον· ὤμοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν,

filium, &. *vocabitur nomen eius Emanuel.* Et contradicunt his Iudæi : mos enim eſt illis antiquus, veritati malè-refragari. Et dicunt : Non eſt ſcriptum, virgo, ſed iuuencula. Ego dicenti hoc etiam concedens, nihilominus reperiam veritatem. Quæram enim ex illis: Virgo cùm violatur, quando clamare ſolet, poſt corruptionem, vel ante corruptionem, vocans auxiliatores? Si igitur alibi dicit Scriptura : *Clamauit iuuencula, & non erat qui auxiliaretur ei*, nunquid hic non de virgine dicit? Vt autem manifeſtiùs diſcas, quòd virgo in diuina ſcriptura, iuuencula vocatur, audi librum Regum de Abiſag Sunamitide dicente : *Et iuuencula pulchra valde.* Quod autem virginem illam elegerint, vt ad Dauid adducerent, in confeſſo eſt. Sed dicunt rurſus Iudæi : De Ezechia hoc dictum eſt ad Achas. Igitur legamus ſcripturam : Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, in profundum aut in altum. Atqui ſignum maximè paradoxum eſſe debet. Signum enim erat, aqua de petra, diſruptio maris, ſolis retroceſſio, & alia eiuſcemodi. Quæ autem dicenda ſunt, manifeſtiorem habent aduerſus Iudæos redargutionem. Scio multa me dicente defatigatos eſſe auditores, ſed perferte copiam ſermonis : quandoquidem non de rebus modicis, ſed propter Chriſtum hæc mouentur. Regnante itaque Achas, Iſaias dicit : Cùm ſedecim annis Achas regnaret ſolùm, & his annis iſta prophetia ad illum dicta redarguit Iudæorum contradictionem. Succedens enim rex Ezechias filius Achas, cùm regnaret, erat annorum viginti quinque. Prophetia namque in ſex, & decem annis comprehenſa: nouem annis ante hanc prophetiam natus erat Ezechias. Quid igitur de eo, qui iam natus fuerat, dicere prophetiam fuit neceſſe? Non enim dixit quòd concepit, ſed quòd virgo concipiet, præuidendo futurum dixit. Ac quod quidem de virgine manifeſtè dictum eſt. Ex quo autem genere erat virgo, oſtendendum eſt : Iurauit Dominus Dauid veritatem,

Virgo & iuuencula idē in ſcripturis

Signum paradoxū eſſe debet.

Pſal. 131. & non fruſtrabitur eam : de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam . Et rurſus : Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius , & ſedem eius ſicut dies cœli. Et deinde ſemel iuraui in Chriſto meo , ſi Dauid mentiar , ſemen eius in ſeculum manet , & ſedes eius ſicut ſol coram me, & ſicut luna in ſeculum fundata . Vides quòd de Chriſto , & non de Solomone ſermo hic eſt. Neque enim ſedes eius ſicut ſol permanſit. Quòd ſi quis contradicat , eò quòd Chriſtus ſuper lignea Dauidis ſede non ſederit , proferamus illi aliam ſimilem phraſim. Super cathedra Moyſi ſederunt Scribæ , & Phariſæi. Non hîc ligneam cathedram , ſed doctrinæ ſignificat poteſtatem : ſic & ſedem Dauid ne quæras , non modò illam ligneam, ſed ne regnum ipſum . Cuius rei teſtes accipe etiam pueros clamantes : *Oſanna filio Dauid , benedictus rex Iſraël.* Et cæci dicunt : *Fili Dauid miſerere nobis*. Et Gabriel apertè teſtatur , ad Mariam dicens : *Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius*. Et Paulus dicit : *Memineris Ieſum Chriſtum excitatum a mortuis de ſemine Dauid , ſecundum Euangelium meum*. Et in principio epiſtolæ ad Romanos dicit : *Qui factus eſt de ſemine Dauid , ſecundum carnem*. Recipe ergo eum , qui ex Dauid natus eſt , credens prophetiæ dicenti : *Et erit in die illa radix Ieſſe , & conſurgens reget gentes : in ipſo gentes ſperabunt*. Sed Iudæi propter hæc vehementer contendunt , & ad ignem etiam prouocant. Præuidit & hoc Iſaias dicens : *Quia puer natus eſt nobis* : non enim illis : *Et filius datus eſt nobis*. Per quod etiam indicatur , quòd priùs filius Dei erat, deinde datus eſt nobis. Et poſt pauca dicit : *Et pacis eius non erit terminus. Fines Rom. ſunt ; at filij Dei regni finis non eſt*. Fines Perſarum , & Medorum ſunt . Filij autem huius non eſt finis . Deinde ſequitur , *Super ſedem Dauid , & ſuper regnum eius*. Ex Dauid proceſſit virgo ſancta . Decebat ſanè puriſſimum puritatis doctorem , ex pu-

Cathedra Moyſi, doctrinæ poteſtas.

Matt. 21. 9. *Luc 17. 13.* *Luc. 1. 32.* *2. Tim. 2. 8* *Rom. 1. 1.* *Eſ. 11. 10.* *Eſa 9. 6.* *Filius datus eſt nobis.* *Ibid. 7.*

καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτήν· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου· καὶ πάλιν, θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ· καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἑξῆς· ἅπαξ ὤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαυὴλ ψεύσομαι· τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ· καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα. ὁρᾷς ὅτι περὶ Χριστοῦ, καὶ οὐ περὶ Σολομῶντος ὁ λόγος; οὐ γὰρ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἔμεινεν· εἰ δέ τις ἀντιλέγῃ, διὰ τὸ μὴ κεκαθικέναι τὸν Χριστὸν ἐπὶ τὸν ξύλινον θρόνον τοῦ Δαβίδ, προσοίσομεν ἐκεῖνο τὸ ῥητόν· ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωϋσέως ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· οὐ γὰρ τὴν ξυλίνην καθέδραν, ἀλλὰ τῆς διδασκαλίας σημαίνει τὴν ἐξουσίαν· οὕτως οὖν καὶ θρόνον Δαβὶδ μὴ ζήτει, μὴ τὸν ξύλινον θρόνον, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν αὐτήν, καί μοι μάρτυρας λάβε τοὺς παῖδας τοὺς ἐπιφωνήσαντας, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. καὶ οἱ τυφλοὶ δὲ λέγουσιν, υἱὲ Δαβίδ, ἐλέησον ἡμᾶς. καὶ ὁ Γαβριὴλ μαρτυρεῖ σαφῶς πρὸς τὴν Μαριὰμ λέγων· καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ ὁ Παῦλος φησί· μνημονεύετε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν ἐκ σπέρματος Δαβίδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου. καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φησί· τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα· καταδέχου τοίνυν τὸν ἐκ Δαβὶδ γεγεννημένον, πειθόμενος τῇ προφητείᾳ τῇ λεγούσῃ, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν. ἐπ᾽ αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν. ἀλλὰ διαπονοῦνται οἱ Ἰουδαῖοι διὰ ταῦτα· προῄδει καὶ τοῦτο Ἡσαΐας, λέγων, καὶ θελήσουσιν εἰ ἐγένοντο πυρίκαυστοι· ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν· οὐ γὰρ αὐτοῖς· υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν. σημείωσαι δέ, ὅτι πρῶτον ἦν υἱὸς θεοῦ, εἶτα ἐδόθη ἡμῖν· καὶ μετ᾽ ὀλίγα, φησίν· καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὅριον. ὅρια Ῥωμαίων ἔστι· τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ βασιλείας ὅριον οὐκ ἔστιν. ὅρια Περσῶν καὶ Μήδων ἐστίν, τῆς δὲ υἱοῦ ὅριον οὐκ ἔστιν. εἶτα ἑξῆς, ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ κατορθῶσαι αὐτήν. ἐκ τοῦ Δαβὶδ τοίνυν ἦν ἡ ἁγία παρθένος. ἔπρεπε γὰρ τῷ ἁγνοτάτῳ καὶ διδασκάλῳ τῆς

ἁγνείας ἐξ ἁγνῶν ἐξεληλυθέναι παστάδων· εἰ γὰρ ὁ τῷ Ἰησοῦ καλῶς ἱερατεύων ἀπέχεται γυναικός, αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς πῶς ἔμελλεν ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἔρχεσθαι; ὅτι σὺ εἶ, φησὶν ἐν ψαλμοῖς, ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός, σημαίνοντι τὸ χωρὶς ἀνδρὸς ἐκ παρθένου γαστρὸς καὶ σαρκὸς αὐτὸν ἐκσπασθέντα γεγεννῆσθαι· τῶν γὰρ ἀπὸ γαμικῆς ἀκολουθίας γεννωμένων ἕτερος ὁ τρόπος· οὐκ ἐπαισχύνεται δὲ ἐκ μελῶν τοιούτων ἀναλαμβάνειν σάρκα ὁ τῶν μελῶν πλάστης· καὶ τίς ἄρα τοῦτο ἡμῖν φησίν· λέγει πρὸς Ἱερεμίαν ὁ κύριος. πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐκ κοιλίας ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίασά σε· ὁ οὖν ἐν τῷ πλάττειν ἀνθρώποις ἐφαπτόμενος, καὶ μὴ ἐπαισχυνόμενος. ἄρα ἐν τῷ πλάττεσθαι τὴν ἁγίαν σάρκα τὸ καταπέτασμα τῆς θεότητος δι᾽ ἑαυτὸν ἐπῃσχύνετο; θεός ἐστιν ὁ ἐν γαστρὶ καὶ μέχρι νῦν δημιουργῶν τὰ βρέφη. καθὼς ἐν τῷ Ἰὼβ γέγραπται. ἢ ὥσπερ γάλα με ἤμελξας; ἐτύρωσας δέ με ἴσα τυρῷ; δέρμα καὶ κρέας με ἐνέδυσας; ὀστέοις δέ με καὶ νεύροις ἐνείρας; οὐδὲν μιαρόν ἐστιν ἐν ἀνθρωπίνῃ κατασκευῇ, ἐὰν μὴ μολύνῃ μοιχείαις καὶ ἀκολασίαις ταύτην· ὁ πλάσας τὸν Ἀδάμ, ἔπλασε καὶ τὴν Εὔαν. καὶ χερσὶ θείαις τὸ ἄρσεν καὶ τὸ θῆλυ πέπλασται· οὐδὲν τῶν ἐν σώματι μελῶν ἐστὶ μιαρόν, ἐξ ἀρχῆς πλασθέν· φιμούσθωσαν γὰρ οἱ αἱρετικοὶ πάντες οἱ κατηγοροῦντες τῶν σωμάτων· μᾶλλον δὲ αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος· ἡμεῖς δὲ μνημονεύοντες Παύλου λέγοντος· οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστι; καὶ πάλιν ὁ προφήτης προείρηκεν ἐκ προσώπου Ἰησοῦ. σάρξ μου ἐξ αὐτῶν· καὶ ἀλλαχοῦ γέγραπται· διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἐξαποστελλομένους, ἕως καιροῦ τικτούσης. καὶ τί τὸ σημεῖον ἑξῆς φησί· τέξεται, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι· καὶ τίνα τὰ μνῆστρα τῆς παρθένου τῆς ἁγίας νύμφης; καὶ μνηστεύομαί σε ἐμαυτῷ ἐν πίστει· καὶ Ἐλισάβετ λαλοῦσα πρὸς αὐτὴν ὁμοίως λέγει· καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα, ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου. ἀλλὰ διασύρουσιν ἡμᾶς Ἕλληνές τε καὶ Ἰουδαῖοι καὶ φασίν, ὅτι ἀδύνατον ἦν τὸν Χριστὸν ἐκ παρθένου γεννηθῆναι.

puris prodire thalamis. Si enim qui apud Ieſum benè fungitur ſacerdotio, abſtinet à muliere: ipſe Ieſus quomodò ex viro & muliere proditurus eſſet? *Quia tu*, inquit pſalmus, *extraxiſti me de ventre*: ſignificans illum ſine viro, de virginis vtero & carne extractum, & natum eſſe. Eorum enim, qui lege nuptiali naſcuntur, alius eſt modus. Non reueretur autem ex membris eiuſmodi aſſumere carnem, qui eſt ipſe membrorum creator. Sed quis tandem nobis hoc dicit? Ad Hieremiam loquitur Dominus: *Priuſquàm formarem te in vtero, noui te: & antequàm exires ex vtero, ſanctificaui te*. Qui igitur in creandis hominibus attingit membra, & non reueretur, nunquid in creanda ſancta carne, & velamento illo Deitatis, propter ſeipſum reuerebitur? Deus eſt, qui in ventre etiam nunc fabricat infantes, ſicut Iob ſcripſit: *Nónne ſicut lac mulſiſti me, & coagulaſti me ſicut caſeum? cuti & carnibus me induiſti, & oſſibus, neruíſque me compegiſti*. Nihil eſt abominabile in humana conſtitutione, ſi non adulteriis & laſciuiis polluatur. Qui creauit Adam, creauit & Euam diuinis manibus: maſculus & fœmina creati ſunt. Nullum ex his quæ ſunt in corpore membris, turpe ab initio creatum eſt. Obmuteſcant hæretici omnes, qui accuſant corpora, imò potiùs ipſum creatorem. Nos autem commemoremus dictum Pauli: *Neſcitis quòd corpora veſtra templa ſunt Spiritus ſancti?* Et rurſus quod propheta prædixit ex perſona Ieſu: *Caro mea ex ipſis*. Et alibi ſcriptum eſt: *Propter hoc dabit ipſis vſque ad tempus parturientis*. Et quod ſignum, deinceps, dicit, *Pariet, & reliqui fratrum eius conuertentur*. Et quæ ſunt deſponſiones virginis ſanctæ ſponſæ? *Et deſponſabo te mihi ipſi in fide*: Et Elizabet loquens ad illam, ſimiliter dicit: *Beata es quæ credidiſti: quia perficientur ea, quæ locutus eſt Dominus*. Sed conuincere nos ſtudent tam Græci, quàm Iudæi, & dicunt, quòd erat impoſſibile, Chriſtum de virgine naſci.

Sacerdotio Chriſti benè fungens, abſtinet à muliere.
Pſal. 10.21.
Hier. 1.5.
Iob. 10.10.
Membrum corporis nullum turpe.
1. Cor. 3.16
Oſe. 2.20.
Luc. 1. 45.
Virginē parere non eſt impoſſibile.

Græcis igitur primùm ex ipſorummet fabulis os obſtruamus. Qui enim dicitis proiectos lapides in homines mutari, quomodò virginem párere poſſe negatis? Qui ex Iouis cerebro natam filiam fabulamini, quomodò ex vtero virginali naſci aliquem, impoſſibile dicitis eſſe? Qui de femore veſtri Iouis prognatum falsò eſſe dicitis Bacchum, cur noſtram veritatem reiicitis? Scio me indigna præſenti auſculatione dicere: ſed vt opportunè tu Græcos redarguas, hæc attulimus, ex ipſorum fabulis ad eos dicentes. Illis verò, qui ſunt de circumciſione ſic occurrens, perquire: Vtrum eſt difficilius, ſenem & ſterilem, muliebribus iam deficientibus párere: aut virginem iuuenem generare? Sterilis erat Sara, & deficientibus iam muliebribus, præter naturam peperit. Igitur cùm & ſterilem, & virginem párere, ſit præter naturam: aut vtrumque nega, aut vtrumque concede. Idem enim Deus vtrumque operatus eſt: neque enim audebis dicere, quòd illic quidem poſſibile, hîc autem impoſſibile eſt Deo. Et rurſus, quæ natura manum hominis vna hora in diuerſas ſpecies mutare poteſt, & rurſus reſtituere. Quomodo igitur Moyſis manus ſicut nix alba apparuit, & rurſus ſtatim albedine illa deſtituta eſt? Sed dices, quia Deus voluit, mutata eſt. Illic Deus volens poteſt: hîc autem, nunquid non poteſt? Ac illud quidem ſignum ad Ægyptios tantùm, hoc autem datum erat ſignum vniuerſo orbi. O Iudæi, vtrum autem difficilius eſt, virginem parere, aut virgam in animal mutari? Confitemini quòd tempore Moyſis rectiſſima virga, ſerpentina ſpecie facta eſt, & horrenda fuit, etiam proiicienti illam. Et qui anteà tenebat virgam, paulò pòſt fugiebat illam, tanquàm draconem. Reuerà enim draco erat: fugiebat autem, non metuens id quod tenuit, ſed timens mutatum. Dentes habuit virga, & draconis oculos. De virga itaque oculi pullularunt: & de vtero virginis puer non naſcetur Deo volente? Taceo hîc quod & virga Aaron, quod reliquæ

Ἕλλωας

Ἕλληνας μὲν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς μύθων ἐπιστομίσωμεν· οἱ γὰρ λέγοντες λίθους ῥιπτουμένους εἰς ἀνθρώπους μεταβάλλεσθαι, πῶς δὲ, παρθένου τεκεῖν, λέγετε, ἀδύνατον εἶναι; οἱ δὲ ἐξ ἐγκεφάλου θυγατέρα τετέχθαι μυθολογοῦντες, πῶς ἐκ παρθενικῆς γαστρὸς τετέχθαι υἱὸν, λέγετε εἶναι ἀδύνατον; οἱ ἐκ μικροῦ τοῦ παρ' ὑμῖν Διὸς κυοφορηθῆναι ψευδῶς λέγοντες Διόνυσον, πῶς ἀθετεῖτε δὲ ἡμέτερον ἀληθές; οἶδα λέγων ἀνάξια τῆς παρούσης ἀκροάσεως. ἀλλ' ἵνα εὐκαίρως σὺ τοὺς Ἕλληνας ὀνειδίσῃς, ταῦτα προσηνέγκαμεν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς μύθων τὰ πρὸς αὐτοὺς λέγοντες. πρὸς δὲ τοὺς ἐκ περιτομῆς, οὕτως ἀπάντησον ἐρωτήσας. ποῖόν ἐστι δύσκολον, στεῖραν πρεσβύτιν τῶν ἐθίμων ἐκλιπόντων τεκεῖν, ἢ παρθένον νεάζουσαν γεννῆσαι; στεῖρα ἦν Σάῤῥα, καὶ ἐκλιπόντων τῶν γυναικείων, τέτοκε παρὰ φύσιν· οὐκοῦν εἰ δὲ, στεῖραν γεννῆσαι παρὰ φύσιν, καὶ δὲ, παρθένον γεννῆσαι· ἢ τὰ δύο τοίνυν ἀθέτησον, ἢ τὰ δύο κατάδεξαι. ὁ γὰρ θεὸς αὐτός ἐστιν ὁ κἀκεῖνο ποιήσας, καὶ τοῦτο κατασκευάσας. οὐ γὰρ τολμήσεις εἰπεῖν, ὅτι ἐκεῖ δυνατόν ἐστι θεῷ, καὶ ὧδε ἀδύνατον· καὶ πάλιν ποία φύσις χεῖρα ἀνθρώπου μεταβληθῆναι ἐν μιᾷ ὥρᾳ πρὸς ἕτερον εἶδος, καὶ πάλιν ἀποκατασταθῆναι; πῶς τοίνυν ἡ Μωϋσέως χεὶρ ὡς χιὼν ἐλευκάνθη, καὶ ἅμα πάλιν ἀπεκατεστάθη; ἀλλὰ λέγεις ὅτι θεὸς θελήσας, μετέβαλεν· ἐκεῖ θεὸς θελήσας, δύναται, καὶ ὧδε ἄρα οὐ δύναται; κἀκεῖνο μόνον σημεῖον ἦν πρὸς Αἰγυπτίους μόνον· τοῦτο δὲ σημεῖον ἦν τῇ οἰκουμένῃ δωρούμενον, ὦ Ἰουδαῖοι· ποῖον δέ ἐστι μᾶλλον δυσκολώτερον, παρθένον γεννῆσαι, ἢ ῥάβδον εἰς ζῶον ψυχωθῆναι; ὁμολογεῖτε ὅτι ἐπὶ Μωϋσέως εὐθυτάτη ῥάβδος ὀφιώδης γενομένη φοβερὰ ἦν τῷ ῥίψαντι· καὶ ὁ πρὶν ταύτην κατέχων τὴν ῥάβδον, ἔφυγε ταύτην ὡς δράκοντα. δράκων γὰρ ἦν τῇ ἀληθείᾳ. ἔφυγε δὲ οὐ φοβηθεὶς ὃ κατεῖχεν, ἀλλὰ ἀγωνιάσας τὸν μεταβεβληκότα· ὀδόντας εἶχεν ἡ ῥάβδος, καὶ δρακοντίους ὀφθαλμούς· ἐκ ῥάβδου τοίνυν ὀφθαλμοὶ βλέποντες ἐκφύονται, καὶ ἐκ παρθενικῆς γαστρὸς παιδίον οὐ γεννᾶται θεοῦ θέλοντος; σιωπῶ γὰρ ὅτι καὶ ἡ ῥάβδος ἡ Ἀαρὼν, ὅσπερ καὶ τὰ

λοιπὰ δένδρα δι' ἐνιαυτῶν ποιεῖ πλειόνων, τοῦτον διὰ μιᾶς νυκτὸς ἐποίησε. τίς γὰρ οὐκ οἶδε, ὅτι ῥάβδος ἀπολέσασα τὸν φλοιὸν, οὐτ' ἂν μεταξὺ ποταμῶν τεθῇ φύσει ποτέ; ἀλλ' ἐπειδὴ θεὸς, οὐ φύσεσιν ἀκολουθεῖ δένδρων, ἀλλὰ φύσεώς ἐστι ποιητὴς, ἡ ἄκαρπος καὶ ξηρὰ, καὶ ἄφλοιος ῥάβδος ἤνθησε καὶ ἐβλάστησε, καὶ κάρυα ἐκαρποφόρησεν· ὁ οὖν τῇ ῥάβδῳ διὰ τὸν τυπικὸν ἀρχιερέα καρπὸν ὑπὲρ φύσιν χαρισάμενος, ἆρα τῇ παρθένῳ, διὰ τὸν ἀληθινὸν ἀρχιερέα τὸ τεκεῖν οὐκ ἐχαρίζετο· καλὰ ταῦτα ὑπομνηστικὰ τῶν λόγων. ἀλλ' ἔτι ἀντιλέγουσιν Ἰουδαῖοι, καὶ οὐ πείθονται τοῖς περὶ ῥάβδου λόγοις, ἐὰν μὴ ὁμοίοις παραδόξοις καὶ παρὰ φύσιν πεισθῶσι τοκετοῖς. ἐξετάζω τοίνυν αὐτοὺς οὕτως, ἡ Εὔα ἐξ ἀρχῆς ἐκ τίνος ἐγεννήθη; ποία μήτηρ συνειλήφεν ἐκείνην τὴν ἀμήτορα; λέγει δὲ ἡ γραφὴ, ὅτι ἐκ πλευρᾶς γέγονε τοῦ Ἀδάμ· ἆρα οὖν ἡ μὲν Εὔα ἐκ πλευρᾶς ἄρσενος χωρὶς μητρὸς γεννᾶται, ἐκ δὲ παρθενικῆς γαστρὸς χωρὶς ἀνδρὸς παιδίον οὐ γεννᾶται; ἐχρεωστεῖτο τοῖς ἀνδράσι παρὰ τοῦ θήλεος γένους ἡ χάρις. ἡ γὰρ Εὔα ἐκ τοῦ Ἀδὰμ ἐγεννήθη, καὶ οὐκ ἐκ μητρὸς συλληφθεῖσα, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ ἀνδρὸς ὥσπερ ἀποτεχθεῖσα· ἀπέδωκεν οὖν ἡ Μαρία τῆς χάριτος τὸ χρέος. οὐκ ἐξ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς μόνης, ἀχράντως, ἐκ πνεύματος ἁγίου δυνάμει θεοῦ γεννήσασα· λάβωμεν δὲ ἔτι τὸ τούτου μεῖζον· τὸ μὲν γὰρ ἐκ σωμάτων σώματα γεννηθῆναι, εἰ καὶ παράδοξον, ἀλλ' ὅμως καὶ δυνατόν· τὸ δὲ, τὸν χοῦν τῆς γῆς ἄνθρωπον γενέσθαι, τοῦτο θαυμαστότερον· τὸ, πηλὸν συγκεχυμένον ὀφθαλμῶν χιτῶνας λαβεῖν, καὶ λαμπηδόνας, τοῦτο θαυμαστότερον· τὸ, ἐκ μονοειδοῦς χοὸς γεννᾶσθαι, καὶ ὀστέων καρτερότητα, καὶ πνεύμονος ἁπαλότητα, καὶ λοιπὰς διαφόρους ἰδέας μελῶν, τοῦτο θαυμαστὸν· τὸ, πηλὸν ψυχωθέντα περιέρχεσθαι τὴν οἰκουμένην αὐτοκινήτως, καὶ οἰκοδομεῖν, τοῦτο θαυμαστὸν· τὸ, πηλὸν διδάσκειν, καὶ λαλεῖν, καὶ τεκταίνειν, καὶ βασιλεύειν, τοῦτο θαυμαστόν. ὦ τοίνυν ἀμαθέστατοι Ἰουδαῖοι, πόθεν Ἀδὰμ ἐγένετο; οὐχ' ὁ θεὸς χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, ἔπλασε τὸ πλάσμα τοῦτο τὸ θαυμα-

arbores per annos plures faciunt, hoc per vnam noctem fecit. Quis enim neſcit, quòd virga cortice deſtituta, etiamſi in mediis fluminibus plantetur, nunquàm florebit. Sed cùm Deus non naturam arborum ſequatur, verùm naturæ eſt factor: etiam infructuoſa: ſiccáque virga, & ſine cortice effloruit, & nucum fructũm protulit. Qui igitur virgæ, propter typicum ſummum ſacerdotem, præter naturam fructum tulit: nunquid virgini, vt verum ſacerdotem ſummum pareret, hoc non conferret? Bonæ ſunt eiuſmodi ſermonum commemorationes: ſed nihilominus contradicunt Iudæi, neque his quæ de virga protulimus perſuaderi ſibi patiuntur: niſi ſimilibus paradoxis, ac præter naturam perſuadeantur partubus. Quæro igitur ſic ab illis: Eua ab initio de quo nata eſt? quæ mater conceperat illam, quæ matrem non habuit. Dicit enim ſcriptura, quòd de latere facta eſt Adami. Nunquid igitur Eua quidem de latere viri, ſine matre naſcitur: de virginali autem vtero ſine viro, nihil naſcetur? Mutuata eſt à viris fœmineo generi gratia. Eua enim ex viro nata eſt, & non ex matre concepta, ſed ex ſolo viro tanquàm partu edita. Reddidit igitur Maria gratiæ huius mutuum officium, & non ex viro, ſed ex ipſa ſola impollutè, ex Spiritu ſancto, virtutéque Dei peperit. Accipiamus porrò aliud longè maius. Ex corporibus enim corpora gigni quamuis ſit aliquando paradoxon, ſed poſſibile tamen. At puluerem terræ hominem fieri, hoc multò mirabilius: lutum confuſum, oculorũ tunicas, & ſplendores accipere, hoc longè mirabilius. Ex vnius formæ puluere, & oſſium robur, & pulmonis leuitatem, & reliquorum diuerſitatem membrorum fieri, hoc admirabile. Lutum animatum circuire terram, & ſeipſum moueri, & ædificare, hoc admirandum? Lutum docere, & loqui, & parere, & regnare, hoc admirandum? Itaque ô indoctiſſimi Iudæi, vnde Adam factus eſt? Nónne Deus accepit puluerem de terra, & creauit creaturam hanc admi-

Eua ſine matre.

Chriſtus ſine patre carnis.

randam? Quid igitur lutum quidem in oculum mutatur, & virgo non generabit? Quod apud homines maximè eſt impoſſibile, nunquid Deus præſtare non poterit? Horum meminerimus, fratres, inſtrumentis iſtis auxiliatoriis vtentes. Non feramus hæreticos, qui per imaginationem tantùm, Chriſti aduentum eſſe docent. Deſpiciamus & eos, qui ex viro & muliere generationem eius eſſe aſſerunt, audéntque dicere, ex Ioſeph & Maria Chriſtum eſſe: eò quòd ſcriptum eſt,
Matt.1.20 *Et accipe mulierem tuam.* Meminimus enim & Iacob, qui priuſquàm Rachel acceperat, dicebat ad Laban:
Gen.29.21 *Da mihi vxorem meam.* Sicut enim illic ante nuptiarum conſtitutionem, cùm tantùm promiſſio interceſſiſſet, vxor Iacob nominabatur: ſic & Maria propter ſolam deſponſationem, vxor Ioſeph vocabatur. Vide autem Euangelij accuratam diligentiam, dicentis: *Menſe ſexto miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galileæ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen Ioſeph,* &c. Et rurſus: Cùm e-
Luc.2.3. rat orbis deſcriptio, & aſcendebat Ioſeph, vt deſcriberetur, quid ait ſcriptura? *Aſcendit autem & Ioſeph,*
Gal.4.4. *vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante:* prægnans enim erat. Non dixit autem vxore ſua, ſed deſponſata ipſi. Miſit enim Deus filium ſuum, dicit Paulus, non factum ex viro & muliere: ſed factum ex muliere tantùm: hoc eſt, ex virgine. Mulierem enim etiam virginem appellari, priùs demonſtrauimus. De virgine enim natus eſt, virgines efficiens animas. Sed miraris quod dictum eſt: mirabatur & ipſa quæ peperit. Dicit enim ad Gabrielem:
Luc.1.34. *Quomodo fiet hoc, quoniam virum non cognoſco.* Ille autem reſpondit: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſsimi obumbrabit tibi: Propterea & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei:* Impolluta, & pura eſt generatio. Vbi enim Spiritus ſanctus, illic aufertur omnis pollutio. Puriſſima igitur corporea generatio vnigeniti de virgine: etiamſi contradi-

Maria vxor Ioſeph ſola deſponſatione.

Virgo quandoque mulier vocatur

σιον; εἶτα πηλὸς μὲν, εἰς ὀφθαλμὸν μεταβάλλεται, καὶ παρθένος υἱὸν οὐ γεννᾷ; τὸ ὡς ἐν ἀνθρώποις ἀδύνατον μᾶλλον γίνεται, καὶ τὸ ἐγχωροῦν ἄρα οὐ γίνεται; τούτων μνημονεύωμεν ἀδελφοὶ, τοῖς ὀργάνοις τούτοις ἀμυντηρίοις χρησώμεθα. μὴ ἀνεχώμεθα τῶν αἱρετικῶν, τῶν κατὰ φαντασίαν τὴν παρουσίαν διδασκόντων· καταπτύσωμεν καὶ τῶν λεγόντων ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι τὴν γέννησιν· τῶν τολμησάντων εἰπεῖν ὅτι ἦν ἐκ τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῆς Μαρίας, διὰ τὸ γεγράφθαι, καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· μνημονεύσωμεν γὰρ τοῦ Ἰακὼβ τοῦ πρὶν λαβεῖν τὴν Ῥαχὴλ λέγοντος τῷ Λάβαν, ἀπόδος τὴν γυναῖκά μου· ὥσπερ γὰρ ἐκείνη πρὸ τῆς γαμικῆς καταστάσεως, τῷ μόνον ἐπαγγελίαν εἶναι, γυνὴ τοῦ Ἰακὼβ ὠνομάζετο, οὕτω καὶ ἡ Μαρία τῷ μνηστευθῆναι, γυνὴ τοῦ Ἰωσὴφ ὠνομάζετο· καὶ βλέπε τοῦ εὐαγγελίου τὴν ἀκρίβειαν, λέγοντος· ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας ᾗ ὄνομα Ναζαρὲθ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσὴφ, καὶ ἑξῆς. καὶ πάλιν, ὅτε ἡ ἀπογραφὴ ἦν, καὶ ἀνέβη Ἰωσὴφ ἀπογράψασθαι, τί λέγει ἡ γραφή; ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικὶ οὔσῃ ἐγκύῳ· ἔγκυος μὲν γὰρ ἦν· οὐκ εἶπε δὲ ὅτι τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ. ἐξαπέστειλε γὰρ ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ φησὶν ὁ Παῦλος, οὐ γενόμενον ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀλλὰ γενόμενον ἐκ γυναικὸς μόνον, τουτέστιν ἐκ παρθένου· τὸ γὰρ γυναῖκα, καὶ τὴν παρθένον καλεῖσθαι, προαπεδείξαμεν. ἐκ παρθένου γὰρ ἐγεννήθη ὁ παρθενοποιὸς τῶν ψυχῶν. ἀλλὰ θαυμάζεις τὸ γενόμενον; ἐθαύμαζε τοῦτο καὶ αὐτὴ ἡ γεννήσασα· λέγει γὰρ πρὸς τὸν Γαβριὴλ, πῶς ἔσται μὴ τοῦτο ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω. ὁ δέ φησι, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ· ἄχραντος καὶ ἀρρύπαρος ἡ γέννησις· ὅπου γὰρ πνεῖ πνεῦμα ἅγιον, ἐκεῖ περιῄρηται πᾶς μολυσμός· ἄρρυπος ἡ ἔνσαρκος γέννησις τοῦ μονογενοῦς ἐκ τῆς παρθένου, κἂν ἀντιλέ-

γνῶσιν οἱ αἱρετικοὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ἐλέγξει αὖθις τὸ πνεῦμα ἅγιον· ἀγανακτήσει ἡ δύναμις τοῦ ὑψίστου ἡ ἐπισκιάσασα αὐτήν· καταστήσεται Γαβριὴλ ἀντιπρόσωπος ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· καταισχυνεῖ αὖθις ὁ τῆς φάτνης τόπος, ὁ δεξάμενος τὸν δεσπότην. ποιμένες γὰρ μαρτυρήσουσιν οἱ τότε εὐαγγελισθέντες· καὶ ἡ στρατιὰ τῶν ἀγγέλων τῶν αἰνούντων καὶ ὑμνούντων, καὶ λεγόντων δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας· ὁ ναὸς, εἰς ὃν τότε ἀνηνέχθη τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ· τὰ ζεύγη τῶν τρυγόνων, τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ προσενεχθέντα· καὶ ὁ τότε ἐναγκαλισάμενος αὐτὸν Συμεών, καὶ ἡ πρεσβῦτις προφῆτις Αννα· θεοῦ τοίνυν μαρτυροῦντος, καὶ πνεύματος ἁγίου συμμαρτυροῦντος, καὶ Χριστοῦ λέγοντος, τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; φιμούσθωσαν οἱ αἱρετικοὶ, οἱ ἀντιλέγοντες τῇ ἀνθρωπότητι· ἀντιλέγουσι γὰρ τῷ λέγοντι, ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα· προσκυνείσθω ὁ ἐκ παρθένου γεννηθεὶς κύριος. καὶ γνωριζέτωσαν αἱ παρθένοι τῆς οἰκείας πολιτείας τὸν στέφανον· γνωριζέτω καὶ τῶν μοναζόντων τὸ τάγμα τῆς ἁγνείας τὸ ἐπίδοξον· οὐ γὰρ ἀπεστερήμεθα τοῦ τῆς ἁγνείας ἀξιώματος· ἐν γαστρὶ μὲν παρθένου γέγονεν ὁ τοῦ σωτῆρος ἐννεαμηνιαῖος ὁ χρόνος· ἀνὴρ δὲ γέγονεν ὁ κύριος τριάκοντα καὶ τρία ἔτη· ὥστε εἰ σεμνύνεται παρθένος διὰ τὸν ἐννεαμηνιαῖον χρόνον, πολὺ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τὸ πολυετὲς τῶν χρόνων· πάντες δὲ τὸν τῆς ἁγνείας δρόμον τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι δράμωμεν, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων, οὐκ ἀκολασίας μετιόντες, ἀλλ' αἰνοῦντες τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· μὴ ἀγνοήσωμεν τῆς ἁγνείας τὸ ἔνδοξον· ἀγγελικὸς γάρ ἐστιν ὁ στέφανος, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον τὸ κατόρθωμα· φεισώμεθα τῶν σωμάτων τῶν μελλόντων λάμπειν ὡς ὁ ἥλιος· μὴ διὰ μικρὰν ἡδονὴν τὸ τηλικοῦτον, καὶ τοιοῦτον σῶμα μολύνωμεν· μικρὰ μὲν γὰρ καὶ πρὸς ὥραν ἡ ἁμαρτία· πολυετὴς δὲ καὶ αἰώνιος ἡ αἰσχύνη· ἄγγελοι περιπατοῦντες ἐπὶ γῆς εἰσιν οἱ τῆς ἁγνείας ἐργάται. αἱ παρθένοι μετὰ Μαρίας τῆς παρθένου ἔχουσι τὸ μέρος. ἐξοριζέσθω πᾶς καλλω-

cant hæretici veritati. Redarguit eos Spiritus ſanctus. Indignè fert virtus Altiſſimi adumbrans. Aduerſus illos conſiſtet Gabriel contrario vultu in die iudicij. Confundet eos locus præſepij, qui ſuſceperat Dominum. Paſtores teſtabuntur, qui tunc euangelizabant: & exercitus angelorum laudantium, & canentium, atque dicentium: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Templum, in quod erat illatus quadrageſimo die. Par turturum, quod pro illo oblatum eſt: & Simeon in vlnis illum ferens, & præſens Anna prophetiſſa. Deo igitur teſtante, & ſancto Spiritu conteſtante atque Chriſto ipſo dicente: *Quid me quæritis occidere, hominem veritatem vobis loquentem?* Obmuteſcant hæretici, qui negant illius humanitatem. Contradicunt enim dicenti: *Contrectate me, & videte: quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Adoretur qui de virgine natus Chriſtus, & agnoſcant virgines ſui ſtatus vel dignitatis coronam. Agnoſcat eorum ordo & inſtitutum, qui vitam ſolitariam agunt, caſtitatis gloriam: neque enim priuamur caſtitatis dignitate. In ventre enim virginis fuit, nouem menſium tempore Saluator. Vir factus Dominus triginta trium annorum. Itaque ſi veneratur virgo propter nouem menſium tempus, multò magis nos, propter multorum annorum tempus. Omnes autem caſtitatis curſum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, ſenes cum iunioribus: non intemperantias exercentes, ſed laudantes nomen Domini. Non ignoremus caſtitatis gloriam: angelica enim eſt corona, & ſupra hominem hæc perfectio. parcamus corporibus, quæ lucere debent ſicut ſol. Ne propter paruam voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim eſt ad horam peccatum, longæua autem eſt ex eo, & æterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, ſunt caſtitatis operatores. Virgines cum Maria virgine habebunt partem. Exterminetur omnis nimius or-

Luc. 2. 14.

Io. 7. 19.

Luc. 24. 39.

Virginum corona.

Caſtitatis monachorũ gloria.

Caſtitas veneranda.

Caſtitatis angelica corona.

Virgines cũ Mariæ partẽ habebũt.

natus, & omnis laſciuus aſpectus, & omnis circa te obambulans fœminea veſtis, & ſtola, & ſuffimentum voluptatis ineſcatiuum. Suffimentum ſit tuum intus in omnibus, oratio boni odoris, & bonorum operum, & corporum ſanctificatio. Vt ille qui de virgine natus eſt, dicat etiam de nobis tam viris, quàm mulieribus caſtè viuentibus, & coronatis: *Et habitabo in ipſis, & perambulabo, & ero ipſorum Deus, & ipſi erunt mihi populus.* Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

CATECHESIS DECIMATERTIA illuminatorum Hieroſolymis extemporanea, de crucifixo & ſepulto. Et lectio ex Eſaia: Domine quis credidit auditui noſtro: & brachium Domini cui reuelatum eſt; & cætera: Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt.

Crux maxima gloriatio noſtra.

Gal.6.14.

GLORIATIO ſanè eccleſiæ Catholicæ eſt omnis Chriſti actio; gloriatio verò gloriationum eſt crux: quod ſciens Paulus, *Mihi*, inquit, *abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Admirandum quidem erat, & cæcum natum in Siloë ad viſum reſtituere: ſed quid hoc ad cæcos totius orbis? Magnum erat, & ſupra naturam, Lazarum quatriduanum reſurgere: ſed hæc tamen in illo finita erat gratia: quid autem ad eos, qui in vniuerſo orbe peccatis erant mortificati? Mirabile quòd ex quinque panibus redundauit cibus in quinque millia: ſed quid ad eos, qui ignorantiæ fame premebantur per totum orbem? Admirabile, ſoluere eam quæ decem & octo annis ligata fuit à diabolo: ſed quid hoc reſpectu omnium noſtrûm, qui fuimus catenis peccatorum noſtrorum vincti? Crucis autem corona, & cæcos in ignorantia illuminauit, vinctos à peccatis ſoluit, & vniuerſum genus humanum in mundo redemit. Neque mireris,

πιστός,

πισμὸς, καὶ πᾶν ἄτηρον βλέμμα, καὶ πᾶς περίπατος περισεσυρμένος, καὶ πᾶσα στολὴ, καὶ θυμίαμα ἡδονῆς δελεαστικόν. θυμίαμα δὲ ἐν πᾶσιν ἔστω ἡ προσευχὴ τῆς εὐωδίας, καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, καὶ ὁ τῶν σωμάτων ἁγιασμός· ἵνα ὁ ἐκ παρθένου γεννηθεὶς κύριος εἴπῃ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνδρῶν τε τῶν ἁγνευόντων, καὶ γυναικῶν τῶν στεφανουμένων, ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ιγ'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, σταυρωθέντα καὶ ταφέντα· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἡσαΐου· κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; καὶ ἑξῆς· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΚΑΥΧΗΜΑ μὲν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας πᾶσα πρᾶξις Χριστοῦ· καύχημα δὲ τῶν καυχημάτων ὁ σταυρός· καὶ τοῦτο γινώσκων ὁ Παῦλος, φησίν· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ· θαυμαστὸν μὲν γὰρ ἦν, τὸ καὶ τυφλὸν ἐκ γενετῆς ἐν τῷ Σιλωὰμ ἀναβλέψαι· ἀλλὰ τί πρὸς τοὺς τυφλοὺς τῆς οἰκουμένης; μέγα μὲν καὶ ὑπὲρ φύσιν τὸ, τὸν Λάζαρον τετραήμερον ἀναστῆναι· ἀλλὰ μέχρις ἐκείνου ἦν ἡ χάρις· τί δὲ πρὸς τοὺς ἐν τῇ οἰκουμένῃ ταῖς ἁμαρτίαις νενεκρωμένους, θαυμαστὸν τὸ πηγάσαι τροφὴν πέντε ἄρτους εἰς τοὺς πεντακισχιλίους. ἀλλὰ τί πρὸς τοὺς λιμώττοντας ἐν ἀγνωσίᾳ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην; θαυμαστὸν τὸ λυθῆναι τὴν ἔχουσαν δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη δεδεμένην ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. ἀλλὰ τί πρὸς ἡμᾶς τοὺς ταῖς σειραῖς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καταδεδεμένους; ὁ δὲ τοῦ σταυροῦ στέφανος ἐφωταγώγησε μὲν τοὺς ἐν ἀγνωσίᾳ τυφλούς· ἔλυσε δὲ πάντας τοὺς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατεχομένους, καὶ κόσμον ὅλον ἀνθρώπων ἐλυτρώσατο· καὶ μὴ

θαυμάσῃς εἰ κόσμος ὅλος ἐλυτρώθη. οὐ γὰρ ἦν ἄνθρωπος ψιλὸς, ἀλλὰ υἱὸς θεοῦ μονογενὴς, ὁ ὑπεραποθνήσκων· καίτοιγε ἴσχυσεν ἑνὸς ἀνδρὸς τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἁμαρτία θάνατον ἐνέγκαι τῷ κόσμῳ· εἰ δὲ τῷ παραπτώματι τοῦ ἑνὸς θάνατος ἐβασίλευσεν εἰς τὸν κόσμον, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ ἑνὸς ἡ ζωὴ βασιλεύσει; καὶ εἰ τότε διὰ τὸ ξύλον τῆς βρώσεως ἐξεβλήθησαν ἐκ παραδείσου· ἆρα, διὰ τὸ ξύλον Ἰησοῦ νῦν εὐκοπώτερον οἱ πιστεύοντες, εἰς παράδεισον οὐκ εἰσελεύσονται; εἰ ὁ πρωτόπλαστος ἀπὸ γῆς ἤνεγκεν οἰκουμενικὸν θάνατον, ὁ πλάσας αὐτὸν ἀπὸ γῆς, ἆρα οὐ φέρει ζωὴν αἰώνιον αὐτὸς ὢν ἡ ζωή; εἰ Φινεὲς ζηλώσας τὸν αἰσχροποιὸν, κατέπαυσε τοῦ θεοῦ τὴν ὀργήν· Ἰησοῦς οὐκ ἄλλον ἀνελὼν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀντίλυτρον παραδοὺς, ἆρα τὴν ὀργὴν οὐ λύει τὴν κατὰ ἀνθρώπων; μὴ τοίνυν ἐπαισχυνώμεθα τῷ σταυρῷ τοῦ σωτῆρος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐγκαυχώμεθα· ὁ γὰρ λόγος τοῦ σταυροῦ, Ἰουδαίοις μὲν ἐστὶ σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία, ἡμῖν δὲ σωτηρία· καὶ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί· τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν, δύναμις θεοῦ ἐστιν· οὐ γὰρ ἦν ψιλὸς ἄνθρωπος καθὼς εἴρηται, ὁ ὑπεραποθνήσκων, ἀλλὰ υἱὸς θεοῦ θεὸς ἐνανθρωπήσας· εἶτα, τὸ μὲν ἐπὶ Μωϋσέος πρόβατον μακρὰν ἀπήλασε τὸν ὀλοθρεύοντα. τὸ δὲ τοῦ θεοῦ πρόβατον τὸ αἶρον τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, πολὺ μᾶλλον οὐκ ἠλευθέρου τῶν ἁμαρτιῶν; ἀλλὰ τὸ μὲν αἷμα τοῦ ἀλόγου προβάτου τὴν σωτηρίαν παρεῖχε, τὸ δὲ τοῦ μονογενοῦς πολὺ μᾶλλον οὐ σώζει. εἴ τις ἀπιστεῖ τῇ δυνάμει τοῦ σταυρωθέντος, ἐξεταζέτω τοὺς δαίμονας· εἴ τις οὐ πιστεύει τοῖς λόγοις, πιστευέτω τοῖς φαινομένοις· πολλοὶ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐσταυρώθησαν, ἀλλ' οὐδένα πτήσσουσιν οἱ δαίμονες· ἐπειδὴ, οἱ μὲν δι' οἰκείας ἁμαρτίας ἀπέθανον· ὁ δὲ, ὑπὲρ ἁμαρτιῶν ἀλλοτρίων· ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν· οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὃς, λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει. οὐ Πέτρος ἦν ὁ τοῦτο λέγων, ἐπεὶ ἂν ὑπωπτεύθη χαρίζεσθαι τῷ διδασκάλῳ. ἀλλ' Ἡσαΐας ἐστὶν ὁ λέγων· ὁ σαρκὶ μὲν, μὴ συμπαρὼν· πνεύματι δὲ τὴν ἔνσαρκον ἐπιδημίαν προθεωρήσας. καὶ τί μοι μάρτυρα νῦν φέρειν μόνον προφήτην; λάμβανε μάρτυρα Πιλάτον

totum eſſe per illum mundum liberatum: non enim ſimplex homo fuerat, ſed filius Dei vnigenitus pro illo moriens: quandoquidem vnius etiam viri Adam peccatum potuit mortem adferre mundo. Si ergo transſgreſſione vnius mors regnauit in mundo: cur non multò magis iuſtitia vnius, vita regnet? Et ſi tunc per cibum illius ligni, eiecti ſunt ex paradiſo: nunquid per lignum Ieſu nunc non multò faciliùs credentes in paradiſum inducentur? Si protoplaſtus de terra vniuerſalem mortem attulit: qui creauit illum de terra, nunquid vitam non adferet æternam; cùm ipſe ſit vita? Si Phinees zelo ductus, & tollens de medio turpitudinis factorem, pacauit iram Dei, Ieſus non alium tollens, ſed ſeipſum tradens in precium, nunquid iram Dei contra homines non diſſoluet? Non pudeat itaque nos crucis Saluatoris, ſed in eo potiùs gloriemur. Sermo enim crucis Iudæis quidem offendiculum, Græcis eſt ſtultitia, & his, qui pereunt, ſtultitia quoque eſt: his autem qui ſaluantur, virtus Dei eſt. Non enim, ſicut dictum eſt, ſimplex homo pro nobis mortuus eſt, ſed filius Dei, humana aſſumpta natura. Tum verò agnus ille Moyſis inſtituto mactatus, procul arcebat vaſtatorem: agnus autem Dei, qui tollit peccatum mundi, nónne multò magis liberat à peccatis? Ac ſanguis quidem irrationalis agni, ſalutem exhibebat: Sanguis verò vnigeniti, non multò magis ſeruabit? Si quis non credit virtuti crucifixi, percunctetur dæmones: ſi non quis credit verbis, credat factis apparentibus. Multi per orbem crucifixi ſunt, ſed nullum exhorrebant dæmones: quoniam illi quidem propter ſua peccata mortui ſunt, hic autem pro alienis. *Peccatum enim ipſe non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.* Non Petrus erat, qui hoc dicebat: ne quis ſuſpicetur adulari illum magiſtro: ſed Eſaias id dixit, qui corpore quidem non aderat, ſpiritu tamen aduentum eius in carne præuidebat. Et quid eſt, quod teſtem adducam ſolum prophetam? accipe & illum teſtem, qui cum con-

Mors per vnum: ſic & vita.

Crucifixũ vnicum metuunt dæmones.

1. Pet. 2. 22

Luc.23.14. demnauit, dicentem: *Nihil inuenio cauſæ in hoc homine.* Et cùm morti illum addiceret, lauatis manibus, *Innocens*, inquit, *ego ſum à ſanguine iuſti huius.* Eſt & alius teſtis innocentiæ Ieſus vnus latronum, qui cum illo erant crucifixi, reprehendens alterum, atque dicens: Nos digna factis ferimus: hic autem nihil mali fecit: aderamus enim ego & tu in iudicio. Paſſus eſt igitur Ieſus pro hominibus verè: non enim apparentia eſt crux, neque opinio redemptio: non imaginaria mors, & fabulatoria ſalus. Si enim imaginaria eſſet mors, veri eſſent illi qui dicebant: *Recordati ſumus, quòd ſeductor ille dicebat adhuc viuens.* Paſſio itaque vera: verè enim crucifixus eſt, & non confundimur, neque negamus: ſed potiùs in eo gloriamur. Si enim nunc negarem, arguet me hic Golgotas, cui nunc omnes proximè aſſiſtimus: arguet me lignum crucis, quod per particulas ex hoc loco per vniuerſum orbem ſparſum eſt. Confiteor crucem, cùm ſciam reſurrectionem. Si enim crucifixus non ſurrexiſſet, ſed ſic permanſiſſet, fortè non confiterer eam cruci affixionem, verùm occultarem fortè vnà cum meo magiſtro. Cùm autem reſurrectio crucem ſit conſecuta, non pudet me de illa diſſerere omnibus. Itaque ſimiliter vt nos in carne exiſtens, crucifixus eſt: ſed non propter ſimilia peccata. Non enim propter auaritiam perductus eſt ad mortem: nihil enim poſſidendi erat magiſter. Non propter concupiſcentiam condemnatus. ipſe enim apertè dicit: *Quicunque aſpexerit mulierem ad concupiſcendum, iam mœchatus eſt.* Non propter temeritatem percuſſus & verberatus: præbebat enim & alteram maxillam percutienti. Non propter legis contemptum: legis enim impletor erat. Non quòd prophetam affecit contumelia: ipſe enim erat à prophetis prædictus. Non interuertens pretium: ipſe enim ſine pretio, & gratis curabat. Non verbis peccans, non factis, non conuerſationibus. *Peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*: qui conuitiis affectus, non retulit conuitium:

Christus verè paſſus.

Mat.27.63

Lignũ crucis per orbẽ ſparſum.

Paupertatis magiſter Chriſtus.

Matt.5.28.

αὐτὸν τὸν καταδικάσαντα λέγοντα, οὐδὲν αἴτιον εὑρίσκω ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· διδοὺς δὲ τοῦτον ἔκδοτον, ἀπονιψάμενός τε τὰς χεῖρας, ἀθῷός φησιν εἰμὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου. ἔστι καὶ ἄλλος μάρτυς τῆς ἀναμαρτησίας τοῦ Ἰησοῦ, ὁ πρωτοστάτης τοῦ παραδείσου λῃστής, ἐπιτιμῶν τῷ πλησίον, καὶ λέγων· ἡμεῖς ἄξια ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβανόμεθα, οὗτος δὲ οὐδὲν κακὸν ἐποίησε· παρῆμεν γὰρ ἐγώ τε καὶ σὺ τῇ κρίσει. ἔπαθεν οὖν Ἰησοῦς κατὰ ἀλήθειαν ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων· οὐ γὰρ δόκησις ὁ σταυρός, ἐπεὶ δόκησις καὶ ἡ λύτρωσις· οὐ φαντασιώδης ὁ θάνατος, ἐπεὶ μυθώδης ἡ σωτηρία· εἰ φαντασιώδης ὁ θάνατος, ἀληθεῖς οἱ λέγοντες, ἐμνήσθημεν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος ἔλεγεν ἔτι ζῶν. τὸ μὲν οὖν πάθος ἀληθές. ἀληθῶς γὰρ ἐσταυρώθη, καὶ οὐκ ἐπαισχυνόμεθα· ἐσταυρώθη, καὶ οὐκ ἀρνούμεθα· ἀλλὰ μᾶλλον καυχῶμαι, λέγων· κἂν γὰρ ἀρνήσωμαι, νῦν ἐλέγχει με οὗτος ὁ Γολγοθᾶς, οὗ πλησίον νῦν πάντες πάρεσμεν· ἐλέγχει με τοῦ σταυροῦ τὸ ξύλον· τὸ κατὰ μικρὸν ἐντεῦθεν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ λοιπὸν διαδοθέν· ὁμολογῶ τὸν σταυρόν, ἐπειδὴ οἶδα τὴν ἀνάστασιν· εἰ γὰρ σταυρωθεὶς ἀπέμεινεν, οὐκ ἂν ἴσως ὡμολόγησα· συνέκρυψα γὰρ τάχα ἐμοῦ διδασκάλῳ· ἀναστάσεως δὲ τὸν σταυρὸν διαδεξαμένης, οὐκ ἐπαισχυνόμενος διηγούμενος. πᾶσι μὲν οὖν ὁμοίως ἔνσαρκος ὤν, ἐσταυρώθη· ἀλλ᾽ οὐ διὰ τὰς ὁμοίας ἁμαρτίας· οὐ γὰρ διὰ φιλοχρηματίαν ἤχθη εἰς θάνατον· ἀκτημοσύνης γὰρ ἦν διδάσκαλος. οὐδὲ δι᾽ ἐπιθυμίαν κατεδικάσθη· αὐτὸς γὰρ λέγει σαφῶς, ὃς ἐὰν ἐμβλέψῃ γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν· οὐ κατὰ προπέτειαν πλήξας, ἢ τύψας· ἔστρεφε γὰρ καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα τῷ τύπτοντι· οὐ τοῦ νόμου καταφρονήσας· ἦν γὰρ τοῦ νόμου πληρωτής· οὐ προφήτην λοιδορήσας· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ ὑπὸ τῶν προφητῶν κηρυσσόμενος· οὐκ ἀποστερήσας μισθόν· ἀμισθεὶ γὰρ καὶ δωρεὰν ἐθεράπευεν· οὐ λόγοις ἁμαρτὼν, οὐ πράξεσιν, οὐκ ἐνθυμήσεσιν· ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὃς λοιδορούμενος, οὐκ ἀντελοιδόρει·

πάσχων οὐκ ἠπείλει· ὁ ἐλθὼν ἐπὶ τὸ πάθος, οὐκ ἄκων, ἀλλ' ἑκών. κἄν τις παραιτούμενος εἴπῃ, καὶ νῦν, ἵλεώς σοι κύριε· λέγει πάλιν, ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ· καὶ θέλεις γε πεισθῆναι, ὅτι ἑκὼν ἦλθεν ἐπὶ τὸ πάθος· οἱ λοιποὶ μὲν ἄκοντες ἀποθνήσκουσιν, ἢ ἀγνοοῦντες· οὗτος δὲ προέλεγε περὶ τοῦ πάθους· ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ σταυρωθῆναι· οἶδας δὲ διὰ τί τὸν θάνατον οὐκ ἔφυγεν ὁ φιλάνθρωπος, ἵνα μὴ ὅλως ταῖς ἁμαρτίαις ἀπόληται ὁ κόσμος· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ παραδοθήσεται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ σταυρωθήσεται· καὶ πάλιν ἐστήριξε πρόσωπον αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ πορεύεσθαι· καὶ θέλεις γνῶναι σαφῶς, ὅτι δόξα ἐστὶ τῷ Ἰησοῦ ὁ σταυρὸς, αὐτοῦ ἄκουε λέγοντος, καὶ μὴ ἐμοῦ· παρεδίδου ὁ Ἰούδας ἀγνώμων γενόμενος πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην, ἀρτίως ἐξελθὼν ἀπὸ τραπέζης, καὶ ποτήριον εὐλογίας πιὼν, ἀντὶ πόματος σωτηρίας, αἷμα δίκαιον ἐκχέαι ἦλθεν· ὁ ἐσθίων ἄρτους αὐτοῦ ἐμεγάλυνεν ἐπ' αὐτὸν πτερνισμόν· ἀρτίως αἱ χεῖρες τὰς εὐλογίας ἐδέχοντο, καὶ ἀρτίως διὰ τὸ ἀργύριον τῆς προδοσίας τὸν θάνατον κατεσκεύαζε· καὶ ἐλεγχθεὶς, καὶ ἀκούσας τὸ, σὺ εἶπας· πάλιν ἐξῆλθεν· εἶτα, λέγει ὁ Ἰησοῦς· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. βλέπεις πῶς δόξαν οἰκείαν οἶδε τὸν σταυρόν; εἶτα, Ἡσαΐας μὲν πρισθεὶς οὐκ αἰσχύνεται, Χριστὸς δὲ ὑπὲρ κόσμου τελευτῶν αἰσχυνθήσεται; νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, οὐχ ὅτι πρότερον οὐκ εἶχε τὴν δόξαν. δεδοξασμένος γὰρ ἦν τῇ δόξῃ τῇ πρὸ καταβολῆς κόσμου· ἀλλ' ἐδοξάζετο μὲν ὡς θεὸς ἀεί· νῦν δὲ ἐδοξάζετο, τῆς ὑπομονῆς φορέσας τὸν στέφανον· οὐκ ἀναγκαστῶς ἀφῆκε τὴν ζωὴν, οὐδὲ βιοσφαγῶς ἀνῃρέθη· ἀλλὰ ἄκουε τί λέγει· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· βουλόμενος συγχωρῶ τοῖς ἐχθροῖς. εἰ γὰρ μὴ ἐβουλόμην, οὐκ ἐγίνετο· ἦλθε τοίνυν ἐκ προαιρέσεως ἐπὶ τὸ πάθος, χαίρων ἐπὶ τῷ κατορθώματι· μειδιῶν ἐπὶ τῷ στεφάνῳ· εὐφραινόμενος ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίᾳ· οὐκ ἐπαισχυνόμενος τὸν σταυρόν· ἔσωζε γὰρ τὴν οἰκουμένην· οὐ γὰρ ἦν

patiens, non minabatur: qui non inuitus, ſed ſponte ſua venit ad paſſionem. Et etiamſi quis diſſuadens, illi dicat etiam nunc: *Miſereare tui ipſius Domine*: Dicet rurſus: *Vade poſt me Satana.* Ac ſi vis amplius tibi perſuaderi, quòd ſponte ad paſſionem venit: nam alij quidem aut inuiti, aut neſcientes moriuntur. Hic autem prædixerat ſuam paſſionem: *Ecce tradetur filius hominis ad crucifigendum.* Sciſne, quamobrem mortem non fugit benignus Dominus? Vt ne totus peccatis perderetur mundus. *Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & tradetur filius Dei, & crucifigetur.* Et rurſus: *Firmauit faciem ſuam, vt iret Hieroſolymam.* Et vis noſſe apertiùs, quòd gloria Chriſti eſt crux eius? audi non me, ſed illum dicentem: Prodiderat Iudas improbus patremfamiliâs, nupérque exiens à menſa, & poculum benedictionis bibens, & pro potu ſalutari ſanguinem iuſti effundere volens. Qui panes eius comedebat, magnificauit ſuper illum ſupplantationem. Paulò antè manus benedictionem recipiebant, & rurſus argento proditionis mortem conciliauit. Et redargutus, audiuit: Tu dixiſti. Rurſúſque exiuit. Deinde dixit Ieſus, *Venit hora, vt glorificetur filius hominis.* Vides quomodò gloriam propriam ſciebat eſſe crucem? Deinde Eſaias quidem ſerra diſſectus, non confundebatur. Chriſtus verò pro mundo moriens confundetur? Nunc glorificabitur, inquit, filius hominis, non quòd prius non haberet gloriam: glorificatus enim erat gloria ante mundi conſtitutionem: ſed glorificabatur tanquàm Deus ſemper: nunc verò glorificatus eſt, patientiæ ferens coronam. Non coactè reliquit vitam: non violenter mactatus eſt, ſed voluntate ſua. Verùm audi quid dicat: *Poteſtatem habeo ponere animam meam, & poteſtatem rurſus habeo ſumere eam.* Volens capior ab inimicis: ſi enim nollem, nihil efficerent. Venit igitur voluntariè ad crucem, gaudens in rectè facto, gaudens de corona: lætatus de hominum ſalute, non reueritus crucem. Saluauit enim orbem: quoniam non erat ſimplex

Matt.4.10.

Voluntaria paſſio Chriſti.

Mat.20.18

Io.12.23.

Glorificatio Chriſti duplex.

Ioa.10.18.

homo, qui paſſus eſt, ſed Deus incarnatus, & obedientiæ certans certamen. Sed contradicunt Iudæi, qui vbique in contradictionem prompti ſunt, & tardi ad fidem: vt nunc lectus dicat propheta: *Domine, quis credidit auditui noſtro?* Perſæ credunt, & Hebræi non credunt. Ieſus ipſe annunciat de ſeipſo: Videbunt quibus non dicetur de illo, & qui non audient, intelligent, & qui legunt, reiicient ea, quæ legunt, & meditantur. Contradicunt nobis, & inquiunt: nunquid Chriſtus patitur? Præualebúntne manus humanæ dominationi? Legite Threnos: qui enim vos in Threnis deplorabat, digna flens ſcripſit Hieremias videns veſtram perditionem, perſpiciebat defectionem. Deplorauit tunc illam Hieruſalem, hæc enim, quæ reſtat, non deflebitur, illa enim cruci affixit: hæc autem nunc adorat Chriſtum Dominum. Deplorans igitur dicit: *Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus, captus eſt in peccatis noſtris.* Num ergo ego nugor? ecce teſtatur Chriſtum Dominum ab hominibus captum. Dic mihi ô propheta, quid deinceps euenit? Ille autem: *In vmbra*, inquit, *ipſius viuemus in gentibus.* Non enim in Iſraël ampliùs, ſed in gentibus conuerſaturam indicat vitæ gratiam. Ac multæ cùm ſint, quæ fiunt ab illis, contradictiones, agè veſtris precationibus adiutus, quantum temporis breuitas patitur, per Dei gratiam de paſſione nonnulla producemus teſtimonia. Omnia enim de Chriſto ſcripta ſunt, & nihil eſt ambiguum, nihil non teſtatum. Omnia in columnis propheticis inſcripta ſunt: non in tabulis lapideis, ſed ex Spiritu ſancto manifeſtè deſcripta. Cùm itaque audis Euangelium, quod de Iuda dicit, nunquid non debes recipere teſtimonium? audiſti, quòd crepuit latus, nónne debes videre, ſi & hoc ſcriptum eſt? audiſti, quòd in horto crucifixus eſt, nec debes videre, ſi id quoque ſcriptum eſt? audiſti, quòd triginta argenteis venditus eſt, non debes videre, ſi & hoc ſcriptum eſt? audiſti, quòd potatus eſt aceto, diſce quoque vbi ſit hoc ſcri-

Iſa. 53. 1.

Deploratio vera Hieruſalem.

Thre. 4. 20

αὐϑεσ-

ἄνθρωπος εὐτελὴς ὁ πάσχων, ἀλλὰ θεὸς ἐνανθρωπήσας, καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀγωνιζόμενος ἆθλον· ἀλλ᾽ ἀντιλέγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ πάντοτε εἰς ἀντίρρησιν ἕτοιμοι, καὶ ὀκνηροὶ πρὸς πίστιν, ὡς διὰ τοῦτο λέγει νῦν τὸν ἀναγνωσθέντα προφήτην· κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; Πέρσαι πιστεύουσι, καὶ Ἑβραῖοι οὐ πιστεύουσιν· ὄψονται οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ. καὶ οἳ οὐκ ἀκηκόασι συνήσουσι, καὶ οἱ μελετῶντες, ἀθετήσουσιν ἃ μελετῶσιν· ἀντιφθέγγονται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταῦτα λέγουσι· κύριος ἄρα πάσχει· κατίσχυον γὰρ ἀνθρώπιναι χεῖρες τῆς κυριότητος· ἀνάγνωτε τοὺς θρήνους· θρηνῶν γὰρ ἡμᾶς ἐν θρήνοις τὰ ἄξια θρηνῶν, ἔγραψεν Ἱερεμίας· εἶδεν ὑμῶν τὴν ἀπώλειαν· ἐθεώρησε τὴν ἀπόπτωσιν· ἐθρήνει τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν τότε· ἡ νῦν μὲν γὰρ οὐ θρηνηθήσεται· ἡ μὲν γὰρ ἐσταύρωσεν· ἡ δὲ νῦν προσκυνεῖ τὸν Χριστόν· θρηνῶν τοίνυν λέγει· πνεῦμα προσώπου ἡμῶν, Χριστὸς κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς ἡμῶν· μὴ τοίνυν ἐγὼ εὑρεσιλογῶ; ἰδοὺ μαρτυρεῖ Χριστὸν κύριον ὑπὸ ἀνθρώπων συλλαμβανόμενον· καὶ τί τὸ ἀπὸ τούτου ἀποβησόμενον; εἰπέ μοι ὦ προφῆτα· ὁ δέ φησιν· οὗ εἴπομεν ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν· οὐκ ἔτι γὰρ ἐν τῷ Ἰσραήλ, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐμπολιτεύεσθαι τῆς ζωῆς αἰνίσσεται τὴν χάριν. πολλῆς δὲ τῆς ἀντιρρήσεως ὑπ᾽ αὐτῶν γινομένης, φέρε ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς, καθὼς ἂν ἐνδιδῷ τὸ βραχὺ τῆς ὥρας, τῇ τοῦ κυρίου χάριτι περὶ τοῦ πάθους μαρτυρίας ὀλίγας παραθώμεθα· πάντα γὰρ ἐστὶ τὰ περὶ Χριστοῦ ἔγγραφα, καὶ οὐδὲν ἀμφίβολον· οὐδὲν γὰρ ἀμάρτυρον· πάντα ἐν στήλαις προφητικαῖς ἀναγέγραπται οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ᾽ ἐκ πνεύματος ἁγίου γεγραμμένα σαφῶς. ἐπεὶ οὖν ἤκουσας τοῦ εὐαγγελίου τὰ περὶ τοῦ Ἰούδα, λέγοντος, ἆρα οὐκ ὀφείλεις δέξασθαι τὴν μαρτυρίαν; ἤκουσας ὅτι ἔνυξε λόγχῃ τὴν πλευράν, οὐκ ὀφείλεις ἰδεῖν εἰ καὶ τοῦτο γέγραπται; ἤκουσας ὅτι ἐν κήπῳ ἐσταυρώθη, οὐκ ὀφείλεις ἰδεῖν, εἰ καὶ τοῦτο γέγραπται; ἤκουσας ὅτι τριάκοντα ἀργυρίοις ἐπράθη, οὐκ ὀφείλεις μαθεῖν τὸν εἰπόντα τοῦτο προ-

φησίν; ἤκουσας ὅτι ἐποτίσθη ὄξος, μάθε καὶ τοῦτο ποῦ γέγραπται· ἤκουσας ὅτι ἐν πέτρᾳ ἀπετέθη τὸ σῶμα, καὶ λίθος ἐπετέθη, οὐκ ὀφείλεις λαβεῖν καὶ ταύτην ἐκ τοῦ προφήτου τὴν μαρτυρίαν; ἤκουσας ὅτι λῃσταῖς συνεσταυρώθη, οὐκ ὀφείλεις ἰδεῖν εἰ καὶ τοῦτο γέγραπται; ἤκουσας ὅτι ἐτάφη, οὐκ ὀφείλεις ἰδεῖν εἰ ἀσφαλῶς τὰ περὶ ταφῆς ἀναγέγραπται; ἤκουσας ὅτι ἀνέστη· οὐκ ὀφείλεις ἰδεῖν, μὴ παίζομέν σε ταῦτα διδάσκοντες; ὁ γὰρ λόγος ἡμῶν, καὶ τὸ κήρυγμα ἡμῶν οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις· οὐ σοφιστικαὶ κατασκευαὶ κινοῦνται νῦν· ἐπεὶ διαλύονται, οὐ λόγοι λόγοις νικῶσιν, ἐπεὶ παραλύονται· ἀλλὰ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, ἐκ προφητῶν ἤδη τούτου προκηρυχθέντος· σὺ δέ μοι δεξάμενος τὰς μαρτυρίας, ἐνσφράγισαι τῇ καρδίᾳ ταύτας· πολλῶν δὲ οὐσῶν, καὶ τοῦ χρόνου λοιπὸν τῆς ὥρας εἰς ὀλίγον περιγραφομένου, ὀλίγας, ὡς ἐγχωρεῖ τὰς κυριωτέρας ἄκουσον νῦν· λαβὼν δὲ τὰς ἀφορμάς, γενοῦ φιλόπονος, καὶ ἐκζήτησον τὰς λειπούσας· μὴ γὰρ ἔστω σοι ἡ χεὶρ μόνον ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐργάζεσθαι ἑτοίμως. πάντα θεὸς χαρίζεται· εἰ γάρ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ, καὶ λήψεται· ὃς ταῖς ἡμετέραις εὐχαῖς, καὶ ἡμῖν παράσχοιτο τοῖς λέγουσι τὸ ποιεῖν, καὶ ὑμῖν τοῖς ἀκούουσι τὸ πιστεῦσαι. Ζητείσθωσαν τοίνυν ἡμῖν αἱ περὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαι· συνεληλύθαμεν γάρ, οὐ γραφῶν ἐξήγησιν θεωρητικὴν ποιήσασθαι νῦν, ἀλλὰ πιστοποιηθῆναι μᾶλλον περὶ ὧν πεπιστεύκαμεν· τῆς μὲν οὖν παρουσίας Ἰησοῦ πρότερον ἐδέξω τὰς μαρτυρίας· καὶ ὅτι ἐπὶ θαλάσσης περιεπάτησεν. ἐν γὰρ θαλάσσῃ ἡ ὁδός σου, γέγραπται· καὶ περὶ διαφόρων ἰάσεων μαρτυρίαν ἔλαβες ἄλλοτε· ἄρχομαι τοίνυν ὅθεν τὸ πάθος ἤρξατο· Ἰούδας ἦν ὁ προδότης· καὶ ἦλθεν ἐξ ἐναντίας, καὶ τὰ εἰρηνικὰ λέγων, καὶ πολεμικὰ κατασκευάζων· λέγει οὖν περὶ τούτου ὁ ψαλμῳδός· οἱ φίλοι μου καὶ οἱ πλησίον μου ἐξ ἐναντίας μου ἤγγισαν καὶ ἔστησαν· καὶ πάλιν, ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι αὐτοῦ ὑπὲρ ἔλαιον, καὶ αὐτοί εἰσι βολίδες. χαῖρε ῥαββί, καὶ παρεδίδου τὸν διδάσκαλον εἰς θάνατον· οὐκ ᾐδέσθη τοῦ λέγοντος τοῦ ὑπόμνη-

ptum. audiſti quòd cum latronibus ſit crucifixus, nec ſcire debes. num, & hoc eſt ſcriptum? audiſti quòd in petra repoſitum eſt corpus, & lapide conte€tum: non debes ex propheta, & de hoc capere teſtimoniũ? audiſti, quòd ſepultus eſt, non debes videre, ſi certò de ſepultura ſcriptum eſt? audiſti, quòd reſurrexit: non debes videre, ſi non ludimus te hæc docentes? Sermo enim noſter, & prædicatio noſtra, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis: neque ſophiſtici apparatus nunc mouentur, vt deinceps ſoluantur: non verba verbis vincuntur, quæ reſolui poſſint. Sed prædicamus Chriſtum crucifixum, à prophetis iam pridem eundem prædi€tum. Tu ergo accipiens dè his teſtimonia, obſigna hæc in corde tuo. Quæ cum multa ſint, & tempus horæ perbreue, pauca capiam & præcipua. Audi ergo nunc, & ex his ſumens occaſionem, ſis ſtudioſus reliquorum perquiſitor: neque ad accipiendum tantùm prompta ſit manus tua, verùm etiam ad operandum, & Chriſtus in omnibus gratificabitur. Si cui enim veſtrûm deeſt ſapientia, poſtulet ab eo, qui dat, Deo: & accipiet, qui etiam hoc veſtris tribuat orationibus, vt & nos dicentes, poſſimus facere, & vos audientes credere. Quæramus igitur, quæ ſunt de paſſione teſtimonia: conuenimus enim nunc non ſcripturarum theoricam enarrationem factúri, ſed perſuaſuri potiùs ea, quæ iam credidimus. Et anteà quidem de aduentu Ieſu accepimus teſtimonia, & quod ſuper mari ambulabat: In mari via tua, vt ſcriptum eſt. Ambulans ſuper mari ſicut in ſicco. Et teſtimonium de diuerſis curationibus, alibi accepiſti, nunc verò tandem incipiam vnde paſſio cœpit. Iudas erat proditor, & veniens ex aduerſo & ſtans pacifica loquebatur, hoſtilia autem moliebatur, dicit igitur de hoc pſaltes: *Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, & ſteterunt*. Et rurſus: *Molliti ſunt ſermones eorum ſuper oleũ, & ipſi ſunt iacula*. Salue magiſter: & tradidit magiſtrum in mortem: & non ſenſit dicentis admonitio-

Prædicatio Chriſtiana

Teſtimonia Chriſti paſſionis.

Pſal 55.22

Luc.22.48 nē: *Iuda, oſculo filium hominis tradis?* Fermè enim hoc ad ipſum dixit, admonens eũ per ipſius appellationẽ. (Iudas enim vocatur cõfeſſio.) Intellige, accepiſti argentũ,

Pſal.108.2 confitere citò: *O Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, & os doloſi in me apertum eſt. Locuti ſunt contra me lingua doloſa, & ſermonibus odioſis circũdederunt me.* Quod autem quidam ex principibus ſacerdotum aderant, & ante portas ciuitatis ligatus erat, anteà audiſti. Quod ſi meminiſti admonitionem pſalmi, tempus, & locum dicentis: Quomodò conuerſi ſunt ad veſperam, & eſurierunt ſicut canes, & circundederunt ciuitatem: audi igitur & de triginta argenteis, ex alio propheta: *Et dicam ad ipſos, ſi eſt bonum in oculis veſtris, date pretium meum, ſi dixeritis*, &c. Alius apud vos vſuram habet curationum cæcorum, & claudorum: & aliud

Zac.11.12. *Prophetica certitudo exactiſſima* ego accipiam, pro adoratione contumeliam. Vides quomodò præuidit ſcriptura negotia. *Et ſtatuerunt pretium meum triginta argenteos*: O propheticam certitudinem, ô maximam intelligentiam, & infallibilitatem Spiritus ſancti! Non enim decem aut viginti dixit, ſed triginta præciſè. Et quòd tot erant, & quò proceſſit hæc æſtimatio ô propheta. Nunquid ille qui accepit retinuit, aut reddidit? & poſteaquàm reddidit, quò progreſſum eſt? Dicit igitur propheta: *Et acceptus triginta argenteis, & proiecit eos in domum Domini, in conflatorium*. Confer Euangelium cum prophetia. *Pœnitentia*, inquit, *ductus Iudas, & proiiciens argenteos in templo, receſſit.* Sed hîc nonnihil eſt, vt exiſtimatur dubij, cùm exactè diſquiritur. Nam qui reprehendunt prophetas, dicunt, quòd propheta quidem di-

Cõflatoriũ, id eſt, ager figuli. cit: quòd proiecit eos in domum Domini, in conflatorium: Euangelium autem, *Et dederunt ipſos in agrum figuli*: quomodò hi duo vera dicunt, audi. Iudæi, ſi diis placet, religioſi, qui tum erant principes ſacerdo-

Mat.27.4. tum, videntes Iudam pœnitentem, & dicentem, *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum*, dicunt: *Quid ad nos? tu videris*. Nunquid nihil ad vos, qui crucifigitis? Sed

σιν· Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως; σχεδὸν γὰρ τοῦτο πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν· ὑπομνήσθητι τῆς σεαυτοῦ προσηγορίας· Ἰούδας καλεῖται ἐξομολόγησις· συνέθου· ἔλαβες τὸ ἀργύριον, ἐξομολόγησαι ταχέως· ὁ θεὸς τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσῃς, ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοίχθη· καὶ ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσσῃ δολίᾳ, καὶ λόγοις μίσους ἐκύκλωσάν με· καὶ ὅτι δέ τινες καὶ ἀπὸ ἀρχιερέων παρῆσαν, καὶ ὅτι πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἦν τὰ δεσμά, ἤκουσας πρώην· εἴ γε μνημονεύεις τῆς ἐξηγήσεως τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου τοῦ ψαλμοῦ εἰρηκότος· ὅπως ἐπέστρεψαν εἰς ἑσπέραν καὶ ἐλίμωξαν ὡς κύων· καὶ ἐκύκλωσαν πόλιν· ἄκουε καὶ διὰ τὰ τριάκοντα ἀργύρια· καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστι, δότε τὸν μισθόν μου, ἢ ἀπείπασθε, καὶ τὰ ἑξῆς· ἄλλος μισθός μοι παρ' ὑμῶν χρεωστεῖται θεραπείας τυφλῶν καὶ χωλῶν, καὶ ἄλλον λαμβάνω· ἀντὶ μὲν εὐχαριστίας, ἀτιμίαν· ἀντὶ δὲ προσκυνήσεως ὕβριν. βλέπεις πῶς προεῖδεν ἡ γραφὴ τὰ πράγματα; καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. ὢ προφητικῆς ἀκριβείας· ὢ πολλῆς συνέσεως, ἀπλανοῦς πνεύματος ἁγίου· οὐ γὰρ δέκα εἶπεν, οὐδὲ εἴκοσιν, ἀλλὰ τριάκοντα ἀκριβῶς· καὶ ὅσα ἦν· εἰπὲ καὶ ποῦ προχωρεῖ τοῦτο τὸ τίμημα ὦ προφῆτα· ἆρα ὁ λαμβάνων κατέχει, ἢ ἀποδίδωσι; καὶ μετὰ τὸ ἀποδοῦναι ποῦ προχωρεῖ; λέγει τοίνυν ὁ προφήτης· καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς, καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον. σύγκρινον τῇ προφητείᾳ τὸ εὐαγγέλιον· μεταμεληθεὶς γάρ φησιν Ἰούδας, καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρησεν. ἀλλ' ὧδέ μοι λοιπὸν τῆς δοκούσης ἀμφιβολίας ἡ ἀκρίβεια ζητεῖται· οἱ γὰρ ἀθετοῦντες τοὺς προφήτας, λέγουσιν, ὅτι ὁ μὲν προφήτης λέγει, καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον· τὸ δὲ εὐαγγέλιον, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως· πῶς οἱ δύο τοίνυν ἀληθεύουσιν; ἄκουσον· οἱ γὰρ δῆθεν οἱ εὐλαβεῖς Ἰουδαῖοι, οἱ τότε ἀρχιερεῖς, ἰδόντες τὸν Ἰούδαν μετανοήσαντα, καὶ εἰπόντα· ἥμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῷον, φασί, τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψῃ· ἆρα οὐδὲν πρὸς ὑμᾶς τοὺς σταυρώσαντας; ἀλλ'

ὁ μὲν τοῦ φόνου τὸν μισθὸν λαβὼν καὶ ἀποδοὺς, ὄψεται, ὑμεῖς δὲ οἱ φονεύοντες οὐκ ὄψεσθε; εἶτα φασὶ πρὸς ἑαυτούς· οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς κορβονᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἵματός ἐστιν· ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν ἡ κατάκρισις· εἰ μιαρὸς ὁ μισθὸς, μιαρὰ καὶ ἡ πρᾶξις· εἰ δὲ δικαιοσύνην πληροῖς σταυρῶν τὸν Χριστὸν, τί οὐ παραδέχῃ τὸν μισθόν; ἀλλὰ τὸ ζητούμενον τοῦτό ἐστι, πῶς οὐ διαφωνοῦσι, τὸ μὲν εὐαγγέλιον, λέγον, ἀγρὸν τοῦ κεραμέως· ὁ δὲ προφήτης τὸ χωνευτήριον· ἀλλ' οὐ μόνον χρυσοχόων παῖδες ἔχουσι χωνευτήριον, οὐδὲ χαλκουργοὶ μόνον ἔχουσι χωνευτήριον· ἀλλὰ καὶ κεραμεῖς ἔχουσι πηλοῦ χωνευτήριον· τὸ γὰρ λεπτὸν, καὶ λιπαρὸν καὶ χρήσιμον τῆς γῆς, ἐκ τῶν χαλίκων ἀποδιυλίζοντες, καὶ τὸ πολὺ τῆς συρφετώδους ὕλης ἀποχωρίζοντες, προχωνεύουσιν ὕδατι τὸν πηλὸν, εἰς ἀνεμπόδιστον ἐργασίαν τῶν κατασκευασθησομένων. τί τοίνυν θαυμάζεις, εἰ τὸ μὲν εὐαγγέλιον φανερῶς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, ὁ δὲ προφήτης αἰνιγματωδῶς εἶπε τὴν προφητείαν; αἰνιγματώδους οὔσης πολλαχοῦ τῆς προφητείας; ἔδησαν τὸν Ἰησοῦν, καὶ εἰσήνεγκεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως· θέλεις δὲ γνῶναι καὶ εἰδέναι, ὅτι καὶ τοῦτο γέγραπται; φησὶν Ἡσαΐας· οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, ὅτι βεβούλευνται βουλὴν πονηρὰν καθ' ἑαυτῶν, εἰπόντες δήσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστι. καὶ ἀληθῶς, οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, καὶ βλέπωμεν· Ἡσαΐας μὲν, ἐπρίσθη, καὶ ἐθεραπεύθη μετὰ ταῦτα ὁ λαός· Ἱερεμίας εἰς βόρβορον λάκκου ἐνεβλήθη· ἀλλ' ἰάθη τῶν Ἰουδαίων τὸ τραῦμα· μικρότερον γὰρ ἦν, ἐπειδὴ εἰς ἄνθρωπον· ἐπειδὴ δὲ οὐκ εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς θεὸν ἐνανθρωπήσαντα ἥμαρτον Ἰουδαῖοι, οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν· δήσωμεν τὸν δίκαιον· ἆρα οὐκ ἐδύνατο λῦσαι ἑαυτὸν, ἐρεῖ τις, ὁ λύσας ἐκ δεσμῶν θανάτου τετραήμερον Λάζαρον, καὶ Πέτρον ἐκ δεσμῶν σιδηρέων φυλακῆς λύσας; ἕτοιμοι παρειστήκεισαν ἄγγελοι λέγοντες· διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, ἀλλ' ἀνέχονται, διὰ τὸ θέλειν ὑπομεῖναι τοῦτο τὸν δεσπότην· πάλιν ἤχθη ἐπὶ πρεσβυτέρων εἰς κριτήριον· ἔχεις ἤδη τὴν μαρτυρίαν· αὐτὸς κύριος εἰς κρίσιν ἥξει μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ· ἀλλ' ἐρωτήσας ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ ἀκούσας τὴν ἀλήθειαν, ἀγανακτεῖ, καὶ κακὸς

hic quidem qui pretium necis accepit, & prodidit, videat: vos autem qui necatis, non videbitis? Deinde dicunt ad ſeipſos, *Non licet eos nummos proiicere in corbonam: quoniam pretium ſanguinis eſt.* Ex ore veſtro eſt vobis condemnatio. Si pollutum pretium polluta & actio. Quòd ſi iuſtè agis crucifigens Chriſtum, quare non recipis pretium? Sed quod quæritur, hoc eſt. Quomodò, non diſſonant: Euangelium quidem dicens agrum figuli, Propheta autem, conflatorium. Non ſoli ærifabri habent conflatorium, ſed & lutifiguli habent luticonflatoria. Luti enim vilitatem & pinguedinem à pretioſiori terra in ærificinis conficientes, perfundunt aqua lutum, vt ſine impedimento operentur, quæ præparauerant. Quid igitur miraris? Quòd Euangelium apertè agrum figuli: propheta autem ſub ænigmate protulit prophetiam: quandoquidem ſub ænigmate ſæpè ſolent eſſe prophetiæ. Ligauerunt Ieſum, & adduxerunt in domum principis ſacerdotum. Vis ſcire, quòd & hoc ſcriptum eſt? Dicit Eſaias: *Væ* Sap.2.12.
animæ ipſorum: quia conſultarunt conſilium prauum, ad ſeipſos dicentes: Ligemus iuſtum: quia moleſtus eſt nobis. Et verè, væ animæ ipſorum. Et videmus, quòd Eſaias quidem ſerra diſſectus eſt, & populus tamen poſteà ſanatus eſt. Hieremias in fœtidum lacum proiectus: ſed & hoc Iudæorum vulnus ſanatum eſt: minimum enim erat, quoniam in hominem peccatum eſt. Poſteaquàm vero non in hominem, ſed in Deum inhumanatum peccauerunt Iudæi, væ animæ ipſorum. Ligemus iuſtum: Nunquid non potuit ſoluere ſeipſum, dicat quis, qui ſoluit quatriduanum à vinculis mortis Lazarum: & Petrum à ferreis carceris vinculis ſoluit? Parati aſtabant angeli dicentes: *Diſrumpamus vincula* Pſal.2.3.
eorum: ſed ſuſtinebant, quia ſic perferre & pati voluit hoc Dominus. Rurſus ventum eſt ad ſeniores in iudicium. Habes iam teſtimonium. Ipſe Dominus venit cum ſenioribus populi. Sed interrogans princeps ſacerdotum, & audiens veritatem, indignatur: & malus

miniſter dedit alapam: at ille faciem ſole illuſtriorem, manibus iniquis percuti ſuſtinuit: & alij venientes inſpuebant in faciem eius, qui per lutum cæcum natum curauit. Hæccine Domino redditis, popule ſtulte & non ſapiens? Et propheta admirans dicit: *Do-*
Eſa. 53.1. *mine, quis credidit auditui noſtro?* Incredibilis res eſt, vnus Dei filius, & brachium Domini hæc ſuffert. Sed ne diffidant ſaluandi, prædicit hoc Spiritus ſanctus ex perſona Chriſti, dicentis: Ipſe enim, qui tunc iſta lo-
Eſa. 60.6. quebatur, deinceps aderat: *Dorſum meum dederunt in flagella.* Pilatus enim illum flagellatum dedit ad crucifigendum: maxillas autem meas in percuſſiones, faciem autem meam non auerti à turpitudine ſputorum. Modò non dicit, præuidens, quòd eum verberaturi
Chriſtus ad paſsiones nos inuitat. ſunt: neque auerti maxillam meam. Quomodò enim corroboraret diſcipulos ad perferendam mortem pro
Luc. 9. 24. veritate, ſi ipſe non protuliſſet iſta? Ego dixi: *Qui amat animam ſuam, perdet eam*: ſi vitam amauit, quomodò id docuit, neque fecit, quod docuit? Primùm igitur cùm Deus eſſet, ab hominibus hæc patiens ſuſtinebat: vt homines ab hominibus poſteà iſta patientes, pro ipſo eiuſmodi perferre nos non puderet. Animaduerte, quòd & hæc apertè prædixerunt prophetæ. Multa autẽ ſcripturarum teſtimonia, propter temporis anguſtiam prætermittimus, ſicut prædixi. Si enim exactè quis omnia perquiſiuerit, nullum Chriſti factum ſine teſtimonio relinquetur. Ligatus venit à Caipha ad Pilatum: Nunquid & hoc ſcriptum eſt? *Et ligantes adferebant Regi munera Iarim.* Sed obiiciat aliquis ex his, qui acutè audiunt: Pilatus non erat Rex, vt interim alias relinquamus multas quæſtiones, quomodò igitur ligantes ipſum attulerant Regi munera
Luc. 23.7. Iarim? Sed lege Euangelium: *Audiens Pilatus eſſe illum ex Galilæa, remiſit ad Herodem*: Herodes autem tum Rex erat, & aderat Hieroſolymis. Et conſidera prophetæ diligentem certitudinem: Munerum loco inquit, ipſum miſerunt. Facti ſunt enim mutuò amici

ὁ ὑπηρέτης δίδωσι ῥάπισμα, καὶ τὸ πρόσωπον τὸ λάμψαν ὡς ὁ ἥλιος,
χερσὶν ἀνόμοις ῥαπιζόμενον ἠνέχετο, καὶ ἄλλοι ἐλθόντες ἐμπτύουσι τῷ
προσώπῳ τοῦ διὰ πτύσματος τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν θεραπεύσαντος· ταῦ-
τα κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; οὗτος λαὸς μωρὸς, καὶ οὐχὶ σοφός. καὶ ὁ προ-
φήτης ἀποθαυμάζων, φησί· κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;
ἄπιστον γὰρ τὸ πρᾶγμα, εἰς θεὸς θεοῦ υἱὸς καὶ βραχίων κυρίου ταῦτα
ὑπομένει· ἀλλ' ἵνα μὴ ἀπιστήσωσιν οἱ σωζόμενοι, προγράφει τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον, ἐκ προσώπου Χριστοῦ, λέγοντος· αὐτὸς γὰρ ὁ τότε ταῦτα
λαλῶν, ὕστερον παρῆν· τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας· Πιλᾶτος γὰρ
αὐτὸν φραγελλώσας, παρέδωκεν εἰς τὸ σταυρωθῆναι· τὰς δὲ σιαγόνας μου
εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης
ἐμπτυσμάτων· μονονουχὶ λέγων· προειδὼς ὅτι μέλλουσι τύπτειν, οὐδὲ
ἐπλαγίασα τὴν σιαγόνα μου· πῶς γὰρ ἔμελλον νευρῶσαι τοὺς μαθητὰς
εἰς τὸν ὑπὲρ ἀληθείας θάνατον, εἰ αὐτὸς ἠγωνίων τοῦτο; ἐγὼ ἔλεγον,
ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· εἰ ἐφιλοζώησα, πῶς
ἐδίδασκον, μὴ πράττων ὃ ἐδίδασκον; πρῶτον οὖν αὐτὸς θεὸς ὢν, ὑπὸ
ἀνθρώπων ταῦτα πάσχων ἠνείχετο, ἵνα οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ ἀνθρώπων
μετὰ ταῦτα δι' αὐτὸν τοιαῦτα πάσχοντες, μὴ αἰσχυνθῶσιν· βλέπεις ὅτι
καὶ ταῦτα σαφῶς προέγραψαν οἱ προφῆται; πολλὰς δὲ τῶν γραφῶν
μαρτυρίας διὰ τὸ τοῦ χρόνου στενὸν παρατρέχομεν, ὡς προεῖπον· εἰ γὰρ
πάντα ζητήσει τις ἀκριβῶς, οὐδὲν τῶν τοῦ Χριστοῦ πραγμάτων ἀμάρτυ-
ρον καταλειφθήσεται· δεθεὶς ἦλθεν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα πρὸς Πιλᾶτον· ἆρα
καὶ τοῦτο γέγραπται; καὶ δήσαντες αὐτὸν, ἀπήγαγον ξένια τῷ βασιλεῖ
Ἰαρείμ. ἀλλ' ὑποκρούει τις τῶν ὀξέως ἀκροωμένων· Πιλᾶτος οὐκ ἦν
βασιλεὺς, ἵνα τέως παραλίπωμεν τὰ πολλὰ ζητούμενα· πῶς τοίνυν
δήσαντες αὐτὸν, ἀπήγαγον ξένια τῷ βασιλεῖ Ἰαρείμ; ἀλλὰ ἀνάγνω-
θι τὸ εὐαγγέλιον· ἀκούσας Πιλᾶτος αὐτὸν εἶναι ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας,
ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην· Ἡρώδης δὲ ἦν τότε βασιλεὺς,
καὶ παρῆν ἐν Ἱεροσολύμοις· καὶ βλέπε τοῦ προφήτου τὴν ἀ-
κρίβειαν. ξένια τοίνυν αὐτὸν ἀποστέλλεται· ἐγένοντο γὰρ φίλοι ὅ τε

Πιλᾶτος καὶ ὁ Ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων. προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες· ἔπρεπε γὰρ τὸν μέλλοντα εἰρηνοποιεῖν τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν πρώτους αὐτοὺς τοὺς καταδικάζοντας αὐτὸν εἰρηνοποιῆσαι· καὶ γὰρ παρῆν ὁ κύριος αὐτὸς ὁ διαλλάττων καρδίας ἀνθρώπων ἀρχόντων τῆς γῆς· ἔχε τὴν προφητῶν τὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀληθῆ μαρτυρίαν. θαύμασον τὸν κρινόμενον κύριον· ἠνέσχετο ὑπὸ στρατιωτῶν ἀγόμενος καὶ φερόμενος· Πιλᾶτος ἐκαθέζετο κρίνων· καὶ ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθεζόμενος, ἑστὼς ἠνέσχετο· ὁ λαὸς ὁ λυτρωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἀλλαχόθεν πολλάκις, κατ' αὐτοῦ ἐβόα· αἶρε, αἶρε, σταύρωσον αὐτόν. διὰ τί ὦ Ἰουδαῖοι; ὅτι τοὺς τυφλοὺς ὑμῶν ἐθεράπευσεν; ἀλλ' ὅτι τοὺς χωλοὺς ὑμῶν περιπατεῖν ἐποίησε, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν εὐεργεσιῶν παρέσχεν· ὡς ἐκπληττόμενον τὸν προφήτην, καὶ περὶ τούτου λέγειν· ἐπὶ τίνα ἠνοίξατε τὸ στόμα ὑμῶν; καὶ ἐπὶ τίνα ἐχαλάσατε τὴν γλῶσσαν ὑμῶν; καὶ αὐτὸν τὸν κύριον ἐν προφήταις λέγειν· ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοί, ὡς λέων ἐν δρυμῷ· ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν· οὐκ ἐγὼ παρῃτησάμην· ἀλλ' αὐτοί με παρῃτήσαντο· τὸ διὰ τοῦτο ἀκολούθως λέγων· ἐγκαταλέλοιπα τὸν οἶκον μου· κρινόμενος ἐσιώπα· ὡς ὑπερπάγειν τὸν Πιλᾶτον καὶ λέγειν· οὐκ ἀκούεις τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; οὐχ ὅτι ἤδει τὸν κρινόμενον, ἀλλ' ἐφοβήθη τὸ τῆς γυναικὸς ἐνύπνιον τὸ ἀποσταλέν· καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐσιώπα· λέγει ὁ ψαλμῳδός· καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς. καὶ πάλιν, ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ· ἤκουσας τὰ περὶ τούτου καὶ πρότερον, εἴγε μνημονεύεις· ἀλλ' οἱ στρατιῶται περιχυθέντες αὐτῷ καταπαίζουσι· καὶ γίνεται παίγνιον αὐτοῖς ὁ κύριος· καὶ καταπαίζεται ὁ δεσπότης· εἶδόν με καὶ ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν· καὶ ὁ τύπος γίνεται τῆς βασιλείας· καταπαίζουσι μὲν γάρ· γονυπετοῦσι δέ· καὶ σταυροῦσι περιενδύσαντες αὐτὸν πορφύραν στρατιῶται, καὶ στέφανον ἐπιτιθέασιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ· τί γὰρ εἰ καὶ ἀκάνθινον; πᾶς βασιλεὺς ὑπὸ στρατιωτῶν ἀναγορεύεται· ἔδει καὶ Ἰησοῦν τυπικῶς ὑπὸ στρατιωτῶν στεφανωθῆναι· ὡς διὰ τοῦτο τὴν γραφὴν ἐν ᾄσμασι λέγειν· ἐξέλθετε, καὶ ἴδετε θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ στεφάνῳ, ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ

Pilatus & Herodes, eadem die: anteà enim erant inimici. Decebat enim eum, qui mundum erat pacificaturus, vt priùs etiam ipſos iudices ſuos pacificaret. Et erat ipſe Dominus, componens corda Principum terræ. Habes prophetarum certitudinem, & verum teſtimonium. Admirare iudicatum Dominum: à militibus ducebatur & ferebatur. Pilatus ſedet iudicaturus, & qui ad dexteram Dei ſedet, tunc ſtans patiebatur. Populus ex Ægypto ab illo liberatus, & ex aliis multis periculis, contra illum clamat: *Tolle, tolle, crucifige eum*. Qua de cauſa Iudæi? quòd cæcos veſtros curabat, quòd claudos vt ambularent ſanabat, quòd reliqua eiuſmodi beneficia vobis præſtitit? Sicut & propheta de hoc dicit: *Super quem aperuiſtis os veſtrum, & contra quem produxiſtis linguam veſtram?* Et ipſe quoque Dominus per prophetam dicit: *Facta eſt hæreditas mea ſicut leo in ſylua, dedit contra me vocem ſuam: propterea audiui illam:* non ego ſpreui, ſed ipſi ſpreuerunt me. Ideò conſequenter dico: *Dereliqui domum meam.* Iudicatus, tacui. Tanquàm compateretur ei Pilatus, dixit: *Non audis, quòd iſti te accuſant*: Non quòd attenderet iudicatum: ſed quia metuebat ſuæ vxoris ſomnium, quod ad illum miſerat. Et Dominus tacuit. Dicit pſalmiſta: *Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.* Et rurſus: *Ego autem ſicut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus, non aperiens os ſuum.* Audiuiſti de hoc ſi meminiſti, & anteà. Sed milites circundantes eum, illudebant ei. Et factus eſt ludibrium illis Dominus: & illuditur Dominus: *Viderunt me, & mouerunt capita ſua*: figura tamen fit regni. Illudebant quidem, genu flectebant tamen, induentes purpura: & poſteà crucifigunt. Milites coronam impoſuerunt capiti eius. Quid enim refert, etiamſi ſpineam. Omnis Rex à militibus appellatur: oportebat & Ieſum à militibus typicè coronari. Sicut ideò ſcriptura in canticis dicit: *Exite, & videte filiæ Hieruſalem in corona, qua coronauit ipſum mater*

Io.19.15.

Hier.12.8.

Pſal.37.15.

Thre.2.15.

Chriſtus à militibus typicè coronatus.

Cant.3.11.

Corona myſterium erat. *eius*. Myſterium erat corona: ſolutio enim erat peccatorum, diſſolutio autem maledictionis. Accepit ſen-
Gen. 3. 18. tentiam Adam: *maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos adferet tibi.* Propterea Ieſus accepit ſpinas, vt, ſoluat hanc maledictionem: & ideò ſepultus eſt in terra; vt maledicta terra pro maledictione recipiat benedictionem. Tempore peccati primi, foliis ficus circundabantur: Ideò & Ieſus finem ſignorum dedit ficum. Iturus enim ad paſſionem maledicit ficum: non omnem ficum, ſed illam ſolam propter figuram, dicens: nequaquàm ampliùs quiſquam de te comedet. Diſſoluta eſt damnatio. Et cùm tantùm folia ficus circumfuſa erant, venit in tempore, in quo cibus non inueniebatur. Quis ignorat, quòd tempore hyemis ficus non fert fructum, ſed ſolis foliis circundatur? Quod omnes ſciebant, nunquid hoc Ieſus ignorabat? Sed venit ſciens, quæſiit non ignorans, quod non eſſet inuenturus: ſed figuram maledictionis vſque ad folia tantùm faciens. Et cùm res paradiſi attigimus, miratus ſum certè figurarum veritatem. In paradiſo caſus, & in horto ſalus: de ligno peccatum, & per lignũ ſaluatio. Poſt meridiem Domino perambulante, occultati ſunt: & poſt meridiem à Domino latro in paradiſum introducitur. Sed dicet aliquis: Comminiſceris iſta? Oſtende à propheta lignum crucis prædictum, niſi prophetiam à propheta præbueris, non per-
Hie. 11 19. ſuadebor. Audi igitur Hieremiam, & ſis fidelis; *Ego ſicut agnus innocens ductus ad ſacrificium: neſciens?* ſic enim per interrogationem legitur. Quaſi diceret: Qui dicit, quòd poſt duos dies paſcha fiet, & filius hominis tradetur ad crucifigendum, nunquid neſciuit? *Ego ſicut agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, & non cognoui?* Qualis agnus? Ioannes Baptiſta interpre-
Ioh. 1. 29. tatur dicens: *Ecce agnus Dei.* Et propheta dicit: *Super me cogitauerunt cogitationem.* Qui cogitationes, nouit, nunquid euentum neſciet? Et quid dicebant? *Venite,*
Hie. 11. 19. *& iniiciamus lignum in panem ipſius.* Et ſi te Dominus

αὐτοῦ· μυστήριον δὲ ἦν καὶ ὁ στέφανος. λύσις γὰρ ἦν τῶν ἁμαρτιῶν· ἀπό-
λυσις τῆς ἀποφάσεως· ἔλαβε καταδίκην ὁ Ἀδάμ· ἐπικατάρατος ἡ
γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι· διὰ τοῦτο Ἰη-
σοῦς λαμβάνει τὰς ἀκάνθας, ἵνα λύσῃ τὴν καταδίκην· καὶ διὰ τοῦτο ἐτά-
φη ἐν τῇ γῇ, ἵνα ἡ κατηραμένη γῆ ἀντὶ κατάρας δέξηται τὴν εὐλογίαν·
κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁμαρτίας συκῆς φύλλα περιεβάλοντο· διὰ τοῦτο καὶ
Ἰησοῦς τέλος σημείων τὴν συκῆν ἔδωκε· μέλλων γὰρ εἰς τὸ πάθος χωρεῖν,
καταρᾶται τὴν συκῆν, οὐ πᾶσαν συκῆν ἀλλ' ἐκείνην μόνην, διὰ τὸν
τύπον, λέγων· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπόν τις φάγῃ· λελύσθω ἡ καταδί-
κη· καὶ ἐπειδὴ τότε συκῆς φύλλα περιεβάλοντο· ἦλθεν ἐν καιρῷ ἐν ᾧ
βρῶσις οὐκ ἐγίνετο. τίς οὐκ οἶδεν ὅτι ἐν καιρῷ χειμῶνος συκῆ οὐ καρπο-
φορεῖ, ἀλλὰ φύλλα περίκειται μόνον; ὅπερ πάντες ᾔδεσαν, τοῦτο Ἰησοῦς
ἄρα οὐκ ᾔδει; ἀλλ' εἰδώς, ἤρχετο ὡς ζητήσων· οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι οὐχ εὑ-
ρίσκει· ἀλλὰ τὸν τύπον τῆς κατάρας μέχρι τῶν φύλλων μόνον ποιούμενος·
καὶ ἐπειδὴ τῶν κατὰ παράδεισον ἡψάμεθα πραγμάτων τεθαύμακα
ἀληθῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν τύπων· ἐν παραδείσῳ ἡ ἀπόπτωσις. καὶ ἐν
κήπῳ ἡ σωτηρία· ἀπὸ ξύλου ἡ ἁμαρτία, καὶ μέχρι ξύλου ἡ σωτη-
ρία· δειλινὸν τοῦ κυρίου περιπατοῦντος ἐκρύβησαν· καὶ δειλινὸν ὑπὸ
τοῦ κυρίου εἰς παράδεισον ὁ λῃστὴς εἰσάγεται· ἀλλ' ἐρεῖ μοι τίς, εὑρεσι-
λογεῖς· δεῖξόν μοι ἀπὸ προφήτου τοῦ σταυροῦ τὸ ξύλον· ἐὰν μὴ προ-
φητείαν ἀπὸ προφήτου παράσχῃς, οὐ πείθομαι· ἄκουε τοίνυν ἀπὸ Ἱε-
ρεμίου, καὶ πιστοποιοῦ. ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι,
οὐκ ἔγνων; οὕτω γὰρ ἀνάγνωθι ἐπερωτηματικῶς, ὡς εἶπον· ὁ γὰρ
λέγων, οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι· ἆρ' οὐκ ᾔδει; ἐγὼ ὡς ἀρ-
νίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων; ποῖον ἀρνίον; Ἰωάννης ὁ
βαπτιστὴς ἑρμηνευέτω, λέγων· ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁ-
μαρτίαν τοῦ κόσμου· ἐφ' ἐλογίσαντο πονηρὸν λογισμόν, λέγοντες· ὁ
τοὺς λογισμοὺς εἰδώς, τὸ ἀποβησόμενον ἆρ' οὐκ ᾔδει; καὶ τί ἔλεγον·
δεῦτε καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ· καὶ ἐάν σε ὁ κύριος

κατηξιώσῃ, εἰς τὸ ἔμπροσθεν γνώσῃ, ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ κατὰ τὸ εὐαγ-
γέλιον, τύπον ἔφερεν ἄρτου· δεῦτε τοίνυν, ξύλον ἐμβάλωμεν εἰς τὸν
ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρίψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων. ζωὴ οὐκ ἐκτρίβε-
ται, τί κάμνετε μάτην· καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐ μὴ μνησθῇ ἔτι· ματαία
ἡ βουλὴ ὑμῶν· πρὸ γὰρ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μένει· καὶ
ὅτι γε ζωὴ ἦν ἡ ἐπὶ τοῦ ξύλου κρεμασθεῖσα, Μωϋσῆς ἀποκλαιόμενός
φησι· καὶ ἔσται ἡ ζωή σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου, καὶ φο-
βηθήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ οὐ πιστεύσεις τῇ ζωῇ σου· καὶ τὸ ἀναγνωσθὲν
ἀρτίως· κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; τοῦτον τὸν τύπον ἐπετέλει
Μωϋσῆς σταυρῶν τὸν ὄφιν· ἵν' ὁ δακνόμενος ὑπὸ τοῦ ζῶντος ὄφεως, καὶ
βλέπων τὸν χαλκοῦν ὄφιν, σωθῇ πιστεύσας. εἶτα, χαλκοῦς μὲν ὄφις
ἐσταυρωμένος σώζει, υἱὸς δὲ θεοῦ σαρκωθεὶς ἐσταυρωμένος οὐ σώζει; πάν-
τοτε διὰ ξύλου ἡ ζωή· ἐπὶ τοῦ Νῶε μὲν γὰρ διὰ κιβωτοῦ ξυλίνης, ἡ
ζωοποίησις· ἡ δὲ θάλασσα ἐπὶ Μωϋσέος, τὸν τύπον τῆς ῥάβδου
θεασαμένη, ἐδυσωπήθη τὸν κρούσαντα· Εἶτα, ἡ Μωϋσέος ῥάβδος
ἰσχύει, καὶ ὁ τοῦ σωτῆρος σταυρὸς ἀδυνατεῖ; παρίημι δὲ τὰ πολλὰ
τῶν τύπων, συμμετρίας ἕνεκε· τὸ ξύλον ἐπὶ Μωϋσέος ἐγλύκανε
τὸ ὕδωρ, καὶ ἐκ πλευρᾶς Ἰησοῦ τὸ ὕδωρ ἔρρευσεν ἐπὶ ξύλου· ἀρ-
χὴ σημείων ἐπὶ Μωϋσέος αἷμα καὶ ὕδωρ· καὶ τὸ τελευταῖον πάν-
των τῶν σημείων Ἰησοῦ τὸ αὐτό· πρῶτον Μωϋσῆς τὸν ποταμὸν μετέ-
βαλεν εἰς αἷμα· καὶ ὁ Ἰησοῦς τὸ τέλος ὕδωρ ἐξώεσχεν ἐκ πλευ-
ρᾶς μετὰ αἵματος, διὰ τὰς δύο φωνὰς ἴσος τοῦ τε κρίνοντος καὶ
τῶν ἐπιβοώντων. ἢ διὰ τοὺς πιστεύοντας, καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας· ὁ
μὲν γὰρ Πιλᾶτος ἔλεγεν, ἀθῷός εἰμι, καὶ ὕδατι ἀπενίψατο τὰς
χεῖρας· οἱ δὲ ἐπιβοῶντες, ἔλεγον· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς. ἦν
οὖν τὰ δύο ἐκ τῆς πλευρᾶς τὸ ὕδωρ, ἴσως τῷ κρίνοντι· τοῖς δὲ ἐπι-
βοῶσι τὸ αἷμα. καὶ πάλιν ἄλλως νοητέον· Ἰουδαίοις μὲν, τὸ αἷμα·
χριστιανοῖς δὲ τὸ ὕδωρ· ἐκείνοις μὲν γὰρ, ὡς ἐπιβούλοις, ἡ ἐκ
τοῦ αἵματος καταδίκη· σοὶ δὲ τῷ πιστεύοντι νῦν, ἡ διὰ ὕδατος
σωτηρία. οὐδὲν γὰρ εἰκῇ γέγονεν· ἀπέδωκαν οἱ ἐξηγηταὶ πατέρες ἡμῶν

dignatus fuerit, in poſterum cognoſces, quòd corpus ipſius ſecundùm Euangelium typum ferebat panis. *Venite igitur lignum iniiciamus in panem ipſius, & conteramus ipſum de terra viuentium.* Vita non conteritur, quid fruſtrà laboratis? Et nomen eius non recordabitur ampliùs. Vanum eſt veſtrum conſilium: ante ſolem enim nomen eius in Eccleſia permanet. Quòd autem vita erat ſupra lignum ſuſpenſa, Moyſes deplorans dicit: *Et erit vita tua ſuſpenſa coram oculis tuis. Et metuis dies & noctes, & non credis vitæ tuæ.* Et quod paulò antè lectum eſt: *Et quis credidit auditui noſtro?* Huius typum perfecit Moyſes, crucifigens ſerpentem, vt qui erat læſus à viuo ſerpente, aſpiceret æneum ſerpentem, & credens ſeruaretur. Siccine æreus quidem ſerpens cruci affixus ſeruat, filius autem Dei incarnatus & crucifixus non ſaluabit? Vbique per lignum ſalus. Noë tempore per ligneam arcam vitæ fuit conſeruatio. Mare tempore Moyſis videns virgam, erubuit eam, qua percuſſum eſt. Virga igitur Moyſis potuit, & Chriſti crux non poterit? Omitto plures typos breuitatis cauſa. Lignum Moyſis tempore dulcem effecit aquam: Et de Chriſti latere aqua effuſa fluxit in ligno. Initium ſignorum tempore Moyſis ſanguis & aqua. Et vltimum Ieſus ſignorum hoc idem. Primùm Moyſes mutauit flumen in ſanguinem, & Ieſus poſtremò aquam emiſit de latere, vnà cum ſanguine, fortaſſis propter duas cædes, alteram iudicantis, alteram verò clamantium: aut propter credentes, & non credentes. Pilatus enim dixit: *Innocens ſum*: & aqua lauit manus. Clamantes autem dicebant: *Sanguis eius ſuper nos.* Erant igitur hæc duo de latere, fortaſſis iudicanti aqua: clamantibus verò ſanguis. Ac rurſus aliter intelligendum. Iudæis quidem ſanguis: Chriſtianis verò aqua: Illis quidem tanquàm inſidiatoribus, ex ſanguine condemnatio: tibi verò nunc credenti per aquam ſalus. Nihil enim temerè factum eſt. Aſſignarunt enarratores patres noſtri,

Corp' Chriſti typũ ferebat panis.

Eſa. 53. 1.

Sanguis & aqua cur fluxit de latere.

Mat. 25. 27

καὶ ἄλλην τοῦ πράγματος αἰτίαν· ἐπειδὴ γὰρ διπλῆ τίς ἐστι τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος ἐν εὐαγγελίοις ἡ δύναμις· μία μὲν ἡ τοῖς φωτιζομένοις δωρουμένη δι᾽ ὕδατος· δευτέρα δὲ ἡ ἐπὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων ἐν διωγμοῖς δι᾽ οἰκείου αἵματος· ἐξῆλθεν ἐκ τῆς σωτηρίου πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδωρ τῆς παρὰ Χριστοῦ γινομένης ὁμολογίας εἴτε φωτίσματι καὶ μαρτυρίου καιροῖς βεβαιοῦσα τὴν χάριν· ἔστι καὶ ἄλλη τῆς πλευρᾶς αἰτία· γυνὴ γέγονεν ἀρχηγὸς ἁμαρτίας, ἡ πλασθεῖσα ἐκ πλευρᾶς· ἀλλ᾽ ὁ ἐλθὼν Ἰησοῦς ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυναιξὶ χαρίσασθαι τὴν ἀμνηστίαν ἔνυγη τὴν πλευρὰν ὑπὲρ γυναικῶν, ἵνα λύσῃ τὴν ἁμαρτίαν· καὶ εἴ τις ἐρευνήσοιτο εὑρήσει καὶ ἄλλας αἰτίας, ἀλλ᾽ αὐτάρκη καὶ ταῦτα λέγεσθαι διά τε τὸ τοῦ χρόνου στενόν, καὶ διὰ τὸ μὴ προσκορῆ τὴν ἀκρόασιν τοῖς ἀκούουσι· καίτοιγε οὐκ ἔστι ποτὲ κάμνειν ἀκούοντας τὰ περὶ τοῦ δεσπότου στεφανουμένου· καὶ μάλιστα ἐν τῷ παναγίῳ τούτῳ Γολγοθᾷ· ἄλλοι μὲν γὰρ ἀκούουσι μόνον· ἡμεῖς δὲ καὶ βλέπομεν, καὶ ψηλαφῶμεν· μηδεὶς καμνέτω· λάβε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἐναντίων ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ· τρόπαιον στῆσον τὴν πίστιν τοῦ σταυροῦ κατὰ τῶν ἀντιλεγόντων· ὅταν γὰρ μέλλῃς περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ συζητεῖν πρὸς ἀπίστους, προαπόστελλον τῇ χειρὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ φιμοῦται ὁ ἀντιλέγων· μὴ ἐπαισχυνθῇς τὸν σταυρὸν ὁμολογεῖν· ἄγγελοι γὰρ ἐγκαυχῶνται, λέγοντες· οἴδαμεν τίνα ζητεῖτε, Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον· ἆρ᾽ οὐ δύνασαι εἰπεῖν, ὦ ἄγγελε, οἶδα ὃν ζητεῖτε, τὸν ἐμὸν δεσπότην, ἀλλ᾽ ἐγώ φησι, μετὰ παρρησίας οἶδα τὸν ἐσταυρωμένον· στέφανος γάρ ἐστιν ὁ σταυρὸς, οὐκ ἀτιμία· ἡμεῖς δὲ λοιπὸν ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὴν εἰρημένην ἐκ τῶν προφητῶν ἀπόδειξιν· ἐσταυρώθη ὁ κύριος· εἴληφας τὰς μαρτυρίας· ὁρᾷς τοῦ Γολγοθᾶ τὸν τόπον· ἐπιβοᾷς ἐπαινῶν, ὡς συντιθέμενος· βλέπε μή ποτε ἐν καιρῷ διωγμοῦ ἀρνήσῃ· μὴ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἐπευφραίνου τῷ σταυρῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν καιρῷ διωγμοῦ τὴν αὐτὴν ἔχε πίστιν· μὴ ἐν καιρῷ εἰρήνης, Ἰησοῦ φίλος, καὶ ἐν καιρῷ πολέμου ἐχθρός. λαμβάνεις νῦν ἄφεσιν τῶν σῶν ἁμαρτημάτων, καὶ πνευματικῆς δωρεᾶς, τοῦ βασιλέως τὰ χαρίσματα· ὅταν ἤδη

πόλεμος, ὑπεραγώνισαι γενναίως τοῦ σοῦ βασιλέως· Ἰησοῦς ἐσταυρώθη ὑπὲρ σοῦ ὁ ἀναμάρτητος, καὶ σὺ ὑπὲρ τοῦ σταυρωθέντος οὐ σταυροῦσαι; οὐ χάριν δίδως, προείληφες γάρ, ἀλλὰ χάριν ἀποδίδως· ἀποδιδοὺς τὸ χρέος τῷ ἐν τῷ Γολγοθᾷ σταυρωθέντι διὰ σέ· Γολγοθᾶς δὲ ἑρμηνεύεται κρανίου τόπος· τίνες ἄρα οἱ προφητικῶς τὸν τόπον τοῦ Γολγοθᾶ ὀνομάσαντες, ἐν ᾧ ἡ ἀληθὴς κεφαλὴ Χριστὸς τὸν σταυρὸν ὑπέμεινε, καθὼς ὁ ἀπόστολός φησιν· ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου· καὶ μετ᾽ ὀλίγα καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας. καὶ πάλιν, παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι· καὶ πάλιν, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας· ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ τοῦ κρανίου τόπῳ πέπονθεν. ὢ μεγάλης προφητικῆς ὀνομασίας· μονονουχὶ καὶ τὸ ὄνομα ὑπομιμνήσκει σε λέγων· μὴ προσέχῃς ὡς ψιλῷ ἀνθρώπῳ τῷ σταυρωθέντι· ἡ κεφαλὴ πάσης ἐστὶν ἐξουσίας ἡ σταυρωθεῖσα· κεφαλὴ δὲ ἔχουσα τὸν πατέρα· κεφαλὴ δὲ τοῦ ἀνδρὸς ὁ Χριστός· κεφαλὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ ὁ θεός· Χριστὸς τοίνυν ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη· ὁ κριθεὶς ἐν νυκτὶ ψύχους ὄντος, καὶ ἀνθρακιᾶς διὰ τοῦτο παρακειμένης· ἐσταυρώθη τρίτην ὥραν· ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἕως ἐννάτης· ἀπὸ δὲ ἐννάτης πάλιν φῶς· ἆρα καὶ ταῦτα γέγραπται; ζητήσωμεν· λέγει τοίνυν ὁ Ζαχαρίας· καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται φῶς, καὶ ψύχος καὶ πάγος ἔσται· μίαν ἡμέραν τὸ ψύχος· διὸ Πέτρος ἐθερμαίνετο· καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ· τί γάρ; τὰς ἄλλας οὐκ οἶδε; πολλαὶ ἡμέραι· ἀλλ᾽ αὕτη ἡ ἡμέρα τῆς ὑπομονῆς τοῦ κυρίου, ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος· καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ καὶ οὐκ ἡμέρα, καὶ οὐ νύξ. τί τὸ αἴνιγμα, ὃ λέγει ὁ προφήτης; ἡ ἡμέρα ἐκείνη, οὔτε ἡμέρα ἐστὶν οὔτε νύξ· τί οὖν αὐτὴν ὀνομάσομεν; ἑρμηνεύει τὸ εὐαγγέλιον τὸ πρᾶγμα διηγούμενον· οὐκ ἦν ἡμέρα· οὐ γὰρ ἐξ ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν ὁμοίως ἔλαμψεν ὁ ἥλιος, ἀλλὰ ἀπὸ ὥρας ἕκτης, ἕως ὥρας ἐννάτης σκότος ἐγένετο ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ· μεσέμβολον ἦν ἄρα τὸ σκότος· ὠνόμασε δὲ ὁ θεὸς τὸ σκότος νύκτα· διὰ τοῦτο οὔτε ἡμέρα ἦν, οὔτε νύξ· οὔτε γὰρ ὅλη φῶς ἦν, ἵνα

rit bellum, pugna ſtrenuè pro Rege tuo. Ieſus pro te crucifixus eſt, qui nihil peccauerat, & tu pro crucifixo non crucifigeris? Non tu priùs gratiam illi hanc exhibes, prior enim accepiſti, ſed gratiam illi reddis. Redde vſuram illi, qui propter te in hoc ſacro Golgotha crucifixus eſt. Golgothas verò interpretatur Caluariæ locus. Aliqui ergo prophetice locum hunc Golgotham appellarunt, in quo verum caput Chriſtus crucem ſuſtinuit: ſicut Apoſtolus dicit, *Qui eſt imago Dei inuiſibilis*. Et poſt pauca: *Et ipſe caput Eccleſiæ*. Et rurſus: *Omnis viri caput eſt Chriſtus*. Et rurſus: *Qui eſt caput omnis principatus*. Capat hoc in loco Caluariæ paſſum eſt. O magnam propheticam apellationem! Propemodum enim nomen hoc admonet te docendo: non vt ſimplici homini attendas crucifixo: caput eſt omnis poteſtatis crucifixum: caput autem habens patrem. Caput viri Chriſtus, caput Chriſti Deus. Chriſtus igitur pro nobis crucifixus eſt, iudicatus noctu cùm frigus eſſet, & focus carbonum ideò fuit appoſitus. Crucifixus hora tertia. Ab hora autem ſexta tenebræ factæ ſunt vſque ad horam nonam. Et rurſus ab hora nona lux. Nunquid & hæc ſcripta ſunt quæramus. Dicit igitur Zacharias: *Et erit in die illa, non erit lumen, & erit frigus vna die*. Frigus cùm eſſet, Petrus calefaciebat ſe. *Et dies illa nota Domino*. Dicit dies illa. Quid enim, num & alias non nouit? Multæ ſunt dies, ſed illa dies paſſionis Domini, quam fecit Dominus: & illa dies nota Domino. *Et neque dies, neque nox*. Quale eſt hoc ænigma, quod dicit propheta, Dies illa, neque dies eſt, neque nox? Quomodo igitur eam vocabimus? Interpretatur Euangelium, quod negotium hoc enarrat. Non erat dies: quia non perpetuo, ab Oriente vſque ad occaſum ſol lucebat, ſed à ſexta vſque ad nonam tenebræ factæ ſunt in medio die, interpoſitæ ſunt tenebræ: Nominauit autèm Deus tenebras noctem. Propterea, neque dies neque nox: non enim tota lux erat, vt vo-

Caluariæ vnde.

Coloſ. 1. 15.

Coloſſ. 1. 18

Coloſſ. 2. 10

Zac. 14. 6.

Neque dies, neque nox.

caretur dies, neque tota tenebræ, vt vocaretur nox: ſed poſt nonam illuxit ſol. Prædixit & hoc propheta:
Zac. 14. 7. dicens enim, *Neque dies neque nox*, addidit, *& ad veſperam erit lumen.* Cernis prophetarum exactam certitudinem: cernis veritatem ſcriptorum. Sed quæris apertè, qua hora ſol defecerit, ſi octaua vel decima?
Sol occidet in meridie. Dic Iudæis veritatem, ô propheta: Quando deficiet
Amos. 8. 9. ſol? Dicit igitur Amos propheta: *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet ſol in meridie*: ab hora enim ſexta tenebræ factæ ſunt, & obtenebrata eſt lux ſuper terram in die. Quale hoc tempus ô propheta, &
Amos. 8. 10 qualis dies? *Et conuertam ſolennitates veſtras in luctum.*
Amos. ibid. In azymis enim hoc agebatur. Deinde dicit: *Et ponam ipſum ſicut luctum dilecti, & eos qui cum ipſo, ſicut diem doloris.* In die enim azymorum, & ſolemni, mulieres ipſorum plangebant & flebant, Apoſtoli verò occultati dolebant: admiranda ergo hæc prophetia. Sed da mihi & aliam, dicat quis, quod ſignum eſt certius de eo quod factum eſt. Crucifixus Ieſus, is, qui vnam tantùm tunicam habebat, & vna veſte vtebatur: Milites veſtem quidem in quatuor partes ſciderunt, tunica autem ſciſſa non eſt, nullus enim deinceps illius eſſet vſus: ſed ſors de illa inter milites proiecta eſt, ac illam quidem diuiſerunt, de hac
Pſalmiſtæ erant Hieroſolymis. autem ſortem miſerunt. Nunquid & hoc ſcriptum eſt? Sciunt hoc ſtudioſi Eccleſiæ pſalmiſtæ: qui angelicos imitantes exercitus, ſemper Deum laudibus
Pſal. 21. 19 celebrant: qui digni habiti ſunt pſallere in hoc ſancto Golgotha, & dicere: *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Sors autem erat quam milites proiecerunt. Rurſus: Apud Pilatum cùm iudicaretur, rubeam veſtem ferebat: illic enim poſuerunt ſuper illum chlamidem coccineam. Nunquid & hoc ſcriptum eſt? Dicit Eſaias:
Eſa. 63. 1. *Quis eſt hic progrediens ex Edom?* rubrum veſtimentum eius ex Boſor: Quis alius, quàm ille, qui per contumeliam tulit veſtem purpuream? Boſor enim

κληθῇ ἡμέρα, οὔτε ὅλη σκότος, ἵνα κληθῇ νύξ· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐνάτην
ἔλαμψεν ὁ ἥλιος· προλέγει καὶ τοῦτο ὁ προφήτης. εἰπὼν γὰρ καὶ οὐχ
ἡμέρα καὶ οὐ νύξ, προσέθηκε, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς· βλέπεις
προφητῶν ἀκρίβειαν, βλέπεις ἀλήθειαν τῶν προγεγραμμένων· ἀλλὰ
ζητεῖς σαφῶς κατὰ ποίαν ὁ ἥλιος ὥραν ἐξέλιπεν· ἆρα πέμπτην ὥραν,
ἢ ὀγδόην, ἢ δεκάτην; εἰπὲ τὴν ἀκρίβειαν Ἰουδαίοις τοῖς ἀνηκόοις, ὦ προ-
φῆτα. πότε δύνει ὁ ἥλιος· φησὶ τοίνυν Ἀμὼς ὁ προφήτης· καὶ ἔσται
ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος ὁ θεὸς, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας·
ἀπὸ γὰρ ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο· καὶ συσκοτάσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἡμέ-
ρᾳ τὸ φῶς· ποῖος καιρὸς, ὦ προφῆτα ἐστὶ, καὶ ποία ἡμέρα; καὶ μετα-
στρέψω τὰς ἑορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος· ἐν ἀζύμοις γὰρ ἦν τὸ πραχθὲν,
καὶ τῇ τοῦ πάσχα ἑορτῇ· εἶθ' ἑξῆς φησί· καὶ θήσομαι αὐτὸν ὡς πένθος
ἀγαπητοῦ· καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὡς ἡμέραν ὀδύνης· ἀζύμων γὰρ ἦν ἡμέ-
ρα καὶ ἑορτή· αἱ μὲν γυναῖκες αὐτῶν ἐκόπτοντο καὶ ἔκλαιον· ὠδυνῶντο
δὲ ἀποκρυβέντες οἱ ἀπόστολοι· θαυμαστὸς μὲν οὖν τὸ προφητευθέν·
ἀλλὰ δός μοι καὶ ἕτερον, ἐρεῖ τις· ποῖον ἐστὶ σημεῖον ἄλλο ἀκριβὲς ἐπὶ
τῷ γεγενημένῳ; ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς· μονοχίτων δὲ ἦν, καὶ ἐπὶ περι-
βολαίῳ κεχρημένος. ἀλλ' οἱ στρατιῶται διεμερίσαντο τὸ περιβό-
λαιον εἰς τέσσαρα σχισθέν· ὁ δὲ χιτὼν, οὐκ ἐσχίσθη· εἰς οὐδὲν γὰρ
ἔτι σχισθεὶς ἐχρησίμευσε· καὶ λαχμὸς περὶ τούτου γίνεται τοῖς
στρατιώταις· καὶ τὸ μὲν μερίζονται· περὶ τούτου δὲ λαγχάνουσιν·
ἆρα καὶ τοῦτο γέγραπται; οἴδασιν οἱ σπουδαῖοι τῆς ἐκκλησίας
ψαλμῳδοὶ, οἱ τὰς ἀγγελικὰς μιμούμενοι στρατιὰς, καὶ πάντοτε
τὸν θεὸν ὑμνοῦντες· οἱ καταξιούμενοι ψάλλειν, ἐν τῷ Γολγοθᾷ,
καὶ λέγειν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱμα-
τισμόν μου ἔβαλον κλῆρον· κλῆρος δὲ ἦν ὁ λαχμός. πάλιν ἐπὶ
Πιλάτου κριθεὶς, ἐφόρεσεν ἐρυθρά· ἐκεῖ γὰρ περιέθηκαν αὐτῷ
χλαμύδα κοκκίνην· ἆρα καὶ τοῦτο γέγραπται; λέγει ὁ Ἡσαΐας· τίς
οὗτος ὁ παραγινόμενος Ἐδώμ, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ; τίς
ἐστιν ὁ κατὰ ἀτιμίαν φορῶν τὰ κόκκινα; ἡ γὰρ Βοσόρ; τοιαύτην ἵνα

παρ' Ἑβραίοις ἔχει τὴν ἑρμηνείαν· ἵνα τί σου ἐρυθρὰ τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀπὸ πατητοῦ ληνοῦ; ὁ δὲ ἀποκρίνεται καὶ λέγει· ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα, καὶ ἀντιλέγοντα· ἐξεπέτασεν ἐν σταυρῷ τὰς χεῖρας· ἵνα περιλάβῃ τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· τῆς γὰρ γῆς τὸ μεσότατον ὁ Γολγοθᾶς οὗτός ἐστιν· οὐκ ἐμὸς ὁ λόγος· προφήτης ἐστὶν ὁ φήσας· εἰργάσω σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς· ἐξέτεινεν ἀνθρωπίνας χεῖρας, ὁ ταῖς νοηταῖς αὐτοῦ χερσὶ στερεώσας τὸν οὐρανόν· καὶ προσεπάγησαν ἥλοις, ἵνα τῆς ἀνθρωπότητος τῷ ξύλῳ προσπαγείσης τῆς βασταζούσης τῶν ἀνθρώπων τὰ ἁμαρτήματα καὶ τελευτησάσης τῆς ἀνθρωπότητος, συναποθάνῃ μὲν ἡ ἁμαρτία, ἡμεῖς δὲ ἀναστῶμεν ἐν δικαιοσύνῃ· ἐπειδὴ γὰρ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ζωή· δι' ἑνὸς δὲ ἀνθρώπου τοῦ σωτῆρος αὐτοῦ προαιρέτως τελευτῶντος· μνημόνευε γὰρ τῶν εἰρημένων· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου· καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. ἀλλ' ὁ μὲν, ταῦτα ὑπέμεινεν, ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ πάντων· ὁ δὲ λαὸς κακὴν ἀντιμισθίαν ἀπεδίδου· λέγει ὁ Ἰησοῦς, διψῶ· ὁ ἐξαγαγὼν αὐτοῖς ἐξ ἀκροτόμου τὰ ὕδατα πέτρας· καὶ ᾔτει τὴν ἄμπελον ἣν ἐφύτευσε τοὺς καρπούς· ἀλλὰ τί ἡ ἄμπελος, ἡ κατὰ φύσιν μὲν, ἐξ ἁγίων πατέρων· κατὰ προαίρεσιν δὲ, ἐκ Σοδόμων, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας, διψῶντι τῷ κυρίῳ σπόγγῳ πλησθέντι, καὶ περιτεθέντι καλάμῳ προσκομίζει τὸ ὄξος· καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος· βλέπεις λευκότητα προαγορεύσεως τοῦ προφήτου· ποίαν δὲ χολὴν ἔδωκαν εἰς τὸ στόμα μου· ἔδωκαν αὐτῷ φησὶν ἐσμυρνισμένον οἶνον· χολώδης δὲ καὶ κατάπικρος ἡ σμύρνα· ταῦτα τῷ κυρίῳ ἀνταποδίδοτε; ταῦτα προσφέρεις ἡ ἄμπελος τῷ δεσπότῃ; δικαίως προαπεθρήνει ὑμᾶς Ἡσαΐας, λέγων· ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἠγαπημένῳ, ἐν κέρατι, ἐν τόπῳ πίονι· καὶ ἵνα μὴ πάντα λέγωμεν· ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ σταφυλήν· ἐδίψησα, ἵνα δῷ οἶνον· αὐτὸς δὲ ἐποίησεν ἀκάνθας· βλέπεις γὰρ τὸν στέφανον, ὃν περίκειμαι; τί οὖν ἀποφαίνομαι λοιπόν; ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὴν ὑετόν.

apud Hebræos quiddam eiuſmodi ſonat. Quare ſunt rubra veſtimenta tua, & indum enta tua, ſicut calcantium in torculari. Ille autem reſpondet, & dicit: *Tota die expandi manus meas ad populum incredulum & contradicentem*. Expandit in cruce manus, vt comprehenderet fines terræ: Medium enim terræ eſt hic Golgothas. Non meus hic eſt ſermo, propheta dicit: *Operatus eſt ſalutem in medio terræ*. Expandit humanas manus, qui ſpiritalibus ſuis manibus firmauit cælum. Et affixerunt eas clauis, vt humanitate ligno affixa, quæ tulit hominum peccata, & moriente humanitate, commoreretur & peccatum, nos verò reſurgeremus in iuſtitia. Cum enim per vnum hominem ſit mors, etiam per vnum vita: per vnum autem hominem Saluatorem, qui ſponte ſua mortuus eſt. Recorderis dictorum: *Poteſtatem habeo ponere animam meam, & poteſtatem habeo rurſus accipere eam*. Ac ille quidem hæc ſuſtinuit, pro ſalute omnium veniens: Populus verò malam illi mercedem reddidit. Dixit Ieſus: *Sitio*. qui educebat ipſis ex rupe aquas: en petit à vinea, quam plantauit, fructus. Sed quid vinea, quæ ſecundùm naturam quidem erat ex ſanctis patribus, ſecundum voluntatem autem ex Sodomis? Vinea enim illorum ex Sodomis, & ſarmentum illorum ex Gomorrha, ſitienti Domino ſpongia madefacta, & impoſita arundini porrigit acetũ. *Et dederunt in cibum meum fel: & in ſiti mea potauerunt me aceto*. Cernis claritatem prædictionis propheticæ? Cuiuſmodi autem fel dederunt ori eius? *Dederunt*, inquit, *illi vinum myrrha permixtũ*: myrrha autem fellis inſtar amara eſt. Hæc Domino reddidiſtis? Hæc adfers vinea domino? Iuſtè igitur deplorat vos Eſaias dicens: *Vinea facta eſt dilecto meo, cornu, in loco pingui*. Et vt ne omnia repetamus, *Expectaui*, inquit, *vt faceret vuam: ſitiui, vt daret vinum: ipſa autem fecit ſpinas*. Cernis hanc coronam, qua circundatus ſum? quid ergo ſtatuam deinceps? *Nubibus præcipiam, ne ſuper illam pluant*,

Eſa.65 2.
Pſal.37.12.
Ioh.10.17.
Ioh.19 28.
Deu.32.32
Pſa.68.22
Mar.15.23.
Eſa.5. 1.
Eſa.5. 2.
Eſa.5. 6.

Prophetæ ſunt in Eccleſia. Ablatæ enim ſunt ab illis nubes, prophetæ enim deinceps ſunt in Eccleſiis, ſicut dicit Paulus: *Prophetæ*
1.Cor.4.29 *autem duo aut tres loquantur*: alij, *autem diiudicent*. Et
Ephеſ.4.11 rurſus: *Deus dedit in Eccleſia alios quidem prophetas*. Propheta erat Agabus, qui ligans ſibi manus & pedes prophetauit. De latronibus autem, qui cum illo
Mar.15.28 crucifixi ſunt, dictum eſt: *Et cum iniquis reputatus eſt*. Ac duo quidem anteà erant iniqui. Vnus autem non vſque ad finem iniquus permanſit: alter autem ad finem iniquus, obſtinatus ad ſalutem. Manibus quidem affixus erat: ſed lingua blaſphema verberabat. Sicut & Iudæi accedentes mouebant capita ſua illudentes crucifixum: implentes quod ſcriptum erat,
Pſal.21.8. *Videbant me, mouebant capita ſua*. Et alter quoque latro cum illis infamat: alter autem reprehendit infamantem. Erátque ipſi finis vitæ, principium rectè facti, traditio animæ, & acceptio ſalutis. Et poſt
Luc.23.42. hanc illius reprehenſionem dicit: *Memento mei Domine*, ad te enim mihi ſermo eſt: relinque hunc, obcæcati enim ſunt mentis illius oculi: mei autem memineris. Non dico, vt operum meorum memineris: hæc enim metuo. Omnis enim homo afficitur ad comitem ſuum: ſimul tecum eo ad mortem, memineris comitis tui. Sed non dico aliter, vt mei memine-
Latro illuminatus à Deo. ris, quàm cùm veneris in regnum tuum. Quæ virtus te illuminauit ô latro? Quis te docuit adorare contemptum, & ſimul cruci affixum? O lumen perpetuum illuminans obſcuratos. Ideò & iuſtè audit: Confide. Non quòd opera tua digna ſint confidentia: ſed quia Rex adeſt, qui gratiam confert. Longa
Luc.23.43. erat petitio: ſed celerrima gratia. *Amen dico tibi, hodie eris mecum in paradiſo*. Cùm enim hodie vocem meam audiſti, & non obturaſti cor tuum: celeriter contra Adam tuli ſententiam, celeriter tibi gratifi-
Gen.2.17. cor. Illi quidem dictum eſt: *Quacunque die comederitis, morte moriemini*. Tu verò hodie obediſti fidei, hodie quoque tibi ſalus. Ille propter lignum excidit:

ἠρ.θη-

ἤρτηνται γὰρ ἐξ αὐτῆς αἱ νεφέλαι οἱ προφῆται· οἱ προφῆται δὲ λοιπὸν ἐν ἐκκλησίᾳ, καθὼς φησὶ Παῦλος· προφῆται δὲ δύο, ἢ τρεῖς λαλείτωσαν· καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν· καὶ πάλιν ὁ θεὸς ἔδωκεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ, προφήτας· προφήτης ἦν Ἄγαβος, ὁ δήσας ἑαυτοῦ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας· περὶ δὲ τῶν λῃστῶν τῶν μετ' αὐτοῦ σταυρωθέντων εἴρηται τὸ, μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη, καὶ οἱ δύο μὲν ἦσαν πρὸ τούτου ἄνομοι. ὁ δὲ εἷς, οὐκέτι· ὁ μὲν γὰρ, εἰς τέλος ἄνομος, ἀνένδοτος εἰς σωτηρίαν· χεῖρας μὲν προπεπηγμένος· γλώσσῃ δὲ, βλασφημίας πλήττων. Ἰουδαῖοι παρερχόμενοι ἐκίνουν τὰς κεφαλὰς χλευάζοντες τὸν ἐσταυρωμένον, πληρῶντες τὸ γεγραμμένον, εἴδωσάν με, ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἐκεῖνος μετ' αὐτῶν ἐδυσφήμει· ὁ δὲ ἕτερος ἐπετίμα τῷ δυσφημοῦντι. καὶ ἦν αὐτῷ τέλος ζωῆς καὶ ἀρχὴ διορθώσεως. παράδοσις ψυχῆς, καὶ πρόληψις σωτηρίας· καὶ μετὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐπιτίμησιν, φησί. μνήσθητί μου κύριε, πρὸς σὲ γάρ μοι ὁ λόγος. κατάλειπε τοῦτον, πεπήρωται τῆς διανοίας τὰ ὄμματα· ἐμοῦ δὲ μνήσθητι. οὐ λέγω μνήσθητί μου τῶν ἔργων· φοβοῦμαι γὰρ ταῦτα· πᾶς ἄνθρωπος διάκειται πρὸς τὸν συνοδεύοντα· συνοδεύω γάρ σοι πρὸς τὸν θάνατον· μνήσθητι τοῦ συνοδοιπόρου· ἀλλ' οὐ λέγω, νῦν μνήσθητί μου, ἀλλ' ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· ποία σε ἐφωταγώγησε δύναμις, ὦ λῃστά; τίς σε ἐδίδαξε προσκυνῆσαι τὸν καταφρονηθέντα, καὶ συνεσταυρωμένον; ὦ φωτὸς αἰδίου, φωτοποιοῦντος τοὺς ἐσκοτισμένους· διὸ καὶ δικαίως ἤκουσε, θάρσει· οὐχ ὅτι τὰ πράγματά σου τοῦ θαρσεῖν ἄξια, ἀλλ' ὅτι βασιλεὺς πάρεστι χαριζόμενος. μακροχρόνιος μὲν ἡ αἴτησις. ὀξυτάτη δὲ ἡ χάρις· ἀμὴν λέγω σοι σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ, ἐπειδὴ σήμερον τῆς φωνῆς μου ἤκουσας, καὶ οὐκ ἐσκλήρυνας σοῦ τὴν καρδίαν, ὀξύτατα κατὰ τοῦ Ἀδὰμ ἀπεφηνάμην· ὀξύτατά σοι χαρίζομαι· ἐκείνῳ μὲν εἴρηται, ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· σὺ δὲ σήμερον ὑπήκουσας τῇ πίστει, σήμερόν σοι ἡ σωτηρία· ἐκεῖνος διὰ τοῦ ξύλου ἀπέπεσε·

καὶ σὺ διὰ τοῦ ξύλου εἰσάγῃ εἰς τὸν παράδεισον· μὴ φοβηθῇς τὸν ὄφιν οὐκ ἐκβάλλει σε. πέπτωκε γὰρ ἐξ οὐρανῶν· καὶ οὐ λέγω σοι, σήμερον ἀπέρχῃ, ἀλλὰ σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ· θάρσησον, οὐκ ἐκβληθήσῃ· μὴ φοβηθῇς τὴν φλογίνην ῥομφαίαν· δυσωπεῖται τὸν δεσπότην· ὢ μεγάλης ἀνεκδιηγήτου χάριτος· οὔπω Ἀβραὰμ ὁ πιστὸς εἰσῆλθε, καὶ ὁ λῃστὴς εἰσέρχεται· οὔπω Μωϋσῆς, καὶ οἱ προφῆται, καὶ ὁ λῃστὴς παράνομος εἰσέρχεται· ἐθαύμασε καὶ πρὸ σοῦ ὁ Παῦλος, εἰπών· ὅπου ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις· οἱ βαστάσαντες τὸν καύσωνα οὔπω εἰσῆλθον· καὶ ὁ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν εἰσῆλθε. μηδεὶς γογγυζέτω κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου· ἐπεὶ φησίν· ἑταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε. οὐκ ἔχω ἐξουσίαν ἐν τοῖς ἐμοῖς ποιῆσαι ὃ βούλομαι; θέλει δικαιοπραγῆσαι ὁ λῃστὴς, ἀλλὰ προλαμβάνει ὁ θάνατος· οὐ τὸ ἔργον περιμένω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν ἀπεδεξάμην· ἦλθον ὁ ποιμαίνων ἐν τοῖς κήποις. ἦλθον ποιμαίναι ἐν τοῖς κρίνοις· πρόβατον εὗρον ἀπολωλός· ἀλλ' ἐπὶ τοὺς ὤμους μου τοῦτο λαμβάνω· πιστεύει γὰρ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς εἶπεν· ἐπλανήθην ὡς πρόβατον ἀπολωλός· μνήσθητί μου κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· προανεφώνησα ἐν ᾄσμασι περὶ τούτου τοῦ κήπου πρὸς τὴν ἐμὴν νύμφην, καὶ ταῦτα εἶπον πρὸς αὐτήν· εἰσῆλθον εἰς κῆπον ἀδελφή μου νύμφη· ἦν δὲ ὅπου ἐσταυρώθη κῆπος· καὶ τί λαμβάνεις ἐκεῖθεν· ἐτρύγησα σμύρναν μου, οἶνον ἐσμυρνισμένον πιών, καὶ τὸ ὄξος· ἅπερ λαβών, εἶπε· τετέλεσται· πεπλήρωται γὰρ τὸ μυστήριον· πεπλήρωται τὰ γεγραμμένα· ἐλύθησαν αἱ ἁμαρτίαι· Χριστὸς παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων· διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια· εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων, καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ; καὶ πάλιν· ἔχοντες οὖν ἀδελφοὶ, παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων, ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ

& tu de ligno introduceris in paradiſum. Ne timeas ſerpentem: cecidit enim de cælo, non eiiciet te. Et non dicó tibi, hodie recedes: ſed hodie mecum eris, non reiicieris: Confide, neque timeas flammeum gladium; reueretur enim Dominum. O ingentem & inenarrabilem gratiam! Nondum Abraham fidelis ingreſſus eſt, & latro ingreditur: nondum Moyſes & prophetæ, & iam latro iniquus ingreditur. Admiratus eſt te etiam Paulus, dicens: *Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia.* Rom.5.20 Qui tulerunt æſtum, nondum ingreſſi ſunt: & qui vndecima hora venit, ingreſſus eſt. Nemo murmuret contra patrem familiâs, cùm ille dicat: *Amice non facio tibi iniuriam: Nónne poteſtatem habeo in meis facere vt volo?* Mat.20.15 Vellet iuſtè agere latro: ſed venit mors. Non tantum opus moror: ſed fidem recipio. Venit qui paſcit inter lilia, venit paſcere in horto: ouem inuenit perditam, eam in vlnas ſuas accepit. Credit enim, cùm & ipſe dicat: *Errraui ſicut ouis quæ periit.* Pſal 119.176. *Memento mei, Domine, quando veneris in regnum tuum.* Luc.23.24. Præcantauit in Canticis de hoc horto ad meam ſponſam, hæc dicens ad illam: *Ingreſſus ſum in hortum meum: ſoror mea Sponſa.* Cant.6.10 Erat autem vbi crucifixus eſt, hortus. Et quid accipis illic? Meſſui myrrham meam, vinum myrrhatum bibens & acetum. Quibus guſtatis dixit: *Conſummatum eſt.* Ioh 19.30. Impletum enim eſt myſterium. Impletæ enim ſunt ſcripturæ: diſſoluta Heb.9.11. peccata. Chriſtus enim aſſiſtens ſacerdos futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt, non huius creationis neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum ſed, per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta. Si enim ſanguis taurorum & hircorum, & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quantò magis ſanguis Chriſti. Et rurſus: habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti: quam initiauit nobis viam nouam & vi-

uentem, per velum: hoc eſt, per carnem ipſius. Et poſteaquam caro ipſius velamentum, ignominia af-
Velum tēpli cur ſciſſum. fectum eſt, propterea velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo vſque deorſum. Neque enim modicum illius relictum eſt: cùm Dominus dixerit, *Ec-*
Eſa. 6.11. *ce relinquetur domus veſtra deſerta*: Domus hæc planè diſrupta eſt. Suſtinuit autem hæc Saluator, pacificans per ſanguinem crucis, & quæ in cælis, & quæ in terris. Inimici enim eramus propter peccatum: Et decreuit Deus, vt qui peccat, moreretur. Quid igitur ex his duobus fieri oportebat? vtrum, vt verax ſit Deus omnes tollere, aut, vt ſit benignus, diſſoluere decretum? Sed vide Dei ſummam ſapientiam. Cuſtodiuit enim & decreti veritatem, & benignitatis virtutem. Aſſumpſit Chriſtus peccata in corpore, in lignum: vt per mortem ipſius nos peccatis mortui, iuſtitiæ viueremus. Non paruus erat, qui mortuus eſt pro nobis. Non erat ouis ſenſilis. Non erat ſimplex homo: non erat angelus tantùm, ſed Deus incarnatus. Non tantùm erat peccantium peccatum, quanta pro illis morientis iuſtitia: non tantùm nos peccauimus, quantum ille iuſtè igit, qui animam pro nobis poſuit, qui poſuit quando voluit, & rurſus accepit, quando voluit. Et vis noſſe, quòd non violenter poſuit animam, neque inuitus tradidit ſpiritum?
Luc 23.46 Alloquebatur patrem, dicens: *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum*: commendo, vt rurſus accipiam. Et hoc dicens, emiſit ſpiritum, ſed non in longum tempus: celeriter enim rurſus reſurrexit. Defecit ſol propter iuſtitiæ ſolem. Petræ ſciſſæ ſunt, propter ſpiritalem petram. Sepulchra aperta ſunt, &
Pſal. 87.5. mortui ſurrexerunt propter eum, qui eſt *inter mortuos liber*: emiſit ipſos vinctos de lacu non habente aquam. Non igitur pudeat te crucifixi, ſed confiden-
Eſa. 53.4 5 ter dic: *Et ipſe peccata noſtra tulit, & liuore eius ſanati ſumus.* Ne ingrati ſimus erga benefactorem. Et rurſus: *Ab iniquis populi mei ductus ſum in mortem: Et*

ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος· τουτέστι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ ἐπειδὴ ἡ σὰρξ αὐτοῦ τὸ καταπέτασμα ἠτιμάσθη, διὰ τοῦτο τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ τὸ τυπικὸν διεῤῥήξατο, καθὼς γέγραπται· καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω· οὐδὲ γὰρ ὀλίγον αὐτοῦ περιελείφθη· ἐπειδὴ γὰρ ὁ δεσπότης εἶπεν, ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. ὁ οἶκος περιεῤῥήξατο. ὑπέμεινε δὲ ταῦτα ὁ σωτὴρ, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ τὰ ἐν οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ γῆς. ἐχθροὶ γὰρ ἦμεν θεοῦ δι' ἁμαρτίας. καὶ ὥρισεν ὁ θεὸς τὸν ἁμαρτάνοντα ἀποθνήσκειν· τί οὖν ἐκ τῶν δύο γενέσθαι ἔδει; ἢ ἀληθεύοντα θεὸν, πάντας ἀνελεῖν, ἢ φιλανθρωπευόμενον, παραλῦσαι τὴν ἀπόφασιν· ἀλλὰ βλέπε θεοῦ σοφίαν· ἐτήρησεν καὶ τῇ ἀποφάσει τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῇ φιλανθρωπίᾳ τὴν ἐνέργειαν. ἀνέλαβε Χριστὸς τὰς ἁμαρτίας ἐν τῷ σώματι ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα διὰ θανάτου αὐτοῦ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμεῖς ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὐ μικρὸς ἦν ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανών· οὐκ ἦν πρόβατον αἰσθητόν· οὐκ ἦν ψιλὸς ἄνθρωπος· οὐκ ἦν ἄγγελος μόνον, ἀλλὰ θεὸς ἐνανθρωπήσας· οὐ τοσαύτη ἦν τῶν ἁμαρτωλῶν ἡ ἀνομία, ὅση τοῦ ὑπεραποθνήσκοντος ἡ δικαιοσύνη· οὐ τοσοῦτον ἡμάρτομεν, ὅσον ἐδικαιοπράγησεν ὁ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν τεθεικώς, ὁ τεθεικὼς ὅτε ἤθελε, καὶ πάλιν λαβὼν ὅτι ἤθελε· καὶ θέλεις γνῶναι ὅτι οὐ βιοσφαγῶς ἀπέθετο τὴν ζωὴν; οὐδὲ ἀκουσίως παρέδωκε τὸ πνεῦμα; προσφωνεῖ τῷ πατρὶ, λέγων· πάτερ εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου· παρατίθεμαι, ἵνα πάλιν αὐτὸ λάβω· καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα· ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πολλῷ τῷ χρόνῳ· ταχέως γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη πάλιν· ἐξέλιπεν ὁ ἥλιος, διὰ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον· Πέτραι ἐσχίσθησαν διὰ τὴν νοητὴν Πέτραν· μνήματα ἀνεῴχθη, καὶ νεκροὶ ἀνέστησαν διὰ τὸν ἐν νεκροῖς ἐλεύθερον· ἐξαπέστειλε δεσμίους αὐτοῦ ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ· μὴ τοίνυν ἐπαισχύνου τὸν ἐσταυρωμένον· ἀλλὰ παῤῥησιάζου λέγων καὶ αὐτός· οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει· καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται καὶ τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν· μὴ ἀχαριστήσωμεν τῷ εὐεργέτῃ· καὶ πάλιν, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον· καὶ

δώσω τοὺς πονηροὺς, ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ· καὶ τοὺς πλουσίους, ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· διὰ τοῦτο σαφῶς λέγει ὁ Παῦλος· ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ ὅτι ἐτάφη· καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς γραφάς· ζητοῦμεν δὲ γνῶναι σαφῶς ποῦ τέθαπται· χειροποίητος ἄρα ὁ τάφος; ἆρα κατὰ τοὺς τῶν βασιλέων τάφους ὑπερανέχει τῆς γῆς; ἐκ λίθων γεγένηται τὸ μνῆμα συγκειμένων. καὶ τούτων τίθεται; εἴπατε ἡμῖν ὦ προφῆται, καὶ τοῦ τάφου τὴν ἀκρίβειαν, ποῦ τεθείκατε, καὶ ποῦ αὐτὸν ζητήσομεν· οἱ δὲ φασίν· ἐμβλέψατε εἰς τὴν στερεὰν πέτραν ἣν ἐλατομήσατε, ἐμβλέψατε καὶ αἰδέσθητε· ἔχεις ἐν Εὐαγγελίοις, ἐν μνήματι λαξευτῷ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας· καὶ τί γίνεται; ποία ἐπὶ τοῦ μνήματος ἡ θύρα; πάλιν προφήτης ἄλλος λέγει· ἐθανάτωσαν ἐν λάκκῳ ζωήν μου, καὶ ἐπέθηκαν λίθον ἐπ' ἐμοί· ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαῖος, ὁ ἐκλεκτὸς, ὁ ἔντιμος, ἐνδοτέρω λίθου κεῖμαι· πρὸ ὀλίγων χρόνων λίθος προσκόμματος Ἰουδαίοις, καὶ σωτήριος τοῖς πιστεύουσιν. Ἐνεφυτεύθη τοίνυν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν τῇ γῇ, ἵνα ἀπολαύσῃ τῆς εὐλογίας ἡ καταραθεῖσα γῆ, καὶ ἵνα λυθῶσιν οἱ νεκροί. μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῶμεν ὁμολογῆσαι τὸν ἐσταυρωμένον· ἐπὶ μετώπου μετὰ παρρησίας δακτύλοις ἡ σφραγὶς, καὶ ἐπὶ πάντων ὁ σταυρὸς γινέσθω· ἐπὶ ἄρτων βιβρωσκομένων, καὶ ἐπὶ ποτηρίων πινομένων· ἐν εἰσόδοις, ἐν ἐξόδοις, πρὸ τοῦ ὕπνου κοιταζομένοις, καὶ διανισταμένοις, ὁδεύουσι, καὶ ἠρεμοῦσι· μέγα τὸ φυλακτήριον, δωρεὰ διὰ τοὺς πένητας, χωρὶς καμάτου, διὰ τοὺς ἀσθενεῖς· ἐπειδὴ καὶ παρὰ θεοῦ ἡ χάρις· σημεῖον πιστῶν, καὶ φόβος δαιμόνων· ἐθριάμβευσε γὰρ αὐτοὺς ἐν αὐτῷ, δειγματίσας ἐν παρρησίᾳ. ὅταν γὰρ ἴδωσι τὸν σταυρὸν, ὑπομιμνήσκονται τοῦ ἐσταυρωμένου· φοβοῦνται τὸν συντρίψαντα τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος· μὴ διὰ τὸ δωρημαῖον καταφρόνει τῆς σφραγῖδος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο μᾶλλον τίμησον τὸν εὐεργέτην· καὶ ἐὰν εἰς συζήτησιν ποτὲ ἐμπέσῃς, καὶ μὴ τοὺς λόγους τῆς ἀποδείξεως ἔχῃς, ἡ πίστις ἑδραία μενέτω παρά σοι· μᾶλλον δὲ, πολυμαθὴς γενόμενος, Ἰουδαίους ἐπιστόμιζε ἐκ τῶν προφητῶν, καὶ

dabo malos pro ſepultura ipſius. Propterea manifeſtè dicit Paulus: *Quòd Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundùm ſcripturas, & quòd ſepultus, & tertia die reſurrexit.* Volumus autem apertè ſcire, vbi ſepultus eſt. Nunquid manufactus eſt locus? nunquid ſicut Regum ſepulchra eleuatus eſt ſuper terram? Ex lapidibus facta eſt ſectio compoſita. Et huic quid ſuperponitur? dicite nobis, ô prophetæ, & ſepulchri certitudinem, vbi ponetur, & vbi ipſum quæramus. Illi autem dicunt: *Reſpicite in ſolidam petram, quam excidiſtis: reſpicite, & ſentietis.* Habes autem & in euangeliis: *In monumento exciſo, quod erat exciſum ex petra.* Et quid fit: Quod eſt oſtium monumenti? Rurſus propheta alius dicit: *Mortificarunt in lacu vitam meam, & impoſuerunt lapidem ſuper me.* Lapis angularis, electus & glorioſus, in interiori lapide poſitus eſt ad modicum tempus. Lapis offendiculi Iudæis, & lapis ſalutaris credentibus. Inſitum igitur eſt lignum vitæ in terra, vt maledicta terra deinceps frui poſſet benedictione, & vt liberentur, viuificentúrque mortui. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri, ſed in fronte confidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat: In panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egreſſu & ingreſſu, ante ſomnum, recumbendo, & ſurgendo, eundo, & quieſcendo. Magna hæc eſt cuſtodia, quæ propter pauperes gratis datur: ſine labore propter infirmos, cùm à Deo ſit hæc gratia, ſignum fidelium, & timor dæmonum: Triumphauit enim de illis in hoc ſigno: Oſtenta illud audacter. Quando enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea, quòd eſt gratuitum, contemnas hoc ſignaculum: ſed ideò magis venerare benefactorem. Et ſi in inquiſitionem fortè incideris, & ſermones demonſtrationis tibi defuerint, firma apud te remaneat fides. Quòd ſi eruditus fueris obſtrue os Iudæis ex prophetis, & Græ-

Eſa.53.9. *2. Cor.15.3* *Eſa.51.1.* *Mar.15.46* *Thre.3 52.*

Prophetia de ſepulchro Christi.

Crucis ſignũ in frõte, & in omnibus faciẽdum.

Crucem metuunt dæmones.

cis ex ipſorum fabulis. Qui & fulmina adorant, fulmen autem de cælo veniens non temerè venit. Si illi ea quæ Deus odit, adorare non verentur, tu Deo dilectum, filium Dei pro te crucifixum adorare vereberis? Pudet me de his, quos illi Deos appellant, & prætermitto iſta propter euntem horam: qui autem ſciunt, dicant. Obſtruatur verò os hæreticis omnibus. Si quis dicat, quòd crux ſit tantùm phantaſma, auerſere, & oderis dicentes, quòd per phantaſiam tantùm crucifixus ſit. De cruce enim ſalus. Si phantaſia crux, phantaſia erit & aſcenſio, phantaſia & ſecundus aduentus, & nihil erit certi. Accipe primùm immobile fundamentum crucem, & in eo reliqua fidei ædifica. Non neges crucifixum: ſi enim negaueris, habebis multos, qui te redarguant. Iudas te primus proditor redarguet. Ipſe enim qui prodiderat, ſcit quòd Principibus ſacerdotum, & ſenioribus damnatus eſſet ad mortem. Teſtantur triginta argentei: teſtatur Getſemane, vbi facta eſt proditio. Nondum dico montem oliuarum, in quo præſentes noctu orabant. Teſtatur luna in nocte: teſtatur dies, & ſol deficiens: non enim ferre potuit improborum illorum nequitiam. Arguet te ignis, cui aſſiſtens calefaciebat ſe Petrus. Si negaueris crucem, manet te ignis æternus. Dura hæc dico, vt non hæc dura diſcas experientia. Recordare gladiorum, qui in Getſemane promebantur contra illum, vt gladium non experiaris æternum. Arguet te domus Caiphe, per eam, quæ nunc eſt, interpretationem, demonſtrans tunc illius iudicis poteſtatem. Conſiſtet aduerſus te in die iudicij & ipſe Caiphas. Conſiſtet & miniſter, qui alapas dabat Ieſu, qui ligabant, qui adducebant. Reſiſtet tibi & Herodes & Pilatus, modò: non dicentes. Quid negas eum, qui noſtro tempore à Iudæis eſt calumniatus, quem ſciebamus nos nihil peccaſſe? Ego enim Pilatus laui tunc manus. Aduerſabuntur tibi & falſi teſtes, & milites, qui tunc purpurea il-

Crux fundamentum fidei.

Teſtes paſſionis Chriſti.

Ἐλλωας,

Ἕλληνας, ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς μυθολογουμένων· αὐτοὶ κεκεραυνω-
μένοις προσκυνοῦσι· κεραυνὸς δ' ἐξ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, οὐκ ἀκρί-
τως ἔρχεται· εἰ ἐκεῖνοι τοὺς κεραυνωθέντας θεομισεῖς προσκυνοῦντες
οὐκ αἰσχύνονται, σὺ τὸν θεοφιλῆ καὶ υἱὸν θεοῦ τὸν ἐσταυρωμένον ὑπὲρ
σοῦ προσκυνῶν αἰσχύνῃ; αἰδοῦμαι λέγειν τὰ περὶ τῶν λεγομένων θεῶν
αὐτῶν, καὶ καταλιμπάνω διὰ τὴν ὥραν· οἱ δὲ εἰδότες, λεγέτωσαν·
ἐπιστομιζέσθωσαν δὲ καὶ αἱρετικοὶ πάντες. ἐάν τις λέγῃ, ὅτι δόκησις ὁ
σταυρός, ἀποστράφηθι· μίσησον τοὺς λέγοντας, ὅτι κατὰ φαντασίαν ἐσταυ-
ρώθη· ἐκ σταυροῦ δὲ ἡ σωτηρία· εἰ φαντασία ὁ σταυρός, φαντασία καὶ
ἡ ἀνάστασις· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ἔτι ἐσμὲν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις
ἡμῶν. εἰ φαντασία ὁ σταυρός, φαντασία καὶ ἡ ἀνάληψις. καὶ εἰ φαντα-
σία ἡ ἀνάληψις, φαντασία ἄρα καὶ ἡ δευτέρα κάθοδος, καὶ πάντα λοι-
πὸν ἀνυπόστατα. λάμβανε πρῶτον ἀρραγὲς θεμέλιον τὸν σταυρόν, καὶ
ἐποικοδόμει τὰ λοιπὰ τῆς πίστεως. μὴ ἀρνήσῃ τὸν ἐσταυρωμένον· ἐὰν
γὰρ ἀρνήσῃ, πολλοὺς ἔχεις τοὺς ἐλέγχοντας. Ἰούδας ἐλέγξει σε πρῶτος
ὁ προδότης· ὁ γὰρ προδοὺς, οἶδεν ὅτι ὑπὸ ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέ-
ρων κατεκρίθη πρὸς θάνατον. μαρτυρεῖ τὰ τριάκοντα ἀργύρια·
μαρτυρεῖ ἡ Γεθσημανῆ, ἔνθα ἡ προδοσία γέγονεν· οὔπω λέγω τὸ ὄρος
τῶν ἐλαιῶν ἐν ᾧ προσηύχοντο παρόντες ἐν νυκτί. μαρτυρεῖ σὺν νυκτὶ
σελήνη· μαρτυρεῖ ἡ ἡμέρα καὶ ὁ ἥλιος ἐκλείπων· οὐ γὰρ ἔφερεν ὁρᾶν τὸ
παρανόμημα τῶν ἐπιβουλευόντων· ἐλέγξει σε τὸ πῦρ, ᾧ παρεστὼς, ἐθερ-
μαίνετο ὁ Πέτρος· ἐὰν ἀρνήσῃ τὸν σταυρὸν μένει σε τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον·
σκληρὰ λέγω, ἵνα μὴ σκληρῶν πειραθῇς. μνημόνευε τῶν ἐν Γεθσημανῇ
μαχαιρῶν, ἑλκουσῶν ἐπ' αὐτόν, ἵνα μὴ ῥομφαίας πειραθῇς αἰωνίας·
ἐλέγξει σε ἡ οἰκία Καϊάφα, διὰ τῆς νῦν ἐρημίας, δεικνῦσα τοῦ κριθέν-
τος ἐκεῖ τότε τὴν δύναμιν· ἀντικαταστήσεταί σοι καὶ Ἡρώδης καὶ Πι-
λᾶτος μονονουχὶ λέγοντες· τί ἀρνῇ τὸν ὑφ' ἡμῶν ὑπὸ Ἰουδαίων σταυ-
ρωθέντα, ὃν ᾔδειμεν ἡμεῖς μηδὲν ἁμαρτήσαντα; ἐγὼ γὰρ Πιλᾶτος
ἀπενιψάμην τότε τὰς χεῖρας· ἀντικαταστήσονται οἱ ψευδομάρτυρες
καὶ οἱ στρατιῶται, οἱ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον περιβαλόντες καὶ τὸν ἀκάνθινον

στέφανον ἐπιθέντες, καὶ ἐν τῷ Γολγοθᾷ σταυρώσαντες· καὶ περὶ τοῦ χιτῶνος λαχόντες· ἐλέγξει σε Σίμων ὁ Κυρηναῖος ὁ τὸν σταυρὸν φέρων ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ. ἐλέγξει σε ἀπὸ μὲν ἄστρων, ὁ ἐκλείπων ἥλιος· ἀπὸ δὲ τῶν ἐπὶ γῆς, ἐσμυρισμένος οἶνος. ἀπὸ καλάμων ὁ κάλαμος· ἀπὸ βοτανῶν, τὸ ὕσσωπον. ἀπὸ τῶν θαλασσίων ὁ σπόγγος· ἀπὸ δένδρων τοῦ σταυροῦ τὸ ξύλον· οἱ στρατιῶται καθὼς εἴρηται, οἱ καθηλώσαντες, καὶ λαχόντες περὶ τῶν ἱματίων· ὁ στρατιώτης ὁ τῇ λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἀνοίξας· γυναῖκες αἱ τότε παροῦσαι· τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ τότε διαρραγέν· τὸ Πιλάτου πραιτώριον, τὸ τῇ δυνάμει τοῦ τότε σταυρωθέντος, νῦν ἠρημωμένον· ὁ Γολγοθᾶς οὗτος ὁ ἅγιος ὁ ὑπερανεστὼς, καὶ μέχρι σήμερον φαινόμενος, καὶ δεικνύων μέχρι νῦν ὅπως διὰ Χριστὸν αἱ πέτραι τότε ἐρράγησαν. τὸ μνῆμα τὸ πλησίον ὅπου ἐτέθη, καὶ ὁ ἐπιτεθεὶς τῇ θύρᾳ λίθος, ὁ μέχρι σήμερον παρὰ τῷ μνημείῳ κείμενος. ἄγγελοι, οἱ τότε παρόντες· γυναῖκες αἱ προσκυνήσασαι μετὰ τὴν ἀνάστασιν· Πέτρος καὶ Ἰωάννης οἱ ἐπὶ τὸ μνῆμα δραμόντες. καὶ Θωμᾶς ὁ βαλὼν τὴν χεῖρα εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δακτύλους εἰς τοὺς τύπους τῶν ἥλων· ὑπὲρ γὰρ ἡμῶν κἀκεῖνος ἀκριβῶς ἐψηλάφησεν· καὶ ὅπερ σὺ ἔμελλες, ὁ τότε μὴ παρὼν ζητεῖν, τοῦτο ἐκεῖνος παρὼν κατ' οἰκονομίαν ἐζήτησεν. ἔχεις δώδεκα ἀποστόλους τοῦ σταυροῦ μάρτυρας, καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸν κόσμον τῶν εἰς τὸν σταυρωμένον πιστευόντων ἀνθρώπων· αὐτὸ τοῦτο τό σε νῦν παρεῖναι, πειθέτω σε τὴν τοῦ σταυρωθέντος τὴν δύναμιν· τίς γάρ σε νῦν συνήγαγε; ποῖοι στρατιῶται; ποίοις δεσμοῖς ἠναγκάσθης; ποία καταδίκη σε νῦν κατέπηξεν; ἀλλὰ τὸ τρόπαιον τοῦ σταυροῦ Ἰησοῦ, τὸ σωτήριον· ὁ σταυρὸς πάντας συνήγαγε· τοῦτο Πέρσας ἐδουλαγώγησε, καὶ Σκύθας ἡμέρωσε· τοῦτο τοῖς Αἰγυπτίοις ἀντὶ αἰλούρων καὶ κυνῶν, καὶ τῆς πολυειδοῦς πλάνης τὴν θεογνωσίαν ἐχαρίσατο· τοῦτο μέχρι σήμερον θεραπεύει νόσους· τοῦτο μέχρι σήμερον δαίμονας ἀπελαύνει, φαρμάκων τε καὶ ἐπαοιδῶν ἀνατρέπει γοητείας. τοῦτο μετὰ τοῦ Ἰησοῦ φανήσεται πάλιν ἐξ οὐρανοῦ· προηγήσεται γὰρ τοῦ βασιλέως τὸ τρόπαιον. ἵνα ἰδόντες ὃν ἐξεκέντησαν, καὶ ἐκ τοῦ σταυροῦ γνόντες τὸν ἠτιμασμένον,

lum veſte induerunt. Et in Golgotha crucifigentes, & de veſte ſortem mittentes. Arguet te Simon Cyrenæus, crucem poſt Ieſum ferens. Arguet te ex aſtris, ſol deficiens: ex rebus terrenis, vinum myrrhatum: ex fruticibus, arundo: ex herbis, hyſſopus: ex marinis, ſpongia: ex arboribus, lignum crucis. Milites, vt antè dixi, vincientes, & ſortem mittentes de veſtibus. Miles, qui lancea latus aperuit. Mulieres, quæ tunc aderant. Velum templi ſciſſum. Pilati prætorium, quod virtute crucifixi, nunc deſolatum eſt. Golgothas hic ſanctus, qui ſic elatus eſt, & ad hodiernam diem apparet, & hactenus monſtrat vbi propter Chriſtum petræ ſciſſæ ſunt. Sepulchrum hoc proximum, vbi poſitus erat, & lapis oſtio monumenti ſuperpoſitus, qui ad hodiernum vſque diem, ante monumentum ſitus eſt. Angeli tunc præſentes. Mulieres quæ adorauerunt illum poſt reſurrectionem. Petrus & Ioannes, qui ad monumentum cucurrerunt. Thomas, qui in latus eius manum immiſit, & digitos in locum clauorum: propter nos enim ille accuratè tangebat, & propter te, qui tum non adfueris, & eſſes quæſiturus, hoc ille tunc præſens quæſiuit, per diuinam diſpoſitionem. Habes duodecim Apoſtolos crucis teſtes, & orbem terræ, & mundum vniuerſum eorum, qui in crucifixum credunt, hominum. Hoc ipſum, quòd tu nunc hîc ades, perſuadeat crucifixi virtutem. Quis te nunc congregauit? qui milites? quibus vinculis coactus? quæ condemnatio te huc impulit? Trophæum Ieſu ſalutare, crux omnes congregauit. Hoc Perſas ſeruire fecit: hoc Scythas cicurauit: hoc Ægyptios à cattis & canibus, variis erroribus ad Dei cogitationem adduxit: hoc ad hodiernum vſque diem curat morbos, dæmones fugat, & veneficiorum, incantationúmque auertit imposturas: hoc cum Ieſu apparebit in cælo: præcedet enim Regis trophæum, vt videntes quem pupugerunt, & à cruce agnoſcentes, quem contempſerunt.

Crux & morbos & dæmones, et incantationes repellit.

Qui non egerunt pœnitentiam Iudæi, flebunt tum, flebit tribus ſuper tribum: tunc enim pœnitentiam agent, quando non erit ipſis ſalutis tempus. Nos autem gloriantes gloriemur in cruce, miſſum Dominum, & pro nobis crucifixum: adorantes & eum qui miſit patrem Deum. Cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

CATECHESIS QVARTA, ET DECIMA illuminatorum Hieroſolymis extemporanea: de reſurgente à mortuis tertia die, & aſcendente in cælos, & ſedente in dextera patris. Et lectio ex prima ad Corinthios: Notum autem vobis facio, fratres, Euangelium, quod prædicaui vobis, & cætera: Quòd reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas, &c.

LÆTARE Hieruſalem, & celebrate feſtum omnes, qui diligitis Ieſum: reſurrexit enim. Gaudete omnes, qui anteà lugebatis, Iudæorum temeritates, & iniquitates audientes. Qui enim contumelia ab illis fuerat affectus, hic nunc rurſus excitatus eſt. Et ſicut de cruce auſculatio, triſtis nonnullis erat: ſic & Euangelium, hoc eſt, annuntiatio bona de reſurrectione, lætificet præſentes. Conuertatur luctus in gaudium, & dolor in lætitiam, & impleatur gaudio, & exultatione os veſtrum, propter eum qui poſt reſurrectionem dixit, Gaudete: vidi enim amatorum Chriſti diebus præteritis dolorem: cùm dicendo, in mortem deſineremus, reſurrectionem autem non euangelizaremus: ſuſpenſus erat animus ad audiendum id, quod deſiderabatur. Reſurrexit igitur ille mortuus, qui eſt inter mortuos liber, & mortuorum liberator. Qui per ignominiam propter patientiam corona ſpinea inſignitus erat, hic reſurgens, diadema deuictæ

Triſtitia dieb. paſſionis olim vſitata.

οἱ μετανοήσαντες Ἰουδαῖοι κόψονται· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν κόψονται φυλαὶ κατὰ φυλάς· τότε γὰρ μετανοήσουσιν, ὅτε οὐκ ἔστιν αὖθις μετανοίας καιρός. ἡμεῖς δὲ καυχησώμεθα ἐναβρυνόμενοι τῷ σταυρῷ προσκυνοῦντες τὸν ἀποσταλέντα κύριον, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα προσκυνοῦντες, καὶ τὸν ἀποστείλαντα πατέρα θεὸν σὺν ἁγίῳ πνεύματι, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ιη΄. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους προτέρας, γνωρίζω δὲ ὑμῖν ἀδελφοὶ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἑξῆς.

Εὐφράνθητι Ἱερουσαλὴμ, καὶ πανηγυρίσατε πάντες οἱ ἀγαπῶντες Ἰησοῦν. ἐγήγερται γάρ· χαίρετε πάντες ὅσοι πρότερον ἐπενθήσατε, τὰς Ἰουδαίων τόλμας τε καὶ παρανομίας ἀκούσαντες· ὁ γὰρ ὑβρισθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἐνταῦθα πάλιν ἠγέρθη· καὶ ὥσπερ ἡ κατὰ τὸν σταυρὸν ἀκρόασις λυπηρά τις ἦν, οὕτως ὁ περὶ τῆς ἀναστάσεως εὐαγγελισμὸς εὐφραινέτω τοὺς παρόντας· τὸ πένθος εἰς εὐφροσύνην στραφήτω, καὶ ὁ κοπετὸς εἰς χαράν· καὶ πληρωθήτω χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τὸ στόμα ἡμῶν, διὰ τὸν μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰπόντα χαίρετε· οἶδα γὰρ τῶν φιλοχρίστων ἐν ταῖς παρελθούσαις ἡμέραις τὴν λύπην· ἐπειδὴ τῶν λεγομένων, καταληξάντων μὲν εἰς τὸν θάνατον, καὶ τὴν ταφὴν, τὴν δὲ ἀνάστασιν μὴ εὐαγγελισαμένων ἐκκρεμὴς ἦν ἡ διάνοια πρὸς τὸ ἀκοῦσαι τὸ ποθούμενον. ἐγήγερται τοίνυν ὁ νεκρὸς, ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, καὶ νεκρῶν ἐλευθερωτής· ὁ κατὰ ἀτιμίας δι' ὑπομονῆς τὸν στέφανον τῶν ἀκανθῶν περιδεδεμένος· οὗτος ἀναστὰς, τὸ διάδημα τῆς κατὰ τοῦ

θανάτου νίκης δεδώρηται· ἀλλ' ὥσπερ τὰς περὶ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ μαρτυρίας προεθέμεθα, οὕτω φέρε καὶ νῦν τὰς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀποδείξεις πιστοποιησώμεθα· ἐπειδὴ ὁ παρὼν ἀπόστολός φησιν· ἐτάφη καὶ ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς· ἀποστόλου τοίνυν εἰς τὰς μαρτυρίας ἡμᾶς ἀναπέμψαντος, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ἐπιγνῶναι τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τὴν ἐλπίδα, καὶ μαθεῖν πρῶτον εἰ αἱ θεῖαι γραφαὶ λέγουσιν ἡμῖν τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ· πότερον ἐν θέρει, ἢ ἐν φθινοπώρῳ γίνεται, ἢ μετὰ χειμῶνα, καὶ ἐκ ποίων τόπων ὁ σωτὴρ ἐγήγερται, καὶ τί τὸ ὄνομα τοῦ τόπου τῆς ἀναστάσεως ἐν τοῖς θαυμασίοις προφήταις ἀνηγόρευται· καὶ εἰ γυναῖκες αἱ ζητοῦσαι αὐτὸν καὶ μὴ εὑροῦσαι, πάλιν εὑροῦσαι χαίρουσιν· ἵνα τῶν εὐαγγελίων ἀναγινωσκομένων, μὴ μῦθοι, μηδὲ ῥαψῳδίαι νομίζοιντο τῶν ἁγίων εὐαγγελίων αἱ διηγήσεις. ὅτι μὲν οὖν ἐτάφη ὁ σωτήρ, ἀκηκόατε σαφῶς ἐν τῇ προτέρᾳ διαλέξει, τοῦ Ἡσαΐου λέγοντος· ἔσται ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφὴ αὐτοῦ· εἰρηνοποίησε γὰρ οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τοὺς ἁμαρτωλοὺς προσάγων τῷ θεῷ· καὶ ὅτι ἀπὸ προσώπου ἀδικίας ἦρται ὁ δίκαιος. καὶ ἔσται ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφὴ αὐτοῦ, καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ· καὶ ἡ προφητεία τοῦ Ἰακὼβ, λέγουσα ἐν ταῖς γραφαῖς· ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν· καὶ τὸ ἐν ἀριθμοῖς παραπλήσιον. κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος· καὶ τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος ἠκούσατε πολλάκις· καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγέ με· καὶ τὸν τόπον δὲ ἐπεσημειωσάμεθα, ἐν ᾧ λέγει· ἐμβλέψατε εἰς τὴν πέτραν, ἣν ἐλατομήσατε· λοιπὸν δὲ περὶ αὐτῆς τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ παρακολουθείτωσαν ἡμῖν αἱ μαρτυρίαι· λέγει τοίνυν πρῶτον ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ ψαλμῷ· ἕνεκεν τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἀναστήσομαι, λέγει κύριος· ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ παρά τισιν ἀμφίβολον τυγχάνει· πολλάκις γὰρ καὶ εἰς ὀργὴν ἐγήγερται πρὸς τὸ λαβεῖν ἐκδίκησιν παρὰ τῶν ἐχθρῶν, ἔρχου δὲ τοίνυν ἐπὶ τὸν πεντεκαιδέκατον ψαλμὸν λέγοντα σαφῶς· φύλαξόν με κύριε ὅτι ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· καὶ μετὰ ταῦτα, οὐ μὴ συναγάγω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἐξ αἱμάτων, οὐδ' οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου· ἐπειδὴ ἐμὲ παραιτησάμενοι βασιλέα

mortis induit. Sed quemadmodum teſtimonia de cruce attulimus, ſic agè nunc quoque de reſurrectione demonſtrationibus in fide confirmemur. Cùm Apoſtolus dicat: *Sepultus eſt, & reſurrexit tertia die ſecundùm ſcripturas.* Apoſtolo igitur ad ſcripturarum teſtimonia nos remittente, pulchrum eſt vt agnoſcamus ſpem noſtræ ſalutis. Ac primùm quidem diſcendum eſt, ſi diuinæ ſcripturæ indicant tempus reſurrectionis ipſius: vtrùm in æſtate, vel autumno fiet, an poſt hyemem? & quibus ex locis Saluator reſurget? & quod nomen reſurrectionis ab admirandis dicitur prophetis? Et ſi mulieres quæſierunt eum, & primò non inuenientes, deinde inuenientes gaudebant. Vt cùm Euangelia leguntur, non fabulæ, neque commenta eſſe putentur, ſanctorum Euangeliorum enarrationes. Et quòd quidem ſepultus ſit Saluator, apertè audiſtis in ſuperiori ſermone, Eſaia dicente: *Erit in pace ſepultura eius.* Pacificans enim cælum & terram, peccatores adducit Deo. Et quòd à facie iniquitatis auferetur iuſtus. *Et dabo malos pro ſepultura ipſius*, & prophetia Iacob, dicens in ſcripturis: *Requieſcens accubuiſti vt Leo, & vt leæna, quis ſuſcitabit eum?* Et proximum huic in Numeris: *Accubans dormiuit vt leo, & quaſi leæna.* Et pſalmo ſæpè dicente: *In puluerem mortis deduxiſti me.* Et locum annotauimus in hoc dicto: *Reſpicite in petram, quàm exſculpſiſtis.* Deinceps verò de hac illius reſurrectione ſequantur teſtimonia. Dicit igitur primùm in vndecimo pſalmo: *Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.* Sed manet adhuc dubium apud quoſdam: ſæpè enim & in iram exurgit, ad vindictam de inimicis ſumendam. Veni ergo & in quindecimum pſalmum apertè dicentem: *Conſerua me Domine, quia in te ſperaui.* Et poſt hæc: *Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Quia me reiecerunt Regem, & optarunt ſibi Cæſarem. Et de-

1. Cor. 15. *Eſa. 57. 2.* *Eſa. 53. 9.* *Deut. 33. 20* *cap. 24. 9.* *Pſal. 21. 16* *Eſa. 51. 1.* *Pſal. 11. 16.* *Reſurrectionis Chriſti teſtimonia.* *Pſal 15. 1.* *Ibid. v. 4.*

Ibid. 8. inde: *Præuidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quia à dextris eſt mihi, ne commouear*. Et poſt pauca:
Ibid. 7. *Inſuper & ad noctem increpuerunt me renes mei*. Et poſteà manifeſtiſſimè dicit: *Quia non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Non dixit, dixit, Non dabis Sanctum videre mortem: alioquin non eſſet mortuus: ſed corruptionem, inquit, non videbo: in mortéque non permanebo. *Notas mihi feciſti vias vitæ*. Vide quòd apertè poſt mortem vita prædicatur. Veni & in vige-
Pſal. 29. 1. ſimum nonum pſalmum: *Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me*. Quid factum eſt? ab inimicis liberatus es, aut cùm
Ibid. 4. eſſes verberandus, diſceſſiſti? ipſe dicit apertiſſimè: *Domine eduxiſti ex inferno animam meam*. Illic dicit:
Pſal. 15. 10. *Non derelinques animam meam*, prophetico ſpiritu. Hîc autem dicit, id quod futurum erat, tanquàm
Pſal. 29. 4. factum iam fuiſſet. *Quod eduxiſti, ſaluaſti me à deſcen-*
Pſal. 29. 6. *dentibus in lacum*. Quo tempore id eſſe debet? *Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum exultatio*.
Hortus erat locus crucifixi. Veſpere enim erat diſcipulorum luctus, & manè in die reſurrectionis lætitia. Vis & de hoc locum ſcri-
Cant. 6. 10. pturæ noſſe? Dicit enim in Canticis: *In hortum meum deſcendi*. Hortus enim erat vbi crucifixus eſt: quamuis enim nunc regalibus donis ornatus ſit hic locus: hortus tamen anteà fuit. Et huius ſymbola manent, & reliquiæ: Hortus concluſus, fons ſi-
Mat. 27. 63 gnatus à Iudæis dicentibus: *Recordati ſumus, quòd ſeductor ille dixit, cùm adhuc viueret: quòd poſt tres dies reſurgam. Iube igitur cuſtodiri ſepulchrum*: ac deinde obſignantes lapidem, cuſtodiam adhibuerunt. Ad
Io. 7. 18. quos intendens, dixit aliquis: *& in requie iudicabis ipſos*. Quis verò eſt fons ſignatus, aut quis interpretatur puteus aquarum viuentium? Ipſe eſt Saluator,
Pſal. 35. 10. de quo ſcriptum eſt: *Quia apud te fons vitæ*. Sed quid dicit diſcipulis Sophonias ex perſona Chriſti? *Præ-*
Sophon. 3. 8 *para te, manè ſurge, corrumpetur enim omne germen*

ἐαυ-

ἑαυτὴν, ἐπέγραψεν τὸν Καίσαρα, καὶ τὰ ἑξῆς· προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μού ἐστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ· καὶ μετ' ὀλίγον· ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροί μου· καὶ μετὰ ταῦτα σαφέστατα λέγει· ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην· οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν· οὐκ εἶπεν οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν θάνατον, ἐπεὶ οὐκ ἀπέθνησκεν, ἀλλὰ τὴν μὲν διαφθορὰν φησὶν οὐ βλέπω· ἐν δὲ τῷ θανάτῳ οὐχ ὑπομένω· ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· ἰδοὺ σαφῶς μετὰ τὸν θάνατον ζωὴ κηρύσσεται· ἔρχου καὶ ἐπὶ τὸν εἰκοστὸν ἔννατον ψαλμόν· ὑψώσω σε κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὔφρανας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέ· τί τὸ γινόμενον; ἐξ ἐχθρῶν ἐρρύσθης, ἢ μέλλων τύπτεσθαι ἀπηλλάγης; αὐτὸς σαφέστατα λέγει. κύριε ἀνήγαγες ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου· ἐκεῖ λέγει, οὐκ ἐγκαταλείψεις προφητικῶς, καὶ ὧδε λέγει, τὸ μέλλον γίνεσθαι ὡς γεγενημένον, ὅτι ἀνήγαγες· ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον· ἐν ποίῳ καιρῷ τὸ ἐσόμενον; τὸ ἑσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις· ὀψὲ γὰρ, τῶν μαθητῶν ἦν τὸ πένθος, καὶ πρωῒ τῆς ἀναστάσεως ἡ εὐφροσύνη. θέλεις δὲ γνῶναι καὶ τὸν τόπον. λέγει πάλιν ἐν ᾄσμασιν· εἰς κῆπον καρύας κατέβην· κῆπος γὰρ ἦν ὅπου ἐσταυρώθη· Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα νῦν βασιλικαῖς δωρεαῖς ἐφαιδρύνθη, ἀλλὰ κῆπος ἦν πρότερον, καὶ τὰ σύμβολα τούτου μένει, καὶ τὰ λείψανα· κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων τῶν λεγόντων· ἐμνήσθημεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος ἔτι ζῶν, εἶπεν, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι· κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας· πρὸς οὓς ἀποτεινόμενός τις εἶπε. καὶ εἰς ἀνάπαυσιν αὐτοὺς κρινεῖς· τίς δέ ἐστιν ἡ πηγὴ ἡ ἐσφραγισμένη; ἢ τίς ἑρμηνεύεται πηγὴ φρέατος ὕδατος ζῶντος; αὐτός ἐστιν ὁ σωτὴρ, περὶ οὗ γέγραπται· ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς· ἀλλὰ τί λέγει τοῖς μαθηταῖς ὁ Σοφωνίας ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. ἑτοιμάζου, ὄρθριζε· διέφθαρται πᾶσα ἡ ἐπιφυλλὶς αὐτῶν· τῶν

Ἰουδαίων δηλονότι. παρ' οἷς οὐ καταλέλειπται βότρυς σωτηρίας, ἀλλ' οὐδὲ ἐπιφυλλίς. ἐκκόπτεται γὰρ ἡ ἄμπελος αὐτῶν· βλέπε πῶς λέγει πρὸς τοὺς μαθητάς· ἑτοιμάζου, ὄρθρισον· ὄρθρου προσδόκα τὴν ἀνάστασιν· καὶ ἑξῆς κατὰ τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τῆς γραφῆς φησί· διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με λέγει κύριος εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον. βλέπεις ὅτι καὶ τὸν τόπον τῆς ἀναστάσεως προεῖδεν ὁ προφήτης μαρτύριον ἐπικληθησόμενον; τίνι γὰρ τῷ λόγῳ μὴ κατὰ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας ὁ τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐστὶν ὁ τόπος ἐκκλησία καλεῖται, ἀλλὰ καὶ μαρτύριον; ἀλλ' ἴσως διὰ τὸν προφήτην, τὸν εἰπόντα, εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον· καὶ τίς ἐστιν ἄρα οὗτος; καὶ τί δὲ σημεῖον τοῦ ἀνισταμένου; σαφῶς ἐν τοῖς ἑξῆς, ἐν τῇ αὐτῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ προφήτου, φησίν· ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν· ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀποσταλέντος τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐδόθη χάρις γλωσσῶν, πρὸς δὲ δουλεύειν τῷ κυρίῳ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα, καὶ τί ἄλλο σύμβολον ἐν τῷ αὐτῷ πρόσκειται προφήτῃ, τοῦ δουλεύειν τῷ κυρίῳ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα· ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσί μοι θυσίας· οἶδας δὲ γεγραμμένον ἐν ταῖς πράξεσιν· ὅτε ἦλθεν Αἰθίοψ εὐνοῦχος ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας· ὅταν τοίνυν καὶ τὸν καιρὸν καὶ τοῦ τόπου δὲ ἰδίωμα, ὅταν καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν σημεῖα λέγωσιν αἱ γραφαί, πιστοποιοῦ λοιπὸν εἰς τὴν ἀνάστασιν, καὶ μηδείς σε σαλευέτω ἀπὸ τοῦ ὁμολογεῖν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἐγηγερμένον· λάμβανε δὴ καὶ ἄλλην μαρτυρίαν ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἑβδόμῳ ψαλμῷ, Χριστοῦ λέγοντος ἐν προφήταις· αὐτὸς γὰρ ὁ λαλῶν ὕστερον παρεγένετο ἄνθρωπος· κύριε ὁ θεὸς τῆς σωτηρίας μου ἡμέρας ἐκέκραξα, καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον σου· καὶ μετ' ὀλίγα· ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· οὐκ εἶπεν ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἀλλ' ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος· καὶ γὰρ ἐσταυρώθη, οὐκ ἐξ ἀσθενείας, ἀλλ' ἑκουσίως, καὶ οὐκ ἐξ ἀσθενείας ἀκουσίου ἦν ὁ θάνατος· προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον· καὶ τί δὲ

ipſorum, Iudæorum videlicet: apud quos non relinquetur racemulus ſalutis, ſed neque botrunculus: concidetur enim vinea ipſorum. Vide quomodò dicat ad diſcipulos: Præpara te, manè ſurge: manè expecta reſurrectionem. Et deinde ſecundùm eandem ſcripturæ ſeriem dicit: *Propterea expecta me, dicit Dominus, in diem reſurrectionis meæ, in Martyrion.* Sophon.3.8
Vides quod & locum reſurrectionis præuidit propheta, Martyrion vocandum? Qua ratione enim non ſecundùm reliquas Eccleſias hic Golgothæ & reſurrectionis locus, Eccleſia vocatur: ſed & Martyrion? *Martyrion locus reſurrectionis.*
Verùm id fortè propter prophetam dicentem: *In diem reſurrectionis meæ, in Martyrion.* Et quis eſt ergo hic, aut quod ſignum reſurgentis? Apertè in ſe- *Verſ. 9.*
quentibus eiuſdem contextus prophetæ, inquit: *Quia tunc conuertam ſuper populos linguam.* Cùm poſt reſurrectionem miſſo Spiritu ſancto, data eſt gratia linguarum, vt ſeruiant Domino ſub iugo vno. Et quod aliud ſymbolum in eodem propheta additur, ſeruiendi Domino ſub iugo vno? *Et ex finibus fluuiorum* *Verſ. 10.*
Aethiopiæ adferent ſacrificia mihi. Scis quòd ſcriptum eſt in Actis: Quòd venit Eunuchus Æthiops à fini- 8.27.
bus fluuiorum Æthiopiæ. Cùm igitur & tempus, & loci proprietatem, cùm & poſt reſurrectionem ſigna recitant ſcripturæ, perſuadeas deinceps certò tibi reſurrectionem: & nemo te commoueat, vt non confitearis Chriſtum, à mortuis excitatum. Accipe quoque teſtimonium ex octogeſimo ſeptimo pſalmo, Chriſto loquente per prophetas: ipſe enim qui tum loquebatur, deinceps aduenit. *Domine Deus ſalutis* *Pſa.87.1.*
meæ, in die clamaui, & nocte coram te. Et poſt pau- *Verſ.5.*
ca: *Et factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber.* Non dixit homo ſine adiutorio: ſed, ſicut homo ſine adiutorio. Etenim crucifixus eſt, non ex infirmitate, quaſi id euadere non poſſet, ſed voluntariè: non ex infirmitate, ſed voluntaria fuit mors.
Aeſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Et quod *Verſ.5.*

Verſ.9. ſignum : *Longè feciſti notos meos à me* : Fugerunt enim
Verſ.11. diſcipuli. *Nunquid mortuis facies mirabilia* : Deinde poſt
Verſ.14. pauca : *Et ego te Domine, clamaui, & manè oratio mea præueniet te.* Cernis quomodò manifeſtant & tempus, & horam paſſionis, & reſurrectionis Et vnde reſur-
Cant,2.10. get Saluator? Dicit in Canticis canticorum : *Surge,*
Cant 2.14 *propera amica mea*, & in ſequentibus : *In foraminibus petræ*, foramen petræ dicit id, quod tunc ante oſtium Saluatoris monumenti erat foramen, ex eadem petra, ſicut hîc ſolet eſſe ante monumenta exciſum. Nunc enim non apparet : quoniam eraſum eſt veſtibulum, propter præſentem ornatum. Nam ante regalem hunc ornatum & apparatum ſepulchri, veſtibulum erat ante petram. Sed vbi eſt petra, quæ habuit veſtibulum? Nunquid in his, quæ ſunt circa ciuitatem poſita, aut circum muros, & circa monumenta? Et verùm in antiquis muris eſt, aut in his, qui poſteriùs facti ſunt, antemuralibus? Dicit igitur
Cant.2.14 in Canticis : *In cauerna maceriæ habentis petras*. Quo
Reſurrectionis tempus prædictum. tempore exurget Saluator : nunquid æſtatis tempore, vel alio? In eiſdem Canticis, ante illa quæ dicta
Ca.2.11.12 ſunt, ſtatim dixit : *Hyems tranſiit, imber abiit, & receſſit. Flores apparuerunt in terra, tempus putationibus aduenit.* Nunquid non plena nunc eſt terra floribus, & putantur vineæ? Cernis quomodò apertè & hyemem dixit præteriiſſe? Aprili enim menſe inſtante, iam ver eſt reliquum. Quod tempus eſt hîc menſis apud Hebræos primus, in quo feſtum Paſchæ prioris erat typicæ, nunc verò eſt veræ, hoc tempus eſt crea-
Nec tempus creationis. tionis mundi. Tunc enim dixit Deus : *Producat ter-*
Gen.2.1.11 *ra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus.* Et nunc cernis, quòd deinceps omnis herba ſeminat. Et ſicut tunc Dominus faciens ſolem & lunam, æquinoctiales curſus illis contulit : ſic ante paucos dies
Gen.1.26. æquinoctij fuit tempus : Tunc dixit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ſimilitudinem.* Et quod quidem erat ad imaginem, retinuit, quod au-

σύναιμον ἐμάκρυνας τοὺς γνωστούς μου ἀπ' ἐμοῦ· πεφεύγασι γὰρ οἱ μαθηταί· μὴ τοῖς νεκροῖς ποιήσεις θαυμάσια; εἶτα μετ' ὀλίγα· καὶ ἐγὼ κύριε πρὸς σὲ ἐκέκραξα καὶ τὸ πρωῒ ἡ προσευχή μου προφθάσει σε· βλέπεις πῶς δηλοῦσι καὶ τὸν καιρὸν τῆς ὥρας. καὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως. καὶ πόθεν ἐγήγερται ὁ σωτὴρ λέγει ἐν τοῖς ᾄσμασι τῶν ᾀσμάτων· ἀνάστα ἐλθὲ ἡ πλησίον μου· καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς· ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας· σκέπην τῆς πέτρας εἶπε τὴν τότε πρὸ τῆς θύρας τοῦ σωτηρίου μνήματος οὖσαν σκέπην· καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πέτρας, καθὼς σύνηθες ἐνταῦθα γίνεσθαι πρὸ τῶν μνημάτων λελατομημένην· νῦν γὰρ οὐ φαίνεται, ἐπειδὴ τότε ἐξεκολάφθη τὸ προσκέπασμα, διὰ τὴν παροῦσαν εὐκοσμίαν· πρὸ γὰρ τῆς βασιλικῆς φιλοτιμίας τῆς κατασκευῆς τοῦ μνήματος σκέπη ἦν ἔμπροσθεν τῆς πέτρας, ἀλλὰ ποῦ ἐστιν ἡ πέτρα ἡ ἔχουσα τὴν σκέπην· ἆρα περὶ τὰ μέσα τῆς πόλεως κεῖται, ἢ περὶ τὰ τείχη καὶ τὰ τελευταῖα; καὶ πότερον ἐν τοῖς ἀρχαίοις τείχεσίν ἐστιν, ἢ τοῖς ὕστερον γενομένοις προτειχίσμασι; λέγει τοίνυν ἐν τοῖς ᾄσμασιν. ἐν σκέπῃ τοῦ προτειχίσματος ἐχόμενα τῆς πέτρας· ποίῳ καιρῷ ἐγείρεται ὁ σωτήρ; ἆρα θέρους ὁ καιρὸς, ἢ ἄλλος; ἐν αὐτοῖς τοῖς ᾄσμασιν ἀνωτέρω τῶν εἰρημένων εὐθὺς λέγει· ὁ χειμὼν παρῆλθεν· ὁ ὑετὸς παρῆλθεν ἑαυτῷ ἐπορεύθη· τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ· καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασεν. ἆρα οὐχὶ νῦν ἡ γῆ ἀνθῶν πλήρης; καὶ τέμνουσι τὰς ἀμπέλους; ὁρᾷς ὅπως καὶ τὸν χειμῶνα εἶπε λοιπὸν παρελθόντα, Ξανθικοῦ τούτου τοῦ μηνὸς ἐνεστῶτος· ἔαρ ἐστὶ λοιπόν· ὁ δὲ καιρός ἐστιν οὗτος ὁ μὴν ὁ παρ' Ἑβραίοις πρῶτος, ἐν ᾧ ἡ ἑορτὴ τοῦ πάσχα τοῦ προτέρου τυπικοῦ, νῦν δὲ ἀληθινοῦ· οὗτος ὁ καιρὸς τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας. τότε γὰρ εἶπεν ὁ θεός· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος. καὶ καθ' ὁμοιότητα. καὶ νῦν ὡς ὁρᾷς λοιπὸν πᾶσα βοτάνη σπερματίζει, καὶ ὥσπερ τότε ὁ θεὸς ποιήσας ἥλιον καὶ σελήνην, ἰσημερινοῖς αὐτοῖς ἐχαρίσατο δρόμοις· οὕτως καὶ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἰσημερίας ἦν ὁ καιρός. τότε εἶπεν ὁ θεός. ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν· καὶ τὸ μὲν κατ'

εἰκόνα ἐλάβομεν· ὃ δὲ καθ' ὁμοιότητα διὰ τὴν παρακοὴν ἠμαυρώσαμεν· ἐν ᾧ καιρῷ οὖν ἀπώλεσεν τοῦτο, ἐν τούτῳ καὶ διόρθωσις ἐγένετο· ὅτε ὁ κατασοφισθεὶς ὁ ἄνθρωπος παρακούσας, ἐξεβλήθη τοῦ παραδείσου, τότε ὁ πιστεύσας, ὑπακούσας, εἰσηνέχθη· τότε τοίνυν γέγονεν ἡ σωτηρία, ὅτε γέγονεν ἡ ἀπόπτωσις· ὅτε τὰ ἄνθη ὤφθη, καὶ ἡ τομὴ ἔφθασε· κῆπος ἦν ὁ τόπος τῆς ταφῆς, καὶ ἄμπελος ἡ φυτευθεῖσα, καὶ ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος εἴρηκεν. ἐφυτεύθη οὖν ἐν τῇ γῇ, ἵνα ἐκριζωθῇ ἡ διὰ τὸν Ἀδὰμ γενομένη κατάρα· ἀκάνθας καὶ τριβόλους κατεδικάσθη ἡ γῆ, ἀνέτειλεν ἐκ τῆς γῆς ἄμπελος, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον· ἀλήθεια ἐκ τῆς γῆς ἀνέτειλε, καὶ δικαιοσύνη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψε. καὶ τί μέλλει λέγειν ὁ θαπτόμενος ἐν τῷ κήπῳ; ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου. καὶ πάλιν, σμύρνα ἀλόη μετὰ πρώτων πάντων ἀρωμάτων· ταῦτα δὲ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τὰ σύμβολα, καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εἴρηται· ἦλθον εἰς τὸ μνῆμα φέρουσαι, ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα· καὶ ὁ Νικόδημος φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης. καὶ ἑξῆς γέγραπται, ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτος· τὸ πικρὸν πρὸ τοῦ πάθους, καὶ τὸ γλυκὺ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. εἶτα ἀναστὰς, εἰσῆλθε διὰ θυρῶν κεκλεισμένων· ἀλλ' ἠπιστεῖτο· ἐδόκουν γὰρ πνεῦμα θεωρεῖν· ὁ δὲ, ψηλαφήσατέ με φησι, καὶ ἴδετε. βάλλετε τοὺς δακτύλους εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων ὧν ἐπεζήτει Θωμᾶς καὶ ἔτι ἀπιστούντων αὐτῶν καὶ θαυμαζόντων ἀπὸ τῆς χαρᾶς, εἶπεν αὐτοῖς, ἔχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε; οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἀπὸ μελισσίου κηρίου. βλέπεις πῶς πεπλήρωται τὸ, ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου; ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν διὰ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἐζητεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἐκείνων καὶ ἀνδρείων γυναικῶν ὁ νυμφίος καὶ ὁ τῶν ψυχῶν θεραπευτής· ἦλθον αἱ μακάριαι ἐπὶ τὸν τάφον, καὶ ἐζήτουν τὸν ἐγηγερμένον, καὶ ἔσταζεν αὐτῶν ἔτι τὰ δάκρυα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν· δέον μᾶλλον εὐφραίνεσθαι καὶ χορεύειν ἐπὶ τῷ ἀναστάντι· ἦλθεν ἡ Μαριὰμ ζητοῦσα κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οὐχ εὕρηκε· καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσε παρὰ τῶν ἀγγέλων, καὶ ὕστερον εἶδε τὸν

tem ad ſimilitudinem, propter inobedientiam obſcurauit. Quo tempore itaque euerſio fuit, eodem rurſus facta reparatio. Quando creatus homo, non obſequens eiectus eſt è paradiſo: tunc ille qui credidit, obediens introductus eſt. Tunc igitur facta eſt ſalus, quando & lapſus. Quando flores apparuerunt, & putatio aduenit. Hortus erat locus ſepulchri, & vinea plantata. *Ego ſum vinea*, inquit. Inſitus eſt igitur in terra, vt eradicetur illa, quæ per Adam facta eſt, maledictio. Spinas & tribulos vt ferret terra, decretum erat. Orta eſt de terra vinea, vt impleretur quod ſcriptum eſt? *Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit*. Et quid dicturus eſt, qui ſepultus eſt in horto: *Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis*. Et rurſus: *Myrrha aloë cum omnibus primis vnguentis*. Hæc autem ſepulturæ ſunt ſymbola. Et in Euangeliis dictum eſt, *Venerunt ad monumentum, ferentes, quæ præparauerant aromata. Et Nicodemus ferens mixturam myrrhæ & aloës*. deinde ſcriptum eſt: *Comedi panem meum cum melle meo*. Amarum ante paſſionem, & dulce poſt reſurrectionem. Poſteà reſurgens, ingreſſus eſt per oſtium clauſum, ſed diffidebant: exiſtimabant enim ſpiritum ſe videre. Ille autem, *Tangite*, inquit, *& videte, & mittite digitos in locum clauorum*, quod perquirebat Thomas. Et adhuc non credentibus ipſis præ gaudio, & admirantibus, dixit ipſis: *Habetis hîc aliquid quod manducetur? Illi autem dederunt illi de fauo mellis*. Cernis quomodò impletum eſt: *Comedi panem meum cum melle meo*? Sed antequàm ingrederetur ipſe per portas clauſas, quæſitus eſt ab optimis illis & fortibus mulieribus ille ſponſus, & medicus animarum. Venerunt illæ beatæ ad ſepulchrum, & quærebant eum, qui iam reſurrexerat. Et erumperunt illis lachrymæ de oculis. Gaudere potiùs & lætari conuenit de reſurgente. Venit Maria quærens, vt eſt in Euangelio, & non inuenit. Et poſteà audiuit ab angelis vbi eſſet: atque vidit deinceps

Io.15.1. Pſal.84.12. Cant.5.1. Cant.4.14. Luc.24.1. Ioh.19.39. Cant.5.1. Luc.24.39. Luc.24.41.42. Cant.5.1.

Dominum. Nunquid & hæc ſcripta ſunt? Dicit in
Cant.3.1. Canticis canticorum: *In lectulo meo per noctes quæſi-*
Ioh.20.1. *ui, quem diligit anima mea. Maria*, inquit, *venit cùm*
adhuc tenebræ eſſent. In loco meo quæſiui: per noctes quæ-
Cant 3.1. *ſiui illum, & non inueni*. Et in Euangeliis dicit Ma-
Ioh.20 13. ria: *Tulerunt Dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt*
Angeli præſentes vbique. *eum*. Sed angeli tum præſentes curant ignorantias.
Dixerunt enim: *Quid quæritis viuentem cum mortuis?*
Luc.24.5. Non ſolùm enim ſurrexit: ſed & mortuos habens
ſurrexit. Ignorans autem illa dixit, tanquàm in per-
Cant.3.3. ſona illius Canticum canticorum: *Num quem diligit*
anima vidiſtis? Paululum cùm tranſiſſem eos (hoc eſt, il-
Cant.3.4. los duos angelos) *inueni illum, quem diligit anima mea.*
Tenui eum, nec dimittam. Poſt viſionem enim ange-
Matt.18 4 lorum, ipſe ſe annuntians Ieſus venit, vt inquit Euan-
gelium: *Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens, Saluete.*
Illæ autem accedentes tenuerunt pedes eius. Tenuerunt
Cant.3.4. illum, vt impleretur: *Tenui eum, nec dimittam*. Infir-
mum quidem muliebre corpus, virilis autem pruden-
Cant.8.7. tia. *Aqua multa non extinxit dilectionem, neque flumina*
demerſerunt. Mortuus erat qui quærebatur: ſed non
eſt extincta ſpes reſurrectionis. Et angelus ad ipſas di-
Mat.28.10. xit, *Ne timeatis vos*: non dico militibus, ne timea-
tis, ſed vobis. Illi timeant, vt experientia diſcentes,
Mat.28.54 teſtentur & dicant, *Verè Dei filius erat*. Vos autem
non eſt neceſſe timere: Perfecta enim charitas foras
Matt.28.7 mittit timorem. *Ite & dicite diſcipulis eius, quia ſur-*
rexit, &c. Et exierunt illæ cum gaudio, non ſine ti-
more. Nunquid & hoc ſcriptum eſt? Dicit pſalmus
Pſal.2.11. ſecundus, qui paſſionem Chriſti annuntiat: *Seruite*
Domino in timore, & exultate ipſi cum tremore. Exul-
te quidem propter reſurgentem Chriſtum: cum tre-
more autem, propter terræmotum, & angelum ſicut
fulgur apparentem. Obſignauerant igitur Principes
ſacerdotum & Phariſæi per Pilatum ſepulchrum: mu-
lieres autem viderunt reſurgentem. Et hoc cogno-
ſcens Eſaias, Principum quidem ſacerdotum vtilita-

Χειςόν·

Χριστόν· ἆρα καὶ ταῦτα γέγραπται; λέγει τοίνυν ἐν ἄσμασι τῶν ᾀσμά-
των· ἐπὶ κοίτην μου ἐζήτησα ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου· ποίῳ καιρῷ
ἐπὶ κοίτην μου; ἐν νυξὶν ἐζήτησα ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου. Μαρία
φησὶν ἦλθεν ἔτι οὔσης σκοτίας· ἐπὶ κοίτην μου ἐζήτησα ἐν νυξίν, ἐζή-
τησα αὐτόν, καὶ οὐχ εὗρον αὐτόν· καὶ ἐν εὐαγγελίοις φησὶν ἡ Μαρία μ.
ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ τεθείκασιν αὐτόν· ἀλλὰ οἱ ἄγγελοι
παρόντες τότε θεραπεύουσι τῆς ἀγνωσίας· ἔλεγον γάρ, τί ζητεῖτε τὸν
ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν; οὐ μόνον ἀνέστη, ἀλλὰ καὶ νεκροὺς ἔχων, ἀνέστη·
ἠγνόει δὲ ἐκείνη, καὶ ἔλεγεν ἐκ προσώπου αὐτῆς τὸ ἆσμα τῶν ᾀσμά-
των πρὸς τοὺς ἀγγέλους· μὴ, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου ἴδετε; ὡς μι-
κρὸν ὅτε παρῆλθον αὐτῶν, τουτέστι τῶν δύο ἀγγέλων· ἕως οὗ εὗρον ὃν ἠγά-
πησεν ἡ ψυχή μου· ἐκράτησα αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀφῆκα αὐτόν. μετὰ γὰρ τὴν
ὀπτασίαν τῶν ἀγγέλων, αὐτάγγελος Ἰησοῦς ἦλθε, καὶ φησὶ τὸ εὐαγγέλιον·
καὶ ἰδοὺ ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς λέγων, χαίρετε· αἱ δὲ προσελθοῦσαι
ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας· ἐκράτησαν αὐτόν, ἵνα πληρωθῇ τό, κρα-
τήσω αὐτόν, καὶ οὐκ ἀφήσω αὐτόν· ἀσθενὲς μὲν τῆς γυναικὸς τὸ σῶμα·
ἀνδρεῖον δὲ τὸ φρόνημα· ὕδωρ πολὺ οὐκ ἔσβεσε τὴν ἀγάπην· οὐδὲ ποτα-
μοὶ συνέκλυσαν· νεκρὸς ὁ ζητούμενος, ἀλλ' οὐκ ἐσβέσθη τῆς ἀναστά-
σεως ἡ ἐλπίς· καὶ ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὰς λέγει πάλιν· μὴ φοβεῖσθε
ὑμεῖς· οὐ λέγω τοῖς στρατιώταις τὸ μὴ φοβεῖσθε, ἀλλ' ὑμῖν· ἐκεῖνοι φο-
βείσθωσαν, ἵνα πείρᾳ μαθόντες, μαρτυρήσωσι, καὶ εἴπωσιν, ἀληθῶς θεοῦ
υἱὸς ἦν· ὑμᾶς δὲ οὐ χρὴ φοβηθῆναι· ἡ γὰρ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει
τὸν φόβον· πορευθεῖσαι εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι ἠγέρθη· καὶ
τὰ ἑξῆς· καὶ ἀναχωροῦσιν ἐκεῖναι μετὰ χαρᾶς ἔμφοβοι. ἆρα καὶ
τοῦτο γέγραπται, λέγει τοίνυν ὁ δεύτερος ψαλμός, ὁ τὸ πάθος τοῦ Χρι-
στοῦ διαγορεύων· δουλεύσατε τῷ κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ
ἐν τρόμῳ· ἀγαλλιᾶσθε μὲν διὰ τὸν ἀναστάντα κύριον, ἐν τρόμῳ δὲ, διὰ
τὸν σεισμὸν, καὶ τὸν ἄγγελον τὸν ὡς ἀστραπὴν φανέντα· ἐσφραγίσαντο
μὲν οὖν ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαῖοι διὰ Πιλάτου τὸν τάφον· αἱ δὲ γυναῖ-
κες ἐθεάσαντο τὸν ἀναστάντα· καὶ γινώσκων Ἡσαΐας, ἀρχιερέων μὲν τὸ

ἀτελές, τῶν δὲ γυναικῶν τὸ στερρὸν τῆς πίστεως, λέγει· γυναῖκες ἐρχόμεναι ἀπὸ θέας δεῦτε. οὐ γὰρ λαός ἐστιν ἔχων σύνεσιν· ἀρχιερεῖς ἀσυνετοῦσι, καὶ γυναῖκες αὐτόπται· καὶ ἐλθόντων τῶν στρατιωτῶν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαγγειλάντων πάντα τὰ γενόμενα, εἶπον αὐτοῖς· εἴπατε ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων. καλῶς ἄρα καὶ τοῦτο, ὡς ἐξ αὐτῶν προεῖπεν Ησαΐας· ἀλλὰ λέγετε ἡμῖν, καὶ ἀπαγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν· ἐγήγερται ὁ ἀναστάς, καὶ διδόασιν ἀργύριον, πείθουσι τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' οὐ πείθουσι τοὺς νῦν βασιλεῖς. οἱ τότε μὲν στρατιῶται, ἀργυρίῳ προδεδώκασι τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ νῦν βασιλεῖς δι' εὐσέβειαν ἀργυρένδυτον, καὶ χρυσοκόλλητον τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ταύτην, ἐν ᾗ πάρεσμεν τῆς τοῦ σωτῆρος θεοῦ ἀναστάσεως ἐξειργάσαντο· καὶ τοῖς ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ κειμηλίοις ἐφαίδρυναν· κἂν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν· καὶ εἰ ἐκείνους πείθετε, τὴν δὲ οἰκουμένην γὰρ οὐ πείθετε διὰ τί ὥσπερ τοῦ Πέτρου ἐξελθόντος ἐκ τῆς φυλακῆς οἱ φύλακες, οὕτω καὶ οἱ τὸν Χριστὸν τηροῦντες οὐ κατεδικάσθησαν· ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἐπῆλθεν ἡ καταδίκη παρὰ Ηρώδου. ἀπολογήσασθαι γὰρ οὐχ εὕρισκον ἐξ ἀγνοίας· οὗτοι δὲ τὴν ἀλήθειαν εἰπόντες, καὶ ταύτην κρύπτοντες διὰ τὸ ἀργύριον, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων διεσώζοντο· ἀλλ' ὀλίγοι μὲν ἐπείσθησαν Ιουδαίων τότε, ὁ κόσμος δὲ ὑπήκουσεν· οἱ κρύψαντες τὴν ἀλήθειαν κατεκρύφθησαν· καὶ οἱ καταδεξάμενοι ταύτην ἀνεφάνησαν δυνάμει τοῦ σωτῆρος, τοῦ μὴ μόνον ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος, ἀλλὰ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς νεκροὺς ἐγείραντος. ὧν ἐκ προσώπου σαφῶς ὁ προφήτης Ωσηέ φησιν· ἁγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστησόμεθα, καὶ ζησόμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ οὐ πείθουσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ τοὺς ἀνηκόους Ιουδαίους, ἐπιλαθόμενοι δὲ πάντων τῶν γεγραμμένων ἀντιλέγουσι τῇ ἀναστάσει τοῦ Ιησοῦ; καλὸν ἂν εἴη πρὸς αὐτοὺς οὕτως ἀντειπεῖν· τίνι τῷ λόγῳ τὸν Ελισσαῖον καὶ τὸν Ηλίαν νεκροὺς ἐγηγερκέναι λέγοντες, τῇ ἀναστάσει

tem ; mulierum autem robur fidei , dicit : *Mulieres venientes à viſione, venite: populus enim eſt non habens intellectum*: ſummi ſacerdotes non intelligunt, & ipſæ mulieres conſpiciunt. Nam cùm venerant milites ad illos, & annunciarent omnia quæ facta erant: dicunt ipſis Principes ſacerdotum : *Dicite , quòd diſcipuli eius , nocte venientes , furati ſunt illum nobis quieſcentibus*. Benè igitur ſicut de ipſis prædixit Eſaias. *Sed dicite nobis , & annuntiate alium errorem*. Excitatus eſt reſurgens , & dederunt argentum . Corruperunt milites, ſed non corruperunt eos qui nunc ſunt Reges . Nam illi quidem milites propter argentum prodiderunt veritatem : iſti autem qui nunc ſunt Reges pietatis ergô, argento decorantes & auro, ſanctam hanc Eccleſiam reſurrectionis Saluatoris, in qua nunc ſumus , extruxerunt , & argenteis monimentis ſplendidam effecerunt . *Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos ſuadebimus ei* . Illis quidem militibus perſuaſiſtis : orbi autem terrarum non perſuaſiſtis. Quare ſicut Petro de cuſtodia exeunte , condemnati ſunt cuſtodes, ſic etiam qui Ieſum cuſtodiebant, non ſunt condemnati ? Sed illi quidem ab Herode mulctati ſunt , & ignorantia facti nullam defenſionem reperiebant: iſti autem ſcientes veritatem , & ipſam occultantes propter argentum, à Principibus ſacerdotum ſeruati ſunt. Ac pauci quidem tunc ex Iudæis crediderunt, mundus autem obediuit. Qui occultabant veritatem, abſconditi ſunt. Et qui receperunt ipſam, illuſtrati ſunt virtute Saluatoris : qui non modò ipſe à mortuis reſurrexit: ſed & mortuos ſecum excitauit. Ex quorum perſona Oſeas propheta inquit: *viuificabit nos poſt duos dies , in die tertia reſurgemus , & viuemus in conſpectu eius*. Cùm itaque perſuadeant ſcripturæ nolentibus audire Iudæis , cúmque obliuiſcentes omnium quæ ſcripta ſunt, contradicunt reſurrectioni Chriſti, bonum eſſet ad eos ſic dicere : Qua ratione Eliſeum & Eliam mortuos excitaſſe aſſerentes , reſurrectioni no-

Eſa. 27.11.

Mat. 28.13.

Pietatis cauſa Reges ædificabant Eccleſias.

Mat. 28.14

Oſe. 6.3.

ſtri Saluatoris contradicitis? Sed dicent: Quòd nunc viuentes ex illis, qui tunc erant teſtes dictorum, non habetis. Itaque conſtituite & vos eorum, quæ tunc facta ſunt, teſtes. Quòd ſi illud ſcriptum eſt, etiam hoc ſcriptum eſt. Quare hoc quidem recipitis, illud autem reiicitis? Hebræi ſcripſerunt illa, & Apoſtoli omnes erant Hebræi: Cur igitur non creditis? Matthæus ſcribens Euangelium, Lingua Hebraica illud ſcripſit: Et Paulus prædicator gentium Hebræus ex Hebræis. Deinde & hîc Epiſcopi Hieroſolymitani, ex Hebræis per ſucceſſionem conſtituebantur. Qua ratione igitur recipitis propria, & noſtra reprobatis? etiamſi ipſa quoque ſint ab Hebræis ſcripta. Sed impoſſibile, dicet aliquis, mortuos reſurgere: attamen Eliſeus mortuum bis excitauit, & viuens, & mortuus. Si credimus, quod Eliſeum, cum eſſet mortuus, attigit mortuus, & reſurrexit: Chriſtus autem à mortuis non excitatus eſt? Sed ille quidem Eliſeum illic mortuus attingens reſurrexit: ipſe tamen excitans manſit nihilominus mortuus. Hic autem & mortuus noſter ipſe reſurrexit, & multi neque attingentes eum, mortui reſurrexerunt. *Multa enim corpora ſanctorum, qui obdormierant, reſurrexerunt. Et exeuntes de monumentis, poſt reſurrectionem ipſius ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem.* Manifeſtum autem, quòd in hanc, in qua nunc ſumus: & apparuerunt multis. Excitauit igitur Eliſeus mortuum, ſed non ſubegit terram: excitauit Elias mortuum, ſed non in nomine Eliæ dæmonia eiiciebantur. Non maledicemus prophetas: ſed magis Dominum illorum laudamus. Non enim illis detrahentes, noſtra veneramur: ſed ex illis, quæ tum fuerant, noſtra confirmamus. Sed rurſus dicent: Mortuus quidem, qui recens obierat, à viuente excitatus eſt: monſtrate autem nobis, quod contigerit, mortuum triduanum reſurgere, & ſi fieri poteſt vt homo ſepultus poſt triduum reſurgat. Quærentibus autem nobis de talibus teſtimonium, dat illud nobis ipſe Do-

Matthæi Euangeliũ Hebraicè.

Mat. 27. 53. Sancta ciuitas Hieruſalem, etiamſi Chriſtũ crucifixerit.

τοῦ ἡμετέρου σωτῆρος ἀντιλέγετε; ὅτι νῦν ἄρα ζῶντας ἐκ τῶν τότε μάρτυρας οὐκ ἔχομεν τῶν λεγομένων; οὐκοῦν καὶ ὑμεῖς παραστήσατε τῶν τότε γεγονότων μάρτυρας· ἀλλ' ἔγγραφον ἐκεῖνο, καὶ τοῦτο ἔγγραφον. διὰ τί οὖν τὸ μὲν ἀποδέχεσθε, τὸ δὲ ἀποδοκιμάζετε; Ἑβραῖοι ἔγραψαν ἐκεῖνα· καὶ οἱ ἀπόστολοι πάντες Ἑβραῖοι. διὰ τί οὖν τοῖς Ἰουδαίοις ἀπιστεῖτε; Ματθαῖος ὁ γράψας τὸ εὐαγγέλιον Ἑβραΐδι γλώσσῃ τοῦτο ἔγραψε· καὶ Παῦλος ὁ κῆρυξ Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι ἐξ Ἑβραίων· εἶτα δὲ καὶ Ἱεροσολυμῖται ἐπίσκοποι ἐξ Ἑβραίων κατὰ διαδοχὴν κατασταθέντες· τίνι τοίνυν τῷ λόγῳ, ἀποδέχεσθε μὲν τὰ οἰκεῖα· τὰ δὲ ἡμέτερα ἀποδοκιμάζετε· καὶ ταῦτα ὑπὸ τῶν παρ' ὑμῖν Ἑβραίων γεγραμμένα; ἀλλ' ἀδύνατον, λέγει τις, τὸ ἀναστῆναι νεκρούς. καὶ μὴν ἤγειρεν Ἐλισσαῖος δὶς, καὶ ζῶν καὶ τελευτήσας· εἶτα πιστεύομεν ὅτι Ἐλισσαίου νεκροῦ ὄντος ἥψατο νεκρὸς ἐπιρριφεὶς, καὶ ἀνέστη· Χριστὸς δὲ ἄρα ἐκ νεκρῶν οὐκ ἐγήγερται; ἀλλ' Ἐλισσαίου μὲν, ἐκεῖ νεκρὸς ἁψάμενος ἀνέστη, καὶ αὐτὸς ὁ ἀναστήσας ἔμεινεν ὁμοίως νεκρός· ὧδε δὲ, καὶ ὁ νεκρὸς ὁ ἡμέτερος ἀνέστη, καὶ πολλοὶ μηδὲ ἁψάμενοι αὐτοῦ νεκροὶ ἀνέστησαν. πολλὰ γὰρ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη· καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν· δῆλον δὲ, ὅτι ταύτην, ἐν ᾗ νῦν ἐσμὲν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς· ἤγειρε μὲν οὖν Ἐλισσαῖος νεκρὸν, ἀλλ' οὐκ ἐκράτησεν οἰκουμένης· ἤγειρεν Ἠλίας νεκρὸν, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ ὀνόματι Ἠλίᾳ δαίμονες ἀπελαύνονται. οὐ κακῶς λέγομεν τοὺς προφήτας, ἀλλὰ τὸν δεσπότην τὸν ἐκείνων μειζόνως ἀνυμνοῦμεν. οὐ γὰρ ἐκεῖνα κακίζοντες, τὰ ἡμέτερα σεμνύνομεν· ἡμέτερα γὰρ κἀκεῖνα· ἀλλ' ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς τὰ ἡμέτερα πιστοποιοῦμεν· ἀλλὰ πάλιν λέγουσιν, ὅτι νεκρὸς μὲν, ὁ πρόσφατον τότε τελευτήσας ὑπὸ τοῦ ζῶντος ἐγήγερται· δείξατε δὲ ἡμῖν ὅτι ἐγχωρεῖ νεκρὸν τριήμερον ἀναστῆναι, καὶ ἐγχωρεῖ ἄνθρωπον ταφέντα, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι. ζητούντων δὲ ἡμῶν τὴν περὶ τούτων μαρτυρίαν, δίδωσιν ἡμῖν ταύτην, αὐτὸς ὁ

κύριος Ἰησοῦς ἐν εὐαγγελίοις, λέγων· ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. ἐξεταζόντων δὲ ἡμῶν τὴν κατὰ τὸν Ἰωνᾶν διήγησιν πολλὴ τῆς ὁμοιότητός ἐστιν ἡ ἐνέργεια. Ἰησοῦς ἀπεστάλη μετάνοιαν κηρύξαι· καὶ Ἰωνᾶς ἀπεστάλη· ἀλλ' ὁ μὲν, ἔφυγεν ἀγνοῶν τὸ ἐσόμενον· ὁ δὲ ἑκουσίως παραγέγονεν, ἐπὶ μετανοίᾳ τῆς σωτηρίας. Ἰωνᾶς ἐκάθευδεν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ ἔρεγχε θαλάσσης χειμαζομένης· καὶ Ἰησοῦ καθεύδοντος κατ' οἰκονομίαν ἐπεγείρετο ἡ θάλασσα πρὸς τὸ γνωσθῆναι μετὰ ταῦτα τοῦ καθεύδοντος τὴν δύναμιν. ἐκείνῳ ἔλεγον, τί σὺ ῥέγχεις; ἀνάστηθι, ἐπικαλοῦ τὸν θεόν σου, ἵνα διασώσῃ ἡμᾶς ὁ θεός· ὧδε λέγουσι τῷ δεσπότῃ, κύριε σῶσον ἡμᾶς. ἐκεῖ εἶπον, τὸ ἐπικαλοῦ τὸν θεόν σου· καὶ ὧδε, σῶσον. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, λέγει· ἄρατέ με εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ κοπάσει ἡ θάλασσα ἀφ' ὑμῶν· ὧδε αὐτὸς ἐπετίμησεν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. κἀκεῖνος μὲν ἐβλήθη εἰς κοιλίαν κήτους· οὗτος δὲ κατῆλθεν ἑκουσίως, ὅπου τὸ νοητὸν τοῦ θανάτου κῆτος· ἑκουσίως δὲ κατῆλθεν, ἵνα ἐξεμέσῃ τοὺς καταποθέντας ὁ θάνατος κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐκ χειρὸς ᾅδου ῥύσομαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ χειρὸς θανάτου λυτρώσομαι αὐτοὺς ἐνταῦθα γενόμενοι τοῦ λόγου, σκοπήσωμεν ποῖόν ἐστι δυσκολώτερον ἄνθρωπον ταφέντα ἀπὸ γῆς ἀναστῆναι, ἢ ἄνθρωπον ἐν κοιλίᾳ κήτους, καὶ εἰς τοσαύτην θερμότητα τοῦ ζώου κατελθόντα, μὴ σαπῆναι; τίς οὐκ οἶδεν ἀνθρώπων, ὅτι τοσαύτην θέρμην ἔχουσιν αἱ γαστέρες, ὡς καὶ ὀστέα καταποθέντα διασήπειν; πῶς τοίνυν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους ὢν τρεῖς ἡμέρας, οὐ σέσηπεν; πῶς δὲ καὶ φύσεως οὔσης ἅπασιν ἀνθρώποις χωρὶς ἀναπνοῆς τῆς ἐν ἀέρι ταύτης μὴ δύνασθαι ζῆν; ἐκεῖνος ἐν τρισὶν ἡμέραις οὐκ ἀναπνέων τὸν ἀέρα τοῦτον ἔζησεν; ἀλλ' ἀποκρίνονται Ἰουδαῖοι καὶ λέγουσι. συγκατέβη τῷ Ἰωνᾷ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἐν ᾅδῃ κλονουμένῳ· εἶτα, δούλῳ μὲν οἰκείῳ συμπέμπων τὴν δύναμιν, παρέχει τὸ ζῆν ὁ κύριος, αὐτὸς δὲ ἑαυτῷ παρασχεῖν ἄρα οὐ δύναται; εἰ πιστὸν ἐκεῖνο, καὶ τοῦτο πιστόν· εἰ τοῦτο ἄπιστον, κἀκεῖνο ἄπιστον· ἐμοὶ μὲν γὰρ ἀμφότερα ὁμοίως πιστά·

minus Ieſus in Euangeliis, dicens: *Sicut Ionas erat in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; ſic erit filius hominis in corde terræ tres dies, & tres noctes.* Perquirentibus nobis hanc de Iona enarrationem, multa eſt vis ſimilitudinis. Ieſus miſſus eſt prædicare pœnitentiam: & Ionas quoque erat miſſus. Sed ille quidem fugit, ignorans quid eſſet futurum, hic autem voluntariè perſiſtit in pœnitentia ſalutis. Ionas obdormiuit in naui, & ſtertebat in maris tempeſtate: Et Ieſu per prouidentiam obdormiente, concitatum eſt mare, vt poſteà virtus dormientis agnoſceretur. Illi dixerunt, *Quid ſtertis? Surge & inuoca Deum tuum: vt ſaluos faciat nos Deus.* Hîc autem dicunt Domino, *Domine, ſerua nos.* Illic dicunt, inuoca Deum tuum: hîc autem, ſerua. Ac ille quidem dixit: *Tollite me, & proiicite in mare, & quieſcet à vobis mare.* Hic autem ipſe increpauit ventos & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Ille quidem proiectus eſt in ventrem Ceti: hic autem deſcendit ſpontè illuc, vbi erat ſpiritualis Cetus mortis: ſponte vero deſcendit, vt eximeret, qui ſubmerſi fuerant in morte, ſicut ſcriptum eſt: *De manu inferni liberabo illos, & de morte redimam illos.* Cùm in hac ratione ſumus, conſideremus, quid eſt durius, hominem ſepultum de terra reſurgere: aut hominem in ventre ceti, in tantam animalis caliditatem deuenientem, non marceſcere. Quis neſcit, ventres tantum habere intus calorem, vt oſſa etiam deuorata digerant? Quomodò igitur Ionas in ventre ceti tribus diebus exiſtens, non emarcuit? Quomodò autem, cùm ea ſit hominum natura omnium, vt ſine hac aëris reſpiratione non poſſint viuere: ille per tres dies hunc aërem non ſpirans, vixit? Sed reſpondent Iudæi, & dicunt: Subuenit Ionæ virtus Dei. Quid ergo, ſeruo quidẽ ſuo ſubmittens virtutem, vt viueret effecit Dominus ipſe autem hoc ſibi ipſi exhibere non poterit? Si credibile illud, & hoc credibile: ſi hoc incredibile, & illud incredibile. Mihi quidem vtraque ſimul ſunt fide digna.

Mat. 12. 40

Ion. 1. 6.

Oſe 13. 14.

Credo enim quòd Ionas, ſicut Lazarus, cuſtoditus eſt: omnia enim ſunt poſſibilia apud Deum. Credo quod Chriſtus à mortuis excitatus eſt. Multa enim & de hoc habeo teſtimonia, & ex diuinis ſcripturis; & ex hac in hodiernum vſque diem illius reſurgentis operatione. Solus hic quidem deſcendit ad inferos, cum multis autem inde aſcendit. Deſcendit in mortem ſolus, & multa corpora quieſcentium ſanctorum excitauit. Exterrita eſt mors, videns nouum quendam deſcendentem in infernum, vinculis, quæ illic ſunt, non ligatum. Qua de cauſa, ô portæ ianitores inferi, hunc videntes exhorruiſtis? quis inſuetus vos cepit timor? Fugit mors, & fuga timiditatem arguebat. Accurrerunt ſancti prophetæ, Moyſes legiſlator, Abraham, Iſaac & Iacob, Dauid & Samuel & Eſaias, & Ioannes Baptiſta, dicens & teſtificans: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus*? Redempti ſunt omnes ſancti, quos deuorauerat mors. Decebat enim prædicatum Regem bonorum præconum ſuorum eſſe redemptorem. Tum verò quilibet iuſtorum dicebat: Vbi mors victoria tua? liberauit nos victor. Huius Saluatoris noſtri typum geſſit Ionas propheta de ventre ceti Deo ſupplicans, & dicens: *Clamaui in tribulatione mea, ad Dominum Deum meum*. Et poſteà: *De ventre inferni*. Quamuis enim in ceto erat, illic tamen exiſtens, in inferno ſeipſum eſſe dicit. Typus enim erat Chriſti, in infernum deſcenſuri. Et poſt pauca dicit ex perſona Chriſti, iucundiſſima prophetans: *Subiit caput meum in ſciſſuras montium*. Atqui in ventre ceti fuit, quales ergo te montes continebant? Sed ſcio, dicit, quòd figuram gero eius qui in ſepulchro exciſo in petra ponendus eſt. Et in mari exiſtens Ionas & dicens, *Deſcendi in terram*: quandoquidem figuram Chriſti deſcendentis in cor terræ gerebat. Et præuidens de Iudæis corrumpentibus milites, vt mentirentur, & dicentibus: *Dicite, quòd furati ſunt illum*, inquit: *Cuſtodientes vana & falſa, miſericordiam ſuam de-*

Mortis terror Chriſtus — *Mat. 11. 3.* — *Ion. 2. 3.* — *Ionas typus Chriſti.* — *Ion. 2. 7.* — *Mat. 28. 13*

πηγεύω

πιστεύω γὰρ ὅτι καὶ Ἰωνᾶς διεφυλάχθη· πάντα γὰρ δυνατὰ παρὰ τῷ θεῷ· πιστεύω ὅτι καὶ Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται· πολλὰς γὰρ ἔχω τὰς περὶ τούτου μαρτυρίας, ἔκ τε τῶν θείων γραφῶν, καὶ ἐκ τῆς μέχρι σήμερον τοῦ ἀναστάντος μαρτυρίας καὶ ἐνεργείας· τοῦ μόνου μὲν καταβάντος εἰς ᾅδην, πολλοστοῦ δὲ ἀναβάντος· κατῆλθε γὰρ εἰς τὸν θάνατον, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη δι' αὐτοῦ· ἐξεπλάγη ὁ θάνατος θεωρήσας καινόν τινα κατελθόντα εἰς ᾅδην δεσμοῖς τοῖς αὐτόθι μὴ κατεχόμενον. τίνος ἕνεκεν ὦ πυλωροὶ ᾅδου τοῦτον ἰδόντες ἐπτήξατε; τίς ὁ κατέχων ὑμᾶς ἀσυνήθης φόβος; ἔπληξεν ὁ θάνατος, καὶ φυγὴ τὴν δειλίαν ἠλέγχετο· προσέτρεχον οἱ ἅγιοι προφῆται, καὶ Μωϋσῆς ὁ νομοθέτης, καὶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, Δαβίδ τε καὶ Σαμουήλ, καὶ Ἡσαΐας, καὶ ὁ βαπτιστὴς Ἰωάννης, ὁ λέγων, καὶ μαρτυρῶν, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; ἐλυτροῦντο πάντες οἱ δίκαιοι, οὓς κατέπιεν ὁ θάνατος· ἔδει γὰρ τὸν κηρυχθέντα βασιλέα, τῶν καλῶν κηρύκων γενέσθαι λυτρωτήν· εἶτα ἕκαστος τῶν δικαίων ἔλεγε, ποῦ σου θάνατε τὸ νῖκος; ποῦ σου ᾅδη τὸ κέντρον; ἐλυτρώσατο γὰρ ἡμᾶς ὁ νικοποιός· τούτου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὸν τύπον ἐτέλει ὁ προφήτης Ἰωνᾶς ἐκ κοιλίας κήτους προσευξάμενος καὶ λέγων, ἐβόησα ἐν θλίψει μου, καὶ ἑξῆς ἐκ κοιλίας ᾅδου· καὶ μὴν ἐν τῷ κήτει ἦν, ἀλλ' ἐν τῷ κήτει ὤν, ἐν τῷ ᾅδῃ ἑαυτὸν εἶναι λέγει. τύπος γὰρ ἦν Χριστοῦ, τοῦ μέλλοντος εἰς ᾅδην καταβαίνειν. καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, λευκότατα προφητεύων· ἔδυ ἡ κεφαλή μου εἰς σχισμὰς ὀρέων· καὶ μὴν ἐν γαστρὶ κήτους ἦν. ποῖα οὖν ὄρη σε ἔχει; ἀλλ' οἶδα φησίν, ὅτι τύπον ἔχω τοῦ μέλλοντος ἐν τῷ λαξευτῷ μνήματι τῆς πέτρας τίθεσθαι· ἐν τῇ θαλάσσῃ ὢν Ἰωνᾶς, λέγει· κατέβην εἰς γῆν, ἐπειδὴ τύπον ἔφερε τοῦ Χριστοῦ καταβαίνοντος εἰς τὴν καρδίαν τῆς γῆς· καὶ προορῶν περὶ τῶν Ἰουδαίων τῶν ἀπειθούντων τοὺς στρατιώτας ψεύσασθαι καὶ λεγόντων· εἴπατε ὅτι ἔκλεψαν αὐτόν. φησι φυλασσόμενοι μάταια καὶ

ψευδῆ· θεὸν αὐτῶν ἐγκατέλιπον· ἦλθε γὰρ ὁ θεὸς αὐτοῖς, καὶ ἐσταυ-
ρώθη, καὶ ἀνέστη· δοὺς ἑαυτοῦ τὸ αἷμα τὸ τίμιον ὑπὲρ Ἰουδαίων τε
καὶ ἐθνῶν· κἀκεῖνοι λέγουσιν· εἴπατε ὅτι ἔκλεψαν αὐτὸν φυλασ-
σόμενοι μάταια καὶ ψευδῆ. περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ καὶ Ἡ-
σαΐας φησίν, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ γῆς τὸν ποιμένα τῶν προβάτων,
τὸν μέγαν· προσέθηκε, τὸν μέγαν, ἵνα μὴ τοῖς προλαβοῦσι ποι-
μέσιν ἰσότιμος εἶναι νομισθῇ· ἐχόντων τοίνυν ἡμῶν τὰς προφητείας,
ἡ πίστις παρ' ἡμῖν ἔστω· πιπτέτωσαν οἱ πίπτοντες ἐξ ἀπιστίας, ἐπειδὴ
θέλουσι· σὺ δὲ ἔστηκας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως τῆς περὶ τῆς ἀνα-
στάσεως, μή ποτέ σε τις αἱρετικὸς πείσῃ δυσφημῆσαι τὴν ἀνάστα-
σιν· μέχρι γὰρ σήμερον Μανιχαῖοι λέγουσι φαντασιώδη, καὶ οὐκ
ἀληθῆ τοῦ σωτῆρος τὴν ἀνάστασιν γεγονέναι· παρακούοντες Παύ-
λου τοῦ γράφοντος, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα· καὶ
πάλιν ἑξῆς, λέγοντος· ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυ-
ρίου ἡμῶν· καὶ πάλιν ἀποτείνεται πρὸς αὐτούς, καὶ λέγει. μὴ εἴπῃς ἐν τῇ
καρδίᾳ σου, καὶ τὰ ἑξῆς. ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον, τουτέστι Χρι-
στὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν· καὶ ὁμοίως ἀσφαλιζόμενος ἀλλαχοῦ· πά-
λιν ἔγραφε· μνημονεύετε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν· καὶ
πάλιν· εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ
καὶ ἡ πίστις ἡμῶν· εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ ὅτι ἐμαρτυ-
ρήσαμεν κατὰ τοῦ θεοῦ; ὅτι ἤγειρεν τὸν Χριστόν, ὃν οὐκ ἤγειρεν· ἀλλ' ἑξῆς φη-
σί· νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων· καὶ
ὤφθη Κηφᾷ, ἔπειτα τοῖς ἕνδεκα· εἰ γὰρ τῷ ἑνὶ μάρτυρι οὐ πιστεύεις, ἔχεις
δώδεκα μάρτυρας. ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφά-
παξ· εἰ τοῖς δώδεκα ἀπιστοῦσι, τοὺς πεντακοσίους δεχέσθωσαν· ἔπειτα
ὤφθη Ἰακώβῳ τῷ ἑαυτοῦ μὲν ἀδελφῷ, ἐπισκόπῳ δὲ πρώτῳ τῆς παροικίας
ταύτης· τοιούτου τοίνυν ἐπισκόπου πρωτοτύπως ἰδόντος ἀναστάντα
τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, σὺ ὁ τούτου μαθητὴς μὴ ἀπιστήσῃς· ἀλλὰ λέ-
γεις ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἰάκωβος πρὸς χάριν ἐμαρτύρησεν; ἔπειτα καὶ ἐμοὶ
ὤφθη Παύλῳ τῷ ἐχθρῷ. τίνα δὲ παρὰ ἐχθροῦ μαρτυρία κηρύσσοντος

relinquunt. Venit enim qui miſertus eſt, & crucifixus eſt, & reſurrexit: Dedit ſanguinem ſuum pretium pro gentibus & Iudæis. Illi tamen dicunt, Dicite quòd furati ſunt eum: cuſtodientes vana & falſa. De reſurrectione ipſius Eſaias dicit: *Qui eduxit de terra paſtorem ouium magnum*: adiecit magnum, vt ne præcedentibus aliis paſtoribus æqualis eſſe putaretur. Cum igitur nos habeamus prophetas, fides quoque apud nos maneat. Cadant cadentes ex infidelitate, quoniam ita volunt. Tu verò ſtetiſti ſupra petram Fidei, quæ eſt de reſurrectione: ne quando tibi hæreticus perſuadeat diffamare reſurrectionem. Nam Manichæi ad hodiernam vſque diem, phantaſticam dicunt, & non veram fuiſſe Saluatoris reſurrectionem, non audientes Paulum ſcribentem: *Qui factus eſt de ſemine Dauid ſecundum carnem*. Et rurſus dicentem: *Ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri*. Et iterum longius producit ad eos ſermonem: *Ne dicas in corde tuo*, &c. aut, *Quis deſcendit ad abyſſum, hoc eſt, Chriſtum ex mortuis reducere*. Et ſimiliter confirmans alibi, rurſus ſcripſit: *Memineris Ieſum Chriſtum excitatum à mortuis*. Et iterum: *Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt certè prædicatio noſtra, vana & fides noſtra. Inueniremur autem & falſi teſtes Chriſti, quoniam teſtimonium diximus aduerſus Deum, quòd ſuſcitauerit Chriſtum, quem non excitauit*. Sed poſteà dicit: *Nunc verò Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ morientium: & apparuit Cephæ, poſteà vndecim*. Si enim vni teſti non credis, habes duodecim teſtes. Deinde apparuit plus quam quingentis fratribus ſimul. Si illis duodecim non credunt, quingentos teſtes recipiant. Poſteà viſus eſt à Iacobo fratre ſuo primo huius parochiæ Epiſcopo. Talis igitur Epiſcopi, qui ipſe coram vidit reſurrexiſſe Ieſum, tu cùm ſis diſcipulus, ne diffidas. Sed dices, quòd Iacobus frater, ad gratiam teſtatus eſt. Viſus eſt poſteà & Paulo inimico. Quale autem ſit hoſtis teſtimonium ſcitis: & adhuc

Manichæi negãt Chriſti reſurrectionem.

Rom. 1. 2.

Rom. 10. 6.

Ibid.

1. Cor. 15. 15

Iacobus primus Hieroſolymorum Epiſcopus.

de hoc præconio dubitatis? Qui priùs perſecutor eram, nunc vobis annuncio reſurrectionem. Multi ſunt teſtes Saluatoris reſurrectionis. Nox & plenilunij lumen: ſextadecima enim nox erat. Petra monumenti, quæ eum ſuſcepit: Et lapis hic ſtatuetur contrarius Iudæis, ipſe enim vidit Dominum. Et lapis, qui tunc erat reuolutus, ipſe teſtatur reſurrectionem, vſque ad hodiernum diem relictus. Angeli Dei præſentes, teſtati ſunt de reſurrectione vnigeniti. Petrus, & Ioannes, & Thomas, & reliqui omnes Apoſtoli: alij quidem ad ſepulchrum currentes, & linteamina ſepulturæ, quibus inuolutus erat, priùs iſtic poſita poſt reſurrectionem videntes: alij verò manus & pedes eius attingentes, & ſtigmata clauorum perſpicientes. Simul autem oues ſalutari inſufflatione perfruentes: & poteſtatem remittendi peccata in virtute Spiritus ſancti accipientes. Mulieres, quæ apprehenderant pedes, tremoris terræ magnitudinem, & angeli præſentis ſplendorem cernebant, & ea quibus erat circundatus, linteamina quæ reliquit reſurgens: Milites, & argentum illis donatum: Et locus adhuc apparens: Et ſanctæ huius Eccleſiæ hæc domus, quæ voluntate Chriſti ſtudioſa à beatæ memoriæ Conſtantino Imperatore ædificata, &, vt cernis, ornata eſt. Teſtatur reſurrectionē Ieſu & Tabitha in ipſius nomine à mortuis excitata: quis enim credere recuſabit Chriſtum reſurrexiſſe, cum vel ipſum nomen eius mortuos ſuſcitet? Teſtatur reſurrectionem Chriſti & mare, ſicut anteà audiuiſti: teſtatur piſcium captura, & carbones poſiti, & ſuperpoſitus piſcis: Teſtatur Petrus, qui anteà quidem negauerat, poſteà verò ter confeſſus eſt: & paſcere oues ſpiritales iuſſus. Stat ad hodiernam vſque diem mons oliuarum, qui aſcendentem in nube, oculis fidelium modò non monſtrat, & portam, qua in cælum aſcendit, indicat. De cælo enim in Bethlehem deſcendit: de monte autem oliuarum in cælos aſcendit. Illic maximum certamen incepit: hîc autem poſt

Conſtantinus Eccleſiã Hieroſolimis ædificat.

Oues ſpiritales.

ἀμφιβάλλεται; ὁ πρότερον διώκτης, νῦν εὐαγγελίζομαι τὴν ἀνάστασιν. πολλοὶ μάρτυρές εἰσι τῆς τοῦ σωτῆρος ἀναστάσεως. νὺξ μὲν καὶ πανσέληνον φῶς· ἑκκαιδεκάτη γὰρ ἡ νὺξ ἦν· πέτρα τοῦ μνήματος ἡ ὑποδεξαμένη, καὶ ὁ λίθος αὐτίκα στήσεται εἰς πρόσωπον Ἰουδαίων· αὐτὸς γὰρ εἶδε τὸν κύριον· καὶ ὁ λίθος ὁ τότε ἀποκυλισθεὶς, αὐτὸς μαρτυρήσει τῇ ἀναστάσει, μέχρι σήμερον κείμενος· ἄγγελοι θεοῦ παρόντες ἐμαρτύρησαν τῇ ἀναστάσει τοῦ μονογενοῦς· Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ Θωμᾶς καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἀπόστολοι· οἱ μὲν ἐπὶ τὸ μνῆμα δραμόντες, καὶ τὰ ὀθόνια τῆς ταφῆς οἷς ἐνετυλίχθη πρότερον, αὐτόθι κείμενα μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἰδόντες, οἱ δὲ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ψηλαφήσαντες, καὶ τοὺς τύπους τῶν ἥλων θεωρήσαντες· ὁμοῦ δὲ πάντες τοῦ σωτηριώδους ἐμφυσήματος ἀπολαύσαντες, καὶ τοῦ συγχωρεῖν ἁμαρτίαις ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου καταξιωθέντες· γυναῖκες αἱ κρατήσασαι τοὺς πόδας τοῦ τε σώματος τὸ μέγεθος, καὶ τοῦ παρόντος ἀγγέλου τὴν λαμπηδόνα θεωρήσασαι· ἃ περιβαλλόμενος κατέλιπεν ἀναστάς· οἱ στρατιῶται, καὶ τὸ ἀργύριον τὸ δοθέν· ὁ τόπος αὐτὸς ἔτι φαινόμενος· καὶ ὁ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας οὗτος οἶκος ὁ τῇ φιλοχρίστῳ προαιρέσει τοῦ ἐπὶ τῆς μακαρίας μνήμης Κωνσταντίνου βασιλέως οἰκοδομηθεὶς τε καὶ ὡς ὁρᾷς οὕτως φαιδρυνθείς. μαρτυρεῖ τῇ ἀναστάσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν ἐγερθεῖσα Ταβιθά· πῶς γὰρ ἀπιστηθήσεται Χριστὸς ἀναστὰς, ὅπου τε καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ νεκροὺς ἤγειρε; μαρτυρεῖ τῇ ἀναστάσει τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ θάλασσα, καθὼς πρότερον ἤκουσας· μαρτυρεῖ καὶ ἡ τῶν ἰχθύων ἄγρα, καὶ ἡ ἀνθρακία ἡ κειμένη, καὶ τὸ ὀψάριον τὸ ἐπικείμενον· μαρτυρεῖ καὶ Πέτρος, ὁ πρότερον μὲν ἀρνησάμενος, τὸ δὲ τρίτον ὁμολογήσας, καὶ ποιμαίνειν τὰ νοητὰ πρόβατα προσταχθείς· ἕστηκε μέχρι σήμερον ὁ ἐλαιὼν, τὸν ἐπὶ νεφέλης ἀναβάντα τοῖς τῶν πιστῶν ὀφθαλμοῖς, μονονουχὶ δεικνύων μέχρι σήμερον, καὶ τὴν οὐρανίου τῆς ἀνόδου πύλην· εἰς μὲν γὰρ Βηθλεὲμ, ἐξ οὐρανῶν κατελήλυθεν· ἐκ δὲ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν εἰς οὐρανοὺς ἀνελήλυθεν. ἐκεῖθεν μὲν τῶν ἀγώνων ἀρξάμενος, ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τοῖς ἀγῶσι στεφανούμενος.

πολλοὺς οὖν ἔχεις τοὺς μάρτυρας· ἔχεις ἀναστάσεως τὸν τόπον τοῦτον· ἔχεις καὶ τὸν ἐξ ἀνατολῆς ἡμῶν τόπον τῆς ἀναβάσεως· ἔχεις καὶ μάρτυρας τοὺς ἐκεῖ μαρτυρήσαντας ἀγγέλους, καὶ τὴν νεφέλην, ἧς ἐπέβη, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν κατελθόντας μαθητάς· καὶ ἡ μὲν ἀκολουθία τῆς πίστεως τῆς διδασκαλίας προετρέπεν εἰπεῖν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀναλήψεως, ἀλλ' ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ᾠκονόμησε πληρέστατά σε ἀκοῦσαι κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν τῇ χθὲς ἡμέρᾳ κατὰ τὴν κυριακὴν, κατ' οἰκονομίαν τῆς θείας χάριτος ἐν τῇ συνάξει τῆς τῶν ἀναγνωσμάτων ἀκολουθίας τὰ περὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν περιεχούσης· ἐλέγετο δὲ τὰ λεγόμενα, μάλιστα μὲν, διὰ πάντας, καὶ διὰ τὸ τῶν πιστῶν ὁμοῦ πλῆθος· ἐξαιρέτως δὲ, διὰ σέ· ζητεῖται δὲ εἰ προσέσχες τοῖς λεγομένοις. οἶδα γὰρ ὅτι ἀκολουθία τῆς πίστεως διδάσκει σε πιστεύειν εἰς τὸν ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς μάλιστα μὲν οὖν μνημονεύειν σε νομίζω τῆς ἐξηγήσεως. πλὴν ἐν παραδρομῇ καὶ νῦν ὑπομιμνήσκω σε τῶν εἰρημένων· μνημόνευε τοῦ γεγραμμένου σαφῶς ἐν ψαλμοῖς· ἀνέβη ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ· μνημόνευε ὅτι καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις ἔλεγον πρὸς ἀλλήλας· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. μνημόνευε καὶ τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος· ἀνέβη εἰς ὕψος, ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν· μνημόνευε τοῦ προφήτου, εἰπόντος· ὁ οἰκοδομῶν εἰς οὐρανὸν τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα εἴρηται χθὲς, διὰ τὰς τῶν Ιουδαίων ἀντιλογίας. ὅταν γὰρ ὡς ἀδυνάτῳ τῇ τοῦ σωτῆρος ἀναβάσει ἀντιλέγωσι· μνημόνευε τῶν περὶ τῆς μεταθέσεως τοῦ Αββακοὺμ εἰρημένων· εἰ γὰρ ὁ Αββακοὺμ ὑπὸ ἀγγέλου μετετέθη, βασταχθεὶς ἀπὸ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, πολὺ μᾶλλον ὁ καὶ προφητῶν καὶ ἀγγέλων δεσπότης ἐξ ὄρους ἐλαιῶν νεφέλῃ ἐπιβὰς, οἰκείᾳ δυνάμει ποιήσασθαι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον δυνατώτερος ἦν· καὶ τὰ μὲν ὅμοια μνημόνευε τῶν θαυμάτων· τὴν δὲ ὑπεροχὴν τήρει τῷ δεσπότῃ τῷ θαυματοποιῷ· οἱ μὲν γὰρ ἐβαστάζοντο, ὁ δὲ βαστάζει τὰ πάντα· μνημόνευε ὅτι Ενὼχ μετετέθη, ἀλλ' Ιησοῦς ἀνῆλθε· μνημόνευε τῶν περὶ Ηλίαν τῶν χθὲς εἰρημένων·

certamina coronatus eſt. Multa itaque habes teſtimonia. Habes reſurrectionis locum: habes eum, qui nobis ad Orientem eſt, aſcenſionis locum: habes teſtes, qui illic teſtabantur, angelos & nubem, in qua aſcendit, & diſcipulos inde deſcendentes. Ac doctrinæ quidem fidei conſequentia, vt de aſcenſione diceremus, monebat: ſed diuina diſpenſatione factum eſt, vt plurima ſecundùm exiguitatem noſtram, heſterno die Dominico, per Dei gratiam audiueris, in ſynaxi lectionum, quæ ex ordine ſequuntur, & ea quæ ſunt de aſcenſione in cælum Saluatoris noſtri, continent. Dicta ſunt illa maximè propter omnes, & ſimul propter multitudinem fidelium, præcipuè verò propter te. Quæritur autem, num attendas dictis. Scio enim quòd progreſſus fidei docet te credere in reſurgentem tertia die, & aſcendentem in cælos, & ſedentem in dextera patris. Quamuis autem meminiſſe te puto illius fidei ſeriem, nihilominus tanquàm in tranſcurſu mentionem facio dictorum. Recordare, quòd ſcriptum eſt apertè in pſalmo: *Aſcendit Deus in iubilo.* Recordare, quòd & diuinæ virtutes ad inuicem dicunt: *Tollite portas principes veſtras*, &c. Memineris pſalmi dicentis: *Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem.* Memineris dicentis prophetæ: *Aedificans in cælum aſcenſionem ſuam*, &c. quæ dicta ſunt heri, propter Iudæorum contradictiones. Quando enim tanquàm impoſſibili aſcenſioni Saluatoris contradicunt, reduc in memoriam, quæ de tranſlatione Habacuc dicta ſunt. Si enim Habacuc tranſlatus eſt, coma capitis portatus: quantò magis prophetarum & angelorum Dominus, de monte oliuarum per nubem aſcendens, propria virtute aſcendere in cælum potentior erat? Ac ſimilia quidem memineris eiuſmodi rerum admirandarum, excellentiam autem tribue ſoli mirabilium effectori Domino. Illi enim ferebantur: hic autem omnia fert. Memineris quòd Enoch tranſlatus eſt: ſed Ieſus aſcendit. Memineris quæ heri de Helia dicta

Synaxes die Dominico fieri ſolita.

Aſcenſionis teſtimonia.
Pſa. 46. 6.
Pſal. 23. 7.
Pſal. 67. 19
Amos. 6. 6

ſunt : Quòd Helias quidem curru igneo aſſumptus. Chriſti autem currus variè multiplicatus, myriadibus benedicentium : Currus Dei decem millia millium lætantium . Et quòd Helias quidem ad Orientem Iordanis, Chriſtum autem ad Orientem torrentis arborum aſcendit . Et quod ille quidem dixit, dabuntur duplicia in ſpiritu proprio diſcipulo. Chriſtus autem tantam exhibuit diſcipulis gratiæ Spiritus ſancti abundantiam : vt non modò ipſum Spiritum ſanctum in ſeipſis haberent: ſed per manuum impoſitionem ipſorum, participationem ipſius credentibus traderent. Et cùm ſic contra Iudæos pugnabis, cùm ex ſimilitudinibus illos conuiceris : tunc veni ad excellentiam gloriæ Saluatoris, quòd illi quidem ſerui, hic autem filius Dei: atque illius excellentiæ memineris, intelligens quòd Paulus Chriſti ſeruus in tertium cælum raptus eſt. Si enim Elias quidem ad primum vſque peruenerat cælum, Paulus vſque ad tertium, excellentiorem ſanè aſſecutus eſt dignitatem.

Petrus habes claues regni cælorum.
Mat.16. 19

Non pudeat te Apoſtolorum, non ſunt Moyſe deteriores, neque prophetis inferiores, ſed boni cum bonis, & bonis meliores. Helias enim aſſumptus eſt in cælum : ſed Petrus habet claues regni cælorum, cùm audiret : *Et quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.* Helias in cælum tantùm : Paulus autem & in paradiſum raptus erat. Decebat enim Chriſti diſcipulos, ampliorem gratiam capere. Audiuit ſanè ineffabilia verba, quæ non licet hominibus loqui. Deſcendit autem Paulus rurſus : non quòd dignus non eſſet conuerſatione tertij cæli: ſed vt guſtatis ſupercæleſtibus, & honoratus deſcendens, Chriſtum prædicaret, & pro ipſo moriens, corona martyrij potiretur. Prætereo autem reliqua huius negotij, quæ heri in Synaxi dominica dicta ſunt: apud intelligentes enim auditores ſufficit vel admonitio tantùm ad doctrinam.

Thronus Chriſti incomprehenſibilis.

Meminero autem ſæpè dictorum à nobis, propter ordinem fidei dicentem: Et eum qui aſcendit in cælos,

ὅτι Ἠλίας μὲν ἄρματι πυρὸς ἀνελήφθη, Χριστοῦ δὲ τὸ ἅρμα, μυριοπλάσιον χιλιάδες εὐφημούντων· καὶ ὅτι Ἠλίας μὲν ἀνελήφθη πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰορδάνου· Χριστὸς δὲ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ χειμάρρου Κέδρων ἀνῆλθε· καὶ ὅτι ἐκεῖνος μὲν εἶπε, δοθήσεται διπλᾶ ἐν πνεύματι τῷ ἁγίῳ μαθητῇ· Χριστὸς δὲ τοσαύτην παρέσχε τοῖς μαθηταῖς ἀπόλαυσιν χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὥστε μὴ μόνον αὐτὸ ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν τῆς κοινωνίας αὐτοῦ μεταδιδόναι τοῖς πιστεύουσι. καὶ ὅταν οὕτως πρὸς Ἰουδαίους παλαίσῃς, ὅταν ἐξ ὁμοιότητος νικήσῃς, τότε ἐλθὲ λοιπὸν ἐπὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς τοῦ σωτῆρος δόξης· ὅτι οἱ μὲν δοῦλοι· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ· καὶ οὕτω δὲ τῆς ὑπεροχῆς μνημονεύσεις, ἐννοῶν ὅτι τοῦ Χριστοῦ δοῦλος ἡρπάγη ἕως τρίτου οὐρανοῦ· εἰ γὰρ Ἠλίας μὲν ἕως πρώτου ἔφθασε, Παῦλος δὲ ἕως τρίτου οὐρανοῦ, προτιμότερος ἄρα τετύχηκε τῆς ἀξίας· μὴ ἐπαισχυνθῇς τοῖς σοῖς ἀποστόλοις. οὐκ εἰσὶ χείρονες Μωϋσέως, οὐδὲ δεύτεροι τῶν προφητῶν· ἀλλὰ καλοὶ μετὰ καλῶν, καὶ καλῶν καλλίονες. Ἠλίας μὲν γὰρ ἀνελήφθη εἰς οὐρανόν· ἀλλὰ Πέτρος ἔχει τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἀκούσας, ὅσα ἂν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἠλίας εἰς οὐρανὸν μόνον· Παῦλος δὲ καὶ εἰς οὐρανὸν, καὶ εἰς παράδεισον· ἔπρεπε γὰρ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ πολυπλασίονα λαβεῖν τὴν χάριν· ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι· κατέβη δὲ ὁ Παῦλος ἄνωθεν πάλιν, οὐχ ὅτι ἀνάξιος ἦν τῆς ἐν τῷ τρίτῳ οὐρανῷ διατριβῆς, ἀλλ' ἵνα ἀπολαύσας τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον, καὶ ἔντιμος καταβὰς, καὶ Χριστὸν κηρύξας, καὶ ὑπεραποθανὼν αὐτοῦ, λάβῃ καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον· παρέλιπον δὲ τὰ λοιπὰ τῆς κατασκευῆς τὰ χθὲς ἐπὶ τῆς συνάξεως εἰρημένα τῆς κυριακῆς. παρὰ γὰρ τοῖς συνετοῖς ἀκροαταῖς, αὐτάρκης μόνον καὶ ὑπόμνησις εἰς μάθησιν· μέμνησο δὲ καὶ τῶν εἰρημένων μοι πολλάκις περὶ τοῦ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέζεσθαι τὸν υἱόν, διὰ τὴν τῆς πίστεως ἀκολουθίαν τὴν λέγουσαν, καὶ ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς

καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός· θρόνου μὲν ἰδιότητα μὴ πολυπραγμονοῦμεν· ἀκατάληπτον γάρ· μήτε δὲ ἀνεχώμεθα τῶν λεγόντων κακῶς, ὅτι μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον, τότε ἤρξατο τοῦ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέζεσθαι ὁ υἱός· οὐ γὰρ ἐκ προκοπῆς ἔσχε τὸν θρόνον· ἀλλὰ ἀφ' οὗπερ ἔστιν· ἔστι γὰρ ἀεὶ γεννηθεὶς, καὶ συγκαθέζεται τῷ πατρί. καὶ τοῦτον τὸν θρόνον πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ σωτῆρος ἑωρακὼς ὁ προφήτης φησὶν Ησαΐας· εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ τὰ ἑξῆς· τὸν πατέρα μὲν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ δὲ τῷ προφήτῃ τότε φανεὶς, υἱὸς ἦν· καὶ ὁ ψαλμῳδὸς φησίν· ἕτοιμος ὁ θρόνος σου ἀπὸ τότε, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ· πολλῶν οὐσῶν τῶν περὶ τούτου μαρτυριῶν, διὰ τὸ βραδὺ τῆς ὥρας ἀρκούμεθα καὶ ταύταις. νῦν δὲ ὑμᾶς ὑπομνηστέον ὀλίγων τῶν ἐκ πολλῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέζεσθαι τὸν υἱόν· ὁ μὲν γὰρ ἑκατοστὸς ἔνατος ψαλμὸς σαφῶς φησίν· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· βεβαιῶν δὲ ὁ σωτὴρ τὸ εἰρημένον ἐν εὐαγγελίοις, φησὶ τὸν Δαβὶδ, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταῦτα, ἀλλ' ἐξ ἐπινοίας τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰρηκέναι λέγων· πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι, κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων. ἐν τῇ τῆς πεντηκοστῆς ἡμέρᾳ, σταθεὶς ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα. καὶ τοῖς Ισραηλίταις διαλεγόμενος τῆς ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ ταύτης αὐτολεξεὶ τῆς μαρτυρίας ἐμνημόνευσεν· ὑπομνηστέον δὲ καὶ ἄλλων ὀλίγων μαρτυριῶν ὁμοίως τῶν περὶ ἐκ δεξιῶν καθέζεσθαι τὸν υἱόν· ἐν μὲν γὰρ τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ γέγραπται· πλὴν λέγω ὑμῖν ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ τὰ ἑξῆς. οἷς ἀκολούθως καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος φησὶ, γράφων, δι' ἀναστάσεως Ιησοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, πορευθεὶς εἰς οὐρανόν. ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος, Ρωμαίοις μὲν γράφων, φησίν·

& ſedet ad dexteram patris. Throni quidem illius proprietatem non curioſè inquiramus, incomprehenſibilis enim eſt. Neque patiamur eos qui dicunt malè, quòd poſt crucem, & reſurrectionem, & in cælos aſcenſionem, tunc primum cœpit ad dexteram patris ſedere Chriſtus. Non enim per ſucceſſionem habuit hanc ſedem, ſed ex quo eſt: eſt autem ſemper genitus, & aſſidet patri. Et hunc thronum, ante Saluatoris aduentum in carne videns Eſaias propheta, dicit: *Vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſum eleuatum*, & cætera. Patrem quidem nemo vidit vnquam: qui autem prophetæ tunc apparuit, filius erat: Et Pſaltes dicit, *Parata ſedes tua ex tunc, & à ſeculo tu es*. Cùm autem multa ſint ea de re teſtimonia, propter horæ breuitatem his erimus contenti. Porrò nunc vobis paucis reducendum eſt in memoriam, quod inter multa dictum eſt, de ſeſſione filij ad dexteram patris. Centeſimus enim nonus pſalmus dicit apertè: *Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dexteram meam: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*. Confirmans autem quod dictum eſt Saluator in Euangeliis, dicit non à ſeipſo hæc Dauidem, ſed inſpiratione Spiritus ſancti locutum eſſe: *Quomodò Dauid in ſpiritu eum Dominum ſuum vocat, dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedem tuorum?* Et in Actis Apoſtolorum, in die Pentecoſtes: Stans Petrus cum vndecim, & differens cum Iſraëlitis, teſtimonij huius ex centeſimo nono pſalmo meminit. Reducenda autem in memoriam & alia pauca teſtimonia, quæ ſimiliter ad dexteram patris ſedere filium teſtantur. In Euangelio enim ſecundùm Matthæum ſcriptum eſt: *Amplius dico vobis, amodò videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis*, &c. Qualia congruè Petrus Apoſtolus ſcribens, dicit: *Per reſurrectionem Ieſu Chriſti, qui eſt in dexterá Dei, profectus in cælum*. Paulus verò Apoſtolus amplius ad Roman. ſcribens, dicit:

Eſa.6.1.

Filius & non Pater prophetis apparebat.

Pſal.92.2.

Pſal.109.1.2.

Matt.22.43.

Mat.26.64

1.Pet.3.21.

Rom.8.34. *Chriſtus mortuus; magis autem reſurgens, qui eſt ad dex-*
Epheſ.1.19 *teram Dei.* Epheſis autem ſcribens, dixit: *Secundùm operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in*
Chriſtū ad dexteram Dei ſedere teſtimonia. *Chriſto, ſuſcitans eum à mortuis, & ſtatuens ad dexteram ſuam,* &c. Coloſſenſes autem ſic docuit: *Si igitur conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi*
Coloſ.3.1. Heb.1.3. *Chriſtus eſt, in dextera Dei ſedens.* In Epiſtola autem ad Hebræos dicit: *Purgationem peccatorum noſtrorum faciens, ſedet ad dexteram magnificentiæ, in excelſis.* Et
Heb.13.1. Pſal.108. rurſus: *Ad quem angelorum vnquàm dixit, Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum*
Heb.10.12. *tuorum.* Et rurſus: *Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum pe-*
Heb.12.2. *dum eius.* Et rurſus: *Aſpicientes in fidei ducem, & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem confuſione contempta, in dextera throni Dei ſedit.* Et cùm alia quoque eiuſmodi non deſint teſtimonia, de ſeſſione vnigeniti ad dexteram patris, ſufficiant nobis ad præſens hæc, quorum hîc fecimus commemorationem; & confitemur, quòd non poſt aduentum in carne, hanc Chriſtus habet dignitatem, ſed ante omnia ſecula, vnigenitus filius Dei, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui deſcendit & aſcendit, patri à dextris ſemper aſſidebat. Qui cuſtodiat animas veſtras, & ſtabilem veſtram, immutabilémque ſpem in eum, qui reſurrexit, conſeruet. Simúlque excitet vos à peccatis, ad cæleſte ſuum donum: & dignetur efficere; vt rapiamini à nubibus in occurſum Domini, in aërem, in tempore opportuno: & donec tempus illud veniat, glorioſi alterius illius aduẽtus. Scribantur nomina veſtra omnia in libro viuentium, & ſcripta nunquàm deleantur. Multorum enim delebuntur, qui deſciſcunt. Præbeat autem omnibus vobis credere in reſurgentem, ſuſcipere aſcendentem, & rurſus venturum: venturum autem non de terra. Certus ſis

Χριστοῦ ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθείς, ὃς καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ. Ἐφεσίοις δὲ ἐπιστέλλων, οὕτως εἴρηκε. κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς. τοὺς δὲ ἐν Κολοσσαῖς οὕτως ἐδίδαξεν· εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθήμενος. ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἑβραίους φησί· καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. καὶ πάλιν. πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ πάλιν. αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ πάντων προσενέγκας θυσίαν εἰς τὸ διηνεκές, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ· καὶ πάλιν· ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν· ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, ὑπέμεινε τὸν σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας· ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικε· καὶ ἄλλων δὲ οὐσῶν μαρτυριῶν περὶ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καθέδρας τοῦ μονογενοῦς, αὐτάρκεις ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι καὶ αὗται, τὴν αὐτὴν πάλιν ἡμῶν ποιουμένων ὑπόμνησιν· ὅτι οὐ μετὰ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν τῆς καθέδρας ταύτην ἔσχε τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ, κύριος δὲ ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἀεὶ κατέχει θρόνον· αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ὅλων θεὸς ὁ τοῦ Χριστοῦ πατήρ, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ καταβάς, καὶ ἀναβάς, καὶ τῷ πατρὶ συγκαθεζόμενος φυλάξαι τὰς ἡμετέρας ψυχάς, ἄσειστον ὑμῶν, καὶ ἄτρεπτον τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς τὸν ἀναστάντα διατηρήσαι· συνεξεγείραι ὑμᾶς ἐκ τῶν νεκρῶν ὑμῶν ἁμαρτημάτων εἰς τὴν ἐπουράνιον αὐτοῦ δωρεάν, καταξιώσαι ὑμᾶς ἁρπαγῆναι ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα ἐν καιρῷ εὐθέτῳ. καὶ ἕως ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ἔρχεται τῆς εὐθέτου καὶ ἐνδόξου δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, ἐγράψαι ὑμῶν τὰ ὀνόματα πάντων ἐν βίβλῳ ζώντων, καὶ ἐγράψας μηκέτι ἐξαλείψαι· πολλῶν γὰρ ἐξαλείφεται τὰ τῶν ἀποπιπτόντων· παράσχοι δὲ τοῖς πᾶσιν ἡμῖν πιστεύειν εἰς τὸν ἀναστάντα· ἐκδέχεσθαι δὲ τὸν ἀνελθόντα, καὶ πάλιν ἐρχόμενον· ἐρχόμενον δὲ οὐκ ἀπὸ γῆς·

ἀσφαλίζου γὰρ ἄνθρωπε σεαυτὸν διὰ τοὺς μέλλοντας ἔρχεσθαι πλάνους, τὸν ἄνω καθεζόμενον, καὶ ἡμῖν ὧδε συμπαρόντα, τὴν ἑκάστου βλέποντα τὴν τάξιν, καὶ τὸ στερέωμα τῆς πίστεως· μὴ γὰρ ὅτι σαρκὶ νῦν ἄπεστι, παρὰ τοῦτο νομίσῃς, ὅτι καὶ πνεύματι μέσος ἐνταῦθα πάρεστιν, ἀκούων τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα· καὶ βλέπων τὰ ἐν σοὶ νοούμενα, καὶ ἐτάζων νεφροὺς καὶ καρδίας, ὃς καὶ νῦν ἕτοιμός ἐστιν τοὺς προσιόντας τῷ βαπτίσματι καὶ πάντας ἡμᾶς ἐν ἁγίῳ πνεύματι προσενέγκαι τῷ πατρὶ καὶ εἰπεῖν· ἰδοὺ ἐγὼ καὶ παιδία ἅ μοι ἔδωκας ὁ θεὸς, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ιε΄. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ περὶ τοῦ ἀντιχρίστου. καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Δανιὴλ, Ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο. καὶ ἑξῆς, Ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΧΡΙΣΤΟΥ παρουσίαν καταγγέλλομεν, οὐ μίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ δευτέραν τῆς προτέρας πολὺ καλλίονα· ἡ μὲν γὰρ, ὑπομονῆς εἶχεν ἀπόδειξιν· ἡ δὲ, θείας βασιλείας φέρει τὸ διάδημα· ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖστον πάντα διπλᾶ παρὰ τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· διπλῆ γέννησις, μία ἐκ θεοῦ πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ μία ἐκ παρθένου· διπλαῖ αἱ κάθοδοι, μία, ἡ ἀσυμφανὴς, ἡ ὡς ἐπὶ πόκον· καὶ δευτέρα, ἡ ἐπιφανὴς, ἡ μέλλουσα. ἐν τῇ προτέρᾳ παρουσίᾳ, ἐσπαργανώθη ἐν τῇ φάτνῃ· ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἀναβάλλεται τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον. ἐν τῇ προτέρᾳ, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας· ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἔρχεται ὑπὸ στρατιᾶς ἀγγέλων δορυφορούμενος, δοξαζόμενος· οὐχ ἱστάμεθα νῦν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ παρουσίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν δευτέραν προσδοκῶμεν. καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ μὲν εἰπόντες, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐροῦμεν πάλιν τὸ αὐτὸ,

homo, propter multos ſeductores, qui venturi ſunt. Qui ſurſum ſedet, & hîc nobis adeſt: qui vniuſcuiuſque videt ordinem, & robur fidei. Non enim quia nunc non adeſt in carne, ex eo putes, quòd ſpiritu medio hîc non adſit audiens, quæ de illo dicuntur, & videns quæ tu cogitas, & ſcrutans corda & renes: Qui & nunc paratus eſt, accedentes ad baptiſma omnes vos in ſpiritu ſancto offerre patri, & dicere: Ecce ego & pueri mei, quos dediſti mihi Deus: Cui gloria & fortitudo in ſempiterna ſecula, Amen.

CATECHESIS QVINTA ET DECIMA, ex tempore dicta his qui baptizabantur Hieroſolymis, de eo, Qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis: & de Antichriſto. Et lectio ex Daniele: Aſpiciebant donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, &c.

CHRISTI aduentum annunciamus, non vnum tantùm, verùm etiam alterum, priori multò pulchriorem. Ille enim ſpeciem habuit patientiæ: hic autem diuini regni feret coronam. Nam vt plurimùm duplicia ſunt omnia, apud Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: duplex generatio, vna de Deo ante ſecula, & altera de virgine: duplex aduentus, vnus occultus, qui eſt ſicut pluuia in vellus: & alter illuſtris, qui eſt futurus. In primo aduentu faſciis inuolutus eſt in præſepio: in altero, circundabitur lumine ſicut veſtimento. In priore ſuſtinuit pudoris crucem, contemptus: in altero veniet cum exercitu angelorum, glorioſus. Non ſubſiſtamus ergo in primo tantùm aduentu: ſed & futurum expectemus: Et in priori quidem dicebamus: *Benedictus qui venit in nomine Domini*: in poſteriori verò, dicemus rurſus idem,

Aduentus Chriſti duplex.

& cum angelis occurrentes Domino, adorantéſque clamabimus: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Veniet Saluator, non vt rurſus iudicetur: ſed vt iudicet iudicantes. Qui priùs in iudicio tacebat, commemorans deinceps dicit iniquis: *Hæc feciſti, & tacui*. Per diſpenſationem Dei tunc veniet. Nunc perſuadet tantum docens homines: tunc autem velint nolint, regno illius ſubiecti eſſe cogentur. Et
Mala. 3. 1. de his duobus aduentibus dicit Malachias propheta: *Et ſubitò veniet in templum ſuum Dominus, quem vos quæritis*: Ecce vnus aduentus. Et rurſus de altero dicit: *Et angelus teſtamenti, quem vos vultis, ecce ve-*
Ibid. verſ. 2 *niet Dominus omnipotens, & quis ſuſtinebit diem ingreſ-*
Aduentus ſecundus cũ igne. *ſus eius, aut quis ſubſiſtet in viſione eius? Quapropter ipſe procedet ſicut ignis conflatorij, & ſicut fullonum herba, & ſedebit conflans, & emundans.* Et deinde Saluator
Ibid. 3. 5. ipſe ait: *Accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox ſuper veneficos, & adulteros, & ſuper iurantes nomini meo de mendacio*, &c. Propterea certiores nos faciens
1. Cor. 3. 12. Paulus, *Si quis*, inquit, *ſuperædificat ſuper hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fænum, ſtipulam: vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: dies enim reuelabit, quæ in igne apparebit.* Vidit aduentus hoſce duos, & Paulus ad Titum ſcribens: *Ap-*
Tit. 2. 11. *paruit enim gratia Dei Saluatoris omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & mundana deſideria, ſobriè, & iuſtè viuamus in præſenti ſeculo: expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti*. Cernis quomodò dixit: Primum quidem, quem iam beneficio Dei habemus, & pro quo gratias agimus: alterum verò, quem expectamus. Quamobrem & fide à nobis annuntiata, nunc ita traditur: Credere in aſcendentem in cælos, & ſedentem ad dexteram patris, & venturum in gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Veniet igitur Dominus noſter Ieſus Chriſtus de cœlis: veniet autem in conſumma-

ἵνα μετ' ἀγγέλων συναντήσαντες τῷ δεσπότῃ, προσκυνοῦντες εἴπωμεν, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. ἔρχεται ὁ σωτὴρ, οὐ δικασθῆναι πάλιν, ἀλλὰ δικάσαι τοὺς δικάσαντας· ὁ πρότερον ἐν τῷ κρίνεσθαι σιωπήσας, ὑπομιμνήσκων λέγει τοῖς παρανόμοις τὰ τολμηθέντα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ πεποιηκόσι, ταῦτα ἐποίησας, καὶ ἐσίγησα. δι' οἰκονομίαν τότε ἦλθε. νῦν πειθοῖ διδάσκων ἀνθρώπους· τότε δὲ καὶ ἀνάγκῃ βασιλευθήσονται, κἂν μὴ θέλωσι. καὶ περὶ τῶν δύο τούτων παρουσιῶν λέγει Μαλαχίας ὁ προφήτης, Καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε. ἰδοὺ μία παρουσία. καὶ πάλιν περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας φησὶ, Καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, ἰδοὺ ἔρχεται κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ· ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὀπτασίᾳ αὐτοῦ· διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς πόα πλυνόντων· καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρίζων· καὶ ἑξῆς εὐθὺς ὁ σωτὴρ φησὶν αὐτὸς, Καὶ προσάξω πρὸς ὑμᾶς ἐν κρίσει, καὶ ἔσομαι μάρτυς ταχὺς ἐπὶ τοὺς φαρμακοὺς καὶ ἐπὶ τὰς μοιχαλίδας, καὶ ἐπὶ τοὺς ὀμνύοντας τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψευδεῖ, καὶ τὰ ἑξῆς. διὰ τοῦτο προασφαλιζόμενος ἡμᾶς ὁ Παῦλος φησὶν, Εἴτις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην, ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται. ἤδη καὶ ὁ Παῦλος τὰς δύο παρουσίας ταύτας σημαίνει, γράφων πρὸς Τίτον καὶ λέγων, Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ θεοῦ τοῦ σωτῆρος πᾶσιν ἀνθρώποις παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς καὶ δικαίως ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. βλέπεις ὅπως εἶπε πρώτην μὲν, ἐφ' ἣν εὐχαριστεῖ· δευτέραν δὲ, ἣν προσδοκῶμεν· διὰ τοῦτο καὶ τὰ τῆς πίστεως τῆς ἐπαγγελλομένης ἐφ' ἡμῶν νῦν, οὕτως παρεδόθη πιστεύειν εἰς τὸν, Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. ἔρχεται τοίνυν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν· ἔρχεται δὲ περὶ τῆς συντε-

λέθῃ τοῦ κόσμου τούτου μετὰ δόξης ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· γίνεται γὰρ τοῦ κόσμου τούτου συντέλεια, καὶ ὁ γενητὸς οὗτος ὁ κόσμος πάλιν ἀνακαινοποιεῖται· ἐπειδὴ γὰρ φθορά, καὶ κλοπή, καὶ μοιχεία, καὶ πᾶν εἶδος ἁμαρτιῶν ἐχύθη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασιν ἐμίγη ἐν τῷ κόσμῳ. ἵνα οὖν μὴ μείνῃ τὸ θαυμαστὸν τοῦτο οἰκητήριον ἀνομίας πεπληρωμένον, παρέρχεται ὁ κόσμος οὗτος, ἵνα ὁ καλλίων ἀναδειχθῇ. καὶ θέλεις λαβεῖν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τῶν ῥητῶν, ἄκουε Ησαΐου λέγοντος, Καὶ εἱληθήσεται ὡς βιβλίον ὁ οὐρανός, καὶ πάντα τὰ ἄστρα πεσεῖται ὡς φύλλα ἐξ ἀμπέλου, καὶ ὡς πίπτει φύλλα ἀπὸ συκῆς· καὶ τὸ εὐαγγέλιόν φησι, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. μὴ λυπηθῶμεν ὡς μόνοι τελευτῶντες, καὶ ἀστέρες τελευτῶντες, ἀλλ' ἴσως πάλιν ἐγείρονται. εἱλίσσει δὲ τοὺς οὐρανοὺς ὁ κύριος, οὐχ ἵνα ἀπολέσῃ τούτους· ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς πάλιν καλλίονας ἐγείρῃ. ἄκουε Δαβὶδ τοῦ προφήτου λέγοντος, Κατ' ἀρχὰς σὺ κύριε τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις. ἀλλ' ἐρεῖ τις, τί δὲ λέγει σαφῶς τὸ ἀπολοῦνται; διὰ τῶν ἑξῆς δῆλον· Καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγήσονται. ὥσπερ γὰρ ἀπώλεια ἀνθρώπου λέγεται κατὰ τὸ εἰρημένον, Ιδετε ὡς ὁ δίκαιος ἀπώλετο, καὶ οὐδεὶς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ. καὶ ταῦτα τῆς ἀναστάσεως προσδοκωμένης· οὕτως ἀνάστασιν ὥσπερ προσδοκῶμεν καὶ τῶν οὐρανῶν. ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα. παιδευέσθωσαν οἱ ἐκ μανιχαίων ἐπιστρέψαντες, καὶ τοὺς φωστῆρας μηκέτι θεοποιήτωσαν, μηδὲ τὸν σκοτισθησόμενον τοῦτον ἥλιον, τὸν Χριστὸν εἶναι δυσσεβῶς νομιζέτωσαν. καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ κυρίου λέγοντος, Ο οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. οὐ γὰρ ἰσότιμα τὰ ποιήματα τοῖς λόγοις τοῦ δεσπότου. παρέρχεται τοίνυν τὰ φαινόμενα, καὶ ἔρχεται τὰ προσδοκώμενα τὰ τούτων καλλίονα. ἀλλὰ τὸν καιρὸν μηδεὶς πολυπραγμονείτω· οὐ γὰρ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ἔθετο ὁ πατὴρ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ· καὶ μὴ τολμήσῃς ἀποφήνασθαι, τὸ πότε ταῦτα γίνεται· μήτε πάλιν ὑπτίως κοιμηθῇς· Αγρυπνεῖτε

tione mundi huius : & creatus hic mundus rurſus renouabitur : quoniam corruptio, & furtum, & adulterium, & omne genus peccatorum effuſum eſt in terram, & ſanguis cum ſanguinibus commixtus in mundo : vt non maneat admiranda hæc domus plena iniquitate. Petranſibit hic mundus, vt pulchrior reſtituatur. Et vis accipere ex dictis ſacris huius rei demonſtrationem ? Audi Eſaiam dicentem prophetam: *Et complicabitur ſicut liber cælum, & omnia aſtra cadent ſicut folia de vinea, & ſicut cadunt folia de ficu.* Et Euangelium inquit : *Sol obſcurabitur, & luna non dabit ſplendorem ſuum, & aſtra cadent de cælo.* Non triſtemur tanquàm ſoli morientes : cùm & aſtra moriantur, fortaſſéque rurſus excitabuntur. Complicabit autem cælos Dominus, non vt perdat eos, ſed vt rurſus meliores illos excitet. Audi prophetam Dauid dicentem : *Ab initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli : ipſi peribunt, tu autem permanes.* Sed dicet quis : Ecce dicit apertè, peribunt. Audi quomodò peribunt, ſtatim declarat dicens: *Et omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium cõplicabis eos, & mutabuntur.* Sicut enim perditio hominis dicitur, ita dictum eſt : *Vide ſicut iuſtus periit, & nemo id accipit in cor.* Et hoc ita, vt reſurrectio noſtra expectentur : ſic & cælorum reſurrectionem expectamus. *Sol conuertetur in tenebras & luna in ſanguinem.* Diſcant illi, qui ex Manichæis conuerſi ſunt, & luminaria non faciant Deos, neque eum, qui obſcuratur, ſolem, Chriſtum eſſe impiè putent. Et rurſus audi Dominum dicentem : *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt* : non enim æquali honore ſunt creaturæ, & verba Domini Tranſibunt igitur viſibilia, & venient expectata his meliora, ſed tempus nemo curioſè inquirat. Non eſt enim noſtrum ſcire tempora, & momenta, quæ Deus poſuit in poteſtate ſua. Neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rurſus ſupinus iaceas. *Vigilate,*

Mundus de nuo renouabitur.

Eſa. 34. 4.

Mat. 24. 29

Sydera extincta rurſus excitabuntur.

Pſa 101. 26

Ibid. 27.

Eſa. 57. 1.

Act. 2. 20.

Mar. 13. 31.

Matt. 24. 42.

inquit: *quia hora qua non putatis, filius hominis veniet.* Cùm itaque operæpretium eſt nos ſigna conſummationis noſſe, quando Chriſtum expectamus, vt ne decepti moriamur, & à falſo Antichriſto ſeducamur: propria voluntate moti Apoſtoli, diuina tamen ordinatione, acceſſerunt ad verum magiſtrum: *Dic nobis, quando hæc erunt, & quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſeculi?* Expectamus te rurſus venturum: ſed Satanas transformatur in angelum lucis: certifica ergo nos, ne alium pro te adoremus. Ille autem diuinum beatúmque os ſuum aperiens, dicit: *Videte, ne qui vos ſeducat*: & vos auditores nunc mentis oculis tanquàm illum intuentes, hæc eadem vobis dicentem audite: Cauete ne quis vos ſeducat: qui ſermo nos admonet, vt dicendis attendamus. Non enim hiſtoria eſt rerum præteritarum, ſed prophetia futurarum, & omninò venturarum: Non quòd nos prophetemus: indigni enim ſumus: ſed quòd quæ ſcripta ſunt, in medium proferimus, & ſigna oſtendimus. Conſidera itaque & quæ iam facta, & quæ reſtant, atque teipſum confirma. *Videte ne quis vos ſeducat: multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent.* Hæc facta iam ſunt ex parte: iam enim hoc dixit Simon Magus, & Menander, & alij quidam impij hæreſiarchæ. Dicunt autem de nobis, aut etiam cum nobis alij. Signum ſecundum: *Audituri eſtis bella, & rumores bellorum.* Erit enim fortè nunc Perſarum contra Romanos de Meſopotamia bellum, aut non erit. *Conſurget gens contra gentem, & regnum contra regnum. Et erunt fames & peſtilentiæ, & terræmotus per loca.* Hæc iam facta ſunt. & rurſus: *Terrores de cælo, & magnæ tempeſtates. Vigilate igitur*, inquit: *quia neſcitis, qua hora Dominus veniet.* Sed quærimus aduentus tui ſignum, noſtrum Eccleſiaſticum nos Eccleſiaſtici. Saluator autem dicit: *Et tunc ſcandalizabuntur multi, & mutuò ſeſe tradent, & odio ſeſe mutuò proſequentur.* Si audis

Ibid. 3. *Ibid. 4.* *Signa aduẽtus Chriſti.* *Ibid. 4.* *Ibid. 6.* *Ibid. 7.* *Luc. 21. 11.* *Matt. 24.* *Ibid. 10.*

γὰρ φησὶν, ὅτι ὥρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾶτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. ἐπεὶ δ' ἔδει ἡμᾶς γνῶναι τῆς συντελείας τὰ σημεῖα, καὶ ἐπειδὴ Χριστὸν προσδοκῶμεν, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν ἀπατηθέντες, καὶ ὑπὸ τοῦ ψευδοῦς Ἀντιχρίστου πλανηθῶμεν, θείᾳ προαιρέσει κινηθέντες, κατ' οἰκονομίαν οἱ ἀπόστολοι προσέρχονται τῷ ἀληθινῷ διδασκάλῳ, καὶ φασὶν, εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ συντελείας τοῦ αἰῶνος; προσδοκῶμέν σε πάλιν ἐρχόμενον, ἀλλ' ὁ Σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός· ἀσφάλισαι οὖν ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἄλλον ἀντὶ σοῦ προσκυνήσωμεν· ὁ δὲ, τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ μακάριον ἀνοίξας στόμα, λέγει, Βλέπετε μήτις ὑμᾶς πλανήσῃ· καὶ ὑμεῖς οἱ ἀκροαταὶ νῦν τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς ὡς ἐκεῖνον ὁρῶντες, τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀκούετε λέγοντος, Βλέπετε μήτις ὑμᾶς πλανήσῃ· καὶ παρακαλεῖ πάντας ὑμᾶς ὁ λόγος προσέχειν τοῖς λεγομένοις· οὐ γὰρ ἱστορία παρεληλυθότων ἐστὶ πραγμάτων, ἀλλὰ προφητεία μελλόντων καὶ πάντως ἡξόντων οὐχ ἡμῶν προφητευόντων, ἀνάξιοι γὰρ, ἀλλὰ τῶν γεγραμμένων εἰς μέσον προσφερομένων καὶ λεγομένων τῶν σημείων. βλέπε σὺ, τίνα μὲν γέγονεν ἤδη, τίνα δὲ ἔτι λείπει, καὶ ἀσφαλίζου σεαυτόν. Βλέπετε μήτις ὑμᾶς πλανήσῃ· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, Ἐγώ εἰμι ὁ Χριστὸς, καὶ πολλοὺς πλανήσουσι. ταῦτα γέγονεν ἐκ μέρους· ἤδη γὰρ ταῦτα εἴρηκε Σίμων ὁ μάγος, καὶ Μένανδρος, καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ἀθέων αἱρεσιαρχῶν. ἐροῦσι δὲ ἐφ' ἡμῶν, ἢ καὶ μεθ' ἡμᾶς ἕτεροι. δεύτερον σημεῖον, Μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων. γίνεται δὲ ἄρα νῦν Περσῶν πρὸς Ῥωμαίους περὶ τὴν Μεσοποταμίαν πόλεμος, ἢ οὔ; ἐγείρεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, ἢ οὔ; Καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους. ταῦτα ἤδη γέγονε. καὶ πάλιν, φόβητρά τε ἀπ' οὐρανοῦ καὶ μεγάλοι χειμῶνες. Γρηγορεῖτε οὖν φησὶν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ἡμέρᾳ ὁ κύριος ἡμῶν ἔρχεται. ἀλλὰ ζητοῦμεν τῆς παρουσίας ἡμέτερον σημεῖον ἐκκλησιαστικὸν ζητοῦμεν οἱ ἐκκλησιαστικοί. ὁ δὲ σωτὴρ φησὶ, Καὶ τότε σκανδαλισθήσονται, καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους.

ἐὰν ἀκούσῃς ὅτι ἐπίσκοποι κατ' ἐπισκόπων, καὶ κληρικοὶ κατὰ κληρικῶν, καὶ λαοὶ κατὰ λαῶν μέχρις αἵματος ἔρχονται, μὴ ταραχθῇς· γέγραπται γάρ, μὴ πρόσεχε τοῖς νῦν γινομένοις, ἀλλὰ τοῖς γεγραμμένοις· οὔτε ἂν ἐγὼ ὁ διδάσκων σε ἀπόλωμαι, καὶ σύ μοι συναπολῇ· ἀλλ' ἔξεστι καὶ ἀκροατὴν καλλίονα γενέσθαι τοῦ διδασκάλου· καὶ τὸν ἔσχατον ἐλθόντα γενέσθαι πρῶτον, ἐπειδὴ καὶ τοὺς περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν δέχεται ὁ δεσπότης. εἰ ἐν ἀποστόλοις εὑρέθη προδοσία, θαυμάζεις, καὶ εἰ ἐν ἐπισκόποις εὑρίσκεται μισαδελφία; ἀλλ' οὐ μόνον περὶ τῶν ἀρχόντων τὸ σημεῖον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν λαῶν· φησὶ γάρ, Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπη. καυχήσεταί τις ἄρα τῶν παρόντων, ἀνυπόκριτον ἔχειν πρὸς τὸν πλησίον τὴν φιλίαν; οὐχὶ τὰ μὲν χείλη πολλάκις φιλεῖ, καὶ τὸ πρόσωπον μειδιᾷ, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δῆθεν ἱλαροί, ἡ δὲ καρδία τεκταίνεται δόλον, κατασκευάζει κακά, λαλῶν εἰρηνικά; ἔχεις καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον· Καὶ κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος· καὶ σχεδὸν ὡς ὁρῶμεν, ὁ κόσμος ἅπας τῆς περὶ Χριστοῦ διδασκαλίας πεπλήρωται· καὶ τί μετὰ τοῦτο γίνεται, φησὶν ἑξῆς, Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὁ ἀναγινώσκων νοείτω. καὶ πάλιν, τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε. ἡ μισαδελφία δίδωσι λοιπὸν χώραν τῷ Ἀντιχρίστῳ· προετοιμάζει γὰρ ὁ διάβολος τὰ σχίσματα τῶν λαῶν, ἵνα εὐπρόσδεκτος γένηται ὁ ἐρχόμενος. μὴ γένοιτο δὲ μηδένα τῶν ἐνταῦθα, μηδὲ τῶν ἀλλαχοῦ δούλων τοῦ Χριστοῦ, προσδραμεῖν τῷ ἐχθρῷ. περὶ τούτου γράφων ὁ ἀπόστολος Παῦλος, φανερὸν ἔδωκε σημεῖον, λέγων, ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεόν, ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καθίσαι, ἀποδεικνύοντα ἑαυτόν, ὅτι ἐστὶ θεός. οὐ μνημονεύετε. ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν· καὶ νῦν

quòd Epiſcopi contra Epiſcopos, & cleri contra clericos, & populi contra populos, vſque ad ſanguinem certant, ne perturberis: prædictum enim eſt. Non attendas his, quæ nunc fiunt, ſed quæ prædicta ſunt. Ne ſi ego qui te doceo peream, tu non pereas ſimul. Sed licet & diſcipulos meliores eſſe magiſtris, & qui poſtremus venit, eſſe primum. Quandoquidem & eos, qui hora vndecima veniunt recipiat Dominus. In Apoſtolis inuenta eſt proditio, & miraris ſi & in Epiſcopis fraternum odium reperiatur? Sed non modò principibus hoc ſignum, verùm etiam de populis. Dicit enim; *propter multiplicationem iniquitatis refrigeſcet charitas multorum*. Gloriatur quis ex his qui adſunt, non ſimulatam ſe erga proximum tenere amicitiam: nónne perſæpè labiis amatur, & vultu arridetur, & oculi apparent hilares, cor autem nectit dolum, & machinatur mala, loquens pacifica. Habes & hoc ſignum: *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc erit finis*. Et ferè vt videmus, totus mundus doctrina Chriſti repletus eſt. Et quod poſteà fiet? Dicit deinde: *Quando itaque videritis abominationem deſolationis, quæ prædicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto. Qui legit intelligat.* Et rurſus, *ſi quis vobis dixèrit, Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic, non credatis vos fratres.* Fraternum odium deinceps locum dabit Antichriſto. Præparat diabolus ſchiſmata populorum, vt tantò facilius hoſtis recipiatur. Abſit autem, vt quiſquam ex his, qui hîc adſunt, & ex aliis, vbicumque ſunt, ſeruis Chriſti, ad hoſtem illum accurrat. De hoc ſcribens Apoſtolus, manifeſtum dedit ſignum, dicens: *Quòd niſi priùs venerit defectio, & reuelatus fuerit homo peccati & filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne, quod dicitur, Deus, aut colitur ita vt ipſe ſedeat in templo Dei, & oſtendat ſeipſum, tanquam ſit Deus. Non retinetis memoria, quòd cum adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis, & nunc*

Diſcipulos licet eſſe meliores magiſtris.

Ibid. 12.

Simulatio.

Ibid. 14.

Ibid. 15.

2. Theſ. 2. 3

Ibid. 5. 6. 7.

quid detineat ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore. Nam myſterium iam operatur iniquitatis, tantum, vt qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur il-
Ibid.8. *le iniquus, quem Dominus deſtruet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui; eum, cuius eſt aduen-*
Ibid.9. *tus ſecundum operationem ſatanæ, in omni virtute & ſi-*
Ibid.10. *gnis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione ini-*
Apoſtaſia qualis. *quitatis, his qui pereunt.* Hæc quidem Paulus. Nunc verò defectio eſt: defecerunt enim homines à recta fide, ita vt alij quidem *υἱοπατορίαν*, hoc eſt, patris in filium mutationem prædicent, alij verò Chriſtum ex non exiſtentibus ad eſſe deductum dicere audeant. Et
Apoſtaſia à bonis operibus. anteà quidem erant aperti hæretici: nunc autem occultis hæreticis Eccleſia repletur. Defecerunt homines à veritate, & pruriunt auribus: ſermo perſuaſibilis, & omnes iucundè audiunt: ſermo conuerſionis, & omnes auertuntur. Defecerunt plurimi à bonis operibus: & videri potiùs quàm eſſe boni malunt. Hæc eſt igitur defectio, & expectandus eſt ille inimicus: & iam aliqua ex parte cœpit præmittere ſuos præcurſores, vt paratus deinde veniat ad venationem. Caue itaque tibi ô homo, & confirma animam tuam. Teſtatur tibi Eccleſia in conſpectu Dei viuentis, prædicit tibi de Antichriſto quæ futura ſunt, priuſquàm veniat. Nec ſcimus ſi tuo tempore id fiet, ſed bonum eſt tamen, vt hæc ſcientes, nos præmuniamus. Chriſtus autem verus Dei vnigenitus filius, non ampliùs de terra veniet. Si quis veniat, in deſerto viſio-
Mat.24.23. nes obſeruans, non exeas. *Si dixerint, ecce hîc Chriſtus, ecce illic, ne credas*, neque deinceps infrà, & in terram reſpice. De cælo veniet Dominus: non ſolus, ſicut anteà, ſed cum plurimis ab angelorum myriadibus comitatus: neque occultatus, ſicut pluuia ſuper vellus: ſed ſicut fulgur manifeſtè relucens. Ipſe enim
Ibid.27. dixit: *Sicut fulgur exibit ab Oriente, & apparebit vſ-*
Matt.26.64. *que ad Occidentem: ſic erit & aduentus filij hominis.* Et rurſus: *Videbunt filium hominis venientem in nubibus*

cæ-

τὸ κατέχον, οἴδατε εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ αὐτοῦ καιρῷ· τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται· καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος ἀνελεῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, οὗ ἐστιν ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους· καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ ἀδικίας τοῖς ἀπολλυμένοις. ταῦτα μὲν ὁ Παῦλος· νῦν δέ ἐστιν ἀποστασία. ἀπέστησαν γὰρ οἱ ἄνθρωποι τῆς ὀρθῆς πίστεως· καὶ οἱ μὲν ὑοπατορίαν καταγγέλλουσιν· οἱ δὲ τὸν Χριστὸν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρενεχθέντα λέγειν τολμῶσι. καὶ πρότερον μὲν ἦσαν φανεροὶ αἱρετικοί· νῦν δὲ πεπλήρωται ἡ ἐκκλησία κεκρυμμένων αἱρετικῶν. ἀπέστησαν γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ κνήθονται τὴν ἀκοήν. λόγος πιθανὸς, καὶ πάντες ἀκούουσιν ἡδέως· λόγος ἐπιστροφῆς, καὶ πάντες ἀποστρέφονται. ἀπέστησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ὀρθῶν λόγων, καὶ μᾶλλον τὸ κακὸν αἱροῦνται, ἢ τὸ ἀγαθὸν προαιροῦνται. αὕτη τοίνυν ἐστὶν ἡ ἀποστασία, καὶ μέλλει προσδοκᾶσθαι ὁ ἐχθρός· καὶ τέως κατὰ μέρος ἤρξατο ἀποστέλλειν τοὺς ἑαυτοῦ προδρόμους, ἵνα ἕτοιμος ἔλθῃ λοιπὸν ἐπὶ τὴν θήραν. βλέπε τοίνυν σεαυτὸν ἄνθρωπε, καὶ ἀσφαλίζου τὴν ψυχήν. διαμαρτύρεταί σε ἡ ἐκκλησία νῦν ἐπὶ θεοῦ ζῶντος· προασφαλίζεταί σε τὰ περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου πρὶν παραγενέσθαι. καὶ εἴτε ἐπὶ σοῦ γίνεται, οὐκ οἴδαμεν· εἴτε μετὰ σὲ γίνεται, οὐκ οἴδαμεν. καλὸν δέ ἐστι, ταῦτα εἰδότα σε προησφαλίσθαι. ὁ Χριστὸς ὁ ἀληθὴς, ὁ τοῦ θεοῦ μονογενὴς ὑὸς, οὐκέτι ἀπὸ γῆς ἔρχεται· ἐάν τις ἔλθῃ ἐν ἐρήμοις φαντασιοσκοπῶν, μὴ ἐξέλθῃς· ἐὰν εἴπωσιν, Ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστὸς, ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσῃς. κάτω καὶ εἰς γῆν μὴ βλέπε λοιπόν· ἐξ οὐρανῶν γὰρ ὁ δεσπότης κατέρχεται, οὐ μόνος ὡς πρὸ τούτου· ἀλλὰ πολλοστὸς ὑπὸ μυριάδων ἀγγέλων δορυφορούμενος· οὐδὲ κεκρυμμένος ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, ἀλλ' ὡς ἀστραπὴ φανερῶς ἐκλάμπων· αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ ὑοῦ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ πάλιν, Καὶ ὄψονται τὸν ὑὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν

τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης· καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀλλ' ὥσπερ μέλλοντος αὐτοῦ πρότερον ἐνανθρωπεῖν, καὶ ἐκ παρθένου γεννᾶσθαι προσδοκωμένου θεοῦ, προδιέβαλεν ὁ διάβολος τὸ πρᾶγμα κακούργως ἐν εἰδωλολατρείᾳ, θεοὺς ψευδεῖς γεννῶντας καὶ γεννωμένους ὑπὸ γυναικῶν προμυθολογήσας, ἵνα προλαβόντος τοῦ ψεύδους ὡς ἐνόμιζεν, ἀπιστηθῇ καὶ τὸ ἀληθές· οὕτω μέλλοντος Χριστοῦ δεύτερον ἔρχεσθαι τοῦ ἀληθοῦς, ἐφόδιον λαμβάνων τὴν τῶν ἀκάκων προσδοκίαν, ὁ ἀντικείμενος, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ περιτομῆς, ἄγει τινὰ ἄνθρωπον μάγον, καὶ τῆς ἐν φαρμακείαις καὶ ἐπαοιδαῖς ἀπατηλῆς κακοτεχνίας ἐμπειρότατον, ἁρπάζοντα μὲν ἑαυτῷ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας τὴν ἐξουσίαν· ψευδῶς δὲ Χριστὸν ἑαυτὸν ἀποκαλοῦντα. καὶ διὰ μὲν τῆς τοῦ Χριστοῦ προσηγορίας, Ἰουδαίους τοὺς τὸν ἠλιμμένον προσδοκῶντας ἀπατῶντα, τοὺς ἐξ ἐθνῶν δὲ, ταῖς μαγικαῖς φαντασίαις ὑπαγόμενον. ἔρχεται δὲ ὁ προειρημένος Ἀντίχριστος οὗτος, ὅταν πληρωθῶσιν οἱ καιροὶ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας· καὶ πλησιάζῃ λοιπὸν τὰ τῆς τοῦ κόσμου συντελείας. δέκα μὲν ὁμοῦ Ῥωμαίων ἐγείρονται βασιλεῖς, ἐν διαφόροις μὲν ἴσως τόποις· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν βασιλεύουσι καιρόν· μετὰ δὲ τούτους ἑνδέκατος ὁ Ἀντίχριστος, ἐκ τῆς μαγικῆς κακοτεχνίας τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν ἁρπάσας· τρεῖς μὲν τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλευσάντων ταπεινώσει, τοὺς ἑπτὰ τοὺς ἐπιλοίποις ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων. τὰ πρῶτα μὲν, ἐπιείκειαν ὡσανεὶ λόγιός τις καὶ συνετὸς, σωφροσύνην τε καὶ φιλανθρωπίαν ὑποκρίνεται· σημείοις τε καὶ τέρασι τοῖς ἐκ μαγικῆς ἀπάτης ψευδέσιν Ἰουδαίους ὡσανεὶ ὁ Χριστὸς προσδοκώμενος ἀπατήσας, παντοίοις ὕστερον ἀπανθρωπίας καὶ παρανομίας ἐπιγραφήσεται κακοῖς, ὡς πάντας ὑπερβαλέσθαι τοὺς πρὸ αὐτοῦ γενομένους ἀδίκους καὶ ἀσεβεῖς, φονικὴν καὶ ἀποτομωτάτην καὶ ἀνηλεῆ καὶ ποικίλην, κατὰ πάντων μὲν, ἐξαιρέτως δὲ καθ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, τὴν διάνοιαν ἔχων· ἐπὶ τρία δὲ ἔτη μόνα καὶ μῆνας ἓξ τὰ τοιαῦτα τολμήσας, ὑπὸ τῆς δευτέρας ἐξ οὐρανῶν ἐνδόξου παρουσίας τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ καταργεῖται τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν

cæli, cum poteſtate & gloria magna: & mittet angelos ſuos cum tuba magna, &c. Sed ſicut cùm anteà ipſe incarnari deberet, & naſci de virgine, expectatus Deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria, proferens Deos falſos, generantes & genitos de mulieribus, vt præmiſſa falſitate, non credatur poſteà veritati: ſic cùm verus Chriſtus ſecundò venturus ſit, prætextum capiens ſimplicium expectationem, ille aduerſarius, & maximè eorum, qui ſunt ex circumciſione, inducet quendam magum hominem, veneficiis & incantationibus, & malis artibus inſtructiſſimum: vſurpantem ſibi poteſtatem Romani Imperij, falsò autem Chriſtum ſeipſum vocantem: ac per hanc Chriſti appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem: Gentes verò per magicas impoſturas ſeducentem. Veniet autem hic prædictus Antichriſtus, cùm impleta fuerint tempora Imperij Romani, & mundi conſummatio appropinquabit. Decem ſimul Reges Romanorum excitabuntur, in diuerſis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes. Poſt iſtos autem vndecimus Antichriſtus, per magicum maleficium Romanorum poteſtatem rapiens. Tres quidem ante ſe Reges deprimet, reliquos autem ſeptem ſibi ſubiiciet. Ac primùm quidem, tanquàm prudens aliquis, & intelligens, temperantiam & humanitatem ſimulabit, ſigniſque & portentis magica impoſtura decipiet Iudæos, tanquàm is eſſet Chriſtus ab illis expectatus. Deceptos verò deinceps omnis generis inhumanitatis, & iniquitatis malis, omnes circumſcribet: ita vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant, excellat malitia. Mentémque habebit homicidiariam, præfractam, immiſericordem, & variam, cùm contra alios omnes, tum verò maximè contra nos Chriſtianos. Tribus autem annis & ſex menſibus talia audens, à ſecundo de cælis glorioſo aduentu vnigeniti filij Dei, & Domino ſaluatoréque noſtro

Diaboli artes decipiēdi

Antichriſtus Romanum Imperium vſurpabit.

Antichriſtus 10. Reges Romanorū opprimet, & reliquis ipſe imperabit.

Antichriſtus tribus tantùm annis & 6. menſibus durabit.

Ieſu Chriſto deprimetur. Qui tollens Antichriſtum ſpiritu oris ſu , igni gehennæ illum tradet. Hæc autem docemus, non comminiſcentes, ſed e ſcripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè, quæ nuper lecta eſt, ex Daniele propheta edocti: ſicut Gabriel Archangelus interpretatus eſt, dicens ſic: *Quarta beſtia, quartum eſt regnum in terra, quod maius erit alijs omnibus regnis*: hoc autem eſſe Romanorum, Eccleſiaſtici interpretes tradiderunt. Primum enim erat regnum Aſſyriorum: alterum Medorum ſimul & Perſarum: tertium poſteà Macedonum: quartum eſt nunc regnum Romanorum. Deinceps verò Gabriel interpretans dicit: *Decem cornua ipſius, decem regna conſurgent*: poſt iſta alter conſurget, qui omnes ante ſe malis vincet: neque ſolùm illos decem Reges, ſed omnes qui ante ſe fuerunt. Et tres Reges deprimet Manifeſtum autem eſt, quòd ex iſtis decem tres opprimet, prorſus vt ipſemet octauus regnet: & verba faciet contra Altiſſimum, vir blaſphemus & iniquus: non à patribus accipiens regnum, ſed arte magica principatum vſurpabit. Quis autem hic eſt, & de qua operatione, interpretare nobis Paule: *Cuius eſt*, inquit, *aduentus, per operationem Sathanæ: in omni potentia, & ſignis & portentis falſis*. Hoc innuens, quòd Sathanas illo ipſo vtetur organo, ſua perſona per illum operans. Sciens Sathan, quòd non futura ſit illi condonatio in iudicio: non iam ampliùs per ſuos miniſtros, vt conſueuerat: ſed per ſeipſum deinceps manifeſtiùs pugnabit, in omnibus ſignis & portentis falſis. Pater enim cùm ipſe ſit mendacij , non niſi opera mendacia effinget, vt magnificè videatur mortuos excitare, & claudos ſanare & cæcos illuminare: cùm tamen reuerà non fiat ſanatio. Et rurſus, inquit: *Qui aduerſatur, & extollitur ſupra omnem Deum, aut quod colitur.* Idola ſcilicet odio habiturus eſt Antichriſtus, vt ipſe in templo Dei ſedeat. Quale autem templum dicit? In templo quod reliquum eſt Iudæo-

Dan. 7. 23.
Interpretũ Eccleſiaſticorum authoritas.
Ibid. 24.
2. Theſ. 2. 9
Antichriſtus Satanæ organum.
Antichriſtus in templo Salomonis, & non Petri ſedebit.

Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθοῦς· ὃς ἀνελὼν τὸν Ἀντίχριστον τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, τῷ τῆς γεέννης παραδώσει πυρί. Ταῦτα δὲ διδάσκομεν οὐκ εὑρεσιλογοῦντες, ἀλλ' ἐκ τῶν θείων ἐκκλησιαζομένων γραφῶν, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἀρτίως ἀναγνωσθείσης τοῦ Δανιὴλ προφητείας μεμαθηκότες, καθὼς καὶ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος ἡρμήνευσε λέγων οὕτω, τὸ θηρίον τὸ τέταρτον, βασιλεία τετάρτη ἔσται ἐν τῇ γῇ, ἥτις ὑπερέξει πάσας τὰς βασιλείας. Ταύτην δὲ εἶναι τὴν Ῥωμαίων οἱ ἐκκλησιαστικοὶ παραδεδώκασιν ἐξηγηταί· πρώτης γὰρ ἐπισήμου γενομένης, τῆς Ἀσσυρίων βασιλείας· καὶ δευτέρας, τῆς Μήδων ὁμοῦ καὶ Περσῶν· καὶ μετὰ ταύτας, τῆς Μακεδόνων, τρίτης· ἡ τετάρτη βασιλεία νῦν ἡ Ῥωμαίων ἐστίν. εἶτα ἑξῆς ὁ Γαβριὴλ ἑρμηνεύων φησί, τὰ δέκα κέρατα αὐτοῦ, δέκα βασιλεῖς ἀναστήσονται· καὶ ὀπίσω αὐτῶν ἀναστήσεται βασιλεὺς ἕτερος, ὃς ὑπεροίσει κακοῖς πάντας τοὺς ἔμπροσθεν. οὐ μόνον φησὶ τοὺς δέκα, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς προγενομένους· Καὶ τρεῖς βασιλεῖς ταπεινώσει, δῆλον καὶ ἀπὸ τῶν δέκα τῶν προτέρων· ἀπὸ τῶν δέκα τούτων τοὺς τρεῖς ταπεινῶν, πάντως ὅτι αὐτὸς ὄγδοος βασιλεύσει. Καὶ λόγους, φησί, πρὸς τὸν ὕψιστον λαλήσει. Βλάσφημος ὁ ἀνὴρ καὶ παράνομος, οὐκ ἐκ πατέρων λαβὼν τὴν βασιλείαν, ἀλλ' ἐκ τῆς μαγικῆς τὴν ἀρχὴν ἁρπάσας· καὶ τίς ἐστιν οὗτος, ἢ ἐκ ποίας ἐνεργείας, ἑρμήνευσον ὦ Παῦλε. Οὗ ἐστι φησίν, ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους· τοῦτο αἰνιττόμενος, ὅτι ὁ Σατανᾶς ὀργάνῳ κέχρηται ἐκείνῳ αὐτοπροσώπως ἐνεργῶν· εἰδὼς γὰρ ὅτι οὐ μέλλει λοιπὸν ἄνεσις γίνεσθαι αὐτῷ τῇ κρίσει, οὐκέτι διὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ συνήθως, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ λοιπὸν πολεμεῖ φανερώτερον. ἐν πᾶσι δὲ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους· ὁ γὰρ πατὴρ τοῦ ψεύδους, τὰ τοῦ ψεύδους ἔργα φισιοσκοπεῖ, ἵνα τὰ πλήθη λογισθῇ θεωρεῖν, νεκρὸν ἐγειρόμενον τὸν μὴ ἐγειρόμενον, καὶ χωλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς ἀναβλέποντας, μὴ γενομένης τῆς ἰάσεως. καὶ πάλιν φησίν, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα. ἐπὶ πάντα δὲ θεόν· μέλλει δ' οὖν τὰ εἴδωλα μισεῖν ὁ Ἀντίχριστος· ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καθίσαι. ποῖον ἄρα ναόν. τὸν καταλελυμένον τῶν Ἰουδαίων

φησί. μὴ γένοιτο γὰρ τοῦτον ἐν ᾧ ἐσμέν. διὰ τί τοῦτο λεγόμενον; ἵνα μὴ νομιζώμεθα χαρίζεσθαι ἑαυτοῖς· εἰ γὰρ ὡς Χριστὸς πρὸς Ἰουδαίους ἔρχεται, καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων προσκυνεῖσθαι βούλεται, ἵνα αὐτοὺς μειζόνως ἀπατήσῃ περισπούδαστον ποιεῖται τὸν ναὸν, ὑπόνοιαν διδοὺς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἐκ γένους Δαβὶδ, ὁ τὸν ὑπὸ Σολομῶντος ναὸν κατασκευασθέντα μέλλων οἰκοδομεῖν· ἔρχεται γὰρ ὁ Ἀντίχριστος τότε, ὅταν ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἰουδαίων λίθος ἐπὶ λίθον μὴ μείνῃ, κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀπόφασιν· ὅταν γὰρ ἡ διὰ παλαιότητα πτῶσις, ἢ προφάσει οἰκοδομῆς καθαίρεσις, ἢ ἐκ τινῶν ἑτέρων παρακολουθήσασα, καθέλῃ πάντας τοὺς λίθους· οὐ λέγω τοῦ περιβόλου τὰ ἔξωθεν, ἀλλὰ τοῦ ναοῦ τὰ ἔνδοθεν, ἔνθα τὰ Χερουβὶμ ἦν· τότε ἔρχεται ἐκεῖνος ἐν πᾶσι σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους κατεπαιρόμενος εἰδώλων ἁπάντων, τὰ πρῶτα μὲν φιλανθρωπίαν ὑποκρινόμενος· ὕστερον δὲ τὸ ἀπότομον ἐνδεικνύμενος, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἁγίους τοῦ θεοῦ· φησὶ γὰρ, Ἐθεώρουν, καὶ τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐποίει πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, Ἔσται καιρὸς θλίψεως· θλίψις οἵα οὐ γέγονεν ἀφ' ἧς γέγονεν ἔθνος ἐπὶ τῆς γῆς, ἕως τοῦ καιροῦ ἐκείνου. δεινὸν τὸ θηρίον, δράκων μέγας, ἀνθρώποις ἀκαταγώνιστος, ἕτοιμος εἰς τὸ καταπιεῖν· περὶ οὗ πλείονα ἔχοντες λαλεῖν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, τούτοις ἀρκούμεθα τέως συμμετρίας ἕνεκεν· διὰ τοῦτο Εἰδὼς τοῦ ἀντιπάλου τὸ μέγεθος, συγγνώμην τοῖς εὐλαβέσι διδοὺς ὁ κύριος φησὶ, Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη. εἰ δέ τις συνοίδεν ἑαυτῷ στερροτάτῳ ὄντι, ἵνα τῷ Σατανᾷ ἀντιπαλαίσῃ, στηκέτω· οὐ γὰρ ἀπελπίζω τῆς ἐκκλησίας τὰ νεῦρα, καὶ λεγέτω, τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ' οἱ δειλοὶ μὲν, ἑαυτοὺς ἀσφαλιζώμεθα· οἱ δὲ εὐθαρσεῖς, παραστήκωμεν· ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη οἵα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται. ἀλλὰ τῷ θεῷ χάρις τῷ τὸ μέγεθος τῆς θλίψεως εἰς ὀλίγας ἡμέρας περιγράψαντι· λέγει γὰρ, διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς, κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. βασιλεύσει δὲ ὁ

rum. Abſit enim, vt in hoc id fiat, in quo ſumus. Propterea dicimus, vt non videamur gratificari illis. Si enim tanquàm Chriſtus ad Iudæos veniet, à Iudæis ſanè adorari volet, vt illos maximè decipiat. Studioſiſſimum ſe eſſe oſtendet illius templi, vt ipſe de progenie Dauid eſſe videatur, qui templum à Solomone olim extructum, ipſe ſit reædificaturus. Veniet autem Antichriſtus in templum Iudæorum, quando lapis ſuper lapidem non manebit, ſecundùm Saluatoris prædictionem. Cùm enim vel ruina vetuſtatis, vel prætextu ædificationis, vel quacunque alia de cauſa, eiuſmodi reliquiarum templi ſequetur diſſolutio, ita vt omnes lapides tollantur, non dico de exterioris ambitus lapidibus, ſed de templi interioris, in quo erant Cherubim. Tunc veniet ille in omnibus ſignis & portentis falſis elatus videntibus omnibus. A principio enim ſimulabit humanitatem, deinceps verò inhumanitatem oſtendet, & maximè erga ſanctos Dei. Dicit enim Daniel: *Videbam cornu illud, quod faceret bellum cum ſanctis Dei*. Et rurſus alibi: *Et erit tempus tribulationis: tribulatio qualis non fuit, ex quo facti ſunt homines in terra, vſque ad tempus illud.* Grauis eſt hæc beſtia, & draco magnus, pugnans contra homines, paratus ad deuorandum. De quo etſi plura ſint, quæ poſſemus dicere, his contenti ſimus temporis cauſa. Propterea ſciens hanc aduerſarij magnitudinem, conſuluit Dominus piis, dicens: *Tunc qui ſunt in Iudæa, fugiant in montes*. Quòd ſi quis virium ſuarum ſibi conſcius eſt, quòd poſſit Sathanæ repugnare, perſiſtat. Neque enim deſpero de robore Eccleſiæ, & dico: *Quis nos ſeparabit ab amore Chriſti*, & cætera. Attamen timidi ſibi caueant, audaces verò perſiſtant. *Erit enim tunc tribulatio, qualis non erat ab initio creaturæ, vſque ad præſens, neque deinceps erit*. Sed Deo ſit gratia, qui magnitudinem tribulationis, exiguitate temporis circumſcripſit. Dicit enim, quòd propter electos abbreuiabuntur dies illi. Regnabit autem

Dan.7.21.

Mat.24.16

Rom.8.35.

Mat 24.21

Regni Antichriſti tempus. Antichriſtus tribus annis & dimidio tantum. Quod non ex libris Apocryphis dicimus, ſed ex Daniele propheta. Dicit enim: *Dan.7.25.* *Et tradentur in manus eius, vſque ad tempus & tempora, & dimidium temporis.* Tempus enim eſt vnus annus, in quo augebitur ipſius potentia: tempora autem, duo reliqui anni illius iniquitatis. Tribus verò his annis annumeratur dimidium temporis, quod eſt ſemeſtre. Et rurſus, alibi *Dan.12.7.* idem dicit Daniel: *Et iurauit per viuentem in ſecula, quod in tempus & tempora, & dimidium temporis.* *Ibid.11.* *Ibid.12.* Fortaſſis autem quidam & hoc exemerunt, & quæ ſequuntur: *Dies mille ducenti nonaginta.* Et hoc: *Beatus qui viderit dies, mille trecentos & triginta quinque*: propterea oportet curſim inſpectare, & fugere. Fortaſſis enim conſummabimus ciuitates Iſraël, donec veniat filius hominis. Nunquid autem non beatus martyr erit, qui tunc pro Chriſto martyrium pertulerit? Ego verò illum ſuper omnes martyres dixerim. Nam qui anteà præceſſerunt, cum hominibus illis tantùm certamen erit: qui verò tempore Antichriſti patientur, perſonaliter cum Satana pugnabunt. Tum verò ſuperiores illos martyres, Reges ſolùm occidebant: mortuos autem non excitabant, neque ſignis & prodigiis phantaſiam cuiuſque perturbabant, hic autem & timore, & neceſſitatis mala ſubuerſione: vt ſeducantur, ſi fieri poteſt, & electi. Ne quando cor aſcendat, quæ Chriſtus plura his fecerit. Qua autem virtute faciet hæc? certè niſi Deus vellet non permitteret. *Antichriſtus permiſſu Dei regnabit.* Confirmat hoc tibi Apoſtolus dicens: *2.Thes.2.11* *Propterea Deus mittet ipſis vim errorum.* Mittet autem dicit, pro permittet fieri. Non vt excuſentur: ſed vt condemnentur. Quare qui non credunt veritati, hoc eſt vero Chriſto, complaceant ſibi in iniuſticia, hoc eſt, in Antichriſto. Permittit autem hæc Deus temporibus perſecutionum, non quòd tunc prohibere non poſſet, ſed quòd per patientiam, vt conſueuit, coronare vult ſuos athletas, ſicut & prophetas & Apoſto-

Anti-

Ἀντίχριστος τρία καὶ ἥμισυ ἔτη μόνα. οὐκ ἐξ ἀποκρύφων λέγομεν ἀλλ' ἐκ τοῦ Δανιήλ· φησὶ γὰρ, καὶ δοθήσεται ἕως καιροῦ καὶ καιρῶν καὶ ἥμισυ καιροῦ. καιρὸς μὲν ὁ εἷς ἐνιαυτὸς, ἐν ᾧ τέως αὔξει ἡ παρουσία αὐτοῦ. καιροὶ δὲ τὰ ἐπίλοιπα δύο ἔτη τῆς παρανομίας, εἰς τρία ὁμοῦ συναριθμούμενα, καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ καιροῦ ἡ ἑξάμηνος, καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ τὸ αὐτὸ φησὶν ὁ Δανιὴλ, Καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τὸν αἰῶνα, ὅτι εἰς καιρὸν καὶ καιροὺς καὶ ἥμισυ καιροῦ. τάχα δέ τινες εἰς τοῦτο ἐξέλαβον καὶ τὸ ἑξῆς, Ἡμέραι χίλιαι διακόσιαι ἐνενήκοντα· καὶ τὸ, Μακάριος ὁ ὑπομένων καὶ φθάσας, ἡμέρας χιλίας τριακοσίας τριάκοντα πέντε. διὰ τοῦτο δεῖ παρακαλύπτεσθαι καὶ φεύγειν· ἴσως γὰρ οὐ μὴ τελέσωμεν τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. τίς ἄρα μακάριος; ὁ ὑπὲρ Χριστοῦ μετ' εὐσεβείας μαρτυρῶν τότε· ὑπὲρ γὰρ πάντας μάρτυρας ἐγώ φημι εἶναι τοὺς τότε μάρτυρας· οἱ μὲν γὰρ πρὸ τούτου, μόνοις ἀνθρώποις ἐπάλαισαν· οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀντιχρίστου, αὐτῷ τῷ Σατανᾷ αὐτοπροσώπως πολεμήσουσι. καὶ τοὺς μὲν προτέρους διώκοντες βασιλεῖς, ἐφόνευον μόνον· νεκροὺς δὲ οὐ προσεποιοῦντο ἐγείρειν, οὐδὲ σημείων καὶ τεράτων φαντασίας ἐδείκνυον· ὧδε δὲ καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀπάτης περιτροπὴ κακὴ, ὥστε πλανᾶσθαι εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς· μή ποτε εἰς καρδίαν ἀναβῇ τινὸς τῶν τότε, τί πλέον ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ἐκ ποίας δὲ δυνάμεως οὗτος ἐργάζεται· εἰ μὴ θεὸς ἤθελεν, οὐκ ἂν συνεχώρησεν· ἀσφαλίζεταί σε καὶ προλέγει ὁ ἀπόστολος· Καὶ διὰ τοῦτο πέμπει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης· τὸ δὲ πέμπει, ἀντὶ τοῦ συγχωρεῖ γίνεσθαι· οὐχ ἵνα ἀπολογήσωνται, ἀλλ' ἵνα κατακριθῶσι, διὰ τί· οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ τουτ' ἔστι τῷ ἀληθινῷ Χριστῷ· ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ, τουτ' ἔστι τῷ Ἀντιχρίστῳ. συγχωρεῖ δὲ ταῦτα ὁ θεὸς ἐν τοῖς κατὰ καιρὸν διωγμοῖς, καὶ τότε οὐκ ἀδυνατῶν κωλύειν, ἀλλὰ δι' ὑπομονῆς συνήθως στεφανῶν τοὺς οἰκείους ἀθλητὰς παραπλησίως τοῖς αὐτοῦ προφήταις καὶ ἀποστόλοις, ἵνα

πρὸς ὀλίγον χρόνον καμόντες, τὴν αἰώνιον κληρονομήσωσι τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, καθὼς Δανιὴλ φησί, Καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ σωθήσεται ὁ λαός σου πᾶς ὁ γεγραμμένος ἐν τῇ βίβλῳ, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ζωῆς. Καὶ πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἐξεγερθήσονται, οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον. καὶ οἱ συνιέντες ἐκλάμψουσιν ὡς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος· καὶ ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν ὡς οἱ ἀστέρες εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ ἐπι ἀσφάλιζε τοίνυν σεαυτὸν ἄνθρωπε. ἔχεις τὰ σημεῖα τοῦ Ἀντιχρίστου. καὶ μὴ μόνος μνημόνευε τούτων, ἀλλὰ καὶ ἀφθόνως πᾶσι μεταδίδου. εἰ τέκνον ἔχεις κατὰ σάρκα, τοῦτο ἤδη νουθέτει· καὶ εἰ διὰ κατηχήσεως ἐγέννησας τινά, καὶ τοῦτον προασφαλίζου, ἵνα μὴ τὸν ψευδῆ δέξηται ὡς ἀληθῆ. τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, φοβοῦσί με οἱ πόλεμοι τῶν ἐθνῶν· φοβεῖ με τὰ σχίσματα τῶν ἐκκλησιῶν. φοβεῖ με ἡ μισαδελφία τῶν ἀδελφῶν· καὶ λεγέσθω μὲν ταῦτα· μὴ γένοιτο δὲ, ἵνα ἐφ᾽ ἡμῶν πληρωθῇ· πλὴν ἀσφαλιζώμεθα. καὶ περὶ μὲν τοῦ Ἀντιχρίστου ταῦτα. ἐκδεχόμεθα δὲ καὶ προσδοκῶμεν τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν. σάλπιγγες ἀγγελικαὶ τότε ἠχοῦσιν, οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ πρῶτοι ἐγείρονται· οἱ ζῶντες εὐλαβεῖς, ἐν νεφέλαις ἁρπάζονται, ἔπαθλον τῶν καμάτων λαμβάνοντες, τὸ ὑπὲρ ἄνθρωπον τιμηθῆναι· ἐπειδὴ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἠγωνίσαντο, καθὼς Παῦλος ὁ ἀπόστολος γράφων φησὶ, ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπὸ οὐρανοῦ· καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτως πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα. ἤδη ταύτην τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν, καὶ τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν ὁ ἐκκλησιαστὴς λέγων, Εὐφραίνου νεανίσκε ἐκ νεότητός σου, καὶ ἑξῆς· καὶ ἀπόστησον θυμὸν ἀπὸ καρδίας σου· καὶ παράγαγε πονηρίαν ἀπὸ σαρκός σου· καὶ μνήσθητι τοῦ κτίσαντός σε, ἕως οὗ μὴ ἔλθωσιν αἱ ἡμέραι τῆς κακίας, ἕως οὗ μὴ σκοτισθῇ ὁ ἥλιος καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες· καὶ σκοτάσουσιν αἱ

los: vt breuiter laborantes, in æternum hæreditent regnum cælorum. Sicut Daniel, inquit: *Et in tempore illo, ſaluabitur vniuerſus pópulus tuus, qui ſcriptus eſt in libro.* (Manifeſtum autem eſt, quod dicit de libro vitæ) Et multi qui dormiunt in puluere terræ excitabuntur, hi quidem in vitam æternam, iſti autem in opprobrium, & verecundiam æternam. *Et docti fulgebunt ſicut ſtellæ firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, ſicut aſtra in ſecula, & ampliùs.* Confirma ergo teipſum, ô homo: indicati ſunt tibi dies Antichriſti: ergo non tantùm memineris illorum: ſed abſque inuidia omnibus trade. Si filium habes ſecũdùm carnem, hoc iam inſinua. Quòd ſi quem etiam per Catecheſim genuiſti, & hunc pręmunias, ne falſum tanquàm verum recipiat. Iam enim operatur myſteriũ iniquitatis. Terrent me bella gentium. Terrent me ſchiſmata Eccleſiarum: terret me ſchiſmata Eccleſiarum: terret me odium fratrum. Et hæc quidem dicantur. Abſit autem, vt noſtro tempore impleantur. Attamen nos præmuniamus. Atque hæc quidem de Antichriſto. Suſcipiamus autem & expectemus Dominum, de cælis venturum in nubibus. Tubæ angelicæ tunc ſonabunt, & mortui in Chriſto primùm excitabuntur, qui piè vixerunt, rapientur in nubibus, præmium laborum accepturi, ita vt ſupra hominem honorentur: quoniam ſupra vires humanas decertabant. Quemadmodum Paulus ipſe Apoſtolus ſcribit: *Quòd ipſe Dominus, in iuſſu, & in voce archangeli, & in tuba Dei, deſcendet de cælo: & mortui primùm reſurgent: deinde nos reliqui qui viuimus, ſimul cum ipſis rapiemur in nubibus, obuiam Domino in aërem, atque ita ſemper cum Domino erimus.* Vidit hunc Domini aduentum Eccleſiaſtes, & mundi conſummationem dicens: *Lætare iuuenis in iuuentute tua,* &c. *& repelle iram à corde tuo, & arceas prauitatem à carne tua, & memento creatoris tui, priuſquam venerint dies vmbræ, priuſquàm obſcuretur ſol, & lumen & luna, & ſtellæ, & obtenebrentur cernen-*

Dan. 12. 1. *Ibid. 3.* *Catecheſis fecit filios catechizantis.* *1 Th. 4. 16* *Eccleſ. 11. 9*

tes. Viſibilem potentiam per hoc innuens. *Antequàm*
Ibid. 6. *rumpatur funiculus argenteus* : aſtrorum complicatio-
nem indicans. Argentei enim eſt coloris viſus: *& re-
currat vitta.* Inſtar auri ſolem innuens. Anthemis enim
Ibid. 4. nota eſt herba, multa inſtar radiorum habens germina
foliorum. *Et reſurgent ad vocem paſſeris, & de excelſo
videbunt.* Quid videbunt? Tunc videbunt filium ho-
minis venientem in nubibus, & concutientur tribus
contra tribus. Et quid fiet veniente Domino? *Flore-*
Ibid. 5. *bit amygdalus, & impinguabitur locuſta, & diſſipabitur
capparis.* Quemadmodum verò interpretes dicunt, a-
mygdalum florens hyemis tranſitum ſignificat: ſic &
corpora noſtra, poſt huius ſeculi hyemem florebunt
flore ſupercæleſti. Et dilatabitur locuſta: hoc eſt, ani-
ma volucris, quæ nunc corpore eſt circundata: &
diſſipabitur capparis, hoc eſt, iniqui, ſpinoſi, diſ-
pergentur. Vides quomodò prædicunt aduentum
Domini. Vocem autem paſſeris, qualem eſſe vocem
putamus? Ipſe Dominus in iuſſione, in voce archan-
changeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo. Archan-
gelus proclamabit, & dicet omnibus: *Surgite in oc-
curſum Domino.* Quòd autem terribilis ſit futurus
aduentus Domini, dicit Dauid: *Deus manifeſtè ve-*
Pſal. 49. 3. *niet, Deus noſter, & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius
ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida,* &c. Ve-
Flumẽ ignis ſequetur iudicem opera probaturũ. niet enim Saluator in nubibus cæli, ſecundùm ſcri-
pturam nunc lectam, flumine ignis illum ſequente,
probaturo homines. Si quis aurea habet opera, luci-
dior erit: ſi quis ſtramineas habet actiones, non con-
ſiſtet, ab igne corripietur. Et pater ſedebit habens
album, ſicut nix, veſtimentum: & capillum capitis,
ſicut lana munda. Humano more hæc dicta ſunt. Sed
quamobrem? Quoniam Rex eſt illorum, qui in pec-
catis non ſunt polluti: Dealbabo enim, inquit, pec-
cata veſtra, ſicut niuem, & ſicut lanam. Quod eſt
condonationis peccatorum, vel quòd deinceps pec-
caturi non ſunt, ſignum. Veniet autem Dominus de

βλέπουσαι ἐν ταῖς ὀπαῖς, τὴν ὁρατικὴν δύναμιν αἰνιττόμενος. Ἕως οὗ μὴ ἀνατραπῇ τὸ σχοινίον τοῦ ἀργυρίου, τῶν ἄστρων τὴν συμπλοκὴν διδάσκων· ἀργυροειδὴς γὰρ ἡ ὄψις. Καὶ συντριβῇ τὸ ἀνθέμιον τοῦ χρυσίου, τὸν χρυσοειδῆ οὕτως ἥλιον αἰνιττόμενος· ἡ γὰρ ἀνθεμὶς γνώριμός ἐστι βοτάνη, πολλὰ ἔχουσα πέριξ ἀκτινοειδεῖς φυλλάδων ἐκφύσεις. Καὶ ἀναστήσονται εἰς φωνὴν τοῦ στρουθίου· καί γε ἀπὸ τοῦ ὕψους ὄψονται, καὶ θάμβοι ἐν τῇ ὁδῷ. τί ὄψονται; τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κόψονται φυλαὶ κατὰ φυλάς· καὶ τί γίνεται ἐλθόντος τοῦ κυρίου; Ἀνθήσει τὸ ἀμύγδαλον, καὶ παχυνθήσεται ἡ ἀκρίς, καὶ διασκεδασθήσεται ἡ κάππαρις· ὡς δὲ ἐξηγηταί φασιν, ἀμύγδαλον ἀνθοῦν δηλοῖ τοῦ χειμῶνος τὸ παρελθεῖν. μέλλει γὰρ τὰ σώματα ἡμῶν μετὰ τὸ χειμῶνα τότε ἀνθεῖν ἐπουράνιον ἄνθος. Καὶ παχυνθήσεται ἡ ἀκρίς, ἡ πτερωτὴ ψυχὴ τὸ σῶμα περιβαλλομένη. Καὶ διασκεδασθήσεται ἡ κάππαρις, οἱ ἀκανθώδεις παράνομοι διασκορπισθῶσι. βλέπεις πῶς προλέγουσι πάντες τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου; βλέπεις πῶς οἴδασι τὴν φωνὴν τοῦ στρουθίου; ποίαν φωνὴν εἴδωμεν; ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ. ἀρχάγγελος προσφωνεῖ καὶ λέγει τοῖς πᾶσιν, Ἐγείρεσθε εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου· καὶ φοβερὰ ἡ κάθοδος τοῦ δεσπότου. ὁ Δαβὶδ φησίν, ὁ θεὸς ἐμφανῶς ἥξει ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ οὐ παρασιωπήσεται· πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται· καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά, καὶ τὰ ἑξῆς, ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, κατὰ τὴν γραφὴν τὴν ἀρτίως ἀναγνωσθεῖσαν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν νεφελῶν ποταμοῦ πυρὸς ἕλκων, δοκιμαστικοῦ τῶν ἀνθρώπων. εἴ τις χρυσοῦ ἔχει τὰ ἔργα, λαμπρότερος γίνεται· εἴ τις καλαμώδη ἔχει τὴν πρᾶξιν καὶ ἀνυπόστατον, κατέχεται ὑπὸ τοῦ πυρός. καὶ ὁ μὲν πατὴρ καθέζεται, ἔχων τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ὡσεὶ χιὼν, καὶ λευκόν· καὶ τὴν θρίχα τῆς κεφαλῆς ὡς ἔριον καθαρόν· ἀνθρωπίνως δὲ τοῦτο εἴρηται. διὰ τί; ὅτι βασιλεύς ἐστι τῶν μὴ ἐν ἁμαρτίαις μεμολυσμένων· Λευκανῶ γάρ φησιν, ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας ὡς χιόνα καὶ ὡσεὶ ἔριον· ὅπερ ἐστὶ συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν, ἢ καὶ ἀναμαρτησίας σημεῖον. ἔρχεται δὲ ἐκ τῶν οὐρανῶν ὁ κύριος ἐπὶ

νεφελῶν, ὁ ἐπὶ νεφελῶν ἀναβάς· αὐτὸς γὰρ εἴρηκε· Καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. ἀλλὰ ποῖον τῆς παρουσίας αὐτοῦ σημεῖόν ἐστι. μή ποτε τολμήσῃ δύναμις ἐναντία μιμήσασθαι. καὶ τότε φανήσεται φησὶ, τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ οὐρανῷ. σημεῖον δὲ ἀληθὲς ἴδιον τοῦ Χριστοῦ ἐστιν ὁ σταυρός. φωτοειδοῦς σταυροῦ σημεῖον προάγει τὸν βασιλέα δηλοῦν τὸν σταυρωθέντα πρότερον, ἵνα ἰδόντες οἱ πρότερον ἐκκεντήσαντες καὶ ἐπιβουλεύσαντες ἰουδαῖοι, κόψωνται φυλαὶ κατὰ φυλὰς λέγοντες, οὗτός ἐστιν ὁ ῥαπισθείς· οὗτός ἐστιν, οὗ εἰς τὸ πρόσωπον ἐνέπτυσαν ἐκεῖνοι· οὗτός ἐστιν ὃν δεσμοῖς περιβεβλήκασιν. οὗτός ἐστιν ὃν σταυρωθέντα πρότερον ἐξηυτέλισαν. ποῦ φύγωμεν ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου, ἐροῦσι. ἀγγελικῶν στρατιῶν περιβαλλουσῶν, οὐδαμοῦ φυγεῖν δυνήσονται. φόβος τοῖς ἐχθροῖς, τοῦ σταυροῦ τὸ σημεῖον· καὶ χαρὰ τοῖς φίλοις τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, ἢ κηρύξασιν αὐτὸν, ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ παθοῦσιν. τίς ἄρα μακάριος τότε ὃς φίλος Χριστοῦ εὑρεθήσεται· οὐ καταφρονεῖ τῶν οἰκείων δούλων ὁ τοσοῦτος, ἔνδοξος βασιλεὺς, ὁ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων δορυφορούμενος, ὁ τοῦ πατρὸς σύνθρονος· ἵνα γὰρ μὴ συμφυρῶσιν οἱ ἐκλεκτοὶ μετὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης· καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων. ἑνὸς τοῦ Λὼτ οὐ κατεφρόνησε· πῶς ἄρα πολλῶν δικαίων καταφρονήσει. Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, ἐρεῖ τοῖς τότε νεφελώδεσιν ἅρμασιν ἐποχουμένοις καὶ ὑπὸ ἀγγέλων συλλεχθεῖσιν. ἀλλ' ἐρεῖ τις τῶν παρόντων, πένης εἰμὶ, ἢ καὶ τότε ἴσως ἀσθενὴς ἐπὶ κλίνης εὑρεθήσομαι, ἢ γύναιον ἐν μύλωνι καταληφθήσεται· μὴ ἄρα καταφρονηθῶμεν; θάρσησον ἄνθρωπε, ὁ κριτὴς ἀπροσωπόληπτός ἐστιν· οὐ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ, οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει· οὐ προτιμᾷ λογίους ἰδιωτῶν, οὐδὲ πλουσίους πενήτων. κἂν ἐν ἀγρῷ ᾖς, λαμβάνουσιν οἱ ἄγγελοι. μὴ νομίσῃς ὅτι τοὺς γαιούχους λαμβάνουσι. καὶ σὲ τὸν γεωργὸν καταλείπει· κἂν δοῦλος ᾖς, κἂν πένης, μηδὲν ἀγωνιάσῃς· ὁ μορφὴν

cælis in nubibus, qui in nubibus aſcendit. Ipſe enim dixit: Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli, cum potentia & gloria multa. Sed quod tandem aduentus illius ſignum eſt, quod non audeat virtus contraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit ſignum filij hominis in cælo. Signum autem verum & proprium Chriſti, eſt crux. Lucidum crucis ſignum præcedens Regem, atque demonſtrans eum, qui priùs fuerat crucifixus: vt videntes qui anteà illum pupugerunt, & illi inſidiati ſunt Iudæi: certent tribus cum tribubus, dicentes: Hic eſt alapis percuſſus: hic eſt, in cuius faciem ſpuebant illi: hic eſt, quem ligarunt: hic eſt, quem anteà crucifixum ſpreuerunt, quò fugiemus à facie iræ illius, dicent, cùm angelicis exercitibus circumdabuntur: nuſquàm ſanè fugere poterunt. Tremor eſt inimicis, ſignum crucis, & gaudium amicis in illum credentibus, vel qui prædicarunt, vel qui paſſi pro illo. Beatus certè, qui tunc amicus Chriſti reperietur. Non enim contemnet ſuos famulos Rex tantus & glorioſus, ab angelis comitatus, qui aſſidet patri. Nam vt non comminiſceantur hoſtes cum electis, mittet angelos ſuos cum tuba magna, & congregabunt electos eius, à quatuor ventis terræ. Vnum Loth in Sodomis non contempſit: quomodò multos iuſtos contemnet? Venite omnes benedicti patris mei: dicet illis qui tunc curribus nubium vehentur, ab angeliſque congregabuntur. Sed dicet aliquis, ex his qui adſunt: Pauper ſum, & fortaſſis tunc infirmus in lecto reperiar. Si mulier in mola non relinquetur: nunquid nos negligemur? Confide homo, iudex non eſt acceptor perſonarum, non ſecundùm opinionem iudicat, neque ex ſermone redarguit: non præfert prudentes idiotis, neque diuites pauperibus. Etiamſi in agro fueris, reperient te angeli. Non putes, quòd magnates quidem accipient, te verò agricolam relinquent, ſiue ſeruus fueris, ſiue pauper, ne metuas: qui for-

Crux ſignũ aduentus Chriſti.

Crux eſt terror hoſtium

Iudicio Chriſti omnes ſiſtentur.

mam ſerui in ſe recepit, ſeruum non contemnet. Etiamſi æger in lecto iacueris. Scriptum eſt enim: Mat. 24. 40 *Erunt duo in lecto vno, & vnus aſſumetur, & alter relinquetur.* Etiamſi ex neceſſitate tradatur piſtrino vir aut mulier, etiamſi liberos habeas, etiamſi piſtrino ſeruias: non deſpiciet te, qui educit vinctos in fortitudine. Qui Ioſeph ex ſeruitute, & carcere in Regem ferè prouexit, & te liberabit ab his tribulationibus, adducétque in regnum cælorum. Tantummodò confide, tantùm operare, tantùm promptè decerta: nihil enim eorum perdetur. Inſcripta eſt omnis tua oratio, & pſalmodia: deſcripta eſt tua omnis eleemoſyna: inſcriptum eſt omne ieiunium: inſcriptum eſt omne coniugium rectè cuſtoditum: inſcripta eſt continentia, propter Deum inſtituta. Præcipuam enim coronam in ſcripturis habet virginitas & caſtitas, cuius gratia lucebis ſicut angelus. Sed quemadmodùm iucundè audiuiſti pulchra: ſic audi rurſus patienter contraria. Inſcripta eſt omnis tua prauitas & error: inſcripta eſt tua auaritia: inſcriptum eſt periurium, & blaſphemia, & veneficium & furtum, & homicidium. Omnia hæc deinceps inſcribentur, ſi ea nunc poſt baptiſmum patraueris. Priora enim deleta ſunt. Mat. 25. 31 *Quando autem veniet*, inquit, *filius hominis in gloria ipſius, & omnes angeli eius cum eo.* Animaduerte homo, in quantum iudicium ingrederis: omne tunc genus hominum aderit. Cogita ergo primùm, quantum ſit Romanorum genus: cogita quot gentes barbarorum, nunc viuentes, & quot ante centum annos mortui: cogita quod ante mille annos ſepulti ſunt. Cogita eos, qui fuerunt ab Adam vſque ad hodiernum diem. Magna quidem hæc multitudo: ſed hæc tamen parua eſt. Plures enim angeli. Nonaginta nouem oues ſunt illæ, tu verò centeſima: quoniam vnum eſt tantùm humanum genus. Nam pro locorum magnitudine cogitandum eſt: de habitantium multitudine, ſi hæc noſtra terra eſt tanquàm cen-

Virginitatis & caſtitatis præcipua corona.

δούλου

δούλου λαβὼν, τῶν δούλων οὐ καταφρονεῖς, κἂν νοσῶν κείμενος ᾖς ἐπὶ κλίνης. γέγραπται, τότε δύο ἔσονται ἐπὶ κλίνης μιᾶς, εἷς παραλαμβάνεται, καὶ εἷς ἀφίεται. κἂν κατ' ἀνάγκην μύλωνι παραδοθῇς ἀνὴρ ἢ γυνή· κἂν παῖδας ἔχῃς, καὶ τῷ μύλωνι προσεδρεύσῃς, ἀλλ' οὐ παρορᾷ σε ὁ ἐξαγαγὼν πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ· ὁ ἐξαγαγὼν τὸν Ἰωσὴφ εἰς βασιλείαν ἐκ δουλείας καὶ φυλακῆς· καὶ σὲ λυτρώσεται ἐκ τῶν θλίψεων εἰς βασιλείαν οὐρανῶν. μόνον θάρσησον, μόνον ἔργασαι, μόνον ἀγώνισαι προθύμως. οὐδὲν γὰρ ἀπόλλυται. ἀνάγραπτός ἐστι σου πᾶσα προσευχὴ καὶ ψαλμῳδία· ἀνάγραπτός ἐστι πᾶσα ἐλεημοσύνη· ἀνάγραπτός ἐστι πᾶσα νηστεία. ἀνάγραπτός ἐστι πᾶς ὁ διαφυλαχθεὶς γάμος καλῶς· ἀνάγραπτός ἐστιν ἐγκράτεια διὰ θεὸν τελεσθεῖσα· τὰ πρωτεῖα δὲ τῶν στεφάνων ἐν ἀναγραφαῖς ἔχει, παρθενία, καὶ ἁγνεία. ἐὰν μέλλῃς λάμπειν ὡς ἄγγελος. ἀλλ' ὥσπερ ἤκουσας ἡδέως τὰ καλὰ, ἄκουε πάλιν ἀδυσωπήτως τὰ ἐναντία· ἀνάγραπτός σου ἐστὶ πᾶσα πλεονεξία· ἀνάγραπτός σου ἐστὶ πᾶσα πορνεία· ἀνάγραπτός σου ἐστὶ πᾶσα ἐπιορκία καὶ βλασφημία, καὶ φαρμακεία καὶ κλοπὴ καὶ φόνος· πάντα ἀναγράφεται ταῦτα, λοιπὸν νῦν ἐὰν μετὰ τὸ βαπτισθῆναι τὰ αὐτὰ πράξῃς. τὰ γὰρ πρότερα ἐξαλείφεται· ὅταν δὲ ἔλθῃ φησὶν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ. βλέπε ἄνθρωπε ἐπὶ πόσων εἰς κριτήριον εἰσέρχῃ· πᾶν γένος ἀνθρώπων τότε παρέσται. λόγισαι οὖν πόσον ἐστὶ τὸ Ῥωμαίων φῦλον· λόγισαι πόσα τὰ βάρβαρα τὰ νῦν ζῶντα, καὶ πόσα πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἐτελεύτησε. λόγισαι πρὸ χιλίων ἐτῶν πόσα ἐτάφη. λόγισαι τοὺς ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι σήμερον· πολὺ μὲν τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἔτι μικρόν· πλείονες γὰρ οἱ ἄγγελοι. ἐνενήκοντα ἐννέα πρόβατα, τοῦτ' ἔστιν ἐκεῖνα. ἡ δὲ ἀνθρωπότης, τὸ ἓν μόνον. πρὸς γὰρ τὸ μέγεθος τῶν τόπων ἁπάντων, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν οἰκητόρων λογίζεσθαι δεῖ. ἡ οἰκουμένη γῆ, κεῖ-

ὢν ὥσπερ ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ ἑνὸς οὐρανοῦ· καὶ τοσοῦτον ὑπερέχει πλῆθος ὁ ταύτην περιβάλλων οὐρανὸς, ὅσον ἔχει τὸ πλάτος· καὶ οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν ἀνείκαστον ἔχουσι τὸν ἀριθμόν. γέγραπται δὲ, χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μυρίαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ· οὐχ ὅτι τοσοῦτον μόνον τὸ πλῆθος ἐστὶν, ἀλλ᾽ ὅτι πλείονα τούτων εἰπεῖν οὐκ ἠδύνατο ὁ προφήτης. πάρεστι τοίνυν ἐν τῇ κρίσει τότε ὁ θεὸς ὁ πάντων πατὴρ συγκαθεζομένου Χριστοῦ, καὶ συμπαρόντος ἁγίου πνεύματος. σάλπιγξ ἀγγελικὴ προσκαλεῖται πάντας ἡμᾶς τὰ πεπραγμένα φοροῦντας· ἆρα οὐκ ὀφείλομεν ἐντεῦθεν ἤδη ἀγωνιάσαι; μὴ μικρὰν τὴν καταδίκην καὶ χωρὶς τιμωρίας ἄνθρωπε νομίσῃς, τὸ ἐπὶ τοσούτων καταγνωσθῆναι· ἆρα οὐχ αἱρούμεθα πολλάκις ἀποθανεῖν, ἢ ὑπὸ φίλων καταγνωσθῆναι; ἀγωνιάσωμεν ἀδελφοὶ, μὴ θεὸς ἡμῶν καταγνῷ, ὃς ἐξετάσεως, ἢ ἐλέγχων οὐ χρείαν ἔχει πρὸς κατάγνωσιν· μὴ εἴπῃς ὅτι νυκτὸς ἐπόρνευσα, ἢ ἐμάγευσα, ἢ ἕτερόν τι ἔπραξα, καὶ ἄνθρωπος οὐ παρῆν ἐκεῖ. ἐκ τῆς συνειδήσεώς σου κρίνει, μεταξὺ τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων ἐν ἡμέρᾳ, ὅταν κρινῇ ὁ θεὸς τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων. τοῦ κριτοῦ τὸ φοβερὸν πρόσωπον ἀναγκάζει σε εἰπεῖν τὴν ἀλήθειαν· μᾶλλον δὲ κἂν εἴπῃς, ἐλέγχει. περιβεβλημένος ταῖς σεαυτοῦ ἁμαρτίαις ἤτοι δικαιοσύναις ἐγείρῃ. καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν αὐτὸς ὁ κριτὴς λέγων· Χριστὸς γάρ ἐστιν ὁ κρίνων, οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, οὐκ ἀπαλλοτριῶν ἑαυτὸν τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ υἱοῦ κρίνων. νεύματι τοίνυν πατρὸς κρίνει ὁ υἱός· οὐ γὰρ ἄλλα πατρὸς καὶ ἄλλα υἱοῦ τὰ νεύματα, ἀλλ᾽ ἓν καὶ τὸ αὐτό. τί λέγει τοίνυν ὁ κριτὴς περὶ τοῦ φορεῖν σε τὰ ἔργα σου· καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη· δεῖ γὰρ ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψαι ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ᾽ ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων. ὁ ποιμὴν πῶς ἀφορίζει; ἆρα ἐξετάζων ἀπὸ βιβλίου, τίς μέν ἐστι πρόβατον, τίς

trum in medio cæli, & tantam habet multitudinem: quantam habebit multitudinem cælum, quod terram ambit? Et cæli cælorum, immenſam certè habent multiudinem. Scriptum eſt enim: *Mille millia miniſtrabāt ipſi, & decem millia myriadum aſſiſtebant ei.* Non quòd tanta ſolùm eſſet multitudo: ſed maiorem hac propheta dicere non poterat. Aderit quoque tunc in iudicio Deus omnium pater, aſſidente Chriſto, & præſente Spiritu ſancto. Tuba angelica aduocabit nos omnes, ea quæ geſſimus ferentes. Nunquid non debemus hîc iam decertare? Non paruam damnationem, neque ſine pœna eſſe putes, ô homo, à tam multis condemnari. Nónne mallemus ſæpè mori, quàm ab amicis condemnari? Pugnemus igitur fratres, ne Deus nos damnet, qui inquiſitione, aut redargutionibus non eget ad condemnationem. Ne dicas, nocte ſum fornicatus, vel incantationibus, aliiſque eiuſmodi vacabam, & nemo iſtic hominum aderat, ex conſcientia tua iudicaberis: in medio cogitationum accuſantium, aut defendentium, in die quando iudicabit Deus occulta hominum. Iudicis tremenda facies, veritatem te fateri coget. Imò verò etiamſi reticueris, redarguet te. Circundatus enim, ſeu indutus, tuis ipſius operibus excitaberis. Hoc enim indicauit ipſe iudex, dicens: *Chriſtus eſt qui iudicat, non enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio:* non priuans ſeipſum poteſtate, ſed per filium iudicans. Nutu itaque patris iudicat filius: non enim alij patris, & alij ſunt filij nutus, ſed vnus & idem. Quid igitur dicit iudex, ferendáne tibi erunt opera tua, vel non? Et congregabuntur coram illo omnes gentes. Neceſſe eſt enim coram illo conſiſtere omnes gentes: & oportet vt coram illo flectatur omne genu cæleſtium, terreſtrium & inferorum: & ſegregabit illos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis. Quomodò autem exquiret? nunquid de libro quæret, quæ ſit ouis, &

Dan. 10. 7.

Trinitas aderit in iudicio extremo.

Ioan. 5. 22.

qui hœdus, aut ex rebus viſibilibus diſcernet? Nónne lana indicat ouem, piloſa autem durities, hœdum? Ita ſi quidem à peccatis mundaberis, ac deinceps opera habueris ſicut lana munda: manebit impolluta ſtola tua: atque dices vbique: Exui veſtem meam, quomodò rurſus induar illa? Ex amictu cognoſcitur ouis: Sin autem piloſus inueniaris ſicut Eſau, aſper in pilis, & vilis in mente: qui propter eſcas amiſit primogenita, & vendidit dignitatem: eris inter eos, qui ſtatuentur à ſiniſtris. Abſit autem vt quiſquam ex his, qui hîc adſunt, excidat à gratia, aut propter prauas actiones in ſiniſtro peccatorum ordine reperiatur. Tremendum eſt iudicium, ita vt per ea etiam quæ de illo nuntiamus, timor incutiatur. Nam regnum cælorum proponetur: & ignis æternus præparabitur. Quomodò igitur, dixerit aliquis, ignem effugiemus? quomodò regnum cælorum ingrediemur: *Eſuriui*, inquit, *& dediſtis mihi manducare*. Diſcite viam: neque enim hic opus eſt allegoria: ſed perficiamus ſequentia. *Eſuriui*, inquam, *& dediſtis mihi manducare. Sitiui, & potaſtis me: hoſpes eram, & recepiſtis me: nudus eram & operuiſtis me. Aegrotabam, & curaſtis me: in carcere fueram, & viſitaſtis me.* Hæc ſi nunc feceris, regnabis: ſi non feceris, condemnaberis. Iam igitur incipe hæc operari, & perſeueres in fide: ne vt ſtultæ virgines empturus oleum excludaris. Non in hoc confidas, quòd ſolam lampadem habes, ſed cuſtodi illam ardentem. Non hoc ſolùm confidas, quòd credis, ſed fidem ardentem conſerua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, ne blaſphemetur propter te Chriſtus. Feras quoque indumentum incorruptionis, in operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo vtiliter gerens negotium: pecuniæ tibi creditæ ſunt, diſpenſa benè. Verba doctrinæ habes concredita, diſpenſa hæc benè in animos audientium. Præeſſe, vel tueri potes, fac & hoc ſtudioſè. Multa ſunt oſtia bonæ adminiſtrationis: ne quis tantùm ex vobis

Iudiciũ futurũ de operibus.

Mat. 25. 35

Sola fides non iuſtificat.

δὲ ἔριφος; ἢ ἀπὸ τῶν φαινομένων διακρίνει; οὐχὶ τὸ μὲν ἔριον, δηλοῖ τὸ πρόβατον· τὸ δὲ τριχῶδες καὶ σκληρὸν δηλοῖ τὸν ἔριφον. οὕτως, ἐὰν μὲν καθαρθῇς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν, τὰς πράξεις ἔχῃς εἰς τὸ ἑξῆς ὡς ἔριον καθαρόν· καὶ μένῃ σου ἀμόλυντος ἡ στολή· καὶ λέγῃς πάντοτε τὸ, Ἐξέδυσα μὲν τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν. ἐκ τῆς περιβολῆς γνωρίζῃ πρόβατον· ἐὰν δὲ τριχώδης εὑρεθῇς κατὰ τὸν Ἡσαῦ, τὸν δασὺν ἐν θριξὶ, καὶ φαῦλον ἐν διανοίᾳ· τὸν ἀπολέσαντα τὰ πρωτοτόκια διὰ βρώματα, καὶ πωλήσαντα τὴν ἀξίαν, γίνῃ τῆς ἀριστερᾶς. μὴ γένοιτο δέ τινα τῶν παρόντων ἀποβληθῆναι τῆς χάριτος, μηδὲ διὰ φαύλας πράξεις ἐν τοῖς ἀριστεροῖς τῶν ἁμαρτωλῶν εὑρεθῆναι τάγμασι. φοβερὰ ἡ κρίσις ὡς ἀληθῶς, καὶ φόβος ἐπὶ τοῖς καταγγελλομένοις. βασιλεία οὐρανῶν πρόκειται, καὶ πῦρ αἰώνιον ἡτοίμασται. πῶς οὖν ἐρεῖ τις, φύγωμεν τὸ πῦρ, καὶ πῶς εἰσέλθωμεν εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐπείνασα γάρ φησι, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· μάθετε τὴν ὁδόν. οὐ χρεία νῦν ἀλληγορίας, ἀλλὰ τοῦ ἐπιτελέσαι τὰ λεγόμενα. Ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ περιεβάλλετέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. ταῦτα ἐὰν ποιήσῃς, συμβασιλεύσεις· εἰ δὲ μὴ ποιήσῃς, κατακρινεῖς. ἤδη τοίνυν ἄρξαι τοῦ ἐργάζεσθαι ταῦτα, καὶ ἐπίμενε τῇ πίστει· μὴ κατὰ τὰς μωρὰς παρθένους μέλλων ἀγοράζειν τὸ ἔλαιον, ἀποκλεισθῇς· μὴ θαρσήσῃς ὅτι μόνον κατέχεις τὴν λαμπάδα· ἀλλὰ διατήρησον αὐτὴν καιομένην· λαμψάτω σου τὸ φῶς τῶν καλῶν ἔργων ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μὴ βλασφημείσθω διὰ σὲ ὁ Χριστός· φόρεσον ἔνδυμα ἀφθαρσίας ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς διαπρέπων· καὶ ὃ λαμβάνεις παρὰ τοῦ θεοῦ οἰκονομικῶς διοικῆσαι πρᾶγμα, διοίκησον χρησίμως. χρήματα ἐπιστεύθης, διοίκησον καλῶς· λόγον διδασκαλικὸν ἐπιστεύθης, οἰκονόμησον καλῶς· τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων προσθεῖναι δύνασαι, ποίει τοῦτο σπουδαίως· πολλαὶ θύραι τῆς καλῆς διοικήσεως. μή τις ἡμῶν μόνον

καταγνωσθεὶς ἀποβληθῇ, ἵνα μετὰ παρρησίας ἀπολαύσωμεν τῆς αἰωνίου βασιλείας Χριστοῦ τοῦ βασιλεύοντος εἰς τοὺς αἰῶνας· βασιλεύει γὰρ εἰς τοὺς αἰῶνας ὁ κρίνων ζῶντας καὶ νεκρούς, ὁ ὑπὲρ ζώντων καὶ νεκρῶν ἀποθανών· καὶ καθὼς Παῦλος φησίν· Εἰς τοῦτο γὰρ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· κἂν ποτέ τινος ἀκούσῃς λέγοντος, ὅτι τέλος ἔχει ἡ Χριστοῦ βασιλεία, μίσησον τὴν αἵρεσιν, τοῦ δράκοντος ἐστὶν ἄλλη κεφαλὴ προσφάτως περὶ τὴν Γαλατίαν ἀναφυεῖσα, ἐτόλμησε λέγειν, ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου ὁ Χριστὸς οὐ βασιλεύει· καὶ ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι ὁ λόγος ἐκ πατρὸς ἐξεληλυθών, οὗτος εἰς πατέρα πάλιν ἀναλυθεὶς οὐκέτι ἐστί· βλασφημῶν τὰ τοιαῦτα καθ' ἑαυτοῦ. οὐ γὰρ ἤκουσε τοῦ κυρίου λέγοντος· Ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· οὐκ ἤκουσε τοῦ Γαβριὴλ λέγοντος, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. σκόπησον δὲ λεγόμενον· ἄνθρωποι νῦν αἱρετικοὶ τὰ κατὰ τοῦ Χριστοῦ διδάσκουσι, καὶ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος τὰ περὶ τῆς αἰωνίου διαμονῆς τοῦ σωτῆρος ἐδίδαξε. τίνι μᾶλλον οὖν πιστεύεις· οὐχὶ ἄρα τῷ Γαβριήλ; τὴν μαρτυρίαν τὴν παροῦσαν τοῦ Δανιὴλ ἄκουσον· Ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ βασιλεία· καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, γλῶσσαι, δουλεύσιν αὐτῷ, ἡ ἐξουσία αὐτοῦ, ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται· καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. ταῦτα κράτει μόνον· τούτοις πίστευε· τὰ δὲ τῆς αἱρέσεως ἀποπέμπου· φανερώτατα γὰρ ἤκουσας περὶ τῆς ἀτελευτήτου τῆς Χριστοῦ βασιλείας· ἔχεις δὲ τὸ παραπλήσιον καὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ λίθου τοῦ ἐξ ὄρους τμηθέντος ἄνευ χειρῶν, ὅς ἐστι Χριστὸς ὁ κατὰ σάρκα. καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ λαῷ ἑτέρῳ οὐχ ὑπολειφθήσεται. καὶ ὁ Δαβὶδ ποτὲ μὲν φησίν, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ποτὲ δέ, κατ' ἀρχὰς σὺ κύριε τὴν γῆν ἐθεμελίωσας· καὶ τὰ ἑξῆς. αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ τὰ ἑξῆς. σὺ δὲ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν. ἅ τινα εἰς τὸν υἱὸν ὁ Παῦλος ἡρμήνευσεν. καὶ θέλεις γνῶναι πόθεν ἦλθον εἰς τοιαύτην μανίαν οἱ τὰ ἐναντία διδάσκοντες; ἀνέγνωσαν δὲ τοῦ ἀποστόλου

reprobatus eiiciatur, vt confidenter æterno Regi Chriſto occurramus, qui regnat in ſecula. Regnat enim Chriſtus in ſecula, qui iudicat viuos & mortuos, qui pro viuis & mortuis mortuus eſt, ſicut Paulus dicit: In hoc enim Chriſtus mortuus eſt & reuixit, vt & mortuis, & viuis dominaretur. Quòd ſi fortè aliquem audieris dicentem, quòd finem habet Chriſti regnum: oderis hanc draconis hæreſim. Eſt autem & aliud eius caput, quod nuper in Galatia ſuccreuit. Auſus eſt quidam dicere, quòd poſt finem mundi huius non regnabit Chriſtus: Et auſus eſt dicere, quòd verbum exiens, ipſe rurſus in patre reſoluetur. Eſtne adhuc, qui auſit talia blaſphemare de illo? non enim audiuit Dominum dicentem: *Filius meus in ſeculum.* Non audiuit Gabrielem dicentem: *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Conſidera igitur quod dicitur. Homines hæretici nunc iſta contra Chriſtum docent. Et Gabriel Archangelus, de perpetua Saluatoris perſeuerantia docuit. Cui potiùs credis? Nónne Gabrieli? Accipe teſtimonium aliud Danielis. Qui dicit: *Videbam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli, ſicut filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum coram illo: Et datus eſt ipſi honor, & principatus, & regnum, & omnes tribus & linguæ ſeruient ipſi: poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non pertranſibit, & regni eius non corrumpetur.* Hæc arripe, atque his potiùs crede, quàm hæreſibus, quas à te reiicere debes. Manifeſtiſſima enim audiuiſti, de infinito Chriſti regno. Habes & aliud huic proximum, de lapide exciſo de monte ſine manibus, qui eſt Chriſtus ſecundum carnem, & regnum eius alteri non relinquetur. Et Dauid alicubi dicit: *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi.* Alicubi verò: *Initio tu Domine terrā fundaſti,* & cætera: *Ipſi peribunt, tu autem idem ipſe es & anni tui non deficiant.* Quæ Paulus de filio interpretatus eſt. Viſne cognoſcere, vnde in hanc deuenerunt inſaniam, qui talia docent) Legebant malè id, quod ab Apoſtolo

Chriſtus etiam poſt iudicium regnabit,

Luc. 1. 33.

Dan. 7. 2.

Pſa. 44. 7.

Pſa. 101. 26

Ibid. 27.

benè ſcriptum eſt: *Oportet ipſum regnare, donec ponat omnes inimicos eius ſub pedes ipſius.* Et dicunt: Quando ſubiicientur inimici pedibus eius, non amplius regnabit: malè inſipientérque hoc dicentes. Qui enim antè quàm hoſtes proſtrauiſſet, regnabat, quomodò non magis ſuperatis hoſtibus regnabit? Auſi ſunt & hoc dicere, quod ſcriptum eſt. Quod cùm ſubiecerit ipſi omnia, tunc & ipſe filius ſubiicietur ei, qui ſubiicit omnia: hoc, inquiunt, ſignificat, quòd filius reſoluetur in patrem. Tum verò, ô ſtultiſſimi omnium hominum, qui talia dicere audetis. Vos quidem, cum ſitis Chriſti opificia, manebitis: Chriſtus verò, per quem & vos, & omnia facta ſunt, peribit? Blaſphema eſt vox iſta. Quomodò autem ſubiicientur ipſi omnia, perdita, aut manentia? Deinde, alia quidem Deo ſubiecta manent: filius autem patri ſubiectus non manet? Subiicietur autem, non quòd tunc incipiat obedire patri: ſemper enim ipſi placentia facit: ſed quòd etiam tunc obediet. Neque verò coactam habet obedientiam, ſed ſpontaneam obſequendi voluntatem: non enim ſeruus eſt, vt cogatur ſubeſſe, ſed filius eſt, vt voluntariè, & ex amore obſequatur. Quæramus autem ex illis, quouſque & donec, quotuplex eſt. Ego enim hac dictione, vt accipitur, euertere tentabo errorem. Cùm auſi ſint dicere, quòd iſtud, Donec ponam inimicos ſub pedes eius, ſignificat finem. Et auſi ſunt circunſcribere æternum Chriſti regnum. Agè itaque adducamus his ſimilia ex Apoſtolo: *Sed regnauit mors ad Adam vſque ad Moyſen.* Nunquid vſque tunc moriebantur, & poſt Moyſen non ampliùs quiſquam mortuus eſt? vel, An poſt legem non erat ampliùs mors hominum? Sed vides quòd verbum hoc, vſque, non eſt temporis circunſcriptiuum, quod etiam Paulus ipſe magis aperuit. Hæc Moyſen (quamuis iuſtus & admirandus vir eſſet) tamen quæ contra Adam lata erat ſententia, corrupit eum, & ſuper illum, alioſque ſequentes extenſa eſt. Et hoc

Filius quomodò ſubiicietur patri.

Donec & vſque, non circunſcribũt tempus.

Rom. 5. 14.

καλὸν, κακῶς. Τὸ, Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ λέγουσιν, ὅταν οἱ ἐχθροὶ τεθῶσι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, οὐκέτι βασιλεύει, κακῶς καὶ ἀνοήτως τοῦτο λέγοντες· ὁ γὰρ πρὶν καταγωνίσηται τοὺς ἐχθροὺς βασιλεύων, πῶς οὐχὶ μᾶλλον μετὰ τὸ περικρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν βασιλεύσει; ἐτόλμησαν εἰπεῖν καὶ τοῦτο τὸ γεγραμμένον, Ὅταν ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα· τοῦτο δηλοῖ, καὶ τὸν υἱὸν ἀναλύεσθαι εἰς πατέρα. εἶτα ὦ πάντων ἀνοσιώτατοι, ὑμεῖς μὲν τὰ Χριστοῦ δημιουργήματα μένετε· Χριστὸς δὲ δι' οὗ ὑμεῖς καὶ πάντα γέγονεν, ἀπόλλυται; βλάσφημος ἡ φωνή. πῶς δὲ καὶ ὑποταγήσεται αὐτῷ τὰ πάντα, ἀπολλύμενα, ἢ μένοντα; εἰ τὰ μὲν ὑποτασσόμενα τῷ υἱῷ, μένει· ὁ δὲ υἱὸς ὑποτασσόμενος τῷ πατρὶ, οὐ μένει; ὑποταγήσεται δὲ, οὐχ ὅτι τότε ἄρχεται πειθαρχεῖν τῷ πατρί· γὰρ ἀεὶ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιεῖ πάντοτε, ἀλλ' ὅτι καὶ τότε ὑπακούει, οὐκ ἀναγκαστὴν ὑπακοὴν ἔχων, ἀλλ' αὐτοπροαίρετον εὐπείθειαν· οὐ γὰρ δοῦλός ἐστιν, ἵνα ἀνάγκῃ ὑποταγῇ· ἀλλὰ υἱός ἐστιν, ἵνα προαιρέσει καὶ φιλοστοργίᾳ πεισθῇ. ἐξετάσωμεν δὲ αὐτοὺς, τὸ ἄχρις οὗ ἔλθῃ, ἢ τὸ μέχρις οὗ ποταπόν ἐστιν· ἐγὼ γὰρ αὐτῇ τῇ λέξει ὁμοίως χωρήσας ἀνατρέψαι πειράσομαι τὴν πλάνην· ἐπειδὴ ἐτόλμησαν εἰπεῖν, ὅτι τὸ, μέχρις οὗ ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, δηλοῖ αὐτοῦ τὸ τέλος. καὶ ἐτόλμησαν περιγράψαι τὴν αἰώνιον τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν καὶ καταπαῦσαι τῷ λόγῳ τὴν ἀκατάπαυστον ἐξουσίαν. φέρε τοίνυν ἀναγνῶμεν τὰ ὅμοια ἐν τῷ ἀποστόλῳ. ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως. ἄρα μέχρι τότε ἀπέθανον, καὶ οὐκέτι μετὰ Μωϋσέα τινὲς ἀπέθανον, ἢ μετὰ νόμον οὐκέτι θάνατος γέγονεν ἀνθρώπων; ἀλλὰ βλέπεις ὅτι τὸ μέχρι ῥητὸν, οὐ χρόνου ἐστὶ περιοριστικόν· ἀλλ' ὅτι τοῦτο μᾶλλον ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, καὶ ταῦτα Μωϋσέως δικαίου ὄντος καὶ θαυμαστοῦ ἀνδρός· ὅμως ἡ κατὰ τοῦ Ἀδὰμ ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις θανατικὴ ἔφθασε καὶ ἐπ' αὐτὸν καὶ ἐπὶ τοὺς ἑξῆς. καὶ

ταῦτα μὴ ἁμαρτήσαντας τὰ ὅμοια τῷ Ἀδὰμ ἐν τῇ παρακοῇ τῆς τοῦ ξύλου βρώσεως· ἄλλο γὰρ δέξαι ῥητὸν ὅμοιον· μέχρι γὰρ σήμερον ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωϋσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται. τὸ μέχρι σήμερον ἆρα, μέχρι Παύλου μόνον, ἢ μέχρι σήμερον, καὶ ἕως τῆς συντελείας; ἐὰν δὲ λέγῃ Παῦλος Κορινθίοις, Ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, ἐλπίδα ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν, εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι, βλέπε σαφῶς, ὅτι τὸ ἄχρις οὐ τέλος ἐστὶν, ἀλλ' ἔχει τι ἐπακόλουθον. πῶς τοίνυν δεῖ σε μνημονεύειν τὸ ἄχρις οὗ ἂν θῇ τοὺς ἐχθρούς· ὥσπερ ἀλλαχοῦ λέγει ὁ αὐτὸς Παῦλος, Καὶ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται, δηλονότι διὰ παντός. ὥσπερ γὰρ ἀρχὴν τῶν ἡμερῶν τοῦ Χριστοῦ λέγειν οὐ χρὴ, οὕτω μηδὲ τέλος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ποτὲ λέγοντός τινος ἀνάσχῃ· βασιλεία γὰρ αἰώνιος γέγραπται. καὶ ἄλλας δὲ πλείονας μαρτυρίας ἔχων ἐκ τῶν θείων γραφῶν, περὶ τῆς εἰς τοὺς αἰῶνας ἀτελευτήτου τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ἀρκεσθησόμεθα ταῖς προειρημέναις τέως διὰ τὸ πολὺ τῆς ἡμέρας. σὺ δὲ ὁ ἀκροατὴς, ἐκεῖνον βασιλέα προσκύνει μόνον, φυγὼν πᾶσαν αἱρετικὴν πλάνην. εἰ δὲ παράσχοι ἡ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὰ λείποντα τῆς πίστεως, κατὰ καιρὸν ὑμῖν ῥηθήσεται· ὁ δὲ τῶν ὅλων θεὸς πάντας ἡμᾶς διαφυλάξαι, μνημονεύοντας τῶν σημείων τῆς συντελείας, καὶ ἀκαταγωνίστους ὑπὸ τοῦ Ἀντιχρίστου μένοντας. ἔλαβες τὰ σημεῖα τοῦ μέλλοντος ἔρχεσθαι πλάνου· ἔλαβες καὶ ἀποδείξεις τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ τοῦ κατερχομένου φανερῶς ἐξ οὐρανῶν· τὸν μὲν, φεῦγε, τὸν ψευδῆ· τὸν δὲ, προσδόκα, τὸν ἀληθινόν. ἔμαθες τὴν ὁδὸν πῶς κρινόμενος ἐν τοῖς δεξιοῖς εὑρεθῇς· τήρησον τὴν περὶ Χριστοῦ παραθήκην ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς διαπρέπων, ἵνα εὐπαρρησιάστως παραστὰς τῷ κριτῇ, βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσῃς, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ ἡ δόξα τῷ θεῷ σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

etiamſi ſimiliter, vt Adam non peccauerint, in præuaricatione ligni. Accipe autem & aliam ſimilem phraſim: nam vſque ad hodiernam diem, quando legitur Moyſes, velamen in cordibus illorum poſitum eſt. Nunquid igitur illud vſque ad Paulum, vel vſque ad hodiernum diem, & vſque ad conſummationem intelligendum? Si dicit Paulus Corinthiis: *Donec enim & vobis contendimus in Euangelio Christi: ſpem habentes creſcentis fidei, in his quæ de illa vobis prædicata ſunt.* Cernis apertè, quod iſtud, donec, finem non habet, ſed habet quiddam conſequens. Sic etiam memineris oportet illius: *Donec ponat inimicos.* Sicut alibi dicit ipſe Paulus. *Et adhortantes eos ſingulis diebus, donec dies eſt.* Manifeſtum eſt, quod ſemper, quemadmodum principium dierum Chriſti dicere non oportet, ſic finem regni eius, dicente fortè aliquo non attendas: Regnum enim illius, regnum æternum eſſe, ſcriptum eſt. Ac plura quoque alia ex ſacris ſcripturis teſtimonia, de æterno & nunquam finiendo Chriſti regno habeo: ſed propter temporis anguſtiam, hæc vobis ſufficiant. Tu autem auditor, illum Regem adora ſolum: fugiens omnem hæreticorum errorem. Quòd ſi Dei gratia conceſſerit, reliquum fidei ſuo tempore vobis explicabimus. Deus autem omnium & Dominus, omnes vos cuſtodiat, recordantes ſigna conſummationis, & inexpugnabiles ab Antichriſto maneatis. Accepiſti ſigna venturi ſeductoris: accepiſti demonſtrationes veri Chriſti, qui manifeſtè deſcenſurus eſt de cælis. Illum quidem fuge tanquàm falſum, hunc autem expecta, vti verum. Didiciſti viam quomodò iudicandus, in dextera inueniaris. Cuſtodi hoc de Chriſto depoſitum in operibus bonis decenter, vt confidenter aſſiſtas iudici, regnúmque cælorum hæredites in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem & cum quo gloria Patri cum ſancto Spiritu, in ſecula ſeculorum, Amen.

Donec, conſequentiam notat.

2. Cor. 10 14.

CATECHESIS SEXTA ET DECIMA, illuminatorum Hieroſolymis extemporanea, de hoc: Et in Spiritum ſanctum paracletum, qui locutus eſt per prophetas. Et lectio ex prima ad Corinthios: De ſpiritualibus fratres nolo vos ignorare, &c.

1.Cor.12.1.

SPIRITALI verè opus eſt gratia, vt de Spiritu ſancto diſſeramus, non quòd pro dignitate id facere poſſimus, impoſſibile enim: ſed vt ea quæ ſunt è ſcripturis diuinis, dicentes, ſine periculo proſequamur. Valde enim terribile quiddam ſcriptum eſt in Euangelio, vbi dicitur: *Si quis dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ipſi, neque in hoc ſeculo, neque in futuro.* Et eſt perſæpè verendum, ne quis vel ex ignorantia, vel ex opinione religionis dicat, quæ non conueniat de ipſo, & tradatur damnationi. Iudex viuorum & mortuorum Ieſus Chriſtus decreuit, quòd non habebit remiſſionem: ſi quis ceciderit, qualem habet ſpem? Ipſius igitur gratiæ Chriſti opus eſt, concedere, vt & nos diligenter loquamur, & vos prudenter audiatis. Opus enim eſt intellectu, non modò dicentibus, verùm etiam audientibus: ne alia audientes aliud mente concipiant. Dicemus itaque nos de Spiritu ſancto ea tantum, quę ſcripta ſunt: ſi quid autem ſcriptum non eſt, non ſcrutabimur curioſè. Ipſe Spiritus ſanctus elocutus eſt ſcripturas: ipſe etiam de ſeipſo dixit quantum voluit, aut quatenus fuimus capaces. Dicantur ergo quæcunque dixit: nam quæ ille non dixit, nos non audeamus. Vnus eſt tantùm Spiritus ſanctus, ille paracletus. Et ſicut vnus eſt Deus Pater, neque eſt ſecundus pater: & ſicut vnus eſt vnigenitus filius, & verbum Dei, fratrémque non habet: ſic vnus eſt tantùm ſanctus Spiritus, & alius non

Mat.12.32

De Spiritu ſancto non niſi quæ ſcripta loquendum.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ιϛʹ. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, καὶ εἰς ἓν ἅγιον πνεῦμα τὸ παράκλητον τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους προτέρας· περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν· καὶ ἑξῆς.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ἀληθῶς χρεία τῆς χάριτος, ἵνα περὶ πνεύματος ἁγίου διαλεχθῶμεν, οὐχ ἵνα κατ' ἀξίαν εἴπωμεν· ἀδύνατον γάρ· ἀλλ' ἵνα τὰ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν εἰπόντες ἀκινδύνως διέλθωμεν· φόβος γὰρ ἀληθῶς μέγας ἐν τοῖς εὐαγγελίοις γέγραπται, τοῦ Χριστοῦ σαφῶς εἰρηκότος· ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ ἔστι πολλάκις δέος μή ποτέ τις ἐξ ἀγνοίας, ἢ ἐκ νομιζομένης εὐλαβείας, εἰπὼν, ὃ μὴ χρὴ περὶ αὐτοῦ, λάβῃ τὴν καταδίκην. ὁ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπεφήνατο, ὅτι οὐκ ἔχει ἄφεσιν· ἐὰν πταίσῃ, ποίαν ἔχει τὴν ἐλπίδα; αὐτῆς οὖν ἂν εἴη Ἰησοῦ Χριστοῦ χάριτος ἔργον τὸ παρασχεῖν, καὶ ἡμῖν ἀλείπτως εἰπεῖν, καὶ ὑμῖν ἐν συνέσει ἀκούειν· χρεία γὰρ συνέσεως, οὐ μόνον τοῖς λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀκούουσιν, ἵνα μὴ ἄλλα ἀκούοντες, ἄλλως παρεκδέχωνται ἐν διανοίᾳ. λεγέσθω τοίνυν ὑφ' ἡμῶν περὶ ἁγίου πνεύματος τὰ γεγραμμένα. εἰ δέ τι μὴ γέγραπται, μὴ πολυπραγμονῶμεν· αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε τὰς γραφάς· αὐτὸ καὶ περὶ αὐτοῦ εἴρηκεν ὅσα ἐβούλετο, καὶ ὅσα ἐχωροῦμεν· λεγέσθω οὖν ἃ εἴρηκεν. ὅσα γὰρ οὐκ εἴρηκεν, ἡμεῖς οὐ τολμῶμεν. ἕν ἐστι μόνον τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁ παράκλητος. καὶ ὥσπερ εἷς ἐστιν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, καὶ οὐκ ἔστι δεύτερος πατήρ· καὶ ὥσπερ εἷς ἐστιν ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ἀδελφὸν οὐκ ἔχει, οὕτως ἕν ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα μόνον, καὶ δεύτερον

οὐκ ἔστι πνεῦμα ἰσότιμον αὐτῷ. ἔστιν οὖν τὸ ἅγιον πνεῦμα μεγίστη δύναμις, θεῖόν τι καὶ ἀνεξιχνίαστον. ζῇ γὰρ καὶ λογικόν ἐστιν, ἁγιαστικὸν τῶν ὑπὸ θεοῦ γεγραμμένων ἁπάντων διὰ Χριστοῦ. τοῦτο φωτίζει τὰς ψυχὰς τῶν δικαίων· τοῦτο καὶ ἐν προφήταις· τοῦτο καὶ ἐν ἀποστόλοις ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ. μισείσθωσαν οἱ χωρίζειν τολμῶντες τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν ἐνέργειαν. εἷς θεὸς ὁ πατὴρ, παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης δεσπότης· καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἐν παλαιᾷ προφητευθεὶς, καὶ ἐν καινῇ παραγενόμενος· καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, διὰ προφητῶν μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ κήρυξαν. ἐλθόντος δὲ τοῦ Χριστοῦ καταβὰν, καὶ ἐπιδεῖξαν αὐτόν. μηδεὶς οὖν χωριζέτω τὴν παλαιὰν ἀπὸ τῆς καινῆς διαθήκης. μηδεὶς λεγέτω ὅτι ἄλλον τὸ πνεῦμα ἐκεῖ, καὶ ἄλλον ὧδε· ἐπεὶ προσκρούει τῷ ἁγίῳ αὐτῷ πνεύματι, τῷ μετὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ τετιμημένῳ, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐν τῇ ἁγίᾳ τριάδι συμπεριλαμβανομένῳ. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ μονογενὴς υἱὸς τοῖς ἀποστόλοις εἴρηκε σαφῶς· πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἡ ἐλπὶς ἡμῶν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα. οὐ τρεῖς θεοὺς καταγγέλλομεν· φιμούσθωσαν γὰρ Μαρκιωνισταί· ἀλλὰ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, δι' ἑνὸς υἱοῦ ἕνα θεὸν καταγγέλλομεν· ἀδιαίρετος ἡ πίστις· ἀχώριστος ἡ εὐσέβεια. οὔτε χωρίζομεν τὴν ἁγίαν τριάδα, ὥς τινες, οὔτε συναλοιφὴν, ὡς Σαβέλλιος ἐργαζόμεθα. ἀλλ' οἴδαμεν εὐσεβῶς ἕνα πατέρα τὸν ἀποστείλαντα ἡμῖν σωτηρίαν τὸν υἱόν· οἴδαμεν ἕνα υἱὸν τὸν ἐπαγγελλόμενον πέμψειν παρὰ τοῦ πατρὸς τὸν παράκλητον· οἴδαμεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ λαλῆσαν ἐν προφήταις, καὶ ἐν τῇ πεντηκοστῇ κατελθὸν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐν εἴδει πυρίνων γλωσσῶν ἐνταῦθα ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ. πάντων γὰρ παρ' ἡμῖν ἐστι τὰ ἀξιώματα. ἐνταῦθα Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν κατῆλθε· καὶ πρεπωδέστατον μὲν ἀληθῶς ἦν, ὥσπερ τὰ περὶ Χριστοῦ καὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἐν τῷ Γολγοθᾷ τούτῳ λέγομεν, οὕτω καὶ περὶ ἁγίου πνεύματος ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ λέγειν ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὴ

eſt ſpiritus æqualis cum illo dignitatis. Eſt autem Spiritus ſanctus maxima potentia, diuinum quiddam, & inueſtigabile: viuit enim, & rationalis eſt, ſanctificans per Chriſtum omnes, qui ſunt à Deo conſcripti. Hic illuminat animas iuſtorum, hic & in prophetis, hic & in Apoſtolis noui teſtamenti fuerat. Odio habeantur, qui audent ſeparare Spiritus ſancti operationem: Vnus Deus pater, veteris & noui teſtamenti Dominus: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, in veteri per prophetas prædictus, & in nouo veniens. Et vnus Spiritus ſanctus, qui per prophetas de Chriſto prædicabat: adueniente autem Chriſto, deſcendit & monſtrauit ipſum. Nemo itaque ſeparet vetus à nouo teſtamento: nemo dicat, quòd alius illic ſpiritus, & alius hîc: alioquin reſiſtet Spiritui ſancto, cum patre & filio honorando, & baptiſmatis tempore in ſancta trinitate comprehenſo. Filius enim Dei vnigenitus apertè dixit Apoſtolis: *Euntes igitur docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij & Spiritus ſancti.* Spes noſtra eſt in patre, & filio & ſpiritu ſancto. Non tres Deos annuntiamus: obmuteſcant enim Marcioniſtæ: ſed cum Spiritu ſancto, per vnum filium, vnum Deum prædicamus. Indiuiſa eſt fides, inſeparabilis pietas. Neque ſeparamus ſanctam Trinitatem, ſicut quidam: neque contrahimus, ſicut Sabellius: ſed agnoſcimus eam religiosè: vnum patrem, qui miſit nobis Saluatorem filium, promittentem mittere à patre Spiritum ſanctum paracletum. Scimus Spiritum ſanctum, qui locutus eſt per prophetas, & in die Pentecoſtes deſcendit ſuper Apoſtolos, in ſpecie ignearum linguarum, hîc Hieroſolymis in ſuperiori Apoſtolorum Eccleſia. Omnium enim apud nos ſunt inſignia. Hîc Chriſtus de cælo deſcendit, illic Spiritus ſanctus. Ac maximè ſanè decebat, ſicut quæ Chriſtus egit in Golgotha, etiam in eodem Golgotha prædicamus: ſic & de ſancto Spiritu in ſuperiori illa dicere Eccleſia. Quoniam

Spiritus ſanctus quid ſit

Mat. 28. 19

Apoſtolorũ templũ Hieroſolymis erat.

autem ille quid illic deſcendit, fruitur etiam hîc gloria crucifixi, itaque & de eo qui illic deſcenderat, hîc prædicamus. Indiuiſibilis enim eſt pietas. Volumus ergo deinceps aliqua dicere de ſancto Spiritu, non quò exactè ſubſtantiam eius enarremus. Impoſſibile enim. Sed dicemus de diuerſis ab illo progreſſibus, ne quando per ignorantiam in eis aberremus. Prædicamus vias erroris, vt vna regali via incedamus. Quòd ſi dictum aliquod ab hæreticis, cautionis ergo explicabimus, hoc in caput illorum redundet: nos verò ſimus immunes, qui dicimus, & vos qui auditis. Nam impiiſſimi omnium hæretici, etiam contra Spiritum ſanctum acuerunt linguam, & auſi ſunt dicere nefanda: quemadmodum Irenæus interpres in inſtitutionibus contra hæreſes, ſcripſit. Ac alij quidem ſeipſos eſſe ſpiritum, auſi ſunt dicere: quorum primus eſt Simon magus, de quo in Actis Apoſtolorum: Reprobus enim factus, talia docere auſus eſt. Alij autem, qui vocabantur Gnoſtici, homines impij, alia quædam abſurda de Spiritu ſancto affirmabant. Contrà, alia improbi Valentiniani. Manes autem ſceleratiſſimus, ſeipſum eſſe à Chriſto miſſum paracletum auſus eſt dicere. Rurſus alij aſſerebant, alium in prophetis eſſe, alium in nouo teſtamento. Adeò diuerſus eſt illorum error, vel potiùs blaſphemia. Oderis igitur tales, & fuge, qui blaſphemant contra Spiritum ſanctum, & nullam habent peccatorum condonationem. Quæ enim tibi iam in Spiritu ſancto baptizato cum deſperatis communio? Si pœnæ eſt obnoxius, qui adhæret furi, & verſatur cum illo, quam ſpem habebit, qui Spiritu ſancto aduerſatur? Odio proſequantur Marcioniſtæ, qui ſublata volunt verba veteris teſtamenti. Primus enim impiiſſimus Marcion, primus inquam, qui tres eſſe Deos aſſerebat, & cùm de Chriſto multa prophetarum teſtimonia nouo teſtamento citari videret, abſtulit illa ex lege veteri teſtimonia, vt Rex Chriſtus abſque teſtimonio eſſet. Pu-

Irenæi inſtitutiones contra hæreſes.

Gnoſtici.

Manes.

Marciō tres Deos eſſe dicebat.

δὲ τῆς

δὲ τῆς δόξης τοῦ ἐνταῦθα σταυρωθέντος συναπολαύῃ τὸ ἐκεῖ κατελθόν. οὕτω τὰ περὶ τοῦ ἐκεῖ κατελθόντος ἐνταῦθα λαλοῦμεν. ἀμέριστος γὰρ ἐστιν εὐσέβεια. βουλόμεθα λοιπὸν τινὰ εἰπεῖν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· οὐχὶ διηγήσασθαι τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ ἀκριβῶς· ἀδύνατον γάρ· ἀλλ' εἰπεῖν τὰς διαφόρους αὐτοῦ παρεκτροπάς, ἵνα μή ποτε ἐξ ἀγνοίας ἐκείνων κατενεχθῶμεν, ἐπικόψω τὰς τῆς πλάνης ὁδούς, ἵνα μίαν ὁδὸν βασιλικὴν ὁδεύσωμεν· εἰ δέ τι ῥηθὲν ὑπὸ τῶν αἱρέσεων, νῦν διηγούμεθα δι' ἀσφάλειαν, τοῦτο κατὰ τῆς ἐκείνων προτρεπέσθω κεφαλῆς. ἀθῷοι τε εἴημεν, οἵ τε λέγοντες ἡμεῖς, καὶ ὑμεῖς οἱ ἀκούοντες· οἱ γὰρ περὶ πάντα ἀνοσιώτατοι αἱρετικοί, καὶ κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὤξυναν γλῶσσαν, καὶ ἐτόλμησαν τὰ ἀθέμιτα. καθὼς Εἰρηναῖος ὁ ἐξηγητὴς ἐν τοῖς προστάγμασι τοῖς πρὸς τὰς αἱρέσεις ἔγραψεν· οἱ, ἑαυτοὺς εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰπεῖν τολμήσαντες, ὧν πρῶτος Σίμων ὁ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων μάγος· ἀποβληθεὶς γὰρ τὰ τοιαῦτα διδάσκειν ἐτόλμησεν· οἱ δὲ Γνωστικοὶ καλούμενοι καὶ ἀσεβεῖς, καὶ ἕτερα κατὰ τοῦ πνεύματος ἐφθέγξαντο· Οὐαλεντινιανοὶ δὲ οἱ παράνομοι, καὶ ἕτερα· ὁ δὲ δυσσεβὴς Μάνης, ἑαυτὸν εἶναι τὸν ὑπὸ Χριστοῦ πεμφθέντα παράκλητον εἰπεῖν ἐτόλμησεν· ἕτεροι δέ, ἄλλον ἐν προφήταις εἶναι, καὶ ἄλλον ἐν καινῇ. καὶ πολλή δέ τις αὐτῶν ἡ πλάνη, μᾶλλον δὲ ἡ βλασφημία· μίσησον τοίνυν τοὺς τοιούτους, καὶ φεῦγε τοὺς βλασφημοῦντας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἄφεσιν οὐκ ἔχοντας. τίς σοι πρὸς τοὺς ἀνελπίστους κοινωνία τῷ βαπτισθησομένῳ νῦν, καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον· εἰ ὁ κολλώμενος τῷ κλέπτῃ καὶ συντρέχων ὑπὸ τιμωρίαν ἐστίν, ὁ προσκρούων πνεύματι ἁγίῳ ποίαν ἕξει τὴν ἐλπίδα; μισίσθωσαν καὶ Μαρκιωνισταί, οἱ περιελόντες τὰ ῥήματα τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἀπὸ τῆς καινῆς. πρῶτος γὰρ Μαρκίων ὁ ἀθεώτατος, ὁ πρῶτος τρεῖς θεοὺς εἰπών, εἰδὼς ὅτι ἔγκεινται ἐν τῇ καινῇ μαρτυρίαι περὶ Χριστοῦ, τῶν προφητῶν, περιέκοψε τὰς ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης μαρτυρίας, ἵνα ἀμάρτυρος μείνῃ ὁ βασιλεύς· μι-

σθωσαν οἱ προειρημένοι γνωστικοὶ μὲν ὀνόματι, τῆς δὲ ἀγνωσίας πεπληρωμένοι, τολμήσαντες τοιαῦτα εἰπεῖν περὶ ἁγίου πνεύματος, ἅπερ ἐγὼ λέγειν οὐ τολμῶ. μισείσθωσαν οἱ κατὰ Φρύγας, καὶ Μοντανὸς, ὁ τῶν κακῶν ἔξαρχος, καὶ δύο δῆθεν αὐτοῦ προφήτιδες, Μαξιμίλλα καὶ Πρισκίλλα· ὁ γὰρ Μοντανὸς οὗτος ὁ παρεξεστηκὼς, καὶ μανιώδης ἀληθῶς· οὐ γὰρ ἂν εἶπε τοιαῦτα, εἰ μὴ ἐμαίνετο· ἐτόλμησεν εἰπεῖν ἑαυτὸν εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁ ἀθλιώτατος, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ ἀσελγείας πεπληρωμένος. αὔταρκες γὰρ τοῦτο διὰ συσσήμων εἰπεῖν, τῶν παρουσῶν γυναικῶν σεμνότητος ἕνεκεν, καὶ Πέπουζαν μικρότατον κωμύδριον ἐν τῇ Φρυγίᾳ καταλαβὼν, καὶ ψευδῶς Ἱερουσαλὴμ ὀνομάσας τοῦτο, καὶ ἀθλιώτατα παιδία γυναικῶν μικρὰ σφάττων καὶ κατακόπτων εἰς ἀθέμιτον βρῶσιν, προφάσει τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς μυστηρίων· διὸ, μέχρις πρώην ἐν τοῖς διωγμοῖς τοῦτο ποιεῖν ἡμεῖς ὑποπτευόμεθα, διὰ τὸ ἐκείνους τοὺς Μοντανοὺς, ψευδῶς μὲν, ὁμωνύμως δὲ καλεῖσθαι Χριστιανούς· ἐτόλμησεν ἑαυτὸν εἰπεῖν ἅγιον πνεῦμα, ὁ πάσης ἀσεβείας καὶ ἀπανθρωπίας πεπληρωμένος, ἀναπολόγητον ἔχει τὴν καταδίκην. ἐπηγωνίσατο, καθὼς προείρηται καὶ ὁ δυσσεβέστατος Μάνης, ὁ τὰ τῶν αἱρέσεων πασῶν κακὰ συνειληφώς. καὶ ἔστιν τελευταῖος βόθρος ἀπωλείας τυγχάνων, τὰ πάντα συλλέξας ὁμοῦ τῶν αἱρετικῶν, καινοτέραν εἰργάσατο καὶ ἔδειξε πλάνην· ἐτόλμησέ τε εἰπεῖν, ὅτι αὐτὸς εἴη ὁ παράκλητος, ὃν ἐπηγγείλατο Χριστὸς ἀποστέλλειν· ἀλλ' ὁ σωτὴρ ἐπαγγελλόμενος, εἶπε τοῖς ἀποστόλοις· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν. τί οὖν, ἄρα οἱ τελευτήσαντες ἀπόστολοι ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν, ἐξεδέχοντο τὸν Μάνην, ἕως ἂν ἐνδύσωνται τὴν δύναμιν; καὶ τολμήσει τις εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἦσαν ἔκτοτε πλήρεις ἁγίου πνεύματος; καὶ μὴν γέγραπται ὅτι, τότε ἐπετίθεσαν τὰς χεῖρας, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον· ἄρα οὐχὶ πρὸ τοῦ Μάνη καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν τοῦτο ἐγίνετο, κατελθόντος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς πεντηκοστῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος;

deſiant & prædicti iam Gnoſtici quidem, ſeu ſcientes nomine, pleni autem ignorantia, qui hæc de Spiritu ſancto dicere audent, quæ ego nec nominare auſim. Odioſi ſint Cataphryges & Montanus, malorum dux, atque ſcilicet binæ illius prophetiſſæ, Maximilla & Priſcilla. *Montani prophetiſſæ.* Montanus enim iſte mente captus, & verè inſanus (neque enim ſi ſanus eſſet, iſta doceret) ſeipſum eſſe Spiritum ſanctum, homo abiectiſſimus, & omni immunditia, fœditatéque refertus, auſus eſt aſſerere. Sufficit enim hoc per ſigna quædam indicare, propter mulierum præſentium reuerentiam. cumque perexiguum quendam in Phrygia viculum occupaſſet Pepuzam, & falſo illum Hieruſalem nominaſſet, parnulos pueros iugulabat, & concidebat in eſcam nefariam, prætextu eorum, quæ apud illos vocantur myſteria. Propterea hactenus in perſecutionibus hoc ipſum nos facere gentes ſuſpicabantur, eò quòd & Montaniſtæ, quamuis falsò, eodem tamen Chriſtianorum nomine vocabantur. Auſus eſt ſeipſum appellare Spiritum ſanctum, homo impietate omni & inhumanitate plenus: ergo inexcuſabili traditus eſt damnationi. Contendebat idem, vt prædictum eſt, & Manes ſceleratiſſimus, qui mala hæreſeon ſummatim comprehendens, in ſummum perditionis barathrum euaſit: atque omnia colligens, ſimul abſurdiſſimum peperit, & docuit hæreticorum errorem: auſúſque eſt dicere, ſeipſum eſſe paracletum, quem Chriſtus mittere promiſit. Atqui Saluator promittens dicebat Apoſtolis: *Vos manete Hieroſolymis, donec induamini virtute ex alto.* *Luc. 24. 49* Quid igitur? nunquid Apoſtoli ab ducentis annis defuncti, expectabant Manem, donec illius virtutem induerent? Audebit ne quiſquam dicere, quòd non erant tunc pleni Spiritu ſancto? Atqui ſcriptum eſt: *Tunc imponebant manus, & accipiebant Spiritum ſanctum.* *Act. 8. 17.* Nunquid nobis non multis ante Manem annis hoc factum eſt: cùm in die Pentecoſtes deſcendiſſet Spiritus ſanctus?

Quare damnatus eſt Simon Magus? Num non ideò, quòd accedens ad Apoſtolos dixit: *Date mihi hanc po-*
Ibid. 19. *teſtatem, vt cuicunque manus impoſuero, Spiritum ſan-ctum accipiat?* Non enim dixit: Date mihi Spiritus ſancti communionem, ſed poteſtatem: vt aliis venderet, quod non erat venale, quod ipſe non emerat. Et adferebat pecuniam nihil poſſidere volentibus: etiam ſi videret illos, qui rerum venditarum
Apoſtoli nolebant quicquam poſſidere. pretia adferebant, & ante pedes Apoſtolorum proiiciebant: neque tamen id reputabat, quòd illi, qui pedibus diuitias ad pauperum alimenta oblatas conculcabant, Spiritus ſancti poteſtatem pro mercede aliqua non eſſent tradituri. Illi autem, inquiunt, di-
Ibid. 20. cunt Simoni: *Argentum tuum ſit tibi in perditionem: quia donum Chriſti pecuniis te conſequi poſſe putaſti.* Alter tu Iudas, argento gratiam te Spiritus ſancti empturum exiſtimaſti. Si igitur Simon pretio volens conſequi Spiritus ſancti virtutem, abiit in perditionem. Manes qui ſeipſum dixit eſſe Spiritum ſanctum, quanta eſt præditus impietate? Oderimus qui digni ſunt odio: auerſemur eos, quos auerſatur Deus. Dicamus & ipſi confidenter ad Deum vniuerſorum de omnibus
Pſal 138 21 hæreticis: *Nonne odio te habentes oderam Domine, & ſuper*
Inimicitiæ quædã ſunt bonæ. *inimicos tuos tabeſcam?* Sunt enim & inimicitiæ quædam bonæ, quemadmodùm ſcriptum eſt: *Et ponam inimici-*
Gen. 3. 15. *tias inter te, & inter ſemen tuum.* Amicitia enim, quæ eſt cum ſerpente, inimicitiam Dei & mortem efficit. Hæc igitur de perditis illis dicta ſunto. Deinceps autem ſcripturas diuinas aggrediamur, & bibamus
Pro. 5. 15. aquas de vaſis noſtris, & de puteorum noſtrorũ fonte. Bibamus de aqua viua ſaliente in vitam æternam. Hoc enim dixerat Saluator de Spiritu ſancto, quem acce-
Ioh. 7. 38. pturi erant credentes in ipſum. Vide quid dicat: *Qui credit in me*, non ſimpliciter, *ſed vt dicit ſcriptura* (re-
Deut. 18. 15 mittens te ad vetus teſtamentum) *flumina de ventre eius fluent aquæ viuentis.* Non flumina ſenſilia, terram ſpiniferam, & ligniferam irrigantia: ſed animam

διὰ τί κατεκρίθη Σίμων ὁ μάγος; ἆρ' οὐ προσελθὼν τοῖς ἀποστόλοις, καὶ εἰπών, δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἂν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον; οὐ γὰρ εἶπε, δότε κἀμοὶ πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, ἀλλ' ἐξουσίαν, ἵνα ἄλλοις πιπράσκῃ τὸ ἄπρατον, ὃ αὐτὸς μὴ ἐκέκτητο· καὶ ἀργύρια προσήνεγκε τοῖς ἀκτήμοσι· καὶ ταῦτα βλέπων τοὺς προσφέροντας τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων, καὶ τιθέντας παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· καὶ οὐκ ἐλογίσατο ὅτι, οἱ ποσὶ καταπατοῦντες τὸν πλοῦτον, προσενεχθέντα εἰς τροφὰς τῶν πτωχῶν, οὗτοι οὐκ ἂν ἐπὶ μισθῷ ἔδοσαν ἐξουσίαν πνεύματος ἁγίου· οἱ δὲ τί φασι τῷ Σίμωνι; τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι· δεύτερος Ἰούδας, διὰ τῶν ἀργυρίων προσδοκήσας πιπράσκειν τὴν χάριν τοῦ πνεύματος. εἰ οὖν ὁ Σίμων θελήσας μισθῷ λαβεῖν τὴν ἐξουσίαν, εἰς ἀπώλειάν ἐστι, Μάνης ὁ ἑαυτὸν εἰπὼν τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ ἅγιον, πόσην ἔχει τὴν ἀσέβειαν; μισήσωμεν τοὺς μίσους ἀξίους· ἀποστραφῶμεν, οὓς ἀποστρέφεται ὁ θεός. εἴπωμεν καὶ αὐτοὶ μετὰ παρρησίας πάσης τῷ θεῷ περὶ πάντων αἱρετικῶν· οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε κύριε ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου ἐξετηκόμην; ἔστι γὰρ καὶ ἔχθρα καλή, καθὼς γέγραπται· καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· ἡ γὰρ πρὸς τὸν ὄφιν φιλία, ἔχθραν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θάνατον κατεργάζεται. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν περὶ τῶν ἀποβεβλημένων εἰρήσθω· λοιπὸν δὲ εἰς τὰς θείας γραφὰς ἐπανέλθωμεν· καὶ πίνωμεν ὕδατα ἀπὸ ἡμετέρων ἀγγείων ἁγίων πατέρων, καὶ ἀπὸ ἡμετέρων φρεάτων πηγῆς· πίνωμεν ἀπὸ ὕδατος ζῶντος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· τοῦτο δὲ εἶπεν ὁ σωτὴρ περὶ τοῦ πνεύματος. οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· βλέπε γὰρ τί λέγει. ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ἀνέπεμψέ σε εἰς τὴν παλαιὰν διαθήκην· ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος· οὐ ποταμοὶ αἰσθητοὶ γῆν ἁπλῶς ἀκανθοφόρον καὶ ξυλοφόρον ποτίζοντες, ἀλλὰ ψυχὰς

φωταγωγούμενοι· καὶ ἀλλαχοῦ φησίν· Ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· καινόπερ ὕδωρ ζῶν καὶ ἀλλόμενον· ἀλλόμενον δὲ ἐπὶ τοὺς ἀξίους· καὶ διὰ τί ἄρα τὴν πνευματικὴν χάριν ὕδωρ ὠνόμασεν; ἐπειδὴ δι' ὕδατος ἡ σύστασις τῶν ἁπάντων· ἐπειδὴ χλοοποιὸν, καὶ ζωοποιόν ἐστι τὸ ὕδωρ· ἐπειδὴ ἐξ οὐρανῶν κατέρχεται τὸ τῶν ὄμβρων ὕδωρ· ἐπειδὴ μονοειδὲς μὲν κατέρχεται, πολυειδῶς δὲ ἐνεργεῖ. μία μὲν γὰρ πηγὴ ὅλον τὸν παράδεισον ἐπότιζε· καὶ αὐτὸς ὁ ὑετὸς κατέρχεται ἐν πάντῃ τῷ κόσμῳ· καὶ γίνεται, λευκὸς μὲν, ἐν κρίνῳ· ἐρυθρὸς δὲ ἐν ῥόδῳ· πορφυραῖος δὲ ἐν ἴοις καὶ ὑακίνθοις· καὶ διάφορος καὶ ποικίλος ἐν παντοίοις εἴδεσι. καὶ ἐν φοίνικι μὲν, ἄλλος· καὶ ἐν πᾶσι τὰ πάντα, μονοειδὴς ὢν, καὶ οὐκ ὢν, ἄλλος αὐτὸς ἑαυτοῦ· οὐ γὰρ μεταβάλλων ἑαυτὸν ὁ ὑετὸς ἄλλος καὶ ἄλλος κατέρχεται, ἀλλὰ τῇ τῶν ὑποδεχομένων κατασκευῇ συμπεριφερόμενος ἑκάστῳ τὸ πρόσφορον γίνεται· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἓν ὂν καὶ μονοειδὲς καὶ ἀδιαίρετον ἑκάστῳ διαιρεῖ τὴν χάριν καθὼς βούλεται· καὶ ὥσπερ τὸ ξηρὸν ξύλον ὕδατι κοινωνῆσαν, βλαστοὺς ἐκδίδωσιν· οὕτω καὶ ἡ ἐν ἁμαρτίαις ψυχὴ διὰ μετανοίας ἁγίου πνεύματος καταξιωθεῖσα, βότρυας ἐκφέρει δικαιοσύνης· μονοειδὲς δὲ ὄν, πολλὰς νεύματι θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ τὰς ἀρετὰς ἐνεργεῖ. τινὸς μὲν γὰρ συγκέχρηται γλώσσῃ πρὸς σοφίαν· ἄλλου φωτίζει τὴν ψυχὴν ἐν προφητείᾳ· ἄλλῳ δὲ δίδωσι δύναμιν ἀπελάσαι δαίμονας· ἄλλῳ δὲ δίδωσιν ἑρμηνεῦσαι τὰς θείας γραφάς· ἄλλου τὴν σωφροσύνην ἐνισχύει· ἄλλον διδάσκει τὰ περὶ ἐλεημοσύνης· ἄλλον διδάσκει νηστεύειν καὶ ἀσκεῖν· ἄλλον διδάσκει καταφρονεῖν τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων· ἄλλον ἑτοιμάζει πρὸς μαρτύριον· ἄλλον ἐν ἄλλοις· αὐτὸ δὲ οὐκ ἄλλο ἑαυτοῦ καθὼς γέγραπται· ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον· ἄλλῳ δὲ δίδοται λόγος σοφίας· ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεως·

illuminantia. Et alibi dicit: *Sed aqua, quam ego dabo ipſi, erit fons in ipſo aquæ viuentis, ſalientis in vitam æternam.* Nouum aquæ genus, quæ viuit & ſalit: ſalit autem tantùm in dignos. Quid ita? nunquid ſpiritalem gratiam aquam nominauit? Quandoquidem per aquam omnium eſt conſiſtentia: quandoquidem herbæ, & animantia fiunt ex aqua: quòd aqua eſt cauſa auri, quòd de cælis deſcendit imbrium aqua: quoniam cùm ipſa quidem vna in ſpecie deſcendit, multas autem ſpecies efficit. Nam & paradiſum totum fons vnus irrigat, & vna pluuia in vniuerſum deſcendit mundum, quæ alba quidem fit in ſpinis, rubra autem in roſis, purpurea verò in hyacinthis, ac in diuerſis ſpeciebus diuerſa, & in omnibus fit omnia: cùm ipſa nihilominus eadem, eiuſdémque ſit ſpeciei. Neque enim ſeipſam tranſmutans pluuia, alia & alia deſcendit, ſed cuicunque naturæ ſeſe adiunxerit, illi fit incrementum. Sic & Spiritus ſanctus, cùm ſit vnus & idem, & non diuiſibilis, vnicuique diuidit gratiam prout vult. Et quemadmodum aridum lignum aqua participans, flores emittit: ſic & anima peccatrix per pœnitentiam Spiritu ſancto digna reddita, iuſtitiæ racemos progenerat. Et cùm ipſa ſit vniformis, multas nutu Dei, & in nomine Chriſti virtutes operatur. Nam alterius quidem linguæ ſeſe accommodat ad ſapientiam: alterius autem animam illuminat in prophetia. Alij datur poteſtas eiiciendi dæmones, alij verò datur facultas interpretandi ſcripturas diuinas: alius temperantiam corroborat: alium inſtituit ad eleemoſynam: alium docet ieiunare, & exerceri ad pietatem, & res corporeas contemnere: alium præparat ad martyrium, atque ſic alia in aliis operatur, ipſe non alius fit à ſeipſeipſo, ſicut ſcriptum eſt: *Vnicuique autem manifeſtatio ſpiritus datur ad vtilitatem: alij enim per ſpiritum datur ſermo ſcientiæ, ſecundùm eundem Spiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curationum in vno ſpiritu: alij operationes virtutum,*

Aqua in omnibus creſcentibus.

Spiritus vnius varia dona.

1. Cor. 12. 7.

alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum. Omnia autem hæc operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens vnicuique prout vult. Sed cùm de ſpiritu ſimpliciter multa & diuerſa ſcripta ſint in diuinis ſcripturis, ac metuendum ſit, ne quis ex ignorantia in aliquem de Spiritu ſancto errorem deueniat, ignorans de quali ſpiritu id ſcriptum ſit: bonum eſt nunc eum præmunire, qualem eſſe dicat ſcriptura Spiritum ſanctum. Quemadmodum enim & Aaron vocatur Chriſtus, & Dauid & Saul, & alij Chriſti vocantur, vnus tamen eſt verus Chriſtus: ſic & appellatio ſpiritus, cùm de rebus diuerſis dicatur: pulchrum eſt videre, quid ſit peculiariter Spiritus ſanctus. Multa enim ſpiritus vocantur. Et angelus vocatur ſpiritus. Anima noſtra vocatur ſpiritus. Ventus hic flans vocatur ſpiritus: & virtus magna, vocatur ſpiritus: & ſpiritus immundus, vocatur ſpiritus. Animaduerte igitur hæc audiens, ne propter nominis ſimilitudinem, alterum pro altero cogites. De noſtra anima dicit ſcriptura: *Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam.* Ac rurſus de eadem dicit: *Qui creat ſpiritum hominis in ipſo.* De angelis verò dicit in pſalmis: *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.* De vento autem: *Spiritu*, inquit, *vehementi conteres naues Tharſis*: Et, *Quemadmodum lignum in ſylua à ſpiritu agitatur*: *Et ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum.* De bona autem doctrina, ipſe Dominus dicit: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt.* Spiritus ſanctus qui loquitur linguis, & viuens eſt, eloquentiam præbens, & ipſe diſſerit. Et vis noſſe, quòd cum hominibus verſetur, & colloquatur? Philippus ex angeli reuelatione deſcendit in viam, quæ ab Hieroſolymis ducit Gazam, quando Eunuchus ille aduentabat. Et dixit ſpiritus Philippo: *Accede, & adiunge te currui huic.* Cernis loquentem ſpiritum audienti? Et Ezechiel ſic dicit: *Et factus eſt ſuper me Spiritus Domini, & dixit ad me: Hæc*

Spiritus de multis prædicatur. — *Pſal. 145. 4* — *Eccleſ. 17. 6* — *Pſal. 103. 4* — *Pſal. 47. 8.* — *Spiritus ſanctus loquitur, & loqui facit.* — *Act. 8. 29.* — *Eze. 11. 2.*

ἄλλῳ δὲ προφητεία· ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων· ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν· πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διαιροῦν ἰδία ἑκάστῳ καθὼς βούλεται· ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ πνεύματος ἁπλῶς πολλὰ καὶ διάφορα γέγραπται ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς· καὶ δέος ἐστὶ μή ποτε τὶς ἐξ ἀγνωσίας εἰς σύγχυσιν ἔλθῃ, ἀγνοῶν περὶ ποίου πνεύματός ἐστι τὸ γεγραμμένον· καλῶς ἔχει νῦν ἀσφαλίσασθαι ποῖον λέγει ἡ γραφὴ εἶναι τὸ ἅγιον· ὥσπερ γὰρ καλεῖται Χριστὸς Ἀαρὼν καὶ Δαβὶδ, καὶ Σαμουὴλ, καὶ ἄλλοι Χριστοὶ καλοῦνται· μόνος δέ ἐστιν ὁ ἀληθῶς ὁ Χριστός. οὕτω καὶ τῆς τοῦ πνεύματος προσηγορίας περὶ διαφόρων πραγμάτων εἰρημένης, καλόν ἐστιν ἰδεῖν τί ἐστι τὸ ἰδιαζόντως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καλεῖται γὰρ πνεύματα πολλά, ἡ ψυχὴ ἡμῶν καλεῖται πνεῦμα· καὶ ὁ ἄνεμος οὗτος ὁ πνέων καλεῖται πνεῦμα· καὶ ἀρετὴ μεγάλη καλεῖται πνεῦμα, καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα καλεῖται πνεῦμα. βλέπε τοίνυν ἀκούων ταῦτα, μή ποτε νομίσῃς ἀπὸ τῆς ὁμωνυμίας ἀνθ' ἑτέρου ἕτερον. περὶ μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τῆς ἡμετέρας λέγει ἡ γραφή· ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέψει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· καὶ περὶ τῆς αὐτῆς ψυχῆς λέγει πάλιν· ὁ πλάσσων πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ· περὶ δὲ τῶν ἀγγέλων ἐν ψαλμοῖς φησίν· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· περὶ δὲ τοῦ ἀνέμου φησίν· ἐν πνεύματι βιαίῳ συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς· καὶ ὃν τρόπον ἐν δρυμῷ ξύλον ὑπὸ πνεύματος σαλευθῇ· καὶ, πῦρ, χάλαζα, χιὼν, κρύσταλλος πνεῦμα καταιγίδος· περὶ δὲ τῆς καλῆς διδασκαλίας αὐτὸς ὁ κύριος λέγει· τὰ ῥήματα, ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωή ἐστιν· ἀντὶ τοῦ πνευματικά ἐστι· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ λαλεῖται διὰ γλώσσης, ἀλλὰ ζῶν ἐστι, παρέχον σοφῶς τὸ λαλοῦν καὶ ὁμιλοῦν αὐτό. καὶ θέλεις γνῶναι ὅτι ὁμιλεῖ καὶ λαλεῖ· Φίλιππος ἐξ ἀποκαλύψεως ἀγγέλου κατῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἀποφέρουσαν εἰς Γάζαν, ὅτε ὁ εὐνοῦχος ἤρχετο· καὶ εἶπε τὸ πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ, πρόσελθε, καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ· βλέπεις λαλοῦν τὸ πνεῦμα τῷ ἀκούοντι· καὶ Ἰεζεκιὴλ λέγει οὕτως. ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ πνεῦμα κυρίου, καὶ εἶπε πρός με· τάδε λέγει κύριος·

καὶ πάλιν· Εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀποστόλοις· ἀφορίσατε δή μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτοὺς· βλέπεις πνεῦμα ζῶν, ἀφορίζον, καὶ προσκαλούμενον, καὶ ἐξουσιαστικῶς ἀποστέλλον; καὶ Παῦλος ἔλεγε. πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεταί μοι λέγον· ὅτι δεσμὰ καὶ θλίψεις με μένουσιν· ὁ γὰρ καλός ἐστι τῆς ἐκκλησίας ἁγιοποιὸς, καὶ βοηθὸς καὶ διδάσκαλος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ παράκλητος, περὶ οὗ εἶπεν ὁ σωτὴρ, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα· οὐκ εἶπε, διδάξει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπομνήσει ὅσα εἶπον ὑμῖν· οὐ γὰρ ἄλλα Χριστοῦ διδάγματα, καὶ ἄλλα ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ τὰ αὐτά· προεμαρτύρατο τῷ Παύλῳ τὰ συμβησόμενα· ἵνα εὔθυμος γένηται μᾶλλον ἀπὸ τοῦ προειδέναι· ταῦτα δὲ ὑμῖν εἴρηται διὰ τὸ λεχθὲν τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν, ἵνα μὴ λαλιὰν χειλέων τοῦτο νομίσῃς, ἀλλὰ τὴν καλὴν διδασκαλίαν ἐνταῦθα· καλεῖται δὲ πνεῦμα καὶ ἡ ἁμαρτία, καθὼς εἰρήκαμεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρως καὶ ἐναντίως, ὡς ὅταν λέγῃ, πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησαν· καλεῖται πνεῦμα καὶ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, ὁ δαίμων· ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τὸ ἀκάθαρτον· ἑκάστῳ πρόσκειται ἡ ἐπωνυμία, ἵνα τὸ ἴδιον δηλώσῃ· ἐὰν περὶ ψυχῆς ἀνθρώπου λέγῃ, μετὰ προσθήκης τοῦ ἀνθρώπου λέγει. ἐὰν τὸν ἄνεμον λέγῃ πνεῦμα καταιγίδος λέγει· ἐὰν τὴν ἁμαρτίαν λέγῃ, πνεῦμα πορνείας λέγει· ἐὰν τὸν δαίμονα λέγῃ, πνεῦμα ἀκάθαρτον λέγει· ἵνα γνῶμεν περὶ τίνος ἑκάστου ἐστὶν ὁ λόγος. καὶ μὴ νομίσῃς περὶ τοῦ ἁγίου τοῦτο εἶναι· μὴ γένοιτο· τὸ γὰρ τοῦ πνεύματος ὄνομα, μέσον τοῦτό ἐστι. καὶ πᾶν, ὃ μὴ ἔχει παχὺ σῶμα, καθολικῶς πνεῦμα καλεῖται· ἐπεὶ τοίνυν καὶ οἱ δαίμονες οὐκ ἔχουσι τοιαῦτα σώματα, πνεύματα καλοῦνται· ἀλλὰ πολλή τίς ἐστιν ἡ διαφορά· ὁ μὲν γὰρ ἀκάθαρτος δαίμων, ὅταν ἔρχηται ἐπὶ ψυχὴν ἀνθρώπου· ῥύσαιτο δὲ τούτου ὁ κύριος πᾶσαν ψυχὴν τῶν ἀκουόντων, καὶ τῶν

dicit Dominus. Et rurſus: *Dixit Spiritus his, qui erant Antiochiæ Apoſtolis, Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus, ad quod aſſumpſi eos*. Vides Spiritum viuentem, ſegregantem, vocantem, & cum poteſtate mittentem. Et Paulus: *Niſi*, inquit, *quod Spiritus ſanctus teſtatur mihi dicens: quòd vincula & tribulationes me manent*. Bonus enim eſt ille ſanctificator Eccleſiæ, & auxiliator & magiſter, paracletus. De quo Saluator: *Ille*, inquit, *vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia*. Non dixit, docebit tantùm, ſed etiam ſuggeret omnia, quæcunque dixero vobis. Neque enim alia Chriſti doctrina, & alia Spiritus ſancti, ſed planè eadem. Prædixerat Paulo quæ euentura erant, vt ea præuidendo, promptior eſſet. Hæc autem dicuntur nobis propter illud, quod modò recitatum eſt: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus ſunt*. Ne hanc labiorum elocutionem eſſe putes: ſed rectam doctrinam. Vocatur autem & peccatum ſpiritus, ſicut dixeramus, ſed aliter, & modo contrario, cùm dicit: Spiritu fornicationis aberrauerunt. Vocatur ſpiritus, etiam immundus ſpiritus dæmon, ſed cum hac adiectione, immundus. Et vnicuique additur cognomen, vt indicet proprietatem. Si enim de anima hominis dicitur ſpiritus, cum hac adiectione dicitur, ſpiritus hominis. Si ventum notat, ſpiritum procellarum dicit. Si peccatum innuit, ſpiritus, inquit, fornicationis dicit. Si dæmonem ſignificat, ſpiritus dicit fornicationis, & immundus: vt cognoſcamus de quo ſpiritu ſit ſermo. Neque putes de Spiritu ſancto hoc dici. Abſit. Spiritus enim nomen medium quoddam eſt: nam omne quod eſt abſque corporis mole, in vniuerſum ſpiritus vocatur. Cùm autem & dæmones corpora non habeant, ſpiritus vocatur. Sed magna eſt quædam inter hos ſpiritus differentia. Immundus enim dæmon ſi quam hominis animam aggreſſus fuerit, (liberet autem ab hoc Dominus omnes animas tam præſentium hîc, quàm ab-

Act.13.2.

Act.20.23.

Ioh.14.26.

Spiritus nomen mediũ.

ſentiũ) tanquàm lupus ſanguiuorus, paratus ad deuorandum ſuper ouem veniret. Sæuiſſimus illius aduentus, grauiſſimus ſenſus, tenebroſa mens efficitur, & inſultus iniquus, & rapina poſſeſſionis alienæ. Corpore enim alieno tanquàm proprio vtitur violenter: membris alienis ſtantem iactitat [& alieno inſtrumento aſtantes acclamat] Miniſter enim eſt illius, qui cecidit de cælo. Deprauat linguam, torquet labia: ſpumam pro verbis fundit, obtenebratur homo, apertus eſt oculus, & non videt per eum anima. Gemit homo tremens, ante mortem miſerrimus. Verè hoſtes ſunt hominum dæmones, turpiter illis abutentes, & abſque miſericordia. Abſit hæc opinio: non eſt eiuſmodi Spiritus ſanctus: ſed contraria ratione, omnia ad bonum & ad ſalutem dirigit. Primùm enim manſuetus illius aduentus, fragrans progreſſus, onus leuiſſimum, ante ſuum acceſſum radios lucis præmittens, & cognitionis. Germani protectoris viſcera habens venit. Venit enim ſeruare & ſanare, docere, adhortari, confortare, admonere, & illuminare mentem primùm quidem eius, qui recipit illum, deinde per ipſum & cæteros. Et quemadmodum in tenebris ſi quis anteà fuiſſet, ſolem deinceps extemplò videns, aſpectus corporis eius illuminatur, item vt quæ anteà non videbat, tunc videat: Sic etiam cui Spiritus ſanctus donatus eſt, anima illius illuſtratur, & pluſquàm homo cernit. In terra erit corpus, & anima cælos contemplabitur. Videt, vt Eſaias cernebat Dominum ſuper throno excelſo & eleuato: Videt, vt Ezechiel eum, qui ſedebat ſuper Cherubim. Videt, vt Daniel myriades myriadum, & millia millium. Exiguus homo cernit principium & finem mundi, & medium temporum, & Regum ſucceſſiones; ſcit quæ non didicerat. adeſt enim verus ductor lucis. Intus conſiſtens homo, & virtus ſcientiæ procul à Deo illi immittitur, ita vt ea quæ fiunt ab aliis ipſe cognoſcet. Non adfuerat Petrus Ananiæ & Saphiræ cum

Spiritus ſãcti aduẽtus qualis.

Spiritu ſãcto omnia perſpiciuntur.

μὴ παρόντων, ὡς λύκος αἱμοβόρος ἕτοιμος εἰς βορὰν ἐπὶ πρόβατον ἔρχεται· ἀγριωτάτη ἡ παρουσία· βαρυτάτη ἡ αἴσθησις· σκοτώδης ἡ διάνοια γίνεται· καὶ ἡ ἔφοδος ἄδικος. καὶ ἡ ἁρπαγὴ ἀλλοτρίου κτήματος· σώματι γὰρ ἀλλοτρίῳ, ὡς ἰδίῳ κεχρῆσθαι βιάζεται· καὶ ὀργάνῳ ἀλλοτρίῳ τὸν ἑστῶτα καταβάλλει· οἰκεῖος γάρ ἐστι τοῦ πεσόντος ἐξ οὐρανοῦ· παρατρέπει τὴν γλῶσσαν· στρεβλοῖ τὰ χείλη, ἀφρὸς ἀντὶ ῥημάτων· σκοτοῦται ὁ ἄνθρωπος· ἀνέῳκται ὁ ὀφθαλμός, καὶ δι' αὐτοῦ οὐ βλέπει ἡ ψυχή. καὶ στένει τρομικῶς ὁ ἄνθρωπος πρὸ θανάτου, ὁ ἄθλιος. ἐχθροὶ τῶν ἀνθρώπων ἀληθῶς οἱ δαίμονες, αἰσχρῶς κεχρημένοι, καὶ ἀνηλεῶς. μὴ γένοιτο· οὐκ ἔστι τοιοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀπεναντίας γὰρ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ σωτηριῶδες ἔχει τὰ πράγματα· πρῶτον μὲν, ἥμερος ἡ παρουσία· εὐώδης ἡ ἀντίληψις· κουφότατον τὸ φορτίον· προαπαστράπτουσιν ἀκτῖνες φωτὸς, καὶ γνώσεως πρὸ τῆς παρουσίας· κηδεμόνος γνησίου σπλάγχνα ἔχον ἔρχεται· ἔρχεται γὰρ σῶσαι, καὶ ἰάσασθαι, διδάξαι, νουθετῆσαι, ἐνισχῦσαι, παρακαλέσαι, φωτίσαι τὴν διάνοιαν πρῶτον αὐτοῦ τοῦ δεχομένου· εἶτα, δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων· καὶ ὥσπερ ἐν σκότει πρότερόν τις ὢν, εἶτα ἐξαίφνης ἥλιον ἰδὼν, φωτίζεται τοῦ σώματος τὸ βλέμμα, καὶ βλέπει ἃ μὴ ἔβλεπε φανερῶς· οὕτω καὶ ὁ τοῦ ἁγίου πνεύματος καταξιωθεὶς φωτίζεται τὴν ψυχὴν, καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον βλέπει ἃ μὴ ᾔδει· ἐπὶ γῆς τὸ σῶμα, καὶ ἡ ψυχὴ κατοπτρίζεται τοὺς οὐρανούς· βλέπει, ὡς Ἡσαΐας τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου· καὶ βλέπει ὡς Ἰεζεκιὴλ τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβίμ· βλέπει ὡς Δανιὴλ μυριάδας μυριάδων, καὶ χιλιάδας χιλιάδων· καὶ ὁ μικρὸς ἄνθρωπος ἀρχὴν κόσμου βλέπει, καὶ τέλος κόσμου, καὶ μεσότητα χρόνων, καὶ βασιλέων διαδοχὰς οἶδεν, ἃ μὴ ἔμαθε· πάρεστι γὰρ ὁ ἀληθινὸς φωταγωγός. ἔσω τοίχων ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἡ δύναμις τῆς γνώσεως ἐκπέμπεται μακρὰν, καὶ βλέπει καὶ τὰ ὑπὸ ἄλλων γινόμενα. οὐ συμπαρῆν Πέτρος Ἀνανίᾳ καὶ Σαπφείρῃ πωλοῦσι τὰ

κτήματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ πνεύματος παρῆν· διὰ τί φησιν, ὁ Σατανᾶς ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; κατήγορος οὐκ ἦν· μάρτυς οὐκ ἦν· πόθεν ᾔδει τὸ γεγενημένον; οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; ὁ ἀγράμματος Πέτρος διὰ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν ἔμαθεν ἃ μὴ ᾔδεσαν μήτε Ἑλλήνων οἱ σοφοί. ἔχεις τὸ ὅμοιον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἐλισσαίου. δωρεὰν γὰρ αὐτοῦ θεραπεύσαντος τὴν λέπραν τοῦ Ναιμὰν, ἔλαβεν ὁ Γιεζὶ τὸν μισθὸν, ἀλλοτρίων κατορθωμάτων τὸν μισθὸν λαμβάνων· καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ Ναιμὰν τὰ χρήματα, καὶ τίθησιν ἐν τῷ σκοτεινῷ· ἀλλὰ τὸ σκότος οὐ σκοτίζεται ἀπὸ τῶν ἁγίων· καὶ ἐλθόντα αὐτὸν ἠρώτα ὁ Ἐλισσαῖος. καὶ ὁμοίως τῷ Πέτρῳ λέγοντι· εἰπέ μοι εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε. κἀκεῖνος ἐξετάζει, πόθεν Γιεζὶ, οὐκ ἀγνοῶν τὸ πόθεν ἀλλὰ πενθῶν τὸ πόθεν· ἀπὸ σκότους ἦλθες, καὶ εἰς σκότος πορεύσῃ, πέπρακας τοῦ λεπροῦ τὴν ἴασιν, καὶ κληρονομεῖς τὴν λέπραν· ἐπλήρωσα φησὶν ἐγὼ τὸ κέλευσμα τοῦ εἰρηκότος μοι, δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε· σὺ δὲ ἐπώλησας τὴν χάριν· ἀπόδεξαι τῆς πράσεως τὴν ὑπόθεσιν· ἀλλὰ τί λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἐλισσαῖος; οὐχὶ ἡ καρδία μου ἐπορεύθη μετὰ σοῦ; ὧδε ἤμην ἐγὼ περικεκλεισμένος τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἀπὸ τοῦ θεοῦ μοι δοθὲν, ἔβλεπε καὶ τὰ μακρὰν, καὶ τὰ ἀλλαχοῦ γινόμενα σαφῶς ἐδείκνυέ μοι· βλέπεις πῶς οὐ μόνον περιαιρεῖ τὴν ἀγνωσίαν, ἀλλὰ καὶ γνῶσιν ἐντίθησι; βλέπεις πῶς φωτίζει τὰς ψυχὰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; Ἡσαΐας πρὸ χιλίων ἐγγὺς ἐτῶν, καὶ βλέπων ὡς σκηνὴν τὴν Σιὼν, ἡ πόλις ἦν ἔτι συνεστηκυῖα, καὶ ἀγοραῖς κεκαλλωπισμένη, καὶ τὸ ἀξίωμα περιβεβλημένη, κἀκεῖνο λέγει, Σιὼν ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται· προλέγων τὸ νῦν ἐφ᾿ ἡμῶν πληρωθέν. καὶ τὸ ἀκριβὲς ὅρα τῆς προφητείας· εἶπε γὰρ ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιὼν, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ. κἂν σικυηλάτων νῦν ὁ τόπος πεπλήρωται· βλέπεις πῶς φωτίζει τοὺς ἁγίους τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; μὴ τοίνυν διὰ τὴν ὁμοφυ-

ſua bona vendebant, ſed per ſpiritum aderat. *Quare,* inquit, *tentauit Satanas cor tuum, vt mentiare Spiritui ſancto?* Nullus erat accuſator, nullus teſtis. Vnde igitur hoc euenit, vt noſſet. *Nónne*, inquit, *manens manebat tibi, & id quod vendidiſti in poteſtate erat tua? Quare ſtatuiſti in corde tuo hanc rem?* Qui erat abſque literis, per gratiam Spiritus illa didicit, quæ ne Græcorum quidem ſapientes nouerant. Habes ſimile huic de Eliſæo, qui cùm gratis ſanaſſet lepram Neeman, Giezi precium eius accepit, alieni officij præmium intercipiens, recepítque à Neeman pecunias, & in obſcuros illa occultauit, ſed neque in tenebris quicquam occultatur ſanctis. Nam venientem illum interrogat Eliſæus, ſimiliter atque Petrus, dicens: *Dic mihi, ſi tanti ager vænundatus eſt?* Sic ille interrogat, quamuis non ignoraſſet vnde Giezi. Sed luctuoſum erat illud vnde. A tenebris prodiiſti, & in tenebras ibis. Vendidiſti curationem leproſi, & hæreditabis ipſius lepram. Impleui, inquit, ego mandatum illius, qui dicit mihi: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Tu autem vendidiſti hanc gratiam, ſuſcipe ergo & præmium iſtius venditionis. Sed quid ait ad illum Eliſæus? *Nónne cor meum ibat tecum?* Hîc ego fueram corpore concluſus: ſed ſpiritus à Deo mihi datus, ea quæ procul aberant, cernebat, & quæ alibi dicebantur manifeſtè oſtendit mihi. Cernis quomodò illuminat animas Spiritus ſanctus, tollit ignorantiam, & ſcientiam reponit? Eſaias ferè antè mille annos, cernens tanquàm tabernaculum Sion. Ciuitas erat iam condita & ſiſtens, & mercibus exornata, & ornatu vario circundata. Ille tamen dicit: *Sion tanquàm ager diſsipabitur,* prædicens id, quod noſtra ætate completum eſt. Certitudinem autem prophetiæ demonſtrans, *Relinquetur,* inquit, *filia Sion, ſicut tentorium in vinea, & ſicut tugurium cucumerariorum.* Etiam nunc cucumeraris ille locus repletus eſt. Cernis quemadmodum iuſtos Spiritus ſanctus illuminat? Non igitur propter cognatio-

Act. 5. 3.
Ibid. 4.
Sanctis non quicquã in tenebris occultum.
Ibid. 8.
Matt. 10. 8
4. Reg. 5. 26.
Spiritus sãctus illuminat & erudit animas.
Mich. 3. 12
Eſa. 1. 8.
Virginitatis & caſtitatis cogitatio fit à ſpiritu ſancto.

nem nominis, aliò circunferaris, ſed id quod certiſſimũ eſt cuſtodias. Quòd ſi fortè ſedenti tibi de caſtitate, aut virginitate ſubeat cogitatio, illius eſt ea doctrina. Nónne perſæpè puella, iam ad ſponſi thalamum conſtituta, effugit, Spiritu ſancto de virginitate eam docente? Nónne ſæpè ſplendidus aliquis homo aulicus contempſit diuitias, probè inſtructus à Spiritu ſancto? Nónne iuuenis ſæpè videns pulchritudinem, compreſſit oculos, & ne amplius videret aufugit, pollutionémque vitauit? Quæris vnde id contingat: Spiritus ſanctus certè ſic erudiuit animam adoleſcentis. Tot ſunt auaritiæ cupiditates in mundo, & tamen nil poſſidere eligunt Chriſtiani. Qua de cauſa? Propter Spiritus ſancti annunciationem. Precioſum ſanè donum eſt Spiritus ſanctus ille bonus. Meritò baptizamur in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Homo corpus adhuc circumferens, multis cum dæmonibus feriſſimis luctatur. Et perſæpè dæmoniacus, qui ferreis vinculis à multis retineri non poteſt, ab vno ſolis verborum precationibus continetur, per eam quæ in illo eſt Spiritus ſancti virtutem; & ſimplex exorciſantis afflatus, efficitur ignitus his, qui videri non poſſunt. Magnum igitur commilitonem & auxiliatorem apud Deum habemus: magnum Eccleſiæ doctorem: magnum protectorem noſtrum: non metuamus ergo dæmones, nec diabolum. Maior enim eſt qui certat pro nobis, modò illi oſtia aperiamus. Obambulat enim ille, qui digni ſint quærens, & quibus dona conferat. Vocatur quoque Paracletus, propter conſolationem, & auxilium infirmitatis noſtræ. *Nos enim quid, & quatenus orare debeamus, neſcimus: Sed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus ineffabilibus.* Manifeſtum autem eſt, quòd apud Deum, ſæpè propter Chriſtum afficitur contumelia & ignominia quiſpiam: Martyrium imminet, tormenta vndique & ignis, & gladius & beſtiæ, & gurgites. Verùm intereà Spiritus ſanctus alloquitur, *Suſtine*

Exorciſantis afflatus vrit dæmones.

Doctor Eccleſiæ ſpiritus.

Paracletus ſpiritus.

Rom. 8. 26

Pſal. 26. 4.

μίαν

μίαν εἰς ἄλλας ἀπέλθῃς· ἀλλὰ τήρει τὸ ἀκριβές· εἰ δέ ποτε σοῦ καθεζομένου περὶ ἁγνείας, ἢ παρθενίας ὑπεισῆλθέ σοι λογισμὸς, ἐκείνου ἐστὶν ἡ διδασκαλία· οὐχὶ πολλάκις κόρη παρὰ παστάδος οὖσα νυμφικὰς ἔφυγεν, ἐκείνου διδάσκοντος τὰ περὶ παρθενίας; οὐχὶ πολλάκις ἄνθρωπος ἐν παλατίοις διαπρέπων, κατέπτυσε πλούτου, καὶ ἀξίας, διδαχθεὶς ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου; οὐχὶ πολλάκις νέος, ὁρῶν κάλλος ἐκάμμυσε τὸ βλέμμα, καὶ ἔφυγε τὸ ἰδεῖν, καὶ ἐξέφυγε τὸν μολυσμόν; πόθεν γέγονε τοῦτο ζητεῖς; τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐδίδαξε τοῦ νέου τὴν ψυχήν. τοσαῦται πλεονεξίαι ἐν κόσμῳ, καὶ ἀκτημονοῦσι Χριστιανοί· διὰ τί; διὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐπαγγελίαν· τίμιον ὡς ἀληθῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ἀγαθόν· Εἰκότως βαπτιζόμεθα εἰς πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ εἰς ἅγιον πνεῦμα· ἄνθρωπος ἔτι σῶμα φορῶν δαίμοσιν ἀγριωτάτοις πολλοῖς παλαίει, καὶ πολλάκις ὁ δαίμων ὁ σιδηροῖς δεσμοῖς ὑπὸ πολλῶν μὴ κρατούμενος, λόγοις εὐχῆς ἐκρατήθη ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ δύναμιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ τὸ ἁπλοῦν φύσημα τοῦ ἐπορκίζοντος, πῦρ γίνεται τῶν μὴ φαινομένων. μέγαν τοίνυν ἔχομεν παρὰ θεοῦ σύμμαχον, καὶ προστάτην, μέγαν διδάσκαλον ἐκκλησίας· μέγαν ὑπερασπιστὴν ὑπὲρ ἡμῶν. μὴ φοβηθῶμεν τοὺς δαίμονας, μήτε τὸν διάβολον· μείζων γὰρ ὁ ὑπεραγωνιστής· μόνον ἀνοίξωμεν αὐτῷ τὰς θύρας· περιέρχεται γὰρ ζητῶν τοὺς ἀξίους· καὶ ζητῶν τίνι χαρίσηται τὰς δωρεάς· παράκλητος δὲ καλεῖται, διὰ τὸ παρακαλεῖν καὶ παραμυθεῖσθαι, καὶ συναντιλαμβάνεσθαι τῆς ἀσθενείας ἡμῶν· τὸ γὰρ, τί προσευξόμεθα καθ' ὃ δεῖ οὐκ οἴδαμεν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις· δῆλον δὲ ὅτι πρὸς τὸν θεόν· πολλάκις διὰ Χριστὸν, ὑβρισθεὶς, ἠτιμάσθη τις ἀδίκως, μαρτύριον ἐφέστηκε, βάσανοι πανταχόθεν, καὶ πῦρ, καὶ ξίφη, καὶ θῆρες καὶ βυθός· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑποφθέγγεται λέγον· ὑπό-

μεινον τὸν κύριον ἄνθρωπε· μικρὰ τὰ γινόμενα· μεγάλα τὰ δωρούμενα· ὀλίγον χρόνον καμὼν, αἰωνίως εἶναι μετὰ ἀγγέλων· οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· διαγράφει σοι αὐθεόπτως βασιλείαν οὐρανῶν· ἀποδείκνυσι καὶ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς· καὶ οἱ μάρτυρες τὰ πρόσωπα μὲν τοῦ σώματος πρὸς τοὺς δικαστὰς ἐξ ἀνάγκης ἔχοντες. τῇ δὲ δυνάμει λοιπὸν ὄντες ἐν παραδείσῳ, κατέπτυσαν τῶν φαινομένων χαλεπῶν· καὶ θέλεις γνῶναι ὅτι τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος οἱ μάρτυρες μαρτυροῦσι; λέγει γὰρ πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁ σωτήρ· ὅταν δὲ φέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς, καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἀπολογήσεσθε, ἢ τί εἴπητε· τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν· ἀδύνατον γὰρ μαρτυρῆσαι περὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν μή τις πνεύματος ἁγίου μαρτυρήσῃ· εἰ γὰρ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, τὴν ζωὴν ἄρα τὶς ἑαυτοῦ δίδωσιν ὑπὲρ Ἰησοῦ, ἐὰν μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ· μέγα τί ἐστι καὶ παντοδύναμον ἐν χαρίσμασι, καὶ θαυμάσιον τὸ ἅγιον πνεῦμα· λογίσαι πόσοι καθέζεσθε νῦν· πόσαι ψυχαὶ πάρεσμεν· ἑκάστῳ προσφόρως ἐνεργεῖ· καὶ μέσον παρὸν, βλέπει ἑκάστου τὸν τρόπον· βλέπει καὶ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν συνείδησιν, καὶ τί λαλοῦμεν, καὶ τί νοοῦμεν· μέγα μὲν ἀληθῶς τὸ ῥηθὲν, ἀλλ' ἔτι μικρόν. βλέπε γάρ μοι τὴν διάνοιαν φωταγωγηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ· πόσοι εἰσὶ Χριστιανοὶ ταύτης τῆς ἐπαρχίας, πάσης τῆς Παλαιστίνης: καὶ πλάτυνον τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας εἰς τὴν Ῥωμαίων πᾶσαν βασιλείαν, καὶ ἐκ ταύτης βλέπε μοι πάντα τὸν κόσμον, περσῶν γένη, καὶ Ἰνδῶν ἔθνη· Γότθους, καὶ Σαυρομάτας, Γάλλους, καὶ Ἰσπανούς, καὶ Μαύρους, Λίβυας, καὶ Αἰθίοπας; καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς ἀκατονομάστους ἡμῖν· πολλὰ γὰρ τῶν ἐθνῶν οὐδὲ εἰς ὀνομασίαν ἡμῖν ἦλθε. βλέπε μοι ἑκάστου ἔθνους ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους, διακόνους, μονάζοντας, παρθένους, καὶ λοιποὺς λαϊκούς, καὶ

Dominum : parua ſunt iſta quæ fiunt : breui tantum tempore labora, & in ſempiternum eris cum angelis. *Non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Deſcribit homini regnum cælorum, demonſtrat deliciarum paradiſum. Ac Martyres quidem vultu corporeo ſiſti cogebantur coram iudicibus, potentia autem animi erant in paradiſo, contemnebántque præſentes difficultates. Vis autem ex ſcripturis noſſe, virtute Spiritus ſancti martyres Chriſto teſtimonia exhibere? Saluator ipſe dicit ad diſcipulos: *Cùm adduxerint vos in Synagogas, & ad principatus, & poteſtates, ne ſitis ſolliciti, quid reſpondeatis, aut quid dicatis.* Spiritus enim ſanctus docebit vos in illa hora, quid vobis dicendum ſit. Fieri enim non poteſt, vt quis de Chriſto præbeat teſtimonium, niſi per Spiritum ſanctum teſtetur. Si enim nemo dicere poteſt Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto, vitam pro illo, & ſanguinem quis profundet, niſi in Spiritu ſancto? Magnum quiddam eſt, & omnipotens inter chariſmata, & admirandum, Spiritus ſanctus. Cogita quot nunc eſtis, qui hic aſſidetis, quot noſtrûm animæ adſunt: in vnoquoque tamen congruè operatur, & medius exiſtens videt cuiuſque modum, cernit & cogitationem, & conſcientiam, & quid loquamur, & quid mente retineamus. Magnum quid eſt, quod dixi: ſed reſtat maius. Conſidera tu qui iam mentem ab illo habes illuſtratam: quot ſunt Chriſtiani huius prouinciæ, quot in Palæſtina? Extende rurſus mentem ab hac prouincia in totum Imperium Romanum, ac ex eo deinde conſidera vniuerſum mundum, Perſarum & Indorum gentes ac nationes. Gotthos & Sauromatas, Gallos, Hiſpanos & Mauros, Afros & Æthiopas, & reliquos, quorum nomina ignota ſunt nobis. Multarum enim gentium ne nomina quidem in notitiam noſtram venerunt. Perſpice cuiuſlibet nationis Epiſcopos, ſacerdotes, diaconos, monachos, virgines, & reliquos laicos: &

Rom. 8. 18.

Martyres in Spiritu ſancto fiunt.

Luc. 12. 11.

Omnipotẽs inter chariſmata Spiritus.

Prouincia Palæſtina.

Parochus gratiarũ ſpiritus virginitatem & caſtitatem ſuggerit.

reſpice magnum hunc præſulem, & gratiarum parochum (id eſt, exhibitorem) quomodò in vniuerſo mundo alij quidem caſtitatem, alij virginitatem, alij ſtudium paupertatis, alij vim repellendi aduerſarios ſpiritus tribuit. Et quemadmodum lumen vno radij progreſſu illuminat omnia: ita Spiritus ſanctus eos, qui habent oculos, illuſtrat. Quòd ſi quiſpiam non reſpiciens, illius gratia non potitur: non Spiritum ſanctum, ſed ſuam ipſius arguat perfidiam. Vidiſti illius vim in vniuerſo mundo: non hîc ſubſiſtas, ſed ad ſuperiora quoque aſcende. Ac principio quidem in primum cælum mentem eleua: Conſidera eas quæ iſtic ſunt innumerabiles myriades, cogita & altiora ſi potes. Vide virtutes, vide principatus, vide poteſtates, vide thronos, vide dominationes. Eorum omnium præſes apud Deum, & magiſter, & ſanctificator eſt hic paracletus. Eo indiget Elias ac Eſaias inter homines: eo opus habet Gabriel & Michaël, inter Archangelos: nihil ex rebus progenitis dignitati illius adæquatur. Nam & in vniuerſum genus Angelorum, & omnes exercitus ſimul congregati, nequaquam Spiritus ſancti proportionem ſuſtinuerint. Cooperit hæc omnia virtus perquàm maxima paracleti, ita vt angeli quidem ſint, qui in miniſterium mittantur: ipſe autem ſpiritus eſt, qui profunda Dei ſcrutatur, vt inquit Apoſtolus: Qui omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim nouit ea, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? Sic & ea quæ apud Deum nemo cognoſcit, niſi Spiritus Dei. Et illi ſcilicet angeli ſanè, ex eo quod non erat, ſunt creati: hic autem ſemper à Deo procedens. Et illi nempe Angeli natura ſunt mutabiles tanquàm creatura, (tametſi iam ex gratia non mutentur, neque conuertantur.) Hîc autem immutabilis, inconuertibilis, vnum exiſtens cum Patre, & Filio. Hic Spiritus de Chriſto prædicauit per prophetas. Hic operatus eſt in Apoſtolis. Hic ad hodiernam vſque diem obſignat animas

Angelos Spiritus ſãctus omnes ſanctificat.

Spiritus ſãctus ſigillat animas.

βλέπε τὸν μέγαν προστάτην καὶ τῶν χαρισμάτων χορηγόν, ὅπως ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, ᾧ μὲν, ἁγνείαν, τῷ δὲ ἀειπαρθενίαν, ἄλλῳ δὲ ἀκτημοσύνην, ἄλλῳ δὲ ἀπέλασιν πνευμάτων ἀντικειμένων δίδωσι. καὶ ὥσπερ τὸ φῶς μιᾷ τῆς ἀκτῖνος προσβολῇ καταυγάζει τὰ πάντα· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον φωτίζει τοὺς ἔχοντας ὀφθαλμούς. εἰ γάρ τις ἀβλεπτῶν, μὴ καταξιοῦται τῆς χάριτος, μὴ μεμφέσθω τῷ πνεύματι, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ ἀπιστίᾳ· εἶδες αὐτοῦ τὴν δύναμιν τὴν ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, μὴ μείνῃς λοιπὸν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄνω ἀνάβηθι, μὴ μείνῃς λοιπὸν ἐπὶ γῆς, ἀνάβηθί μοι τῇ διανοίᾳ, καὶ εἰς πρῶτον οὐρανὸν, καὶ βλέπε μοι τοσαύτας ἐκεῖ μυριάδας ἀναριθμήτους ἀγγέλων· ὑπεράναβηθι τοῖς λογισμοῖς, εἰ δύνασαι, καὶ ἀνωτέρω· βλέπε μοι καὶ ἀρχαγγέλους· βλέπε μοι καὶ πνεύματα· βλέπε δυνάμεις, βλέπε ἀρχὰς, βλέπε ἐξουσίας, βλέπε θρόνους· βλέπε κυριότητας. τούτων πάντων ἐπιστάτης παρὰ θεοῦ, καὶ διδάσκαλος, καὶ ἁγιοποιὸς ὁ παράκλητος. τούτου χρείαν ἔχει Ηλίας καὶ Ελισσαῖος, καὶ Ησαΐας ἐν ἀνθρώποις· τούτου χρείαν ἔχει Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ ἐν ἀγγέλοις· οὐδὲν αὐτῷ τῶν γενητῶν ἰσότιμον· τὰ γὰρ τῶν ἀγγέλων γένη καὶ αἱ στρατιαὶ πᾶσαι ὁμοῦ συναχθεῖσαι οὐ φέρουσιν ἰσότητα πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα· καλύπτει ταῦτα πάντα τοῦ παρακλήτου ἡ πανάγαθος δύναμις· καὶ τὰ μὲν, ἐστὶν εἰς λειτουργίαν ἀποστελλόμενα· τὸ δὲ, ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ καθὼς ὁ ἀπόστολός φησι. τὸ γὰρ πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ. τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ. τοῦτο περὶ Χριστοῦ ἐκήρυξεν ἐν προφήταις· τοῦτο ἐνήργησεν ἐν ἀποστόλοις· τοῦτο μέχρι σήμερον ἐν βαπτίσματι σφραγίζει τὰς ψυχὰς, καὶ

πατὴρ μὲν δίδωσιν υἱῷ, καὶ υἱὸς μεταδίδωσιν ἁγίῳ πνεύματι. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ Ἰησοῦς ὁ λέγων, οὐκ ἐγώ, πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λέγει, ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ τὰ ἑξῆς, ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ὁ πατὴρ δι' υἱοῦ σὺν ἁγίῳ πνεύματι, τὰ πάντα χαρίζεται· οὐκ ἄλλα πατρὸς χαρίσματα, καὶ ἄλλα υἱοῦ, καὶ ἄλλα ἁγίου πνεύματος· μία γὰρ ἡ σωτηρία. μία ἡ δύναμις. μία ἡ πίστις· εἷς θεὸς ὁ πατήρ· εἷς κύριος ὁ μονογενὴς αὐτοῦ υἱός· ἓν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁ παράκλητος· καὶ αὔταρκες ἡμῖν εἰδέναι ταῦτα· φύσιν δέ, ἢ ὑπόστασιν μὴ πολυπραγμόνει· εἰ γὰρ ἦν γεγραμμένον, ἐλέγομεν· οὐ γέγραπται, μὴ τολμήσωμεν· αὔταρκες ἡμῖν εἰδέναι πρὸς σωτηρίαν, ὅτι ἐστὶ πατήρ, καὶ υἱός, καὶ ἅγιον πνεῦμα· τοῦτο τὸ πνεῦμα κατῆλθεν ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἐπὶ Μωϋσέως· ἀλλὰ τὸ μῆκος τῶν λόγων, ἀγαπητοί, μὴ κάματον ὑμῖν ἐμποιείτω. παράσχοι δὲ αὐτό, περὶ οὗ ὁ λόγος, δύναμιν ἑκάστῳ, καὶ τῶν λεγόντων ἡμῶν, καὶ ὑμῶν τῶν ἀκουόντων· [τοῦτο τὸ πνεῦμα κατῆλθεν, ὡς ἔφην, ἐπὶ τοὺς ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους τοὺς ἐπὶ Μωϋσέως· λέγω δὲ ταῦτα (ϛι)] ἵνα παραστήσω νῦν, ὅτι οἶδε τὰ πάντα χαρίζεσθαι· οὐ τοῦ πνεύματος μερισθέντος, ἀλλὰ τῆς χάριτος μερισθείσης πρὸς τὰ δοχεῖα, καὶ τὴν τῶν δεχομένων δύναμιν· ἀλλ' ἑξήκοντα μὲν καὶ ὀκτὼ παρῆσαν, καὶ ἐπροεφήτευσαν· Ἐλδὰδ δὲ καὶ Μωδάδ, οὐ παρῆσαν· ἵνα τοίνυν δειχθῇ, ὅτι οὐ Μωϋσῆς ἦν ὁ χαριζόμενος, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐνεργοῦν, Ἐλδὰδ καὶ Μωδὰδ οἱ κληθέντες μέν, οὐδέπω δὲ ἦσαν ἀπαντήσαντες προεφητεύουσι. ἐξεπλάγη Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Ναυῆ, ὁ διάδοχος Μωϋσέως· καὶ προσελθών, λέγει τῷ Μωϋσῇ· ἀκούσας ὅτι Ἐλδὰδ καὶ Μωδὰδ προφητεύουσιν, ἐκλήθησαν, καὶ οὐκ ἀπήντησαν· κύριε μου Μωϋσῆ κώλυσον αὐτούς. οὐ δύναμαι κωλῦσαι αὐτούς, φησιν, ἐπουράνιος γὰρ ἡ χάρις· καὶ τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ κωλῦσαι αὐτούς, ὥστε καὶ αὐτὸς χάριν ἔχω. ἀλλ' οὐ νομίζω σε τοῦτο φθόνῳ εἰρηκέναι· μὴ ζηλοῖς σύ μοι ὅτι ἐκεῖνοι μὲν προεφήτευσαν· σὺ δὲ οὔπω προφητεύεις· ἔκδεξαι τὸν καιρόν· καὶ τίς δώῃ πάντα

in baptiſmo. Et pater quidem dedit filio, filius autem tradidit Spiritui ſancto. Ipſe enim Ieſus eſt qui dixit, non ego: *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo*. Ac de Spiritu ſancto dicit: *Quando venerit ille Spiritus veritatis*. & reliqua: *ille me glorificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis*. Pater per filium cum Spiritu ſancto omnia largitur. Non alia patris, alia filij, nec alia Spiritus ſancti: ſed vna eſt ſalus, vna fides. Vnus Deus Pater, vnus Dominus vnigenitus eius filius, vnus Spiritus ſanctus paracletus. Atque hæc quidem ſcire ſufficit. Naturam autem vel ſubſiſtentiam ſpiritus ne curioſè ſcruteris: ſi enim ea deſcripta eſſet, diceremus: quod autem ſcriptum non eſt, dicere non audeamus. Satis eſt nobis ad ſalutem ſcire, quòd eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, qui deſcenderat in ſeptuaginta ſeniores tempore Moyſis. (Sed prolixitas ſermonum, dilecti ne tædioſa vobis efficiatur, præbeat ille, de quo nobis ſermo eſt, eam virtutem vnicuique, & mihi dicenti & vobis audientibus: & ea nunc exhibeat, quæ nouit omnia donare.) Non erat tum in illos ſeptuaginta viros ſpiritus ipſe diuiſus, ſed gratia tantùm pro eorum, qui recipiebant, facultate. Sexaginta tantùm, & octo aderant Eldad autem & Modad aberant. Vt igitur oſtenderet non Moyſem eſſe largitorem, ſed ſpiritum operantem, Eldad & Modad vocati quidem, ſed non occurrentes, prophetabant. Stupefactus eſt Ieſus ille typicus, Naue vocatus, ſucceſſor Moyſis, & conueniens eum, dicit: Audiſti quòd Eldad & Modad prophetant: Vocati erant, ſed non aduenerant, *Domine mi Moyſes prohibe eos*. Non poſſum, inquit, illos cohibere: cœleſtis enim eſt iſta gratia. Ac tantum abeſt vt eos cohibere queam, vt etiam fateri cogar me ex gratia Domini id habere, ſed non puto te ex odio iſta dicere: caue autem vt æmuleris pro me, vel inuideas quòd illi quidem prophetant, tu autem nequaquam. expecta tempus. Quis dabit vniuerſum po-

Mat. 11. 27

Ioh. 16. 13.

Spiritus ſanctus de his quæ ſunt filij accipit.

Spiritus in abſentes à Moyſe ſeniores effuſus.

Num. 11. 28

pulum eſſe Domini prophetas quando det Dominus ſpiritum ſuum ſuper eos? Prophetice dicit, quòd, quando det, tunc enim nondum dederat. Tu quoque nondum habes. Nunquid Abraham & Iſaac, & Iacob & Ioſeph, anteà non habebant? Nunquid non habebant id quod dicit, quando det Dominus? Manifeſtum eſt hîc ſignificare illum abundantiam doni ſpiritus ſuper eos omnes. Quaſi diceret: Nunc iſta gratia particularis, ſed tunc erit copioſum donum. Quod completum eſt apud nos in die Pentecoſtes. Atque idem ſanè ſpiritus, qui apud nos deſcendit, deſcendebat prius & apud illos in multos. Scriptum eſt enim

Deu. 34. 9. deinceps: *Et Ieſus Naue, repletus eſt ſpiritu ſapientiæ.* Moyſes enim manus ſuas ſuper eum impoſuit. Cernis vbique typum, & in veteri & in nouo Teſtamento eundem. Tempore Moyſis per manus impoſitionem dabatur ſpiritus: in te quoque baptizatum peruentura eſt gratia illius. Quomodò autem, id nondum dico: neque enim eius rei nunc tempus eſt. Idem deſcendit in omnes iuſtos ac prophetas, Enoch & Enos, Noë ac reliquos, Abraham, Iſaac, Iacob. Nam de eo, quòd Ioſeph habuerit Spiritum Dei, etiam Pharao expertus eſt. De Moyſe enim, & rebus admirandis ab illo virtute Spiritus ſancti factis, perſæpè audiſti. Eundem ſpiritum & fortiſſimus Iacob habuit, & omnes ſancti: quamuis omnium nomina non proſequamur. Idem & in ſtructuram illam tabernaculi miſſus, repleuit ſapientia eos, qui circa Beſeleel erant ſapientes. In virtute huius ſpiritus, quemadmodum in libro Iudicum habemus, Othoniel quidem iudicabat, Gedeon verò inualeſcebat. Iephta vincebat. Sampſon vindicans, ſuprà vires humanas certabat. Nam de Samuele & Dauide ex libris Regum manifeſtius eſt, quòd & ipſi in Spiritu ſancto prophetabant, & principes erant prophetarum. Ac Samuel quidem vi-

2. Reg. 23. 2. dens appellabatur, Dauid autem clarè dicit: *Spiritus Domini locutus eſt mihi.* Et in Pſalmis: *Spiritum ſan-*

Spiritus per manuũ impoſitionem in Lege dabatur.

Artificioſã mentem donat ſpiritus

τὸν ἅγιον

τὸν λαὸν κυρίου προφήτας; ὅταν δῷ κύριος τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς· προφητικῶς καὶ τοῦτο λέγων, ὁ κύριος ὅταν δῷ· νῦν γὰρ οὔπω ἄρα ἔδωκε· σὺ οὖν οὔπω ἔχεις· Ἀβραὰμ ἄρα καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰωσήφ, οὐκ εἶχον οἱ πρὸ τούτου; ἄρα οὐκ εἶχον, ἀλλὰ τὸ, ὅταν δῷ κύριος· δῆλον ὅτι σημαίνει τὸ ἐπὶ πάντας· νῦν μὲν, μερικὴ ἡ χάρις· τότε, δαψιλὴς ἡ δόσις ἦν· ἠνίττετο δὲ τὸ γενησόμενον ἐν τῇ πεντηκοστῇ παρ' ἡμῖν· καὶ αὐτὸ γὰρ κατῆλθε παρ' ἡμῖν· κατῆλθε δὲ καὶ πρότερον ἐπὶ πολλούς· γέγραπται γάρ· καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἐνεπλήσθη πνεύματος σοφίας· ἐπέθηκε γὰρ Μωϋσῆς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν· βλέπεις πανταχοῦ τὸν τύπον ἐν παλαιᾷ καὶ καινῇ τὸν αὐτόν; ἐπὶ Μωϋσέως διὰ χειροθεσίας ἐδίδοτο τὸ πνεῦμα· μέλλει δὲ καὶ ἐπὶ σὲ τὸν βαπτιζόμενον φθάνειν ἡ χάρις· τὸ δὲ πῶς οὐ λέγω· οὐ γὰρ προλαμβάνω τὸν καιρόν· τοῦτο καὶ ἦλθεν ἐπὶ πάντας δικαίους καὶ προφήτας· τὸν Ἐνὼς λέγω, τὸν Ἐνώχ, τὸν Νῶε, καὶ τοὺς λοιπούς· τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ· περὶ γὰρ τοῦ, τὸν Ἰωσὴφ ἔχειν πνεῦμα θεοῦ ἐν αὐτῷ, ἤδη καὶ Φαραὼ κατείληφεν· περὶ γὰρ Μωϋσέως καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ θαυμασίων ἐκ πνεύματος ἐνεργηθέντων, ἤκουσας πολλάκις· τοῦτο καὶ ὁ ἀνδρειότατος εἶχεν Ἰακώβ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι· κἂν τὰ ὀνόματα πάντων μὴ διέλθωμεν. τοῦτο καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς σκηνῆς ἀπέσταλεν· ἐνέπλησε σοφίας τοὺς περὶ τὸν Βεσελεὴλ σοφούς, ἐν τῇ δυνάμει τούτου τοῦ πνεύματος καθὼς ἔχομεν ἐν κριταῖς, Γοθονιὴλ μὲν, ἔκρινε· Γεδεὼν δὲ ἐνδυναμώθη· ἐνίκησε δὲ ὁ Ἰεφθαέ. Δεββώρα δὲ ἡ γυνὴ ἐπολέμει· καὶ Σαμψὼν ἔτι δικαιοπραγῶν, καὶ μὴ λυπῶν, αὐτὸ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνήργησε. περὶ γὰρ Σαμουὴλ καὶ Δαβὶδ φανερῶς ἐν ταῖς τῶν βασιλειῶν ἔχομεν βίβλοις· ὅπως ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἐπροφήτευον αὐτοί, καὶ προφητῶν ἦσαν ἔξαρχοι· καὶ ὁ μὲν Σαμουήλ, ὁρῶν ἐκαλεῖτο· ὁ δὲ Δαβὶδ σαφῶς πνεῦμα κυρίου, φησιν, ἐλάλησεν ἐν ἐμοί· καὶ ἐν ψαλμοῖς. καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν

σου μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ. καὶ πάλιν τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ. καθὼς δὲ ἐν παραλειπομένοις ἔχομεν, ἁγίου πνεύματος μετέσχον Ἀζαρίας μὲν, ἐπὶ τοῦ Ἀσὰφ βασιλέως, καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ἐπὶ Ἰωσαφὰτ βασιλέως· καὶ ὁ πάλιν ἄλλος Ἀζαρίας ὁ λιθασθείς· ὁ δὲ Ἔσδρας φησί· καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ἔδωκας συνετίσαι αὐτούς· περὶ δὲ Ἠλία τοῦ ἀναληφθέντος, καὶ Ἐλισσαίου, τῶν πνευματοφόρων καὶ θαυματοποιῶν, φανερὸν κἂν μὴ λέγωμεν, ὅτι πλήρεις ἦσαν ἁγίου πνεύματος· εἰ δὲ καὶ πάσας τὰς διέλθῃς τε τῶν δώδεκα καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν τὰς βίβλους, πολλὰς τὰς περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μαρτυρίας εὑρήσεις· Μιχαίου μὲν λέγοντος ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ· ἐὰν μὴ ἐγὼ ἐμπλήσω ἰσχὺν ἐν πνεύματι κυρίου· τοῦ δὲ Ἰωὴλ βοῶντος· καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα λέγει ὁ θεὸς, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ Ἀγγαίου φάσκοντος, διότι ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ. καὶ τὸ πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν· Ζαχαρίου δὲ ὁμοίως· πλὴν τοὺς λόγους μου καὶ τὰ νόμιμά μου δέχεσθε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ἐν πνεύματί μου τοῖς δούλοις μου τοῖς προφήταις, καὶ ἕτερα· καὶ Ἡσαΐας ὁ μεγαλοφωνότατός φησι· καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ· πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως· πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου θεοῦ· δηλῶν ἓν μὲν εἶναι τοῦτο καὶ ἀδιαίρετον, διαφόρους δὲ αὐτοῦ ἐνεργείας· καὶ πάλιν· Ἰακὼβ ὁ παῖς μου· καὶ ἑξῆς. καὶ ἔδωκα τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τὸ σπέρμα σου, καὶ πάλιν, καὶ κύριος παντοκράτωρ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη εἶπε κύριος τὸ πνεῦμά μου μόνον ἐστὶν ἐπὶ σοί· καὶ πάλιν πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ· οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν ἐν τοῖς κατὰ Ἰουδαίων, αὐτοὶ δὲ ἠπείθησαν, καὶ παρώξυναν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ποῦ ἐστιν ὁ θεὶς ἐν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἔχεις καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ, εἰ λοιπὸν ἀκούων μὴ κέκμηκας· τὸ ἤδη ῥηθέν· καὶ ἔπεσεν ἐπ' ἐμὲ πνεῦμα, καὶ εἶπε πρός με· λέγε τάδε λέγει κύριος· τὸ δὲ ἔπεσεν ἐπ' ἐμὲ καλῶς ἐκληπτέον, ὅτι φιλοστόργως· καὶ ὥσπερ ὁ Ἰακὼβ εὑρὼν τὸν Ἰωσήφ, ἐπέπεσεν ἐπὶ τοῦ

ctum tuum ne auferas à me. Et rurſus : *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.* Et vt eſt in Paralipomenis : Azarias particeps factus Spiritus ſancti, tempore Aſaph Regis, & Oziel, tempore Ioſaphat. Ac rurſus alius Azarias, qui eſt lapidatus. Eſdras verò dicit. *Et ſpiritum tuum bonum dediſti, ad erudiendum illos.* De Helia aſſumpto & Eliſæo ſpiritiferis & mirificis hominibus, clarum eſt, etiamſi non dicamus, quòd pleni erant Spiritu ſancto. Quòd ſi quis omnes duodecim prophetarum libros proſequatur, quàm plurima de Spiritu ſancto inueniet teſtimonia. Micheas dicit in perſona Dei : *Niſi ego repletus fuero fortitudine Spiritus Domini.* Ioël clamat : *Et erit poſteà dicit Dominus : Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.* Et quæ ſequuntur. Et Aggæus loquitur : *Quapropter ergo vobiſcum ſum, dicit Dominus omnipotens, & ſpiritus meus conſiſtit ſuper vos.* Zacharias ſimiliter : *De ſermonibus meis accipite, quæcunque & ego præcipio in ſpiritu ſeruis meis prophetis*, & alia. Iſaias dicit : *Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit illum Spiritus timoris Dei.* Certum eſt, vnum quidem eſſe hunc ſpiritum indiuiſibilem, diuerſas autem illius operationes. Rurſus : *Iacob ô puer*, & cætera. *Et dedi Spiritum meum ſuper illum.* Et iterum : *Ponam Spiritum meum ſuper ſemen tuum. Et tunc Dominus miſit me, & ſpiritus eius.* Ac iterum : *Hoc illis à me ſit teſtamentum dicit Dominus, ſpiritus meus qui eſt ſuper te.* Et iterum : *Spiritus Domini ſuper me, propterea vnxit me.* Et iterum de Iudæis : *Ipſi autem ad iracundiam prouocauerunt, & contriſtarunt Spiritum ſanctum eius. Et vbi eſt, qui poſuit in ipſis Spiritum ſancti ſui?* Habes ſimilia & in Ezechiele, ſi deinceps audiens non defatigeris. *Et cecidit ſuper me ſpiritus, & dixit ad me : Hæc dicit Dominus.* Quòd ait, cecidit ſuper me, rectè ſanè benignitatem illius deſignat. Quemadmodum Iacob reperto Ioſeph, cecidit ſuper collum

Pſa.50.15. *Pſa.142.10* *2.Eſ.9.20.* *Mich.3.8.* *Ioel.2.28.* *Agg.2.6.* *Zach.1.6.* *Eſa.11.2.* *Septiformis ſpiritus & vnus.* *Eſa.52.1.* *Eſa.44.3.* *Eſa.48.16.* *Eſa.59.21.* *Eſa.61.1.* *Eſa.63.10.* *Ezech.11.5*

eius,& ſicut in Euangeliis, benignus ille pater filium ex peregrinatione redeuntem cernens, miſericordia commotus eſt & currens, cecidit ſuper illius. Ac iterum
Eze.11.24. in Ezechiele : *Et duxit me in terram Chaldæorum, in captiuitatem in viſione, in Spiritu Dei.* Reliqua enim eiuſcemodi, in his quæ de baptiſmate dixeramus iam,
Eze 36.25. Ibid. 37.6. audiſti. *Et aſpergam vos aqua munda.* Et, *Dabo vobis.*
Spiritus ex pueris ſapiẽtes facit. Et, *Facta eſt ſuper me manus Domini & eduxit me in Spiritu Domini.* Hic ſpiritus ſapientem effecit animam
Ibid. 3.22. Danielis, vt iuuenis ipſe ſenum eſſet iudex. Damnabatur Suſanna modeſtiſſima tanquam impudica, vindex erat nemo. Quis enim aduerſaretur principibus? Adducebatur iam in mortem, iam erat in manibus lictorum. Ecce adeſt auxiliator paracletus, ſpiritus qui omnem naturam intelligibilem ſanctificat. Age, in-
Dan.13.45 quit Daniel puer, argue ſenes de peccatis iuuenilibus. Scriptum eſt enim : *Suſcitauit Deus ſpiritum pueri iuuenculi.* Et ſummatim ea comprehendamus per decretum Danielis, temperans illa & innocens ſeruatur. Teſtimonij enim cauſa, non enarrationis, ea adduximus. Agnouit & Nabuchodonoſor, quòd in Daniele eſſet Spiritus ſanctus Dicit enim ad eum: *Bal-*
Dani.4.6. *tazar princeps ariolorum,* inquit, *hoc ego ſcio, quòd Spiritus Dei ſanctus eſt in te.* Alterum quidem verum dixit alterum falſum. Quòd enim haberet Spiritum ſanctum, verum erat, falſum autem, quòd eſſet princeps incantatorum: neque enim magus erat, ſed ex Spiritu ſancto ſapiens. Nam anteà illi indicauit viſionem imaginis. Ipſe viderat eam, & neſciebat. *Dic inquit mihi viſionem, quam ego vidi, & quæ ſit neſcio.* Cernis vim Spiritus ſancti, videntes neſciunt, non videntes agnoſcunt, & interpretantur. Et eſſent reuerà multa, quæ ex veteri lege recitaremus, & latius explicaremus de Spiritu ſancto: ſed cùm breue ſit tempus, oportet ſeſe commodare mediocritati auſcultationis. Itaque ſatis præſens, quæ ex veteri Teſtamento produximus, deinceps ſi Deus volet, ad ea quæ ſunt in nouo, proxima Catecheſi veniemus.

τράχηλον αὐτοῦ· καὶ ὥσπερ ἐν εὐαγγελίοις φιλόστοργος πατήρ, τὸν ἐκ τῆς ἀποδημίας ἐπανελθόντα υἱὸν ἰδὼν ἐσπλαγχνίσθη, καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν· καὶ πάλιν. ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· καὶ ἤγαγέ με εἰς γῆν Χαλδαίων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἐν ὁράσει ἐν πνεύματι θεοῦ· καὶ γὰρ ἄλλα πρότερον ἐν τοῖς περὶ βαπτίσματος ἤκουσας· καὶ ῥανῶ ἐφ' ὑμᾶς ὕδωρ καθαρόν, καὶ ἑξῆς· καὶ δώσω ὑμῖν καὶ εὐθύς· καὶ τὸ πνεῦμά μου δώσω ἐν ὑμῖν· καὶ πάλιν. καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου· καὶ ἐξήγαγέ με ἐν πνεύματι κυρίου· τοῦτο ἐσόφισε τὴν ψυχὴν τοῦ Δανιήλ, ἵνα γένηται δικαστὴς πρεσβυτέρων ὁ νέος. κατεκρίθη Σουσάννα ἡ σώφρων ὡς ἀκόλαστος· ἔκδικος οὐκ ἦν· τίς γὰρ ἐξῃρεῖτο ἀπὸ τῶν ἀρχόντων· ἀπήγετο ἐπὶ θάνατον εἰς χεῖρας ἦν λοιπὸν τῶν δημίων· ἀλλ' ὁ βοηθὸς παρῆν, ὁ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἁγιάζον πᾶσαν νοητὴν φύσιν. δεῦρο δή μοι, φησὶ τῷ Δανιήλ, ὁ νέος ἔλεγξον πρεσβύτας, τὰ νεότητος ἁμαρτήματα· γέγραπται γάρ· ἐξήγειρεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ παιδαρίου νεωτέρου. καὶ ὅμως, ἵνα συντόμως παρέλθωμεν· διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Δανιὴλ ἐσώθη ἡ σώφρων· μαρτυρίας ἕνεκεν ταῦτα παραφέρομεν· οὐ γὰρ ἐξηγήσεως ὁ καιρός· καὶ Ναβουχοδονόσορ ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ Δανιὴλ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον φησὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν Βαλτάσαρ ὁ ἄρχων τῶν ἐπαοιδῶν ἔφη. τοῦτο ἐγὼ ἔγνων, ὅτι πνεῦμα θεοῦ ἅγιον ἐν σοί· ἓν ἀληθὲς εἶπε· καὶ ἓν ψεῦδος κακόν· ὅτι μὲν γὰρ ἔχει πνεῦμα ἅγιον, ἀληθές ἐστιν· οὐκ ἦν δὲ ἄρχων τῶν ἐπαοιδῶν· οὐ γὰρ ἦν μάγος· ἀλλ' ἐκ πνεύματος σοφίας· καὶ πρὸ τούτου δέ, συνέκρινεν αὐτοῦ τὴν ὅρασιν τῆς εἰκόνος, ἣν αὐτὸς ἰδὼν, οὐκ ᾔδει· εἰπὲ γάρ μοι, φησί, τὴν ὅρασιν, ἣν ἐγὼ ἰδὼν, οὐκ οἶδα· βλέπεις ἁγίου πνεύματος δύναμιν, οἱ ἰδόντες οὐκ οἴδασιν· οἱ μὴ ἰδόντες γινώσκουσι, καὶ ἑρμηνεύουσι· καὶ ἐνῆν μὲν ἀληθῶς πάμπολλα ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἀναλέξαι, καὶ πλατύτερον διηγήσασθαι τὰ περὶ ἁγίου πνεύματος· ἀλλ' ὀλίγος ὁ καιρός. δεῖ δὲ φείσασθαι καὶ τοῦ συμμέτρου τῆς ἀκροάσεως, ὅθεν τοῖς ἐκ τῆς παλαιᾶς πρὸς τὸ παρὸν τέως ἀρκεσθέντες, ἐπὶ τὰ λειπόμενα ἐκ τῆς καινῆς διαθήκης, εἰ ὁ θεὸς θέλοι, τῇ ἑξῆς κατηχήσει πάλιν ἐλευσόμεθα·

ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος πάντας, ὑμᾶς τῆς πνευματικῆς καὶ ἐπουρανίου καταξιώσαι δωρεᾶς· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ιζʹ. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις σχεδιασθεῖσα τῶν περὶ ἁγίου πνεύματος τὰ λοιπά· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους προτέρας· ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας. καὶ τὰ ἑξῆς.

ΕΝ μὲν τῇ πρὸ ταύτης κατηχήσει τῶν περὶ πνεύματος ἁγίου μαρτυριῶν, ὀλίγον τι μέρος, κατὰ δύναμιν παρεθέμεθα ταῖς τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἀκοαῖς· ἐν δὲ τῷ παρόντι τῶν λειπουσῶν ἐκ τῆς καινῆς διαθήκης, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν πάλιν ἐφαψόμεθα θεοῦ θέλοντος· τότε μὲν διὰ τὸ τῆς ἀκοῆς σύμμετρον τῇ προθυμίᾳ ἐπισχόντες· ἀκόρεστος γὰρ ὁ περὶ πνεύματος ἁγίου λόγος· νῦν δὲ τὸ λοιπὸν μέρος τι πάλιν ὀλίγον ἐροῦντες, τὸ γὰρ καλύψαι τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, τῷ τῶν γεγραμμένων πλήθει, μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ νῦν ὁμολογοῦμεν· οὐκ ἀνθρωπίνοις καὶ σήμερον κεχρημένοι σοφίσμασιν· ἀσύμφορον γάρ· ἀλλὰ τὰ ἐκ τῶν θείων γραφῶν μόνον ὑπομιμνήσκοντες. ἀσφαλέστατον γὰρ, κατὰ τὸν μακάριον ἀπόστολον, ὅς καί φησιν ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες· καὶ παραπλήσια τοῖς ὁδοιποροῦσιν, ἢ πλέουσιν ἐπιτελοῦντες, οἱ σκοπὸν ἔχοντες ἕνα μεγίστης ὁδοῦ. τῇ μὲν προθυμίᾳ σπεύδουσι, διὰ δὲ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, διαφόροις πόλεσιν παραβάλλειν, ἢ λιμέσιν εἰώθασι. αἱ μὲν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος διαλέξεις διαιροῦνται, αὐτὸ δὲ ἀδιαίρετόν ἐστιν, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τυγχάνον· ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς περὶ τοῦ πατρὸς λόγοις ποτὲ μὲν, περὶ μοναρχίας ἦν ἡμῖν τὸ διδασκόμενον· ποτὲ δὲ, πῶς καλεῖται πατὴρ, ἢ παντοκράτωρ· ποτὲ

Deus autem pacis per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & ſpiritum dilectionis, omnes nos ſpiritibus, & cæleſtibus ornet donis. Cui gloria, potentia in ſecula ſeculorum, Amen.

CATECHESIS DECIMASEPTIMA illuminatorum Hieroſolymis extemporanea, de Spiritu ſancto. Et lectio ex Epiſtola prima ad Corinthios: Huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, & reliqua.

IN præcedenti Catecheſi de Spiritu ſancto paruam quandam teſtimoniorum partem, quantum licuit, auribus veſtræ dilectionis propoſuimus. Tunc enim, ne modum excederemus, promptitudinem dicendi cohibuimus. Inexhauſtus enim de Spiritu ſancto ſermo eſt, nunc autem reliquorum pars quædam rurſus parua dicetur. Nollem enim infirmitatem veſtram obrui multitudine ſcripturarum. Ingenuè nunc quoque fatemur, nos non humanis ratiocinationibus vſuros: verùm ea tantùm quæ ſunt in ſacris ſcripturis commemoraturos: hoc enim eſt tutiſſimum, quemadmodum beatus Paulus inquit: *Non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis: ſed in perſuaſionibus ſpiritus, ſpiritalibus ſpiritalia conferentes*, & conformia viatoribus, & nauigantibus facientes: qui cùm vnum habeant ſcopum longi itineris, animi quidem promptitudine accelerant, propter corporis verò imbecillitatem, diuerſis appellunt ciuitatibus. Ac diſputationes quidem, ſeu diſſertationes de Spiritu ſancto diuiduntur, ipſe autem nequaquam diuiditur. Vnum tamen atque idem omnes complectuntur. Sicut etiam illi quos habuimus de patre ſermones: alius quidem erat, de illius nos docens monarchia: alius de eo, quomodò pater vocatur omnipotens, alius, quo-

Spiritualis, non rationibus agendũ

1.Cor.2.4.

δὲ, ὅπως δημιουργός ἐστι τῶν ὅλων, καὶ οὐ τὸ διαιρεῖσθαι τὰς κατηχήσεις διαίρεσιν εἶχε τῆς πίστεως· εἷς γὰρ ἦν τε καὶ ἔστιν ὁ τῆς εὐσεβείας σκοπός. καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς περὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ ποτὲ μὲν τὰ περὶ θεότητος, ἐδιδάχθημεν· ποτὲ δὲ τὰ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐδιδάσκομεν· εἰς πολλὰς μὲν διαλέξεις τοὺς περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λόγους διαιροῦντες, ἀδιαίρετον δὲ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καταγγέλλοντες, οὕτως καὶ νῦν τῶν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατηχήσεων διαιρουμένων, ἀδιαίρετον καταγγέλλομεν τὴν εἰς αὐτὸ πίστιν· ἓν γάρ ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, τὸ διαιροῦν μὲν τὰ χαρίσματα ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται· αὐτὸ δὲ μένον ἀδιαίρετον· οὐ γὰρ ἄλλος ἐστὶν ὁ παράκλητος παρὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' ἕν ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ διαφόρως ταῖς προσηγορίαις ὀνομαζόμενον· ζῶν καὶ ὑφεστὼς καὶ λαλοῦν καὶ ἐνεργοῦν, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διὰ Χριστοῦ γενομένων ἁπάντων λογικῶν καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐστὶν ἁγιαστικόν· ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ ταῖς διαφόροις ὀνομασίαις τοῦ ἁγίου πνεύματος νομίσαι τινὰς, ἐξ ἀμαθίας, διάφορα εἶναι ταῦτα πνεύματα, καὶ μὴ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ μόνον· διὰ τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν μὲν, ἡ καθολικὴ ἐκκλησία παρέδωκεν ἐν τῇ τῆς πίστεως ἐπαγγελίᾳ, πιστεύειν εἰς ἓν ἅγιον πνεῦμα τὸ παράκλητον τὸ λαλῆσαν ἐν τοῖς προφήταις· ὅπως εἰδέναι ἔχοις, ὅτι πολλαὶ μὲν, αἱ προσηγορίαι τυγχάνουσιν, ἓν δὲ μόνον ἐστὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· περὶ ὧν προσηγοριῶν, νῦν ὀλίγας ὑμῖν ἐκ πολλῶν ἐροῦμεν· καλεῖται μὲν πνεῦμα κατὰ τὸ ἀρτίως ἀνεγνωσμένον· ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας· καλεῖται δὲ πνεῦμα ἀληθείας, καθὼς ὁ σωτήρ φησι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καλεῖται καὶ παράκλητος, καθὼς εἴρηκεν· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς. ὅτι δὲ ἓν καὶ τὸ αὐτό ἐστι διαφόροις ταῖς προσηγορίαις ὀνομαζόμενον, δείκνυται σαφῶς ἐκ τούτων· περὶ μὲν γὰρ τοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τὸν παράκλητον εἴρηται. ὁ δὲ παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· περὶ δὲ τοῦ αὐτὸν εἶναι τὸν παράκλητον καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, εἴρηται· καὶ ἄλλον παράκλητον δώσω ὑμῖν, ἵνα μεθ' ὑμῶν μένῃ εἰς τὸν

αἰῶνα τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. καὶ πάλιν, ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας· καλεῖται δὲ πνεῦμα ὁ θεὸς, καθὼς γέγραπται· καὶ εἶδον τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον· καὶ πάλιν, ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοι υἱοὶ τοῦ θεοῦ εἰσι· καλεῖται δὲ πνεῦμα πατρὸς, καθὼς φησιν ὁ σωτήρ· οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. καὶ ὁ Παῦλος τούτου χάριν, κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα. καὶ ἑξῆς. κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καλεῖται καὶ πνεῦμα κυρίου, καθὼς Πέτρος εἶπεν· τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα κυρίου. καλεῖται καὶ πνεῦμα θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ, καθὼς γράφει Παῦλος· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. καλεῖται καὶ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καθὼς εἴρηται· ὅτι δέ ἐστε υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. καλεῖται καὶ πνεῦμα Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται, εἴς τινα, ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα Χριστοῦ· καὶ πάλιν· διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἄλλας πολλὰς ὀνομασίας τοῦ ἁγίου πνεύματος εὑρήσεις· καλεῖται μὲν γὰρ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ὡς γέγραπται κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης· καλεῖται καὶ πνεῦμα υἱοθεσίας, ὡς Παῦλός φησιν· οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββᾶ ὁ πατήρ· καλεῖται καὶ πνεῦμα ἀποκαλύψεως, καθὼς γέγραπται· δῴη ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ. καλεῖται καὶ πνεῦμα ἐπαγγελείας, καθὼς ὁ αὐτός φησιν, ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ· καὶ ἄλλαις δὲ προσηγορίαις πλείοσιν ὀνομάζεται τοιαύταις· ἤκουσας δὲ σαφῶς καὶ ἐν τῇ πρὸ ταύτης κατηχήσει, ὅτι ἐν μὲν τοῖς ψαλμοῖς, ποτὲ μὲν, ἀγαθὸν, ποτὲ δὲ, ἡγεμονικὸν ὀνομάζεται· ἐν δὲ τῷ Ἡσαΐᾳ, σοφίας καὶ συνέσεως, καὶ βουλῆς, καὶ ἰσχύος, καὶ γνώσεως, καὶ εὐσεβείας, καὶ φόβου θεοῦ προσηγορεύετο· δι' ὧν ἁπάντων, τῶν τε πρότερον εἰρημένων καὶ νῦν, ἵσταται, διαφόρους μὲν εἶναι

biſcum, Spiritum veritatis. Et iterum: *Cùm venerit autem paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis.* Vocatur ſpiritus Dei, ſicut ſcriptum eſt: *Et vidi ſpiritum Dei deſcendentem.* Et rurſus: *Qui ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei.* Vocatur & ſpiritus patris, ſicut dicit Saluator: *Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri loquitur in vobis.* Et iterum Paulus: *Huius gratia flecto genua mea ad patrem, &c. vt conforter per ſpiritum ipſius.* Vocatur & ſpiritus Domini, vt inquit Petrus: *Quid vtique conuenit vobis tentare ſpiritum Domini?* Vocatur ſpiritus Dei & Chriſti, vt ſcribit Paulus: *Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidem Spiritus Dei habitat in vobis. Si verò quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.* Vocatur ſpiritus filij Dei, ſicut eſt dictum: *Quod eſtis filij, miſit Deus ſpiritum filij ſui.* Vocatur ſpiritus Chriſti, ſicut ſcriptum eſt: *In quod & quale tempus, manifeſtatus eſt in ipſis Spiritus Chriſti.* Et rurſus: *Per veſtram deprecationem & ſubminiſtrationem Spiritus Ieſu Chriſti.* Præter has autem & alias quoque Spiritus ſancti appellationes reperies. Vocatur enim Spiritus ſanctificationis, vt ſcriptum eſt: *Secundùm Spiritum ſanctificationis.* Vocatur ſpiritus adoptionis filiorum, vt inquit Paulus: *Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater.* Vocatur ſpiritus reuelationis, vt ſcriptum eſt: *Det vobis ſpiritum reuelationis & ſapientiæ.* Vocatur ſpiritus promiſſionis, vt ipſe dicit: *In quem credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto.* Et aliis eiuſcemodi nominibus compluribus cognominatur. Audiſti aperte & in proxima ſuperiori inſtitutione, quòd in Pſalmis quidem aliquando bonus ſpiritus, aliquando principalis nominatur. In Eſaia verò ſpiritus ſapientiæ ac intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ac timoris Domini appellatur. Per quæ omnia, & quæ anteà & quæ nunc dicta ſunt, concluditur, diuerſas quidem eſſe illius

Spiritus patris.

Spiritus filij

Spiritus Chriſti.

Spiritus ſanctus quomodò à Patre et Filio procedat, docet Sit enuntiatus, aut vel efflatus, aut in aërẽ diffuſus.

Mundi quomodo gubernatio totius fiat.

appellationes, ſed ipſe vnus tantùm eſt, atque idem Spiritus ſanctus, viuens & ſubſiſtens, qui vbique patri & filio adeſt: non qui ab ore, & labiis patris & filij loquendo formetur, vel effletur, aut in aërem diffundatur, ſed ſubſtantialis, loquens ipſe & operans, adminiſtrans & ſanctificans: ſed per ſtabilem tamen & conſonam vnius exiſtentis ſalutaris adminiſtrationis in nos, quæ fit à patre per filium cum Spiritu ſancto ſicut & anteà dixeramus. Meminiſſe enim vos eorum, quæ modò dicta ſunt, volo, & apertè ſcire, quòd non alius in Lege & Prophetis, alius verò in Euangeliis & Apoſtolis, ſed vnus eſt atque idem ſpiritus, tam in veteri, quàm in nouo Teſtamento, diuina dictans eloquia. Hic eſt Spiritus ſanctus, qui deſcenderat in virginem Mariam. Cùm enim Chriſtus vnigenitus naſci deberet, virtus Altiſſimi obumbrauit ipſi, & Spiritus ſanctus in illam veniens, ſanctificauit eam: quò poſſet eum, per quem ſunt omnia, ſuſcipere. Nec opus eſt de eo multa facere verba, vt diſcas, impollutam & mundam fuiſſe illam generationem. Docuit enim id Gabriel, dicens ad eam: Nuntius ego ſum eorum, quæ fieri debent, ſed non cooperator, quamuis Archangelus. Et, vt non ignores, quid mei ſit muneris, gaudium ego annuntio tibi, quomodò autem parias, non à mea eſt gratia, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Proptereà & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* Hic Spiritus ſanctus egit & in Elizabetha. Neque enim virgo tantùm, ſed etiam coniugata illius notitiam habet. Siquidem ſecundùm Legem tantùm erat coniugiũ. Et repleta Spiritu ſancto, prophetauit Eliſabeth, dicitque bona ſerua de Domino: *Vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini mei ad me?* Benedixit illam Eliſabeth. Iſto ſpiritu repletus Zacharias pater Ioannis, prophetauit: quòd bonorum exhibitor eſſet ille vnigenitus, & quòd per baptiſma Ioannes eſſet præcurſor illius. Ab eodem Spiritu ſancto reſponſum accipiens Simeon

τῆς προφητείας ἐν ᾗ καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τὸ ἁγιάζον, καὶ ὑφεστὼς, καὶ πάντοτε πατρὶ καὶ υἱῷ συμπαρόν· οὐκ ἀπὸ στόματος καὶ χειλέων πατρὸς ἢ υἱοῦ λαλούμενον, ἢ διαπνεόμενον, οὔτε εἰς ἀέρα διαχεόμενον, ἀλλ᾽ ἐνυπόστατον· λαλοῦν αὐτὸ, καὶ ἐνεργοῦν, καὶ οἰκονομοῦν, καὶ ἁγιάζον, ἀδιαστάτου δηλαδὴ καὶ συμφώνου καὶ μιᾶς οὔσης τῆς ἐπιτελεσθείσης οἰκονομίας εἰς ἡμᾶς, τῆς ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, καθὼς καὶ πρώην εἰρήκαμεν· μνημονεύειν γὰρ ὑμᾶς ἐκείνων ἄρτι λεγομένων βούλομαι, καὶ εἰδέναι σαφῶς, ὅτι οὐχ ἕτερον μὲν ἐν νόμῳ καὶ προφήταις· ἕτερον δὲ ἐν εὐαγγελίοις καὶ ἀποστόλοις· ἀλλ᾽ ἕν ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἅγιον τὸ ἐν παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ τὰς θείας λαλῆσαν γραφάς. τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστι τὸ ἐλθὸν ἐπὶ τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν· ἐπειδὴ γὰρ Χριστὸς ἦν, ὁ μονογενὴς ὁ γεννώμενος, δύναμις ὑψίστου ἐπεσκίαζεν αὐτῇ, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἐπελθὸν ἐπ᾽ αὐτὴν, ἡγίαζεν αὐτὴν, πρὸς τὸ δυνηθῆναι δέξασθαι τὸν δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· οὐ χρεία δέ μοι πολλῶν λόγων, ἵνα μάθῃς ὅτι ἀῤῥύπαρος καὶ ἄχραντος ἡ γέννησις· ἔμαθες γὰρ, Γαβριήλ ἐστιν ὁ λέγων πρὸς αὐτὴν, ἐγὼ κῆρυξ εἰμὶ τῶν γενησομένων, ἀλλ᾽ οὐ συνεργός. εἰ γὰρ καὶ ἀρχάγγελος, ἀλλ᾽ οἶδα τὴν τάξιν· καὶ τὸ μὲν χαίρειν ἐγὼ εὐαγγελίζομαί σοι· τὸ δὲ πῶς τέξῃ, οὐκ ἀπὸ τῆς ἐμῆς χάριτος· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ· τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνήργησεν ἐν τῇ Ελισάβετ· οὐ γὰρ μόνον παρθένους οἶδεν, ἀλλὰ γνωρίζει καὶ ἐγγάμους, ἐὰν κατὰ νόμον ᾖ ὁ γάμος. καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ελισάβετ, καὶ ἐπροφήτευσε· καὶ φησὶν ἡ καλὴ δουλὶς περὶ τοῦ κυρίου· καὶ πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ πρός με ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου· ἐμακάριζε γὰρ ἑαυτὴν ἡ Ελισάβετ· τούτου τοῦ ἁγίου πνεύματος πλησθεὶς καὶ Ζαχαρίας ὁ τοῦ Ιωάννου πατὴρ, προεφήτευσε λέγων, ὅσων τε ἀγαθῶν πρόξενός ἐστιν ὁ μονογενής· καὶ ὅτι πρόδρομος διὰ βαπτίσματος Ιωάννης ἐκείνου· ὑπὸ τούτου τοῦ ἁγίου πνεύματος χρηματισθεὶς καὶ Συμεὼν ὁ δίκαιος, μὴ

ἰδεῖν θάνατον, πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χριστὸν κυρίου, δεξάμενος αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας ἐν τῷ ἱερῷ, τὰ περὶ αὐτοῦ σαφῶς ἐμαρτύρησε· καὶ Ἰωάννης δὲ ὁ πνεύματος ἁγίου πλησθεὶς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἡγιάσθη, ἵνα βαπτίσῃ τὸν κύριον· οὐ διδοὺς τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ τὸν διδοῦντα τὸ πνεῦμα εὐαγγελιζόμενος. φησὶ γάρ· ἐγὼ ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, καὶ ἑξῆς, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· πυρὶ δὲ διὰ τί; ἐπειδὴ ἐν πυρίναις γλώσσαις ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐγένετο κάθοδος· περὶ οὗ λέγει, χαίρων ὁ κύριος· πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη· τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατῆλθε βαπτιζομένου τοῦ κυρίου, πρὸς τὸ μὴ λαθεῖν οὗ βαπτιζομένου τὴν ἀξίαν, καθὼς Ἰωάννης φησίν· ἀλλ᾽ ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ᾽ ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ᾽ αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ· ἀλλὰ βλέπε τί λέγει τὸ εὐαγγέλιον· ἠνεῴχθησαν οἱ οὐρανοί· ἠνεῴχθησαν δὲ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ καταβαίνοντος· ἰδοὺ γάρ, φησιν, ἠνεῴχθησαν οἱ οὐρανοί· καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὡς περιστεράν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ᾽ αὐτόν· αὐτοκινήτως δηλονότι τῇ καταβάσει· ἔδει γάρ, ὡς ἐξηγήσαντό τινες τὰς ἀπαρχάς, καὶ τὰ πρωτεῖα τοῦ ἁγίου πνεύματος τῶν βαπτιζομένων τῇ αὐθεσπότητι τοῦ σωτῆρος παρασχεῖν, τοῦ τὴν τοιαύτην διδόντος χάριν· κατῆλθε δὲ ἴσως ἐν εἴδει περιστερᾶς, ὡς φασί τινες, τῆς καθαρᾶς, ὡς ἀκεραίου, καὶ ταῖς ὑπὲρ γεννωμένων τέκνων καὶ συγχωρήσεως ἁμαρτιῶν εὐχαῖς συνεργούσης, καθὼς αἰνιγματωδῶς προείρηται περὶ τούτου, Χριστὸν ὀφθαλμοφανῶς οὕτως ἐπιδειχθῆναι· ἐν γὰρ τοῖς ᾄσμασι περὶ τοῦ νυμφίου, προσφωνεῖ καὶ λέγει· οἱ ὀφθαλμοί σου ὡς περιστεραὶ ἐπὶ πληρώματα ὑδάτων. ταύτης ἔφερε τύπον μερικῶς κατά τινας ἡ ἐπὶ Νῶε περιστερά· ὥσπερ γὰρ ἐπ᾽ ἐκείνου, διὰ ξύλου καὶ ὕδατος αὐτοῖς μόνον ἐγένετο ἡ σωτηρία· καινῆς δὲ γενέσεως ἀρχή· καὶ ἡ περιστερὰ ἀνέστρεψε πρὸς αὐτὸν τὸ πρὸς ἑσπέραν, ἔχουσα φύλλον ἐλαίας. οὕτω φασὶ καὶ τὸ

iuſtus non viſurum ſe mortem; antequàm Chriſtum Domini videret: quem in vlnas accipiens in templo, apertè de illo teſtificatus eſt Et Ioannes repletus Spiritu ſancto in vtero matris, deinceps eum qui ſpiritum illi dedit annuntians, *Ego*, inquit, *vos baptizo in aqua ad pœnitentiam, qui autem poſt me venturus eſt, &c. ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne.* Luc. 2. 26.
Cur autem dicit, & igne? Quoniam in linguis igneis aduentus Spiritus ſancti apparuit. De quo dicit gaudens Dominus: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt excandeſcat?* Hic Spiritus ſanctus deſcendit cum Dominus baptizaretur: ne baptizati dignitas lateret, vt Ioannes inquit: *Sed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, in quemcunque videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.* Sed conſidera quid dicat Euangelium: *Aperti ſunt Cæli*: aperti ſunt propter dignitatem deſcendentis. *Ecce enim*, inquit, *aperti ſunt cœli: & vidit ſpiritum Dei deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper eum.* Indicat quòd ſuæ poteſtatis motu deſcenderet. Oportebat enim, vt interpretati ſunt aliqui, primitias & præcipua ſancti Spiritus baptizatæ humanitati Chriſti Saluatoris exhiberi, qui talem aliis dat gratiam. Deſcendit autem fortè in ſpecie columbæ mundæ, vt aliqui dicunt tanquàm ſimplicis, propter puros & innocentes, & pueros paruulos, qui naſcuntur ex Spiritu ſancto, & propter remiſſionem peccatorum, orationibus conſequendã. Sicut in ænigmate prædictum eſt de eo, quod ſuper Chriſtum viſibiliter apparebit. In Canticis enim de ſponſo præcinit, & dicit: *Oculi tui ſicut columbæ, ſuper plenitudines aquarum.* Huius aliqua ex parte ferebat typum ſecundùm quoſdam, columba illa Noe. Nam ſicut per illius lignum & aquam facta eſt ipſis quidem ſalus: nobis autem initium nouæ generationis: & columba reuerſa eſt ad eum ſub veſperum, habens virgam oleæ: Sic, inquiunt, & Spi-

Principia Spiritus in Chriſto.

ritus ſanctus deſcendit ſuper verum Noë, alterius generationis factorem, vniuerſorúmque generum voluntates in vnum congregantem. Quorum typum habebant diuerſæ in arca animantium ſpecies. Nónne hoc tempore ſpiritales lupi cum agnis ſimul paſcuntur? Nónne habet Eccleſia vitulum & taurum cum leone ſimul paſcentes? Sicut ad hodiernam vſque diem cernimus mundanos principes regi & inſtrui ab Eccleſiaſticis. Deſcendit igitur, vt interpretantur aliqui, intelligibilis ſeu ſpiritalis columba tempore baptiſmatis, vt oſtenderet hunc eſſe, qui per lignum crucis ſaluat credentes, qui ſub veſperum per mortem ſuam effecturus ſit ſalutem. Ac de his & alia, vt puto, poſſet eſſe enarratio. Ceterùm Saluatorem ipſum amplius audire debemus, de ſanctò Spiritu verba facientem. Dicit enim: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit ingredi in regnum Dei.* Et quòd à patre ſit gratia, dicit: *Quantò magis pater cæleſtis dabit Spiritum ſanctum credentibus ipſi.* Et quòd Deus in ſpiritu ſit adorandus: *Sed veniet*, inquit, *hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. Tales enim pater quærit, qui adoret eum. Spiritus eſt Deus, & qui adorat eum, oportet vt in Spiritu & veritate adoret eum.* Et rurſus: *Si ego in Spiritu Dei eiicio dæmonia.* Et ſtatim: *Propterea dico vobis, Omne peccatum & blaſphemia dimittetur hominibus, Spiritus autem blaſphemia non dimittetur.* Et: *Si quis dixerit verbum contra filium hominis, dimittetur illi: ſi quis autem dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non dimittetur illi, neque in præſenti, neque in futuro ſeculo.* Et iterum: *Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis, quem mundus capere non poteſt, quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Et iterum: *Hæc locutus ſum vobis, apud vos manens. Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, illi docebit vos omnia, & reducet in memoriam omnia quæ-*

Principes mundi ſubſunt Eccleſiaſticis.

Ioh. 4. 23.

Luc. 11. 20.

Matt. 12. 31

Blaſphemia in Spiritum non dimittetur.

Ioh. 14. 16.

Ibid. 25.

πνεῦμα

πνεῦμα τὸ ἅγιον κατῆλθεν ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν Νῶε, τὸν τῆς δευτέρας γενέσεως ποιητήν, τὸν παντοίων γενῶν προαιρέσεις εἰς τὸ αὐτὸ συνάγοντα· ὧν τύπον ἔφερον αἱ διάφοροι τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ ζώων καταστάσεις. οὗ κατὰ τὴν παρουσίαν, οἱ νοητοὶ λύκοι συμβόσκονται μετὰ ἀρνῶν· οὗ ἡ ἐκκλησία ἔχει μοσχάριον, καὶ ταῦρον, καὶ λέοντα ἅμα βοσκομένους, καθὼς μέχρι σήμερον βλέπομεν ἄρχοντας κοσμικοὺς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀγομένους καὶ διδασκομένους. κατῆλθε τοίνυν, ὡς ἐξηγοῦνταί τινες ἡ νοητὴ περιστερὰ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ διὰ ξύλου σταυροῦ σώζων τοὺς πιστεύοντας· ὁ μέλλων πρὸς ἑσπέραν διὰ τοῦ θανάτου χαρίζεσθαι τὴν σωτηρίαν. καὶ περὶ μὲν τούτων ἴσως καὶ ἄλλως ἐξηγητέον· αὐτοῦ δὲ τοῦ σωτῆρος καὶ νῦν ἀκουστέον τῶν περὶ ἁγίου πνεύματος ῥημάτων· φησὶ γάρ· ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· καὶ ὅτι παρὰ τοῦ πνεύματος ἡ χάρις· λέγει γάρ· πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν· καὶ ὅτι τὸν θεὸν ἐν πνεύματι προσκυνεῖν δεῖ φησιν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν· πνεῦμα ὁ θεός· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· καὶ πάλιν· εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· καὶ ἑξῆς εὐθύς· διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται· καὶ ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ. ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ πάλιν φησί· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μεθ' ὑμῶν ᾖ εἰς τὸν αἰῶνα τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτοί, αὐτὸ ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται· καὶ πάλιν λέγει· ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, παρ' ὑμῖν μένων. ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐκεῖνος διδάξει

ὑμᾶς πάντα, καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν· καὶ πάλιν φησίν, ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· καὶ πάλιν ὁ σωτήρ· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐ μὴ ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς· καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρίσεως· καὶ ἑξῆς πάλιν· ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, διηγήσεται ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν· οὐ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλήσει· καὶ πάλιν, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν· πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστι. διὰ τοῦτο εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν· αὐτοῦ τοῦ μονογενοῦς νῦν ἀνέγνων σοι τὰς φωνὰς, ἵνα μὴ προσέχῃς ἀνθρωπίνοις ῥήμασι· τούτου τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν κοινωνίαν ἐχαρίσατο τοῖς ἀποστόλοις. γέγραπται γὰρ, καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς. λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται· δεύτερον ἐμφύσημα τοῦτο, ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἠμαυρώθη διὰ τὰς ἑκουσίους ἁμαρτίας· ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον ἀνέβη ἐμφυσῶν εἰς τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐξαιρούμενός σε ἐκ θλίψεως. τὸ δὲ ἀνέβη, πόθεν; ἐκ τοῦ ᾅδου· οὕτω γὰρ διηγήσατο τὸ εὐαγγέλιον· ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τότε ἐνεφύσησεν· ἀλλὰ δίδωσι μὲν νῦν τὴν χάριν· ἐπιδαψιλεύεται δὲ ἐπὶ πλεῖον, καὶ φησὶ πρὸς αὐτοὺς, ἕτοιμος μὲν εἰμὶ τοῦ δοῦναι καὶ νῦν· οὔπω δὲ τὸ ἀγγεῖον χωρεῖ· τέως μὲν οὖν λάβετε τὴν χάριν ὅσοι χωρεῖτε· ἐκδέχεσθε δὲ καὶ πλείονα· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει Ιερουσαλὴμ, ἕως ἂν ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους· νῦν λάβετε μερικῶς· τότε φορέσετε αὐτοτελῶς· ὁ μὲν γὰρ δεχόμενος πολλάκις, μερικῶς ἔχει τὸ διδοσκόμενον· ὁ δὲ ἐνδυόμενος ὑπὸ τῆς στολῆς, πανταχόθεν περιέχεται· μὴ φοβηθῆτε, φησὶν, ὅπλα διαβόλου καὶ βέλη· φορέσετε γὰρ δύναμιν πνεύματος ἁγίου· μνημονεύετε δὲ τῶν ἀρτίως εἰρημένων, ὅτι πνεῦμα οὐ μεμέρισται, ἀλλ' ἡ δι' αὐτοῦ χάρις· ἀνῆλθε τοίνυν ὁ Ιησοῦς εἰς οὐρανοὺς, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν

cunque dixi vobis. Et: *Cùm autem venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre Spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Et: *Si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos: & cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio.* Et: *Adhuc multa habeo dicere vobis, ſed non poteſtis portare modò: quando autem venerit ille Spiritus veritatis, ediſſeret vobis omnem veritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo.* Et: *Sed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura ſunt, annuntiabit vobis. Ille me glorificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.* Ipſius nunc vnigeniti eloquia lego tibi, ne verbis humanis aurem adhibeas. Huius Spiritus ſancti participationem largitus eſt Apoſtolis, vt ſcriptum eſt: *Hoc cùm dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum. Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis, quorum retinueritis, retenta erunt.* Altera hæc eſt ſufflatio: quandoquidem illa prima obſcurata eſt per voluntaria peccata, vt impleatur quod ſcriptum eſt: Accendet ſufflans in faciem tuam, liberans te de tribulatione. Vnde autem aſcendet, vtrum ex inferno? Sic enim narrabat Euangelium, quòd poſt reſurrectionem, tunc demùm inſufflauit in eos. Sed dat quidem nunc gratiam, addit autem auctarium amplius, & ait ad eos: Paratus quidem ego ſum dare, ſed nondum id capere poteſtis. Intereà accipite gratiam qui poteſtis, deinceps autem ſuſcipietis abundantiorem, vos ſedete in ciuitate Hieruſalem, donec induamini virtute ex alto. Nunc accipite ex parte, tunc accipietis perfectè. Nam ille qui ſuſcipit, perſæpè habet id ex parte: qui autem veſte induitur, vndique illa circundatur. *Non metuatis*, inquit, *arma diaboli & iacula: habetis enim virtutem Spiritus ſancti.* Memineritis autem eorum quæ modò dicta ſunt, quòd ſpiritus non diuiditur, ſed gratia quæ fit per illum. Aſcendit igitur in cælum, & promiſſionem im-

[Marginal notes: Ioh. 15. 26. — Ioh. 16. 9. — Ibid. 12. — Ibid. 14. — Ioh. 20. 22 — Noua Dei ſufflatio.]

Ioh.14.16. pleuit. Dixit enim ad ipſos: *Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis*. Sedebant expectantes aduentum Spiritus, & cùm eſſent completi dies pentecoſtes, hîc in ciuitate iſta Hieruſalem (noſtra enim eſt iſta gloriatio, & loquimur non de his beneficiis, quæ apud alios facta bonis: ſed de his quæ apud nos exhibita ſunt) Pentecoſtes igitur cùm eſſet, reſidebant, & aduenit paracletus de cælis cuſtos, & ſanctificator Eccleſiæ, animarum gubernator, & fluctuantium ſeruator. Remunerator certantium, & vincentium coronator. Deſcendit autem vt & virtute induat, & vt baptizet Apoſtolos: Dicit enim Dominus: *Vos autem baptizabimini in Spiritu ſancto*. Non ita multò pòſt: Non eſt iſta gratia ex parte, ſed perfecta virtus. Vt enim is qui mergitur in aquas & baptizatur, vndique ab aquis circundatur: ſic & illi à Spiritu baptizati ſunt perfectè. Sed aqua quidem exterius circundat, ſpiritus autem interiorem animam abluit incomprehenſibiliter. Et quid miraris? accipe exemplum corporeum, paruum quidem & facile, vtile autem ſimplicioribus. Si ignis perferri ſpiſſitudinem interius tranſiens, totum efficit ignem, & frigidum fit feruens, & nigrum fit lucidum. Si ignis cùm ſit corpus in corpus ferri ingrediens, ſic abſque vllo impedimento vt vides operatur, quid miraris, ſi Spiritus ſanctus in animæ interiora ingreditur? Ne autem tantæ gratiæ deſcendentis lateret magnitudo, tanquàm tuba cæleſtis intonuit. *Factus eſt*, inquit, *repentè ſonus de cælo; tanquàm aduenientis ſpiritus vehementis*, ſignificando præſentiam illius, qui id concedit hominibus, vt vi rapiant regnum cælorum: vt & oculi viderent igneas linguas & aures audirent ſonum.

Act.2.2. *Et repleuit domum vbi erant ſedentes*. Facta eſt receptaculum ſpiritalis aquæ illa domus: Diſcipuli intus ſedebant, & domus vniuerſa repleta eſt. Baptizati igitur ſunt ſine vllo defectu, ſecúndum promiſſionem. Induti ſunt in animo & corpore diuino indumento, & ſalutari: & apparuerunt illis diſpertitæ linguę tanquã ignis:

Apoſtoli ſpiritu ſancto baptizati ſunt.

Luc.3.16.

Immerſio in baptiſmo

Spiritus quo modò penetret animã.

ἐπλήρωσεν· εἶπε γὰρ πρὸς αὐτούς· ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν· ἐκαθέζοντο ἐκδεχόμενοι τὴν παρουσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, ἐν ταύτῃ τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ· ἡμέτερον γὰρ καὶ τοῦτο τὸ ἀξίωμα καὶ λαλοῦμεν, οὐ περὶ τῶν παρ' ἑτέροις γεγενημένων ἀγαθῶν, ἀλλὰ τῶν παρ' ἡμῖν κεχαρισμένων· τῆς πεντηκοστῆς οὔσης, ἐκαθέζοντο, καὶ κατήρχετο ὁ παράκλητος ἐξ οὐρανοῦ, ὁ φρουρὸς καὶ ἁγιοποιὸς τῆς ἐκκλησίας, ὁ διοικητὴς τῶν ψυχῶν· ὁ κυβερνήτης τῶν χειμαζομένων, ὁ φωταγωγὸς τῶν πεπλανημένων καὶ ἀθλοθέτης τῶν ἀγωνιζομένων. καὶ στεφανωτὴς τῶν νενικηκότων· κατήρχετο δὲ, ἵνα ἐνδύσῃ δύναμιν· ἵνα βαπτίσῃ τοὺς ἀποστόλους· λέγει γὰρ ὁ κύριος· ὑμεῖς βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας· οὐ μερικὴ ἡ χάρις, ἀλλὰ αὐτοτελὴς ἡ δύναμις· ὥσπερ γὰρ ὁ ἐνδύνων ἐν τοῖς ὕδασι, καὶ βαπτιζόμενος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὑδάτων περιβάλλεται, οὕτω καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐβαπτίσθησαν ὁλοτελῶς· ἀλλὰ τὸ μὲν ὕδωρ ἔξωθεν περιχεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα καὶ τὴν ἔνδοθεν ψυχὴν βαπτίζει ἀπαραλείπτως· καὶ τί θαυμάζεις· λάβε ὑπόδειγμα σωματικὸν μικρὸν μὲν, καὶ εὐτελὲς, χρήσιμον δὲ τοῖς ἀσφαλεστέροις. εἰ τὸ πῦρ διὰ τῆς παχύτητος τοῦ σιδήρου διαβαῖνον ἔνδον τὸ ὅλον ἀπεργάζεται πῦρ, καὶ ὁ ψυχρὸς γίνεται ζεστός, καὶ ὁ μέλας γίνεται ἐκλάμπων· εἰ σῶμα ὂν τὸ πῦρ, ἐν σώματι σιδήρου ἐνδῦνον, οὕτως ἀπαρεμποδίστως ἐργάζεται· τί θαυμάζεις, εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐν τοῖς ἐνδοτάτοις τῆς ψυχῆς εἰσέρχεται; ἵνα δὲ τοσαύτης χάριτος κατερχομένης, μὴ ἀγνοηθῇ τὸ μέγεθος, σάλπιγξ ὥσπερ ἐπουράνιος, ἤχησεν· ἐγένετο γὰρ ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος, ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, σημαινούσης τὴν παρουσίαν· ἵνα καὶ ὀφθαλμοῖς ἴδωσι τὰς πυρίνας γλώσσας, καὶ ὦτα ἐπακούσῃ τοῦ ἤχου. καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι· δοχεῖον γέγονε τοῦ νοητοῦ ὕδατος ὁ οἶκος· οἱ μαθηταὶ ἔνδον ἐκαθέζοντο, καὶ ὁ οἶκος πᾶς ἐπλήσθη· ἐβαπτίσθησαν τοίνυν ἀμέμπτως κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν· ἐνεδύθησαν δὲ ψυχῇ καὶ σώματι, θείαν ἔνδυσιν καὶ σωτήριον· καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς,

καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου· πυρὸς μετέλαβον οὐ καταφλεκτικοῦ, ἀλλὰ σωτηριώδους πυρός· ἀφανίζοντος μὲν ἀκάνθας ἁμαρτιῶν, λαμπρύνοντος δὲ τὴν ψυχήν. τοῦτο μέλλει νῦν ἔρχεσθαι καὶ ἐφ' ὑμᾶς. καὶ τὰς μὲν ἀκανθώδεις ὑμῶν ἁμαρτίας περιαιρεῖν καὶ ἀναλίσκειν· τὸ δὲ τῆς ψυχῆς ὑμῶν κτῆμα τὸ τίμιον, ἔτι λαμπρύνειν, καὶ διδόναι ὑμῖν χάριν· ἔδωκε γὰρ καὶ τότε τοῖς ἀποστόλοις· ἐν εἴδει δὲ πυρίνων γλωσσῶν ἐπεκαθίζετο αὐτοῖς, ἵνα διαδήματα καινότερα περιθῶνται πνευματικὰ διὰ πυρίνων γλωσσῶν ἐπὶ κεφαλῆς· φλογίνη ῥομφαία πρότερον ἐκώλυε πύλας παραδείσου, πυρίνη γλῶσσα σωτηριώδης ἀπεκατέστησε τὴν χάριν· καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι· Γαλιλαῖος ὁ Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ἢ ἐπέρσιζεν ἢ ἐμήδιζεν· Ἰωάννης καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι πᾶσαν γλῶσσαν ἐλάλουν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· οὐ γὰρ νῦν ἐνταῦθα ἤρξαντο τῶν ξένων πλήθη συναθροίζεσθαι πανταχόθεν, ἀλλ' ἐκ τότε· ποῖος τοσοῦτος διδάσκαλος εὑρίσκεται, διδάσκων ἀθρόως, ἃ μὴ μεμαθήκασιν; τοσούτοις ἔτεσι διὰ γραμματικῆς καὶ διὰ τεχνῶν μανθάνουσι μόνον Ἑλληνιστὶ καλῶς λαλεῖν, καὶ οὐδὲ πάντως πάντες λαλοῦσιν ὁμοίως, ἀλλ' ὁ ῥήτωρ καλῶς, γραμματικὸς ἐνίοτε οὐ καλῶς· καὶ ὁ τὴν γραμματικὴν εἰδὼς, τὰ φιλοσοφούμενα οὐκ οἶδε. τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἅμα διδάσκει πολλὰς γλώσσας, ἅσπερ ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ ἐκεῖνοι οὐκ οἴδασι. τοῦτό ἐστιν ἀληθῶς σοφία πολλή. τοῦτο θεία δύναμις· ποία σύγκρισις τῆς ἐν πολλῷ χρόνῳ ἀμαθίας ἐκείνων, πρὸς τὴν ἀθρόαν καὶ διάφορον καὶ ξένην ἐξαίφνης τῶν γλωσσῶν ἐνέργειαν· ἐγένετο σύγχυσις τοῦ πλήθους τῶν ἀκουσάντων· δευτέρα σύγχυσις ἀντὶ τῆς ἐν Βαβυλῶνι πρώτης κακῆς· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν διαίρεσις ἦν τῆς προαιρέσεως, ἐπειδὴ ἀντίθεον ἦν τὸ φρόνημα· ὧδε δὲ ἀποκατάστασις καὶ ἕνωσις τῶν γνωμῶν, ἐπειδὴ εὐσεβὲς ἦν τὸ σπουδαζόμενον· δι' ὧν ἡ ἀπόπτωσις, διὰ τούτων ἡ ἐπάνοδος· ὅθεν

ſedítque ſupra ſingulos ipſorum , & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. Ignem non vrentem accipiebant, ſed ſalutarem ignem, comburentem delentémque ſpinas peccatorum , animam autem illuminantem. Hic etiam nunc in vos venturus eſt, & ſpinoſa quidem peccata veſtra ſublaturus & diſſoluturus : pretioſam autem animæ veſtræ poſſeſſionem illuſtraturus & gratiam vobis largiturus: quæ etiam Apoſtolis donata eſt. In ſpecie autem linguarum ignearum ſedit ſuper illos, vt nouæ coronæ ſpiritales, per linguas igneas imponantur capiti illorum. Gladio igneo anteà prohibebat ingreſſum paradiſi. Ignea autem lingua ſalutarem præſtitit gratiam. *Et cœperunt loqui variis linguis, prout ſpiritus dabat eloqui illis.* Galilæus Petrus & Andreas, vel Perſica, vel Meda lingua loquebantur. Ioannes & reliqui Apoſtoli, omni lingua loquebantur eis, qui ex gentibus erant. Non enim nunc incœpit huc externarum gentium multitudo vndique congregari, ſed iam olim. Quis tantus inueniatur doctor, qui ſtatim docuit quæ non didicerant? Tot annis per Grammaticam, & & per alias artes diſcunt tantum Græcè benè loqui, neque tamen omnes ſimiliter loquuntur, ſed Rhetor pulchrè, grammaticus aliquando non pulchrè. Et qui Grammaticam nouit, philoſophica ignorat: Spiritus autem ſanctus docuit multas linguas, quas toto illi tempore ſuperiori ignorabant. Hæc eſt reuerà multa ſapientia, hæc veritas & potentia. Qualis comparatio, ignorantiæ illius, quæ fuit à multo tempore, ad repentinam externarum, diuerſarúmque linguarum cognitionem. Facta eſt confuſio multitudinis audientium. Alia ſanè confuſio ab illa mala, quæ fuit in Babylone. Nam illa confuſione linguarum, facta eſt diuiſio voluntatum: quoniam ſapere illud fuit contra Deum. Hîc autem reſtauratio, & vnio ſententiarum: quoniam pium erat hoc ſtudium. Et ſicut per illos caſus & defectio à Deo, ſic per hos reductio ad Deum. Per quæ fuit defectio, per eadem reductio.

Ibid. 4.

Linguarum & voluntatum confuſio in Babylone.

Vnde mirabantur dicentes: Quomodò nos audiuimus loquentes illos? Nihil admirandum, ſi vos ignoratis, cùm & Nicodemus ignorabat ſpiritus aduentum. Ad illum enim dictum erat: *Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat.* Et cùm audiendo vocem illius, neſcimus tamen vnde veniat, aut quò vadat, ſubſtantiam eius quomodò enarrauerimus? Alij autem irridentes dicebant: quia muſto pleni ſunt iſti. Vera quidem dicentes, ſed irridendo. Nouum enim verè erat illud vinum noui Teſtamenti gratia. Sed nouum hoc vinum eſt à ſpiritali vinea, quæ iam anteà perſæpè in prophetis fructum ferebat, & in nouo Teſtamento refloruit. Vt enim ſenſibilis vinea ſemper manet eadem, ſucceſſu autem temporum nouos adfert fructus: ſic & Spiritus ſanctus idem ſemper manens ſicuti eſt, qui ſæpè in prophetis operabatur, nunc nouum quiddam & admirandum declarauit. Extenſa fuit & in patres gratia, ſed hîc per excellentiam. Illic enim participes tantùm erant Spiritus ſancti, hîc autem perfectè ab illo baptizati ſeu immerſi ſunt. Sed Petrus habens Spiritum ſanctum, & ſciens quid haberet, dicit: Viri Iſraëlitæ, qui Ioëlem quidem profitemini, neſcitis autem quæ ſcripta ſunt ab eo. Non ita, ſicut vos exiſtimatis, iſti ebrij ſunt, ſed ſicut ſcriptum eſt: Inebriabuntur pinguedine domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Inebriati ſunt ſobria ebrietate, quæ peccatum mortificat, & cor viuificat. Ebrietate omninò contraria illi corporeæ ebrietati. Illa enim & cognitorum inducit obliuionem: hæc autem etiam ignoratorum notitiam donat. Inebriati ſunt bibentes vinum ſpiritalis vitis, illius quæ dicit: *Ego ſum vitis, vos autem palmites.* Si autem non confiditis mihi, ex ipſo tempore intelligetis verum eſſe, quod dicitur: eſt enim hora tertia diei. Hora enim tertia crucifixus eſt, vt Marcus dicit: Tertia hora miſit gratiam. Non enim alia gratia illius, & alia huius, ſed qui tunc crucifixus eſt, & promiſit,

Ioh. 3. 8.

Vinum ſpiritus.

Ebrietas ſobriaque ſit.

Tertia hora crucifixus, & ſpiritum miſit.

ἐπαύ-

ἐθαύμαζον λέγοντες, πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν; οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ ὑμεῖς ἀγνοεῖτε· καὶ γὰρ καὶ Νικόδημος ἠγνόησε τοῦ πνεύματος τὴν παρουσίαν, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐρρέθη· τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται· αὐτὸ τί ποτέ ἐστι τὴν ὑπόστασιν οὐ δύναμαι διηγήσασθαι; ἄλλοι δὲ διαχλευάζοντες, ἔλεγον· γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσίν· λέγοντες μὲν ἀληθῶς, ἀλλὰ χλευαστικῶς· νέος γὰρ ἦν ἀληθῶς ὁ οἶνος, καινῆς διαθήκης ἡ χάρις· ἀλλ' ὁ νέος οὗτος οἶνος, ἀπὸ νοητῆς ἀμπέλου, πολλάκις ἤδη καρποφορησάσης ἐν προφήταις, καὶ ἐν καινῇ διαθήκῃ βλαστησάσης· ὥσπερ γὰρ αἰσθητῶς, ἡ μὲν ἄμπελος ἀεὶ μένει ἡ αὐτή, κατὰ δὲ καιροὺς, καινοτέρους ἐκφέρει καρπούς· οὕτω καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, μένον ὅπερ ἐστι, καὶ πολλάκις ἐν προφήταις ἐνεργῆσαν, νῦν νέον τι καὶ θαυμάσιον ἐνεδείξατο. ἔφθασε μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τοὺς πατέρας ἡ χάρις· ἀλλ' ὧδε ὑπερβολικῶς· ἐκεῖ μὲν γὰρ μετεῖχον ἁγίου πνεύματος· ὧδε δὲ αὐτοτελῶς ἐβαπτίσθησαν· ἀλλ' ὁ Πέτρος ὁ ἔχων πνεῦμα ἅγιον, καὶ εἰδὼς ὃ ἔχει, φησίν· ἄνδρες Ἰσραηλῖται, οἱ τὸν μὲν Ἰωὴλ ἀπαγγέλλοντες, μὴ εἰδότες δὲ τὰ γεγραμμένα· οὐχ ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσι· μεθύουσι γὰρ οὐχ ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, μεθυσθήσονται ἀπὸ πιότητος οἴκου σου, καὶ ἐκ τῶν χειμάρρων τῆς τρυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς· μεθύουσι μέθην νηφάλιον, νεκρωτικὴν ἁμαρτίας, καὶ καρδίας ζωοποιητικὴν μέθην, ἐναντίαν τῆς σωματικῆς· ἡ μὲν γὰρ, καὶ τῶν ἐγνωσμένων ἐμποιεῖ λήθην· αὕτη δὲ καὶ τῶν μὴ ἐγνωσμένων τὴν γνῶσιν χαρίζεται· μεθύουσι πιόντες τὸν οἶνον τῆς νοητῆς ἀμπέλου τῆς λεγούσης· ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος, καὶ ὑμεῖς τὰ κλήματα. Εἰ δὲ μὴ πείθεσθέ μοι ἐκ τοῦ καιροῦ, συνίετε τὸ λεγόμενον· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας, ὁ γὰρ ἐν τρίτῃ ὥρᾳ σταυρωθεὶς, ὡς Μάρκος φησὶ, τρίτῃ ὥρᾳ νῦν κατέπεμψε τὴν χάριν· οὐ γὰρ ἄλλη χάρις ἐκείνου, καὶ ἄλλη χάρις τούτου, ἀλλ' ὁ τότε σταυρωθεὶς, καὶ ἐπαγγειλάμενος·

εἰ δὲ βούλεσθε δέξασθαι καὶ μαρτυρίαν, ἀκούσατέ φησιν, ἀλλὰ τοῦτ᾽ ἐστὶν τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ· καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα λέγει ὁ θεός, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου· τὸ δὲ ἐκχεῶ, πλουσίαν ἠνίξατο δόσιν· οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα· ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ· δέδωκε δὲ αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν καὶ τοῦ χαρίζεσθαι τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν χάριν οἷς βούλεται· ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ ἑξῆς. καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου καὶ προφητεύσουσι· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπροσωπόληπτόν ἐστιν· οὐ γὰρ ζητεῖ ἀξιώματα, ἀλλὰ ψυχῆς εὐλάβειαν· μήτε οἱ πλούσιοι τυφούσθωσαν, μήτε οἱ πένητες ταπεινούσθωσαν· μόνον δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν ἑτοιμαζέσθω πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἐπουρανίου χάριτος· πολλὰ μὲν οὖν ἡμῖν εἴρηται σήμερον, καὶ ἴσως κέκμηκεν ἡ ἀκρόασις· πλείονα δέ ἐστι τὰ λειφθέντα, καὶ χρεία ἦν ὡς ἀληθῶς τοῖς περὶ ἁγίου πνεύματος διδάγμασι καὶ τρίτης ἄλλης καὶ πλειόνων κατηχήσεων· συγγνώμη δὲ ἡμῖν εἰς ἑκάτερον. τῆς γὰρ ἁγίας ἑορτῆς τοῦ πάσχα λοιπὸν ἐφεστώσης, ἐμηκύνθη τε ἡμῖν σήμερον ὁ λόγος. καὶ πάσας ὅσας ἐχρῆν μαρτυρίας ἀπὸ τῆς καινῆς διαθήκης ἀγαγεῖν εἰς μέσον, οὐκ ἐνεχώρησε· λείπει γὰρ ἡμῖν, πολλὰ μὲν, ἀπὸ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων, ἐν οἷς ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος χάρις ἐν Πέτρῳ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς ἀποστόλοις ἐνήργησε· λείπει δὲ πολλὰ καὶ ἐκ τῶν καθολικῶν, καὶ ἐκ τῶν Παύλου δεκατεσσάρων ἐπιστολῶν· ἐξ ὧν ὀλίγα νῦν, ὥσπερ ἐκ μεγάλου λειμῶνος, ὑπομνήσεως μόνης ἕνεκεν ἀπανθίσασθαι πειρασόμεθα· ἐν γὰρ τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος βουλήσει πατρὸς καὶ υἱοῦ, σταθεὶς μὲν ὁ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, καὶ ἐπάρας τὴν φωνὴν αὐτοῦ κατὰ τὸ εἰρημένον· ὕψωσον ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· τῷ νοητῷ δικτύῳ τῶν λόγων, ψυχὰς ὡσεὶ τρισχιλίας ἐζώγρησε, τοσαύτης ἐν πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις ὁμοῦ τῆς χάριτος ἐνεργούσης ὡς ἐκ τῶν Ἰουδαίων τῶν τὸν Χριστὸν ἐσταυρωκότων ἐκείνων πιστεῦσαι,

impleuit quod promiſit. Quòd ſi teſtimonium quoque habere vultis, audite quod etiam dictum eſt per Ioëlem prophetam: *Et erit poſteà dicit Dominus: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem*. Quod autem dicit, effundam, abundantem deſignat ſpiritus donationem: nam hîc non ad menſuram Deus dat ſpiritum. Pater enim amat filium, & omnia dedit in manum eius. Dedit illi poteſtatem, etiam donare gratiam Spiritus ſancti, cui Ieſus voluerit. *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ.* Et deinde: *Et ſuper ſeruos meos, & ſuper ſeruas meas, in diebus illis effundam de ſpiritu meo, & prophetabunt.* Spiritus ſanctus non eſt acceptor perſonarum. Non enim quærit ſtatus amplitudinem, ſed animæ probitatem: neque diuites efferantur, neque pauperes animum deiiciant, tantummodò vnuſquiſque ſeſe paret ad cæleſtis gratiæ ſuſceptionem. Multa quidem vobis hodiè dixi, quibus fortè iam aures fatigatæ ſunt, ſed longè plura prætermiſi, ac opus eſſet reuerà de doctrina Spiritus ſancti & tertia & pluribus catecheſibus. Ignoſcatur autem nobis id vtrunque. Nam cùm & feſtum paſchatis iam inſtet, & ſermo nobis hodiè prolixus erat. Itaque tot teſtimonia, quot eſſent neceſſaria, de nouo Teſtamento in medium producere non licet. Deſunt enim nobis multa ex Actis Apoſtolorum, in quibus Spiritus ſancti gratia in Petro & omnibus ſimul Apoſtolis operabatur. Deſunt multa & ex Catholicis, & Pauli quatuordecim epiſtolis, ex quibus pauca nunc, tanquàm ex magno prato, flores colligere conabimur. In virtute enim Spiritus ſancti, voluntate patris & filij, ſtans Petrus cum vndecim, & eleuans vocem ſuam, (ſecundùm illud: *Exalta cum ſonitu vocem tuam, qui euangelizas Ieruſalem*) reti verborum animas circiter trium millium cepit. Talis & in aliis ſimul Apoſtolis gratia abundabat, vt etiam ex Iudæis ipſis qui Chriſtum crucifixerant tot credi-

Ioel. 2. 28. 29. *Act. 2. 18.* *Ibid. 17.* *Eſa. 40. 9.* *Rete verborum.*

derint, & in nomine Chriſti baptizati ſint, & perſeuerarunt in doctrina Apoſtolorum & orarent. In eadem quoque virtute Petrus & Ioannes, ingredientes templum circa horam nonam orationis, & eum qui fuit in porta ſpecioſa claudum ab vtero matris, ab annis quadraginta ſic exiſtentem, in nomine Chriſti curarunt, vt impleretur quod dictum eſt: *Tunc ſaltabit claudus vti ceruus.* Spiritualis enim doctrinæ ſagena quinque millia credentium ſimul ceperũt. Principes autem populi, & ſacerdotum errantes redarguerunt: non per propriam ſapientiam: ſine literis enim & idiotæ erant, ſed per ſpiritus efficaciam. Scriptum eſt enim: *Tunc Petrus plenus Spiritu ſancto dixit ad ipſos:* Ac tantoperè per duodecim Apoſtolos ſancti Spiritus in credentibus virtus operabatur, vt vnum eſſe illis cor, & anima vna videretur. Communia erant illis omnia, & poſſeſſores pretia poſſeſſionum venditarum, libenter illis adferebant, ita vt egenus inter illos eſſet nemo. Ananias verò & Saphira volentes mentiri Spiritui ſancto, dignam perpeſſi ſunt vindictam. *Per manus Apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in populo*, ac tanta circunfuſa erat Apoſtolis ſpiritalis gratia, vt quamuis manſueti eſſent, metuendi tamen viderentur. *cæterorum autem nemo audebat ſe coniungere illis.* Et fidelium tam virorum, quàm mulierum numerus augebatur, & ægrotorum cum lectis, & grabatis plateæ plenæ erant, vt prætereunte Petro, vel vmbra aliquem ex illis attingeret. Congregabatur & ex vicinis ciuitatibus multitudo in ſanctam hanc ciuitatem Ieruſalem, adferentes ægrotos & infirmos, & à ſpiritibus immundis obſeſſos, qui omnes curabantur in hac Spiritus ſancti virtute. Tum verò duodecim Apoſtoli, propter Chriſti prædicationem, a Principibus ſacerdotum coniecti in cuſtodiam, ab angelo noctu præter opinionem ab ea ſunt educti, & rurſus ex templo ad tribunal coram illis adducti, intrepidè redarguebant illos in his quæ con-

Sagena doctrinæ. *Eſa. 35. 6.* *Act. 4. 8.* *Act. 5. 12.* *Act. 5. 13.*

τούτους, καὶ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ βαπτισθῆναι, καὶ προσκαρτερεῖν τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων, καὶ ταῖς προσευχαῖς· ἐν τῇ αὐτῇ δὲ πάλιν δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος, Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀναβαίνοντες εἰς τὸ ἱερὸν ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην, καὶ τὸν ἐν τῇ ὡραίᾳ πύλῃ χωλὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς, ἀπὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα ὑπάρχοντα, ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ θεραπεύσαντες· ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον· τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός· τῇ πνευματικῇ μετὰ τῆς διδασκαλίας σαγήνῃ πεντακισχιλίους ὁμοῦ πιστεύσαντας, ἐζώγρησαν· τοὺς δὲ πεπλανημένους ἄρχοντας τοῦ λαοῦ καὶ ἀρχιερεῖς διήλεγξαν· καὶ οὐ δι' οἰκείαν σοφίαν· ἀγράμματοι γὰρ καὶ ἰδιῶται ἦσαν· ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν. γέγραπται γὰρ, τότε Πέτρος πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, εἶπε πρὸς αὐτούς· καὶ τοσαύτη διὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν τοῖς πιστεύσασιν ἐνήργησε χάρις, ὡς εἶναι μὲν αὐτῶν τὴν καρδίαν μίαν· ἐπίκοινον δὲ τὴν τῶν ὄντων ἀπόλαυσιν· τῶν μὲν κτητόρων τὰς τιμὰς τῶν κτημάτων προσφερόντων εὐλαβῶς· ἐνδεοῦς δὲ μηδενὸς ὄντος ἐν αὐτοῖς. Ἀνανίου δὲ καὶ Σαπφείρης τοῦ ψεύσασθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπιχειρησάντων τὴν πρέπουσαν δίκην ὑπομεινάντων· διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο σημεῖα καὶ τέρατα πολλὰ ἐν τῷ λαῷ, καὶ τοσαύτη περιεκέχυτο τοῖς ἀποστόλοις ἡ πνευματικὴ χάρις, ὡς φοβεροὺς μὲν αὐτοὺς εἶναι, καὶ ταῦτα πράους ὄντας· τῶν γὰρ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς· ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός· προσετίθεντο δὲ πλήθη τῶν τῷ κυρίῳ πιστευόντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· πεπληρῶσθαι δὲ τὰς πλατείας τῶν ἐπὶ τοῖς κλιναρίοις καὶ κραββάτοις ἀσθενῶν, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου, κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν· συνέρχεσθαι δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην Ἱερουσαλήμ, φερόντων ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες ἐν τῇ δυνάμει ταύτῃ τοῦ ἁγίου πνεύματος. οἱ δώδεκα πάλιν ἀπόστολοι, διὰ τὸ κηρύσσειν τὸν Χριστὸν, ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων εἰς φυλακὴν ἐμβληθέντες, καὶ ὑπὸ ἀγγέλου διὰ νυκτὸς παραδόξως ταύτης ἀπαλλαγέντες, καὶ εἰς δικαστήριον ἐκ τοῦ ἱεροῦ πρὸς αὐτοὺς ἀχθέντες,

ἀδυσωπήτως ἐχρήσαντο τοῖς ἐλέγχοις ἐν τοῖς περὶ Χριστοῦ πρὸς αὐτοὺς εἰρημένοις· καὶ τοῦτο προσθέντες, ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ· καὶ δαρέντες, ἐπορεύοντο μὲν, χαίροντες· οὐκ ἐπαύοντο δὲ διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν· οὐ μόνον δὲ ἐν τοῖς δώδεκα ἀποστόλοις ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνήργησε χάρις· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τοῖς πρωτογόνοις τέκνοις τῆς ποτὲ στείρας ἐκκλησίας ταύτης, τοῖς ἑπτὰ διακόνοις λέγω· καὶ οὗτοι γὰρ ἐξελέχθησαν, ὡς γέγραπται, πλήρεις ἁγίου πνεύματος καὶ σοφίας· ἐξ ὧν ὁ φερώνυμος Στέφανος, τὸ τῶν μαρτύρων ἀκροθίνιον ἀνὴρ πλήρης πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου· ἐποίει μὲν τέρατα καὶ σημεῖα ἐν τῷ λαῷ· κατηγωνίζετο δὲ τοὺς συζητητάς· οὐ γὰρ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει· συκοφαντούμενος δὲ, καὶ εἰς δικαστήριον ἀχθεὶς ἀγγελικαῖς μὲν, ἀπέλαμπεν αὐγαῖς· ἀτενίσαντες γὰρ εἰς αὐτὸν πάντες οἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς πρόσωπον ἀγγέλου· διὰ δὲ τῆς συνετῆς ἀπολογίας αὐτοῦ τοὺς σκληροτραχήλους, καὶ ἀπεριτμήτους τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσὶν Ἰουδαίους ἐλέγξας, τοὺς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτοντας, ἐθεώρει μὲν τοὺς οὐρανοὺς ἠνεῳγμένους· εἶδε δὲ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. εἶδε δὲ, οὐκ ἐξ οἰκείας δυνάμεως, ἀλλ' ὡς ἡ θεία γραφή φησιν· ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶδε δόξαν θεοῦ, καὶ Ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ· ἐν τῇ δυνάμει ταύτῃ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ Φίλιππος ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, ποτὲ μὲν ἐν τῇ πόλει τῆς Σαμαρείας ἀπήλαυνεν τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ· παραλελυμένους δὲ καὶ χωλοὺς ἐθεράπευσε· πολλὰ δὲ τῶν πιστευσάντων πλήθη τῷ Χριστῷ προσήγαγεν· οἷς κατελθόντες Πέτρος καὶ Ἰωάννης, μετὰ προσευχῆς καὶ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως μετεδίδοσαν τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος κοινωνίας· ἧς μόνος Σίμων ὁ μάγος ἀλλότριος ἐπεφάνθη δικαίως· ποτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου κυρίου κληθεὶς καθ' ὁδὸν διὰ τὸν εὐλαβέστατον Αἰθίοπα τὸν εὐνοῦχον, παρ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος φανερῶς ἀκούσας· πρόσελθε καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ, διδάξας τὸν Αἰθίοπα, καὶ

tra Chriſtum dicebant: atque hoc addebant quòd Spiritum ſanctum dedit Deus credentibus ipſi: & propterea vapulati ibant gaudentes: neque ceſſabant docere & euangelizare Chriſtum Ieſum. Neque verò in duodecim tantùm Apoſtolis erat eiuſmodi gratia: verùm etiam in primogenitis filiis huius aliquando ſterilis Eccleſiæ, in illis inquam, ſeptem diaconis. Et ipſi enim redarguebant, vt ſcriptum eſt, pleni Spiritu ſancto & ſapientia. Ex quibus præcipuus Stephanus, martyrum ſummus, vir plenus fide, & Spiritu ſancto, faciebat ſigna & prodigia magna in populo, certabátque cum aduerſariis, neque poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui per eum loquebatur. Calumniis autem oppreſſus, & ad iudicium adductus, reſplenduit vti angelus: vt etiam hi qui ſedebant in concilio, viderent faciem eius tanquàm faciem angeli. Quia verò ſapienter reſponderet, & duræ ceruicis, incircunciſique cordis & aurium Iudæos redargueret, qui ſemper Spiritui ſancto reluctantur, cùm lapidaretur, vidit cælos apertos. Vidit & filium hominis ſtantem ad dexteram patris. Vidit non ſua virtute, ſed vt inquit ſcriptura, diuina. Cùm autem eſſet plenus Spiritu ſancto, ſuſpiciens in cælum vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem ad dexteram Dei. In eadem virtute Spiritus ſancti, & Philippus in nomine Chriſti, in ciuitate Samariæ, eiiciebat ſpiritus immundos, magna voce clamantes: Paralyticos & claudos curauit, multámque credentium in Chriſtum adiunxit multitudinem. Aduenientes deinde Petrus & Ioannes per orationem & manuum impoſitionem, Spiritus ſancti communicationem tradebant, à qua ſolus Simon Magus iuſtè excluſus eſt. Aliàs quoque idem Philippus ab angelo Domini vocatus in itinere, propter illum pientiſſimum Eunuchum Æthiopem & ab ipſo etiam ſpiritu admonitus, acceſſit, & adiunxit ſe currui illius, docuítque Æthiopem, & ba-

Diaconi ſeptem Hieroſolymis.

Pſal.67.32 *Act. 8.39. 40.* ptizauit, atque in Æthiopiam vſque Chriſti præconem miſit ſicut ſcriptum eſt: *Aethiopia præueniet manus eius Deo*. Et: *Raptus à ſpiritu, reliquis ciuitatibus prædicabat*. Eodem Spiritu ſancto repletus erat Paulus, poſteaquàm vocatus eſt à Domino: Et teſtis nobis occurrit horum verborum Ananias ille pius, in Damaſco dicens ad illum: Dominus Ieſus, qui in via, qua veniebas, apparuit tibi, ipſe miſit me, vt viſum recipias, & replearis Spiritu ſancto. Quod etiam ſtatim effecit, ac oculorum quidem Pauli cæcitatem conuertit in viſum: animæ autem ſigillum ſpiritus impreſſit váſque illud electum effecit, quod illius Domini, qui apparuit, ei nomen ferret, & perſecutorem in prædicatorem, ſeruumque bonum mutauit, qui ab Hieroſolymis vſque ad Illyricum diſſeminauit Euangelium: qui Regiam quoque Romam inſtituebat, & in Hiſpaniam vſque promptitudinem prædicationis extendit. Milléque intereà ſuſtinuit labores & incommoda: ſignáque & portenta peregit, de quo hæc ſufficiant. In eadem Spiritus ſancti virtute & Princeps Apoſtolorum, & regni cælorum clauiger Petrus, Lyddæ, quæ nunc Diaſpolis vocatur, in Chriſti nomine paraliticum Æneam curauit. Ioppæ verò Tabitham à mortuis excitauit, vbi etiam in domo cùm eſſet, in extaſi vidit cælum apertum, & inde linteum veluti vas demitti, plenum animantibus diuerſorum generum & ſpecierum: audiuítque vocem dicentem, nihil eſſe homini immundum, ita vt neminem deinceps communem, aut immundum diceret hominem, etiamſi ex Græcis eſſet, id manifeſtè didicit. Et à Cornelio requiſitus, ab eodem rurſus ſpiritu apertè audiuit: Ecce viri quærunt te: ſed conſurgens vade cum illis, nihil diſcernens, quia ego miſi illos: vnde palam eſt, quòd etiam hi qui ſunt ex gentibus credentes, gratiæ Spiritus ſancti fiunt participes. Cum autem Petrus veniſſet Cæſaream, &

Sigillum ſpiritus.

Petrus Princeps Apoſtolorũ, & clauiger cæli.

βαπτίσας,

βαπτίσας, καὶ εἰς τὴν Αἰθιοπίαν Χριστοῦ κήρυκα πέμψας, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Αἰθιοπία προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ κυρίῳ· καὶ ἁρπαγεὶς ὑπὸ ἀγγέλου, τὰς ἐφεξῆς πόλεις εὐηγγελίζετο. τούτου τοῦ ἁγίου πνεύματος πεπλήρωτο καὶ Παῦλος μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κλῆσιν· καὶ μάρτυς ἡμῖν τῶν λόγων ἡκέτω Ανανίας ὁ εὐλαβὴς, ὁ ἐν Δαμασκῷ, λέγων πρὸς αὐτόν. ὁ κύριος ἀπέσταλκέ με Ἰησοῦς, ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου ὅπερ εὐθὺς ἐνεργῆσαν, τὴν μὲν ὀφθαλμῶν Παύλου τὴν τύφλωσιν μετέβαλεν εἰς ἀνάβλεψιν· τῇ ψυχῇ δὲ τὴν σφραγῖδα χαρισάμενον, σκεῦος ἐκλογῆς ἐποίησε, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομα τοῦ φανέντος αὐτῷ κυρίου ἐνώπιον βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραήλ· καὶ τὸν ποτὲ διώκτην, κήρυκα καὶ δοῦλον ἀγαθὸν ἀπειργάσατο· ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὲν, καὶ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον. κατηχήσαντα δὲ καὶ τὴν Ῥώμην, καὶ μέχρι Σπανίας τὴν προθυμίαν τοῦ κηρύγματος ἐκτείναντα· μυρίους δὲ ὑπομεμενηκότα τοὺς ἄθλους, σημεῖά τε καὶ τέρατα πεποιηκότα, περὶ οὗ τέως αὐτάρκως. ἐν τῇ δυνάμει δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ὁ πρωτοστάτης τῶν ἀποστόλων, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν κλειδοῦχος Πέτρος, ἐν Λύδῃ μὲν, τῇ νῦν Διοσπόλει ἐν τῷ ὀνόματι Χριστοῦ, τὸν παραλυτικὸν Αἰνέαν ἐθεράπευσεν· ἐν Ἰόππῃ δὲ τὴν ἀγαθοεργὸν Ταβιθὰν ἐκ νεκρῶν ἤγειρεν· ἐπὶ δὲ τοῦ δώματος ἐν ἐκστάσει τὸν οὐρανὸν ἰδὼν ἀνεῳγμένον, καὶ διὰ τοῦ καθιεμένου ὡς ὀθόνης σκεύους, τοῦ πολυμόρφων, καὶ πολυτρόπων ζώων πλήρους, τὸ μηδένα κοινὸν, ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον, κἂν ἐξ Ἑλλήνων τυγχάνῃ, σαφῶς ἔμαθε καὶ ὑπὸ τοῦ Κορνηλίου μεταστελεὶς, παρ' αὐτοῦ φανερῶς ἤκουσε τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἰδοὺ ἄνδρες ζητοῦσί σε· ἀλλὰ ἀναστὰς, κατάβηθι, καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενος, ὅτι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς· καὶ ἵνα δειχθῇ τοῦτο φανερῶς, ὅτι καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντες, τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος κοινωνοὶ γίνονται, Πέτρου παραγινομένου εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ

τὰ περὶ Χριστοῦ διδάσκοντος, ἡ γραφὴ λέγει περὶ Κορνηλίου, καὶ τῶν συμπαρόντων· ἔτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα· ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον, ὡς καὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς τοὺς συνελθόντας τῷ Πέτρῳ θαυμάζοντας, καὶ ἐξισταμένους λέγειν, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέχυται· καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ τῆς Συρίας ἐπισημοτάτῃ πόλει τοῦ περὶ Χριστοῦ κηρύγματος ἐνεργουμένου, συνεργὸς τῶν ἀγαθῶν ἐντεῦθεν ἀπεστάλη Βαρνάβας ἕως Ἀντιοχείας, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου, καὶ πίστεως, ὃς, πολὺν θερισμὸν τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἔδωκεν, συναγωνιστὴν ἀπὸ Ταρσοῦ Παῦλον εἰς Ἀντιόχειαν ἤγαγεν· ὄχλων τε ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διδαχθέντων τε καὶ συναχθέντων, ἐγένετο πρῶτον χρηματίσαι ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς· τοῦ ἁγίου πνεύματος οἶμαι τὸ προκαταγγελθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῖς πιστεύουσιν, ὄνομα καινὸν ἐπιτιθέντος. ἐκχεομένης δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πλείονος ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς πνευματικῆς χάριτος, προφῆται ἦσαν αὐτόθι καὶ διδάσκαλοι, μεθ' ὧν καὶ Ἄγαβος· λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀφορίσατε δή μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Παῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. καὶ χειρῶν αὐτοῖς ἐπιτεθεισῶν ἐξεπέμφθησαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος· δῆλον δὲ, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ λέγον καὶ πέμπον, ζῶν ἐστὶ καὶ ὑφεστὸς, καὶ ἐνεργοῦν, ὡς εἰρήκαμεν. τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ συμφωνίᾳ πατρὸς καὶ υἱοῦ τὴν καινὴν διαθήκην ἐπὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας συστησάμενον, ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τῶν δυσβαστάκτων τοῦ νόμου φορτίων, τῶν περὶ κοινοῦ καὶ ἀκαθάρτου, καὶ βρωμάτων λέγω· σαββάτων τε καὶ νουμηνιῶν καὶ τῆς περιτομῆς περιρραντηρίων τε καὶ θυσιῶν, ἃ κατὰ καιρὸν μὲν δοθέντα, σκιὰν εἶχε τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· ἐλθούσης δὲ τῆς ἀληθείας, συνεστέλλετο δικαίως. διὰ γὰρ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας ζήτησιν τῶν λεγόντων δεῖν περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὰ ἔθη Μωϋσέως, Παύλου καὶ Βαρνάβα πεμφθέντων, οἱ ἐνταῦθα ἐν Ἱεροσολύμοις ὄντες ἀπόστολοι, πάντων μὲν τῶν νομικῶν καὶ τυπικῶν πραγμάτων, δι' ἐπιστολῆς ἐγγράφου, τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἠλευθέρωσαν· οὐ μὴν αὐτοῖς

de Chriſto prædicaret, ſcriptura dicit de Cornelio, & iis qui cum illo erant: *Adhuc loquente Petro verba* *Act.13.44* *hæc cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes audientes illum ſermonem.* Ita vt hi, qui ex circunciſione cum Petro venerant, mirarentur, & ſtupefacti dicerent, quòd etiam in gentes donum Spiritus ſancti effuſum eſt. Antiochiæ verò Syriæ ciuitate clariſſima prædicationis Chriſti cooperator bonorum Barnabas hinc miſſus, vir bonus & plenus fide & Spiritu ſancto, magnam credentium in Chriſtum meſſem facit. Atque Paulum Tarſo Antiochiam, cooperatorem induxit. Quoniam autem turbæ iam multæ in illa Eccleſia erant ab illis conuerſæ, factum eſt, vt Antiochiæ primùm diſcipuli vocarentur Chriſtiani, vti olim à Domino prædictum credentibus nomen nouum ex Spiritu ſancto imponendo. *Chriſtiani Antiochiæ primum vocati.* Diffuſa poſteà à Domino Antiochiæ maiori gratia ſpirituali, Prophetæ etiam erant illic & doctores, inter quos & Agabus. *Sacrificantibus autem il-* *Act.13.2.* *lis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod elegi eos: & impoſitis manibus miſſi ſunt à Spiritu ſancto.* Certum eſt autem ſpiritum loquentem & mittentem viuere, ſubſiſtere & agere, vt anteà diximus. Idem Spiritus ſanctus in vnitate patris & filij, & nouum Teſtamentum in Eccleſia catholica conſtituens, liberauit nos à graui iugo Legis, de communibus & immundis cibis dico, ſabbatiſque, & nouiluniis, atque circunciſione, de aſperſionibus, & ſacrificiis, quæ ad tempus quidem data, vmbram habebant futurorum bonorum. Adueniente autem veritate, cohibita ſunt meritò. Nam propter eam, quæ fuit Antiochiæ, quæſtionem, qui dicebant, neceſſarium eſſe circuncidi, & legem Moyſis ſeruare, Paulo & Barnaba miſſo Hieroſolymam, Apoſtoli qui hîc erant Hieroſolymis, omnibus legalibus, & typicis rebus per ſcriptam epiſtolam vniuerſum orbem liberarunt. *Apoſtolico decreto à Lege ſumus liberati.* Num data il-

MMM ij

lis erat tantæ rei authoritas? Sed fatentur ſcripto miſſo: Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil amplius oneris nobis imponere præter hæc quæ neceſſaria ſunt, vt abſtineatis ab Idolothytis, à ſanguine ſuffocato & fornicatione. Per quod ſcriptum hoc apertè declararunt. Quod tametſi ab hominibus Apoſtolis hoc erat ſcriptum, ſed ex Spiritu ſancto Oecumenica eſt conſtitutio. Quod ij accipientes qui erant cum Barnaba & Paulo, in vniuerſum orbem deuexerunt. Cùm iam eò perducta eſt oratio, dari mihi veniam peto à vobis dilecti: imò magis ab ipſo ſpiritu in Paulo habitante: ſi non omnia eiuſmodi perſequi potero, cùm propter imbecillitatem meam, tum verò laſſitudinem veſtram. Quando enim dignè poſſem enarrare, quæ virtute Spiritus ſancti, in Chriſti nomine, miracula facta ſunt? quæ in Cypro facta ſunt contra Elymam magum, * claudorum & ægrotorum curationes: in Cylicia, Phrygia, Galatia, Myſia, & Macedonia. Tum Philippis prædicando, & Pythonis in Chriſti nomine expulſionem, & nocte poſt terræmotum, cuſtodis & totius domus per baptiſmum ſalutem. Tum Theſſalonicæ & mediis Athenis in Areopago concionem, aut Corinthi, & in tota Achaia doctrinas. Quomodò autem pro dignitate diſſeram, quæ à Spiritu ſancto per Paulum factæ ſunt Epheſi operationes? Quomodò ignorantes quidem iſtic priùs à Paulo edocti cognouerunt, & cum manus illis imponeret, veniebat in eos Spiritus ſanctus, & loquebantur linguis, & prophetabant. Tanta autem erat in illo gratia ſpiritalis, vt non modò quos attigiſſet ſanaret: verùm etiam de corpore eius ſudaria & ſemicinctia morbos curarent, & expellebant dæmonia. Quid eos commemorem, qui curioſa fuerant ſectati, & congeſtos libros coram omnibus combuſſerunt? Prætereo Eutychum, Troade ſomno correptum, & à tertio cœnaculo lapſum, ſublatúmque mortuum, à

Humana cõſtitutio obligat omnes.

* Et quæ Lyſtris in claudi curatione.

Opera ſpiritus.

ἔδωκαν τῇ αὐθεντείᾳ τοῦ τοιούτου πράγματος, ἀλλ' ὁμολογοῦσιν ἐγγράφως ἐπιστέλλοντες· ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ὑμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος πνικτοῦ, καὶ πορνείας· δι' ὧν ἔγραφον τοῦτο δηλοῦντες σαφῶς, ὅτι εἰ καὶ διὰ ἀποστόλων ἀνθρώπων ἦν τὸ γραφέν, ἀλλ' ἐξ ἁγίου πνεύματος οἰκουμενικόν ἐστι τὸ διάταγμα, ὅπερ οἱ περὶ τὸν Βαρνάβαν καὶ Παῦλον λαβόντες, εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐχώρησαν· ἐνταῦθα δὲ τοῦ λόγου γενόμενος, συγγνώμην αἰτῶ παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, μᾶλλον δὲ παρὰ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν Παύλῳ πνεύματος, εἰ μὴ δυναίμην τὰ πάντα διηγεῖσθαι ἀσθενείας τε τῆς ἐμῆς ἕνεκεν καὶ τοῦ κόπου τῶν ἀκουόντων ὑμῶν. πότε γὰρ αὐτοῦ κατ' ἀξίαν διηγήσομαι τὰς ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν ὀνόματι Χριστοῦ θαυμασίας πράξεις· τὰς ἐν Κύπρῳ ἐπὶ Ἐλύμα τοῦ μάγου, καὶ τὰ ἐν Λύστροις, ἐπὶ τῆς τοῦ χωλοῦ θεραπείας, καὶ ἐν Κιλικίᾳ, καὶ Φρυγίᾳ, καὶ Γαλατίᾳ, καὶ Μυσίᾳ, καὶ Μακεδονίᾳ, ἢ τὰ ἐν Φιλίπποις· τὸ κήρυγμα λέγω, καὶ τὴν τοῦ πύθωνος ἐν ὀνόματι Χριστοῦ ἀπελασίαν, καὶ τὸν ἐν νυκτὶ μετὰ σεισμὸν τῶν δεσμῶν, τοῦ δεσμοφύλακος διὰ βαπτίσματος πανοικὶ σωτηρίαν· ἢ τὰ ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὰ ἐν μέσοις Ἀθηναίοις ἐν Ἀρείῳ πάγῳ δημηγορίαν; ἢ τὰς ἐν Κορίνθῳ διδασκαλίας, καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ πάσῃ; πῶς δὲ κατ' ἀξίαν διηγήσομαι τὰς ἐν Ἐφέσῳ διὰ Παύλου γενομένας ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείας; ὅπερ ἀγνοοῦντες μὲν οἱ αὐτόθι πρότερον, ἐπέγνωσαν διὰ τῆς Παύλου διδασκαλίας; ἐπιθέντος δὲ αὖθις τὰς χεῖρας τοῦ Παύλου, καὶ ἐλθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπὶ αὐτούς, ἐλάλουν γλώσσαις καὶ ἐπροφήτευον· τοσαύτη τε ἐπ' αὐτῶν ἦν ἡ χάρις πνευματική, ὡς μὴ μόνον αὐτὸν ἁπτόμενον ἰᾶσθαι· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἐπιφερόμενα σουδάρια, καὶ σιμικίνθια θεραπεύειν τὰς νόσους, καὶ ἀπελαύνειν τὰ τοῦ πονηροῦ πνεύματα· ἤδη δὲ καὶ τοὺς τὰ περίεργα πραξάντας συνενέγκαντας τὰς βίβλους κατακαίειν ἐπὶ πάντων· παρατρέχω καὶ τὰ ἐν Τρωάδι, καὶ τὸν Εὔτυχον, κατενεχθέντα μὲν ἀπὸ τοῦ ὕπνου, καὶ πεσόντα ἀπὸ τριστέγου κάτω, καὶ ἀρθέντα νεκρόν, ὑπὸ δὲ

Παύλου διασωθέντα. παρατρέχω καὶ τὰ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἐφέσου, τοὺς ἐν Μιλήτῳ κληθέντας προφήτας, οἷς φανερῶς ἔλεγεν· ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεταί μοι λέγον· διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι κατὰ πόλιν, ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, ὅτι τὰ ἐν ἑκάστῃ πόλει γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ θαυμάσια, ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργείας ἦν, νεύματι θεοῦ, καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ· ἐκ τῆς δυνάμεως τούτου τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἔσπευδε μὲν εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην πόλιν Ἱερουσαλὴμ ὁ αὐτὸς Παῦλος· καὶ ταῦτα τοῦ Ἀγάβου τὰ συμβησόμενα αὐτῷ προφητεύοντος πνεύματι· ἐδημηγόρει δὲ τὰ περὶ Χριστοῦ διηγούμενος ἐν πεποιθήσει. εἰς δὲ τὴν Καισάρειαν ἀναχθεὶς, καὶ μέσοις δικαστηρίων βήμασι, ποτὲ μὲν, ἐπὶ Φήλικος, ποτὲ δὲ ἐπὶ Φήστου ἡγεμόνος, καὶ Ἀγρίππα τοῦ βασιλέως, τοσαύτην ἐκ πνεύματος ἁγίου νικητικὴν ἐν σοφίᾳ χάριν εἶχεν ὁ Παῦλος, ὡς αὐτὸν ἤδη τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων Ἀγρίππαν εἰπεῖν· ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι· τοῦτο τὸ ἅγιον πνεῦμα τῷ Παύλῳ παρέσχε, καὶ ἐν Μελίτῃ τῇ νήσῳ, δηχθέντι μὲν ὑπὸ τῆς ἐχίδνης, τὸ ἀβλαβὲς ἔχειν, διαφόρους δὲ ἐπὶ τῶν νοσούντων ἐπιτελέσαι τὰς θεραπείας· τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ μέχρι τῆς βασιλίδος Ῥώμης αὐτὸν κήρυκα Χριστοῦ τὸν ποτὲ διώκτην ὡδήγησεν, ὡς πολλοὺς μὲν αὐτόθι τῶν Ἰουδαίων πιστεύειν εἰς Χριστὸν ἔπειθε· τοῖς δὲ ἀντιλέγουσιν, ἔλεγε σαφῶς· καλῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ὅτι γε πνεύματος ἁγίου πλήρης ἦν ὁ Παῦλος, καὶ οἱ τούτῳ παραπλήσιοι πάντες ἀπόστολοι, καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς, εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα ὁμοούσιον πιστεύοντες, ἄκουε σαφῶς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ γράφοντος· καὶ ὁ λόγος μου, καὶ τὸ κήρυγμά μου, οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας ἀνθρωπίνοις λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως· καὶ πάλιν· ὁ δὲ σφραγισάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεὸς, ὁ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος· καὶ πάλιν. ὁ ἐγείρας Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑμῖν· καὶ πάλιν, πρὸς Τιμόθεον γράφων· τὴν καλὴν παρακαταθήκην φύλαξον διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν. ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐφέστηκε,

Paulo verò ſeruatum. Prætereo quod ad ſeniores Epheſi Miletum vocatos apertè locutus eſt, quòd Spiritus ſanctus, per omnes ciuitates teſtimonium perhibebit mihi dicens: Propter hoc enim dictum, quòd per omnes ciuitates manifeſtabat Paulus: quòd ea, quæ in vnaquaque ciuitate ab illo fiebant miracula, Spiritus ſancti energia eſſent, & nutu Dei, & in Chriſti nomine, qui per eum loquebatur. Virtute huius Spiritus ſancti feſtinauit in hanc ſanctam Hieruſalem idem Paulus. Et quæ Agabus euentura illi in ſpiritu prædixerat, pertulit de Chriſto diſſerens: Cæſaream verò adductus, & in mediis iudiciorum ſubſelliis, nunc coram Felice, nunc coram Feſto Præſide & Agrippa rege, tantam ex Spiritu ſancto victricem ſapientiæ gratiam habebat, vt ipſe iam rex Iudæorum Agrippa diceret: Parum abeſt, quin me feceris Chriſtianum. Idem Spiritus ſanctus eam vim Paulo præbuit, vt cùm in Melita ictus eſſet à lacerta, nihil ei noceret, diuersáſque rationes ſanandi ægrotos diſtribuit. Idem Spiritus ſanctus, eum qui fuit perſecutor, præconem Chriſti factum ad regiam vſque Romam perduxit, qui multis illic Iudæis, vt in Chriſtum crederent, perſuaſit. Contradicentibus autem apertè dicebat: *Rectè locutus eſt Spiritus ſanctus per Eſaiam prophetam dicentem ad patres*, &c. Et quòd Spiritu ſancto plenus erat Paulus, & eius ſocij omnes Apoſtoli: & qui per eos in patrem, filium, & Spiritum ſanctum conſubſtantialem crediderunt, audi, quàm apertè dicat in Epiſtolis ſuis ſcribens: *Et ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis.* Et iterum: *Qui nos ſignauit Deus, dans nobis in hoc ipſum arrabonem Spiritus.* Et iterum: *Qui excitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ipſius Spiritum in vobis.* Et rurſus ad Timotheum ſcribit: *Bonum depoſitum cuſtodi per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Quòd autem ſpiritus viuat,

Act. 28. 25.
1. Cor. 2. 4.
2. Cor. 1. 22
Rom 8. 11
2. Tim. 1. 14

& ſubſiſtat, & loquatur, & prædicit, ſæpè iam vobis in ſuperioribus dictum eſt. Scribit enim apertè ad
1.Tim.4.1. Timotheum Paulus: *Spiritus autem aperte dicit, quòd in nouiſsimis temporibus diſcedent quidam à fide.* Quæ quidem ſchiſmata non ſolùm in ſuperioribus, verùm etiam noſtris temporibus videmus, vario & multifido hæreticorum errore exiſtente. Et iterum: *Quæ aliis*
Epheſ.3.5. *generationibus non indicauit, ea nunc filiis hominum reuelauit ſanctis Apoſtolis ſuis & prophetis in ſpiritu*, &
Rom.9.1. reliqua. Et iterum: *Teſtimonium autem perhibet nobis Spiritus ſanctus.* Et rurſus iuſtitiæ milites adhortans,
Epheſ.6.17 dicit: *Galeam ſalutis accipite, & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei, cum omni oratione & deprecatione.* Et:
Epheſ.5.18 *Non inebriemini vino, in quo eſt luxuria, ſed impleamini ſpiritu, loquentes mutuò, in pſalmis & hymnis, &*
2.Cor.13.13 *canticis ſpiritalibus.* Et: *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & dilectio Dei, & communicatio Spiritu ſancti ſit cum omnibus vobis.* Per quæ quidem omnia, & quæ prætermiſſa ſunt longè plura, intelligentibus patet, ſubſtantialis, ſanctificans, & operans virtus Spiritus ſancti. Tempus enim me deficeret, ſi, quæ reliqua ſunt de Spiritu ſancto, dicere velim, ex his quatuordecim Pauli epiſtolis, in quibus diuerſimodè, ſufficienter piéque docuit. Munus autem erit ipſius Spiritus ſancti: nobis quidem, ſi in aliqua deficimus propter paucos hoſce prædictos dies, veniam date: vobis verò auditoribus eorum, quæ deſunt, perfectiorem infundere cognitionem, præſertim vobis, qui crebriori diuinarum ſcripturarum ſtudetis lectioni, vt ea facilè diſcatis. Iam verò ex præſentibus hiſce catecheſibus, & ex his, quæ à nobis anteà dicta ſunt fidem habetis firmiorem, in vnum Deum patrem omnipotentem, & in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium Dei vnigenitum, & in Spiritum ſanctum conſubſtantialem & paracletum. Dictionis autem huius, & appellationis ſpiritus, in ſacris ſcripturis eſt etiam cum aliis communicatio. Dicitur enim & de

καὶ ζῇ, καὶ λαλεῖ, καὶ περιλέγει, πολλάκις μὲν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν εἴρηται· γράφει δὲ σαφῶς πρὸς Τιμόθεον ὁ Παῦλος· τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως· ἅπερ, οὐ μόνον ἐν τοῖς πρὸ ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῶν σχίσμασιν ὁρῶμεν ποικίλης καὶ πολυτρόπου τῆς τῶν αἱρετικῶν πλάνης οὔσης, καὶ πάλιν ὁ αὐτός φησιν, ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν· διὸ καθὼς λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ πάλιν μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ πάλιν τοῖς τῆς δικαιοσύνης ὁπλίταις προσφωνεῖ, λέγων· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ, καὶ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως· καὶ πάλιν· μὴ μεθύσκεσθε οἶνον, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία· ἀλλὰ πληροῦσθε πνεύματος, λαλοῦντες ἐν ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς· καὶ πάλιν· ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. δι' ὧν ἁπάντων, καὶ τῶν παραλειφθέντων πλειόνων συνίσταται τοῖς νοοῦσιν ἡ ἐνυπόστατος καὶ ἁγιοποιὸς καὶ ἐνεργητικὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμις· ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος, εἰ ἐβουλόμην λέγειν τὰ λείποντα περὶ ἁγίου πνεύματος ἐκ τῶν Παύλου τεσσαρεσκαίδεκα ἐπιστολῶν, ἐν αἷς ποικίλως καὶ ἀνεπιλήπτως, καὶ εὐλαβῶς ἐδίδαξεν. ἔργον δ' ἂν εἴη τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἡμῖν μὲν, ἐφ' οἷς ἐγκαλείπομεν, διὰ τὸ τῶν ἡμερῶν ὀλίγον δοῦναι συγγνώμην, ὑμῖν δὲ τοῖς ἀκροαταῖς τῶν λειπόντων τελειοτέραν ἐνθεῖναι τὴν γνῶσιν τῶν σπουδαίων ἐν ὑμῖν ἐκ τῆς πυκνοτέρας τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσεως ταῦτα μανθανόντων· ἤδη δὲ καὶ ἐκ τῶν παρουσῶν τούτων κατηχήσεων, καὶ ἐκ τῶν πρότερον εἰρημένων ἡμῖν βεβαιοτέραν τὴν πίστιν ἐχόντων, τὴν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ ὁμοούσιον καὶ παράκλητον· τῆς λέξεως μέν τε καὶ ὀνομασίας αὐτῆς τῆς τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς κειμένης ἐπικοίνως. λέγεται γὰρ περὶ

τοῦ πατρὸς, πνεῦμα ὁ θεὸς, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ, γέγρα-
πται· καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ· πνεῦμα πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος,
ὥς φησιν Ἱερεμίας ὁ προφήτης· καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ δὲ
παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς εἴρηται· τῆς δὲ ἐν τῇ πίστει τάξεως
εὐσεβῶς νοουμένης, καὶ τῆς Σαβελλίου πλάνης ἀπελαυνομένης, ἐπανέλθω-
μεν τῷ λόγῳ πρὸς τὸ νῦν κατεπεῖγον, καὶ ὑμῖν συμφέρον· βλέπε
μή ποτε κατὰ τὸν Σίμωνα προσέρχῃ τοῖς βαπτίζουσιν ὑποκρινόμε-
νος, ἡ δὲ καρδία σου οὐ ζητεῖ τὴν ἀλήθειαν· ἡμέτερον τὸ διαμαρτύ-
ρεσθαι· σὸν δὲ τὸ ἀσφαλίζεσθαι· εἰ ἕστηκας ἐν πίστει, μακάριος τυγ-
χάνεις. εἰ πέπτωκας ἐν ἀπιστίᾳ, ῥῖψον τὴν ἀπιστίαν ἀπὸ τοῦ σήμερον,
καὶ πληροφορήθητι· κατὰ γὰρ τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος ὅταν προσ-
έλθῃς ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων· ἁπανταχοῦ
γὰρ ἡ χάρις, καὶ ἐν κώμαις, καὶ ἐν πόλεσι, καὶ ἐπὶ ἰδιωτῶν, καὶ ἐλλογίμων,
καὶ ἐπὶ δούλων, καὶ ἐλευθέρων· ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων ἡ χάρις, ἀλλ'
ἐκ θεοῦ δι' ἀνθρώπων ἡ δόσις· σὺ μὲν προσέρχου τῷ βαπτίζοντι.
προσέρχου δὲ, μὴ προσέχων τῷ προσώπῳ τοῦ φαινομένου, ἀλλὰ
μέμνησο τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου τούτου, περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος· τοῦτο
γὰρ ἕτοιμον πάρεστι σφραγίσαι σου τὴν ψυχήν· καὶ δίδωσι σφρα-
γῖδα ἣν τρέμουσι δαίμονες, ἐπουράνιόν τινα καὶ θείαν, καθὼς καὶ
γέγραπται, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες, ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι
τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ· ἀλλὰ δοκιμάζει τὴν ψυχήν· οὐ βάλλει
τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. ἐὰν ὑποκρίνῃ, νῦν ἄν-
θρωποι σε βαπτίζουσι, τὸ δὲ πνεῦμά σε οὐ βαπτίσει. ἐὰν δὲ ἐκ πίστεως
προσέλθῃς, ἄνθρωποι μὲν ὑπηρετοῦσιν εἰς τὸ φαινόμενον· πνεῦ-
μα δὲ ἅγιον δίδωσι τὸ μὴ φαινόμενον. εἰς μεγάλην ἐξέτασιν ἔρχῃ,
εἰς μεγάλην στρατολογίαν, κατὰ τὴν μίαν ὥραν ἣν ἐὰν ἀπολέσῃς, ἀκα-
τόρθωτόν σοι τὸ κακόν· ἐὰν δὲ καταξιωθῇς τῆς χάριτος, φωτίζεταί σου
ἡ ψυχὴ λαμβάνεις δύναμιν, ἣν οὐκ εἶχες. λαμβάνεις ὅπλα φρικώδη
τοῖς δαίμοσι· καὶ ἐὰν μὴ ῥίψῃς τὰ ὅπλα, ἔχῃς δὲ τὴν σφραγῖδα ἐπὶ
ψυχῆς· οὐ προσέρχεται δαίμων· πτήσσει γάρ· καὶ δὴ ἐν πνεύματι θεοῦ

patre, *Spiritus eſt Deus*, vt in Euangelio Ioannis ſcriptum eſt. Et de filio: *Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus*, vt dicit Ieremias propheta. Et de Spiritu ſancto: *Paracletus autem Spiritus ſanctus*: vt dictum eſt. His itaque quæ in ordine fidei pia ſunt intellectis, & Sabellij reiecto errore, ad ea quæ nunc vrgent, & vobis vtilia ſunt, ſermonem conuertamus. Caue ne fortè ſimulans tanquàm Simon ad baptiſmum accedas, cor autem tuum veritatem non quærat. Noſtrum eſt teſtificari: veſtrum autem confirmari. Si firmiter in fide perſtiteris, beatus euades: ſi incideris in perfidiam, abiice deinceps illam, & ſis certiſſimus. Tempore enim baptiſmatis cùm ad Epiſcopum accedis, aut presbyterum, aut diaconum, vbique enim gratia, & in oppidis, & in ciuitatibus, & apud idiotas, & apud eruditos, & apud ſeruos, & apud liberos: quoniam non ex hominibus eſt ea gratia. Tu quidem accede ad baptiſmum: accede autem, non vultum tantùm iſtum viſibilem baptizantium reſpiciens, ſed memineris iſtius Spiritus ſancti, de quo nunc nobis ſermo eſt. Hic enim paratus adeſt obſignare animam tuam, & dare tibi ſignaculum, quod dæmones tremunt, cæleſte quoddam & diuinum, ſicut ſcriptum eſt: *In quo etiam credentes ſignati eſtis Spiritu ſancto promiſſionis*. Proba ergo animam, ne proiicias margaritas ante porcos. Sin autem ſimulas, nihilominus homines quidem te baptizant: ſpiritus autem te non baptizat. Si verò ex fide accedis, homines quidem id quod videri poteſt miniſtrant, Spiritus autem ſanctus ſimul inuiſibilia magna efficit. Vnica hora in magnam venis diſquiſitionem, in magnúmque certamen: Quòd ſi perdideris, non emendatur malum: ſi verò gratia tibi fuerit donata, illuminabitur anima tua: accipies virtutem, quam non habebas. Accipies arma dæmonibus horrenda: quæ quidem arma ſi non abieceris ſuper anima ſignaculum habebis, ad quod dæmon non accedet. Timet enim propterea, quia in ſpiritu Dei

Ioh.4.24. *Thre.4.20.* *Ioh.14.29.* *Eph.1.13.*

eiiciuntur dæmonia : ſi credideris, non modò re-miſſionem accipies peccatorum : verùm etiam ſupra vires humanas facies. Vtinam verò dignus ſis etiam prophetico chariſmate. Accipies enim tantum gratiæ, quantum capere poterit & non quantum ego dico. Parua namque me dicere conuenit, te verò maiora accipere. Quoniam mercatura lata eſt fides. Cuſtos paracletus eſt de te ſollicitus, tanquam de ſuo milite, de introitu tuo, & exitu, de inſidiatoribus tuis, & dabit tibi omnigena chariſmatum dona,
Eph.4.30. ſi non per peccata illum contriſtaueris. Scriptum eſt enim : *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis, in diem redemptionis.* Quid igitur eſt præclarius, quàm eiuſmodi gratiam conſeruare. Prompti ſitis ad accipiendum donum ſpiritus, accipientes autem, ne deinceps illud abiiciatis. Ipſe autem Deus vniuerſorum, qui locutus eſt in Spiritu ſancto per prophetas: qui miſit illum in ſanctos Apoſtolos in die Pentecoſtes, eundem & nunc ipſe ad vos mittat, & per hunc eundem nos cuſtodiat, communem omnibus nobis exhibens beneficentiam: vt vbique fructus Spiritus ſancti reddamus, dilectionem, gaudium, pacem, longanimitatem, bonitatem, beneficentiam, fidem, manſuetudinem, continentiam, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem, & cum quo gloria Patri cum Filio, & Spiritui ſancto, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

ἐκβάλλεται τὰ δαιμόνια· ἐὰν πιστεύσῃς, οὐ μόνον λαμβάνεις ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ ποιεῖς καὶ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον· γένοιτο δέ σε ἄξιον εἶναι καὶ προφητικοῦ χαρίσματος· λαμβάνεις γὰρ τοσοῦτον τῆς χάριτος ὅσον χωρεῖς, καὶ οὐχ ὅσον ἐγὼ λέγω· εἰ χωρεῖς γὰρ ἐμὲ μὲν μικρὰ λέγειν· σὲ δὲ μείζονα λαμβάνειν, ἐπειδὴ πλατεῖα ἡ πίστις· παραμένει σοι διὰ παντὸς ὁ φρουρὸς ὁ παράκλητος· περὶ σοῦ μεριμνᾷ, ὥσπερ ἰδίου στρατιώτου· περὶ τῶν εἰσόδων σου καὶ περὶ τῶν ἐξόδων σου, καὶ περὶ τῶν ἐπιβουλευόντων· καὶ δίδωσί σοι παντοίας χαρισμάτων δόσεις, ἐὰν μὴ δι' ἁμαρτίας αὐτὸν λυπήσῃς. γέγραπται γάρ· καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. τί οὖν ἐστιν ἀγαπητοὶ τὸ διατηρῆσαι τὴν χάριν; ἕτοιμοι γίνεσθε εἰς τὸ ὑποδέξασθαι τὴν χάριν, καὶ δεξάμενοι, μὴ ἀποβάλητε ταύτην· αὐτὸς δὲ τῶν ὅλων θεὸς, ὁ λαλήσας ἐν πνεύματι ἁγίῳ διὰ τῶν προφητῶν· ὁ ἐξαποστείλας αὐτὸ ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἐν ἡμέρᾳ πεντηκοστῆς ἐνταῦθα, τοῦτο καὶ νῦν αὐτὸς ἐφ' ὑμᾶς ἐξαποστείλαι· καὶ διὰ τούτου καὶ ὑμᾶς τηρήσαι, κοινὴν ἅπασιν ἡμῖν παρέχων τὴν εὐεργεσίαν· ἵνα πάντοτε τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀποδῶμεν, ἀγάπην, χαρὰν, εἰρήνην, μακροθυμίαν, χρηστότητα, ἀγαθωσύνην, πίστιν, πραότητα, ἐγκράτειαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ, καὶ μεθ' οὗ σὺν ἁγίῳ πνεύματι δόξα τῷ πατρὶ καὶ νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ιη'. ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΩΝ,

ἐν Ἱεροσολύμοις, σχεδιασθεῖσα εἰς τὸ, καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ, καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ κυρίου, καὶ ἐξήγαγέ με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου· καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρώπων.

ΡΙΖΑ τῆς ἀγαθοεργίας, ἡ τῆς ἀναστάσεως ἐλπίς. ἡ γὰρ προσδοκία τῆς μισθαποδοσίας νευροῖ τὴν ψυχὴν εἰς ἐργασίαν ἀγαθήν· ἕτοιμος μὲν γὰρ ἅπας ἐργάτης εἰς τὸ ὑπομεῖναι τοὺς καμάτους, ἐὰν προβλέπῃ τὸν καμάτων τὸν μισθόν· τοῖς δὲ ἀμισθὶ κάμνουσι, προκαταπίπτει καὶ ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ σώματος. στρατιώτης ἔπαθλα προσδοκῶν, εἰς πολέμους ἕτοιμος· οὐδεὶς δὲ ἀκρίτῳ βασιλεῖ στρατευόμενος τῷ μὴ παρέχοντι βραβεῖα τῶν καμάτων, ἕτοιμος εἰς τὸ ὑπεραποθανεῖν· οὕτω καὶ πᾶσα ψυχὴ πιστεύουσα μὲν εἰς ἀνάστασιν, φείδεται ἑαυτῆς εἰκότως· ἀπιστοῦσα δὲ τῇ ἀναστάσει, γίνεται ἔκδοτος εἰς ἀπώλειαν. ὁ πιστεύων ὅτι μένει τὸ σῶμα εἰς ἀνάστασιν, φείδεται τῆς στολῆς, καὶ οὐ μολύνει ταύτην πορνείαις· ὁ δὲ ἀπιστῶν τῇ ἀναστάσει, δίδωσιν ἑαυτὸν εἰς πορνείας, ὡς ἀλλοτρίῳ παρακεχρημένος τῷ ἰδίῳ σώματι. μέγα τοίνυν τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας παράγγελμα καὶ δίδαγμα, πίστις περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως· μέγα καὶ ἀναγκαιότατον, ὑπὸ πολλῶν μὲν ἀντιλεγόμενον, ὑπὸ δὲ τῆς ἀληθείας πιστοποιούμενον. ἀντιλέγουσιν Ἕλληνες, ἀπιστοῦσι Σαμαρεῖται, διασύρουσιν αἱρετικοί. πολυειδὴς ἡ ἀντίρρησις, ἀλλὰ μονοειδὴς ἡ ἀλήθεια. καὶ λέγουσι πρὸς ἡμᾶς ταῦτα Ἕλληνες ὁμοῦ καὶ Σαμαρεῖται, πέπτωκεν ὁ ἄνθρωπος ὁ τελευτήσας, καὶ σέσηπε, καὶ εἰς σκώληκας ὅλως ἀνελύθη, καὶ οἱ σκώληκες τεθνήκασι. σηπεδόνα τοιαύτην καὶ ἀπώλειαν ἐδέξατο τὸ σῶμα, πῶς οὖν ἐγείρεται; τοὺς ναυαγήσαντας

CATECHESIS DECIMAOCTAVA illuminatorum Hieroſolymis extemporanea, de eo: In vnam ſanctam Catholicam Eccleſiam, & in carnis reſurrectionem, & in vitam æternam. Et lectio ex Ezechiele: Et facta eſt ſuper me manus Domini, & poſuit me in medio campi, & hic erat plenus oßibus hominum. & reliqua.

RADIX totius bonæ operationis, eſt ſpes reſurrectionis: expectatio enim retributionis incitat * mentem in beneficentiam: promptiórque fit omnis operarius ad perferendos labores, ſi præmium laborum præuiderit. Qui verò ſine præmio laborant, & anima & corpus illis concidit. Miles expectans præmia, alacris eſt in bellum. Nemo verò tam indiſcreto Regi militauerit, qui non ſoleat brauia laborum exhibere, vt fruſtrà ſit paratus mori. Sic & omnis anima credens in reſurrectionem, meritò ſibi parcit: non credens autem reſurrectioni, expoſita fit perditioni. Credens manere corpus in reſurrectionem, parcit illi tanquàm veſti, & non polluit eam in iniquitatibus: qui verò non credit reſurrectionem, exponit ſeſe libidini, ac veluti alieno abutitur corpore ſuo. Magna igitur eſt Eccleſiæ Catholicæ admonitio, fides de reſurrectione, & doctrina valde neceſſaria. Cui quidem multi contradicunt; à veritate verò factum eſt, vt illi fides habeatur. Contradicunt Græci, non credunt Samaritæ, detrahunt hæretici. Multiplex enim eſt contradictio, ſed ſimplex veritas. Et dicunt ad nos tam Græci, quàm Samaritæ: Occidit homo, mortuus eſt, & computruit, & totus in vermes reſolutus eſt, atque ij vermes quoque interierunt. Putrefactio tanta & corruptio corpus excepit, quomodò igitur reſurget? Nauigatores

* Animam firmat in ſpem.

Falſū multiplex, verum ſimplex.

à piſcibus deuorati ſunt, & ipſi quoque comeſti ſunt: eos: qui cum beſtiis pugnarunt, vrſi & leones, vnà cum oſſibus comminuerunt. Vultures & corui mortuorum humi proiectorum corpora comederunt, & in vniuerſum mundum diſperſi ſunt. Vnde congregabitur corpus? Nam auium, quæ illud comederunt, aliam quidem in India mori contingit, aliarum in Perſide, aliam in Gothia igne comburi, & ipſius cinerem ventus diſperſit. Vnde id corpus congregabitur? Tibi ſanè homuntioni exiguo & imbecilli procul à Gothia, India, & Hiſpania à Perſide videtur. Deo autem qui terram pugillo continet, omnia ſunt propè. Non igitur pro tua imbecillitate, Deum arguas impotentiæ, ſed potiùs illius potentiæ aſſentiare. Si enim ſol exiguum opus Dei, vno radiorum iactu, vniuerſum orbem calefacit: & aër, quem Deus fecit, circundat mundum, Deus autem & Solis & aëris opifex num diſtat à mundo? Cogita diuerſa ſemina germinum miſceri (infirmo enim tibi in fide, infirma propono exempla) & hæc diuerſa ſemina tuo pugillo contineri. Eſtne tibi homini res magna, an facilis, pugillum tuum aperire, & vnumquodque germen, ſecundùm ipſius naturam colligere, & ad germen reſtaurare? Et tu quidem id in tuo pugillo poteris, num & Deus, quæ illius pugillo continentur, diſcernere, congregare, & reſtaurare non poterit? Conſidera quod dicitur, & ſi non eſt abſurda redargutio, vel contradictio hac in re vide: & ad rectam reuerſus rationem, ad te ipſum redi. Diuerſos habes ſeruos, ac alij quidem ſunt probi, alij mali, honoras probos & malos verberas. Et ſi iudex es, bonos laudas, punis iniquos. Si apud te hominem mortalem eſt talis iuſti-

Iuſtitia Dei tia, apud Deumne, Regem omnium ſempiternum, iuſtitiæ non erit retributio? Sed impium eſt id negare. Perſpice autem & iſtud: Multi homicidæ in lecto impunè defuncti ſunt: vbi igitur Dei iuſtitia? Sæpè autem qui homicidia quinquaginta patrauit, ſemel tan-

ἰχθύες καταβεβρώκασι, καὶ αὐτοὶ κατεβρώθησαν. τῶν θηριομαχησάντων ἄρκτοι καὶ λέοντες, καὶ αὐτὰ τὰ ὀστέα λεπτύναντες, ἀνήλωσαν. γῦπες καὶ κόρακες τῶν χαμαὶ ῥιφέντων νεκρῶν τὰς σάρκας φαγόντες, εἰς πάντα τὸν κόσμον ἀπέπτησαν, πόθεν συνάγεται τὸ σῶμα; ἐνδέχεται γὰρ τῶν ὀρνίθων τῶν φαγόντων, τὸν μὲν, ἐν Ἰνδικῇ τελευτῆσαι· τὸν δὲ, ἐν Περσίδι, τὸν δὲ, ἐν Γοτθίᾳ. πυρὶ καταφλεχθέντων ἑτέρων, καὶ αὐτὴν τὴν σποδιὰν διεσκόρπισεν ὄμβρος ἢ ἄνεμος. πόθεν συνάγεται τὸ σῶμα; σοὶ τῷ ἀνθρώπῳ μικροτάτῳ ὄντι καὶ ἀσθενεῖ, μακρὰ τῆς Γοτθίας ἡ Ἰνδική, καὶ Ἱσπανία Περσίδος· θεῷ δὲ τῷ κατέχοντι πᾶσαν τὴν γῆν ἐν δρακί, πάντα ἐγγύς· μὴ τοίνυν πρὸς τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἀδυναμίαν κατηγόρει θεοῦ, ἀλλὰ τῇ ἐκείνου δυνάμει πρόσεχε μᾶλλον εἶτα, ἥλιος, ἔργον μὲν ὢν τοῦ θεοῦ μικρόν, μιᾷ προσβολῇ τῶν ἀκτίνων πάντα θερμαίνει τὸν κόσμον· καὶ ἀὴρ ὃν ὁ θεὸς ἐποίησε, περιέχει τὰ πάντα ἐν κόσμῳ. θεὸς δὲ ὁ καὶ ἡλίου καὶ ἀέρος δημιουργὸς, ἆρα μακρὰν ἀπέχει τοῦ κόσμου; ὑπόθου μοι διάφορα σπέρματα γεννημάτων μεμίχθαι· ἀσθενοῦντι γάρ σοι περὶ τὴν πίστιν, ἀσθενῆ λέγω καὶ τὰ ὑποδείγματα. καὶ ταῦτα τὰ διάφορα τῶν γεννημάτων, περιέχεσθαι ἐν μιᾷ δρακὶ τῇ σῇ· μέγα σοι ἐστὶν ἆρα τῷ ἀνθρώπῳ, ἢ εὔκολον τὴν σὴν δράκα διακρῖναι, καὶ ἕκαστον τῶν γεννημάτων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν συναγαγεῖν καὶ ἀποκαταστῆσαι εἰς γένος; εἶτα, σὺ μὲν τὰ ἐν τῇ σεαυτοῦ χειρὶ διακρῖναι δύνασαι, θεὸς δὲ ἆρα τὰ ἐν τῇ ἑαυτοῦ δρακὶ περιεχόμενα διακρῖναι καὶ ἀποκαταστῆσαι οὐ δύναται; νόησον τὸ λεγόμενον, εἰ μὴ ἔστιν ἀσεβὴς ἡ ἄρνησις. πρόσεχε δέ μοι καὶ αὐτῷ τῷ τῆς δικαιοσύνης λόγῳ, καὶ ἐλθὲ εἰς σεαυτόν. διαφόρους ἔχεις οἰκέτας· ἀλλ' οἱ μὲν, καλοὶ τυγχάνουσιν· οἱ δὲ, φαῦλοι. τιμᾷς ἄρα τοὺς καλοὺς, καὶ τύπτεις τοὺς φαύλους; καὶ εἰ δικαστὴς τυγχάνεις, ἐπαινεῖς τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ τιμωρεῖς τοὺς παρανόμους; εἶτα, παρὰ σοὶ μὲν θνητῷ ἀνθρώπῳ ὄντι τὸ δίκαιον σώζεται· παρὰ δὲ θεῷ τῷ πάντων ἀδιαδόχῳ βασιλεῖ τὸ τῆς δικαιοσύνης ἀνταποδοτικὸν ἆρα οὐκ ἔστιν; ἀλλὰ ἀσεβὴς ἡ ἄρνησις· σκόπησον γὰρ τὸ λεγόμενον· πολλοὶ φονεῖς ἐπὶ κοίτης ἀτιμώρητοι τετελευτήκασι· ποῦ οὖν τοῦ θεοῦ ἡ δικαιοσύνη; πολλάκις δὲ καὶ φονεὺς

πεντήκοντα φόνοις ὑποκείμενος τὴν κεφαλὴν ἅπαξ ἀπετμήθη. ποῦ δ' ὧν τῶν τεσσαρακονταεννέα δώσει τὴν τιμωρίαν, ἐὰν μὴ ᾖ κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις μετὰ τὸν κόσμον τοῦτον; ἀδικίαν θεοῦ κατηγορεῖς; ἀλλὰ μὴ θαυμάσῃς διὰ τὴν ὑπέρθεσιν τῆς κρίσεως. πᾶς ἀγωνιζόμενος μετὰ τὸ παρελθεῖν τὸν ἀγῶνα, στεφανοῦται ἢ καταισχύνεται· καὶ οὐδέποτε ἀγωνοθέτης τοὺς ἔτι ἀγωνιζομένους στεφανοῖ, ἀλλ' ἐκδέχεται πάντων τῶν ἀγωνιστῶν τὸ τέλος, ἵνα ὕστερον διακρίνας, ἐπάγῃ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ στεφανηφόρια· οὕτω καὶ ὁ θεὸς ἔτι τοῦ ἀγῶνος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ συνεστῶτος, τέως βοηθεῖ τοῖς δικαίοις μερικῶς· ὕστερον δὲ ἀποδίδωσι τοὺς μισθοὺς αὐτοῖς τελείως. εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστι κατὰ σέ, διὰ τί τοὺς τυμβωρύχους καταδικάζεις; εἰ γὰρ ἀπόλωλε τὸ σῶμα, καὶ ἀνέλπιστος ἡ ἀνάστασις, διὰ τί τιμωρίαν ὑπομένει ὁ τυμβωρύχος; βλέπεις ὅτι κἂν ἀρνῇ τοῖς χείλεσι, μένει παρὰ σοὶ τῆς ἀναστάσεως ἡ συνείδησις ἀῤῥαγής; εἶτα δένδρον μὲν ἐκκοπὲν, ἐπανθεῖ· ἄνθρωπος δὲ ἐκκοπεὶς, οὐκ ἀνθεῖ; καὶ τὰ σπαρέντα μὲν καὶ θερισθέντα μένει εἰς ἅλωνας· ἄνθρωπος καὶ θερισθεὶς ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου οὐ μένει εἰς ἅλωνα; καὶ ἀμπελῶνος κλήματα, καὶ δένδρα ἄλλων ἀποτμηθέντα παντελῶς καὶ μεταφυτευθέντα, ζωοποιεῖται καὶ καρποφορεῖ· ἄνθρωπος καὶ δι' ὃν κἀκεῖνα ἐστὶ, πεσὼν εἰς γῆν ἆρα οὐκ ἀναστήσεται; ὡς ἐν συγκρίσει δὲ καμάτων, ποῖον μεῖζον, ἀνδριάντα τὸν μὴ ὄντα πλάσαι ἐξ ἀρχῆς, ἢ τὸν πεσόντα ἀναχωνεῦσαι πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα; ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἡμᾶς ποιήσας θεὸς, ἆρα τοὺς ὄντας καὶ πεσόντας ἐγεῖραι πάλιν ἀδυνατεῖ; ἀλλὰ ἀπιστεῖς τοῖς γεγραμμένοις περὶ τῆς ἀναστάσεως Ἕλλην τυγχάνων; ἐκ τῆς φύσεως τῶν ὄντων βλέπε τὰ πράγματα, καὶ ἐκ τῶν μέχρι σήμερον φαινομένων ἐννόησον. σπείρεται σῖτος εἰ τύχοι, ἢ ἄλλο τι σπερμάτων γένος· πεσὼν δὲ ὁ σπόρος, τελευτᾷ καὶ σήπεται, καὶ ἔστιν ἄχρηστος εἰς βρῶσιν λοιπόν· ἀλλ' ὁ σαπεὶς, ἐγείρεται χλοερὸς, καὶ μικρὸς πεσὼν, ἐγείρεται κάλλιστος. ὁ δὲ σῖτος δι' ἡμᾶς γεγένηται· διὰ γὰρ τὴν ἡμετέραν χρῆσιν γέγονεν ὁ σῖτος καὶ τὰ σπέρματα, οὐ δι' ἑαυτά· εἶτα, τὰ μὲν, δι' ἡμᾶς γινόμενα, νεκρωθέντα ζωοποιεῖται, ἡμεῖς

tùm capite plectitur, vbi igitur illorum quadraginta nouem pœnas dabit, niſi poſt hanc vitam fuerit iudicium & retributio? iniuſtitiámne Dei arguis? Verùm nihil mireris dilationem dānationis: Omnis qui certat, poſteaquàm abſoluit certamen coronatur, aut contumelia afficitur. Neque priùs agonothetes decertantes coronat, quam omnium certaminum finis aduenerit, vt poſtremò diiudicans, præmia victoriæ, & coronas proferat. Sic & Deus durante adhuc in hoc mundo certamine, hactenus quidem iuſtis ex parte auxiliatur, deinceps autem vnicuique perfectum præmium reddet. Si non eſt reſurrectio mortuorum ſecundùm te, cur mortuorum ſpoliatores condemnas? ſi enim periit corpus, & deſperata reſurrectio, cur prædo mortui mulctatur? Vides, quod etiamſi neges labiis, infracta tamen apud te manet reſurrectionis conſcientia? Tum verò arbor quidem exciſa rurſus floret, homo autem exciſus non florebit? Et ſeminata demeſſáque in areis manent, homo autem ex hoc mundo demeſſus, non manet in æternum? Et vitium ſurculi, aliarúmque arborum omninò exciſi, & tranſplantati, reuiuiſcunt & fructificant: homo verò, propter quem & illa ſunt, cadens in terram, non excitabitur? Vt in diſcrimine opificiorum vtrum eſt maius, ſtatuam quæ nulla erat, ab initio formare, an eam quæ ceciderit, in eandem rurſus formam conflare? Qui ex nihilo nos fecit Deus, nunquid iam exiſtentes & cadentes, rurſus excitare non poterit? Si non credis his quæ de reſurrectione ſcripta ſunt, Gentilis exiſtens, ex rerum natura id perſpice, & ex his quæ ad hodiernam vſque diem apparent, intellige. Seminatur frumentum, vel fortè aliud genus ſeminis, cadens moritur, & quaſi putreſcit, fitque omninò ineptum ad cibum: ſed mox illud putridum fit herbidum, & exile cadens ſurgit pulchrum. Frumentum autem fit propter nos, & propter vſum noſtrum factum eſt: neque enim frumenta & ſemina ſunt propter ſeipſa. Si ergo

Reſurrectionis cōſcientia

Reſurrectio probatur ex natura.

iſta quæ propter nos naſcuntur, mortua reuiuiſcunt, nos verò, quorum cauſa & illa nata ſunt, mortui, an non excitabimur? Brumale nunc tempus vt vides, arbores nunc tanquàm mortuæ. Vbi enim folia ficus? Vbi botri vitis? Sed hæc quidem hyeme mortua, vere autem virentia apparent: Et cùm tempus aduenerit, tunc veluti à mortificatione redditur viuificatio. Videns enim Deus tuam incredulitatem in his quæ videntur, ſingulis annis reſurrectionem efficit: vt ea videns in rebus inanimatis, etiam de animatis rationalibus credas. Si muſcæ quidem & apes, aqua ſuffocatæ ſæpè poſt tempus anni reſurgunt: & ſerpentum genera hyeme immobilia ſunt, æſtate verò deinceps conſurgunt: facilè ſanè quilibet intelligens his ſimilia dederit exempla. Qui autem irrationalibus, & vilibus vitam præbet ſuper naturam: nónne idem nobis, propter quos & illa fecit, viuificationem donabit? Sed cum inquirunt Græci reſurrectionem mortuorum, manifeſtius id eſſe volunt, atque dicunt: quamuis iſta quidem excitentur, non tamen omninò putrefiunt, volúntque apertè videre animal putrefactum & reſurgens. Vidit Deus hanc hominum incredulitatem, & auem quandam in hoc fabricatus eſt, quæ Phœnix appellatur. Hæc vt ſcribit Clemens, & alij complures idem referunt, cùm ſit vna tantùm auis, & ſola, in terram Ægypti in ſpatio quingentorum annorum venire ſolet, atque demonſtrare reſurrectionem: non in locis deſertis, ne myſterium id ignoretur, ſed in aperta ciuitate conſiſtit, vt contrectetur quod non creditur. Septum enim ſibi facit è thure & myrrha, cæteríſque aromatibus, & completis annis eò deuenit. Moritur apertè & putreſcit: deinde ex putrefacta carne mortuæ, vermis quidam generatur, & hic deinceps in auem efformatur. Non diffidas huic: nam & apium genera ſic etiam ex vermibus formari vides, & ex ouis humidiſſimis pennas & oſſa, & venas auium vidiſti. Phœnix ſanè præfatus excreſcens

Phœnix typus reſurrectionis.

δὲ δι' οὓς γέγονε κἀκεῖνα. ἆρα νεκρωθέντες οὐκ ἐγειρόμεθα; χειμέριος ὁ καιρὸς ὡς ὁρᾷς· ἕστηκε τὰ δένδρα νῦν ὡς νεκρά· ποῦ γὰρ τὰ φύλλα τῆς συκῆς; ποῦ οἱ βότρυες τῆς ἀμπέλου; ἀλλ' ἐν χειμῶνι ταῦτα νεκρά, καὶ ἐν ἔαρι χλοερά, καὶ ὅταν ὁ καιρὸς παραγένηται, τότε ὥσπερ ἀπὸ νεκρώσεως ἀποδίδοται ἡ ζωοποίησις. εἰδὼς γὰρ ὁ θεὸς τὴν σὴν ἀπιστίαν, ἐν τοῖς φαινομένοις τούτοις ἀνάστασιν εἰργάσατο κατ' ἐνιαυτόν, ἵνα βλέπων τὰ ἐν τοῖς ἀψύχοις, καὶ περὶ τῶν ἐμψύχων λογικῶν πιστεύσῃς. εἶτα, μυῖαι καὶ μέλισσαι εἰς ὕδατα πολλάκις ἀποπνιγεῖσαι, μεθ' ὥραν ἀνέστησαν· καὶ μυοξῶν γένη χειμῶνος ἀκίνητα μένοντα, ἐν θέρει λοιπὸν ἀνέστησαν· εὐτελῆ γὰρ σοὶ νοοῦντι, παραπλήσια δίδοται τὰ ὑποδείγματα· ὁ δὲ τοῖς ἀλόγοις καὶ ἐξουθενωμένοις τὸ ζῆν παρεχόμενος ὑπὲρ φύσιν, ὁ αὐτὸς ἆρα ἡμῖν δι' οὓς κἀκεῖνα ἐποίησεν, οὐ χαρίζεται; ἀλλὰ ζητοῦσιν Ἕλληνες νεκρῶν ἀνάστασιν ἔτι φανεράν, καὶ φασὶν ὅτι εἰ καὶ ἐγείρεται ταῦτα, ἀλλ' οὐκ ἐσάπη παντελῶς· καὶ ζητοῦσιν ἰδεῖν σαφῶς παντελῶς ζῶον σαπὲν καὶ ἀναστάν. ἤδει θεὸς τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀπιστίαν, καὶ ὄρνεον εἰς τοῦτο κατειργάσατο φοίνικα οὕτω καλούμενον. τοῦτο ὡς γράφει Κλήμης, καὶ ἱστοροῦσι πλείονες, μονογενὲς ὑπάρχον κατὰ τὴν Αἰγυπτίων χώραν, ἐν περιόδοις πεντακοσίων ἐτῶν ἐρχόμενον, δείκνυσι τὴν ἀνάστασιν, οὐκ ἐν ἐρήμοις τόποις, ἵνα μὴ ἀγνοηθῇ τὸ μυστήριον γινόμενον· ἀλλ' ἐν φανερᾷ πόλει παραγινόμενον, ἵνα ψηλαφηθῇ τὸ ἀπιστούμενον· σηκὸν γὰρ ἑαυτῷ ποιῆσαν, ἐκ λιβάνου καὶ σμύρνης καὶ λοιπῶν ἀρωμάτων· καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τῶν ἐτῶν εἰς τοῦτον εἰσελθόν, τελευτᾷ φανερῶς καὶ σήπεται· εἶτα, καὶ τῆς σαπείσης σαρκὸς τοῦ τελευτήσαντος, σκώληξ τις γεννᾶται· καὶ οὗτος αὐξηθεὶς εἰς ὄρνεον μορφοῦται. μὴ ἀπιστήσῃς δὲ τοῦτο· καὶ γὰρ τὰ μελισσῶν γεννήματα οὕτω βλέπεις ἐκ τῶν σκωλήκων μορφούμενα, καὶ ἐξ ᾠῶν ὑγροτάτων ἐθεώρησας ὀρνέων πτερὰ καὶ ὀστέα καὶ νεῦρα ἐξερχόμενα. εἶτα, πτεροφυήσας ὁ προειρημένος φοῖνιξ, καὶ τέλειος οἷος ἦν ὁ πρότερος φοῖνιξ γενόμενος, ἀνίπτα-

ται ὁ τοιοῦτος εἰς ἀέρα, οἷος καὶ τετελευτήκει, σαφεστάτην νεκρῶν ἀνάστασιν ἀνθρώποις ἐπιδείξας. θαυμαστὸν ὄρνεον ὁ φοῖνιξ. ἀλλ᾽ ὄρνεον ἄλογον, καὶ οὐδέ ποτε ἔψαλε τῷ θεῷ· περιπέτεται τὸν ἀέρα, ἀλλ᾽ οὐκ οἶδε τίς ἐστιν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ. εἶτα, τῷ μὲν ἀλόγῳ ζώῳ καὶ μὴ γινώσκοντι τὸν ποιητὴν νεκρῶν, ἀνάστασις δεδώρηται· ἡμῖν δὲ τοῖς δοξολογοῦσι θεὸν καὶ τὰ προστάγματα αὐτοῦ τηροῦσι, οὐ δίδοται ἀνάστασις; ἀλλ᾽ ἐπεὶ μακρὸν καὶ σπάνιον τοῦ φοίνικος τὸ σημεῖον, καὶ ἀπιστοῦσιν ἔτι, λάβε τὴν ἀπόδειξιν ἐκ τῶν καθ᾽ ἡμέραν φαινομένων σοι. πάλιν πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἢ καὶ διακοσίων, ἡμεῖς πάντες οἵ τε λαλοῦντες καὶ ἀκούοντες, ποῦ ἦμεν; ἆρα οὐκ οἴδαμεν τῆς ἡμετέρας ὑποστάσεως τῶν σωμάτων τὴν ὑπόθεσιν; οὐκ οἶδας ὅπως ἐξ ἀσθενῶν καὶ ἀμόρφων καὶ μονοειδῶν πραγμάτων γινόμεθα καὶ ἐκ τοῦ μονοειδοῦς καὶ ἀσθενοῦς μορφοῦται ζῶν ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἀσθενὲς σαρκωθὲν, εἰς νεύρων ἰσχυρότητα μεταβάλλεται, καὶ εἰς ὀφθαλμοῦ λαμπρότητα, καὶ ῥινὸς ὄσφρησιν, καὶ ὤτων ἀκοὴν, καὶ γλῶσσαν λαλοῦσαν, καὶ καρδίαν πάλλουσαν, καὶ χειρῶν ἐργασίαν, καὶ ποδῶν δρόμον, καὶ παντοίαν ἰδέαν μελῶν· καὶ τὸ ἀσθενὲς ἐκεῖνο γίνεται ναυπηγὸς, καὶ οἰκοδόμος, καὶ ἀρχιτέκτων, καὶ παντοίας τέχνης ἐργάτης, καὶ στρατιώτης, καὶ ἄρχων, καὶ νομοθέτης καὶ βασιλεύς. ἐξ ἀτελῶν πραγμάτων ποιήσας ἡμᾶς ὁ θεὸς, ἆρα τοὺς πεσόντας ἐγεῖραι οὐ δύναται; ὁ τὸ εὐτελέστατον οὕτω σωματοποιῶν, τὸ πεσὸν σῶμα πάλιν ἐγεῖραι οὐ δύναται; ὁ τὸ μὴ ὂν πλάσας, τὸ ὂν καὶ πεσὸν ἆρα οὐκ ἐγείρει; λάβε δέ μοι νεκρῶν ἀναστάσεως φανερὰν ἀπόδειξιν ἐν οὐρανῷ καὶ φωστῆρσι, καθ᾽ ἕκαστον μῆνα μαρτυρουμένην· τὸ γὰρ τῆς σελήνης σῶμα παντελῶς ἐκλεῖπον, ὡς μηδὲ ποσῶς αὐτοῦ φαίνεσθαι λοιπὸν, πάλιν ἀναπληροῦται καὶ εἰς ὅπερ ἦν ἀποκαθίσταται. ὑπὲρ δὲ τελείας τοῦ πράγματος ἀποδείξεως κατὰ περιόδους ἐτῶν ἐκλείπουσα ἡ σελήνη καὶ εἰς αἷμα φανερῶς μεταβληθεῖσα, πάλιν ἀπολαμβάνει τὸ σῶμα φωτεινὸν τοῦ θεοῦ τοῦτο κατασκευάσαντος, ἵνα καὶ σὺ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐξ αἵματος συνεστὼς, τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει μὴ ἀπιστήσῃς· ἀλλ᾽ ὅπερ ἐπὶ

in auem, talis euolat in aërem, qualis & mortuus erat, apertiſſimè mortuorum reſurrectionem hominibus demonſtrat. Admiranda quidem auis eſt Phœnix: ſed auis tamen irrationalis, neque vnquam volans per aërem pſallebat Deo: neque ſcit quis ſit vnigenitus Dei filius. Ergo animanti quidem irrationali, & non cognoſcenti factorem ſuum, reſurrectio donatur: nobis verò glorificantibus Deum, & mandata eius cuſtodientibus eadem non dabitur? Sed quoniã longè petitum & rarum eſt Phœnicis exemplum, his qui non credunt: accipe aliam rurſus demonſtrationem ex his, quæ in dies tibi ſunt præ oculis: Ante centum vel ducentos annos, nos omnes qui loquimur & audimus, vbi eramus? An neſcimus conſtitutionis noſtræ ſubſiſtentiam? Neſcis quomodò ex infirmis, rudibus, & confuſis rebus generamur? & ex tam rudi infirmáque materia formatur homo: & quod erat imbecillum, incarnatum, in robur neruorum mutatur, & oculorum ſplendorem, & narium odoratum, & aurium auditum, & linguam loquentem, & cor ſaliens, & manus operantes, & pedes currentes, & in omnimodam membrorum ſpeciem. Ac illud imbecillum fit nauium fabricator, & domorum opifex, architectus & omnium artium operarius: miles, princeps, legiſlator & rex. Qui ex leuibus ita nos fecit Deus, num cadentes excitare non poterit? Et qui non exiſtens fecit vt eſſet, nunquid cadens non ſubleuabit? Accipe autem & ex cælo apertam reſurrectionis mortuorum demonſtrationem, quæ in luminaribus menſibus ſingulis declaratur: Lunæ enim corpus, prorſus deficiens, ita vt nullum amplius appareat, rurſus impletur, & ita vt erat in integrum reſtituitur. Siquidem pro huius rei perfecta demonſtratione, circuitu annorum, deficiens luna, & tota apertè ſanguine quaſi tincta, denuò lucidum corpus recipit. Quod ſanè Deus gubernat, vt & tu homo ex ſanguine conſtans, de reſurrectione mortuorum non dubites, &

Reſurrectio ex ipſa hominis generatione probatur.

Gẽtes rationibus & nõ ſcripturis cõfutanda.

quod circa Lunam in cælo vides, hoc etiam de teipſo credas. His itaque vtere verbis ad Græcos: nam qui ſcripturas non recipiunt, non ſcriptis eos armis oppugna; atque ſolis ratiocinationibus & demonſtrationibus. Iſtis enim neque quis ſit Moyſes notum eſt, neque quis Eſaias: neque Euangelia, neque Paulum agnoſcunt. Tranſeamus verò ad Samaritas, qui ſolam Legem recipiunt, prophetas nequaquam: quibus vanum videtur eſſe, quod modò ex Ezechiele lectum eſt. Prophetas enim, vt dixi, non recipiunt: Quomodò igitur & Samaritis perſuadebimus? Veniamus ad ſcripta Legis. Dicit igitur Deus ad Moyſen: *Ego Deus Abraham, Iſaac & Iacob*: certum, quòd exiſtentium, & ſubſiſtentium. Si enim Abraham mortuus eſt, vel non exiſtit, & Iſaac & Iacob. Nunquid Deus eſt non exiſtentium? Num aliquando dixit Rex, ſe Regem eſſe militum quos non habet? Quando aliquis oſtentat diuitias, quas non poſſidet? Neceſſe eſt itaque ſubſiſtere, & Abraham & Iacob vt Deus ſit exiſtentium Deus. Neque enim dixit, ipſorum eram Deus, ſed ſum. Quòd autem ſit iudicium, dicit Abraham ad Dominum: *Qui iudicas omnem terram, nequaquam facias iudicium hoc.* Ad hæc contrà inſenſati Samaritæ dicunt: Quòd fieri quidem poteſt, vt animæ Abraham, Iſaac & Iacob maneant; corpora autem reſurgere non poterunt. Itane virgam quidem Moyſis iuſti in draconem conuerti poſſibile eſt: corpora autem iuſtorum viuere & reſurgere erit impoſſibile? Atque illud quidem præter naturam factum eſt: hoc autem ſecundum naturam non reſtaurabitur? Et virga Aaron exciſa & mortua, abſque humore aquæ refloruit: atque hæc ſub tecto exiſtens, quæ in agris quondam florebat, nunc autem in aridis poſita, fecit per vnam noctem ea, quæ per multos annos irrigata vix fecerit cum fructibus. Virga Aaron tanquàm ex mortuis ſurrexit, & ipſe Aaron non reſurget? Cuius ſanctitatem vt Deus declararet, in ligno miraculum fecit: ipſi

Samaritæ Lege conſutatur.

Exod.3.6. 15.16.

Gen.18.25.

τῆς σελήνης βλέπεις, τοῦτο καὶ περὶ σεαυτοῦ πιστεύσῃς. τούτοις μὲν οὖν κέχρησο λόγοις πρὸς Ἕλληνας· τοῖς γὰρ τὰ ἔγγραφα μὴ παραδεχομένοις, ἀγράφοις μάχου τοῖς ὅπλοις, ἐκ λογισμῶν μόνον καὶ ἀποδείξεων· τούτοις γὰρ οὔτε τίς ἐστι Μωϋσῆς, γνώριμον, οὔτε τίς ἐστιν Ἡσαΐας, οὔτε τὰ εὐαγγέλια, οὔτε Παῦλος. μετάβηθί μοι λοιπὸν ἐπὶ Σαμαρείτας, οἳ νόμον δεχόμενοι μόνον, προφήτας οὐκέτι καταδέχονται· οἷς ἀργὸν ἔοικε τὸ παρὸν ἀνάγνωσμα τοῦ Ἰεζεκιήλ· προφήτας γὰρ ὡς ἔφην, οὐ δέχονται. πόθεν οὖν πείσωμεν καὶ Σαμαρείτας. ἔλθωμεν ἐπὶ τὰ ἔγγραφα τοῦ νόμου. λέγει τοίνυν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Μωϋσῆν, Ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ πάντως ὅτι τῶν ὄντων καὶ ὑφεστηκότων· εἰ γὰρ Ἀβραὰμ τετελεύτηκε καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, θεός ἐστιν ἄρα τῶν μὴ ὄντων· πότε βασιλεὺς εἶπε, ὅτι βασιλεύς εἰμι στρατιωτῶν ὧν μὴ ἔχει; πότε τις ἐνεδείξατο πλοῦτον ὃν μὴ ἐκέκτητο; δεῖ τοίνυν ὑφεστάναι καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, ἵνα τῶν ὄντων θεὸς ᾖ θεός· οὐ γὰρ εἶπεν, ἤμην αὐτῶν, ἀλλ' εἰμί. καὶ ὅτι κρίσις ἐστὶ, λέγει πρὸς τὸν κύριον ὁ Ἀβραάμ, ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσει κρίσιν; ἀλλ' ἀντιλέγουσι πρὸς τοῦτο πάλιν οἱ ἀνόητοι Σαμαρεῖται, καὶ φασὶν, ὅτι τὰς μὲν ψυχὰς ἐγχωρεῖ μένειν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακὼβ· τὰ δὲ σώματα ἀναστῆναι οὐ δύναται. εἶτα, τὴν μὲν ῥάβδον Μωϋσέως τοῦ δικαίου, δράκοντα γενέσθαι δυνατόν· τὰ δὲ σώματα τῶν δικαίων ζῆσαι καὶ ἀναστῆναι οὐ δύναται; καὶ τὸ μὲν, παρὰ φύσιν ἐγένετο· τὸ δὲ, κατὰ φύσιν οὐκ ἀποκαθίσταται; καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἀποτμηθεῖσα καὶ νεκρωθεῖσα χωρὶς ὀσμῆς ὑδάτων ἐβλάστησε, καὶ ταῦτα ὑπόστεγος οὖσα, καὶ τὰ ἐν ἀγροῖς βλαστήσασα, καὶ ἐν ξηροῖς μὲν χειμῶνι· τὰ δὲ τῶν ἀρδευομένων πολυετῶς, διὰ μιᾶς νυκτὸς μετὰ καρπῶν ἀποδοῦσα. ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἐκ νεκρῶν ὥσπερ ἀνέστη, καὶ αὐτὸς Ἀαρὼν οὐκ ἐγείρεται; καὶ ἵνα μὲν τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτῷ διατηρήσῃ θεὸς, ἐν ξύλῳ ἐθαυματούργησεν·

αὐτῷ δὲ τῷ Ἀαρὼν τὴν ἀνάστασιν οὐ χαρίζεται; καὶ γυνὴ μὲν παρὰ φύσιν ἅλας γίνεται καὶ σὰρξ εἰς ἅλας μεταβάλλεται· σὰρξ δὲ εἰς σάρκα οὐκ ἀποκαθίσταται; καὶ στήλη μὲν ἁλὸς, γέγονεν ἡ γυνὴ Λώτ· ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Ἀβραὰμ ἄρα οὐκ ἀνίσταται; ποίᾳ δὲ δυνάμει μετεβλήθη ἡ χεὶρ τοῦ Μωϋσέως, ἣ καὶ ὑπὸ μίαν ὥραν ἐγένετο ὡς χιών, καὶ πάλιν ἀπεκατέστη· πάντως ὅτι τῷ θείῳ προστάγματι. εἶτα, τότε μὲν τὸ πρόσταγμα ἴσχυεν, νῦν δὲ οὐκ ἔτι ἰσχύει; πόθεν δὲ καὶ ὅλως ἐξ ἀρχῆς ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος. ὦ πάντων ἀνθρώπων ἀνοητότατοι Σαμαρεῖται· ἔλθετε ἐπὶ τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς γραφῆς, ὃ καὶ ὑμεῖς καταδέχεσθε· καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς· χοῦς εἰς σάρκα μεταβάλλεται, καὶ σὰρξ εἰς σάρκα οὐκ ἀποκαθίσταται; ἐρωτητέον δὲ ὑμᾶς, πόθεν ὑπέστησαν οἱ οὐρανοὶ καὶ γῆ καὶ θάλασσαι· πόθεν ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες· πῶς ἐξ ὑδάτων τὰ πετεινὰ καὶ τὰ νηκτά· καὶ πῶς ἀπὸ γῆς τὰ ζῷα πάντα. τοσαῦται μυριάδες ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρηνέχθησαν· καὶ ἄνθρωποι ἡμεῖς οἱ τὰ κατ' εἰκόνα ἔχοντες, ἄρα οὐκ ἀναστησόμεθα; ἀληθῶς ἀπιστίας τὸ πρᾶγμα πεπλήρωται· καὶ πολλὴ καταγνῶσις τῶν ἀπιστούντων. ὅταν Ἀβραὰμ λέγῃ πρὸς τὸν κύριον, ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ἀπιστῶσιν οἱ μανθάνοντες τὸν νόμον· ὅτε γέγραπται ὅτι ἐκ γῆς ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἀπιστῶσιν οἱ ἀναγινώσκοντες· ἐκείνοις μὲν οὖν ταῦτα τοῖς ἀπίστοις· τὰ δὲ ἐκ προφητῶν, ἡμῖν τοῖς πιστεύουσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς προφήταις κεχρημένοι τινὲς, ἀπιστοῦσι τοῖς γεγραμμένοις, καὶ προφέρουσιν ἡμῖν ἐκεῖνο, τὸ, οὐκ ἀναστήσονται οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει· καὶ τὸ, ἐὰν γὰρ καταβῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς ᾅδην, οὐκέτι οὐ μὴ ἀναβῇ· καὶ τὸ, οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε κύριε· τοῖς γὰρ καλῶς γεγραμμένοις, συγκέχρηνται κακῶς· καλὸν ἐν παραδρομῇ καὶ ὡς ἐν χώρᾳ νῦν, ἀπαντῆσαι πρὸς αὐτούς· ἐὰν γὰρ λέγῃ, ὅτι ἀσεβεῖς οὐκ ἀναστήσονται ἐν κρίσει, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἐν κρίσει, ἀλλ' ἐν κατακρίσει· οὐ γὰρ ἐξετάσεως πολλῆς ἐστι χρεία τῷ θεῷ· ἀλλ' ἅμα τῷ ἀναστῆναι τοὺς ἀσεβεῖς, ἀκολουθεῖ καὶ τὰ τῆς τιμωρίας· καὶ ἐὰν λέγῃ ὅτι οὐχ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε κύριε, τοῦτο δηλοῖ, ὅτι τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἀφέσεως

autem Aaroni reſurrectionem non largietur? Mulier illa præter naturam in ſal conuerſa eſt, & caro in carnem non inſtaurabitur? Vxor Loth facta eſt ſtatua ſalis: vxor autem Abraham non reſurget? Qua autem virtute mutata eſt manus Moyſi, vt vna hora fieret tanquàm nix, & rurſus reſtituta, certum eſt quod mandato diuino. Quid ergo? tunc quidem mandatum erat efficax, nunc autem non erit efficax? Vnde autem ab initio totus homo factus eſt, ô inſenſati Samaritæ? Venite ad primum ſacræ ſcripturæ librum, quem & vos recipitis. *Et creauit Deus hominem puluerem de terra.* Puluis in corpus mutatur, & caro in carnem rurſus non conuertetur? Quærendum eſſet à vobis vnde conſtituti ſunt cæli & terra, & mare, vnde ſol & luna & aſtra? Quomodò ex aquis volatilia & natantia? Et quomodò de terra omnia animantia? Tot myriades ex non exiſtentibus, ad eſſe deductæ ſunt, & nos homines, qui facti ſumus ad illius imaginem, nunquid non reſurgemus? Reuerà plena eſt res iſta incredulitate, & multa reprehenſione infidelium. Quando Abraham dicit ad Deum: *Qui judicas omnem terram*, & non credunt diſcentes legem. Quando ſcriptum eſt, quod ex terra homo, & non credunt id legentes. Illis igitur hæc tanquàm infidelibus, ex prophetis autem alia nobis credentibus. Cùm autem & his vtentes aliqui diffidunt iis, quæ ſcripta ſunt, ac proferunt nobis illud: *Non reſurgent impij in iudicio.* Et illud: *Cùm deſcendit homo in infernum, non licet aſcendere.* Et: *Non mortui laudabunt te Domine.* His quæ benè ſcripta ſunt, malè vtuntur. Bonum ergo eſt, obiter, quantum tempus patitur, nunc iſta attingere, & illis reſpondere. Si enim dicit: *Impij non reſurgunt in iudicio*, hoc ſignificat, quòd non in iudicio ſed in condemnatione. Neque magna Deo opus eſt inquiſitione: ſimul vt reſurrexerint impij, conſequentur eos pœnæ. Et ſi dicit: *Non mortui laudabunt te Domine*, hoc indicat, quòd pœnitentiæ & remiſſionis pec-

Reſurrectio ex Lege probatur.

Gen. 1. 27.

Gen. 18. 25

Pſal. 1. 5.

Iob. 7. 9.

Pſa. 113. 17.

Reſurrectionem prophetæ aſſerunt.

Pſal. 1. 5.

Pſal. 113. 17

catorum in hac vita tantùm præſcriptum tempus habemus. Dicit verò & qui eo fruuntur, illum laudabunt. Non licet enim poſt mortem deinceps eos, qui in peccatis mortui ſunt, ſicut benefactoribus Deum laudare: ſed lamentari. Laus enim eſt gratias agentium, ſtridor autem anguſtias patientium. Iuſti igitur tunc Deum laudabunt. In peccatis autem mortui, tempus confeſſionis non habent. De eo autem, *Si deſcendat homo in infernum, non licet illi aſcendere*; reſpice conſequentiam: Scriptum enim eſt, *non licet: & non, non aſcendet, & non reuertetur in propriam domum*. Cùm enim vniuerſus mundus tranſierit, & omnes domus corrumpentur, quomodò in propriam domum reuerteretur, noua deinceps facta terra? Oportet autem ipſos audire Iob dicentem: *Eſt enim arbori ſpes: ſi nanque excidatur, florebit, & vide quod truncus eius non deficit: ſi enim ſenuerit in terra radix eius, in petra verò moriatur truncus eius, ab odore aquæ florebit, & facie fructum tanquàm nuper inſitum. Vir autem mortuus peribit: cadens autem homo non amplius eſt?* Modò non confundit, & increpat. Sic enim legendum per interrogationem illud, *non amplius eſt?* Quid enim, ſi lignum cadens, inquit, excitatur, homo propter quem lignum factum eſt, non reſurget? Et ne putes me id torquere, lege quod ſequitur. Poſt hanc enim interrogationem, *Cadens homo non amplius eſt?* dicit: *Si mortuus fuerit homo, viuet.* Et ſtatim dicit: *Expecto donec rurſus fiam*. Et iterum alibi: *Cutis*, inquit, *mea reſurget, quæ iſta patitur*. Eſaias autem propheta dicit: *Reſurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis ſunt*. Apertiſſimè autem propheta Ezechiel dicit: *Ecce ego aperio ſepulchra veſtra, & leuabo vos de monumentis veſtris.* Et Daniel dicit: *Multi dormientium in puluere terræ reſurgent, alij in vitam æternam, alij verò in contumeliam æternam*. Et ſcripturæ multæ teſtantur de reſurrectione mortuorum: ſúntque alia permulta verba de illa. Reliqua autem curſim præter-

In peccatis mortui
Iob.7.9.
Iob. 14. 8.
Ibid.
Iob.14.14.
Iob.19.20.
Eſa.26.19.
Ezec.37.12
Dan.12.2.

ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνοι τὴν προθεσμίαν ἐχούσης, ἐφ' ᾗ καὶ οἱ ἀπολαύοντες αἰνέσουσί σε, οὐκέτι μετὰ θάνατον λοιπὸν τοὺς ἐν ἁμαρτίαις τελευτήσαντας ὡς εὐεργετηθέντας αἰνεῖν, ἀλλὰ ἀποδύρεσθαι. ἔστι γὰρ αἶνος μὲν, τῶν εὐχαριστούντων· ὀδυρμὸς δὲ τῶν μαστιζομένων· οἱ μὲν οὖν δίκαιοι τότε αἰνοῦσιν, οἱ δὲ τελευτήσαντες ἐν ἁμαρτίαις, καιρὸν λοιπὸν ἐξομολογήσεως οὐκ ἔχουσι. περὶ γὰρ τοῦ, ἐὰν καταβῇ ἄνθρωπος εἰς ᾅδην, οὐκέτι οὐ μὴ ἀναβῇ, βλέπε τὴν ἀκολουθίαν· γέγραπται γὰρ, οὐκέτι οὐ μὴ ἀναβῇ, οὐδ' οὐ μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον. τοῦ κόσμου δὲ ὅλου παρερχομένου, καὶ πάσης οἰκίας διαφθειρομένης, πῶς εἰς τὸν ἴδιον οἶκον ἐπανελεύσεται, κενῆς λοιπὸν γινομένης γῆς. ἐχρῆν δὲ αὐτοὺς ἀκοῦσαι τοῦ Ἰὼβ λέγοντος· ἔστι γὰρ δένδρῳ ἐλπίς· ἐὰν γὰρ ἐκκοπῇ, πάλιν ἐπανθήσει· καὶ ὁ ῥάδαμνος αὐτοῦ οὐ μὴ ἐκλείπει· ἐὰν γὰρ γηράσῃ, ἐν γῇ ἡ ῥίζα αὐτοῦ ἔσται. ἐν δὲ πέτρᾳ τελευτήσει τὸ στέλεχος αὐτοῦ· ἀπὸ ὀσμῆς ὕδατος ἀνθήσει. ποιήσει δὲ θερισμὸν ὥσπερ νεόφυτον. ἀνὴρ δὲ τελευτήσας, ᾤχετο; πεσὼν δὲ βροτὸς, οὐκέτι ἐστίν; μόνον γὰρ οὐχὶ δυσωπῶν, καὶ ἐπιτιμῶν· οὕτω γὰρ ἀναγνωστέον ἐρωτηματικῶς, τὸ, οὐκέτι ἐστίν; ἆρα γὰρ φησὶ ξύλου πίπτοντος καὶ ἐγειρομένου, ἄνθρωπος αὐτὸς δι' ὃν τὰ ξύλα γέγονεν, οὐκ ἐγείρεται; καὶ ἵνα μὴ νομίσῃς με βιάζεσθαι, ἀνάγνωθι τὸ ἀκόλουθον. μετὰ τὸ εἰπεῖν ἐρωτηματικῶς, πεσὼν δὲ βροτὸς οὐκέτι ἐστί; λέγει, ἐὰν γὰρ ἀποθάνῃ ἄνθρωπος, ζήσεται· καὶ εὐθὺς λέγει, ὑπομενῶ ἕως ἂν πάλιν γένωμαι· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν, ὁ μέλλων ἐπὶ γῆς ἀναστῆσαι τὸ δέρμα μου τὸ ἀναντλοῦν ταῦτα. Ἡσαΐας δὲ ὁ προφήτης φησὶν, ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. σαφέστατα δὲ ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ λέγει, ἰδοὺ ἐγὼ ἀνοίγω τὰ μνήματα ὑμῶν, καὶ ἀνάξω ὑμᾶς ἐκ τῶν μνημάτων ὑμῶν. καὶ ὁ Δανιὴλ λέγει, πολλοὶ τῶν καθευδόντων ἐν γῆς χώματι ἀναστήσονται, οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς αἰσχύνην αἰώνιον. καὶ πολλαὶ γραφαὶ μαρτυροῦσι περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως· ἔστι γὰρ ἄλλα πλείονα ῥητὰ περὶ τούτου. ὡς ἐν ὑπομνήσει μόνῃ νῦν παρατρέχομεν τὴν

τοῦ Λαζάρου τετραήμερον ἀνάστασιν. παρατρέχομεν δὲ διὰ τὸ τῆς ὥρας ὀλίγον· καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τὸν ἐγηγερμένον· ὑπομνήσεώς τε μόνον ἕνεκεν παραφερέσθω καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ ἀρχισυναγώγου· ὑπομνήσεώς τε μόνης λεγέσθω καὶ τὸ ῥαγῆναι τὰς πέτρας, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἐγερθῆναι, τῶν μνημείων ἀνοιχθέντων. προηγουμένως καὶ μνημονευέσθω, ὅτι Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται. παρῆλθον τὸν Ἠλίαν καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τὸν ἐξεγερθέντα ὑπ' αὐτοῦ· καὶ τὸν Ἐλισσαῖον τὸν δὶς ἐγείραντα, ἔν τε τῷ ζῆν καὶ μετὰ τὸ τελευτῆσαι αὐτόν· ζῶν μὲν γὰρ ἐνήργησε τὴν ἀνάστασιν διὰ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. ἵνα δὲ μὴ μόνον τιμηθῶσι τῶν δικαίων αἱ ψυχαί· πιστευθῇ δὲ, ὅτι καὶ ἔγκειται ἐν τοῖς τῶν δικαίων σώμασι δύναμις, ὁ ῥιφεὶς ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ Ἐλισσαίου νεκρὸς, τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ προφήτου ἐφαψάμενος, ἐζωοποιήθη· καὶ τὸ σῶμα τοῦ προφήτου τὸ νεκρὸν ἀπετέλεσε ψυχῆς ἔργον· καὶ τὸ τελευτῆσαν καὶ κείμενον, ζωὴν παρέσχε τῷ τελευτήσαντι· καὶ παρασχὸν τὴν ζωὴν, αὐτὸ ὁμοίως ἔμεινεν ἐν νεκροῖς. διὰ τί; ἵνα μὴ ἐξαναστάντος Ἐλισσαίου τῇ ψυχῇ μόνῃ προσγραφῇ τὸ πρᾶγμα· δειχθῇ δὲ ὅτι καὶ ψυχῆς μὴ παρούσης, ἔγκειταί τις δύναμις τῷ τῶν ἁγίων σώματι, διὰ τὴν ἐν τοσούτοις ἔτεσιν ἐνοικήσασαν ἐν αὐτῷ δικαίαν ψυχὴν, ἧς ὑπηρέτημα γέγονε· καὶ μὴ ἀπιστῶμεν νήπιοι, ὡς μὴ γεγενημένου τούτου. εἰ γὰρ σουδάρια καὶ σιμικίνθια τὰ ἔξωθεν ὄντα τῶν σωμάτων ἁπτόμενα, τῶν νοσούντων ἤγειρε τοὺς ἀσθενεῖς, πόσῳ μᾶλλον αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ προφήτου ἤγειρε τὸν νεκρόν; καὶ ἐνῆν μὲν πολλὰ εἰπεῖν εἰς ταῦτα καθ' ἑκάστην ἐξηγουμένοις τῶν γεγενημένων πραγμάτων τὸ παράδοξον· διὰ δὲ τὸν κάματον τὸν προσγινόμενον ὑμῖν ἔκ τε τῆς ὑπερθέσεως τῆς νηστείας τῆς παρασκευῆς, καὶ τῆς ἀγρυπνίας, ἐκεῖνα μὲν τέως ἐν παραδρομῇ λελέχθω, δι' ὀλίγων ἐσπαρμένα, ἵνα ὑμεῖς καλλίστης γῆς δίκην δεξάμενοι τὸν σπόρον, καρποφορήσητε πλατύνοντες, μνημονευέσθω ὅτι καὶ οἱ ἀπόστολοι νεκροὺς ἤγειραν· Πέτρος μὲν, ἐν Ἰόππῃ Ταβιθάν· Παῦλος δὲ, Εὔτυχον ἐν Τρωάδι.

eamus, vt Lazari quatriduani reſurrectionem propter temporis breuitatem, vt filium viduæ excitatum. Et filiæ archiſynagogi tantùm mentio ſit. Et quomodò ſciſſæ ſunt petræ, multáque corpora requieſcentium ſanctorum apertis monumentis ſurrexerunt. Præcipuè autem recordemur, quòd Chriſtus à mortuis ſurrexerunt: Præcipuè autem recordemur, quòd Chriſtus à mortuis ſurrexit. Prætereo Eliam, & filium viduæ ab illo excitatum: & Elizæum, bis excitantem, & in vita, & poſt mortem. Viuens quidem effecit reſurrectionem per animam ſuam. Vt autem non ſolùm anima ſanctorum honoretur, credatúrque quòd etiam in corporibus mortuorum ineſt virtus, ſeu potentia: iacens in ſepulchro Elizæi mortuus, mortuumque corpus prophetæ attingens, viuificatus eſt, atque ita mortuum corpus prophetæ, perficit opus animæ, & mortuum iacenſque vitam præbuit defuncto: exhibénſque alteri vitam, ipſum nihilominus mortuum permanſit. Qua de cauſa? Ne ſi reſurrexiſſet Elizæus, factum id ſoli animæ adſcribatur: & vt demonſtretur, quòd abſente etiam anima ineſt virtus quædam eiuſmodi corporibus ſanctorum, propter tot annorum inhabitatas in illis animas iuſtas, quorum miniſterio vſæ ſunt. Neque verò diffidamus, vt rerum ignari, fieri iſtud. Si enim ſudaria & ſemicinctia, extra corpus exiſtentia, contacta ab ægrotis, liberabant illos ab infirmitate: quantò magis corpus ipſum prophetæ mortuum excitauit? Sunt quidem alia multa, quæ dicamus in hanc ſententiam, ſi ſingula eiuſcemodi præter opinionem facta, perſequenda eſſent. Propter labores autem ſuperiores, & dilationem ieiunij Paraſceues, & vigiliæ, iſta quidem ſic obiter dicta ſunto, ſparſim diſſeminata, vt vos quæ optima ſint ſemina accipientes, copioſiorem fructum feratis. Veruntamen & illius mentionem faciamus, quod Apoſtoli mortuos excitabant. Petrus quidem Ioppæ Tabitham, Paulus vero Troade Eutychum,

Reliquiæ ſanctorum honorandæ.

Corporibus ſanctorum virtus mirabilis ineſt.

& reliqui omnes Apoſtoli: quamuis non omnia ſcripta ſunt, quæ vnuſquiſque admiranda fecit. Memineris quoque eorum, quæ Paulus Corinthiis ſcripſit, ad eos qui dicebant: Quomodo reſurgent mortui, quali autem corpore venient? Et quòd ſi mortui non reſurgent, neque Chriſtus ſurrexit. Et quòd inſipientes vocauit, non credentes, & reliquæ omnis doctrinæ illius de reſurrectione mortuorum recordemini: & quod ad Theſſalonicenſes ſcripſit: *Nolumus autem vos ignorare fratres, de dormientibus, ne contriſtemini, ſicut & cæteri, qui non habent ſpem*, & cætera. Maximè vero, quod & mortui reſurgent primi. Præcipuè autem hoc notate, quod modò non digito indicans Paulus dicit: *Oportet enim corruptibile hoc induere corruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem*. Corpus enim hoc excitabitur non ita infirmum, ſed ipſum quidem reſurget, indutum tamen incorruptione tranſformabitur. Sicut ferrum in igne verſatum, fit ignis. Magis autem, ſicut nouit ille reſurgens Dominus. Reſurget itaque hoc corpus; ſed non tale manebit, verum erit æternum. Non amplius eiuſmodi cibis ad vitam opus habebit, neque ſcalis ad aſcenſum: fiet enim ſpiritale. Admirandum quid, & quale pro dignitate declarare nequimus. Iuſti ſplendebunt vt ſol, & tanquàm luna, & ſicut ſplendor firmamenti. Et præuidens iſtam hominum incredulitatem Deus, vermibus paruulis æſtate lucidum dedit corpus, vt eo ſplenderent. Vt ex apparentibus crederetur id, quod expectamus. Qui enim partem poteſt præſtare, poterit & totum. Et qui fecit, vermis vt lumine ſplenderet, multò magis illuſtrabit hominem iuſtum. Excitabimur ergo æterna habentes corpora, omnes autem ſimilia: ſed qui eſt iuſtus, corpus accipiet cœleſte, vt poſſit cum angelis dignè conuerſari. Si vero peccator eſt, accipiet corpus æternum, quo ſufferre poſſit pœnas peccatorum, vt perpetuo in igne ardeat, & nunquàm diſſoluatur. Et iuſtè vtriſque his ordinibus

1. The. 4. 13 — *1. Cor. 15. 53* — *Corpus reſurgens quale.* — *Corpora futura ſplendida.* — *Corpora æterna malorum.*

καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἀπόστολοι, εἰ καὶ μὴ πάντα γέγραπται τὰ ὑφ' ἑκάστου θαυματουργηθέντα. μνημονεύετε δὲ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Κορινθίους εἰρημένων ἁπάντων, ὧν ἔγραψεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς λέγοντας, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί, ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται· καὶ ὅτι εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἐγήγερται· καὶ ὅτι ἄφρονας ἐκάλεσε τοὺς μὴ πιστεύοντας πάσαις ταῖς αὐτόθι διδασκαλίαις ταῖς περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως· καὶ ὅτι πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἔγραψεν· οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα· καὶ τὰ ἑξῆς ὅλα· μάλιστα δὲ τὸ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον. ἐξαιρέτως δὲ τοῦτο ἐπισημειώσασθε, ὅτι μονονουχὶ δακτυλοδεικτῶν ὁ Παῦλος λέγει· Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν· τὸ γὰρ σῶμα τοῦτο ἐγείρεται· ἐνδυσάμενον τὴν ἀφθαρσίαν μεταποιεῖται, ὥσπερ σίδηρος πυρὶ προσομιλήσας γίνεται πῦρ, μᾶλλον δὲ ὡς οἶδεν ὁ ἀναστῶν κύριος. ἐγείρεται μὲν οὖν τοῦτο τὸ σῶμα· ἀλλ' οὐ μένει τοιοῦτον, ἀλλὰ μένει αἰώνιον. οὐκέτι τροφῶν τοιούτων χρείαν ἔχει πρὸς ζωήν· οὐδὲ κλιμάκων πρὸς ἀνάβασιν· γίνεται γὰρ πνευματικόν· θαυμάσιόν τι· καὶ οἷον εἰπεῖν κατ' ἀξίαν οὐκ ἔχομεν· τότε οἱ δίκαιοι φησὶ λάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, καὶ ὡς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος· καὶ προειδὼς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπιστίαν ὁ θεός, σκώληξι μικροτάτοις ἐν τῷ θέρει φωτοειδεῖς δέδωκεν αὐγὰς λάμπειν ἐκ τοῦ σώματος, ἵν' ἐκ τῶν φαινομένων πιστευθῇ τὸ προσδοκώμενον· ὁ γὰρ τὸ μέρος παρασχὼν δύναται καὶ τὸ ὅλον παρασχεῖν· καὶ ὁ σκώληκα φῶς ἐκλάμπειν ποιήσας, πολλῷ μᾶλλον φωτοποιήσει δίκαιον ἄνθρωπον. ἐγειρόμεθα τοίνυν, αἰώνια μὲν πάντες ἔχοντες τὰ σώματα, οὐ πάντες δὲ ὅμοια· ἀλλ' εἰ μέν τις ἐστὶ δίκαιος, λαμβάνει σῶμα ἐπουράνιον, ἵνα δύνηται μετὰ ἀγγέλων ἀναστρέφειν ἐπαξίως· εἰ δέ τις ἁμαρτωλός ἐστι, λαμβάνει σῶμα αἰώνιον ὑπομονητικὸν τιμωρίας ἁμαρτιῶν, ἵνα ἐν πυρὶ αἰωνίῳ καιόμενος μηδέ ποτε ἀναλωθῇ. καὶ δικαίως ἀμφοτέροις τοῖς τάγμασιν,

ὁ θεὸς παρέχει τοῦτο· οὐδὲν γὰρ ἡμῖν χωρὶς σώματος ἐκπέπρακται· βλασφημοῦμεν διὰ στόματος, πορνεύομεν διὰ σώματος, ἁγνεύομεν διὰ σώματος, προσευχόμεθα διὰ σώματος· ἁρπάζομεν διὰ χειρὸς, ἐλεημοσύνας δίδομεν διὰ χειρὸς, καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως. ἐπεὶ τοίνυν εἰς πάντα ὑπηρετήσατο τὸ σῶμα, καὶ ἐν τοῖς μέλλουσι συναπολαύει τῶν γενομένων· φεισώμεθα τοίνυν ἀδελφοὶ τῶν σωμάτων, καὶ μὴ ὡς ἀλλοτρίοις αὐτοῖς παραχρησώμεθα· μὴ κατὰ τοὺς αἱρετικοὺς λέγωμεν, ὅτι ἀλλότριός ἐστιν ὁ τοῦ σώματος χιτὼν, ἀλλ' ὡς ἰδίου φεισώμεθα· δεῖ γὰρ ἡμᾶς δοῦναι λόγον τῷ κυρίῳ περὶ πάντων τῶν διὰ τοῦ σώματος πεπραγμένων. μὴ εἴπῃς, οὐδείς με ὁρᾷ, μηδὲ νομίσῃς ὅτι μάρτυς τῶν γινομένων οὐκ ἔστιν· ἄνθρωπος μὲν γὰρ πολλάκις οὐκ ἔστιν· ὁ δὲ πλάστης ἀπλανὴς μάρτυς, μένει ἐν οὐρανῷ πιστὸς, καὶ βλέπει τὸ γινόμενον. καὶ οἱ σπίλοι δὲ τῶν ἁμαρτιῶν μένουσι τῷ σώματι· ὥσπερ γὰρ πληγῆς προχωρησάσης ἐν τῷ σώματι κἂν θεραπεία γένηταί τις, ὅμως ἡ οὐλὴ μένει· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία πλήσσει τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα· καὶ μένουσιν οἱ τύποι τῶν ἥλων ἐν πᾶσι· περιαιροῦνται δὲ μόνον ἀπὸ τῶν λαμβανόντων τὸ λουτρόν. τὰ μὲν οὖν παρελθόντα ψυχῆς καὶ σώματος τραύματα, θεραπεύει θεὸς διὰ τοῦ βαπτίσματος. πρὸς δὲ τὰ μέλλοντα λοιπὸν ἑαυτοὺς ἀσφαλιζώμεθα κοινῇ πάντες, ἵνα καθαρὸς τούτου τοῦ σώματος τὸν χιτῶνα διατηρήσαντες, καὶ μὴ δι' ὀλίγης πορνείας καὶ ἡδυπαθείας, ἤ τινος ἄλλης ἁμαρτίας πρᾶξιν, ἀπολέσωμεν οὐράνιον σωτηρίαν· ἀλλ' ἵνα κληρονομήσωμεν βασιλείαν θεοῦ αἰώνιον, ἧς πάντας ὑμᾶς τῇ ἑαυτοῦ χάριτι καταξιώσειεν ὁ θεός· καὶ ταῦτα μὲν εἰρήσθω, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως. ἡ δὲ τῆς πίστεως ἐπαγγελία πάλιν ὑμῖν ὑφ' ἡμῶν ῥηθεῖσα μετὰ σπουδῆς πάσης ἐπὶ λέξεως αὐτῆς ὑφ' ἡμῶν, ἀπαγγελέσθω τε καὶ μνημονευέσθω. τῆς δὲ ἀπαγγελλομένης πίστεως ἀκολούθως περιεχούσης τὸ, εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· περὶ μὲν τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς μετανοίας, ἐν ταῖς

Deus hoc præbebit: nihil enim ſine corpore à nobis geſtum eſt. Blaſphemamus per os, oramus per os, expiamus per os. Luxuriamur corpore, caſti ſumus per corpus: rapimus per manum, eleemoſynas damus per manum: & reliqua ſimiliter. Cùm igitur in omnibus cooperatur corpus, etiam in futuris fructum eius percipiet. Parcamus itaque fratres corporibus, & ne tanquàm alienis illis vtamur. Ne dicamus, vt hæretici, quòd corpus ſit tanquàm aliena veſtis, ſed tanquàm propriis parcamus. Oportet enim nos reddere Deo rationem de omnibus in corpore factis. Non dicas, nemo me vidit. Neque putes, quòd teſtis factorum non ſit, homo quidem quandoque non eſt: ſed non errans teſtis eſt in cælo, & videt omnia quæ fiunt, & maculæ peccatorum manebunt in corpore. Vt enim plaga accepta in corpore, etiamſi curata ſit, cicatrix tamen manet: ſic & peccatum vulnerat corpus, & animam, & manent ſigna cicatricum in omnibus. Tolluntur autem tantùm ab iis, qui lauacrum baptiſmi accipiunt. Itaque ea, quæ baptiſmum anteceſſerunt, animæ & corporis vulnera curat Deus per baptiſmum. Ad reliqua autem futura ſic nos deinceps communiamus omnes, vt mundam corporis hanc veſtem cuſtodiamus. Et ne per exiguam fornicationem, vel laſciuiam, aut aliquod eiuſmodi peccati opus, perdamus cæleſtem ſalutem: ſed vt hæreditemus regnum Dei æternum. Quo nos omnes ſua gratia dignos efficiat Dominus. Atque hæc quidem de reſurrectione mortuorum demonſtrationes ſufficiant. Porrò amplius fidei noſtræ confeſſio iterum atque iterum vobis cum diligentia omni à nobis recitata, per vos ipſos profiteri & enuntiari firmiter debet: tum & illud memineritis, quòd iam propoſita fides, ſeu fidei confeſſio hoc in ſe continet: Et in vnum baptiſmum pœnitentiæ: In remiſſionem peccatorum: Et in vnam ſanctam Catholicam Eccleſiam, & in carnis reſurrectionem, & in vitam æternam. De baptiſmo igitur pœnitentiæ, in

Maculæ peccatorum in corpore.

In baptiſmũ in Eccleſia credere.

prioribus vobis iamdictum eſt Catecheſibus: & de reſurrectione quoque mortuorum vobis dictum eſt, propter illud: *Et in carnis reſurrectionem*. Dicantur autem reliqua tandem propter illud, *Et in vnam ſanctam Catholicam Eccleſiam.* De qua multa dici potuiſſent: ſed paucis ea comprehendemus. Catholica igitur vocatur, quia per vniuerſum ſit orbem terrarum diffuſa, à finibus terræ vſque ad extrema. Et quia docet Catholicè, hoc eſt vniuerſaliter, & ſine vllo defectu vel differentia omnia dogmata, quæ deberent venire in cognitionem, de rebus viſibilibus & inuiſibilibus, cœleſtibus & terreſtribus. Et quòd omne genus hominum piè ſubiugat, principes & priuatos. Et quia in vniuerſum curat omne genus peccatorum, & quæ per animam & quæ per corpus patrantur. Habetúrque in illa omne genus (quocunque nomine vocetur) virtutis, in factis & dictis, & ſpiritualibus chariſmatibus omnigenis. Aptè autem Eccleſia vocatur, quaſi dicas conuocatio: propter omnium conuocationem & congregationem. Sicut in Leuitico dicit Dominus: *Et omnem congregationem conuoca ante oſtium Tabernaculi teſtimonij*. Nota hîc in ſcripturis, quod ſit Eccleſiæ ſeu conuocationis nomen. Deinde & Aaronem in ſanctuario Dominus conſtituit. Et in Deuteronomio Moyſes: *Tunc*, inquit, *Dominus dixit ad me, Conuoca populum, & audiantur verba mea, vt diſcant timere me.* Rurſus nominis Eccleſiæ meminit, cùm inquit de tabulis: *& in ipſis ſcripti omnes ſermones, quos locutus eſt Dominus ad nos in monte de medio ignis in die Eccleſiæ.* Quaſi diceret apertiùs, in die vocatorum à Domino congregati eſtis. Et Pſaltes dicit: *Confiteor tibi in Eccleſia magna, in populo graui laudabo te.* Anteà igitur cecinit Pſalmus in Eccleſiis: *Benedicite Dominum Deum de fontibus Iſraël*: poſteaquam autem propter factas Saluatori inſidias Iudæi gratia exciderunt, alteram ordinauit Saluator noſtram ſanctam Eccleſiam Chriſtianam. De qua dixit Petro: *Tu*

Catholica Eccleſia cur dicta.

Eccleſia vnde dicatur.

Leui.1.5.

Deut.4.10

Deut.10.4

Pſal 34.18

Pſa.67.27

προφθάσαις ἡμῖν εἴρηται κατηχήσεσι· καὶ τὰ περὶ ἀναστάσεως δὲ νεκρῶν λεχθέντα νῦν, διὰ τὸ, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν εἰρῆσθαι· λεγέσθω δὲ πάλιν τὰ λείποντα· καὶ τέως διὰ τὸ, καὶ εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· περὶ ἧς πολλὰ μὲν εἰπεῖν δυνατὸν ἦν· δι' ὀλίγων δὲ ἐροῦμεν. καθολικὴ μὲν οὖν καλεῖται, διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ περάτων γῆς ἕως περάτων· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλειπῶς, ἅπαντα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα, περί τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων πραγμάτων, ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων, καὶ διὰ τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, λογίων τε καὶ ἰδιωτῶν· καὶ διὰ τὸ καθολικῶς ἰατρεύειν μὲν καὶ θεραπεύειν ἅπαν τὸ τῶν ἁμαρτιῶν εἶδος, τῶν διὰ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιτελουμένων, κεκτῆσθαι δὲ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς, ἐν ἔργοις τε καὶ λόγοις καὶ πνευματικοῖς παντοίοις χαρίσμασιν· ἐκκλησία δὲ καλεῖται φερωνύμως, διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὁμοῦ συνάγειν, καθὼς ἐν τῷ λευιτικῷ φησὶν ὁ κύριος· καὶ πάσῃ τῇ συναγωγῇ ἐκκλησίασον ἐπὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. σημειωτέον δὲ, ὅτι τὸ ἐκκλησίασον πρώτως ἐν ταῖς γραφαῖς εἴρηται νῦν, ἡνίκα τὸν Ἀαρὼν εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην ὁ κύριος καθίστα· καὶ ἐν δευτερονομίῳ δὲ, λέγει ὁ θεὸς τῷ Μωϋσῇ, ἐκκλησίασον πρός με τὸν λαὸν, καὶ ἀκουσάτωσαν τὰ ῥήματά μου, ὅπως ἂν μάθωσιν φοβεῖσθαί με· τοῦ δὲ τῆς ἐκκλησίας ὀνόματος μνημονεύει πάλιν, ὅτε περὶ τῶν πλακῶν, καὶ ἐπ' αὐταῖς ἐπεγέγραπτο· πάντες οἱ λόγοι οὓς ἐλάλησε κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ὄρει ἐκ μέσου τοῦ πυρὸς, ἐν ἡμέρᾳ ἐκκλησίας. ὡσεὶ ἔλεγε σαφέστερον. ἐν ἡμέρᾳ ᾗ κληθέντες ὑπὸ τοῦ θεοῦ συνήχθητε. καὶ ὁ ψαλμὸς δὲ φησί, ἐξομολογήσομαί σοι κύριε ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ ἐν λαῷ βαρεῖ αἰνέσω σε. πρότερον μὲν οὖν ᾖδεν ὁ ψαλμῳδὸς, ἐν ἐκκλησίᾳ Εὐλογεῖτε τὸν θεὸν τὸν κύριον, ἐκ πηγῶν Ἰσραήλ· ἀφ' οὗ δὲ διὰ τὰς γενομένας κατὰ τοῦ σωτῆρος ἐπιβουλὰς, ἀπεβλήθησαν Ἰουδαῖοι τῆς χάριτος, δευτέραν ᾠκοδόμησεν ἐξ ἐθνῶν ὁ σωτὴρ τὴν τῶν Χριστιανῶν ἡμῶν ἁγίαν ἐκκλησίαν, περὶ ἧς εἶπε τῷ Πέτρῳ·

es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; Mat.16.18
& portæ inferni non præualebunt ei. De his autem vtriſ-
que prophetans Dauid, apertè dicit: de prima qui-
dem excindenda: *Odiui Eccleſiam malignantium*: de Pſal 25. 5.
altera verò ædificata in eodem pſalmo dicit, *Domine di-* Eccleſia ma
lexi decorem domus tuæ. Et deinde ſtatim: *In Eccleſiis* lignãtium.
benedicam te Domine. Vna enim in Iudæa reiecta, per Pſal. 23. 8.
vniuerſum orbem, deinde Chriſti multiplicatæ ſunt Pſal.25.12
Eccleſiæ. De quibus in pſalmis dicitur: *Cantate Do-* Eccleſiæ Chriſti.
mino canticum nouum, laus eius in Eccleſia ſanctorum. Qui- Pſal.149.1
bus conſentanea propheta ad Iudæos dixit: *Non eſt* Mala.1 10.
mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens. Et
iterum: *Propterea ab ortu ſolis vſque ad occaſum nomen* Mal. 2. 11.
meum laudabitur in gentibus. De hac autem ſecunda
Catholica Eccleſia, ſcribit ad Timotheum Paulus: Eccleſia Catholica.
Vt ſcias quomodò oporteat in domo Domini conuerſari, 1.Tim.3. 5.
quæ eſt Eccleſia Dei viuentis, columna & firmamentum
veritatis. Quoniam verò Eccleſiæ nomen de diuerſis
rebus dicitur, ſicut & de turba, quæ erat in theatro
Epheſiorum, ſcriptum eſt, *Et hæc dicens dimiſit Eccle-* Act.19.40
ſiam. Propriè quoque & verè aliquis dixerit, Eccle-
ſiã eſſe malignantium, conuẽticula hæreticorum. Mar-
cionitarum dico, & Manichæorum, & reliquorum.
Propterea nunc confirmans fides tradidit, vt dicas:
Et in vnam ſanctam Catholicam Eccleſiam; vt illorum
fœda conuenticula fugias: perſeueres autem in Ca-
tholica Eccleſia, in qua & renatus es. Quòd ſi fortè
veneris in ciuitates, non ſimpliciter interroga vbi ſit
Dominicus, ſeu domus Domini: nam & reliquæ im- Domus Domini.
piorum hæreſes Dominicos, quamuis pollutos, ap-
pellare non dubitant. Neque id tanquam quæras ſim- Eccleſiæ pro
pliciter, vbi ſit Eccleſia: ſed vbi Catholica Eccleſia. prium nomẽ Catholica.
Hoc enim proprium nomen eſt ſanctæ huius & ma-
tris omnium noſtrum, quæ eſt ſponſa Domini noſtri
Ieſu Chriſti vnigeniti filij Dei. Scriptum eſt enim:
Sicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro Eph. 5. 25.
illa, &c. Typum autem habet, & imitationem ſuper-

næ Hieruſalem, quæ libera eſt, & mater omnium noſtrum. Quæ anteà quidem ſterilis, nunc autem multorum eſt liberorum parens. Illa enim priore extincta, in hac altera Eccleſia Catholica, vt Paulus di-
1. Cor. 12. 28. cit, *Deus poſuit, primùm quidem Apoſtolos, deinde Prophetas, tertiò doctores, poſteà virtutes, tum gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, & omne genus totius virtutis*. Sapientiam dico & intellectum, temperantiam, & humanitatem, & in perſecutionibus patientiam inſuperabilem. Quæ per arma iuſtitiæ proſpera & aduerſa, per gloriam & ignominiam: primùm quidem in perſecutionibus & tribulationibus martyres ſanctos diuerſis coronis patientiæ, & multùm florentibus coronauit, quibus & ipſa
Eccleſiā Reges honorāt Eccleſia ornata eſt. Nunc verò temporibus pacis gratia Chriſti, debitum habet honorem, à Regibus & illuſtribus, & omni genere hominum. Regum qui-
Eccleſiæ Catholicæ indefinita per orbem totum poteſtas. dem poteſtas certis locis & gentibus, terminos habet: Eccleſiæ autem Catholicæ per vniuerſum orbem indefinita eſt potentia. De qua ſi omnia dicere vellemus, pluribus ſanè nobis opus fuiſſet horis ad enarrationem. In eadem ſancta Catholica Eccleſia, edocti & conuerſantes benè, regnum cælorum, & vitam æternam poſſidebimus, propter quam omnes laboramus, vt eam à Domino conſequamur. Non enim de rebus exiguis noſtrum eſt propoſitum, ſed de vita æterna contendimus. Propterea in confeſſione fidei docemur, Et in carnis reſurrectionem, hoc eſt, mortuorum: de qua vt credendum ſit, diſſeruimus. Et, In vitam æternam: De qua Chriſtianis nobis eſt certamen. Vita igitur exiſtens & vera omnium, pater eſt, & filius, cum Spiritu ſancto: à quo tanquam à fonte fluunt cœleſtia dona, propter illius benignitatem, qui nobis hominibus ea quæ pertinent ad vitam æternam, veriſſimè annuntiauit. Neque diffidendum eſt, quaſi impoſſibile id eſſet: non enim ad noſtram imbecillitatem, ſed ad illius potentiam reſpectum ha-

ἄνω Ἱερουσαλὴμ, ἥτις ἐλευθέρα ἐστὶ καὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν· ἡ πρότερον μὲν στεῖρα· νῦν δὲ πολύτεκνος· τῆς γὰρ προτέρας ἀποβληθείσης ἐν τῇ δευτέρᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, καθὼς Παῦλος φησὶν, ὁ θεὸς ἔθετο πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους· ἔπειτα δυνάμεις, ἔπειτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν, καὶ πάσης ἀρετῆς ἅπαν εἶδος. σοφίαν λέγω καὶ σύνεσιν, σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην, ἐλεημοσύνην τε καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ ὑπομονὴν τὴν ἐν διωγμοῖς ἀκαταγώνιστον, ἥτις διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, πρότερον μὲν ἐν διωγμοῖς καὶ θλίψεσι τοὺς ἁγίους μάρτυρας τοῖς τῆς ὑπομονῆς ποικίλοις καὶ πολυανθέσιν ἔστεψε στεφάνοις· νυνὶ δὲ ἐν καιροῖς εἰρήνης θεοῦ χάριτι, τὰ τῆς ὀφειλομένης ἔχει τιμῆς ὑπὸ βασιλέων καὶ τῶν ἐν ὑπεροχαῖς ὄντων καὶ πάντας ἀνθρώπων εἴδεις τε καὶ γένεις, βασιλέων μὲν τῶν κατὰ τόπον τῶν ἐθνῶν τῆς ἐξουσίας ὅρους ἐχόντων, μόνης τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας κατὰ τῆς οἰκουμένης πάσης, ἀπεριόριστον ἐχούσης τὴν δύναμιν· ἔθηκε γὰρ ὁ θεὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον τὸ ὅριον αὐτῆς εἰρήνην, περὶ ἧς εἰ πάντα λέγειν ἐβουλόμην, χρεία ἂν εἴη μοι πλειόνων ὡρῶν εἰς διήγησιν. ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, διδασκόμενοί τε καὶ ἀναστρεφόμενοι καλῶς, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἕξομεν, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσομεν, δι' ἣν καὶ πάντα κάμνομεν, ὅπως παρὰ τοῦ κυρίου ταύτης ἀπολαύσωμεν· οὐ γὰρ περὶ μικρῶν ἡμῖν ὁ σκοπὸς, ἀλλὰ περὶ ζωῆς αἰωνίου τὸ σπουδαζόμενον· διόπερ ἐν τῇ τῆς πίστεως ἐπαγγελίᾳ διδασκόμεθα τὸ, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, τουτέστι τὴν τῶν νεκρῶν, περὶ ἧς διελέχθημεν, πιστεύειν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, περὶ ἧς τοῖς Χριστιανοῖς ἡμῖν ἐστιν ὁ ἀγών. ἡ μὲν οὖν ὄντως ζωὴ καὶ ἀληθῶς ἐστιν ὁ πατὴρ, ὁ δι' υἱοῦ τοῖς ἅπασιν ἐν ἁγίῳ πνεύματι τὰς ἐπουρανίους πηγάζων δωρεάς· διὰ δὲ τὴν ἐκείνου φιλανθρωπίαν, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις τὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀψευδῶς ἐπήγγελται. οὐκ ἀπιστητέον δὲ τοῦτο εἶναι δυνατόν· οὐ γὰρ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνου δύναμιν

bendo oportet credere. Omnia autem poſſibilia ſunt
Deo: cùm autem & hoc ſit poſſibile, vitam æternam
expectamus. Dicit enim Daniel: *Et qui ad iuſtitiam* Dan. 12.3
erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Di- 1.Theſ.4.17
cit & Paulus: *Et ita ſemper cum Domino erimus*, vitam
æternam ſignificans. Manifeſtiſſimè autem Saluator Mat.25 46
in Euangeliis dicit: *Et abibunt iſti in pœnam æternam,*
iuſti autem in vitam æternam. Multæ ſunt nobis de vi-
ta æterna demonſtrationes. Cupientibus autem no- *Modi quærendæ vitæ æternæ varij.*
bis poſſidere ipſam æternam vitam, ſacræ ſcripturæ
modos poſſidendi proponunt, ex quibus nunc ne ſer-
mo nimium producatur, pauca teſtimonia adduce-
mus, reliqua verò ſtudioſis perquirenda relinquemus. *Per fidem.*
Aliquando enim dicunt, per fidem. Vt ſcriptum eſt:
Credens in filium habet vitam æternam, &c. Et iterum Ioh 3.36. Ioh.5.24.
ipſe dicit: *Amen amen dico vobis, quòd qui verba mea*
audit, & credit illi, qui miſit me, habet vitam æternam, *Per martyrium &c.*
&c. Aliquando autem per martyrium, & Chriſti con-
feſſionem, & per Euangelicam prædicationem. Di-
cit enim: *Et metens fructum accipiet, & congregabit fru-* Ioh. 4. 36.
ctum in vitam æternam. Et: *Qui odit animam ſuam in* Ioh.12.25.
hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit illam. Tum verò
qui propter Chriſtum opes & propinquos relinquit: *Et* Mat.19 29
omnis qui reliquit fratres, & ſorores, & cætera, *vitam æ-*
ternam poſsidebit. Et propter mandatorum obſerua- *Per opera vitæ.*
tionem, ſicut reſpondit accedenti & dicenti: *Magi-*
ſter bone, quid boni faciendo habebo vitam æternam? Eſt Mat.19.16
& hic modus: vt improbis relictis operibus, Deo de-
inceps ſeruiamus. Dicit enim Paulus: *Nunc autem li-* Rom.6.22.
berati à peccato, ſeruientes autem Deo, habebitis fructum
veſtrum in ſanctificationem, finem autem, vitam æter-
nam. Et multimoda ſanè quædam relicta eſt ratio con-
ſequendæ vitæ æternæ, propter illius paſſionem. Be-
nignus enim cùm ſit Dominus, non vnum, neque al-
terum tantùm, ſed multas æternæ vitæ ianuas aperuit, *Ianuæ vitæ æternæ multæ.*
vt omnes, quantum in ipſo eſt, abſque impedimen-
to illa potiri poſſent. Atque hæc dicta ſunt de vita

æterna. Quod ſanè eſt eorum, quæ profitentur in fide, vltimum documentum. Qua vtinam omnes nos & docentes, & audientes per Dei gratiam potiamur. Cæterùm fratres dilecti, hortatur nos omnes huius doctrinæ ſermo, præparare animam, ad receptionem gratiarum cæleſtium. De tradita nanque vobis ad profitendum ſancta & Apoſtolica fide, quantum cateche ſis capere potuit, per Dei gratiam diximus, præteritis hiſce quadrageſimæ diebus. Non quòd ea tantum dicere expediret: multa enim prætermiſſa ſunt, & meliùs fortè à bonis doctoribus intellecta. Inſtante autem deinceps ſancto die Paſchatis, & veſtra per lauacrum regeneratione, docebimus rurſus Deo volente ea, quæ conueniunt. Quanta cum reuerentia & ordine eò ingredi oporteat vocatos: cuiuſque cauſa perficitur vnumquodque ſanctorum baptiſmi myſteriorum, & quanta cum deuotione à baptiſmate, ad ſanctum Dei accedendum eſt altare, atque his quæ iſtic ſunt ſpiritualibus & cæleſtibus perfruendum myſteriis: vt anima noſtra per doctrinam, & ſermonem illuminata, ab vnoquoque cognoſcatur à Deo vobis donatorum chariſmatum magnitudo. Poſt ſanctum autem, & ſalutarem Paſchatis diem, in reliquis hebdomadæ diebus, poſt ſynaxim, ad ſanctum reſurrectionis Saluatoris locum congregati, Deo volente alias catecheſes audietis, in quibus rurſus de vnoquoque eorum quæ fiunt, cauſas diſcetis, atque tam ex nouo, quàm ex veteri teſtamento demonſtrationes accipietis. Primùm quidem de his, quæ ante baptiſmum proximè fiunt. Deinde quomodò mundati eſtis à peccatis per Dominum lauacro aquæ, in verbo, & quomodò ſacerdotalis appellationis Chriſti participes facti eſtis, & quomodò ſignaculum vobis datum eſt Spiritus ſancti, & de iis quæ fiunt in altari ſanctis noui Teſtamenti myſteriis. Quæ hinc capient initium. Quod diuinæ ſcripturæ tradiderunt. Quæ iſtorum

Propoſitio Catecheſeô myſtagogicarum.

αἰωνίου ζωῆς εἴρηται συμμέτρως, ἥτις ἐστὶ τῶν ἐπαγγελλομένων ἐν τῇ πίστει τὸ τελευταῖον δίδαγμα, καὶ τέλος. ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς τούς τε διδάσκοντας καὶ τοὺς ἀκούοντας ἀπολαῦσαι θεοῦ χάριτι. λοιπὸν ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ, παρακαλεῖ πάντας ὑμᾶς ὁ τῆς διδασκαλίας λόγος, ἑτοιμάζειν τὴν ψυχὴν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ἐπουρανίων χαρισμάτων. περὶ μὲν οὖν τῆς παραδοθείσης ὑμῖν εἰς ἐπαγγελίαν ἁγίας καὶ ἀποστολικῆς πίστεως, ὅσας ἐχώρει κατηχήσεις, διὰ τῆς τοῦ κυρίου χάριτος εἰρήκαμεν ἐν ταῖς διελθούσαις ταύταις τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέραις, οὐχ ὅτι ταῦτα μόνα εἰπεῖν ὀφείλομεν· πολλὰ γάρ ἐστι τὰ παραλειφθέντα, καὶ μειζόνων ἴσως καὶ ὑπὸ τῶν καλλιόνων διδασκάλων νοούμενα· ἐνεστώσης δὲ λοιπὸν τῆς ἁγίας τοῦ πάσχα ἡμέρας, καὶ τῆς ὑμετέρας ἐν Χριστῷ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἀγάπης φωτιζομένης, διδαχθήσεσθε πάλιν τὰ πρέποντα θεοῦ θέλοντος μεθ' ὅσης εὐσεβείας καὶ τάξεως εἰσελθεῖν χρὴ καλουμένους. τίνος δὲ ἕνεκεν ἐπιτελεῖται ἕκαστον τῶν ἁγίων τοῦ βαπτίσματος μυστηρίων· μεθ' ὅσης δὲ εὐλαβείας καὶ τάξεως χρὴ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος πρὸς τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ προσέρχεσθαι θυσιαστήριον· καὶ τῶν αὐτόθι πνευματικῶν καὶ ἐπουρανίων ἀπολαβεῖν μυστηρίων, ἵνα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διὰ τοῦ τῆς διδασκαλίας λόγου προφωτιζομένης, εἰς ἕκαστον γνωρίζητε τῶν ἐκ θεοῦ δωρουμένων ὑμῖν χαρισμάτων τὸ μέγεθος. μετὰ δὲ τὴν ἁγίαν καὶ σωτήριον τοῦ πάσχα ἡμέραν, ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν σαββάτων, εὐθὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ταῖς ἑξῆς τῆς ἑβδομάδος ἡμέραις μετὰ σύναξιν εἰς τὸν ἅγιον τῆς ἀναστάσεως τόπον εἰσερχόμενοι, κατηχήσεων ἄλλων ἀκούσεσθε θεοῦ θέλοντος· ἐν αἷς πάλιν περὶ ἑκάστου τῶν γενομένων, διδαχθήσεσθε τὰς αἰτίας· ἐκ παλαιᾶς δὲ καὶ καινῆς διαθήκης λήψεσθε τὰς ἀποδείξεις· πρῶτον μὲν, περὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος εὐθὺς γινομένων· ἔπειτα δὲ, πῶς ἐκαθαρίσθητε τῶν ἁμαρτιῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου, τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, καὶ ὅπως ἱερατικῶς τῆς Χριστοῦ προσηγορίας γεγόνατε κοινωνοί· καὶ ὅπως ἡ σφραγὶς ὑμῖν ἐδόθη ἐκ τῆς κοινωνίας τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ περὶ τῶν ἐν θυσιαστηρίῳ τῆς καινῆς διαθήκης μυστηρίων, ἃ τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν εἴληφε. τίνα μὲν αἱ θεῖαι γραφαὶ παραδεδώκασι· τίς δὲ ἡ τούτων

virtus. Et quomodò ad hæc accedendum, & quando, & quomodò ea habere oporteat. Vltimũ autem omniũ, quomodò vos progreſſu temporis & factis & dictis dignè ad percipiendam gratiam conuerti oporteat: vt poſſitis omnes vos vita perfrui ſempiterna. Atque hæc quidem, ſi Deus volet, demonſtrabuntur. Quod reliquum eſt fratres, gaudete in Domino, & iterum dico, gaudete. Venit enim redemptio veſtra, & veſtram expectat ſalutem angelorum cæleſtis exercitus. Et vox iam intonat clamantis in deſerto: *Parate viam Domini.* Clamat autem & Propheta: *Sitientes accedant ad aquam bonam.* Et mox: *Audite me, & comedetis bona: in delitiis & bonis anima mea.* Et non ita multò poſt optimam illam lectionem audietis: *Illuminare, illuminare Hieruſalem: venit enim lumen tuũ.* De Hieruſalem propheta dixit: *Et poſt hæc vocabitur ciuitas iuſtitiæ, metropolis fidelis Sion*, propter legem quæ ex Sion exiuit: & verbum Domini ex Hieruſalem, quod hinc in vniuerſum orbem intonuit. Ad eam quoque propheta dicit: *Leua in circuitu oculos tuos: & vide congregatos filios tuos.* Quæ reſpondit dicens: *Qui ſunt hi tanquam nubes volantes: & ſicut columbæ cum pullis ſuper me?* Nubes propter ſpirituale: columbæ, propter ſimplicitatem. Et iterum: *Quis audiuit talia, & quis vidit ſic? ſi parturiuit terra vna die, & nata eſt gens ſtatim*, quòd peperit Sion pueròs ſuos. Gaudio autem ineffabili omnia replebuntur, propter Dominum qui dicit: *Ecce ego faciam Hieruſalem exultationem, & populum meum pacem.* Liceat autem & de vobis nunc dicere. *Lætentur cæli & exultet terra*, & reliqua, *quòd miſertus eſt Deus populi ſui, & humiles populi conſolatus eſt.* Hæc autem dicebat propter Domini benignitatem ad nos dicentis: *Ecce ego delebo tanquam nubem iniquitates tuas, & ſicut caliginẽ peccata tua.* Vos autem nomine fidelium donati, de quibus ſcriptum eſt: *Seruientibus mihi, vocabitur nomen nouum, & benedicetur in terra.* Dicite

Eſa. 55. 1.
Ibid. 2.
Eſa. 60. 1.
Eſa. 1. 26. 27.
Eſa. 49. 18
Eſa. 60. 8.
Eſa. 66. 8.
Eſa. 65. 18.
Eſa. 49. 13.
Eſa. 43. 25.
Eſa. 62. 2.

2.Cor.1.3. cum lætitia : *Benedictus Deus , & pater Domini noſtri*
Epheſ.1.3. *IeſuChriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali*
1.Pet.1.3. *in cæleſtibus in Chriſto , in quo habemus redemptionem, per ſanguinem ipſius , in remiſsionem peccatorum , propter diuitias bonitatis eius , quæ ſuperabundauit in nos* , & reliqua. Ac iterum : *Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam , qua dilexit nos , &*
Epheſ.2.5. *cum eſſemus mortui peccatis , conuiuificauit nos Chriſto* , & cætera . Similiter & bonum dominum laudate dicentes. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri Dei , non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos , ſed ſecundùm miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus ſancti , quem effudit in nos abundanter , per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum, vt iuſtificati illius gratia, hæredes efficiamur ſecundum ſpem vitæ æternæ. Ipſe autem Deus, & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti , pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ , & reuelationis in agnitionem eius, illuminatis oculis mentis , & cuſtodiat ſemper nos in operibus, & ſermonibus, & cogitationibus bonis. Cui gloria , honor & potentia per Chriſtum Dominum noſtrum , cum Spiritu ſancto , & nunc , & in infinita ſecula ſeculorum, Amen.

μετ' εὐφροσύνης, Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων· κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς· καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν· ὁ δὲ θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀγάπην, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ· καὶ τὰ ἑξῆς. ὁμοίως τὸν τῶν ἀγαθῶν κύριον αἰνέσατε, λέγοντες· ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῦ σωτῆρος θεοῦ ἐπεφάνη οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἵνα δικαιωθέντες τῇ αὐτοῦ χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου. αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δῴη ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας, καὶ διαφυλάξειεν ὑμᾶς διὰ παντὸς ἐν ἔργοις τε καὶ λόγοις καὶ νοήμασιν ἀγαθοῖς· ᾧ ἡ δόξα, τιμή, καὶ κράτος διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

πρὸς τοὺς νεοφωτίστους, πέντε· Μυσταγωγικὴ πρώτη κατήχησις, πρὸς τοὺς νεοφωτίστους· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς Πέτρου καθολικῆς προτέρας ἐπιστολῆς, ἀπὸ τοῦ, νήψατε, γρηγορήσατε, ἕως τέλους τῆς ἐπιστολῆς.

ἘΠΟΘΟΥΝ ὑμῖν πάλιν, ὦ γνήσια καὶ περιπόθητα τῆς ἐκκλησίας τέκνα, περὶ τῶν πνευματικῶν τούτων καὶ ἐπουρανίων διαλεχθῆναι μυστηρίων· ἀλλ' ἐπειδὴ σαφῶς ἠπιστάμην, ὄψιν ἀκοῆς πολλῷ πιστοτέραν εἶναι, ἀνέμενον τὸν παρόντα καιρόν, ἵνα εὐπερισαγωγοτέρους ὑμᾶς περὶ τῶν λεγομένων, ἐκ ταύτης λαβὼν τῆς ἑσπέρας, εἰς τὸν φωτεινότερον καὶ εὐωδέστερον λειμῶνα τοῦ παραδείσου χειραγωγήσω· ἄλλως δὲ καὶ χωρητικοὶ τῶν θειοτέρων κατέστητε μυστηρίων, θείου καὶ ζωοποιοῦ βαπτίσματος ἀξιωθέντες. ἐπεὶ τοίνυν λοιπὸν τῶν ἐντελεστέρων δεῖ μαθημάτων παραθεῖναι τράπεζαν, φέρε ταῦτα ὑμᾶς ἀκριβῶς παιδεύσωμεν, ἵνα εἰδῆτε τὴν ἔμφασιν τὴν πρὸς ὑμᾶς κατ' ἐκείνην γεγενημένην τοῦ βαπτίσματος τὴν ἑσπέραν· εἰσήειτε πρῶτον εἰς τὸν προαύλιον τοῦ βαπτιστηρίου οἶκον, καὶ πρὸς τὰς δυσμὰς ἑστῶτες ἠκούσατε καὶ προσετάττεσθε ἐκτείνειν τὴν χεῖρα, καὶ ὡς παρόντι ἀπετάττεσθε τῷ Σατανᾷ. χρὴ δὲ τοῦτο ὑμᾶς εἰδέναι, ὅτι ἐν παλαιᾷ ἱστορίᾳ οὕτως κεῖται ὁ τύπος· ὅτε γὰρ Φαραὼ ὁ πικρότατος καὶ ὠμότατος τύραννος, κατέθλιβε τὸν Ἑβραίων τὸν ἐλεύθερον λαὸν καὶ εὐγενῆ, ὁ θεὸς ἀπέστειλε τὸν Μωϋσῆν, ἐξάγειν αὐτοὺς ἐκ τῆς πονηρᾶς τῶν Αἰγυπτίων δουλείας· καὶ αἵματι μὲν ἀμνοῦ ἐχρίοντο αἱ φλιαί, ἵνα φύγῃ ὁ ὀλοθρεύων, τοὺς τὸ σημεῖον ἔχοντας τοῦ αἵματος οἴκους· παραδόξως δὲ ἠλευθεροῦτο ὁ τῶν Ἑβραίων λαός. ἐπειδὴ δὲ ἐλευθερωθέντας ὁ ἐχθρὸς κατεδίωξε,

CYRILLI ARCHIEPISCOPI HIEROſolymitani, Catecheſis myſtagogica prima, ad eos qui recens ſunt baptizati. Et lectio ex prima Petri Catholica Epiſtola, ab eo quod legitur: Sobrij eſtote & vigilate: vſque ad finem eiuſdem Epiſtolæ.

IOANNE GRODECIO D.G.C.VV. interprete.

DESIDERABAM vobis & anteà, ô germani & dilecti Eccleſiæ filij, de his ſpiritualibus & ſupercæleſtibus myſteriis diſſerere: ſed cùm planè crediderim viſum longè eſſe auditu certiorem, tempus hoc præſens expectaui, vt & vos ipſi melius percipere poſſetis experientia iam edocti de his quæ dicenda ſunt: & ego vt facilius vos ad ſplendidiorem, & fragrantiorem huius paradiſi campum manu ducerem: quandoquidem participes iam facti eſtis diuinorum myſteriorum, diuinóque ac viuificante lauacro digni habiti. Cùm itaque reliquum ſit, vt perfectioris doctrinæ menſam apponamus, agè hæc ipſa vobis accuratius trademus: vt vim eorum non ignoretis, quæ circa vos illo veſpere fiunt. Primùm ingreſſi eſtis in porticum domus baptiſterij, & ſtantes verſus occidentem, mandari vobis audiſtis, vt protenſa manu, tanquàm præſenti Satanæ renuntiaretis. Scire autem conuenit, figuram eiuſmodi in veteri hiſtoria poſitam eſſe. Cùm Pharao acerbiſſimus & crudeliſſimus tyrannus, liberum & generoſum Hebræorum populum opprimeret: miſit Deus Moyſen, vt illum è grauiſſima Ægyptiorum ſeruitute liberaret: ac ſanguine quidem agni poſtes vngebantur, vt domos hoc ſignum ſanguinis habentes, vaſtator angelus vitaret: populus verò præter opinionem liberatus eſt. Poſteaquàm verò hoſtis ille,

καὶ παραδόξως εἶδε τὴν θάλασσαν αὖθις τεμνομένην· ὅμως ἐχώρει, ἴχνη ἴχνεσι συμβάλλων, καὶ παραχρῆμα ὑποβρύχιος ἐγένετο, καταποντούμενος ἐν θαλάσσῃ ἐρυθρᾷ. μετάβηθί μοι λοιπὸν ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐπὶ τὰ νέα, ἀπὸ τοῦ τύπου ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. ἐκεῖ Μωϋσῆς εἰς Αἴγυπτον ἀπὸ τοῦ θεοῦ πεμπόμενος· ἐνταῦθα Χριστὸς ἐκ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν κόσμον ἀποστελλόμενος· ἐκεῖ ἵνα ἐξαγάγῃ λαὸν ἐξ Αἰγύπτου θλιβόμενον, ὧδε Χριστὸς ἵνα ῥύσηται τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας καταπονουμένους· ἐκεῖ αἷμα ἀμνοῦ ὀλοθρευτοῦ ἦν ἀποτρόπαιον, ἐνταῦθα τοῦ ἀμνοῦ τοῦ ἀμώμου Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ αἷμα, δαιμόνων καθέστηκε φυγαδευτήριον. ἐκεῖνος ὁ τύραννος κατεδίωκεν ἕως θαλάσσης τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον λαόν· καὶ σοὶ ὁ ἰταμὸς, ὁ ἀναίσχυντος καὶ ἀρχέκακος οὗτος δαίμων, ἕως αὐτῶν ἠκολούθει τῶν σωτηρίων ναμάτων. ἐκεῖνος ὑποβρύχιος γέγονεν ἐν θαλάσσῃ· καὶ οὗτος ἐν τῷ σωτηρίῳ ὕδατι ἀφανίζεται. ἀλλ' ὅμως ἀκούεις, τεταμένῃ τῇ χειρὶ ὡς πρὸς παρόντα εἰπεῖν, ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ; βουλόμενος, καὶ τίνος ἕνεκεν ἵστασθε πρὸς δυσμὰς, εἰπεῖν· ἀναγκαῖον γὰρ, ἐπειδὴ τοῦ φαινομένου σκότους τόπος αἱ δυσμαί· ἐκεῖνος δὲ σκότος τυγχάνων, ἐν σκότῳ ἔχει καὶ τὸ κράτος· τούτου χάριν συμβολικῶς πρὸς δυσμὰς ἀποβλέποντες, ἀποτάσσεσθε τῷ σκοτεινῷ ἐκείνῳ καὶ ζοφερῷ ἄρχοντι. τί οὖν ὑμῶν ἕκαστος ἑστὼς ἔλεγεν· ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ, σοὶ τῷ πονηρῷ καὶ ὠμοτάτῳ τυράννῳ· οὐκ ἔτι σοῦ δέδοικα, λέγων, τὴν ἰσχύν· κατέλυσε γὰρ ταύτην Χριστὸς, αἵματός μοι καὶ σαρκὸς κοινωνήσας, ἵνα διὰ τούτων τῶν παθημάτων καταργήσῃ θανάτῳ τὸν θάνατον· ὅπως μὴ διὰ παντὸς ἔνοχος γένωμαι δουλείας· ἀποτάσσομαί σοι τῷ δολερῷ καὶ πανουργοτάτῳ ὄφει. ἀποτάσσομαί σοι ἐπιβούλῳ ὄντι, καὶ προσποιήσει φιλίας πράξαντι πᾶσαν παρανομίαν, καὶ ἐμποιήσαντι τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ἀποστασίαν· ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ τῷ πάσης κακίας δημιουργῷ καὶ συνεργῷ. εἶτα ἐν δευτέρᾳ λέξει μανθάνεις λέγειν, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις σου. ἔργα δὲ τοῦ Σατανᾶ, πᾶσά ἐστιν ἡ ἁμαρτία, ἣν καὶ ἀποτάσσεσθαι ἀναγκαῖον· ὡσεὶ καὶ τύραννόν τις ἀποφυγὼν, πάντως καὶ τὰ

τούτου ὅπλα, ἀπέφυγε, πᾶσα δὲ ἡ κατ' εἶδος ἁμαρτία, ἐγκατείλεκται τοῖς τοῦ διαβόλου ἔργοις· πλὴν τοῦτο ἴσθι, ὅτι ὅσα λέγεις, μάλιστα κατ' ἐκείνην τὴν φρικωδεστάτην ὥραν, ἐγγραφά ἐστι τοῖς τοῦ θεοῦ βιβλίοις. ἐπειδὰν τοίνυν ἐναντίον τι διαπραττόμενος τούτοις ἧς, ὡς παραβάτης κριθήσῃ. ἀποτάσσῃ τοίνυν τοῖς ἔργοις τοῦ Σατανᾶ, πάσαις φημὶ πράξεσι καὶ ἐννοίαις παρὰ λόγον γινομέναις. Εἶτα λέγεις, καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ· πομπὴ δὲ διαβόλου ἐστὶ θεατρομανίαι, καὶ ἱπποδρομίαι, κυνηγεσία, καὶ πᾶσα τοιαύτη ματαιότης, ἧς εὐχόμενος ἐλευθερωθῆναι ὁ ἅγιος, τῷ θεῷ λέγει· ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα. μὴ περισπούδαστός σοι ἔστω ἡ θεατρομανία, ἔνθα τὰς ἀσελγείας τῶν μίμων ὄψῃ ὕβρεσι πεπραγμένας, καὶ πάσῃ ἀσχημοσύνῃ, ἐκτεθηλυσμένων τε ἀνδρῶν ἐμμανεῖς ὀρχήσεις· μήτε τοὺς ἐν κυνηγίοις ἑαυτοὺς θηρίοις ἐκδιδόντας, ἵνα τὴν ἀθλίαν κολακεύσωσι γαστέρα, οἳ, ἵνα κοιλίαν τροφαῖς θεραπεύσωσιν, αὐτοὶ γαστρὸς ἀτιθάσων ἀληθῶς τροφὴ γίνονται θηρίων. ἵνα δὲ δικαίως εἴπω, ὑπὲρ οἰκείου θεοῦ τῆς κοιλίας, τὴν ἑαυτῶν ζωὴν κατὰ κρημνῶν μονομαχοῦσι. φεῦγε καὶ τὰς ἱπποδρομίας, τὸ ἐμμανὲς θέαμα, καὶ ψυχὰς ἐκτραχηλίζον· ταῦτα γὰρ πάντα πομπὴ ἐστὶ τοῦ διαβόλου. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν εἰδωλικαῖς πανηγύρεσι κρεμάμενα ἔσθ' ὅτε κρέα, ἢ ἄρτοι, ἢ ἄλλα τοιαῦτα, μολυνθέντα τῇ τῶν παμμιάρων ἐπικλήσει δαιμόνων, τῇ τοῦ διαβόλου πομπῇ ἐγκαταλέγεται. ὥσπερ γὰρ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς εὐχαριστίας, πρὸ τῆς ἁγίας ἐπικλήσεως τῆς προσκυνητῆς τριάδος, ἄρτος ἦν καὶ οἶνος λιτός· ἐπικλήσεως δὲ γενομένης, ὁ μὲν ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, ὁ δὲ οἶνος, αἷμα Χριστοῦ· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον τὰ τοιαῦτα βρώματα τῆς πομπῆς τοῦ Σατανᾶ τῇ ἰδίᾳ φύσει λιτὰ ὄντα, τῇ ἐπικλήσει τῶν δαιμόνων, βέβηλα γίνεται, μετὰ ταῦτα

peccati, ſub hoc operum diaboli nomine comprehenditur. Iſtud prætereà non ignores, quòd quæcunque dicis, illa præſertim formidabili hora, ſcripta ſunt in libris Dei abſconditis: vt ſi quid deinceps aduerſus illa pronuntiata patraueris, tanquàm præuaricator iudiceris. Renuntia ergo Satanæ operibus, omnibus, inquam, actionibus & cogitationibus, quæcunque rectæ rationi non conueniunt. Poſteà dicis: *Et omni pompæ illius*. Pompa diaboli eſt, in theatris ſpectacula, in hippodromo curſus equorum, & venationes, & reliqua omnis eiuſcemodi vanitas: à qua poſtulans liberari ſanctus ille Dei, *Auerte*, inquit, *oculos meos, ne videant vanitatem.* Non ergo ſis curioſus frequentia ſpectaculorum, vbi conſpicias mimorum petulantias, omni contumelia & impudicitia refertas, & virorum effœminatorum choreas ſecteris. Neque verò & illos admireris, qui dummodò ventri ſuo obſequantur, efferatis beſtiis ſeipſos exponunt: atque ij plerunque cùm adeò ventrem cibis curare ſtudent, ipſi contrà ventris ferarum eſca fiunt. Imò vt veriùs dicam, pro ventre, tanquàm pro ſuo Deo, vitam ſuam in certaminibus ſingularibus profundere non dubitant. Fuge autem & equorum curricula, quod eſt prorſus inſanum, & multorum vitæ perniciosum ſpectaculum. Hæc enim omnia ad pompam diaboli pertinent. Tum verò & illa, quæ in idolorum ſolennitatibus ſuſpendi ſolent, & carnes, & panes, & alia eiuſcemodi fœdiſſimorum dæmonum inuocatione contaminata, pompæ diaboli adſcribuntur. Quemadmodum enim panis & vinum Euchariſtiæ, ante ſacram inuocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: peracta verò inuocatione, panis quidem fit corpus Chriſti: vinum autem ſanguis Chriſti: ſic & cibi eiuſcemodi pompæ Satanæ, ſuaptè quidem natura puri ſunt, inuocatione tamen dæmonum impuri efficiuntur.

Pſa. 118.37

Iſtibus infælix facies locatur, vt infelicior vẽter ſaginetur, S. Cyprian.

λέγεις, καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ σου. λατρεία δὲ ἐστὶ διαβόλου, ἡ ἐν εἰδωλίοις εὐχὴ, τὰ πρὸς τιμὴν γινόμενα τῶν ἀψύχων εἰδώλων, τὸ ἅπτειν λύχνους ἢ θυμιᾶν παρὰ πηγὰς ἢ ποταμοὺς, ὥς τινες ἀπ' ὀνειράτων ἢ ἐκ δαιμόνων ἀπατηθέντες, ἐπὶ τούτοις διέβησαν, οἰόμενοι καὶ σωματικῶν παθῶν τὴν ἴασιν εὑρήσειν, ἢ τοιαῦτα. μὴ τοίνυν αὐτὰ μετέλθῃς. οἰωνοσκοπία μαντεία, κληδονισμοὶ, ἢ περιάμματα ἢ ἐν πετάλοις ἐπιγραφαὶ μαγεῖαι, ἢ ἄλλαι κακοτεχνίαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, λατρεῖαι εἰσὶ διαβόλου. φεῦγε οὖν ταῦτα· ἐὰν γὰρ τούτοις ὑποπέσῃς, μετὰ τὴν ἀπόταξιν τοῦ Σατανᾶ, καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν σύνταξιν, πικροτέρου πειραθήσῃ τοῦ τυράννου, ἴσως ὡς οἰκεῖον περιέποντος πάλαι, καὶ τῆς πικρᾶς λυέντος σε δουλείας, νῦν δὲ σφόδρα παρὰ σοῦ καταπικρανθέντος· καὶ τοῦ Χριστοῦ στερηθήσῃ, κἀκείνου πειραθήσῃ. οὐκ ἤκουσας παλαιᾶς ἱστορίας, τὰ περὶ τοῦ Λὼτ ἡμῖν, καὶ τῶν τούτου θυγατέρων διηγουμένης; οὐχὶ αὐτὸς μὲν σέσωσται μετὰ τῶν θυγατέρων, ἐπειδὴ τὸ ὄρος κατείληφεν, ἡ δὲ τούτου γυνὴ στήλη γέγονεν ἁλὸς ἐστηλιτευομένη δι' αἰῶνος, ἔχουσα τῆς πονηρᾶς προαιρέσεως καὶ ὑποστροφῆς τὴν μνήμην; πρόσεχε τοίνυν σεαυτῷ, καὶ μὴ στρέφου πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω, βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον, καὶ στρέφων πάλιν εἰς τὴν ἁλμυρὰν τοῦ βίου τούτου πρᾶξιν· ἀλλὰ φεῦγε εἰς τὸ ὄρος, πρὸς Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τμηθέντα λίθον ἄνευ χειρῶν, καὶ τὴν οἰκουμένην πληρώσαντα. ὅτε οὖν τῷ Σατανᾷ ἀποτάττῃ, πᾶσαν τὴν πρὸς αὐτὸν πάντως διαθήκην λύσας, τὰς παλαιὰς πρὸς τὸν ᾅδην συνθήκας, ἀνοίγεταί σοι, ὁ παράδεισος τοῦ θεοῦ, ὃν ἐφύτευσε κατὰ ἀνατολὰς, ὅθεν διὰ τὴν παράβασιν ἐξόριστος γέγονεν ὁ ἡμέτερος προπάτωρ· καὶ τούτου σύμβολον τὸ στραφῆναί σε ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὴν τοῦ φωτὸς τὸ χωρίον. τότε σοι ἐλέγετο εἰπεῖν, πιστεύω εἰς τὸν πατέρα, καὶ εἰς τὸν υἱὸν, καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας· περὶ ὧν ἐν ταῖς προτέραις κατηχήσεσιν,

ὡς ἡ τοῦ θεοῦ χάρις ἔδωκεν, ἐν πλάτει σοι εἴρηται. τούτοις οὖν ἀσφαλιζόμενος τοῖς λόγοις, νῆφε· ὁ γὰρ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος, καθὼς ἀρτίως ἀνέγνωσται, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ. ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς πρὸ τούτου χρόνοις, κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας· ἐπὶ δὲ τοῦ ἁγίου τῆς παλιγγενεσίας λουτροῦ ἀφεῖλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου· οὐκ ἔτι γὰρ πενθήσεις, ἐκδεδυμένος τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ πανηγυριεῖς, ἐνδεδυμένος τὸ ἱμάτιον σωτηρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ταῦτα ἐν τῷ ἐξωτέρῳ ἐγένετο οἴκῳ. θεοῦ δὲ θέλοντος, ὅταν ἐν ταῖς ἑξῆς μυσταγωγίαις εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσέλθωμεν, ἐκεῖ εἰσόμεθα τῶν αὐτόθι ἐπιτελουμένων τὰ σύμβολα. τῷ δὲ θεῷ πατρὶ ἡ δόξα, κράτος, μεγαλωσύνη, σὺν υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

tum diuina conceſſit gratia, latiùs diſſeruimus. His itaque confirmatus verbis aduigila: *Aduerſarius enim noſter diabolus*, vt modò lectum eſt, *tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret*. Ac ſuperiori quidem tempore, mors præualens deuorabat: in hoc verò ſancto regenerationis lauacro, abſtulit Deus omnem lachrymam ab omni facie. Non eſt enim amplius tibi luctus, qui exuiſti veterem hominem: ſed potius celebras lætitiam, indutus veſtem ſalutaris Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et hæc quidem in exteriori domo geſta ſunt, in ſequentibus verò myſticis inſtructionibus, Deo volente, in ſancta ſanctorum ingrediemur, atque tunc eorum, quæ illic peraguntur, ſymbola cognoſcemus. Deo autem Patri ſit gloria & potentia, cum Filio, & Spiritu ſancto, in ſecula ſeculorum, Amen. 1. Pet. 5. 8.

CATECHESIS MYSTAGOGICA ſecunda, de baptiſmo. Et lectio ex Epiſtola ad Romanos, ab eo: An ignoratis, quòd quicunque baptizati ſumus, in Chriſtum Ieſum, & in mortem eius baptizati ſumus? Vſque ad illum: Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia.

VTILES ſunt in nobis, quæ fiunt quotidiè ſacræ inſtructiones & doctrinæ, quæ rerum nouarum nouas adferunt enuntiationes: & vobis præſertim à vetuſtate reſtitutis in nouitatem. Quamobrem facturum me operæpretium exiſtimo, ſi heſternæ Myſtagogiæ ea, quæ deinceps explicanda ſequuntur, appoſuero: vt diſcere poſſitis, quorum illa ſymbola fuerint, quæ à vobis, in interiori domo peragebantur. Statim igitur vt ingreſſi eſtis, veſtem exuiſtis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus ſuis imago fuit. Atque ita exuti, eratis nudi: imitantes & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, Chriſtum: qua ille nuditate principatus, & poteſtates huius ſeculi ſpoliauit, & magna confidentia in ligno de illis triumphauit. Quia in membris veſtris deliteſcebant aduerſariæ virtutes, non licet vobis veſtem illam veterem ampliùs ferre. Non eam dico, quæ ſenſibus percipitur: ſed veterem hominem, erroneis corruptum deſideriis: quem non licet animæ rurſus induere, poſtquàm ſemel exuerit: imò dicendum eſt cum ſponſa Chriſti, vt eſt in canticis canticorum: *Exui veſtem meam, quomodò rurſus induam illam?* O rem admirandam! nudi fuiſtis in conſpectu omnium, & non vos pudebat. Reuerà enim in hoc protoplaſti Adam ferebatis exemplum, qui nudus in paradiſo fuit, & tamen nullo afficiebatur pudore. Deinde verò iam exuti, exorcizato oleo à ſum-

Cant. 5.3.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗ

δευτέρα, περὶ βαπτίσματος· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς, ἀπὸ τοῦ, ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; ἕως τοῦ, οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν.

Χρήσιμοι ἡμῖν αἱ καθ' ἡμέραν μυσταγωγίαι, καὶ διδασκαλίαι καινότεραι, καινοτέρων οὖσαι πραγμάτων ἀπαγγελτικαί, καὶ μάλιστα ὑμῖν τοῖς ἀνακαινισθεῖσιν ἀπὸ παλαιότητος εἰς καινότητα· διὰ τοῦτο ἀναγκαίως ὑμῖν παραθήσομαι τὰ ἑξῆς τῆς χθεσινῆς μυσταγωγίας, ἵνα μάθητε, τίνων ἦν σύμβολα τὰ ὑφ' ὑμῶν ἐν τῷ ἐσωτέρῳ οἴκῳ γινόμενα. εὐθὺς οὖν εἰσελθόντες, ἀπεδύεσθε τὸν χιτῶνα· καὶ τοῦτο ἦν εἰκὼν τοῦ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδύεσθαι σὺν ταῖς πράξεσιν. ἀποδυθέντες, γυμνοὶ ἦτε, μιμούμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἐπὶ σταυροῦ γυμνωθέντα Χριστόν, καὶ τῇ γυμνότητι ἀπεκδυσάμενον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ μετὰ παρρησίας ἐν τῷ ξύλῳ θριαμβεύσαντα· ἐπεὶ γὰρ τοῖς μέλεσι τοῖς ἡμετέροις ἐνεφώλευον αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, οὐκ ἔτι φορεῖν ὑμῖν ἔξεστι τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον χιτῶνα· οὐ τοῦτον πάντως λέγω τὸν αἰσθητόν, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ἀπάτης, ὃν μὴ εἴη πάλιν ἐνδύσασθαι τῇ ἅπαξ τοῦτον ἀποδυσαμένῃ ψυχῇ, ἀλλὰ λέγειν κατὰ τὴν ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων τοῦ Χριστοῦ νύμφην, ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν. ὢ θαυμασίου πράγματος· γυμνοὶ ἦτε ἐν ὄψεσι πάντων, καὶ οὐκ ᾐσχύνεσθε. ἀληθῶς γὰρ μίμημα ἐφέρετε πρωτοπλάστου Ἀδάμ, ὃς ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο. εἶτα ἀποδυθέντες, ἐλαίῳ ἠλείφεσθε ἐπορ-

κιστῷ, ἀπ' ἄκρων τριχῶν κορυφῆς ἕως τῶν κάτω· καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς καλλιελαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐκκοπέντες γὰρ ἐκ τῆς ἀγριελαίου, ἐνεκεντρίζεσθε εἰς τὴν καλλιέλαιον, καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς πιότητος τῆς ἀληθινῆς ἐλαίας. τὸ οὖν ἐπορκιστὸν ἔλαιον, σύμβολον ἦν τῆς κοινωνίας τῆς πιότητος τοῦ Χριστοῦ, φυγαδευτήριον τυγχάνον παντὸς ἴχνους ἀντικειμένης ἐνεργείας· ὥσπερ γὰρ τὰ ἐμφυσήματα τῶν ἁγίων, καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ ἐπίκλησις, ὥσπερ σφοδροτάτη φλὸξ, καίει καὶ ἐκδιώκει δαίμονας, οὕτω καὶ τὸ ἐπορκιστὸν τοῦτο ἔλαιον, ἐπικλήσει θεοῦ καὶ εὐχῇ δύναμιν τηλικαύτην λαμβάνει, ὥστε οὐ μόνον καῖον τὰ ἴχνη τῶν ἁμαρτημάτων ἀποκαθαίρειν, ἀλλὰ καὶ πάσας ἀοράτους τοῦ πονηροῦ ἐκδιώκειν τὰς δυνάμεις. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐχειραγωγεῖσθε κολυμβήθραν, ὡς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸ προκείμενον μνῆμα· καὶ ἠρωτᾶτο ἕκαστος εἰ πιστεύει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ ὡμολογήσατε τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε. καὶ ἐνταῦθα διὰ συμβόλου, τὴν τριήμερον τοῦ Χριστοῦ αἰνιττόμενοι ταφήν· καθάπερ γὰρ ὁ σωτὴρ ἡμῶν τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς ἐποίησεν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ πρώτῃ ἀναδύσει, τὴν πρώτην ἐμιμεῖσθε τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ γῇ ἡμέραν, καὶ τῇ καταδύσει τὴν νύκτα· ὥσπερ γὰρ ὁ ἐν νυκτὶ οὐκέτι βλέπει, ὁ δὲ ἐν ἡμέρᾳ ἐν φωτὶ διάγει· οὕτως ἐν τῇ καταδύσει ὡς ἐν νυκτὶ, οὐδὲν ἑωρᾶτε, ἐν δὲ τῇ ἀναδύσει πάλιν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐτυγχάνετε ὄντες. καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ἀπεθνήσκετε καὶ ἐγεννᾶσθε· καὶ τὸ σωτήριον ἐκεῖνο ὕδωρ, καὶ τάφος ὑμῖν ἐγίνετο, καὶ μήτηρ, καὶ ὅπερ Σαλομὼν ἐπὶ ἄλλων εἴρηκε. τοῦτο ἁρμόσαι ἂν ὑμῖν· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἔλεγε, καιρὸς τοῦ τεκεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν· ἐφ' ὑμῶν δὲ τὸ ἀνάπαλιν, καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν, καὶ καιρὸς τοῦ γεννηθῆναι· καὶ εἷς καιρὸς ἀμφοτέρων τούτων ποιητικὸς, καὶ σύνδρομος ἐγίνετο τῷ θανάτῳ ἡ γέννησις ἡ ὑμετέρα. ὢ ξένου καὶ παραδόξου πράγματος. οὐκ ἀληθῶς ἀπεθάνομεν, οὐδ' ἀληθῶς ἐτάφημεν, οὐδ' ἀληθῶς σταυρωθέντες ἀνέστημεν, ἀλλ'

mis capillis ad infimos vſque peruncti eſtis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Ieſu Chriſti. Exciſi enim ex oleaſtro in oleam frugiferam inſerti eſtis, & pinguedinis illius veræ oleæ, quiſque veſtrum particeps effectus. Illud ergo exorcizatum oleum, ſymbolum eſt, pinguedinis Chriſti nobiſcum communicatæ, & quod omne veſtigium diabolicæ operationis in nobis deletum ſit. Nam vt inſufflationes ſanctorum, & nominis Dei inuocatio, tanquàm vehementiſſima quædam flamma vrit dæmones, & in fugam conuertit: ſic & exorcizatum hoc oleum, per orationem, Deíque inuocationem, tantam virtutem conſequitur, vt non modò ardentia peccatorum veſtigia expurget: verùm etiã omnes inuiſibiles dæmones * repellat. Poſteà deducebamini ad ſanctum diuini baptiſmi lauacrum: quemadmodum Chriſtus à cruce ad deſtinatum ſepulchrum ducebatur. Atque tunc vnuſquiſque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: & confeſſi eſtis ſalutarem confeſſionem, & merſi ter in aqua, rurſus emerſiſtis: atque ita per hæc ſymbola triduanam Chriſti ſignificaſtis ſepulturam. Nam vt Saluator noſter tribus diebus, & tribus noctibus fuit in viſceribus terræ: ſic & vos prima emerſione, primam Chriſti ſub terra imitabimini diem, & immerſione noctem. Sicut enim qui verſatur in nocte, videre non poteſt, & qui eſt in die, in lumine eſt: haud aliter in ſubmerſione, tanquàm in nocte nihil videbatis, in emerſione contrà tanquàm in die eratis: ſimul mortui & generati: atque ita illa ſalutaris aqua, & ſepulchrum vobis, & mater effecta eſt. Et quod Solomon dixerat de aliis, hoc in vos optimè quadrat. Dicebat ille: *Tempus pariendi, & tempus moriendi, & tempus generandi*: nam id vtrunque Eccleſ 3. 2. vno eodémque fit tempore, ſimúlque mors, & generatio veſtra concurrit. O nouum & inopinatum myſterium! Nos quidem non reuerà morimur, non reuerà ſepelimur: nec verè cruci affixi ſumus: ſed in imagine

tantùm noſtra eſt imitatio, in veritate autem ſalutis aſſecutio. Chriſtus verè crucifixus eſt, veréque ſepultus, & verè ſurrexit: & hæc omnia nobis donauit: vt cùm imitatione paſſionibus eius communicauerimus, reuerà ſalutem lucremur. O excellentem benignitatem! Chriſtus manus ac pedes ſuos incontaminatos, clauis perfodi paſſus eſt, & per hoſce tantos dolores, mihi nihil eiuſcemodi patienti ſalutem confert. Nemo itaque exiſtimet, baptiſma tantùm remiſſionis peccatorum: verùm etiam adoptionis filiorum ſeſe accipere: ſicut Ioannis baptiſmus ſolam peccatorum remiſſionem præſtabat. Nos vero de Chriſti baptiſmo certi ſimus: quod ita vt eſt peccatorum abſolutio & donum ſancti Spiritus conciliat: ſic & Chriſti paſſionum imaginem gerit. Proptereà enim Paulus paulò

Rom. 6. 3. antè exclamabat: *An ignoratis*, dicens, *quod quicunque baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus & per baptimum in mortem*. Hæc dixerat declarans, quòd baptiſmus remiſſionem peccatorum, & adoptionem filiorum conciliat, non autem iam veras Chriſti paſſiones imitatur ita, vt ibi paſſio fiat. Vt igitur diſcamus, quòd quæcunque Chriſtus pro nobis, noſtráque ſalute ſuſtinuit, verè & non apparenter perpeſſus eſt, noſque participes earundem paſſionum efficimur: idcircò ac-

Rom. 6. 5. curatè docens clamat Paulus. *Si enim inſiti facti ſumus illi ſimilitudine mortis ipſius, certè & reſurrectionis eius erimus participes*: Pulchrè autem vocat inſitos, quia enim hic vitis vera plantata eſt, nos quoque communione baptiſmi complantati ſumus morti eius. Adhibe autem magna cum attentione mentem verbis Apoſtoli. Non dixit enim, complantati ſumus morti, ſed ſimilitudini mortis. Vera nanque mors Chriſti fuerat, anima eius à corpore ſeparata: & verè ſepultus, cùm in ſyndone munda corpus eius elatum eſt, & omnia denique verè in ipſo contigerunt. In nobis autem, mortis quidem, & paſſionum quædam eſt ſi-

ἐν εἰκόνι ἡ μίμησις, ἐν ἀληθείᾳ δὲ ἡ σωτηρία. Χριστὸς ὄντως ἐσταυρώθη, καὶ ὄντως ἐτάφη, καὶ ἀληθῶς ἀνέστη, καὶ πάντα ἡμῖν ταῦτα κεχάρισται, ἵνα τῇ μιμήσει τῶν παθημάτων αὐτοῦ κοινωνήσαντες, ἀληθείᾳ τὴν σωτηρίαν κερδήσωμεν. ὢ φιλανθρωπίας ὑπερβαλλούσης. Χριστὸς ἐπὶ τῶν ἀχράντων αὐτοῦ χειρῶν καὶ ποδῶν ἥλους λαμβάνει, καὶ διὰ τοῦ ἄλγους χαρίζεται τὴν σωτηρίαν. μηδεὶς οὖν νομιζέτω τὸ βάπτισμα ἀφέσεως ἁμαρτιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ υἱοθεσίας χάριν τυγχάνειν, ὡς τὸ Ἰωάννου ἐτύγχανε βάπτισμα, μόνης ἀφέσεως ἁμαρτιῶν παρεκτικόν· ἀλλὰ ἀκριβῶς εἰδότων ἡμῶν, ὅτι ὡς ἔστιν ἁμαρτημάτων καθαρτήριον, καὶ πνεύματος ἁγίου δωρεᾶς πρόξενον, οὕτω καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἀντίτυπον· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ Παῦλος ἀρτίως βοῶν ἔλεγεν, ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν· συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον. ταῦτα ἔλεγε πρὸς διατεθέντας, ὡς ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, καὶ υἱοθεσίας προξενητικὸν τὸ βάπτισμα· οὐκ ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀληθινῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων ἐν μιμήσει ἔχει τὴν κοινωνίαν. ἵνα οὖν μάθωμεν, ὅτι ὅσα ὁ Χριστὸς ὑπέμεινε δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐν ἀληθείᾳ καὶ οὐκ ἐν δοκήσει ταῦτα πέπονθε, καὶ ἡμεῖς κοινωνοὶ αὐτοῦ τῶν παθημάτων γινόμεθα, μετὰ πάσης ἐβόα Παῦλος τῆς ἀκριβείας· εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν αὐτῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα· καλῶς δὲ καὶ τὸ σύμφυτοι· ἐπειδὴ γὰρ ἐνταῦθα πεφύτευται ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ἡμεῖς κοινωνίᾳ τοῦ βαπτίσματος τοῦ θανάτου, σύμφυτοι αὐτοῦ γεγόναμεν. ἐπίστησον δὲ μετὰ πολλῆς προσοχῆς τὸν νοῦν τοῖς τοῦ ἀποστόλου λόγοις, οὐκ εἶπεν· εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ θανάτῳ, ἀλλὰ τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου· ἀληθῶς γὰρ ἐπὶ Χριστοῦ θάνατος ἀληθής· ἐχωρίζετο γὰρ τοῦ σώματος ἡ ψυχή, καὶ ἀληθινὴ ταφή· ἐν σινδόνι γὰρ καθαρᾷ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα εἰλεῖτο, καὶ πάντα ἀληθῶς ἐν αὐτῷ συνέβαινεν· ἐπὶ δὲ ὑμῶν, θανάτου μὲν καὶ παθημάτων ὁμοιω-

μα· σωτηρίας δ' οὐχ ὁμοίωμα, ἀλλὰ ἀλήθεια. ταῦτα διδαχθέντες αὐτάρκως, κατέχετε δή μοι τῆς μνήμης, παρακαλῶ, ἵνα κἀγὼ ὁ ἀνάξιος ἐπὶ ὑμῶν λέγω· ἀγαπῶ δὲ ὑμᾶς, ὅτι πάντοτέ μου μέμνησθε, καὶ τὰς παραδόσεις ἃς παρέδωκα ὑμῖν κατέχετε. δυνατὸς δέ ἐστιν ὁ θεὸς παραστήσας ὑμᾶς ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας, δοῦναι ὑμῖν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖν, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗ γ΄. ΠΕΡΙ χρίσματος· καὶ ἀνάγνωσις, ἐκ τῆς Ἰωάννου καθολικῆς προτέρας ἐπιστολῆς, ἀπὸ τοῦ, καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ οἴδατε πάντα, ἕως, καὶ μὴ αἰσχυνθῶμεν ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

ΕΙΣ Χριστὸν βεβαπτισμένοι, καὶ Χριστὸν ἐνδυσάμενοι, σύμμορφοι γεγόνατε τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· προορίσας γὰρ ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς υἱοθεσίαν, συμμόρφους ἐποίησε τοῦ σώματος τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. μέτοχοι οὖν τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, Χριστοὶ εἰκότως καλεῖσθε· καὶ περὶ ὑμῶν ἔλεγεν ὁ θεός, μὴ ἅπτεσθε τῶν Χριστῶν μου. Χριστοὶ δὲ γεγόνατε, τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ ἀντίτυπον δεξάμενοι, καὶ πάντως εἰκονικῶς ἐφ' ὑμῶν γεγένηται· ἐπειδὴ εἰκόνες ἐστὲ Χριστοῦ· κἀκεῖνος μὲν ἐν Ἰορδάνῃ λουσάμενος ποταμῷ, καὶ τῶν φώτων τῆς θεότητος μεταδοὺς τοῖς ὕδασιν, ἀνέβαινεν ἐκ τούτων· καὶ πνεύματος ἁγίου οὐσιώδης ἐπιφοίτησις αὐτῷ ἐγίνετο τῷ ὁμοίῳ ἐπαναπαυομένου τοῦ ὁμοίου. καὶ ὑμῖν ὁμοίως ἀναβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τῶν ἱερῶν ναμάτων, ἐδόθη χρίσμα τὸ ἀντίτυπον οὗ ἐχρίσθη Χριστός· τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα, περὶ οὗ καὶ ὁ μακάριος Ἡσαΐας, ἐν τῇ κατ' αὐτὸν προφητείᾳ ἐκ προσώπου τοῦ κυρίου ἔλεγε, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με· ἐλαίῳ γὰρ ἢ μύρῳ

militudo: ſalutis verò non ſimilitudo; ſed veritas. Hæc ſufficienter didiciſtis, & quæſo in memoria habetote: vt & ego indignus de vobis dicam, *diligo vos, quia ſemper mei memores eſtis, & traditiones, quas tradidi vobis, retinetis*. Potens autem eſt Deus exuſcitans nos, tanquàm ex mortuis viuos, dare etiam nobis, vt in nouitate vitæ ambulemus. Quoniam illi gloria, & potentia nunc & in perpetuum, Amen. 1.Cor.11.2

CATECHESIS MYSTAGOGICA tertia, de chriſmate. Et lectio ex prima Ioannis Catholica Epiſtola, ab eo loco: Et vos vnctionem Dei habetis, & ſcitis omnia, vſque ad eum: Et non confundemur ab ipſo in aduentu eius.

QVICVNQVE in Chriſtum baptizati eſtis, & Chriſtum induiſtis, conformes facti eſtis filio Dei. Deus enim qui prædeſtinauit vos in adoptionem filiorum, conformes fecit corpori gloriæ Chriſti. Participes ergo Chriſti effecti, meritò Chriſti, hoc eſt, vncti vocamini: & Deus dixit de vobis: *Nolite tangere Chriſtos meos*. Chriſti verò eſtis facti, poſteaquàm ſancti Spiritus imaginem recepiſtis: & omnia in imagine facta ſunt in vobis: quoniam Chriſti imagines eſtis. Ac ille quidem cùm in flumine Iordane lauiſſet corpus, in quo diuinitas habitabat, aquis tradidit, aſcendítque ex illis, & Spiritus ſanctus ſubſtantialiter ſuper eum deſcendit, requieſcens ſuper ſui ſimilem. Et vobis poſtquàm ſimiliter ex aquis ſacri lauacri aſcendiſtis, datum eſt chriſma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus eſt Chriſtus: hoc autem eſt Spiritus ſanctus. De quo & beatus Eſaias in ſua prophetia, ex perſona Domini locutus eſt: *Spiritus Domini ſuper me: quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me*. Oleo enim aut vnguen- Pſal.104.15 *Chriſma quid ſignificet.* Luc.4.18.

to corporali, Chriſtus ab hominibus vnctus non eſt: ſed pater Saluatorem illum mundi totius conſtituens, vnxit eum ſancto Spiritu. Quemadmodùm Petrus inquit: Ieſum à Nazareth, quem Deus ipſe ſancto Spiritu vnxit. De quo & Dauid propheta clamat & dicit: *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, virga directionis, virga regni tui: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis.* Et ſicut Chriſtus verè crucifixus, & ſepultus eſt, atque reſuſcitatus: vos verò per baptiſmum in ſimilitudine quadam, vnà crucifigi, conſepeliri, ſimúlque ſecum voluit reſurgere. Ita fit & in hoc chriſmate Ille ſpirituali oleo exultationis vnctus eſt, hoc eſt, Spiritu ſancto: qui idcirco oleum exultationis vocatur, quia eſt autor & cauſa exultationis. Vos verò vncti eſtis vnguento, facti participes & conſortes Chriſti. Cæterùm vide ne illud eſſe putes vnguentum tantùm. Quemadmodùm enim panis Euchariſtiæ, poſt ſancti Spiritus inuocationem, non ampliùs eſt panis communis, ſed eſt corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum, non ampliùs eſt vnguentum nudum, neque (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquàm iam conſecratum eſt: ſed eſt Chariſma quod Chriſti & Spiritus ſancti, id eſt, diuinitatis eius præſentiam efficit. Quo frons & alij ſenſus corporis tui ſymbolicè inunguntur: & corpus quidem iſto viſibili vnguento perungitur, anima verò ſancto viuificóque Spiritu ſanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abſtergat à vobis pudorem, quem primus homo tranſgreſſor perpetuò circumferebat: ſimulque efficiat, vt poſſitis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deinde verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina myſteria aures accipiatis. De quibus dicebat Eſaias: *Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum.* Et Dominus in Euangelio: *Qui habet aures ad audiendum audiat.* Poſteà nares: vt

Pſal 44.7.

Panis Euchariſtiæ poſt cōſecratione fit corpus Chriſti.

Eſa.50. 6.
Mat.11.15.

ςηματικῷ Χριςὸς ὑπ' ἀνθρώπων οὐκ ἐχρίσθη, ἀλλ' ὁ πατὴρ αὐτὸν σωτῆρα προχειρισάμενος τοῦ παντὸς κόσμου, πνεύματι ἔχρισεν ἁγίῳ, ὡς Πέτρος φησὶν, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ, ὃν ἔχρισεν ὁ θεὸς πνεύματι ἁγίῳ· καὶ ὁ προφήτης ἐβόα λέγων, ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς, ὁ θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. καὶ ὥσπερ ὁ Χριςὸς ἀληθῶς ἐςαυρῶτο, καὶ ἐθάπτετο, καὶ ἐγείρετο. ὑμεῖς δὲ κατὰ τὸ βάπτισμα ἐν ὁμοιώματι, καὶ συςαυρωθῆναι, καὶ συνταφῆναι, καὶ συναναςῆναι αὐτῷ καταξιοῦσθε· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ χρίσματος, ἐκεῖνος ἐλαίῳ νοητῷ ἀγαλλιάσεως ἐχρίετο, τοῦτ' ἔςι πνεύματι ἁγίῳ, ἀγαλλιάσεως καλουμένῳ ἐλαίῳ, διὰ τὸ αἴτιον αὐτὸ τῆς πνευματικῆς τυγχάνειν ἀγαλλιάσεως· ὑμεῖς δὲ μύρῳ ἐχρίσθητε, κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι τοῦ Χριςοῦ γενόμενοι. ἀλλ' ὅρα μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι· ὥσπερ γὰρ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριςίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριςοῦ· οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον, οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν μετ' ἐπίκλησιν, ἀλλὰ Χριςοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσία τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον, ὅπερ συμβολικῶς ἐπὶ μετώπου, καὶ τῶν ἄλλων σου χρίεται αἰσθητηρίων. καὶ τῷ μὲν φαινομένῳ μύρῳ τὸ σῶμα χρίεται, τῷ δὲ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, ἡ ψυχὴ ἁγιάζεται. καὶ πρῶτον ἐχρίεσθε ἐπὶ τὸ μέτωπον, ἵνα ἀπαλλαγῆτε τῆς αἰσχύνης ἣν ὁ πρῶτος παραβάτης ἄνθρωπος πανταχοῦ περιέφερε, καὶ ἵνα ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κατοπτρίζησθε. εἶτα, ἐπὶ τὰ ὦτα, ἵνα προσλάβητε τὰ ἀκουςικὰ τῶν θείων μυςηρίων ὦτα, περὶ ὧν Ἡσαΐας ἔλεγε, καὶ προσέθηκέ μοι κύριος ὠτίον τοῦ ἀκούειν· ὁ Ἰησοῦς ἐν εὐαγγελίοις, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. εἶτα, ἐπὶ τὴν ὄσφρησιν, ὅπως

τοῦ θείου ἀντιλαμβανόμενοι μύρου, λέγητε, Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις. μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τὰ στήθη, ἵνα ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, στῆτε πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου· ὥσπερ γὰρ ὁ Χριστὸς μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοίτησιν, ἐξελθὼν, κατηγωνίσατο τὸν ἀντικείμενον· οὕτω καὶ ὑμεῖς μετὰ τὸ ἱερὸν βάπτισμα, καὶ τὸ μυστικὸν χρίσμα, ἐνδεδυμένοι τὴν πανοπλίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵστασθε πρὸς τὴν ἀντικειμένην δύναμιν, καὶ ταύτην καταγωνίζεσθε λέγοντες, πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. τούτου τοῦ ἁγίου χρίσματος καταξιωθέντες, καλεῖσθε Χριστιανοὶ, ἐπαληθεύοντες τῇ ἀναγεννήσει καὶ τὸ ὄνομα· πρὸ γὰρ τοῦ καταξιωθῆναι ὑμᾶς ταύτης τῆς χάριτος, ταύτης τῆς προσηγορίας κυρίως οὐκ ἦτε ἄξιοι, ἀλλ' ὁδεύοντες προεβαίνετε εἰς τὸ εἶναι Χριστιανοί. εἰδέναι δὲ ὑμᾶς ἀναγκαῖον, ὅτι τοῦ χρίσματος τούτου, ἐν παλαιᾷ γραφῇ τὸ σύμβολον κεῖται· καὶ γὰρ ὁπηνίκα τοῦ θεοῦ πρόσταγμα Μωϋσῆς τῷ ἀδελφῷ μετεδίδου, ἀρχιερέα καθιστῶν τοῦτον, μετὰ τὸ ἐν ὕδατι λούσασθαι, ἔχρισεν, καὶ ἐκαλεῖτο Χριστὸς, ἐκ τοῦ χρίσματος δηλαδὴ τοῦ τυπικοῦ· οὕτω καὶ τὸν Σολομῶντα προάγων εἰς βασιλέα, ἔχρισεν αὐτὸν μετὰ τὸ λούσασθαι ἐν τῷ Γιὼν ὁ ἀρχιερεύς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκείνοις συνέβαινε τυπικῶς· ὑμῖν δὲ οὐ τυπικῶς, ἀλλ' ἀληθῶς, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐχρίεσθε ἀληθῶς. ἡ ἀρχὴ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας, ὁ Χριστός· ἐκεῖνος γὰρ ἀληθῶς ἀπαρχὴ, καὶ ὑμεῖς τὸ φύραμα. εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, δηλονότι μεταβήσεται ἐπὶ τὸ φύραμα ἡ ἁγιότης. τοῦτο φυλάξατε ἄσπιλον· πάντων γὰρ ἔσται τοῦτο διδακτικὸν, εἰ ἐν ὑμῖν μένοι καθὼς ἀρτίως ἠκούσατε τοῦ μακαρίου Ἰωάννου λέγοντος, καὶ πολλὰ περὶ τούτου χρίσματος φιλοσοφοῦντος. ἔστι γὰρ τοῦτο ἅγιον, πνευματικὸν, σώματος φυλακτήριον, καὶ ψυχῆς σωτήριον. τοῦτο ἐκ παλαιῶν χρόνων, ὁ μακάριος Ἡσαΐας προφητεύων ἔλεγε, καὶ ποιήσει κύριος πᾶσιν ἔθνεσιν, ἐπὶ τὸ ὄρος τοῦτο. ὄρος δὲ καλεῖ, τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ὅταν

diuinum recipientes vnguentum dicatis: *Chriſti gratus odor eſt Deo, in his qui ſaluantur.* Tum verò & pectus inungitur: vt induti thoracem iuſtitiæ, fortiter aduerſus inſultus diaboli conſiſtatis. Vt enim Saluator poſt baptiſmum, & illum ſancti Spiritus aduentum egreſſus in prælium, deuicit aduerſarium: ſic & vos poſt ſacrum baptiſma & chriſma myſticum, induti armis ſancti Spiritus, aduerſus oppoſitam vobis poteſtatem conſiſtitis, & præliamini, dicentes: *Omnia poſſum in eo, qui me confortat, Chriſto.* Huius ſancti chriſmatis dono accepto, meritò appellamini Chriſtiani: veram efficientes appellationem, in ipſa regeneratione: ante enim quàm hæc gratia vobis donata eſſet, non eratis propriè digni eo nomine, ſed pergentes eò vſque progreſſi eſtis, vt efficeremini Chriſtiani. Fuerit autem operæpretium ne ignoretis, in veteri etiam lege, huius chriſmatis ſymbolum præceſſiſſe. Moyſes enim quando fratrem ſuum ſecundùm mandatum Dei ſummum ſacerdotem conſtituit, poſtquàm lauit aqua, vnxit eundem: atque ab eo videlicet typico vnguento vocatus eſt Chriſtus. Ad eundem modum cùm ſummus Pontifex Solomonem promouerat in Regem, poſtquàm lauit in Geon, vnxit eundem. Sed hæc quidem in figura contingebant illis, vobis verò non in figura, ſed in veritate. Quandoquidem à Spiritu ſancto verè vncti eſtis, caput eſt & principium veſtræ ſalutis Chriſtus. Ille enim eſt verè primitiæ, nos autem conſperſio: ſi autem primitiæ ſanctæ, proculdubio & in conſperſionem ſanctitas tranſibit. Hanc conſperſionem ſeruate incorruptam: de omnibus enim docere poterit, ſi in vobis maneat, ſicut paulò antè ex Ioanne audiſtis, cùm multa de chriſmate loqueretur, & diſſereret. Eſt enim hoc ſanctum, ad protegendum corpus ſpiritualiter, & ad ſalutem animæ. De quo & Eſaias olim vaticinatus eſt: *Et faciet*, inquit, *Dominus, omnibus gentibus in hoc monte* (montem autem appellat Eccleſiam, de qua etiam alibi

2. Cor. 2. d

Phil. 4. 13.

1. Cor. 15. 20

Eſa. 25.

dicit: *Et erit in extremis diebus conſpicuus mons Domini) vinum bibent, lætitiam bibent, vnguento vngentur.* Atque vt eò magis te confirmet ad aduentum, de hoc vnguento tanquàm myſtico dixit: *Trade hæc omnia gentibus: voluntas enim Domini ſuper omnes gentes.* Sic igitur peruncti ſancto vnguento, intemeratum id, & impollutum in vobis, proficientes in bonis operibus cuſtodite, & placentes Chriſto ſalutis veſtræ principi, & authori, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

CATECHESIS MYSTAGOGICA
1.Cor.11. *quarta, de corpore & ſanguine Chriſti. Et lectio ex Epiſtola ad Corinthios: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis.*

Hæc beati Pauli doctrina, ſatis poteſt efficere vos certiſſimos de diuinis myſteriis, quæ vobis donata ſunt, qui facti eſtis Chriſti corporis & ſanguinis comparticipes. Ille enim modò
1.Cor.11.23 clamabat: *Quod nocte, qua Dominus noſter Ieſus Chriſtus tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, agénſque gratias dixit: Accipite, bibite, hic eſt ſanguis meus.* Cùm igitur Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane, *Hoc eſt corpus meum*: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, *Hic eſt ſanguis meus*; quis, inquam, dubitet, & dicat non eſſe illius ſanguinem? Aquam aliquando mutauit in vinum, quod eſt ſanguini propinquum, in Chana Galileæ, ſola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in ſanguinem tranſmutaſſet? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus ſtupendum miraculum operatus eſt, & non multò magis corpus,

λέγῃ,

λέγῃ, καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου· πίονται οἶνον, πίονται εὐφροσύνην, χρίσονται μύρον. καὶ ἵνα ἀσφαλίσονταί σε, ἄκουε αὐτοῦ περὶ τούτου τοῦ μύρου ὡς μυστικοῦ φησί· παράδος ταῦτα πάντα τοῖς ἔθνεσιν· ἡ γὰρ βουλὴ τοῦ κυρίου ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη. τούτῳ οὖν χρισθέντες τῷ ἁγίῳ μύρῳ τηρήσατε αὐτὸ ἄσπιλον ἄμωμον ἐν ὑμῖν δι' ἔργων ἀγαθῶν προκόπτοντες καὶ εὐάρεστοι γινόμενοι τῷ ἀρχηγῷ τῆς σωτηρίας ὑμῶν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗ δ'.

περὶ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀνάγνωσις ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς· ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, καὶ παρέδωκα ὑμῖν.

ΚΑΙ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκε πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων· ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε· αὐτὸς γὰρ ἀρτίως ἐβόα, ὅτι ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ὑμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, λάβετε φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας εἶπε, λάβετε πίετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα. αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ βεβαιωσαμένου καὶ εἰρηκότος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ τὸ αἷμα. τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, οἰκείῳ νεύματι· καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιίαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος· οὐ πολλῷ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος

αὐτὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται; ὥστε μετὰ
πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνωμεν
Χριστοῦ· ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου, δίδοταί σοι τὸ σῶμα· καὶ ἐν τύπῳ
οἴνου, δίδοταί σοι τὸ αἷμα, ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵ-
ματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ. οὕτω γὰρ καὶ Χριστο-
φόροι γινόμεθα, τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος εἰς τὰ ἡμέτερα
ἀναδιδομένου μέλη· οὕτω κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοι-
νωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος,
ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ
ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λε-
γομένων, σκανδαλισθέντες, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες ὅτι
ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθή-
κῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος
εἰλήφασιν· ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος, καὶ ποτήριον
σωτηρίου, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κα-
τάλληλος· οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς
ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ· σῶμα γὰρ καὶ αἷμα Χριστοῦ κατὰ τὴν
δεσποτικὴν τυγχάνει ἀπόφασιν· εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑπο-
βάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω· μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶ-
γμα, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵ-
ματος Χριστοῦ καταξιωθείς. καὶ ὑπαγορεύσει σοι Δαβὶδ ὁ μακάριος
τὴν δύναμιν λέγων, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν
θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι, πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπε-
ζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμασαν, ἠλυγισμένην καὶ με-
μιασμένην, καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως, ἀλλὰ μετὰ
τὴν σὴν παρουσίαν, ὦ δέσποτα, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν· ὅταν
ὁ ἄνθρωπος λέγῃ θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τί ἄλλο
σημαίνει ἢ τὴν μυστικὴν καὶ νοητὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμα-
σεν ἐξεναντίας, ἀντὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἀντικειμένως τοῖς δαίμο-
σιν; καὶ μάλα εἰκότως· ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων· αὕτη

& ſanguinem ſuum filiis ſponſi dediſſe illum confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & ſanguinem Chriſti ſumamus. Nam ſub ſpecie panis datur tibi corpus: & ſub ſpecie vini datur ſanguis, vt ſumpto corpore & ſanguine Chriſti, efficiaris ei comparticeps corporis & ſanguinis. Sic (Χριστοφόροι γινόμεθα.) Chriſtophori erimus, hoc eſt, Chriſtum ferentes, cùm eius corpus & ſanguinem in membra noſtra receperimus: atque ita, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ conſortes efficiemur. Olim Chriſtus cum Iudæis diſſerens dicebat: *Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis.* Illi verò non audientes ea ſecundùm Spiritum, ſcandalizati, abierunt retrò: eò quòd exiſtimarent ſeſe ad humanarum carnium eſum incitari. Erant & in veteri Teſtamento panes propoſitionis: ſed illi ad legem veterem pertinentes finem adepti ſunt. At in lege noua panis cæleſtis, poculúmque ſalutis animam & corpus ſanctificant: ſicut enim panis corpori, ſic & verbum animæ conuenit. Ne ergo conſideres tanquàm panem nudum & vinum nudum: corpus enim eſt & ſanguis Chriſti, ſecundum ipſius Domini verba. Quamuis enim ſenſus hoc tibi ſuggerit, tamen fides te confirmet, ne ex guſtu rem iudices, quin potiùs habeas ex fide pro certiſſimo, ita vt nulla ſubeat dubitatio, eſſe tibi donata corpus & ſanguinem. Explicat hanc vim Dauid his verbis: *Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me.* Quod hic dicit tale quiddam eſt. Ante tuum Domine aduentum dæmones hominibus menſam pollutam, & diabolica contaminatam facultate parabant: ſed poſteaquàm tu adueniſti, paraſti in conſpectu meo menſam. cùm homo dicit Deo, paraſti in conſpectu meo menſam: quid aliud ſignificat niſi myſticam illam & ſpiritualem menſam quam Deus nobis propoſuit, aduerſariam illi, quæ nobis anteà parabatur à dæmonibus: & merito ſanè illa enim cum dæmonibus communionem habebat, hæc cum

Io.6.54.

Pſal.22.5.

Deo habet. *Impinguaſti in oleo caput meum.* Impinguauit tuum caput in fronte per ſignaculum Dei, quod habes vt exprimatur in te ſigillum ſanctificationis Dei. *Et calix tuus inebrians me, quàm præclarus eſt.* Vides hîc dici de calice, quem Ieſus accipiens, gratias egit & dixit: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Idcircò & Solomon, cùm in Eccleſiaſte hanc eandem gratiam in ænigmate ſignificaret:
Eccleſ.7. *Age*, inquit, *manduca in lætitia panem tuum*, videlicet panem ſpiritalem: *& bibe vinum in corde bono*: ſpiritale, ſcilicet, vinum. *Et oleum ſuper caput tuum effundatur.* Vides quomodò ille etiam myſticum chriſma in ænigmate denotat? & ſemper ſint alba veſtimenta tua: quoniam facta tua Domino placuerunt. Ita ſanè exutis veſtibus antiquis, & iis, quæ ſunt ſecundùm ſpiritum alba, indutis, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideō dicimus, quaſi alba te ſemper veſtimenta habere ſit neceſſe, ſed quòd his, quæ verè alba, ſplendida & ſpi-
Eſa.61.10. ritalia ſunt, veſtiri te oporteat, vt cum Eſaia poſſis dicere: *Exultet anima mea in Domino: Induit me veſte ſalutis, & tunicam lætitiæ circundedit mihi.* Hoc ſciens & pro certiſſimo habens panem hunc qui videtur à nobis, non eſſe panem etiamſi guſtus panem eſſe ſentiat, ſed eſſe corpus Chriſti. Et vinum quod à nobis conſpicitur, tametſi ſenſui guſtus vinum eſſe videatur: non tamen vinum, ſed ſanguinem eſſe Chriſti. Et quia de hoc dixerat olim Dauid in Pſalmo: Panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo. Confirma cor tuum, paaticipans de hoc pane, vt ſpiritali: Exhilara faciem tuam, quam vtinam reuelatam habeas, vt poſſis in pura conſcientia gloriam Domini ſpeculari, transformatus à gloria in gloriam, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui honor & gloria, & potentia, in ſæcula ſæculorum, Amen.

διὰ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου. ἐλαίῳ ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφραγῖδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένῃ ἐκτύπωμα σφραγῖδος, ἁγίασμα θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με, ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν, ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ λέγει, δεῦρο, φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου, τὸν πνευματικὸν ἄρτον· δεῦρο, καλεῖ τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνόν σου ἐν καρδίᾳ ἀγαθῇ, τὸν πνευματικὸν οἶνον. καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλῆς σου ἐκχείσθω. ὁρᾷς αὐτὸν, καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διὰ παντὸς ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκά, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου· πρὶν γὰρ προσέλθῃς τῇ χάριτι, ματαιότης ματαιοτήτων ἦν τὰ ποιήματά σου· ἀποδυσάμενος δὲ τὰ παλαιὰ ἱμάτια, καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευχειμονεῖν διαπαντός. οὐ πάντως τοῦτο λέγομεν, ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεί, ἀλλὰ τὰ ὄντως λευκὰ καὶ λαμπρὰ καὶ πνευματικὰ ἀναγκαῖόν ἐστι περιβεβλῆσθαι, ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ· ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ μοι. ταῦτα μαθὼν καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστίν, εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ· καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν, εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ. καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγε πάλαι ὁ Δαβὶδ ψάλλων, καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ· στήριζε τὴν καρδίαν μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ· καὶ ἱλάρυνον τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον. ὃ γένοιτο σε ἀνακεκαλυμμένον ἔχοντα ἐν καθαρᾷ συνειδήσει τεθεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζομένην, ἐργάζεσθαι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ τιμὴ καὶ κράτος καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗ ε'.

ἐκ τῆς Πέτρου καθολικῆς ἐπιστολῆς· διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ πάντα δόλον, καὶ καταλαλιάν, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΤΗ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίᾳ ἐν ταῖς προλαβούσαις συνάξεσιν ἀρκούντως ἀκηκόατε περὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ χρίσματος καὶ μεταλήψεως σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ· νῦν δὲ ἐπὶ τὰ ἑξῆς μεταβαίνειν ἀναγκαῖον, σήμερον τὸν στέφανον ἐπιθήσοντας τῇ πνευματικῇ ὑμῶν τῆς ὠφελείας οἰκοδομῇ. ἑωράκατε τοίνυν τὸν διάκονον τὸν νίψασθαι διδόντα τῷ ἱερεῖ καὶ τοῖς κυκλοῦσι τὸ θυσιαστήριον τοῦ θεοῦ πρεσβυτέροις. οὐ πάντως δὲ ἐδίδου διὰ τὸν σωματικὸν ῥύπον. οὐκ ἔστι τοῦτο. οὔτε γὰρ ῥύπον σώματος ἔχοντες τὴν ἀρχὴν, εἰσήειμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἀλλὰ σύμβολόν ἐστι τοῦ δεῖν ὑμᾶς καθαρεύειν πάντων ἁμαρτημάτων καὶ ἀνομημάτων, τὸ νίψασθαι· ἐπεὶ γὰρ αἱ χεῖρες σύμβολον πράξεως, νίψασθαι ταύτας, τὸ καθαρὸν δηλονότι καὶ ἄμωμον τῶν πράξεων αἰνιττόμεθα. οὐκ ἤκουσας τοῦ μακαρίου Δαβὶδ αὐτὸ τοῦτο μυσταγωγοῦντος, καὶ λέγοντος, νίψομαι ἐν ἀθῴοις τὰς χεῖράς μου, καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου κύριε; οὐκοῦν τὸ νίψασθαι τὰς χεῖρας, τοῦ ἀνυπευθύνους εἶναι ἁμαρτήμασι, σύμβολόν ἐστιν. Εἶτα βοᾷ ὁ διάκονος, ἀλλήλους ἀπολάβετε, καὶ ἀλλήλους ἀσπαζώμεθα. μὴ ὑπολάβῃς τὸ φίλημα ἐκεῖνο συνήθες εἶναι τοῖς ἐπ' ἀγορᾶς γινομένοις ὑπὸ τῶν κοινῶν φίλων. οὐκ ἔστι τοίνυν τοιοῦτον τὸ φίλημα· ἀνακίρνησι τὰς ψυχὰς ἀλλήλαις, καὶ πᾶσαν ἀμνησικακίαν αὐταῖς μνηστεύεται. σημεῖον τοίνυν ἐστὶ τὸ φίλημα τοῦ ἀνακραθῆναι τὰς ψυχὰς, καὶ πᾶσαν ἐξορίζειν μνησικακίαν. διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ θυσιαστήριον, καὶ ἐκεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου

CATECHESIS MYSTAGOGICA Quinta, ex epiſtola Petri Catholica: Itaque abiicientes omnem immunditiam, & omnem dolum ac detractionem: & quæ ſequuntur. 1. Pet. 2.

SATIS iam Deo fauente, & de baptiſmo & de chriſmate, & de ſumptione corporis & ſanguinis Chriſti, in ſuperioribus ſacris inſtructionibus audiſtis: nunc verò ad reliqua transeundum eſt: atque hodie ſpiritali veſtræ vtilitatis ædificationi coronis imponenda. Vidiſtis igitur diaconum aquam lauandis manibus porrigentem ſacerdoti, & illis qui circum altare Dei ſtabant presbyteris. Num ideò prorſus dabat, vt ſordes corporis abluerentur? Nequaquam. Nec enim adeò ſordibus corporis fœdati in Eccleſiam ingredi ſolemus. Sed illa manuum ablutio, ſymbolum eſt, oportere vos à peccatis omnibus, & iniquitatibus mundari. Cùm enim per manus deſignentur actiones, lauare certè eaſdem munditiem & puritatem operum ſignificat. Nónne audiſti Dauid myſteria tractantem iſta, & dicentem: *Lauabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum Domine?* Pſal. 25. 6 Itaque manus abluere, eſt ſymbolum non obnoxium eſſe peccatis. Deinde clamat diaconus: *Complectimini & oſculemini vos inuicem*; atque tunc mutuo nos oſculo ſalutamus. Non hoc ita accipias, quaſi oſculum illud ſit eiuſcemodi, quale in foro inter communes amicos eſſe conſueuit: neque enim tale eſt. Hoc igitur oſculum animas mutuò conciliat, & omnem malorum obliuionem illis ſpondet. Signum igitur eſt hoc oſculum reconciliationis animorum, vniuerſæque iniuriarum memoriæ deletæ. Propterea & Chriſtus Dei filius dicebat: *Cùm offers munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quòd frater tuus ha-* Matt. 5. 23.

bet aliquid aduerſus te, relinque munus tuum ad altare, & vade priùs, & reconciliare fratri tuo, & tunc accedens offer munus tuum. Igitur oſculum hoc reconciliatio eſt, atque idcircò ſanctum. De quo & Paulus dicit: *Salutate vos inuicem in oſculo ſancto.* Et Petrus inquit, *In oſculo dilectionis.* Poſteà clamat ſacerdos: *Surſum corda.* Verè enim circa illam maximè tremendam horam ſurſum ad Deum corda leuare neceſſe eſt, & non deorſum ad terram, terrenáque negotia deprimere. In hanc igitur ſententiam omnibus præcipit ſacerdos, curas ſcilicet vitæ huius omnes, & domeſticas ſolicitudines, illa hora relinquere, & cor in cœlo habere apud Deum generis humani amatorem. Vos deinde reſpondetis: *Habemus ad Dominum*, aſſentientes ei profitendo; Nullus autem ſic conſiſtat, vt ore quidem dicat, Habemus ad Dominum: mente verò circa vitæ huius curas vagetur. Ac ſemper quidem Dei meminiſſe debemus: ſed ſi id propter infirmitatem humanam fieri non poſſit, illa tamen maximè hora ſtudioſè iſtud enitendum eſt. Dicit deinde Sacerdos: *Gratias agamus Domino.* Certè gratias agere debemus, quòd nos adeò indignos, ad tantam gratiam vocauit: quòd inimicos ſibi reconciliauit, quòd ſpiritum adoptionis nobis donauit. Ad hæc vos ſubiicitis: *Dignum & iuſtum eſt.* Cùm enim nos Deo gratias agimus, dignum profectò & iuſtum opus facimus. Ille autem non iuſtum, ſed ſupra iuſtum agens, tanto vos affecit beneficio, tantáque vobis bona donauit. Facimus deinde mentionem cæli, & terræ, & maris, ſolis & lunæ, & ſyderum, ac vniuerſæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam iſtius quæ videtur, quàm illius, quæ ſub aſpectum noſtrum non cadit: angelorum, Archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, poteſtatum, thronorum, & Cherubim faciem operientium, quaſi diceremus illud Dauidis: *Magnificate Dominum mecum.* Commemoramus etiam illa Cherubim, quæ in Spiritu ſancto cernebat

1. Pet. 5.

Pſal. 33. 4.

Ezech

ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὕπαγε πρῶτον, καὶ διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ τότε προσελθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. οὐκοῦν τὸ φίλημα, διαλλαγή ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο ἅγιον, ὥς πού ὁ μακάριος Παῦλος ἐβόα λέγων, ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ· καὶ Πέτρος, ἐν φιλήματι ἀγάπης. μετὰ τοῦτο βοᾷ ὁ ἱερεὺς, ἄνω τὰς καρδίας· ἀληθῶς γὰρ κατ' ἐκείνην τὴν φρικωδεστάτην ὥραν, δεῖ ἄνω ἔχειν τὴν καρδίαν πρὸς τὸν θεόν, καὶ μὴ κάτω περὶ τὴν γῆν, καὶ τὰ γήινα πράγματα. δυνάμει τοίνυν ὁ ἱερεὺς προστάττει κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, πάντας ἀφιέναι φροντίδας βιωτικάς, μερίμνας τὰς κατ' οἶκον, καὶ ἔχειν ἐν οὐρανῷ τὴν καρδίαν πρὸς τὸν φιλάνθρωπον. εἶτα ἀποκρίνεσθε, ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον, τούτῳ συγκατατιθέμενοι δι' ὧν ὁμολογεῖτε· μηδεὶς δὲ τοιοῦτος παρέστω, ὡς στόματι μὲν λέγειν, ἔχομεν πρὸς τὸν κύριον, τῇ δὲ διανοίᾳ περὶ τὰς βιωτικὰς ἔχειν τὸν νοῦν φροντίδας. πάντοτε μὲν οὖν θεοῦ μνημονευτέον. εἰ δὲ τοῦτο διὰ τὴν ἀσθένειαν τὴν ἀνθρωπίνην ἀδύνατον, κατ' ἐκείνην μάλιστα τὴν ὥραν τοῦτο φιλοτιμητέον. εἶτα ὁ ἱερεὺς λέγει, εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ. ὄντως γὰρ εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν, ὅτι ἀναξίους ὄντας ἡμᾶς ἐκάλεσεν εἰς τὴν τηλικαύτην χάριν, ὅτι ἐχθροὺς ὄντας ἡμᾶς κατήλλαξεν· ὅτι πνεύματος υἱοθεσίας κατηξίωσεν· εἶτα λέγετε, ἄξιον καὶ δίκαιον· εὐχαριστοῦντες γὰρ ἡμεῖς, ἄξιον ποιοῦμεν πρᾶγμα καὶ δίκαιον, αὐτὸς δέ, οὐ δίκαιον, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ δίκαιον ποιῶν, ἡμᾶς εὐηργέτησε, καὶ τηλικούτων ἠξίωσεν ἀγαθῶν. μετὰ ταῦτα μνημονεύομεν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης. ἡλίου καὶ σελήνης, ἄστρων, καὶ πάσης τῆς κτίσεως λογικῆς τε καὶ ἀλόγου, ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, δυνάμεων, κυριοτήτων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, θρόνων, τῶν Χερουβὶμ τῶν τὸ πρόσωπον δυνάμει καλυπτόντων, λέγοντες τὸ τοῦ Δαβίδ, μεγαλύνατε τὸν κύριον σὺν ἐμοί. μνημονεύομεν καὶ τῶν Χερουβίμ, ἃ ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἐθεάσατο.

Ἡσαΐας περιεστηκότα κύκλῳ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ ταῖς μὲν δυσὶ πτέρυξι κατακαλύπτοντα τὸ πρόσωπον, ταῖς δὲ δυσὶ τοὺς πόδας, καὶ ταῖς δυσὶ πετόμενα, καὶ λέγοντα, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαώθ· διὰ τοῦτο γὰρ τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἐκ τῶν Σεραφὶμ θεολογίαν ταύτην λέγομεν, ὅπως κοινωνοὶ τῆς ὑμνῳδίας ταῖς ὑπερκοσμίοις γινώμεθα στρατιαῖς, ἵνα ἁγιάσαντες ἑαυτοὺς διὰ τῶν πνευματικῶν τούτων ὕμνων παρακαλῶμεν τὸν φιλάνθρωπον θεὸν, τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐξαποστεῖλαι ἐπὶ τὰ προκείμενα, ἵνα ποιήσῃ, τὸν μὲν ἄρτον, σῶμα Χριστοῦ· τὸν δὲ οἶνον, αἷμα Χριστοῦ· πάντως γὰρ οὗ ἐὰν ἐφάψαιτο τὸ ἅγιον πνεῦμα, τοῦτο ἡγίασται καὶ μεταβέβληται. εἶτα μετὰ τὸ ἀπαρτισθῆναι τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν ἐπὶ τῆς θυσίας ἐκείνης τοῦ ἱλασμοῦ, παρακαλοῦμεν τὸν θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου εὐσταθείας, ὑπὲρ βασιλέων, ὑπὲρ στρατιωτῶν, καὶ συμμάχων, ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείαις, ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων, καὶ ἁπαξαπλῶς, ὑπὲρ πάντων βοηθείας δεομένων· δεόμεθά σου πάντες ἡμεῖς, καὶ ταύτην προσφέρομέν σοι τὴν θυσίαν, ἵνα μνημονεύωμεν καὶ τῶν προκεκοιμημένων, πρῶτον πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὅπως ὁ θεὸς εὐχαῖς αὐτῶν καὶ πρεσβείαις προσδέξηται ἡμῶν τὴν δέησιν. εἶτα καὶ ὑπὲρ τῶν προκεκοιμημένων ἁγίων πατέρων, καὶ ἐπισκόπων, καὶ πάντων ἁπλῶς τῶν ἐν ἡμῖν προκεκοιμημένων, μεγίστην ὄνησιν πιστεύοντες ἔσεσθαι ταῖς ψυχαῖς, ὑπὲρ ὧν ἡ δέησις ἀναφέρεται τῆς ἁγίας καὶ φρικωδεστάτης προκειμένης θυσίας. καὶ βούλομαι ὑμᾶς ἀπὸ ὑποδείγματος πεῖσαι· οἶδα γὰρ πολλοὺς τοῦτο λέγοντας, τί ὠφελεῖται ψυχὴ, μετὰ ἁμαρτημάτων ἀπαλλασσομένη τοῦδε τοῦ κόσμου· ἢ οὐ μεθ' ἁμαρτημάτων, ἐὰν ἐπὶ τῆς προσευχῆς μνημονεύηται; ἆρα γὰρ εἴ τις βασιλεὺς προσκεκρουκότας αὐτῷ, ἐξορίστους ποιήσειεν· εἶτα οἱ τούτοις διαφέροντες,

Eſaias, circumſtantia Thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia, & duabus item pedes, reliquis vero duabus volantia, atque dicentia: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Eſa. 6. 1. Propterea enim traditam nobis hanc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cœleſti hymnodia, cum ſupramundana militia communicemus: atque ſic per eiuſmodi hymnos nos ipſos ſanctificantes, Deum benigniſſimum oramus, vt ſuper illa propoſita, ſanctum Spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Chriſti, vinum verò ſanguinem Chriſti. Omninò enim quod attigerit Spiritus ſanctus, hoc ſanctificatur & tranſmutatur. Deinde verò poſtquàm confectum eſt illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus ſuper ipſa propitiationis hoſtia, obſecramus Deum; pro communi Eccleſiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro ſociis, pro ægrotis & afflictis, & in ſumma pro iis omnibus qui egent auxilio. Rogamus te, inquam, nos omnes, & hoc ſacrificium tibi offerimus vt meminerimus etiam eorum, qui ante nos obdormierunt: primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus ſuſcipiat preces noſtras. Deinde pro defunctis ſanctis patribus & Epiſcopis. denique pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi ſunt, maximum eſſe credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur precatio, ſancti illius & tremendi, quod in altari poſitum eſt, ſacrificij. Quod exemplo vobis demonſtrare volumus. Scio enim multos dicere. Quid iuuat animam ſiue cum peccatis ſiue abſque peccatis ex hoc mundo decedentem, etiamſi in hoc ſacrificio mentio illius fiat? An enim ſi Rex aliquis eos, à quibus offenſus eſt, in exilium pepulerit, poſteà verò illorum pro-

pinqui, coronam aliquam conficientes, pro his, qui ſunt in ſupplicio, exulibus, eidem offerent, nónne condonationem aliquam ſuppliciorum ipſis dederit? Ad eundem modum & nos pro defunctis precationes adhibentes; quamuis ſint peccatores, non quidem coronam plectimus, ſed Chriſtum pro noſtris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis, eum qui eſt benigniſſimus, propitium reddamus. Poſteà dicitis illam orationem, quam Saluator ſuis diſcipulis tradidit, cum pura conſcientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: *Pater noſter qui es in cælis*. O maximam Dei benignitatem, his qui defecerant ab illo, & in extrema inciderant mala, tantam præſtitit malorum obliuionem, & gratiæ participationem, vt patrem
Mat. 4. 9. ſeſe appellari voluerit, *Pater noſter qui es in cælis*. Cæli ſunt, qui cæleſtis Adam fuerunt imago, in quibus Deus habitat & inambulat. *Sanctificetur nomen tuum.* Sanctum eſt natura nomen Dei, ſiue id nos dicamus, ſiue non dicamus. Quia verò in iis qui peccant aliquando profanatur, ſicut ſcriptum eſt: *Propter vos nomen meum blaſphematur inter gentes*, idcircò peti-
Rom. 2. 24. mus in nobis ſanctificari nomen Dei: non vt ex eo quod non fuiſſe tale, eſſe incipiat, ſed vt in nobis ſanctificatis, & quæ ſanctificatione digna ſunt facientibus, ſanctum fiat. *Adueniat regnum tuum.* Mundæ eſt animæ, dicere confidenter: Adueniat regnum tuum. Audiſti enim Paulum dicentem: *Non igitur regnet peccatum in corpore veſtro mortali*, ſed qui ſe mundauerit, & operatione, & cogitatione, & ſermone, dicet Deo:
Rom. 6. 12. *Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra.* Diuini beatique angeli Dei, voluntatem illius ſemper faciunt, ſicut inquit Dauid: Benedicite Dominum omnes angeli eius potentes virtute, facientes voluntates eius. Perinde igitur hoc eſt, quaſi precando dicas: Sicut in angelis fit voluntas tua, ſic & in terra in me fiat Domine. *Panem noſtrum* ἐπιούσιον, id eſt, *ſuperſubſtantialem da nobis hodie.* Panis hic communis,

στέφανον πλέξαντες ὑπὲρ τῶν ἐν τιμωρίαις, αὐτῷ τοῦτον προσενεγκεῖεν, οὐκ ἂν αὐτοῖς ἄνεσιν δῴη τῶν κολάσεων; τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων αὐτῷ τὰς δεήσεις προσφέροντες, κἂν ἁμαρτωλοὶ ὦσιν, οὐ στέφανον πλέκομεν, ἀλλὰ Χριστὸν ἐσφαγιασμένον ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων προσφέρομεν, ἐξιλεούμενοι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἡμῶν τὸν φιλάνθρωπον. εἶτα μετὰ ταῦτα τὴν εὐχὴν λέγομεν ἐκείνην, ἣν ὁ σωτὴρ παρέδωκε τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ μαθηταῖς, μετὰ καθαρᾶς συνειδήσεως πατέρα ἐπιγραφόμενοι τὸν θεὸν, καὶ λέγοντες· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὢ τῆς μεγίστης τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, τοῖς ἀποπηδήσασιν αὐτοῦ καὶ ἐν ἐσχάτοις γενομένοις κακοῖς τοσαύτην δεδώρηται κακῶν ἀμνηστείαν, καὶ χάριτος μετουσίαν, ὡς καὶ πατέρα ἐπικαλεῖσθαι, πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὐρανοὶ γὰρ εἶεν ἂν καὶ οἱ τὴν τοῦ ἐπουρανίου φοροῦντες εἰκόνα, ἐν οἷς ἐστι θεὸς ἐνοικῶν, καὶ ἐμπεριπατῶν. ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ἅγιόν ἐστι φύσει τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα, κἂν λέγωμεν, κἂν μὴ λέγωμεν· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἔσθ' ὅτε βεβηλοῦται, κατὰ τὸ, δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου διὰ παντὸς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐχόμεθα ἐν ἡμῖν ἁγιασθῆναι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ μὴ εἶναι ἐπὶ τὸ εἶναι ἔρχεται, ἀλλ' ὅτι ἐν ἡμῖν ἅγιον γίνεται ἁγιαζομένοις, καὶ ἄξια τοῦ ἁγιασμοῦ ποιοῦσιν. ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. καθαρᾶς ψυχῆς ἐστι τὸ σὺν παρρησίᾳ φάναι, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· ὁ γὰρ ἀκούσας Παύλου λέγοντος, μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι· ἀλλὰ καθάρας ἑαυτὸν πράξει καὶ ἐννοίᾳ, καὶ λόγῳ, ἐρεῖ τῷ θεῷ, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. οἱ θεῖοι καὶ μακάριοι τοῦ θεοῦ ἄγγελοι, τὸ θεοῦ θέλημα ποιοῦσι, καθὼς Δαβὶδ ψάλλων ἔλεγεν, εὐλογεῖτε τὸν κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, δυνατοὶ ἰσχύϊ, ποιοῦντες τὰ θελήματα αὐτοῦ. δυνάμει τοίνυν εὐχόμενος τοῦτο λέγεις, ὡς ἐν ἀγγέλοις γίνεταί σου τὸ θέλημα, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἐμοὶ γένοιτο δέσποτα. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· ὁ ἄρτος οὗτος ὁ κοινὸς οὐκ

ἐστιν ἐπιούσιος· ἄρτος δὲ οὗτος ὁ ἅγιος, ἐπιούσιός ἐστιν, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς καταστησόμενος. οὗτος ὁ ἄρτος, οὐκ εἰς κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται, ἀλλ' εἰς πᾶσάν σου τὴν σύστασιν ἀναδίδοται εἰς ὠφέλειαν σώματος καὶ ψυχῆς. τὸ δὲ σήμερον, ἀντὶ τοῦ καθ' ἡμέραν λέγει, ὡς καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται. καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. πολλὰ γὰρ ἔχομεν ἁμαρτήματα· πταίομεν γὰρ καὶ ἐν λόγῳ, καὶ ἐν διανοίᾳ, καὶ πλεῖστα καταγνώσεως ἄξια ποιοῦμεν· καὶ ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ψευδόμεθα, ὡς λέγει Ἰωάννης. καὶ πρὸς τὸν θεὸν τιθέμεθα συνθήκας, συγχωρῆσαι ἡμῖν παρακαλοῦντες τὰ ἁμαρτήματα, ὡς καὶ ἡμεῖς τοῖς πέλας τὰ ὀφειλήματα. ἐννοοῦντες τοίνυν ἀνθ' ὧν οἷα λαμβάνομεν, μηδὲ ὑπερτιθώμεθα συγχωρεῖν ἀλλήλοις· τὰ πταίσματα τὰ γινόμενα εἰς ἡμᾶς, μικρά ἐστι καὶ εὐτελῆ, καὶ εὐδιάλυτα· τὰ δὲ εἰς θεὸν ὑφ' ἡμῶν γινόμενα, μεγάλα ἐστὶ, τῆς αὐτοῦ μόνης δεόμενα φιλανθρωπίας. πρόσεχε οὖν μὴ διὰ τὰ μικρὰ καὶ εὐτελῆ εἰς σὲ ἁμαρτήματα, ἀποκλείσῃς σεαυτῷ, τὴν βαρυτάτων ἁμαρτημάτων τὴν παρὰ θεοῦ συγχώρησιν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν κύριε.. ἆρα τοῦτο διδάσκει εὔχεσθαι ἡμᾶς μηδόλως πειρασθῆναι ὁ κύριος; καὶ πῶς εἴρηται ἀλλαχοῦ, ἀνὴρ ἀπείραστος, ἀδόκιμος· καὶ πάλιν, πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις. ἀλλὰ μή ποτε τὸ εἰσελθεῖν ἐστὶν εἰς πειρασμὸν, τὸ καταβαπτισθῆναι ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ; ἔοικε γὰρ ὁ πειρασμὸς ὥσπερ χειμάρρῳ τινὶ δυσχόλῳ πρὸς διάβασιν. οἱ μὲν οὖν ἐν πειρασμοῖς μὴ καταβαπτιζόμενοι, διαβαίνουσιν, ἄριστοι τινὲς κολυμβηταὶ γινόμενοι, καὶ μηδόλως ὑπ' αὐτῶν κατασυρόμενοι· οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι, εἰσιόντες καταβαπτίζονται, οἷον ὡς ἐπὶ παραδείγματος, Ἰούδας εἰσελθὼν εἰς τὸν τῆς φιλοχρηματίας πειρασμὸν, οὐ διενήξατο, ἀλλὰ καταβαπτισθεὶς καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ἀπεπνίγη.

non eſt ἐπιούσιος, id eſt, ſuperſubſtantialis. Panis verò iſte ſanctus, ſuperſubſtantialis dicitur, eò quòd ſubſtantiam animæ confirmet. Panis hic non in ventrem deſcendit, & in ſeceſſum emittitur, ſed per te totum, ad corporis & animæ vtilitatem diſtribuitur. Hodie autem dicit, pro quotidiè; ſicut & Paulus: *Donec*, inquit, *hodiè cognominabitur*. *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Multa enim habemus peccata, & offendimus tum ſermone, tum cogitatione, plurimáque damnationis opera facimus. *Et ſi dicamus, quia peccatum non habemus, mentimur*, vt dicit Ioannes. Cum Deo igitur pacta inimus, quando petimus remitti nobis peccata, ſicut & nos proximis debita remittimus. Cogitantes ergo pro quantulis quanta accipiamus, ne cunctemur & mutuas inter nos offenſiones ignoſcere; non tergiuerſemur. Exigua, leuia & facilia ad remittendum ſunt noſtra in proximos peccata: quæ verò fiunt à nobis contra Deum, ea ſunt maxima, hac ſola indigentia benignitate. Aduerte igitur, ne ob aliqua paruã & leuia aduerſum te peccata, proximo non condonata, tibi ipſi præcludas apud Deum grauiſſimorum peccatorum condonationem. Et, *Ne nos inducas in tentationem Domine*. Nunquid hîc docet nos Dominus orare, vt ne omninò tentemur? Quomodò ergo alibi dictum eſt: *Vir non tentatus, non eſt probatus*? Et iterum: *Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cum in varias incideritis tentationes*. Sed iſtud fortè eſt ingredi in tentationem, cùm aliquis tentatione obruitur. Videtur enim eſſe tentatio, veluti torrens aliquis tranſitu difficilis. Qui ergo in huiuſcemodi torrente non ſubmerguntur, optimi natatores facti, traiiciunt, neque deinceps vnquam ab illo detrahuntur. Qui verò ſecùs affecti ſunt, quum primùm in aliquam tentationem fuerint ingreſſi, ſtatim ſubmerguntur. Verbi gratia: Iudas in auaritiæ tentationem ingreſſus, non eam ſuperauit, verùm ſubmerſus, & corpus & animã ſuffocauit.

Heb.3.13.
1.Ion.1.8.
Iacob.1.12.
Ibid. 2.

Πέτρος εἰσῆλθεν εἰς τὸν τῆς ἀρνήσεως πειρασμὸν, ἀλλὰ εἰσελθὼν οὐκ ἐβαπτίσθη, ἀλλὰ γενναίως διανηξάμενος ἐρρύσθη ἀπὸ τοῦ πειρασμοῦ. ἄκουε πάλιν ἀλλαχοῦ ὁλοκλήρων ἁγίων χοροῦ εὐχαριστοῦντος ἐπὶ τῷ ἐξαιρεθῆναι τοῦ πειρασμοῦ. ἐδοκίμασας ἡμᾶς ὁ θεὸς, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον· εἰσήγαγες ἡμᾶς εἰς τὴν παγίδα· ἔθου θλίψεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἡμῶν· ἐπεβίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν· διήλθομεν διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχήν. ὁρᾷς αὐτοὺς παρρησιαζομένους ἐπὶ τὸ διελθεῖν, καὶ μὴ ἐμπαρῆναι. καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς, φησὶν, εἰς ἀναψυχήν. τὸ εἰς ἀναψυχὴν ἐλθεῖν αὐτοὺς, ἐστὶ τὸ ἀπὸ πειρασμοῦ ῥυσθῆναι. ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. εἰ ἦν τὸ, μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, τὸ τοῦ μηδόλως πειρασθῆναι παραστατικὸν, οὐκ ἂν ἔλεγεν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. πονηρὸς δὲ, ὁ ἀντικείμενος δαίμων, ἀφ' οὗ ῥυσθῆναι εὐχόμεθα. εἶτα μετὰ πλήρωσιν τῆς εὐχῆς λέγεις, ἀμήν, ἐπισφραγίζων διὰ τοῦ ἀμὴν, ὃ σημαίνει, γένοιτο, τὰ ἐν τῇ θεοδιδάκτῳ εὐχῇ. μετὰ ταῦτα λέγει ὁ ἱερεὺς, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. ἅγια τὰ προκείμενα, ἐπιφοίτησιν δεξάμενα ἁγίου πνεύματος· ἅγιοι καὶ ὑμεῖς, πνεύματος ἁγίου καταξιωθέντες. τὰ ἅγια οὖν τοῖς ἁγίοις κατάλληλα. εἶτα ὑμεῖς λέγετε, εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός. ἀληθῶς γὰρ εἷς ἅγιος, φύσει ἅγιος· ἡμεῖς δὲ καὶ ἅγιοι, ἀλλ' οὐ φύσει, ἀλλὰ μετοχῇ, καὶ ἀσκήσει, καὶ εὐχῇ. μετὰ ταῦτα ἀκούετε τοῦ ψάλλοντος μετὰ μέλους θείου, προτρεπομένου ὑμᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἁγίων μυστηρίων, καὶ λέγοντος, γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος. μὴ τῷ λάρυγγι τῷ σωματικῷ ἐπιτρέπετε τὸ κριτικὸν· οὐχὶ, ἀλλὰ τῇ ἀνενδοιάστῳ πίστει· γευόμενοι γὰρ οὐκ ἄρτου καὶ οἴνου κελεύονται γεύσασθαι, ἀλλὰ ἀντιτύπου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. προσιὼν οὖν, μὴ τεταμένοις τοῖς τῶν χειρῶν καρποῖς προσέρχου, μηδὲ διῃρημένοις τοῖς δακτύλοις· ἀλλὰ τὴν ἀριστερὰν θρόνον ποιήσας τῇ δεξιᾷ,

ὡς μελλούσῃ βασιλέα ὑποδέχεσθαι· καὶ κοιλάνας τὴν παλάμην, δέχου τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπιλέγων τὸ, ἀμήν. μετ᾽ ἀσφαλείας οὖν ἁγιάσας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῇ ἐπαφῇ τοῦ ἁγίου σώματος, μεταλάμβανε, προσέχων μὴ παραπολέσῃς τι ἐκ τούτου αὐτοῦ. ὅπερ γὰρ ἐὰν ἀπολέσῃς, τούτῳ ὡς ἀπὸ οἰκείου δηλονότι ἐζημιώθης μέλους· εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις σοι ἔδωκε ψήγματα χρυσίου, οὐκ ἂν μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐκράτεις, φυλαττόμενος μή τι αὐτῶν παραπολέσῃς, καὶ ζημίαν ὑποστῇς; οὐ πολλῷ οὖν μᾶλλον ἀσφαλέστερον, τοῦ χρυσίου καὶ λίθων τιμίων τιμιωτέρου διασκοπήσεις, ὑπὲρ τοῦ μὴ ψίχα σοι ἐκπεσεῖν· εἶτα μετὰ τὸ κοινωνῆσαί σε τοῦ σώματος Χριστοῦ, προσέρχου καὶ τῷ ποτηρίῳ τοῦ αἵματος, μὴ ἀνατείνων τὰς χεῖρας, ἀλλὰ κύπτων, καὶ τρόπῳ προσκυνήσεως καὶ σεβάσματος λέγων τὸ ἀμήν, ἁγιάζου καὶ ἐκ τοῦ αἵματος μεταλαμβάνων Χριστοῦ. ἔτι δὲ τῆς νοτίδος ἐνούσης τοῖς χείλεσί σου, χερσὶν ἐπαφώμενος, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ μέτωπον, καὶ τὰ λοιπὰ ἁγίαζε αἰσθητήρια. εἶτα ἀναμείνας τὴν εὐχὴν, εὐχαρίστει τῷ θεῷ τῷ καταξιώσαντί σε τῶν τηλικούτων μυστηρίων. κατέχετε ταύτας τὰς παραδόσεις ἀσπίλους, καὶ ἀπροσκόπους ἑαυτοὺς διαφυλάξατε· τῆς κοινωνίας ἑαυτοὺς μὴ ἀπορρήξητε. μὴ διὰ μολυσμὸν ἁμαρτιῶν, τῶν ἱερῶν τούτων καὶ πνευματικῶν ἑαυτοὺς ἀποστερήσητε μυστηρίων. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμῶν τὸ σῶμα, καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διατηρηθείη, ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ καὶ κράτος σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

quæ tantum Regem ſuſceptura eſt: & concaua manu ſuſcipe corpus Chriſti, dicens: Amen. Sanctificatis ergo diligenter oculis, tam ſancti corporis contactu, communica. Caue autem, ne quid inde excidat tibi: quod enim amittas, hoc tanquàm ex proprio membro amiſeris. Nam ſi quis tibi ramenta aurea daret, nónne magna cum diligentia illa teneres, cauens, ne quid ex illis periret, damnúmque ſuſtineres? Et nõ multò magis & diligentiùs de hoc, quod auro gemmíſque pretioſius eſt, ne mica aliqua ex illo cadat, prouidebis. Tum verò poſt communionem corporis Chriſti, accede & ad calicem ſanguinis illius, non extendens manus, ſed pronus adorationis in modum, & venerationis, dicens: Amen. Sanctificeris eo ſanguine Chriſti, quem aſſumis: & cùm adhuc eſt humiditas in labiis tuis, manibus attingens, & oculos, & frontem, & reliqua ſenſuum organa conſecra. Póſtremò expectata oratione, Deo gratias age, qui te tantis myſteriis dignum reddidit. Retinete has traditiones, & ſine vllius offendiculo voſmet ſeruate: atque à communione vos non præcidatis: neque propter inquinamentum peccati, ſacris hiſce, ſpiritalibúſque myſteriis vos ipſos priuetis. Deus autem pacis perfectè vos ſanctificet, vt integrum corpus veſtrum, & anima in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti conſeruetur. Cui gloria, honor & potentia, Patri & Filio, & Spiritui ſancto, in ſecula ſeculorum, Amen.

CYRILLI ARCHIEPISCOPI HIEROSOLYMORVM EPISTOLA AD CONSTANTIVM Imperatorem pientiſsimum,

De ſigno Crucis in cælo ex lumine Hieroſolymis apparente.

Imperatori Deo dilectiſſimo & pientiſſimo CONSTANTIO AVGVSTO,

Cyrillus Epiſcopus Hieroſolymitanus in Domino ſalutem.

PRIMAS haſce ex Hieroſolymis ad te, Deodilecte Imperator, mitto literarum primitias, quas & te deceat accipere, & me dare: non verborum adulationibus refertas, ſed cœleſtium diuina declarantes prodigia: neque ſermonum oratorio ſplendore perſuaſiones aliquas continentes, ſed ſanctorum euangeliorum prædictiones, per rerum euentum teſtantes veritatem. Ac alij quidem, vnde habent honorem, aureas coronas gemmis ſplendidiſſimis exornatas adferentes, caput tuum perſæpè coronant: nos autem non rebus hiſce terrenis: quæ enim de terra ſunt, finem habent terram: ſed cæleſtium rerum diuinam virtutem, tempore Deodilecti regni tui, Hieroſolymis apparentem, pietati tuæ in notitiam ſtudioſè deducimus: Non vt nunc

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ΕΠΙΣΤΟΛΗ

πρὸς Κωνστάντιον τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα,

Περὶ τοῦ ἐν οὐρανοῖς φανέντος σημείου τοῦ σταυροῦ.

Βασιλεῖ θεοφιλεστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΩι ΑΥΓΟΥΣΤΩι.

Κύριλλος ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπίσκοπος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

ΠΡΩΤΑΣ ταύτας ἐξ Ἱεροσολύμων πρὸς τὴν θεοφιλῆ σου βασιλείαν ἀποστέλλω γραμμάτων ἀπαρχάς, σοί τε πρεπούσας ἀποδέξασθαι, κἀμοὶ παρασχεῖν, οὐ λόγων κολακείας πεπληρωμένας, ἀλλ' ἐπουρανίων μηνυτικὰς θεοπτίας, οὐδὲ συνθέτοις λόγων ῥητορικῶν πιθανότητας περιεχούσας, ἀλλ' ἁγίων σοι εὐαγγελίων προρρήσεις, διὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως μαρτυρούσας τὴν ἀλήθειαν· ἕτεροι μὲν γὰρ ἀφ' ὧν ἔχουσι τὴν ἱερὰν σου πολλάκις στεφανοῦσι κεφαλὴν, χρυσοκολλήτοις στεφάνοις, λίθοις διαυγεστάτοις πεποικιλμένοις προσκομίζοντες. ἡμεῖς δὲ οὐ τοῖς ἀπὸ γῆς σε στεφανοῦμεν· τὰ γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς δωρούμενα τέλος ἔχει τὴν γῆν, ἀλλ' ἐπουρανίων πραγμάτων θεϊκὴν ἐνέργειαν, ἐν τοῖς τῆς θεοφιλοῦς βασιλείας καιροῖς, ἐν Ἱεροσολύμοις τελεσθεῖσαν, τῇ σῇ εὐσεβείᾳ μετὰ σπουδῆς ἄγομεν εἰς γνῶσιν· οὐχ ἵνα νῦν

πρότερον ἐξ ἀγνοίας ἔλθῃς εἰς θεογνωσίαν· φθάνεις γὰρ καὶ ἑτέρους διδάσκων δι' ὧν εὐσεβεῖς· ἀλλ' ἵνα ἅπερ λαλεῖς, ταῦτα καὶ βεβαιωθῇς. καὶ τὸν τῆς βασιλείας προγονικὸν ὑποδεξάμενος κλῆρον, μείζοσι θεόθεν στεφάνοις ἐπουρανίοις τετιμῆσθαι μαθὼν, μᾶλλον μὲν τῷ παμβασιλεῖ, καὶ νῦν τὴν πρέπουσαν ἀποδῷς εὐχαριστίαν· μείζονος δὲ τοῦ κατ' ἐχθρῶν θάρσους πληρωθῇς, ἔργῳ τὴν σὴν βασιλείαν ἀγαπᾶσθαι παρὰ θεοῦ, δι' ὧν ἐπὶ σοῦ θαυματουργεῖ καταλαβών. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ θεοφιλεστάτου, καὶ τῆς μακαρίας μνήμης Κωνσταντίνου τοῦ σοῦ πατρὸς, τὸ σωτήριον τοῦ σταυροῦ ξύλον ἐν Ἱεροσολύμοις εὕρηται, τῆς θείας χάριτος τῷ καλῶς ζητοῦντι τὴν εὐσέβειαν τῶν ἀποκεκρυμμένων ἁγίων τόπων παρασχούσης τὴν εὕρεσιν. ἐπὶ δὲ σοῦ, δέσποτα, πανευσεβέστατε βασιλεῦ, προγονικὴν εὐσέβειαν, μείζονι τῇ πρὸς τὸν θεὸν εὐλαβείᾳ νικῶντος, οὐκ ἀπὸ γῆς λοιπὸν, ἀλλ' ἐξ οὐρανῶν τὰ θαυματουργήματα· καὶ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὸ κατὰ τῆς τοῦ θανάτου νίκης τρόπαιον, ὁ μακάριος λέγω σταυρὸς φωτὸς μαρμαρυγαῖς ἀπαστράπτων ἐν Ἱεροσολύμοις ὤφθη· ἐν γὰρ ταῖς ἁγίαις ταύταις ἡμέραις τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς νόνναις μαΐαις, περὶ τρίτην ὥραν, παμμεγέθης ὁ σταυρὸς, ἐκ φωτὸς κατεσκευασμένος ἐν οὐρανῷ, ὑπεράνω τοῦ ἁγίου γολγοθᾶ, καὶ μέχρι τοῦ ἁγίου ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ἐκτεταμένος ἐφαίνετο· οὐχ ἑνὶ καὶ δευτέρῳ μόνον φανεὶς, ἀλλὰ παντὶ τῷ τῆς πόλεως πλήθει φανερώτατα δειχθείς. οὐχ ὡς ἄν τις νοήσειεν, ὀξέως κατὰ φαντασίαν παραδραμὼν, ἀλλ' ἐπὶ πλείοσιν ὥραις ὑπὲρ γῆν ὀφθαλμοφανῶς θεωρούμενος, καὶ ταῖς ἀπαστραπτούσαις μαρμαρυγαῖς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας νικήσας· ἦ γὰρ ἂν ὑπ' αὐτῶν νικώμενος ἐκαλύπτετο, εἰ μὴ δυνατωτέρας ἡλίου τοῖς ὁρῶσι παρεῖχε τὰς λαμπηδόνας, ὡς ἅπαν μὲν ἀθρόως ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἐπιδραμεῖν τὸ τῆς πόλεως πλῆθος, τῷ τῆς θεοπτίας φόβῳ μετ' εὐφροσύνης καταχεθὲν, νέων ἅμα καὶ πρεσβυτέρων, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν,

primùm ex ignorantia peruenias in Dei cognitionem: (potes enim ipſe iam alios docere, adeò pius es) ſed vt iſta perſpiciens confirmeris, & regni à parentibus accepta hereditate, amplioribus te diuinitùs coronis cæleſtibus honoratum non ignorans: Deo vniuerſorum regi, & nunc eas, quas decet, gratias agas: & deinceps maiorem animum aduerſus hoſtes geras. Reuerà enim imperium tuum amatur à Deo: quandoquidem hoc tempore tuo tanta prodigia monſtrare non dubitat. Ac tempore quidem Deo dilectiſſimi & beatæ memoriæ Conſtantini patris tui, ſalutare Crucis lignum Hieroſolymis repertum eſt: diuina gratia concedente ei, qui rectè quærebat pietatem, etiam abſtruſam locorum ſanctorum inuentionem. Tempore verò tuo, Domine omnium pientiſſime Imperator, qui tua erga Deum pietate maiori, parentes tuos ſuperaſti, non iam ampliùs de terra, ſed de cælis ſunt prodigia: quoniam Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vnigeniti filij Dei, mortis deuictæ trophæum, beata inquam Crux, ſplendoribus luminis coruſcans Hieroſolymis apparuit. Sanctis enim hiſce diebus ſanctæ Pentecoſtes, Non. Maiis circiter horam tertiam, omnium maxima Crux, ex lumine conſtituta in cælo, ſuper ſanctiſſimum montem Golgotham, & vſque ad ſanctum montem oliuarum extenſa, apparuit: non vni aut alteri tantum viſa: ſed vniuerſæ ciuitatis multitudini maniſeſtiſſimè oſtenſa: neque vt aliquis fortè putauerit celeriter ſecundùm phantaſiam percurrens: ſed compluribus horis ſupra terram apertè conſpecta, coruſcis ſplendoribus radios ſuperans ſolares: nam ſi ab illis ſuperaretur, certè obfuſcaretur, & lateret. Adeò excellentiores quàm ſol emittebat fulgores, vt illicò vniuerſa ciuitatis multitudo ad ſanctam Eccleſiam concurreret, metu illius diuini prodigij, non ſine lætitia concitata, iuuenum ſimul & ſenum, virorum & mulierum, &

Hūc locum citat Glycas parte 4. ann. f. 351.

omnis ætatis, ad ipſas vſque in thalamis per domos recumbentes puellas, vicinorum hoſpitum Chriſtianorum, & aliunde aduenientium ethnicorum ingens erat ſpectaculum, qui tum concordi, & vno ore omnes, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, filium Dei vnigenitum, eiuſmodi mirabilium effectorem laudabant: reipſa & experientia diſcentes, quod Chriſtianorum pientiſſimum dogma, non eſt in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis, non ab hominibus tantùm annuntiatum, ſed de cælis diuinitùs teſtificatum. Cùm igitur nos incolæ Hieroſolymitani, necopinatum hoc prodigium hiſce oculis percepiſſemus, Deo quidem omnium regi, & filio Dei vnigenito, ita vt æquum eſt, gratias cum adoratione egimus, & agemus, & preces pro tua Deo dilecta potentia, in his locis ſanctis effudimus, & effundemus. Operæpretium autem putaui, cæleſtes haſce & diuinas oſtenſiones ſilentio non præterire: quin potiùs bonum nuncium tibi, diuinámque ex his benignitatem, per has literas ſtudui ad ferre: vt in bono fundamento, anteà partæ fidei, ex his quæ ſubitò diuinitúſque demonſtrata ſunt, ampliorem extruens notitiam, firmiorem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſpem aſſumas: atque confidens, & omni fortitudine tibi familiari repletus, tanquàm is, qui deſuper Deum habet ſocium, Crucis trophæum gloriationem gloriationum efferas ſumma cum alacritate ſignum producens, quod in cælo oſtenſum eſt: cuius effigiem cùm oſtenderet hominibus cælum, multùm gloriabatur, & lætabatur. Atque hoc quidem prodigium Imperator Deo dilectiſſime, prophetarum teſtimoniis, ac verbis Chriſti, quæ ſunt in Euangeliis, prædictum: & nunc iam conuenienter peractum eſt, & deinceps ampliùs perficietur. Nam in Euangelio ſecundum Matthæum, cùm Saluator rerum futurarum cognitionem beatis Apoſtolis ſuis traderet, & per illos aliis, qui cum

πάσης

καὶ πάσης ἡλικίας καὶ μέχρις αὐτῶν ἤδη τῶν κατ' οἴκους θαλαμευομένων κορῶν, ἐντοπίων τε Χριστιανῶν καὶ ξένων τε ἅμα, καὶ τῶν ἀλλαχόθεν ἐπιδημούντων ἐθνικῶν· ὁμοθυμαδὸν δὲ πάντων ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος, Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ τὸν θαυματοποιὸν ὑμνούντων ἔργῳ τε καὶ πείρᾳ, παραλαβόντων, ὅτι Χριστιανῶν τὸ δόγμα τὸ πανευσεβὲς, οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας ἐστὶ λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως. οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων μόνον καταγγελλόμενον, ἀλλ' ἐξ οὐρανῶν θεόθεν μαρτυρούμενον. ἐπεὶ τοίνυν ἡμεῖς, οἱ τῆς Ἱερουσαλὴμ οἰκήτορες, τὸ τοῦ θαύματος παράδοξον αὐταῖς ὄψεσι παραλαβόντες, θεῷ μὲν τῷ παμβασιλεῖ, καὶ υἱῷ τῷ μονογενεῖ τοῦ θεοῦ, τὴν πρέπουσαν μετ' εὐχαριστίας προσκύνησιν, ἀπεδώκαμέν τε καὶ ἀποδώσομεν· εὐχὰς ἐκτενεῖς καὶ ὑπὲρ τοῦ θεοφιλοῦς σου κράτους ἐν τοῖς ἁγίοις τόποις πεποιημένοι τε καὶ ποιησόμενοι. ἔδει δὲ τὰς ἐπουρανίους ταύτας θεοπτίας μὴ παραδοῦναι σιωπῇ, ἀλλ' εὐαγγελίσασθαί σου τὴν ἔνθεον εὐσέβειαν ἐξ αὐτῆς διὰ τούτων ἐσπουδάσαμεν τῶν γραμμάτων, ἵνα ἀγαθῷ θεμελίῳ τῆς παρὰ σοῦ προϋπαρχούσης πίστεως τὴν ἐκ τῶν προσφάτως θεόθεν ἐπιδραθέντων γνῶσιν ἐποικοδομήσας, βεβαιότερον μὲν τὸ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀναλάβοις θάρσος· ὁμοῦ δὲ καὶ πάσης ἀνδρείας συνήθως πεπληρωμένος, ὡς ἂν αὐτὸν ἔχων θεὸν σύμμαχον, τὸ τοῦ σταυροῦ τρόπαιον ἑτοιμότατα προσφέρῃς καύχημα καυχημάτων, τὸ δειχθὲν ἐν οὐρανῷ σημεῖον ἐπαγόμενος. οὗ καὶ τὸ σχῆμα δείξας ἀνθρώποις ὁ οὐρανὸς, μειζόνως ἐκαυχήσατο· τὸ μέν τοι θαυματούργημα τοῦτο βασιλεῦ θεοφιλέστατε, προφητῶν μαρτυρίαις, καὶ Χριστοῦ φωναῖς ἁγίαις εὐαγγελίοις ἐγκεχειρισμέναις ἀκολούθως ἐτελέσθη τε νῦν, καὶ πάλιν μειζόνως τελεσθήσεται· ἐν γὰρ τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ μελλόντων πραγμάτων γνῶσιν ὁ σωτὴρ τοῖς μακαρίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ δωρούμενος, καὶ δι' ἐκείνων τοῖς μετ' αὐτοὺς ὁμιλῶν λευκό-

ταῦτα προαναφωνῶν, ἔλεγε. καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· ἣν τινα τῶν εὐαγγελίων θείαν βίβλον συνήθως εἰς χεῖρας ἀναλαβὼν, τὰς περὶ τούτου κειμένας προαγγελτικὰς μαρτυρίας ἐγγράφοις εὑρήσεις· ὧν μάλιστα σε δέσποτα πυκνοτέρα τῇ μελέτῃ προσέχειν παρακαλῶ, διά τε τὰ λοιπὰ τὴν κατὰ τὴν αὐτόθι γεγραμμένην ἀκολουθίαν, τῶν πραγμάτων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προαναφωνηθέντων, πολλῆς μετ' εὐλαβείας δεομένων τῆς παρατηρήσεως, πρὸς τὸ μηδεμίαν ἐκ τῆς ἀντικειμένης ἐνεργείας, ὑπομεῖναι τὴν βλάβην· ταύτας σοι τῶν ἡμετέρων λόγων βασιλεῦ θεοφιλέστατε προσφέρω τὰς ἀπαρχάς· ταύτας ἐξ Ἱεροσολύμων προσφόρως ἀποφθέγγομαι τὰς φωνὰς σοὶ τῷ γνησιωτάτῳ καὶ πανευσεβεῖ μεθ' ἡμῶν Χριστοῦ προσκυνητῇ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ τὴν οἰκουμενικὴν κατὰ τὰς θείας γραφὰς ἐν Ἱεροσολύμοις τελέσαντος σωτηρίαν, τοῦ πατήσαντος μὲν ἐν ταῦθα τὸν θάνατον· οἰκείοις δὲ τιμίοις αἵμασι τὰς ἀνθρώπων ἁμαρτίας ἐξαλείψαντος, ζωήν τε καὶ ἀφθαρσίαν πνευματικὴν, ἐπουράνιον χάριν τοῖς πιστεύουσιν ἅπασι παρασχόντος. ὅ τε τῇ δυνάμει καὶ τῇ χάριτί σε φρουρούμενον λαμπροτέροις τε καὶ μείζοσιν εὐσεβείας ἐμπρέποντα κατορθώμασιν, υἱῶν τε γνησίων βασιλικοῖς ἐναβρυνόμενον βλαστήμασιν, αὐτὸς ὁ παμβασιλεὺς θεὸς ὁ πάσης ἀγαθωσύνης πρόοχος πολλαῖς ἐτῶν εἰρηνικαῖς περιόδοις, καύχημα Χριστιανοῖς, καὶ κόσμῳ σύμπαντι φυλάξῃ πανάριστον, ἐρρωμένον σε καὶ πάσῃ κεκοσμημένον ἀρετῇ, καὶ τὴν συνήθη τῶν τε ἁγίων ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδεικνύμενον, καὶ μείζοσιν εὐσεβείας βραβείοις λαμπρυνόμενον, πολλαῖς εἰρηνικαῖς ἐτῶν περιόδοις ὁ τῶν ὅλων θεὸς ἡμῖν χαρίσηται πανάριστον, αὔγουστε βασιλεῦ θεοφιλέστατε δοξάζοντα ἀεὶ τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

eo verſabantur, apertiſſimè prædixit: *Et tunc*, inquit, *apparebit ſignum filij hominis in cælo*. Quem ſacrum Euangeliorum librum, de more in manum accipiens, quę de iſto ſigno ibi ſunt, prædictiones & teſtimonia ſcripta reperies: quibus Euangeliis v. maius adhibeas ſtudium, te Domine admoneo: propter earum, quæ reliqua iſtic deſcripta ſunt, ſeriem rerum à Saluatore prædictarum, & magna indigentium obſeruatione non ſine pietate, ne aliquod ab aduerſaria virtute detrimentum patiamur. Has tibi Imperator Deo dilectiſſime, ſermonum meorum offero primitias: has ab Hieroſolymis primas annuntio voces, tibi maximè germano, & omnis pietatis ſtudioſo, Chriſti vnigeniti filij Dei, & Saluatoris noſtri, vnà nobiſcum adoratori: qui ſecundùm diuinas ſcripturas Hieroſolymis mundi operatus eſt ſalutem, qui mortem quidem hîc calcauit, propióque ac pretioſo ſanguine ſuo, hominum peccata deleuit: vitam verò & incorruptibilitatem ſpiritalem, cæleſtémque gratiam credentibus omnibus præbuit. Cuius potentia te cuſtoditum & lætantem, ſplendidioribúſque ac maioribus in officiis pietatis verſantem, atque filium proprium regiis inſignentem ornamentis: ipſe Rex omnium Deus, totiusque beneficentiæ exhibitor, multis annorum periodis pacificis, ad honorem & gloriam Chriſtianis, mundóque vniuerſo ſeruet perpetuò: potentiorémque te efficiat, & omni ornatum virtute, vt pro morem ſanctarum eccleſiarum, Imperiíque Romani, humanitatem demonſtres, & amplioribus pietatis coronis, in multos annorum circulos quietos reſplendeas. Deus vniuerſorum id nobis concedat, Auguſte Imperator Deo dilectiſſime, laudantibus ſemper ſanctam & ὁμοούσιον, id eſt, conſubſtantialem Trinitatem verum Deum noſtrum, quem decet omnis gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

IN B. CYRILLI HIEROSOLYM.
CATECHESEΩN EDITIONEM
διγλωττον auctiorem.

Fed. Morelli Prof. Reg. ἑξάστιχον.

TE Solymorum Antiſtes, maxime Pavle ſalutat
Cyrillvs, per te qui rediuiuus erit:
Contulit vt Romæ chartas Praevotivs amplas
Cyrilli, oſtrigeri Perronii auſpicio:
Inde Typis linguâ regalibus edita vtrâque
Morelli ſtudio ſcripta ſacrata Patris.

INDEX RERVM QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR accuratiſſimus.

A

AARON cur Chriſtus appellatus 207
Aaron peccauit, nec eius crimen ſacerdotium impediuit 39
Abrahæ fides 108
Abrahæ filij ſumus per fidem ib.
Abſtinentia à vino & carnibus ieiunij tempore 92
abyſſus pro morte 347
Adam & ex eo geniti vſque ad Chriſti paſſionem concluſi 79
adoptio diuina nonniſi volenti datur 168
aduentus Chriſti duplex 359
aduentus ſecundus cum igne 360
aduentus Domini terribilis futurus 380
aduentûs Chriſti poſterioris ſigna 263.264.363.364.367.368
aduentûs Chriſti locus 264
aduētûs Chriſti ſupputatum tempus 263
ænigma in ſacra ſcriptura apud Zachariam 307
agnus Moyſis, & agnus Dei 283
agni Paſchalis caput & pedes quid ſignificent 244
amen, quid ſignificet 544
amictus denotat perſonam 388
amuleta aut inſcriptiones in foliis, auguria, &c. ſunt cultus idolorum 512
angeli quomodo Deũ vident 124
angeli pro menſura ordinis Deum vident 168
angeli Chriſti generationem haud nouerunt 228
angeli plures ſunt quàm homines ſiue mortui, ſiue præſentes 384
angeli indigent Spiritu ſancto 84
angeli caſtitatis operatores 279
angeli viſionē homines ferre non poſſunt 256
angelis indulget Deus, & eis etiã condonat 40
angelorum intuitus incutit timorem 180
anima per fidem, corpus per aquã baptiſmi regeneratur 55
anima peccatrix comparata per pœnitentiam ligno arido quod irrigatum flores emittit 407
animæ forma & lineamenta ſi exprimi non poſſunt, multò minùs Deus 124

animæ ſtatus 87
animalia venenata ad ſalutem proſunt 192
animalium arma varia ibid.
Animus liberi eſt arbitrij 84
Anna propheciſſa continens, & monialis 216
Anthemis herba 380
Antichriſtus Romanum imperiũ vſurpabit, & tunc deficiet illud imperium 371
Antichriſtus quando veturus, ib.
Antichriſtus ſeducet primùm Iudæos &c. ibid.
Antichriſtus decem reges Romanorum opprimet, & vndecimus ille reliquis imperabit 371
Antichriſtus ſimulator ibid.
eius impietas & malitia ibid.
Antichriſtus tribus annis & ſex menſibus durabit ibid.& 376
Antichriſtus Satanæ organũ 372
Antichriſtus in templo Salomonis & non Petri ſedebit 372.375
Antichriſtus idola odio habiturus eſt 372
Antichriſtus quando veniet 375
Antichriſtus permiſſu Dei mirabilia faciet 376
Antichriſti multi iam olim 83
apocryphi libri in Eccleſia non leguntur: itaque eorum lectio omittenda 96.100
apoſtaſia fugienda 512
Apoſtoli non ſunt Moyſe deteriores, neque Prophetis inferiores 352
Apoſtoli baptizati ſunt à Spiritu ſancto 444
Apoſtoli baptizati in Spiritu ſancto & igne 60
Apoſtoli nolebant quicquam poſſidere 404
Apoſtolico decreto à lege ſumus liberati 419
appellatio vera eſt quæ à patribus filiis datur 240
Aprilis primus menſis apud Hebræos 532
apum labor 192
aqua principium mundi 55
cur per aquam gratia in baptiſmo datur ibid.
aqua in omni fœdere quod fuit inter Deum & homines 56.
aqua baptiſmi ſanctificatur per inuocationem 52. per aquam omnium eſt conſiſtentia 407
aquæ ſuper cœlos in vſum pluuiæ 184
aquarum variæ tranſmutationes 188.
arbitrij liberi aſſertio 87
arbitrij liberi germen eſt peccatum 31
arca Noë comparata Eccleſiæ 15
arca Noë continens varias animãtium ſpecies quid denotet 449
Archelai Epiſcopi diſputatio aduerſus Manetem hæreticum 147.148.
aſcenſionis Chriſti teſtimonia 451
aſtrologia & diuinatio fugienda 103.
aſtrologis non adhibenda fides 87
aduerſus aſtrologos ibid.
aſtrorũ coniunctiones peccatorũ noſtrorum cauſæ non ſunt 84
aſtrorum vſus 187

B

Baptiſmus Ioannis 59. quem præcedebat confeſſio ibid.
baptiſmus Ioannis ab igne æterno liberabat 59

baptiſmus Chriſti paſſionũ imaginem gerit 520. adoptionem filiorum conciliat ibid.
baptiſmus Apoſtolorum à Spiritu ſancto 444
immerſio in baptiſmo ibid.
baptiſmus duplex 302
baptiſmus flaminis, fluminis, & ſanguinis 60
baptiſmus non iteratur 8. ſoli hæretici rebaptizantur ib.
baptiſmus corporis nihil prodeſt ſi mens abſit 3
ſine baptiſmo non eſt ſalus 55
baptiſmi encomia 16
baptiſmi vis magna 64 67
baptiſmi Ioannis & Chriſti differentia 60
baptiſmum ſequitur pugna 64
baptizandi ritus 519
baptizandi quomodo ſe præparare debeant 3.4.7.8.52
baptizandi diabolo renunciantes verſus occaſum cur ſtent 508
baptizandi diabolo renunciato ad orientem ſe conuertebant 512
baptizandi cur veſtẽ exuebant 516
baptizati Apoſtoli in Spiritu ſancto & igne 60
blaſphemia in Spiritum ſanctum non remittetur 440

C

CÆpe adorauerunt gens Ægyptiorum 131
Caini peccatum 36
calor maximus in ventre animalium, etiam aquatilium 345
Caluariæ locus vbi concionabatur Cyrillus noſter 302.307
caſtitatis dignitas 279
catecheſis eſt veluti ædificium 12
catecheſes iam illuminatis legi & & exhiberi permittitur, catechumenis verò minimè 20
catecheſeôn vſus 11
catecheſeôn myſtagogicarũ propoſitio 500.503
catecheſibus adeſſe oportet 27
catechizans ſpiritualiter gignit eos quos catechizat 379
catechumenus & fidelis opponũtur 27
catechumeni extra Eccleſiam 8
catechumenorum in Eccleſia receptorum dignitas 104
cathedra Moyſi ſignificat doctrinæ poteſtatem 268
cauponum vilitas auerſanda 103
Cerinthi hæreſis 136
certamina voluntaria aduerſus feras beſtias, vt vẽter ſaginetur 511
Cherubim ſculpta Nabuchodonoſor contriuit 48
chriſma quid ſit 523. & quid ſignificet ib.
chriſma ſanctum vnguentum 524 eius effectus ibid. cur fronti, auribus, naribus, pectori illinitur in baptiſmo ibid. & 527
chriſma eſt ſanctum ad protegendum corpus ſpiritualiter, & ad ſalutem animæ 527
chriſmatis ſymbolum in veteri lege 527
Chriſtus. Quæ de Chriſto credere debeamus 75.76. & ſeqq.
Chriſtus quomodo ouis & paſtor 199.
Chriſtus cur ſic dictus 199. 207
Chriſtus quomodo vnus 199.200
Chriſti Domini noſtri variæ appellationes 199.200
Chriſtus omnibus fit omnia 200
Chriſti dominium quale 200.204 207.

Chriſtus ante incarnationem eſt cum Patre 203
Chriſtus Moyſi apparuit 203
Chriſtus filius Dei vnigenitus 220
Chriſtus verè filius Dei naturalis, non adoptiuus 220.223.224
Chriſtus quomodo dicatur filius Dei primogenitus 223
Chriſtus quo ſenſu duos patres habet 223
Chriſtus qua de cauſa factus homo 248
Chriſtus cur baptizatus 63
Chriſtus deſcendens in aquas ligauit draconem, vt &c. 63
Chriſtus nihil poſſidendi magiſter 284
Chriſtus verè paſſus 283
Chriſtus ſponte paſſus 311.316
Chriſtus mortis terror 344
Chriſtus deſcendit ſolus ad inferos, cum multis autem aſcendit 344
Chriſtus cur deſcendit ad inferos 79
Chriſtus caput Eccleſiæ, itemque omnis principatûs 307
Chriſtus quo ſẽſu appellatur Verbum 227
Chriſtus etiam poſt iudicium regnabit 391
Chriſtus ſedet in dextera Dei Patris, quod probatur 355.356
Chriſti generatio, & aduentus duplex 359
Chriſti generatio qualis 224.227.228.235.
Chriſti natiuitas, non ex voluntate viri & mulieris, ſed ex virgine & Spiritu ſancto 247
Chriſti vera humanitas 279
Chriſti natura duplex 76
Chriſti Deitas probata 232
Chriſti innocentia 282.283
Chriſti aduentus prior quo tempore futurus erat 260
Chriſti æternum ſacerdotium 211
Chriſti æternitas 239
Chriſti regnum non per rapinam vſurpatum 239
Chriſti teſtes 215.216
Chriſti imago ſumus 523
Chriſti regnum ſempiternũ 160
Chriſti & Ionæ collatio inter ſe 343
Chriſti cùm dicti fuerint multi, vnus tamen verus eſt Chriſtus 408
Chriſtiani Antiochiæ primùm vocati 459
Chriſtianorũ nouum nomen 212
cœlum ex aquis 184
cœlum eſt deitatis velũ aduerſum nos 180
cœlum tanquam fumus 228
cœlos tres cur tantùm Scriptura nominauit 120
Communio. Accedentes ad communionem quomodo ſe gerere oportet 544
in ſacra communione pura corpora Deo ſunt offerenda: quod de abſtinentia à mulieribus intellige 91
concilia œcumenica obligãt omnes 460
confeſſio præcedebat baptiſmum Ioanne baptizante 59
confeſſionis & pœnitentiæ vis 44.47.
confeſſione exuitur vetus homo 24.
confiteri quando oporteat 27
conflatorium apud Zachariam eſt ager figuli 292
confuſio linguarum in Babylone, &

& confuſio linguarum in aduentu Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos quid differant 447
confutandæ gentes rationibus, non Scripturis: Samaritæ ex Lege 480
connubiũ honorabile eſt, & thorus immaculatus 91
connubij ſpiritualis & corporalis differentia 51
conſtans debet eſſe Chriſtianus 302.307.
Conſtantinus Eccleſiam Hieroſolymitanam ædificauit 348
conſtitutio œcumenica, etſi humana, obligat omnes 460
continentia propter Deum inſtituta 384
conuenientes in Eccleſiam viri, mulieres, virgines, quid agere debeant 16
conuentus ſacri frequentari debent 28
corda ſurſum habere cur inuitet ſacerdos in officio diuino 536
coronæ Chriſti myſterium 300
corpus Chriſti typum ferebat panis 301
corpus Chriſti ſuſcipere concaua manu 547. Cauendum ne quid excidat ibid.
corporis veri, & veri ſanguinis perceptio in ſacra euchariſtia 528. 531.
corpus noſtrum non eſt alienum à Deo 88
mirabilia Dei in corporibus noſtris dignoſcuntur ibid.
corpus non eſt cauſa peccati ibid. & 91
corpus inſtrumentum animæ 91 templúmq; Spiritus ſancti ib.
corpus alienam veſtem eſſe dicunt hæretici 491
corpus recipit maculas peccatorum ibid.
corpus hominis eſca mortis 259
corpus reſurgens quale ſit futurus 488
corporis membrum nullum turpe 271
corporis humani fabrica admiranda 195
corpora iuſtorum ſplendida, iniquorum æterna poſt reſurrectionem 488
corpora impiorum cruciabuntur in inferno 491
corporibus mortuorum ſanctorũ virtus mirabilis ineſt 487
creationis mundi tempus ver 332
creatoris generationem nulla nouit creatura 228
credẽte alio alius ſeruatur 111.112
crux Chriſti gloriatio gloriationum 280.284
crux fundamentum fidei 320
crux ſignum aduentûs Chriſti 383
crux terror hoſtium ibid.
crux corruſcans ſuper montem Golgotha apparet Hieroſolymis circiter horam tertiã, ſpectantibus cunctis, etiam Ethnicis 551.552
crucis lignum Hieroſolymis repertum tempore Conſtantini Imp. 551
crucis lignũ per vniuerſum Orbem diuiſum 79 216
crucis ſignum morbos & dæmones, & incãtationes repellit 323
crucis ſignum manu præmittendum 302
crucis ſignum in fronte, & in omnibus faciendum 319
crucis ſignum palam ad frontem

obſignandum, & eo vtendum in omni re omniq; negotio 80
crucem metuunt dæmones 319
cultus diuinus in duobus conſiſtit 68
cultus diaboli in quo ſit 512
cultus idolorum vt incendere lucernas, ad fontes & fluuios adolere &c. ibid.
curioſitas vitanda 15
curioſitas in rebus diuinis vetita 228.231.236.
Cyrillus noſter ſeptuageſimo poſt Manichæum anno has Catecheſes docebat 140. Idem Cõſtantij Imp. tempore vixit 548

D

DÆmones Chriſtum agnouerunt 212.216
Dauidis peccatum, & confeſſio 40. & pœnitentia poſt peccati remiſſionem 43
Deitatem bonam vnam, alteram malam blaſphemantur hæretici 132
Deitatis dignitas oculis cerni non poteſt 203
deſperandum non eſt quantumuis peccatores ſimus 35. 36
Deus. De Deo quid ſentire & credere debeamus 72
errores de Deo 75
opiniones falſæ de Deo 127
Deus nuſquam & vbique 128
Deus omnia per Chriſtum fabricat 128
Deus quomodo generet 224.227 228.
Deus ſolus nouit generationẽ filij ſui 236
Deus Pater quomodo genuerit Chriſtum ibid.
Deus quomodo dicatur pater Chriſti & hominũ, Deus Chriſti & Deus hominum ib.
Deus Pater impiè colitur ſine filio 196
Deus magis apparet magis contemplanti 183
Deus etſi incomprehenſibilis, à nobis tamen eſt laudandus 123
Deus Pater vim gignendi dat rebus cunctis 160
Deus vnus & idẽ ſemper 124.127
Deus totus oculus, totus auditus, totus mens &c. 127
Deus cur ſuſtinet hæreticicos, idololatras & diabolos 175. cur diabolo luctam conceſſit 176
Dei ſapientia in rerum mirabiliũ demonſtratione 188.191
Dei ſumma ſapientia in decreto mortis diſſoluendo 316
Dei mirabilia in reb. creatis, quarum nonnullæ enumerantur 187. & ſeqq.
Dei proprietates humana lingua eloqui nõ poteſt 119.120.124.128
Dei proprietates quædam 127.128
Dei vox nuſquam audita, nec viſa ſimilitudo 127
Dei benignitas 35.36
Deo Patri grati eſſe non poſſumus ſine cultu filij 159
Deum Angeli non vident vti eſt, ſoli Filius & Spiritus ſanctus id poſſunt 124
Deum ſicuti eſt ſi videremus omnes periremus 180
Deum cernere non poſſumus 255.256.
Deum quatenus noſſe liceat 124
Deum cur dicimus omnipotentem 175

Dij triginta à Valẽtino cõficti 139
deploratio veræ Hieruſalem 288
diabolus initium peccati 32
diabolus bonus creatus propria voluntate factus diabolus 32
diabolus ab actione cognomen accepit ibid.
diabolus antea archangelus ib.
diabolus pater malorum 168
diabolus à quo genitus ex Valentini hæreſi 139
diabolus incudis inſtar induratus pœnitere non poteſt 68.
transfert ſe in angelum lucis ibid.
diaboli pompæ quæ ſint 511
diaboli artes vt incautos decipiat 371.
diaboli condemnatio 35
diaconus cur aquã lauandis manibus porrigat ſacerdoti, & illis qui circum altare ſtant preſbyteris 535
diaconi ſeptem 455
dies non dies 307.308
diluuij minæ centum annis præceſſerunt 36
diſcipulos licet eſſe meliores magiſtris 367
diuites ſunt pauperes in anima 104.
diuitiæ non ſunt diaboli, ſed fidelium 176
dogmata Chriſtiana prædantur Gentiles per facundiam, Iudæi per &c.& hæretici &c. 71
dominicus, ſeu domus Domini 495.
donec conſequentiam notat 395
donec & vſque non circumſcribunt tempus 392.395
draco qui erat in aquis ligatus in baptiſmo Chriſti 63

E

Ebion 136
Ebrietas ſobria quæ ſit 448
Eccleſia Apoſtolorum Hieroſolymis quo loco deſcendit ſuper eos Spiritus ſanctus 399
Eccleſia figurata per mõtem 527
Eccleſia tota Deum pro dignitate celebrare non poteſt 120
Eccleſia reſurrectionis Saluatoris 339
Eccleſia contra Antichriſtũ manebit 375
Eccleſia cur dicta Catholica eſt 492.
Eccleſia vnde dicatur ib.
Eccleſia Chriſti 495
Eccleſia malignantium ibid.
Eccleſiæ ſanctæ proprium nomẽ Catholica ibid.
Eccleſiæ Catholicæ per vniuerſum Orbem indefinita eſt potentia 496
Eccleſiæ Hieroſolymitanæ extructor Conſtantinus 348
Eccleſias pietatis ergo exſtruebãt olim Imperatores, quas auro & argento decorabant 339
Eliſæi corpus mortuum cur puerum mortuum ſuſcitauerit 487
Epiſcopi Hieroſolymitani ex Hebræis per ſucceſſionem conſtituebantur 340
Eſaias ſerra diſſectus 287.295
eſſentia diuina comprehendi nequit 123
Eua ſine matre 275
Eua virgo decepta 248.256
Euangelium Matthæi Hebraïcè ab eo ſcriptum 340
Euangelium ſecundũ Thomam

ſcriptum à Manichæis 100.151
Euchariſtia 511.524.528.531
excæcare quomodo Deus dicatur 148.
excoriatio ſupplicium apud Perſas 151
exorciſmus. In exorciſmis ſtudioſè verſari oportet 27
exorciſmi reuerenter audiendi 15
exorciſmi ſunt ſalutares 11. ſine quibus anima purgari non poterit ibid.
exorciſmos fugit dæmon ib.
exorciſtæ 11
exorcizantis afflatus vrit dæmones 416
Ezechiæ lachrymæ quid potuerint 44.47
Ezechiel ſpiritifer Propheta 32

F

FAlſum multiplex, verum ſimplex 471
ficus cur finis ſignorũ Chriſti 300
fides obſignat nos in iuſtitiã 108
fides Eccleſiæ ſola ſeruanda quæ eſt ex omni ſcriptura munita 115
fides Petri Apoſtoli 111
fides habet vim etiam in eos qui non credunt 111.112
fides ſola non iuſtificat 388
fidei res non ſunt ab hominibus expoſitæ, ſed ex omni ſcriptura &c. 116
fidei nomen dupliciter diuiditur. fides dogmatica 112. & fides gratiæ 115
fidei varij effectus 107.108.111
fidei ſacramẽta ne minimùm quidem abſque diuinis ſcripturis tradi debent 84
fide omnia in mũdo cõſiſtunt 107
fidelis in paupertate diues eſt 104
fidelis cognomen Dei ib.
fideles ſunt qui nauigant in mari 107.
Filius Dei quomodo ex Patre generatur 224.227.228.235
Filius non dicendus Pater honoris gratia 235. nec Filium creatum quid dicendnm vt honoremus Patrem ib.
Filius Dei Chriſtus eſt per naturam, nos autem ſimus per adoptionem 64
Filius Dei in omnibus eſt ſimilis genitori 235
Filius omnia Patris nutu creauit 240.
Filius Dei apparuit Prophetis, nõ Pater ipſe 355
Filius Dei cur in terram deſcendit 131
Filius Chriſtus quomodo iudicat 387.
Filius quomodo Patri ſubiicietur 392
Filij Dei varia nomina 199
Filij Dei quomodo ſimus 164
Filiopatoria, hoc eſt Patris & Filij confuſio in Deitate non facienda 232.235
fletus veræ pœnitentiæ indicium 48.
flumen ignis ſequetur iudicem Chriſtum opera probaturum 380.
fons ſignatus, quis 328
forma orandi in Liturgia 536 539.540.
formicæ diligentia 192
fugiendorum quorundam enarratio 103

G

Generatio ſine tempore 231
Generatio Chriſti qualis 224. 227. 228. 235.
Gentes rationibus, non ſcripturis confutandæ 479
Gentiles quomodo ſeducant 71
gigantum iniquitas 36
gloria Chriſti Crux eius 287
gloria Dei non viderunt Prophetæ, ſed ſimilitudinem eius 180
glorificatio Chriſti duplex 287
golgotha quid. 307. Cur Caluaria appellatus 16
in monte golgotha erat Eccleſia Ieruſalem ædificata 24
golgotha locus vbi Cyrillus noſter concionabatur 79. 302
gratia Dei indiget credentibus quemadmodum, &c. 27
gratia vbique eſt in adminiſtrandis Sacramentis 467
gratia cur per aquam in baptiſmo datur 55
gratiam Dei acceptare eſt in noſtra poteſtate. 27

H

HÆreſis nuper orta, quod poſt finem mundi non regnabit Chriſtus, ſed rurſus in Patrem reſoluetur 391. 392
Hæreſis Valentini qui triginta Deos prædicat 139
Hæreſes noſcendæ ſunt vt vitari poſſint 135
Hæreſeon auctor Simon Magus 135
Hæretici quomodo ſeducant 71
Hæretici odio habendi 140
Hæretici qui ſe Chriſti ſimulant ſtudioſos, Chriſti tamen ſunt hoſtes 132
Hæreticorum libros tegebat noſter Cyrillus 155
Hæreticorum error de Natiuitate Chriſti ſinuoſus & varius 247
Hæreticorum blaſphemantium contra Spiritum ſanctum enumeratio 400
hebdomadæ ſexaginta & nouem apud Danielem quid ſignificent 263
Heliæ cum Chriſto ſimilitudo 352
Helias ad cœlum raptus 352
hodie, pro quotidie, in oratione Dominica 543
homo ſolus ex creatoris eſt imago Dei 248
homo docetur ab animantibus ratione carentibus 192
homo receptus in Eccleſiam Dei cognomen accipit 8
homo ex amictu cognoſcitur 388
hominum varij mores in beſtiis expreſſi 192
hominum ingratitudo ergaDeum 168
hominum multi Cyrilli tempore feri & immanes, canino more viuentes 95
Hortus in loco Sepulchri vbi repoſitus eſt Ieſus, Cyrilli tempore mutatus. 378. & ibidem vinea 335
hoſtia propitiationis 359
hoſtis teſtimonium plurimum valet, vbi pro aduerſario ſuo dicit 347
hypocriſis Deo odioſa 24
hypocriſis fugienda 59

I

IAcobus Apoſtolus Eccleſiæ Ieroſolymitanæ primus Epiſco-

pus 95.347
Idola. In Idolorum ſolennitatibus carnes, & panes, & alia ſuſpendi olim ſolebant 511
Idololatriæ cæcitas 128.131
ieiunium Paraſceues & Vigiliæ 487
ieiunium à vino & carnibus 92
ieiunio expellenda noſtra perditio 59
ieiuniis & eleemoſynis animus obfirmatur 103
Ieroſolymitani Epiſcopi ex Hebræis conſtituebantur 340
Ieruſalem ſancta ciuitas nominatur etiamſi Chriſtum crucifixerit 340
Ieſus & Phinees placauerunt iram Dei, ſed variè 283
Ieſus qua de cauſa in terras deſcendit 248
Ieſus typicè à militibus coronatur 299
Ieſus Chriſtus in dextera Dei ſedet 355.356
Ieſu nominis interpretationes 207. 208
igneum flumen ſequetur Chriſtum in die iudicij 380
ignoſcit Deus etiam denuo peccaturis 44
imbres ab amoris inſania manare dicebant Manichæi 155
Imperatorum veterum pietas in ædificandis Eccleſiis 339
incantamenta vitanda 103
Incarnari Chriſtum erat poſſibile 259
Incarnatus Dei filius 220
Incarnatus eſt Deus vt illo frui poſſemus 255
Inferi Chriſtus deſcendit ad inferos vt illinc iuſtos redimeret 79
Infernus locus ſanctorum Patrum ante reſurrectiouem Chriſti 344
ingreſſus Domini ſedentis ſuper aſinam in Ieruſalem, & ſigna quæ editurus eſt 255
inimicitiæ quædam ſunt bonæ 404
iniquitas quomodo orta eſt in terra 248.251
innocẽtia Domini Saluatoris 282 283.284
inſtitutio lactea 71
inſufflationes in baptiſmo 519
Irenæi inſtitutiones contra hæreſes 400
Ioannes Baptiſta princeps noui teſtamenti 216
Ioannes Monaſticæ exercitationis typum monſtrat 56
Ioannis Baptiſtæ excellentia & viuendi modus 56
Ioannis baptiſmus ab igne æterno liberabat 59
Ioannis baptiſmum præcedebat confeſſio 59
Ioannes Euangeliſta Theologus appellatus 244
Ionas typus Chriſti 344
Ionæ & Chriſti ſimilitudines & differentiæ 343
Ioſeph quomodo pater Ieſu 167
Ioſue typus Chriſti 207. 208
Iudæi qui crucifixerunt Dominum attoniti in die iudicij 383
Iudæi reiiciunt verba Prophetarum 199
Iudæi quomodo ſeducant 71
Iudæi falſum Chriſtum recipient 144
aduerſus Iudæos de Natiuitate Chriſti 247
Iudicium Chriſti poſt mundi

consummationem 369
Trinitas aderit iudicio extremo 387
iudicium futurum de operibus. 388
iudicij dies. 380.385
de tempore iudicij curioſi eſſe non debemus 363.364
iudicio Chriſti ſiſtent omnes ſine acceptatione perſonarum 383
Iuſtitia Dei 472
iuſtorum corpora cœleſtia, impiorum æterna poſt reſurrectionem 488
iuuencula & virgo idem in ſcripturis 267

L

Lapis exciſus de monte ſine manibus, Chriſtus eſt 391
latro quantam receperit gratiam à Domino in cruce pendente 312.315
legalia & typica omnia ab Apoſtolis ſublata 459
lex pedagogus & doctor noſter fuit ad Chriſtum 96
liberi arbitrij aſſertio 87
liberi arbitrij germen peccatum 31
lignum Crucis per vniuerſum orbem ſparſum 216
lignum Crucis per orbem ſparſum 284
lignum inſtrumentum peccati, & per lignum ſaluatio 300.301
linguarum confuſio in Babylone quid differat à confuſione linguarum poſt acceptum, ab Apoſtolis Spiritum ſanctum 447
lippitudo naſcens tempeſtiuè curanda 32
liturgiæ forma 536.539.540
locus aduentus Chriſti 264
lucerna quid in ſacra ſcriptura 211

M

Malum radicitus eruendum priuſquam floreat 32
Manaſſis pœnitentia 44
Manes hæreticus ſub Imperatore Probo 140
Manes hæreticus quis, & quid docuerit 140.143
Manes Paracletum ſe eſſe dicebat quem Chriſtus mittere promiſerat 403
Manes hæreticus antea Cubricus dictus, cur Manem ſe appellauerit 143.144
Manes, allocutor, lingua Perſica, inſanus lingua Græca 144
Manes paracletũ ſe vocabat ibid.
Manes impoſtor & homicida ib. è carcere fugit 16
Manes arguitur ab Archelao pio Epiſcopo. 147. 148. Fugit ab eo. 151. Capitur, excoriatur, corpus beſtiis traditur, pellis præ foribus ſuſpenditur ibid.
Manetis diſcipuli tres 151
Manichæi panẽ comeſturi Deum execrantur 152
Manichæi phantaſticam Chriſti reſurrectionem dicunt 147
Manichæi ſecundum Thomam Euangelium ſcripſerunt 109
Manichæorum ridicula documẽta. 151. 152. 155. Eorum lauacra nefanda 152
manum euocationes fugiẽdæ 103
manuum ablutio in celebratione diuini officij. 535. huius ſym-

bolum 16
manus quorſum Chriſtus expandat in Cruce. 311. Cur manus Chriſti clauis affixæ 16
Marcion tres eſſe Deos afferebat 400
Marcionis hæreſis 136
Maria Deipara 215
Maria quomodo mater Ioannis 167
Maria vxor Ioſeph ſola deſponſatione 276
maris procreatio vnde, ex Valentini hæreſi 139
maris limites a Deo conſtituti 191
Martyres non baptiſati in ſuo ſanguine baptiſantur 60
Martyres potentia animi erant in paradiſo 419
Martyres tempore Antichriſti futuri ſunt, ijque ſuper omnes Martyres 376
Martyrion locus reſurrectionis 331
Matthæi Euangelium Hebraicè ſcriptum 340
medium terræ vbi 311
membrum corporis nullum turpe 271
membra noſtra non ſunt peccandi cauſæ 195
menſa Domini 531
merſio terna in baptiſmo. 519. quid ſignificet 16
Meſſiæ in mundum venientis ſigna 263
Meſſiæ proprium ſignum 252
mirabilia Dei cernũtur in cunctis rebus creatis, quarum multæ enumerantur. 187. & ſeqq.
Monachorum caſtorum gloria 279
Monaſticæ exercitationis typum Ioannes Baptiſta monſtrauit 56
mons pro Eccleſia 527
Montanus ſe eſſe ſpiritũ ſanctum blaſphemabat 403
montani hæretici myſteria, quibus pueros iugulatos in eſcam concidebat 403
de Mõtani hæreſi accuſantur vniuerſi Chriſtiani ibid.
Montani propheriſſæ duæ 403
Montanus ſe ſpiritum ſanctum appellabat 403
mores hominum diuerſi in beſtiis expreſſi 192
mors per vnum ſic & vita 283
mors & vita per virginem 259
mortis terror Chriſtus 344
mortui quinam Deum laudent 484
mortuorum corporibus ſanctorum ineſt virtus 487
Moyſes improperiũ Chriſti plus æſtimauit theſauro Ægyptiorum 103
Moyſes Chriſto comparatus in liberatione populi ex Ægypto. 507. 508
Moyſes quomodo Deum viderit 203. 204
Moyſes cur Naue ſucceſſorem ſuum Ieſum nominauerit, & Aaronem fratrem ſuum Chriſtum appellauerit 207
Mundus propter hominem factus 148
Mundus renouabitur poſt conſummationem 363
Myſteria Ethnicis non indicanda 148
Myſteria Eccleſiæ externis hoc eſt catechumenis non reuelanda 12

Myſteria

Myſteria nocet aliquibus noſſe. ibid.
Myſteria fidei ne minimùm quidem abſque diuinis ſcripturis tradi debent 84

N

NAbuchodonoſoris peccata, & Dei in illum clementia. 48. Eiuſdem confeſſio,& pœnitentia. ibid.
Natiuitas Chriſti non ex voluntate viri & mulieris, ſed ex Virgine & Spiritu ſancto. 247. Qua de re varius & ſinuoſus hæreticorum error ibid.
Naue Moyſi ſucceſſor Ieſus cur dictus 207
natura capax ſalutis,ſed requiritur voluntas 35
natura quod facimus non parat nobis coronam, ſed quod voluntate 88
necromantia fugienda 103
nox philoſophiæ & orationi congrua 187
noctis commoda 187
nuptiæ liberorum procreandorum cauſa 91
nuptiæ ſecundæ veniam merentur 92

O

OBlatio Chriſti mactati in altaris diuino ſacrificio 540
oleum exultationis 524
olei exorciſatio in baptiſmo. 516. Symbolum huius olei. 519. & vis. ibid.
Olympias cur quadriennio peracto fieri ſolet 263
Olympiades quot ab ædificatione Ieruſalem vſque ad Chriſtum 264
omnia propter hominem facta ſunt 248
Omnipotentem cur Deum dicimus in Symbolo Apoſtolorum 172
operum ſterilitas maledicta 17
opifex omnium vnus 72
orandi forma in Liturgia. 536. 539. 540
Oratio pro mortuis in altaris ſacrificio eſt maximum animarum iuuamen 539
Orationis Dominicæ interpretatio 540
Orationi vacandum ſæpe 19
Orationes ſanctorum qui iam obdormierunt 539
Orationes pro defunctis ibid.
ordo in omnibus ſeruandus 64
oſculi conſuetudo in celebratione diuini officij. 535. quid oſculum hoc ſignificet 535
oſculum hoc datur antequã ſacerdos clamet ſurſum corda 536
oues ſpiritales paſcere iuſſus Petrus 348

P

PAlmæ vſus in benedictione Paſchali 216
Panis ſuperſubſtantialis 540. 543
Panis Euchariſtiæ poſt inuocationem non eſt panis communis, ſed corpus Chriſti 524
Panis & vinum Euchariſtiæ poſt inuocationem fiunt corpus & ſanguis Chriſti 511
Paradiſus ad Orientem quid denotet 512

Paradiſus locus peccati:hortus locus ſalutis 300
parentes honorandi 171
Paſſio Chriſti nequaquam fabuloſa 283
Paſſionis Chriſti teſtes 320
Paſſionis Chriſti teſtimonia. 291. 292. 296. 299. 307. 308
Pater eſt principium Filij, ipſe ſine principio 236
Pater & Filius ſunt relata. 160. Inter eos nullum eſt medium in diuinitate ibid.
Pater ab æterno Filium genuit 163
Patris nomen variè acceptum. 164. 167
Patris & Filij gloria indiuiſa 119
Patres ſancti Patriarchæ, Prophetæ & alij nondum erant in Paradiſo tempore Paſſionis Chriſti 315
Patres aliqui ex doctrina dicti 164
Paternitas omnis à Deo Patre 163
Pauli de Chriſto teſtimonium maius quàm Petri aut Ioannis 215
Pauli teſtimonium quantum valeat 347
pauperes reficiendi 60
peccatum quid, & vnde 31
peccatum vrit ibid.
peccatum liberi arbitrij germen 31
peccatum ex ignorantia facilè condonatur 60
peccatum in hominem non impedit populi ſalutem 295
peccatum ſacerdotis non impedit ſacerdotium 39
peccatum contra Spiritum ſanctum 396
peccata volendo & credendo remittuntur 8
peccata hominum non tanta erant quanta Chriſti iuſtitia. 316
pecuniæ aperiunt fores regni cœlorum 179
perſecutionem cur Deus patiet fieri ab Antchriſto 376
Petræ ſciſſæ in monte Golgotha tempore Paſſionis Chriſti 323
Petræ metu Chriſti mortui diſciſſæ 79
Petrus regni cœlorum clauiger 456
Petrus cœli claues portat 136
Petrus Princeps Apoſtolorum & ſupremus Eccleſiæ præco 220
Petri Principis Apoſtolorum excellentiſſimi peccatum & pœnitentia 48
Pharao diabolo comparatus. 507. 508
Phœnix typus reſurrectionis 476
pietatis cauſa Imperatores & Reges olim ædificabant Eccleſias 339
pœnitentia quadraginta dierum 7
pœnitentiæ vis 44. 47
pœnitentia Dauidis poſt ablatum peccatum 43
pœnitentia Salomonis. 43. Achab, Ieroboam, Manaſſis 44
pœnitentiæ fructus 59
pompa diaboli quæ ſit 511
prædicatio Chriſtiana non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis 291
Principes Apoſtolorum 456
Principes mundi reguntur & inſtituuntur ab Eccleſiaſticis 440
Principium vnum in diuinitate 232
Prophetæ Chriſtum viderunt.

203. nouerunt 211
Prophetæ in Eccleſia Chriſtiana 312
Prophetarum dolor ſuper peccatis hominum 251
Prophetica certitudo exactiſſima. 292
Pſalmiſtæ in Eccleſia Ieroſolymitana 308
Purificatio duplex in baptiſmo 55

Q

Quadrageſima 28. 71
Quadrageſimalis pœnitentia 7

R

Raab conſolatio mulierum peccatricium 39
Regeneratio animæ fit per fidem, corporis verò per aquam baptiſmi 55
Regnum Chriſti futurũ eſt etiam poſt iudicium 391
Regum veterum pietas in ædificandis Eccleſiis 339
Religionis dogma primum 75
Remiſſio peccatorum omnibus æqua, non communicatio Spiritus ſancti 28
Renunciatio Satanæ in baptiſmo 508
Reſurrectio Chriſti. 324. & ſeqq.
Reſurrectio in plenilunio 348
Reſurrectionis teſtes 80
Reſurrectionis teſtimonia. 95. & 96
Reſurrectionis Chriſti teſtimonia 327. & ſeqq.
Reſurrectionis locus Martyrion dictus 331
Reſurrectionis probatio. 472. 475. 476. 479. 480. 483. 484. 487. 488
Reſurrectionis tẽpus verno tempore 332
Reſurrectionis ſpes radix eſt totius bonæ operationis 471
Reſurrectioni contradicunt multi 471
Reſurrectionem Chriſti veram eſſe negant Manichæi 347
Rete verborum 451
Retia Eccleſiaſtica 7
Romanum imperium virga ferrea 263
Romanorum Imperio cadente ſurget Antichriſtus 371. 372

S

Sabbathorum obſeruatio reiicienda 103
Sacerdotis Chriſti abſtinent à mulieribus 271
Sacerdotium Chriſti ab aliis quid differat 211
Sacramenta fidei ne minimùm quidem abſque diuinis ſcripturis tradi debent 84
Sacramenta cum veneratione accipienda 4
Sacrificium ſpirituale, cultus incruentus 539
Sagena doctrinæ 452
Salomonis pœnitentia 43
Salus facta per Chriſtum eodem tempore quo lapſus Adami 335
Samaritæ ſolam legem, non Prophetas recipiunt. 480. hi itaque lege confutandi 16
Sancti non ſumus natura, ſed participatione, &c. 544

Sanĉti Patres nondum ingreſſi erant paradiſum tempore paſſionis Chriſti 315
Sanĉtis nihil quicquam vel in tenebris occultum 415
Sanguis Chriſti quomodo ſumendus 547
Sanguis & aqua cur fluxerunt de latere Domini 301
Satan pater malorum 168
Satanas, id eſt aduerſarius 32
Satisfactio Dauidis poſt peccati remiſſionem 43
Scientia in diuinis eſt ignorantiam fateri 119
Scriptura ſacra ſtudioſè cuiuis meditanda 99
Scripturis, non rationibus agendum 431
Scythianus primus auctor Manichæorum erroris 143
Scythianus libros quatuor compoſuit, quorum vnum Euangelium nuncupauit 143
Sedes quomodo accipienda in ſacra ſcriptura 268
Septuaginta interpretum hiſtoria 99
Sepulchrum Chriſti declaratum ab Eſaia 319
Sepulchrum Chriſti ornatum ab Imperatore 332
Sepulturæ Chriſti teſtimonia 327
Serpens exaltatus in deſerto typus Chriſti 301
Seſſionis Chriſti in dextera Dei Patris teſtimonia 355. 356
Sexaginta & nouem hebdomadæ Danielis quid ſignificent 263
Sidera extincta rurſus excitabuntur in reſurrectione mortuorum 363
Sigillum ſpiritus 456
Signaculum baptiſmatis confertur à Spiritu ſancto 467
Signum paradoxum eſſe debet 267
Signa Meſſiæ aduenientis in Ieruſalem. 255. in mundum 263
Signa ventura ante mundi conſummationem. 363. 364. 367. 368
Simulatus eſſe non debet Chriſtianus 24
Simon Magus author hæreſeon 135
Simon Magus trinum ſe Deum vocat 135
Simon Magus orationibus Petri & Pauli proſtratus 135. 136
Simonis Magi hæreſis 135
Simoni Mago Claudius Imp. ſtatuam erexit 135
Spei virtus 35
Spineæ coronæ in capite Chriſti myſterium 300
Spiritus ſanctus, & quæ de eo credere oportet 83
Spiritus ſanctus quid ſit 399
Spiritus ſanctus in baptiſmate obſignat animam 83
Spiritu ſancto indigent Angeli 84
Spiritus ſanctus de Chriſti ex Patre generatione in ſcripturis non eſt locutus 228
Spiritus quomodo penetret animam 444
Spiritus ſanctus cur in ſpecie columbæ deſcenderit ſuper Chriſtum. 439. 440. Cur in ſpecie linguarum ſuper Apoſtolos 447
Spiritus omnipotens eſt inter chariſmata 419

Spiritus ſanctus eſt gratiarum parochus 420. ſanctificat angelos ibid. ſigillat animas in baptiſmo ibid. de his quæ ſunt Filij accipit 423. in abſentes à Moyſe ſeniores effuſus eſt 423 per manuum impoſitionem dabatur in veteri Lege 424. artificioſam mentem donat ibid. eiuſdem diuerſæ operationes ibid. & 428.
Spiritus ſanctus vnus atque idem diuerſis cognominibus appellatus 432.435. quomodo à Patre Filióque procedat 436. non eſt enunciatus, vel efflatus, aut in aëre diffuſus ibid.
Spiritus ſanctus comparatus aquę per quam conſiſtũt omnia 407
Spiritûs vnius varia dona ibid.
per Spiritum ſanctum omnia etiã in cœlo, etiam futura perſpiciuntur 412
Spiritus ſanctus cur Paracletus dicitur 416
de Spiritu ſancto nõniſi quæ ſcripta ſunt dicenda 396
Spiritus ſanctus vnus, & alius non ibid. & 399.
Spiritus ſanctus cur in ſpecie columbæ corporaliter deſcendit ſuper Chriſtum 64
Spiritus ſanctus conſubſtantialis 464.
Spiritus de multis dicitur, prout de angelis, anima, vento, doctrina, peccatum, diabolus &c. 408. 411.
Spiritus ſanctus eloquẽtiam præbet & ipſe differit 408
Spiritûs nomen eſt medium competens omni rei quæ caret corporis mole 411
Spiritûs immundi effectus cum alicuius animam ingreditur 411. 412.
Spiritus ſancti aduentus non ita, ſed &c. 412
Spiritûs ſancti opera 452.455.460 463.
Spiritûs nomen Patri & Filio tribuitur 467
Spiritûs ſancti communicatio nõ omnib. æqua, ſed remiſſio peccatorum 28
Spiritûs ſancti hoſtium enumeratio 400.403
ſterilitas operum maledicta 27
ſudaria Pauli ſanant ægrotos 216
ſynaxis 211
ſynaxes die Dominico fieri ſolitæ 351. 352.

T

Templum Apoſtolorum. Vide Eccleſia.
Templum Hieroſolymitanũ Dei Patris erat 163
temporum admirabilis menſura 184.
tentationis bonum 543
Terebynthus hæreticus Scyathini diſcipulus, mutat cognomẽ 143. eiuſdem obitus miſerandus ibid.
terræ medium vbi 311
Teſtamentum vetus Græcè tranſlatum à LXXII. Interpretibus 99. mira de diuina hac tranſlatione ibid.
Teſtamenti veteris extremum, & noui principium eſt aqua 56
Teſtamenti veteris libri viginti duo 99. noui quatuor Euangelia &c. 100

Teſtamenta duo non debent ſeparari 399
Teſtamentorum duorum vnus eſt Deus 96
teſtimoniũ Pauli de Chriſto maius quàm Petri aut Ioannis 215
teſtimonia de Chriſto ibid.
Theman 264
Thronus Chriſti incomprehenſibilis 355
Throni & Dominationes ſunt Chriſti opera 228
Throni & Dominationes quid ſint nemo nouit ib.
traditiones fidei ſeruandæ 116
Trinitas neque ſeparari, neque contrahi debet 399
triſtitia olim tempore Paſſionis Chriſti 324

V

Valentinus triginta Deorum præco 136
Valentini blaſphemia 139
Velum templi cur ſciſſum eſt ib.
ventrem ceti Ionas infernum appellat 344
ventris cauſa certamina fiunt 511
ventris calor maximus etiam in piſcibus 343
vermis lucidus argumentũ ſplendoris corporum poſt reſurrectionem 488
Verbum. Quomodo intelligendũ ſit quod Chriſtus ſit Verbũ 76
Verbum quomodo Chriſtus dicatur 227
Veritas ſimplex, falſum multiplex 471
veſtimenta nuptiarũ ſplendida 4
veſtitus qualis eſſe debeat 95
vinum ſpiritûs 448
virga Moyſi & virga Aaron 480
virga Moſis typus crucis Chriſti 301.
virginitas Angelorũ dignitati par dignitas 155
virginitatis & caſtitatis præcipua corona 484
virginitatis & caſtitatis cogitatio venit à Spiritu Sancto 416
virgo & iuuencula idem in Scripturis 267
virgo quandoque mulier vocatur 276.
virginem poſſe concipere probatur aduerſus Græcos 271. 272
itemque aduerſus Iudæos ibid. & 275.
Græci ex ſuis fabulis conuincuntur, negantes virginem parere poſſe 272
virgines cum Maria partem habebunt 279
virginum corona ibid.
virginum conuentus quid agere debet in Eccleſia 16
viri cum viris, & mulieres cum mulieribus in Eccleſia 15
vitæ æternæ teſtimonia 496
vitæ æternæ quærendæ modi varij 499
vitium imitatur virtutem 68
vmbra Petri ſanans ægrotos 216
vnctio Chriſti 524
vnus Dominus Ieſus Chriſtus 199
vnus omnium opifex 72
vnum quomodo dicatur Pater & Filius 232
voluntatem Deus reſpicit 27
vſque & donec non circumſcribunt tempus 392. 395

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ QVI IN HOC OPERE elucidantur, explicantur.

EX GENESI.

CAP.1.verſ.6. Fiat firmamentum in medio aquæ 184
ibid. 20. Faciamus hominem ad imaginem noſtram 203
ibid. 26. Faciamus hominem ad imaginem noſtram 248
cap.19.24. Et Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cœlo 203
cap.32.30. Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea 259
cap.49. Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat qui mittendus eſt 260

EX EXODO.

CAP.3.6. Ego Deus Abraham, Iſaac & Iacob 480
cap.33.13. Oſtende mihi teipſum, cognoſcens videbo te 203
ibid. Nemo videbit faciem meam & viuet.

EX DEVTERONOMIO.

cap.18.15. Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus ex fratribus veſtris ſicut me 260
cap.33.20. Requieſcens accubuiſti vt leo, & vt leæna, quis ſuſcitabit eum? 327

EX LIBRIS REGVM.

4. Reg. 5. 26. Nonne cor meum ibat tecum? 415

EX LIBRO IOB.

CAP.7.9. Si deſcendat homo in infernum non licet illi aſcendere 484
cap.14.8. Eſt enim arbori ſpes &c. Vir autem mortuus peribit, cadens autem homo non amplius eſt? 484
cap.29.16. Pater eram pauperum 167.

EX LIBRO PSALMORVM.

PSAL. 1. 5. Non reſurgent impij in iudicio 483

Pſal. 2. 7. Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego HODIE genui te 223
Pſal. 18. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam 184.
Pſal. 21. 10. Quia tu extraxiſti me de ventre 271
Pſal. 22. 5. Paraſti in cõſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me 531
ibid. Impinguaſti in oleo caput meum, & calix meus &c. 532
Pſal. 23. 7. Tollite portas principes veſtras &c. & introibit Rex gloriæ 216
Pſal. 25. 6. Lauabo inter innocentes manus meas &c. 535
Pſal. 33. 9. Guſtate & videte quàm ſuauis eſt Dominus 544
Pſal. 37. 15. Factus ſum ſicut homo non audiens &c. 299
Pſal. 44. Obliuiſcere populũ tuum & domum patris tui 168
Pſal. 47. 8. In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis 408
Pſal. 67. 32. Æthiopia præueniet manus eius Deo 456
Pſal. 71. Sicut pluuia in vellus deſcendet 252
ibid. Ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius, & ſedem eius ſicut dies cœli &c. & ſicut Luna in æternum fundata 268
Pſal. 86. 4. Memor eſto Raab & Babylonis ſcientium me 39
Pſal. 87. 5. Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio &c. Longe feciſti notos meos à me 331. 332
ibid. Inter mortuos liber 316
Pſal. 92. 2. Parata ſedes tua ex tunc, à ſeculo tu es 355
Pſal. 101. 26. Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: Ipſi peribũt &c. 363
Pſal. 101. 27. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & anni tui non deficient 391
Pſal. 103. 4. Qui facit angelos ſuos ſpiritus 408
Pſal. 107. Et veritas tua vſque ad nubes 175
Pſal. 109. 1. Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis 204
Tu es ſacerdos in æternum 207
Pſal. 109. 3. Ex vtero ante luciferũ genui te 223
Pſal. 113. Non mortui laudabunt te Domine 483
Pſal. 131. 6. Ecce audiuimus eam in Ephrata, inuenimus eam in cãpis ſiluæ 264
Pſal. 131. Iurauit Dominus Dauid veritat. & non fruſtr. eam: de fructu ventris tui &c. 268
Pſal. 131. 17. Paraui lucernam Chriſto meo 211
Pſal. 143. 5. Domine inclina cœlos tuos & deſcende 251
Pſal. 145. 4. Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam 408

EX LIBRO CANTICI CANTICORVM.

CANTIC. 2. 14. In foraminibus petræ, in cauerna maceriæ oſtende mihi faciem tuam 332
Cant. 3. 1. In lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea 336
ibid. Num quem diligit anima mea vidiſtis? ibid.
ibid. Paululum cùm tranſiſſem inueni illum &c. ib.

Cantic. 3. 11. Exite & videte filiæ Hieruſalem in corona, qua coronauit ipſum mater eius 299
Cantic. 4. 14. Myrrha aloë cum omnibus primis vnguentis 335
Cant. 5. 1. Comedi panem meum cum melle meo 335
ibid. Meſſui myrrham meam ib.
Cant. 6. Exſpoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? 59
Cantic. 6. 10. Ingreſſus ſum in hortum meum: meſſui myrrham meam &c.
Cantic. 6. 10. In hortum meum deſcendi 328

EX LIBRO ECCLESIASTÆ.

Cap. 7. 9. Age, manduca in lætitia panem tuum, & bibe vinum in corde bono 532
cap. 11. 9. Memento creatoris tui priuſquam venerint dies vmbræ &c. antequam rumpatur funiculus argenteus 380
ibid. florebit amygdalus, & impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis 380
ibid. Et reſurgent ad vocem paſſeris 380

EX ESAIA.

Cap. 1. 19. Si volueritis & me audieritis bona terræ comedetis &c. 87
cap. 5. 1. Vinea facta eſt dilecto meo cornu in loco pingui 311
cap. 6. 1. Vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſum eleuatum 355
cap. 7. 14. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel 264. 267
cap. 9. 6. Puer natus eſt nobis & filius datus eſt nobis 268
cap. 25. Faciet Dominus omnibus gentibus in hoc monte vinum bibent, lætitiam bibent, vnguento vngentur 527. 528
cap. 51. 1. Reſpicite in ſolidam petram quam excidiſtis, reſpicite & ſentietis 319
cap. 51. 1. Reſpicite in petrã quam exculpſiſtis 327
cap. 53. 8. Generationem eius quis enarrabit 223. 228. 231
cap. 53. 9. Dabo malos pro ſepultura eius 327
cap. 60. 8. Qui ſunt hi tanquã nubes volantes, & ſicut columbæ cum pullis ſuper me? 505
cap. 61. 10. Induit me veſte ſalutis, & tunicam lætitiæ circundedit mihi 532
cap. 63. 1. Quis eſt hic progrediens ex Edom, rubrum veſtimentum eius ex Boſor 308
cap. 64. 8. Et nunc Domine pater noſter tu es, nos autem lutũ 164

EX HIEREMIA.

Cap. 11. 19. Ego ſicut agnus innocens ductus ad ſacrificium: neſciens? 300
ibid. Venite & iniiciamus lignum in panem eius ibid.
cap. 12. 8. Facta eſt hæreditas mea ſicut leo in ſilua, dedit contra me vocem ſuam 299

EX THRENIS.

Cap. 2. 15. Viderunt me & mouerunt capita ſua 99

cap.3.52.Mortificarunt in lacu vitam meam, & impoſuerunt lapidem ſuper me 319

EX BARVC.

Cap.3.36. Hic eſt Deus noſter, & non reputabitur alius aduerſus illum &c. 232

EX DANIELE.

Cap.7.13. Quarta beſtia quartum eſt regnum in terra quod maius erit omnibus aliis 372
cap. 7.24. Decem cornua ipſius decem regna conſurgent: poſt iſta alterum conſurget &c. 372
Cap.7.21. Videbam cornu illud quod faceret bellum cum ſanctis Dei 375
cap.7.25.Et tradentur in manus eius vſque ad tempus & tempora, & dimidium temporis 375
ibid. Dies mille ducēti nonaginta
cap.10.7. Mille millia miniſtrabāt ipſi, & decem millia myriadum aſſiſtebant ei 387

EX OSE.

Cap. 6. 3. Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia reſurgemus, & viuemus in conſpectu eius 339

EX IOELE.

Cap.2. 28. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem terram 451

EX AMOS.

Cap.8.9. Et erit in die illa dicit Dominus, occidet Sol in meridie 308
ibid. Et ponam ipſum ſicut luctū dilecti, & eos qui cum ipſo ſicut diem doloris 308

EX IONA.

Cap.2.5. Subiit caput meum in ſciſſuras montium 344
ibid.Deſcendi in terram ib.

EX SOPHONIA.

Cap.3.8.Præpara te, mane ſurge, corrumpetur enim omne germen ipſorum &c. 328.331

EX ZACHARIA.

Cap.4.10. Septem oculi Domini reſpicientes ſuper omnem terram 127
cap.9.9. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus, & Saluator ipſe pauper 252.255.
ibid. Et ſtabunt pedes illius in die illa ſuper montem oliuarum, qui eſt contra Hieruſalem ad orientem 255
cap. 11.12. Et acceptis triginta argenteis proiecit eos in domum Domini in conflatorium 292
cap.14. 6. Et erit in die illa non erit lumen, & erit frigus vna die 307.
ibid.Et neque dies, neque nox ib.

EX MALACHIA.

Cap.3. 1. Et ſubitò veniet in templum ſuum Dominus quem vos quæritis 360

EX MATTHÆO.

Cap. 1. 10. accipe mulierem tuam 276

cap. 3. 17. Hic eſt filius meus dilectus, &c. 227

cap. 4. 9. Pater noſter qui es in cœlis, &c. 540. Sanctificetur nomen tuum. ibid. *Hic vide totius orationis Dominicæ interpretationem.*

cap. 6. Pater noſter qui es in cœlis 164

cap. 11. 27. Nemo cognoſcit Patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare 196

cap. 12. 32. Si quis dixerit verbum contra Spiritum ſanctum non remittetur ipſi neque in hoc ſeculo, neque in futuro 396

cap. 13. 13. Ideo ipſis in parabolis loquor vt videntes non videant 148

cap. 16. 13. Quem dicunt eſſe filium hominis 220

EX LVCA.

Cap. 2. 26. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne 439

cap. 2. 33. Et erat pater eius & mater admirantes 167

cap. 4. Hæc omnia tibi dabo, quia mihi tradita ſunt 179

cap. 12. 49. Ignem veni mittere in terram 439

EX IOANNE.

Cap. 1. 1. In principio erat verbum 227

cap. 1. 14. Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis 247

cap. 3. 36. Qui non credit in filium non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper illum 196

cap. 4. 14. Aqua quam ego dabo ipſi erit fons in ipſo aquæ viuentis ſalientis in vitam æternam 407

cap. 5. 22. Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio, &c.

cap. 6. 63. Verba quæ ego locutus ſum vobis ſpiritus & vita ſunt 408

cap. 38. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuentis 404

cap. 8. 41. Vos opera patris veſtri facitis 168

cap. 10. 30. Ego & Pater vnum ſumus 232

cap. 14. 6. Ego ſum oſtium, nemo venit ad Patrem niſi per me 196

cap. 14. 9. Tanto tempore vobiſcum ſum, & non nouiſti me Philippe? Qui videt me videt & Patrem 235

cap. 14. 26. Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis 411

cap. 19. 26. Ecce filius tuus: Ecce mater tua 167

cap. 19. 30. Conſummatum eſt 315

cap. 20. 17. Aſcendo ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum 164

cap. 20. 17. Aſcendo ad Patrem meum & Patrem veſtrum: Deum meum & Deum veſtrum 236

EX PAVLI EPISTOLIS.

Rom. 5. 14. Regnauit mors ab

Adam vſque ad Moyſen 392
Rom. 6. 5. Si enim inſiti facti ſumus illi ſimilitudine mortis ipſius,&c. 520
Rom. 7. 16. Si autem quod nolo id facio 87
1. Cor. 11. 23. In qua nocte Dominus noſter Ieſus Chriſtus tradebatur accepit panem,&c. 528
2. Cor. 4. 4. In quibus Deus ſeculi huius excæcauit cogitationes infidelium,&c. 147.148
2. Cor. 4. 7. Habemus theſaurum hunc in vaſis fictilibus 211.212
2. Cor. 10. 14. Donec enim & vobis contendimus in Euangelio Chriſti, &c. 395
Epheſ. 4. 30. Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei 468
2. Timoth. 2. 11. Deus mittet ipſis vim erroris 376

EX EPISTOLA IOANNIS.

1. Ioan. 2. 22. Quis eſt mendax niſi qui negat quod Ieſus ſit Chriſtus? 211

FINIS.

R
FINE

A. PANDIMIGLIO
RESTAURO
DI
LIBRI - ROMA